

Online International Conference of
COVID-19
(CONCOVID)

JUNE 12-13-14, 2020

PROCEEDING BOOK– SOCIAL SCIENCES

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID)

PROCEEDING BOOK – SOCIAL SCIENCES

June 12-13-14, 2020 | İstanbul | Turkey

Editors:

Seyfettin ERDOĞAN

Ayfer GEDİKLİ

Assistant Editors:

Cihan Yavuz Taş

Hande Çalışkan

Fatma Erdoğan

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID)

TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI – SOSYAL BİLİMLER

12-13-14 Haziran 2020 | İstanbul | Türkiye

Editörler:

Seyfettin ERDOĞAN

Ayfer GEDİKLİ

Editör Yardımcıları:

Cihan Yavuz Taş

Hande Çalışkan

Fatma Erdoğan

Yayın Yılı: Ağustos, 2020 | **Dili:** Türkçe ve İngilizce

ISBN: 978-605-7858-31-3

Bu Kitabın Tüm Hakları Saklıdır.

Bildirilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

www.concovid.org

SCIENTIFIC BOARD / BİLİM KURULU

Abbas Mirakhor, The Global University of Islamic Finance, INCEIF

Abdülmeçit Türüt, İstanbul Medeniyet University

Adem Esen, İstanbul University

Adem Korkmaz, Mehmet Akif Ersoy University (Rector)

Ahmet Nohutçu, İstanbul Medeniyet University

Ahmet Şatır, Condordia University

Ahmet Tabakoğlu, Marmara University

Ahmet Zeki Ünal, Bursa Technical University

Ali Çelikkaya Eskisehir, Osmangazi University

Ali Kutan, Southern Illinois University

Alpaslan Açıkgenç, Yıldız Technical University

Ana Castelo, University of Évora, Portugal

Ana Paula Mussi Szabo Cherobim, Federal University of Parana, Brazil

Ana Vulevic, CIP, Belgrade, Serbia

Andrzej Bistyga, Katowice School of Economics, Poland

Angelina Valenzuela Rendón, Universidad de Monterrey, Spain

Anil Kumar Bera, University of Illinois at Urbana Champaign

Arif Karademir, Bursa Technical University (Rector)

Arif Sarı, Girne Amerikan University

Ayfer Gedikli, İstanbul Medeniyet University

Ayhan Orhan, Kocaeli University

Ayla Erdoğan, Pendik Research and Application Hospital

Ayla Yava, Hasan Kalyoncu University

Aysun Fıçıcı, Southern New Hampshire University, USA

Ayşe Buğra, Boğaziçi University

Bayram Sade, Karatay University (Rector)

Bayram Yalçın, ESAM

Berrin Tansel, Water Env. Fed., Env. and Water Resources Inst. of ASCE, USA

Bilal Karabulut, Gazi University

Buerhan Saiti, Istanbul Sabahattin Zaim University

Burcu Hızal Çelikay, Sakarya University Research and Application Hospital

Burcu Özcan, Fırat University

Bülend Aydın Ertekin, Anadolu University

Bülent Aybar, Southern New Hampshire University, USA

Bülent Güloğlu, İstanbul Technical University

Canan Eren, Marmara University, Pendik Training Research Hospital

Carlos Pinto Gomes, University of Évora, Portugal

Daniel Balsalobre Lorente, University of Castilla, La Mancha, Spain

Daniel Meyer, North, West University, South Africa

David Weir, Northumbria University / Cambridge Scholars

Dilcan Kotan, Sakarya University

Doğan Uysal, Celal Bayar University

Durmuş Çağrı Yıldırım, Namık Kemal University

Emrah İsmail Çevik, Namık Kemal University

Ensar Nişancı, Namık Kemal University

Erdal Tanas Karagöl, Yıldırım Beyazıt University

Fabrcio Pelloso Piurcosky, University of Minas GERAL Sul, UNISMG, Brazil

Fırat Purtaş, Gazi University

Filiz Gölpek, Hasan Kalyoncu University

Füsün Mayda Domaç, University of Health Sciences

Gary Campbell, MIT, USA

George Filis, Bournemouth University, İngiltere

Gualter Couto, University of Azores

Gül Rengin Küçükeroğan, Hasan Kalyoneu University

Hakan Sarıbaş, Zonguldak University

Haktan Sevinç , İğdır University

Halil Altıntaş, Erciyes University

Haluk Alkan, İstanbul University (Vice Rector)

Hamdi Döndüren, KTO Karatay University

Hamza Ateş, İstanbul Medeniyet University

Hasan Selçuk Selek, TUBITAK

Hasan Vergil, İstanbul University

Hatice Neşe Erim, İstanbul Medeniyet University

Hüseyin Ergun, Karatay University

Idris Demir, Ankara Social Sciences University

İbrahim Güran Yumuşak, Sabahattin Zaim University (Dean)

İlhan Eroğlu, Gaziosmanpaşa University

İlhan Öztürk, Çağ University

İskender Gümüş, Kırklareli University

Jacinto Garrido,Valverde, University of Extremadura, Spain

Pierre Allegret Jean, Paris Ouest Nanterre, France

José Cabezas, University of Extremadura, Spain

José Manuel Jurado,Almonte, University of Huelva, Spain

José Manuel Naranjo Gómez, University of Extremadura, Spain

José Martín Gallardo, University of Extremadura, Spain

Julián Mora Aliseda, University of Extremadura, Spain

Kahraman Çatı, Düze University

Kazi Sohag, Ural Federal University, Russia

Kenan Aydın, Yıldız Technical University (Dean)

Kerem Alkin, Medipol University

Kezban Bayramlar, Hasan Kalyoncu University

Latife Özaydın, Hasan Kalyoncu University

Levent Sütçügil, Hasan Kalyoncu University

Luciana Cordeiro de Sousa Fernandez, University of Campinas, UNICAMP, Brazil

Luis Fernández, Pozo, University of Extremadura, Spain

Luís Loures, Polytechnic Institute of Portalegre (IPP) University of Algarve, Portugal

Mahmut Ak, Istanbul University (Rector)

Mahmut Bilen, Sakarya University

Mehmet Akif Öncü, Düzce University (Vice Rector)

Mehmet Duman, İstanbul University

Mehmet Hanifi Aslan, Hasan Kalyoncu University (Rector)

Mehmet Hakkı Alma, Iğdır University (Rector)

Mehmet Naci Efe, Beyket University

Mehmet Yüce, Uludağ University

Meriç Subaşı Ertekin, Anadolu University

Mohamed Eskandar Shah Mohd Rasid, INCEIF (Dean)

Muhammad Ali Nasir, Leeds Beckett University, UK

Muhammad Shahbaz, China Institute of Technology

Muhammad Yusuf Saleem, Afghanistan Central Bank

Muhsin Kar, Ömer Halisdemir University (Rector)

Murat Akkaya, Girne Amerikan University

Murat Çizakça, Marmara University

Murat Yülek, OSTIM University (Rector)

Mustafa Aykaç, Marmara University

Mustafa Ulu, Erciyes University

Nabil Maghrebi , Wakayama University, Japan (Dean)

Natanya Meyer, University of Johannesburg, South Africa

Nazif Mohib Shahrani, Indiana University, USA

Necmettin Kızılkaya, Istanbul University

Nicholas Apergis, University of Piraeus, Greece

Nigar Demircan Çakar, Düzce University (Rector)

Oana Madalina Driha, University of Alicante, İspanya

Obiyathulla Ismat Bacha, The Global University of Islamic Finance, INCEIF

Özlem Durgun, İstanbul University

Pedro Pimentel, University of Azores

Rabia İlhan, İbni Haldun University

Ramazan Sarı, Middle East Technical University

Recep Ulucak, Erciyes University

Refik Korkusuz, 9 Eylül University (Dean)

Rodrigo Franklin Frogeri, University of Minas Geral Sul, UNISMG, Brazil

Rossana Santos, University of Madeira

Rui Alexandre, Castanho WSB University Poland & University of Madeira Portugal

Ruslan Nagarev, Sabahattin Zaim University

Sayım Yorgun, Istanbul University (Dean)

Selahattin Dibooglu, University of Sharjah, UAE

Selim Erdoğan, Gaziantep University

Sema Yılmaz Genç, Kocaeli University

Sérgio Lousada, University of Madeira, Portugal

Seyfettin Arslan, Dicle University

Seyfettin Erdoğan, İstanbul Medeniyet University

Shawkat Hammoudeh, Drexel University, USA

Stefano Siviero, Bank of Italy, Italy

Süleyman Özdemir – Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi (Rector)

Tahir Şevval Eren, Istanbul Medeniyet University

Tariqullah Khan , Hamad Bin Khalifah University Doha, Qatar

Taşkın Duman, Mustafa Kemal University

Tiago Borba, University of Porto, Portugal

Tolga Omay, Atılım University

Uğur Soytaş, Middle East Technical University

Veysel Bozkurt, Istanbul University

Yakup Bulut, Gaziantep University

Yasemin Beyhan, Hasan Kalyoncu University

KEYNOTE SPEAKERS

Assoc. Prof. Dr. Ayfer Gedikli (İstanbul Medeniyet University)

Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan (İstanbul Medeniyet University)

Dr. Şuayip Birinci (Vice Minister of Health)

Prof. Dr. Mahmut Ak (Istanbul University, Rector)

Prof. Dr. Mehmet Hakkı Alma (İğdır University, Rector)

Prof. Dr. Süleyman Özdemir (Bandırma 17 Eylül University, Rector)

Prof. Dr. Arif Karademir (Bursa Technical University, Rector)

Prof. Dr. Nigar Demircan Çakar (Düzce University, Rector)

Prof. Dr. Mohammad Shahbaz (Beijing Institute of Technology, China)

Prof. Dr. Gary Campbell (Michigan Technological University, USA)

Prof. Dr. Berrin Tansel (Florida International University, Miami, Florida, USA)

Prof. Dr. Obiyathulla Ismath Bacha (INCEIF, Malaysia)

Prof. Dr. Nabil Maghrebi (Wakayama University, Japan)

Prof. Dr. Tolga Omay (Atılım University, Turkey)

Prof. Dr. Modjtaba Sadria (Ins.for Empowerment and Cult. Dynam., Iran)

Dr. Stefano Siviero (Bank of Italy, Italy)

Dr. Kazi Sohag (Ural Federal University, Russia)

Prof. Dr. Tevfik Özlü (Member of Scientific Board, Karadeniz Tech. Univ.)

Prof. Dr. Mustafa Aykaç (Marmara University, Turkey)

Prof. Dr. Refik Korkusuz (9 Eylül University)

Prof. Dr. Birol Akgün (Maarif Foundation)

Dr. Rabia İlhan (İbn Haldun University)

İhsan Aktaş (GENAR)

Journalist Abdurrahman Dilipak

Journalist Cem Küçük

Dr. Mehmet Rıza Derindağ

Prof. Dr. Taşkın Duman (Mustafa Kemal University)

Assoc. Prof. Dilcan Kotan Dünder (Sakarya University)

Dr. Hasan Arslan (Ministry of Health, General Manager of Public Hospitals)

Prof Dr Mehmet Halil Öztürk (Sakarya University, Chairman of Turkish Society of Interventional Radiology)

Prof. Dr. Kadriye Kart Yaşar (University of Health Sciences, Dr. Sadi Konuk Training and Research Hosp.)

Assoc. Prof. Dr. Dilcan Kotan Dünder (Sakarya University)

Dr. İbrahim Ersoy (Mediamagazin, Editorial Director)

İÇİNDEKİLER

EFFECTS OF COVID-19 PANDEMICS ON THE COST ITEMS OF HOTEL OPERATIONS	2
PROF. DR. MEHMET AKİF ÖNCÜ DOÇ. DR. MUAMMER MESCİ ASLINUR YAVUZ	
RESOLVING BLACK SWAN EFFECTS OF COVID-19 ON THE FOREFRONT OF STOCK MARKET VOLATILITIES.....	13
ASST. PROF. DR. VAHİT FERHAN BENLİ PROF. DR. THORSTEN HENS PROF. DR. AYHAN ORHAN	
FARKLILIĞIN FARKINDALIĞI VE PANDEMİ KAPSAMINDA ARTAN ZENOFOBİK EĞİLİM	25
DR. ÖĞR. ÜYESİ. DİDEM DOĞANYILMAZ DUMAN	
COVID-19'UN DENİZ YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞINDAN KAYNAKLANAN SERA GAZI EMİSYONUNA ETKİSİ: YALOVA-İSTANBUL HATTI ÖRNEĞİ	36
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ DUYGU YILDIRIM PEKŞEN	
DÜNYA SINEMA ENDÜSTRİSİNDE COVID-19 KRİZİ	45
DR. ÖĞR. ÜYESİ MESUT AYTEKİN	
COVID-19 (CORONAVİRÜS) PANDEMİSİNİN TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE SEKTÖREL YANSIMALARI.....	59
YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ, FATMA MERVE İNAN	
COVID-19 PANDEMİSİNDE TÜRK SAĞLIK SİSTEMİNİN PERFORMANSI.....	71
PROF. DR. HAMZA ATEŞ DOÇ. DR. HARUN KIRILMAZ	
GOVERNMENT'S DATA ACCESS IN THE TIMES OF COVID-19: PROTECTION OR INVASION OF CITIZEN'S PRIVACY?	85
DR. SYED HASSAN, LLB (HONS), LLM, PHD PROF. DR. RUI ALEXANDRE CASTANHO ASSOS. PROF. DR. SEMA YILMAZ GENÇ, PHD	
EFFECTS OF COVID-19 ON TURKISH MACROECONOMIC VARIABLES AND CO₂ EMISSION IN RESTRICTED ECONOMIC SECTORS: AN EXTENDED INPUT-OUTPUT ANALYSIS	94
LEVENT AYDIN İZZET ARI	
IMPACT OF COVID-19 ON UNIVERSITY EDUCATION: THE CASE OF BALKH UNIVERSITY OF AFGHANISTAN	112
KHALİLULLAH HASSANİ	
IMPACT OF LEGAL AND ECONOMIC MEASURES ON THE MANAGEMENT OF GLOBAL PANDEMIC COVID-19 IN THE WESTERN BALKANS.....	121
DR.SC. MENSUR MORİNA DR.SC. KESTRİM AVDİMETAJ	

TURKEY'S FIGHT AGAINST COVID-19: THE RISE OF TURKISH CARGO AS A SHINING STAR	137
ASST. PROF. DR. MUHITTIN HASAN UNÇULAR	
TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ VE COVID-19 GİBİ KRİZLERDEN ETKİLENMEMESİ İÇİN YASAL DÜZENLEME GEREKLİLİĞİ KONUSUNDA BİR DEĞERLENDİRME.....	148
MURAT ERGÜVEN	
COVID-19 VİRÜSÜNÜN DÜNYADAKİ COĞRAFİ DAĞILIMININ 20 NİSAN 2020 VE 3 HAZİRAN 2020 TARİHLERİ ARASINDAKİ DEĞİŞİMİ	154
DOÇ. DR. MURAT YILMAZ	
ÇALIŞANLARDA COVID-19 SALGININA YÖNELİK KAYGI DÜZEYİ VE İÇ KONTROL ODAĞI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	163
DR. MUTLU TOKMAK	
TÜRKİYE'NİN NÜFUS YAPISI VE YAŞLI NÜFUSA YÖNELİK SAĞLIK POLİTİKALARININ ÖNEMİ	173
DR. NADİR ÇOMAK DOÇ. DR. OSMAN ÖZKUL	
COVID-19 AND SUSTAINABLE GROWTH IN EMERGING MARKETS.....	187
DR. ÖĞR. ÜYESİ NURHAN TOĞUÇ	
YENİ KORONAVİRÜS'ÜN (COVID-19'UN) ULUSLARARASI TİCARETE ETKİLERİ.....	195
ÖĞR. GÖR. ÖZGE ELMAS GÜNAYDIN DOÇ. DR. ZEHRA NURAY NIŞANCI	
İŞLETMELERİN COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİ İLE DAHA ÖNCEKİ KRİZ DÖNEMLERİNDE UYGULADIKLARI PAZARLAMA STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ.....	204
DR. ÖĞR. ÜYESİ PINAR BACAĞIZ	
COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE KARBON EMİSYONU ÜZERİNE BİR TARTIŞMA.....	213
ARŞ.GÖR. OYA SANCAR DOÇ.DR. SEDA H. BOSTANCI	
TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖLÜM NEDENLERİNE GÖRE ANALİZİ VE COVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRKİYE'NİN SOSYAL VE EKONOMİK POLİTİKALARINA ETKİSİ	227
DR. NADİR ÇOMAK DOÇ. DR. OSMAN ÖZKUL	
COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE UYGULANAN PARA POLİTİKALARININ ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	244
SELÇUK GERLİKHAN OYA ÖZTÜRK ÖĞR. GÖR. İLHAN KANUŞAĞI ARŞ. GÖR. CAN ÖZCAN PROF. DR. ZEHRA VİLDAN SERİN	
EXPLORING THE CONNECTION BETWEEN CORONA CRISIS AND THE U.S. LABOR MARKET: A PRELIMINARY VIEW	265
DR. SUZAN ODABASI	
SECTORAL EXPORTS OF TURKEY DURING COVID-19 CRISIS: ANALYSIS AND IMPACTS	275
DR. VOLKAN SEZGIN	

COVID-19 PANDEMİSİ VE OLASI PANDEMİLERLE MÜCADELEDE AKILLI KENT UYGULAMALARININ ROLÜ286

PROF. DR. YAKUP BULUT

DOKTORA ÖĞRENCİSİ MUHAMMED MİRAC ASLAN

TÜRKİYE'DE COVID-19 SALGINININ SEKTÖREL ETKİLERİNİN İNCELENMESİ.....298

SELMA BÜYÜKKANTARCI TOLGAY

ZÜBEYDE ŞENTÜRK ULUCAK

COVID-19 SALGINININ SAĞLIK ÇALIŞANLARINA ETKİLERİNİN İNCELENMESİ315

DR. ÖĞR. ÜYESİ VOLKAN YÜNCÜ

ÖĞR. GÖR. YUNUS YILAN

TÜKETİCİLERİN PANDEMİ (COVID-19) SÜRECİNDE SATIN ALMA DAVRANIŞLARI VE PLANSIZ SATIN ALMA İLİŞKİSİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA333

ÖĞR. GÖR. DR. ZEHRA TÜRK

COVID-19 SALGINININ ÇALIŞMA HAYATINA VE YÖNETİME ETKİLERİ346

DOKTORA ÖĞRENCİSİ CANSU CEVİZ DOĞRAR

DOÇ. DR. ZEHRA NURAY NIŞANCI

***** CONCOVID KONGRESİNDE SUNULAN TEBLİĞLERİN
AKADEMİK ETİK SORUMLULUĞU YAZARLARINA
AİTTİR.**

EFFECTS OF COVID-19 PANDEMICS ON THE COST ITEMS OF HOTEL OPERATIONS

Prof. Dr. Mehmet Akif Öncü

Düzce University, Faculty of Business

mehmetakifoncu@duzce.edu.tr

Doç. Dr. Muammer Mesci

Düzce University, Akçakoca School of Tourism Management and Hotel Management

muammermesci@duzce.edu.tr

Aslınur Yavuz

Düzce University, Institute of Social Sciences

aslinurr_yavuzz@hotmail.com

Abstract: The new type Coronavirus (Covid-19) affected all sectors as well as the tourism sector was affected by the outbreak, bringing mobility in tourism to a near halt. The aim of this study is to determine the possible effects of the outbreak, which has been identified as ‘new type Coronavirus (COVID-19)’, on the cost items of hotel businesses. The method of the study is based on the qualitative research method. In this context, a large five-star hotel enterprise (luxury segment) in Istanbul province was examined. The work is designed in the context of a case-by-case method. In this respect, the effects of the outbreak on the cost items of the business were examined by the hotel employees. Data of the study was obtained through the semi-structured questions form. The study concluded that food and beverage, front office, sales and booking, parking and spa-health departments were the most affected in the cost items.

Keyword: Covid-19, Tourism, Cost Elements

INTRODUCTION

The new coronavirus outbreak (COVID-19) that occurred in December 2019 is that it causes respiratory syndrome diseases. The outbreak soon negatively affected the economy, industry, production and other businesses in a large part of the world (Yavuz, 2020: 182). In addition to the health problems caused by the epidemic, the concerned countries have taken the strictest measures to prevent the spread of the disease (Congar, 2020). For example, this epidemic had negative consequences such as changing travel plans to the tourism industry on a global scale, cancelling reservations, closing borders with citizens of the affected countries (Çeti & Ünlüören, 2019: 109-110). Cancelling travels, cross-country and intercity travel bans, curfew, and quarantine practices have a dramatic impact on tourism activities to stop. In fact, the tourism industry is the most affected by this epidemic and has troubled the cost of hotel operations (İbiş, 2020: 86).

In this study, the working personnel in the hotel operations were interviewed and information was obtained about the related departments in which the epidemic was effected to the hotel operations in terms of cost. The study was designed in the context of the case study method. The aim of choosing the case study method was a new epidemic outbreak and to collect safe information in a short time. Case studies are considered to be particularly suitable for individual studies and offer an opportunity to examine one aspect of the investigated problem in-depth and in a short time (Güler et al., 2013). The anxiety, fear, depression caused by the new virus has caused concern in both individuals and industries, and therefore negatively impact on businesses as well (Barua, 2020; Ho, Chee & Ho, 2020). Travel bans, rising costs and decreasing revenues have resulted in reevaluating the costs of the tourism industry (www.unwto.com, Access Date 19.05.2020). It is vital to reveal which parts of the hotel operations have a negative impact during this outbreak.

1.THE COST OF TOURISM INDUSTRY

Today, international developments are experienced with technological innovations. Especially the elimination of the barriers in foreign trade and the economic development of the countries provided the operations in an intensely competitive environment (Bekçioğlu & Köroğlu, 2008: 30). The tourism industry has a very important place as an industry in this intensely competitive environment and is affected by related developments (Köroğlu, 2012: 125). Business operations must be aware of their competitive advantage in order to survive in an increasingly competitive environment, to increase their profitability, to maintain their existing market share and to access new markets. Competitive advantage factors are; cost control, financing control, order control, capacity flexibility, quality and standards compliance, reliability, technology and R&D, workforce control, company image, after-sales service, inventory management, production time can be listed (Doğan et al., 2003: 115- 121).

Cost; it can be defined as all sacrifice that is achieved in order to achieve a goal and to have an object (Yılmaz, 2005: 26). Most of the costs in hotel operations, from the establishment of the business to the construction of the physical facilities and the opening of the business, are

the costs incurred by the investment expenses. Due to the fact that the tourism industry is intensive labor, labor costs, food and beverage material costs, and accommodation services costs after running the business are the main factors (Türksoy, 2007: 109). Cost elements in accommodation operations are as follows (Kutlan, 1998: 62 et al.):

- Material costs (food and beverage costs, operating materials)
- Investment costs
- Labor costs
- External services costs
- Operating (other) costs (such as insurance costs, communication costs)

In the food and beverage section, all kinds of materials until preparing food and beverages ready for sale in the process include food-beverage costs (Rasim, 2004: 51). It is necessary to control food and beverage costs in operations in order to determine developments, to determine the costs in advance and to determine whether they are acceptable and to measure what food and beverage costs in hotel operations, (Yılmaz, 2005: 147). The expenses that cover the cost of the food and beverage section in the hotel operations are as follows (Köroğlu et al., 2011: 36):

- Personnel expenses
- Food and beverage material expenses
- General production expenses (cleaning, kitchen fuel, music, etc.). In addition to these productions related expenses, heating, rent, electricity, stationery, and other expenses are also referred to as general administrative expenses (Yılmaz, 2010: 27).

The total cost of a food and beverage department generally consists of food, beverage material and personnel costs. The costs incurred for food and beverage, materials and personnel during the business operations are higher than other costs such as rent, equipment and other costs (Pavesic & Magnant 2005: 8). Therefore, it is necessary to control the cost of food and beverage in hotel operations and in this way, it is aimed to provide the highest profit from the food and beverage sales of the business operations and to provide profit through minimizing the cost (Sezgin, 1976: 239). With the food and beverage cost control system, it is to make income, set standards, maintain, do pricing, provide protection from waste and theft and report this to management (Erdinç, 2009).

In order to determine and control the food and beverage service costs in hotel operations; It is very essential to examine the purchasing, storage and production control functions which are food and beverage control processes, especially menu planning. After menu planning and food and beverage cost control processes are completed, it is required to focus on standard purchasing conditions, standard recipes, standard yields, standard portion sizes and standard portion costs (Rızaoğlu & Hançer, 2005).

If we mention the investment cost after the food and beverage costs; the period between the establishment planning of the hotel operations, including their physical formations, and the cost of the establishment are defined as the investment cost (Akmeşe et al., 2015: 197).

“Investing in tourism, carrying out the activities that are the aim of the tourism business in satisfactory conditions. Developing, maintaining competitive power is the purchase of revolving funds (working capital) assets required to provide capital goods (fixed assets) that can be used for more than a year and to continue the operations without disruption”(Kargül, 1996: 12). In tourism businesses, the following actions can be considered as investment costs (Özen & Kuru, 1998: 37-38):

- Construction of tourist facility and additional buildings,
- Expenditures made to increase the capacity of the facility,
- Purchase of the touristic facility building,
- Expenditures for the development and change of service quality
- Expenditures to minimize costs and risks,
- Expenditures for replacing or renovating the old or outdated facility,
- Expenditures for industrial and professional equipment,
- Major repairs required for the business.

Labor costs are a very important factor for hotel operations as well as investment costs. Unlike industrial operations, labor costs are higher in hotel operations. Workers can work for more than one activity as they work for a specific activity. It is also important in terms of determining which duties are assigned to the employees and what their duties are during the distribution of labor costs (Sucu, 2011: 64).

Since hotel operations are labor intensive businesses, labor costs affect these operations in terms of profit. The number of staff working in each department in the labor budget is calculated with the monthly payments and labor costs are then estimated (Çetiner, 2002: 395). For this reason, although the labor cost is very high in hotel operations, it is also very difficult to control them. Hotel operations are required to control this cost by taking into account the labor costs (LeBruto et al., 1995: 46). The aim of controlling the labor cost is to increase the labor productivity to the upper levels in accordance with the determined quality and standards (Aktaş, 1995: 281).

Costs related to other services in the hotel operations include the costs of the outside departments for the basic business. For example, spa and fitness services, parking costs can be given (Akmeşe et al., 2015: 197). Other service costs can be defined as follows: It can be expressed as cost elements that occur in order to provide service in proportion to the adequate service provided. Management expenses of hotel operations, such as marketing expenses, cleaning expenses, losses occurring in warehouses, loss and waste can be given as examples of other cost elements (Erbaş, 2008: 467). Within the scope of costs related to other services, the hotel management has to bear the required expenses (equipment, menu containers etc.) to continue its activities. As an example of these; hair salon, garage, newspaper, magazine expenses, cloakroom costs can also be added (Türksoy, 1998: 43). In order for business operations to realize their main goal, these costs should be controlled as much as food and beverage and labor costs (Köroğlu et al., 2011: 37).

Finally, another cost element of the hotel operations is the costs resulted from external resources. The management of benefiting from external services should be first divided into two as a basic and secondary activity. The departments where strategic management, reception, reservation, purchasing and delivery, food and beverage services are prepared and served are considered as the basic business. Maintenance, entertainment, human resources, informatics, advertising, promotion and marketing activities are complementary; cleaning common areas and outside rooms, laundry and dry cleaning, pool and exterior cleaning, security activities are considered as non-essential (secondary) activities. (Özdoğan, 2006; Rodriquez & Robania, 2005). The departments and activities utilizing external resources in the hotel operations are shown in Table 1 in detail. These:

Table 1: Departments and Activities Using External Sources in Hotel Operations

Department	Activities Using External Sources
Reception	Reservation
Housekeeping	Room Cleaning, Level Cleaning, Laundry
Food and Beverages	Purchasing and Delivery, Restaurant, Kitchen
Maintenance / Repair	Technical Service, Pool and Garden Maintenance
Management	Management, Education, Human resources, Sale and Marketing, Informatics
Relaxing Activities	Animation
Security	Security

Source: Rodrigez and Robaina, 2004

Today, the approach to benefit from external sources is preferred in secondary and complementary activities. However, besides the activities, outsourcing is also widely used in food and beverage services offered in facilities located in developed countries. The food and beverage services provided in these operations are prepared and offered by outside companies (Rodriguez & Robaina, 2004; Hemmington & King, 2000).

The positive and negative points from outside services to hotel operations are as follows (Rodriguez & Robania, 2004):

Positive;

- Focus on the core business
- Reduce costs and save money
- Improving quality
- Increasing flexibility
- Renewal and development of the service provided.
- On the negative side;
- Hotel operations may cause them to be reluctant to improve their services and provide innovation to the subcontractor,
- Losses in terms of control in the works given to the outside company,
- The risk of reaching critical information from the subcontracted company to the rival companies,

- Problems about communication between the hotel operations and the subcontractor,
- Most importantly, other hotel employees who see the status of employees in subcontracted departments may be affected negatively (Özdoğan, 2006; Budak & Budak, 2004; Kakabadse & Kakabadse, 2005).

Taking into account all these cost factors, hotel operations have to keep their costs to a minimum and to increase their income to the maximum level in order to survive in increasing competition conditions. For this reason, it is very important for businesses to consider all the factors that are subject to costs and revenues.

2. RESEARCH METHOD

In the study, a case study which is a qualitative research method was preferred. The case study is a detailed study of one or more related events. With in-depth analysis, detailed data about the event, community, group, individual or business is obtained. In this way, the factors affecting the event were investigated and the relationships between these factors are aimed to be determined. In such studies, observation, interview, survey, document and archive data can be exploited (Gül, 2016). The purpose of using the case study in this research is based on the fact that the research subject wants to be examined in its own field and the limits of the research subject in the context of hotel operations have not been determined yet. In this context, case studies are considered to be particularly suitable for individual studies and create an opportunity to study one aspect of the researched problem in-depth and in a short time.

In the data collection process, two different methods were used to increase the validity and reliability of the research. The first of these is the interview method. The interview method was carried out around the questions created in the interview form. The interview was made with a senior staff working in a 5-star hotel operation only because of the time constraint and difficult to reach the open hotel operations during the epidemic. The reason why the interview was held with only two people is that this study is a preliminary study.

The second method used in the research was the descriptive analysis technique for analyzing the data. The aim of using the descriptive analysis technique is to test the data obtained through the interview as much as possible. The results obtained by the segmentation and summarization of the data are summarized under the titles previously determined and explained in detail (Coşkun et al., 2015: 324).

Questions were supported by requesting additional explanations in some sections that were needed with the semi-structured questionnaire. The questions are given in Table 2 below.

Table 2: Interview Form Questions

Q.1.	Could you give information about the effects of Covid-19 outbreak in your business?
Q.2.	Which departments in your business have been affected by this epidemic?
Q.3.	Can you also give information about other affected departments?
Q.4.	With the Covid-19 outbreak, can you give information about managing your staff?
Q.5.	Could you provide information about the received support to the tourism industry with the Covid-19 outbreak and the staff epidemic?

3. FINDINGS

The sentences expressing the opinions of the staff working in the 5-star hotel processing are given directly below.

Q.1. Could you give information about the effects of Covid-19 outbreak in your business?

R.1. About the effects in the front office department, the following is mentioned: The department that sells the hotel rooms, besides, makes a positive impact on the business revenues by making Upsell the room where the reservation includes the park or part of the sea view. However, in this 1.5-month period during the epidemic period, it experiences the worst period in its history with an average occupancy rate of 3 rooms per day and 1% occupancy rate. In the Food and Beverage department; 5 restaurants, 1 cafeteria, 2 cigar bars, room service in the department, which brings income to the business every season, all unit locations are closed in the last 1.5 months and have no income. In the Sales and Reservation department; they are closed and not used in the sales office, which brings big revenues by selling the rooms of the business, meeting rooms, ballrooms to agencies and big companies by organizing weddings. It is not used in the parking lot, which is one of the departments that generate income from the guest vehicles coming to the hotel, with 15 employees on annual leave. In the Laundry department, as in the parking lot department; responsible for cleaning the clothes of the guests; this department, which is affiliated with housekeeping, is not used with 15 employees on annual leave. Spa and Health Club; The health club, which offers the guests the opportunity to enjoy Turkish Bath, Massage, Hairdresser, Gym and pool, is not used with an annual leave with 20 staff members.

Q.2. Which departments in your business have been affected by this epidemic?

R.2. The departments that directly contribute to the profitability of the business are the main ones: Front Office, Food & Beverage, Sales and Reservation, Parking Lot, Laundry (Department responsible for cleaning customer clothes) and Spa-Health Club are among the most affected departments.

Q.3. Can you also give information about other affected departments?

R.3. Apart from this income, other departments that are affected by this outbreak in the periodical intern personnel, including the Security Department, Accounting Department, Kitchen Department, Human Resources Department, Banquet Department.

Q.4. With the Covid-19 outbreak, can you give information about managing your staff?

R.4. In general, with the outbreak, with the decrease in occupancy rates, it was stated that the existing personnel were sent to leave, the annual leave rights were used, and those without annual leave were granted paid leave. Again, those who do not have the right to annual leave have been granted forward-looking leave, that is, the permits are arranged to use their annual leave rights to be used in 2021. It was also stated that in this period, it was decided that the compensation rights will be given to those who want to leave their jobs and that some staff members who have been working in the hotel for a long time want to benefit from this, has reduced the costs of the hotel. It is stated that some personnel work in the hotel without interruption, and they have undergone a certain running process without leaving the hotel, and they have received their full wages. In the normalization process that started in March, it was stated that the hotel personnel started to work in the second-degree personnel as well as the first degree employees.

Q.5. Could you provide information about the received support to the tourism industry with the Covid-19 outbreak and the staff epidemic?

R.5. It is stated that the hotel operations pay the salary of the process where the employees, especially those who work in the management position, work for four days in this process, while one day is the day of leave, while the remaining two days are met by the government with a short-time working allowance. Those who work in the lower part, that is, the waiter, receptionist, not at the manager position, are informed that they are still at home and that they are applying for a short work allowance offered by the government directly.

It is concluded that Front Office, Food & Beverage, Sales and Reservation, Parking and Spa-Health departments are the most affected by the Covid-19 outbreak. In this process, it is understood that the hotel departments, as well as the working personnel in the hotel management, are affected by the epidemic. At the same time, the salary payments of the employees in this process, where they cannot make a profit in terms of business operations, also create a cost to the hotel operations, which is another result that they applied the government support for their own payments. It is understood that there are efforts to reduce the cost of employees by taking annual leave and giving full compensation rights to those who want to quit during this period.

During the interviews, the hotel operations are mostly affected by the food and beverage section, only the residents are served in the room service, but even those who stay there are not provided with food and beverage services. It can be understood from this that the failure to realize this profit-making situation due to the epidemic can be shown as an example affecting the cost of the business operations.

4. CONCLUSION AND SUGGESTIONS

The Covid-19 outbreak has spread around the world since its emergence and has activated international health platforms with its impact and is still being followed up by studies and reports published by the World Health Organization. In order to protect public health and to survive the epidemic with the least loss and damage in line with the guidelines of the World Health Organization against the new epidemic and threatening international public health, there are many measures taken accordingly (Acar, 2020: 15).

In the course of the Covid-19 epidemic, with the fact that all tourism activities have almost come to a halt, many businesses and operations carried out by hotel operations have also been rendered impractical. Based on this, it has been determined that the cost items of the hotel operations have important effects due to the epidemic. The findings obtained as a result of the interview are that the most affected departments of the hotel operations are the food and beverage, front office, sales and reservation departments. In addition to this, it is stated that there is a cost for the salary payments of the working personnel, and they have overcome this process by benefiting from government support.

The Covid-19 outbreak may affect people economically and the purchasing power of the people will decrease after the epidemic. For this reason, it is necessary to establish appropriate price policies for the course of consumers and their own businesses in business products and services. Operations that study the market correctly and understand consumers well after the Covid-19 outbreak will be able to continue the competition. People who do not want to leave the house due to the epidemic will be minimizing their safety concerns among the most important expectations of the hotel operations after this process. For this reason, it is thought that hotel operations will also work to ensure safety in this direction.

It is among the predictions that the summer of 2020 will be troublesome in terms of tourism, but it is important that businesses come out of this process with the least loss (İbiş, 2020: 96). Therefore, it is thought that after the Covid-19 epidemic, hotel operations will be sensitive to factors such as social distance, health and cleanliness, and this will be acted out of the world as before. There should be attempts to re-establish the profit of the hotel operations and especially to establish a new order for cleaning and social distance.

In order to reach a more precise result with the findings obtained in this study, it would be appropriate to conduct research in the sample companies, including more employees and managers. In future studies, research can be developed by using both qualitative and quantitative research methods. The data to be obtained with a new method should be compared with the preliminary research result and the evaluation should be done again. Thus, the validity of the research will be provided even more.

REFERENCES

- Acar, Y. (2020). Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgını Ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 7-21 e-ISSN: 2602-3008 DOI: 10.32572/guntad.703410
- Akmeşe, H., Aras, S. and Akmeşe, K. (2015). Otel İşletmelerinde Finansal Yönetim, Maliyet Yönetimi, Bütçeler ve Fizibilite Çalışmaları Otel İşletmeciliği, Eğitim Yayınevi, Aralık.
- Barua, S. (2020). Understanding Coronanomics: The Economic Implications Of The Coronavirus (COVID19) Pandemic, *Manuscript*
- Bekçioğlu, S. and Köroğlu, Ç. (2008, Mart-Nisan). UMS-21, TMS-21 Kur Değişim Etkileri Standardına Göre Finansal Tabloların Çevrimi ve Kur Farklarının Muhasebeleştirilmesi, *Mali Çözüm Dergisi*, 18 (86), 29-40.
- Budak, G. and Budak G. (2004). İşletme Yönetimi, İzmir: Barış Yayınları.
- Congar, K. (2020). Koronavirüs: Modern Tarihin En Kapsamlı Yasaklarını Avrupa'da Hangi Ülkeler Uyguluyor? Erişim Tarihi: 18.05.2020 <https://tr.euronews.com/2020/03/21/avrupa-da-hangi-ulkeler-koronavirussebebiyle-karantina-ve-sokaga-cikma-yasagi-uyguluyor>
- Coşkun, R., Altunışık, R. and Yıldırım, E. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Çeti, B. and Ünlüönen, K. (2019). Salgın Hastalıklar Sebebiyle Oluşan Krizlerin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi, *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 109-128.
- Çetiner, E. (2002). Konaklama İşletmelerinde Muhasebe Uygulamaları, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Doğan, İ.Ö., Marangoz M. and Topoyan M. (2003). İşletmelerin İç ve Dış Pazarda Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Bir Uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 114-138.
- Erbaş, A. (2008). Turistik Otel İşletmelerinde Gider Türleri ve Sorumluluk Merkezleri Düzeyinde Maliyet Analizi ve Kontrolü, *Ekev Akademi Dergisi*, 12 (37), 463-467.
- Erdinç, S. B. (2009). Konaklama İşletmelerinde Yiyecek –İçecek Maliyet Analizi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 313-330.
- Gül, K. (2016). Araştırma Yöntem ve Teknikleri Ders Notları. Erişim Tarihi: 13.05.2020 <http://slideplayer.biz.tr/slide/1943628/>.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. and Taşşın, S. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hemmington, N. and King C. (2000). Key Dimensions of Outsourcing Hotel Food and Beverage Services, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(4), 56-261.
- Ho, C. S., Chee, C. Y. and Ho, R. C. (2020). Mental Health Strategies To Combat The Psychological Impact Of COVID-19 Beyond Paranoia and Panic, *Ann Acad Med Singapore*, 49(1), 1-3.

- İbiş, S. (2020). Covid-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-98.
- Kargül, D. (1996). Yatırımlarda Proje Analizi, İstanbul.
- Köroğlu, Ç., Biçici, F. and Sezer, D. (2011). Otel İşletmelerinde Maliyet Kontrolünün Rekabet Üstünlüğüne Etkisi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 33-48.
- Köroğlu, Ç. (2012). Stratejik Maliyet Yönetimi Kapsamında Sürece Dayalı Faaliyet Tabanlı Maliyetleme Yönteminin Analizi Ve Bir Otel İşletmesinde Uygulama (Doktora Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kutlan, S. (1998). Maliyet Kontrolü ve 5 Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Uygulaması, İstanbul: Alfa Kitabevi.
- LeBruto, Stephen M., Robert A. Ashley and Quain, W. (1995), Menu Engineering: A Model Including Labor, *FIU Hospitality Review*, 13 (1).
- Özdoğan, O.N. (2006). Otel İşletmelerinde Faaliyet Alanları Açısından Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing) ve Finansal Performans Üzerine Etkileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özen, T. and Kuru Ş. (1998). Turizm Yatırımları, İstanbul.
- Pavesic, D. V. and Magnant, P. F. (2005). Fundamental Principles of Restaurant Cost Control, New Jersey: Prentice Hall.
- Rızaoğlu, B. and Hançer, M. (2005). Menü ve Yönetim. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Rodriguez, T.F.E. and Robaina, V.P. (2004), Outsourcing and its impact on Operational Objectives and Performance: A Study of Hotels in Canary Islands, *Hospitality Management*, (23), 287-306.
- Rodriguez, T.F.E. and Robania, V.P. (2005). A Resource based View of Outsourcing and Its Implications for Organizational Performance in the Hotel Sector, *Tourism Management*, 26(5), 707-721.
- Sucu, Ö.E. (2011). Konaklama İşletmelerinde Etkin Maliyet Yönetiminin Önemi Ve Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türksoy A. (1998). Otel Yönetim Muhasebesi, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türksoy, A. (2007). Konaklama İşletmelerinde Mali Başarısızlığa Yol Açan Etmenler, *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review* 7(1), 99-115.
- UNWTO, (2020). Tourism and Covid-19. Erişim Tarihi: 19.05.2020 <https://www.unwto.org/tourismcovid-19>
- Yavuz, K. (2020,Nisan). Covid-19 Salgınının Sosyal Politikanın Geleceği Üzerine Etkileri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (45), 181-193, ISSN: 2149-0821 Doi Number:http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.42843
- Yılmaz, Y. (2005). Konaklama İşletmelerinde Yiyecek ve İçecek Maliyet Kontrolü, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, Y. (2010). Konaklama İşletmelerinde Yiyecek ve İçecek Maliyet Kontrolü (4. b.), Ankara: Detay Yayıncılık.

RESOLVING BLACK SWAN EFFECTS OF COVID-19 ON THE FOREFRONT OF STOCK MARKET VOLATILITIES

Asst. Prof. Dr. Vahit Ferhan Benli

Istanbul Ticaret Üniversitesi, Banking and Finance Department,
vfbenli@ticaret.edu.tr

Prof. Dr. Thorsten Hens

University of Zürich, Department of Banking and Finance,
thorsten.hens@bf.uzh.ch

Prof. Dr. Ayhan ORHAN

Kocaeli University, Department of Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences
aorhan@kocaeli.edu.tr

Abstract: Purpose –The Reality is different this case. The Nature is increasingly sending us warnings in the form of outbreaks and epidemics ((Kimball, 2006, p.14). Examining these kind of phenomenal events need also explanations on the side of financial markets. The challenge is enormous and COVID-19 is proven to be not an ordinary pandemic. Once discovered by Peng Zhou on his article published on the 3rd of February 2020, he reported the identification and characterization of a new coronavirus (2019-nCoV). The new epidemic has now progressed to be transmitted not only through contact with humans but with outbreaks through the global economic systems as well. The transmission routine of the new coronavirus has “hitchhiked” on sudden economic stops, developing into deep economic and financial crisis (IMF 2020). To avoid widespread bankruptcies on sovereign levels the supranational agent goes beyond traditional lending facilities, providing two new rapid-lending facilities called “Rapid Credit Facility (RCF) and the Rapid Financing Instrument (RFI) while increasing the borrowing quota of the members upto 100% of their SDRs (IMF, 2020, p.4). The Fund provided a USD 1 trillion lending capacity to meet the requests of 102 countries already inquired for emergency financing. The pandemic is also testing the oil markets with new kind of abnormality, where the West Texas Intermediate (WTI) crude (the U.S. benchmark oil price) went almost 60% from its heights to a negative territory for the first time in history. As Coronavirus began to bite the global demand through lockdowns, the oil markets started to suffer from oversupply and storage problems at the same time. Meanwhile, the FED returned back to its quantitative easing days, injecting 1.5t USD into the economy. As interest rates continue the steps of their pandemic spiral downwards, the central banks are providing ample liquidity helping to preserve a solvency crisis throughout the markets. In this regard, a comprehensive list of ratings is provided by S&P with negative rating actions or outlooks revised to negative on corporations and sovereigns (S&P, 22 April 2020). According to S&P, the “epidemic curve” is tailed off more in Latin and North America with over 896 issuers, whereas the size of the rating actions for project finance facilities are more severe in Latin America and EMEA regions. In terms of industrial sectors, the breakdown of corporates and sovereigns’ issuers affected by COVID-19 and Oil prices are quite diversified. The damage of business losses and hence the consecutive downgrades on Automotive, Media

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

& Entertainment, Retailing, Transportation, Hotels & Gaming and Building materials industries are more severe than the rest of the other diversified industries. On the other hand, Moody's points out to a more severe economic and financial shocks under pessimistic scenario, where the global speculative-grade default rates would increase to 9.7%. This rate is still lower than the "hazard rate" of 13.4%, the peak rate during the heydays of global financial crisis (Moody's, 10th of March 2020, 2). It is further necessary to quote Moody's twice on raw, where it notifies that the ongoing median Baa3 rates of 7 years' bonds are at around 651 bps, which has still room to go to the level of GFC rate of 721 bps. These record high levels of generalized industrywide default rates are not without consequences. The widening of the credit spreads is a direct consequence of the more pronounced increase in default probabilities and it has certainly more consequent and long-term effects on equity valuations on the capital markets front.

Financial and capital markets are institutions whose functioning patterns are modelled without the discipline of public health. The way how markets work lacks the discipline of public health or the consideration of Coronavirus style risk factors. If those "genetic risks" start blocking the econo-financial systems, and become a value destroyer in the capital- and financial systems, part of the duty of generic disease prevention should also be upgraded to resolving "black swan" phenomes on the capital markets front. In this regard, the stock market can provide valuable information about the expectations of market participants on the economic impact of coronavirus may cause.

Given this high stakes of damage to several industries and to capital markets, our objective is to analyze the cross-section of stock market price reactions and volatilities to "factor coronavirus" to provide more insight into how capital market players are responding to this new source of black swan factor. The 2019 novel Coronavirus disease (COVID-19) pandemic led to extremely negative and volatile aggregate market reactions. The cross-section of stock price reactions provides insights into how investors responded to the outbreak. Sophisticated investors appear to have started pricing in some effects of the virus already in the first part of January (the "Incubation" phase). Broad attention of analysts, investors, and managers grew swiftly after human-human transmission of the virus was confirmed on January 20, 2020. The "Outbreak" phase followed, during which China-oriented stocks and internationally-oriented stocks more generally underperformed even as the aggregate market remained fairly stable. From the last week of February onwards, the "Fever" phase began.

The aggregate market fell strongly in a whipsaw pattern. But behind these feverish price moves, the cross-section of returns reveals clear patterns. In particular, investors (and analysts) became increasingly worried about corporate debt and liquidity. Overall, the results suggest that the health crisis morphed into an economic crisis amplified through financial channels.

Keywords: Behavioral finance, Evolutionary Finance, Coronavirus, COVID-19, Financial crisis, Systemic Risk, Credit Risk, Risk Management.

1. INTRODUCTION

The Global Risks Report 2020 of World Economic Forum ranks "Chronic Diseases" Risk as the second important global risk in 2007. Within the next 3 years until 2009, it was re-ranked within the third place. The report displaces the risk out of the ranking system and since then this outstanding, "first-of-its-kind vulnerability factor appears to be as "non-existing" global risk factor (WEF, 2020, 76). Understanding this brand new microbial World and its macro-financial impacts on capital markets remains an important area of financial research. The emerging coronavirus type "trade-related infections" are assumed to have a major economic impact, through their occurrence and reporting, on the flow of global trade (Kimball, 2006, 3). Not limited to trade only, the uncertain events caused by Coronavirus cause collapse of financial institutions and/or malfunctioning of a financial system that impacts the global economy. Under these circumstances, the cross – section of stock price reactions provide a

valuable opportunity to observe which firms investors see as particularly affected by the direct and indirect effects of the virus outbreak.

2. MAJOR FINDINGS AND KEY EVENT DATES

The following time line of events take our attention because of their direct impact on the market prices and returns revealed as in the next graphics down under. It is particularly interesting to study stock price reactions in the US, which initially was not directly affected by COVID-19. As US markets witnessed the development from scratch to pandemic states, the stock market and other volatility induced indexes including the analysis of “abnormal returns would reveal us better insight with respect to price formations and investor reactions within the US markets. Based on these foundations we will be extending our findings to other countries as well. We will be beginning our analysis with the Covid 19 effects on US Capital Markets, on Industry level return results which will be combined with VIX – Volatility Index and later on abnormal return analysis.

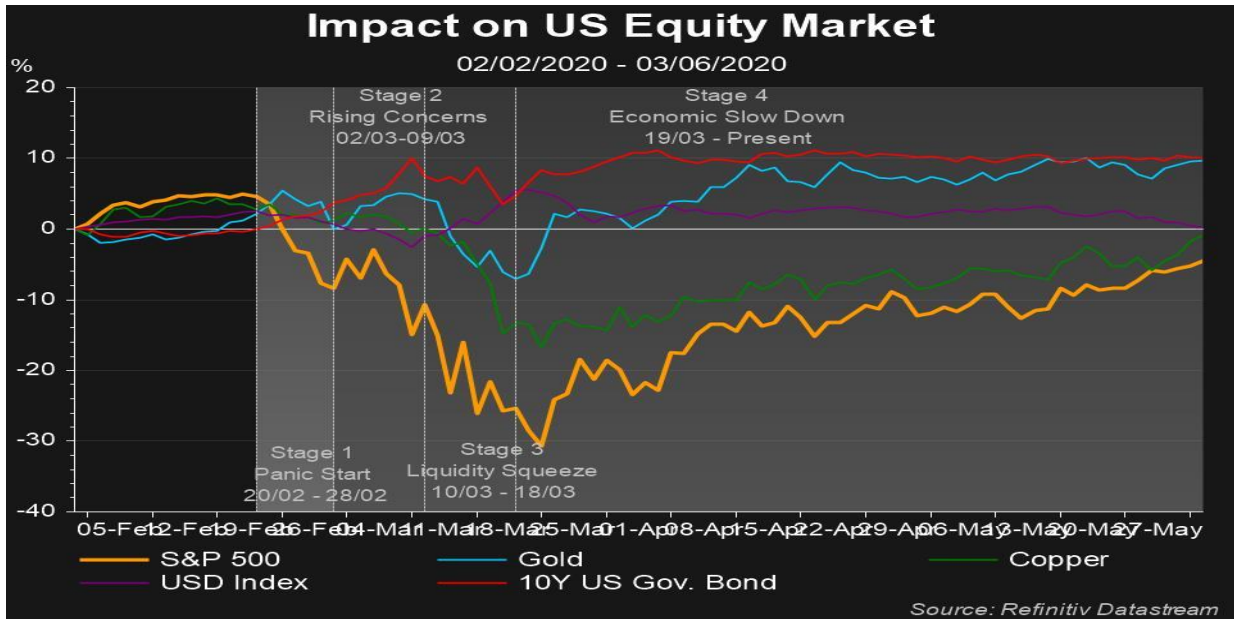
2.1 Covid-19 Effects on U.S and Other Capital Markets

The corona virus (COVID-19) pandemic has thrust global markets into unprecedented uncertainty. The US stock market experienced enormous volatility during the second stage of the pandemic throughout late February and March. The remarkable aspect of the stock market price dynamics was how much the stock market responded to the news of corona virus as several stages of its developments. We will be streamlining the Corona effected events under pooling the dates as Incubation (January 2nd – January 17th), Outbreak (January 20th – March 20th, and Fever (February 24th – March 20th). At stage 1 during January, the stock market in U.S revealed almost no response. During this start phase, the first news were flowing from Wuhan through the reports of World Health Organization (WHO)¹. The outbreak stage from 2nd of January until March the 20th the disease was designated by WHO as “pandemic”. These news caused the U.S stock market to reprise the stocks with heightened concerns in its pricings.

The MSCI World Index on the other hand was already pricing the IMF’s 3.3% growth rate as of 20th January 2020, where the index was on a record height at 2435 points (NZZ, 09.06.2020). The COVID-19 crisis takes off in Italy, South Korea and in Iran as of February the 2nd. The FED decided to intervene with interest rate reductions and to start with quantitative easing again worth 700 billion USD.

¹ On 31 December 2019, the WHO China Country Office was informed of cases of pneumonia unknown etiology (unknown cause) detected in Wuhan City, Hubei Province of China. From 31 December 2019 through 3 January 2020, a total of 44 case-patients with pneumonia of unknown etiology were reported to WHO by the national authorities in China. During this reported period, the causal agent was not identified.

Figure 1: Impact of COVID-19 on US Equity Mark

Source: Reuters Refinitive Datastream

During the third stage (Fever stage), the S&P index recorded a new low of 29% during March the 11th until 20th of March, where Liquidity in the market started to dry-up as seen in the below graphics. The market Liquidity retracted by almost 30% more than the S&P 500 return contraction over the same period. The phase 4 is called as the economic slowdown stage which starts from March the 20th, onwards. According to the graphics above, the inverse correlation between the development of the Epidemic and the stock market is very much obvious. The increasing number of incidents of COVID – 19 are a very good reason for the nervousness on the stock markets.

2.2 Results on Stock Returns of S&P 500 and Market Liquidity

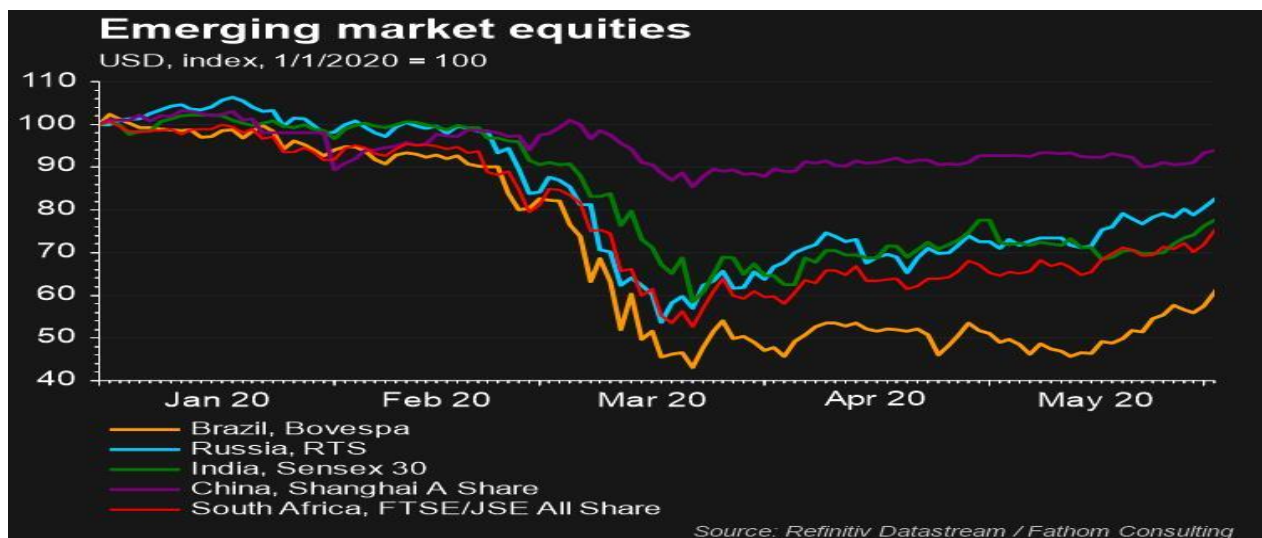
Figure 2: S&P 500 Return and Market Liquidity

Source: Refinitiv Datastream/Fathom Consulting

The analysis on the stock returns is based on the retrieval of stock prices from the beginning of 2011 until the end of March 2020. The data and the graphics is retrieved from Reuters Refinitive DataStream on June the 4th, 2020. The major takeaway from our visualizations is simple. World markets were late to appreciate the threat of the corona virus to the economy. American stock markets actually rose throughout the first several weeks of the year, peaking around late February just after the WHO named the new virus COVID-19. The virus had already been found in the U.S. weeks earlier. Even as Chinese patients started dying from the virus, American stock markets continued to rise. American indexes are now down between -23% to -31.25% year-to-date, with many analysts predicating even more declines. As depicted by the figure above, As illustrated here, traders are facing unprecedented challenges in availability of liquidity, and there is no telling how long this volatility will last. According to Dr. Anthony Fauci, the director of the National Institute of Allergy and Infectious Diseases, “You don’t make the timeline, the virus makes the timeline.” Investors should pay even more attention to liquidity in these uncertain market conditions (Mittal, H./Saraiya, N./Berkow, K., 2020, 5). A similar pattern has been seen on the front of emerging market economies.

Figure 3: Emerging Market Equity Indexes

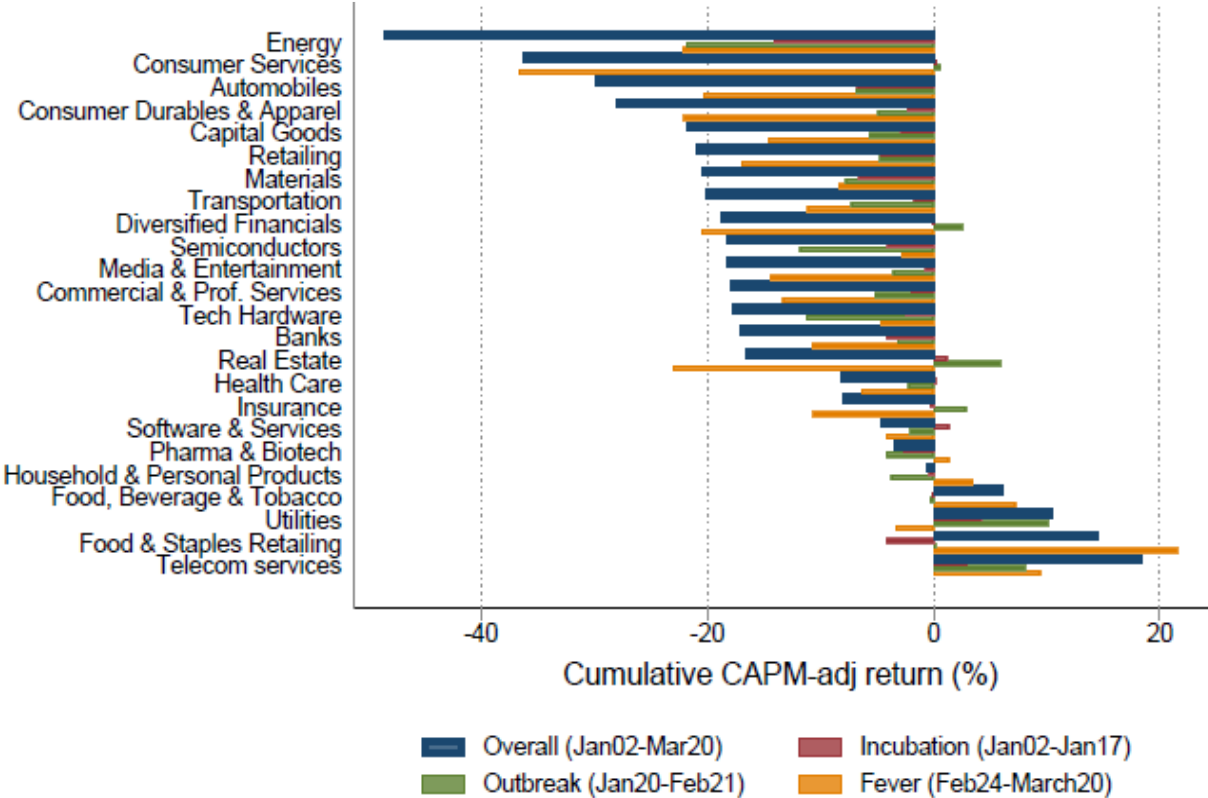
Source: Refinitive Datastream

2.3 Stock CAPM Adjusted Abnormal Returns by Industry

We have also computed CAPM-adjusted returns, that is, returns adjusted for a firm's exposure to the overall market. This would help us to cater relative losers and winners analysis afterwards. Figure 4. shows the average equally-weighted cumulative abnormal returns by GICS industry from January 2 through March 20, 2020 (blue bars) and the cumulative abnormal returns over the three sub-periods: Incubation (from January 2 through January 17, 2020), Outbreak (from January 20 (effectively January 21 as January 20 was a holiday) through February 21, 2020) and Fever (from February 24 through March 20, 2020). The sample consists of 2019 Russell 3000 constituents. To compute CAPM-adjusted returns, we

estimate each stock's alpha and market beta by regressing its daily excess returns from January 2, 2019 through December 31, 2019 on a constant and the daily value-weighted market return (in excess of the US one month T-bill rate). CAPM-adjusted returns are the daily excess returns on the stock minus alpha, minus beta times the market excess return.

Figure 4: Cumulative CAPM-Adj Return (%)

Source: Thomson Reuters Eikon

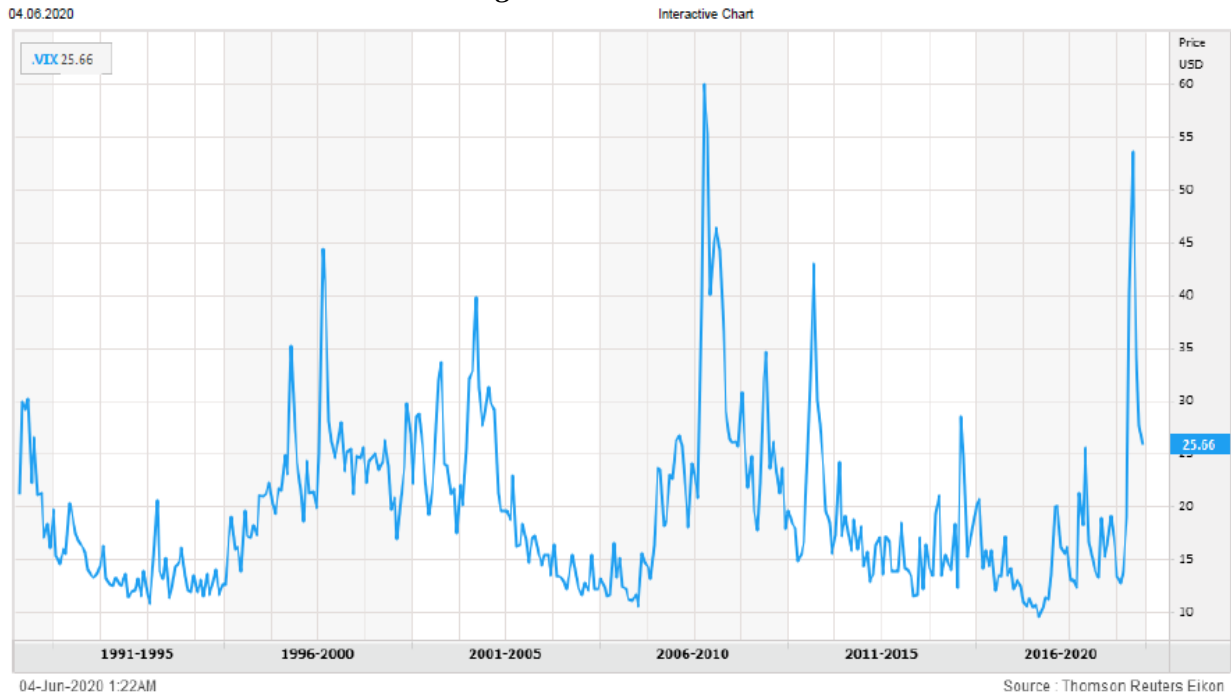
Over the period from January the 2nd until March the 20th, the lower 75% percentile of the whole industrial companies were on the losers side. A severe contraction was witnessed in energy, automotive and consumer durables&apparel sectors. Not surprisingly, the telecom services especially internet services, food industries combined with utilities were more on the winners side. The losses over the fever period show the fears of the investors about the coming recessive trends over the horizon. A special attention should be given to healthcare industry. The time pattern of healthcare is very much depended on the development of the disease. Though it was one of the winner in the first two stages of the periods, it showed a massive loss during the 3rd stage of the pandemics as heathcare as industry lost control on the face of growing number of patients and costs combined with the capacity problems.

2.4 Volatilite Increase – VIX

The Volatility during COVID-19 crisis period has been historically high. VIX is known as the “Fear - Index”. The implied volatility index (VIX) clearly illustrates a similar pattern for a new record. As is typically the case, when volatility rises and portfolio managers begin reallocating assets to navigate changes in the market, the total market volume increased in

response. The notional volume grew dramatically starting on February the 16th. Following the reactions called upon precautionary measures against the Corona, the Chicago Board Option Exchange's Volatility Index, known as the VIX, surged past the prior all-time peak (reached in the financial crisis more than a decade ago).

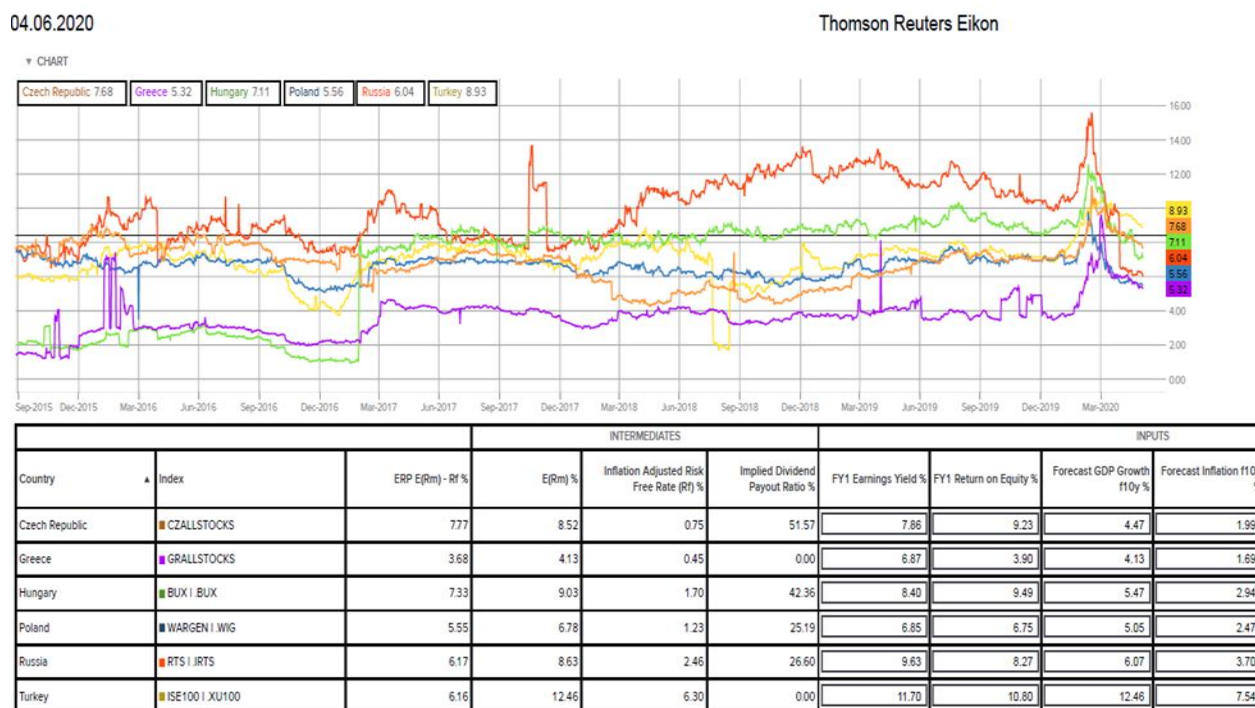
Figure 5: VIX Index

2.5 Excessive Market Return Premiums (ERP-Abnormal Returns)

We now turn to how investors perceived the effects of Corona virus on their decisions and how the market has repriced the risk of COVID-19 in terms of capital market pricings. The Table below show that Turkey is paying the highest market risk Premium with 12.46% as of beginning of June 2020 during the intervention period among other emerging market economies.

Figure 6: Expected Risk Premiums among selected EM Countries

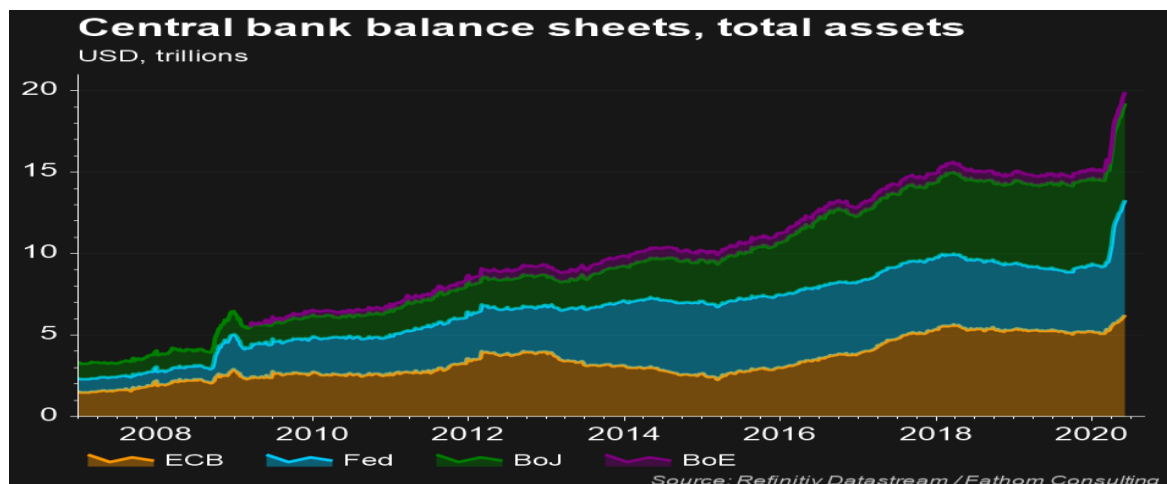

Source: Thomson Reuters Eikon

3. POLICY INTERVENTIONS BY CENTRAL BANKS

To safeguard economic and financial stability and to prevent the emergence of adverse macro financial feedback loops, countries are taking decisive actions. *Central banks* have eased monetary policy and are providing liquidity to the financial system, including through foreign-currency swap lines, to maintain the flow of credit to the economy. Thanks to these efforts, funding markets have remained functional and investor sentiment has shown signs of improvement. Multilateral cooperation has increased the resources available to support the most vulnerable countries and communities. The IMF, with \$1 trillion in available resources, is actively supporting its member countries (IMF, 2020). For Central Bank intervention policy instruments pls. refer to Table 1 in Appendix 1.

Figure 6: Central Banks Asset Growth

Source: Thomson Reuters Eikon

Since March the 3rd, FED decided to go down with the interest rate twice to a ground zero level (1%-1.25%). It started with the second phase of quantitative easing on “unlimited basis” at USD 700 billion. On March the 10th, the 10 year benchmark T-Bond interest rates reach a level of 0.5%. Specifically, on March the 23rd, the Federal Reserve Board announced two new facilities to support credit to large corporations and on March 27th, the US government approved a US\$ 2 trillion relief bill into law. US FED President Jerome Powell declared also the Liquidity support programs worth 2.3 billion for asset purchases of junk bonds as well. On March the 12th, ECB has taken a similar action on quantitative easing as well. It decided to purchase securities worth of 750 billion Euro until the end of this year under PPP (Pandemic Emergency Purchase Program). Even on the forefronts of other central banks, similar actions like interest rate declines, starting securities purchase programs (ECB) and stimulus programmes such as in UK, Germany, Switzerland and China) already started.

4. CONCLUSION

The effects of COVID – 19 on the stock markets are amazing. Many different aspects of capital market indicators reveal the Dynamics of COVID-19 on the capital markets from very different indicator aspects (ERP, VIX, Stock Returns change etc.). Further analysis will be made by combining this analysis with the international data on time preference. In particular, the resilience index might be a valuable tool to explain stock market volatility in the next stage of our analysis. Further downside risks still remain.

Appendix 1: Central Banks Intervention in the Market

TABLE 1. Central Banks' Intervention in the Market

Problem	Markets	Trigger	Risk transferred	Type of operations	Collateral	Counterparties
Loss of Funding Liquidity	Money market	Deviation from the policy rate Demand for central bank's operations	Funding	Price program Longer-dated operations	Unchanged	Banks
	Longer- dated private debt issuance	Failed issuance	Funding	Longer-dated operations Targeted operations	Extended collateral framework	Banks
	Repo	Daily or intra price move Turnover	Funding	Quantity program	Unchanged Security lending	Banks <i>Mutual Funds FMIs</i>
	Foreign exchange	Spread vis-à-vis FX risk free	Funding	Quantity program	Extended collateral framework	Banks
Loss of Market Liquidity	Government securities	Daily or intra price move Turnover	Liquidity and credit	Price program	Unchanged	Banks <i>Mutual Funds FMIs</i>
	Private securities	Spread vis-à-vis domestic risk free Turnover	Liquidity Liquidity and Credit	Price program Quantity program	Extended collateral framework	Banks <i>Mutual Funds FMIs</i>
	Foreign exchange (spot and derivatives)	Daily or intra price move Bid/ask spread	Exchange rate	Price program Quantity program	Unchanged	Banks

Appendix 2: ERP's of several Countries

Country	Index	ERP E(Rm) - Rf %	E(Rm) %	Adjusted Risk	FY1 Return on Equity %	Forecast GDP Growth f10y %	Forecast Inflation f10y %
Argentina	ARALLSTOCKS	3,62	18,14	14,52	4,34	18,14	15,76
Australia	SPASX200	6,335	7,355,0	1,02	8,96	5,6	2,26
Austria	ATX	4,14293	4,76293	0,62	4,64	4,18	1,86
Bahrain	BAHAS	5,59946	6,34946	0,75	6,32	5,94	1,99
Belgium	BEL20	4,37369	5,05369	0,68	5,09	4,21	1,92
Brazil	BOVESPA	5,07888	7,16888	2,09	8,43	5,69	3,33
Canada	SPTS300	5,34138	6,07138	0,73	6,67	5,06	1,97
Chile	CLALLSTOCKS	4,7981	6,4981	1,7	6,52	6,18	2,94
China	SHCOMP	8,34892	9,80892	1,46	10,21	8,26	2,7
Colombia	COALLSTOCKS	6,40844	8,21844	1,81	8,44	6,74	3,05
Croatia	CROBEX	4,12	4,61	0,49	-2,09	4,61	1,73
Czech Republic	CZALLSTOCKS	7,77348	8,52348	0,75	9,23	4,47	1,99
Denmark	OMXC20	5,3961	5,8361	0,44	13,55	3,68	1,68
Egypt	CAS30	8,78192	16,01192	7,23	16,79	13,24	8,47
Estonia	EEALLSTOCKS	4,19	5,1	0,91	-1,83	5,1	2,15
Finland	HEX25	6,17147	6,56147	0,39	9,38	3,04	1,63
France	CAC40	5,14182	5,74182	0,6	6,43	3,93	1,84
Germany	DAX	5,22411	5,86411	0,64	6,79	3,41	1,88
Greece	GRALLSTOCKS	3,68	4,13	0,45	3,9	4,13	1,69
Hong Kong	HSENG	7,96775	8,84775	0,88	9,01	4,58	2,12
Hungary	BUX	7,32827	9,02827	1,7	9,49	5,47	2,94
India	SENSEX	9,49009	12,49009	3,0	12,99	12,2	4,24
Indonesia	JAKCOMP	8,28423	10,10423	1,82	11,54	8,76	3,06
Ireland	ISEQOV	3,79	4,46	0,67	4,2	4,46	1,91
Israel	ILALLSTOCKS	8,67915	9,29915	0,62	11,64	6,39	1,86
Italy	FTIT	3,93796	4,33796	0,4	4,22	2,91	1,64
Japan	NIK225	5,77416	5,37416	-0,4	8,18	1,96	0,84
Jordon	AMFMA	9,13003	9,73003	0,6	7,01	4,87	1,84
Kenya	KEALLSTOCKS	12,38009	16,42009	4,04	20,38	11,23	5,28
Kuwait	KWALLSTOCKS	6,14912	6,75912	0,61	6,81	6,66	1,85
Luxembourg	LUALLSTOCKS	4,78	5,66	0,88	2,25	5,66	2,12
Malaysia	MYALLSTOCKS	5,74	6,92	1,18	6,42	6,92	2,42
Mexico	MXALLSTOCKS	8,04329	9,91329	1,87	13,02	5,33	3,11
Morocco	CSEAS	8,75359	9,57359	0,82	14,35	6,2	2,06
Namibia	NAALLSTOCKS	7,84903	11,58903	3,74	12,66	9,21	4,98
Netherlands	AEX	4,50107	5,17107	0,67	6,36	3,58	1,91
New Zealand	NZSE50	4,80686	5,66686	0,86	6,69	4,85	2,1
Nigeria	NGALLSTOCKS	7,00804	16,47804	9,47	16,97	14,5	10,71
Norway	OBX	4,97589	5,76589	0,79	6,49	4,54	2,03
Oman	OMALLSTOCKS	5,71	6,66	0,95	5,83	6,66	2,19
Pakistan	PKALLSTOCKS	10,1978	14,0578	3,86	14,07	9,78	5,1
Peru	PEALLSTOCKS	9,37505	10,56505	1,19	12,78	6,77	2,43
Philippines	PHALLSTOCKS	7,28	9,14	1,86	8,59	9,14	3,1
Poland	WARGEN	5,54519	6,77519	1,23	6,75	5,05	2,47
Portugal	PSI20	4,86509	5,29509	0,43	5,62	3,42	1,67
Qatar	MEGEN	8,55227	9,32227	0,77	10,12	7,78	2,01
Romania	ROALLSTOCKS	6,27989	7,65989	1,38	7,14	4,58	2,62
Russia	RTS	6,17179	8,63179	2,46	8,27	6,07	3,7
Saudi Arabia	TADFF	6,68151	7,79151	1,11	12,85	6,19	2,35
Singapore	FTSTI	5,88736	6,57736	0,69	6,47	4,96	1,93
Slovenia	SIALLSTOCKS	8,74938	9,49938	0,75	9,38	4,29	1,99
South Africa	FTJALL	5,63291	9,28291	3,65	10,18	7,29	4,89
South Korea	KOSPI	5,46309	6,12309	0,66	6,05	4,71	1,9
Spain	IBEX35	3,94426	4,47426	0,53	4,51	3,89	1,77
Sri Lanka	LKALLSTOCKS	7,76857	10,11857	2,35	10,08	10,0	3,59
Sweden	OMXS30	6,16074	6,85074	0,69	9,72	4,23	1,93
Switzerland	SMI	7,31248	7,06248	-0,25	12,71	3,01	0,99
Taiwan	TAIEX	6,92264	6,97264	0,05	10,89	2,99	1,29
Thailand	SET	6,57007	7,10007	0,53	8,04	5,75	1,77
Tunisia	TNALLSTOCKS	13,02688	16,72688	3,7	25,66	8,63	4,94
Turkey	ISE100	6,16	12,46	6,3	10,8	12,46	7,54
United Arab Emirates	ADSMI	7,18364	7,83364	0,65	8,57	6,3	1,89
United Kingdom	FT100	5,79099	6,43099	0,64	7,29	4,35	1,88
United States	SP500	6,40325	7,08325	0,68	12,89	4,48	1,92
Vietnam	VNALLSTOCKS	10,04287	12,78287	2,74	15,85	10,4	3,98

REFERENCES

- IMF (2020): The Managing Director's Global Policy Agenda, Spring Meetings 2020, Exceptional Times-Exceptional Action, Washington D.C.
- IMF (2020): Global Financial Stability Report, Washington D.C.
- Moody's (10 March 2020): Data Report, February 2020 Default Report.
- Moody's Analytics: Ample Liquidity Shores Up Investment-Grade Credits, in: Weekly Market Outlook.
- Mittal, H./Saraiya, N./Berkow, K.,(2020): US Equity Liquidity in the Covid-19 Crisis, Market Analysis, March 21, Best Ex Research.
- Neue Zürcher Zeitung (09.06.20202): The Market, Newsletters.
- Standard and Poor's (22 April 2020):COVID-19, Corona virus and Oil Related Public Rating Actions on Corporations, Sovereigns and Project Finance to Date, Credit Market Research.
- Thorsten H./Hoppe-Schenk, K.L (eds.), (2009): Handbook of Financial Markets, Dynamics and Evolution, North-Holland.
- World Economic Forum (2020): The Global Risks Report 2020, 15th edition, Switzerland.
- World Health Organization: Coronavirus disease (COVID-2019) situation reports. Novel Coronavirus (2019-nCoV) SITUATION REPORT - 1 21 JANUARY 2020**
- Zhou, P./ Zheng-Li Shi (et, al): Discovery of a novel coronavirus associated with the recent pneumonia out break in humans and its potential bat origin, nature research, <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2012-7>.

FARKLILIĞIN FARKINDALIĞI VE PANDEMİ KAPSAMINDA ARTAN ZENOFOBİK EĞİLİM

Dr. Öğr. Üyesi. Didem Doğanyılmaz Duman

İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

didem.duman@idu.edu.tr

ÖZET: Heterojen toplum yapıları; ekonomik, politik ve/veya içinde bulunduğumuz dönemde yaşadığımız gibi salgın hastalıklar gibi çeşitli kırılmalara karşı daha hassas bir yapı sergilerler. Küresel boyutta etkisini gösteren COVID-19 pandemisi, politik anlamda uluslararası iş birliğinin önemini bir kez daha gözler önüne sererken; toplumsal eğilimin bu şekilde olmadığı, içe kapanıklığın arttığı hem uluslararası basına sıklıkla yansımış hem de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından dile getirilmiştir. Devletlerin kendi sınırlarının içine kapandığı pandemi koşullarında, yabancılara karşı son on yıllık süreç içerisinde kimi zaman ekonomik güvensizlik kimi zaman da kimlik endişeleri kapsamında kendini gösteren fobik eğilim, pandemi ile birlikte bir kez daha gündeme gelmiştir.

Pandemi sonrası dünya düzeni üzerine birçok çalışma yapılmakta ve genel itibarıyla ekonomik ve politik düzenlerin ciddi şekilde değişeceğine dair bir inanç/yaklaşım sergilenmektedir. Bu çalışma kapsamında, sürecin sosyo-politik etkisi üzerine odaklanılacak ve 21. yüzyılda daha da hızlanan teknolojik gelişmelerle doğru orantılı bir şekilde kendisini gösteren küreselleşme süreci kapsamında artan etkileşime rağmen, yabancı korkusu/düşmanlığı şeklinde tanımlanan Zenofobik eğilimin artışı incelenecektir. Ülke içerisinde artan vaka sayılarının yabancılarla ve artan mobilite ile ilişkilendirilmesi ve farklılıklara ait farkındalığın artması, toplumsal kutuplaşmaları beraberinde getirmiş ve içinde bulunulan dönem itibarıyla, oldukça dikkat çeken bir boyuta ulaşmıştır. Çalışmanın odak noktasında bulunan Zenofobik eğilimin, ne çeşit politik söylemlerle beslendiği ve hangi toplumsal kırılmaları beraberinde getirdiği de akademik bir zeminde incelemeye alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: zenofobi, covid-19 pandemisi, farklılık siyaseti

AWARENESS OF DIFFERENCES AND INCREASED XENOPHOBIC TENDENCY IN THE SCOPE OF PANDEMIC

ABSTRACT: In Heterogeneous social structures possess a more vulnerable characteristic to various breakdowns, such as economic, political and/or epidemic diseases as we currently witness. Whilst the global COVID-19 pandemic once again reveals the importance of international cooperation in politics, the social tendency does not share this stand and introversion is increased as often stated in the international press and also expressed by the Secretary General of the United Nations. Under the new conditions resulted by the pandemic, in which states have turned inwards, the phobic tendency that has emerged within the last ten years in terms of either economic insecurity or identity concerns, has come to the agenda once again.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

There are many academic researches focusing on new World order to be designed after the pandemic and they all demonstrate a significant belief/approach that the economic and political orders would change in a dramatic way. Within the scope of this study, the socio-political impact of the process will be focused and the increase of the Xenophobic tendency, which is defined as the fear of/hostility towards foreigners, will be examined despite the increasing interaction within the scope of the globalization process that manifested itself in line with the technological developments accelerated in the 21st century. Increasing number of cases in a country has been linked to both foreigners and increased mobility, alongside increasing awareness of differences brought about social polarization and reached a remarkable dimension as of the current period. The Xenophobic tendency, as the focal point of the study, will be examined on an academic basis, along with encouraging political discourses and consequent social breakdowns.

Keywords: xenophobia, covid-19 pandemic, politics of differences

GİRİŞ

Çeşitli sebeplerle ortaya çıkan krizler, toplumsal anlamda yarattığı değişikliklerle kriz döneminin kendisinden daha uzun sürecek etki bırakabilecek güce sahiptir. Bu krizler kimi zaman mikro ölçekli toplum yapılanmalarında gözlemlenebilirken, kimi zaman ise küresel toplum yapılanmalarını hedef alabilecek büyüklükte bir etki alanına sahiptir. İçinde bulunduğumuz dönem itibariyle, tüm dünyayı etkisi altına almış olan bir sağlık krizi ile karşı karşıyayız. Küresel salgın uyarısı; salgının herhangi bir coğrafi sınır, etnik kimlik, dil, din ve/veya ırk farkı gözetmeksizin küresel toplum yapılanmasının her bir ferdi etkileyebilecek bir güce sahip olduğunu açıklar niteliktedir.

COVID-19 bir diğer bilinen adıyla Korona Virüs, tıbbi karşılığı ile Yeni Koronavirüs Hastalığı, 2019 yılı aralık ayı itibariyle Çin'in Vuhan Eyaleti'nde görülmeye başlanmış bir solunum yolu hastalığıdır. Hastalığın tanımlanması 13 Ocak 2020 tarihinde gerçekleşmiş olsa da (Sağlık Bakanlığı, 2020), hastalığın ilk görülmesi 2019 yılına denk geldiği için COVID "19" ismiyle anılmaktadır. Kısa süre içerisinde ciddi sayıda ölümlü vakalar gözlenmesine sebep olan COVID-19, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi yani küresel salgın ilan edilmiştir (World Health Organization, 2020a).

Hastalığın teşhisinden bu yana – 10 Haziran itibariyle – geçen altı aylık sürede, küresel çapta resmileşen toplam vaka sayısı 7145539, yine onaylanan toplam ölüm sayısı 408025 olarak kaydedilmiştir (World Health Organization, 2020b). Yayılma hızı oldukça yüksek olan COVID-19'un yayılmasının engellenmesi adına uluslararası alanda ciddi önlemler alınmıştır. Bunlar kapsamında, birçok ülkede kısmi veya tamamen karantina uygulamalarına geçilmiş, seyahat kısıtlamaları gerçekleştirilmiş (The World Tourism Organization, 2020), uluslararası uçuşlar durdurulmuş (IATA, 2020), sınır kapılarında kontroller artırılmış, kimi sınırlardan geçişler durdurulmuş (Salcedo, 2020), birçok tesiste üretim durdurulmuş ve tedarik zincirlerinde aksaklıklar meydana gelmiş (Liao ve Fan, 2020) ve tüm bunların sonucunda havacılık endüstrisi, turizm sektörü, ağır sanayi gibi birçok farklı sektörü kapsayacak şekilde küresel ekonomide ciddi küçülmeler yaşanmıştır. OECD verilerine göre bölgede GSYİH'de yılın ilk çeyreğinde %1,8 düşüş kaydedilmiştir (OECD, 2020). Bu düşüşün, yılın ilk çeyreğine

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

ait olduğunu ve en etkili önlemlerin DSÖ'nün pandemi açıklamasını yaptığı tarih olan Mart 2020 itibarıyla alındığı göz önünde bulundurulacak olursa, gerçek etkinin ikinci çeyrekte itibaren kaydedileceğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

COVID-19'un etkileri yalnızca ekonomik alanda değil, politik bağlamda da kendini göstermiştir. Yukarıda sıralanan önlemlere ek olarak kontrol mekanizmalarının ülke içi siyasette de uygulanması, bireyler nezdinde takip süreçlerinin başlatılması, hareketliliğin kaydedilmesi gibi durumlar, *Orwellian* yaklaşımların arttığına ve daha ciddi boyutlara ulaşabileceğine dair olumsuz bir algı yaratmış ve önlemler konusunda kararında davranılması gerekliliği yönünde açıklamalar yapılmıştır (Council of Europe, 2020). Bunlarla birlikte, etkinin bir de sosyolojik boyutu bulunmaktadır. Bu etkinin zaman içerisinde oluşan toplumsal travmaların kırılmaların etkisiyle uzun dönemli etkileri de beraberinde getireceğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Bu çalışma, bu kapsamda toplumsal bir sorun olan ancak politik kanallardan beslenmesinden dolayı sosyo-politik bağlamda değerlendirmeye alınacak zenofobi olgusunu ve COVID-19 Pandemisi'nin yarattığı etkiyi inceleyecektir.

1. DERİNLEŞEN VE DEĞİŞEN OLUMSUZ YABANCI ALGISI: ZENOFOBİ

Toplum içerisindeki farklılıklara karşı farklı yapılanmalar ve kültürler kapsamında farklı reaksiyonlar ile karşılaşmak mümkündür. Toplumsal yapının homojen veya heterojen bir karakter sergilemesi veya bu durumun zaman içerisinde ortaya çıkan nüfus hareketliliği kapsamında değişikliğe uğraması, ilgili toplum dinamikleriyle yakından ilintilidir. Milliyetçilik hareketinin öncülüğünü yaptığı ulus-devlet şeklinde ortaya çıkan devletler, çok-kültürlü bir yapıya nazaran çok daha homojen bir yapıdadırlar. Farklılıkların, kuruluş aşamasında değil sonrasında ortaya çıkması farklı reaksiyonlarla karşılanmış ve toplumsal kırılmalar bu dinamikler çerçevesinde gelişmiştir.

Zenofobi, etimolojik karşılığıyla, iki Latin kelimenin oluşturduğu bir bileşik kelimedir. Yabancı, farklı olanı işaret eden *xénos* ve korku ve/veya dehşet anlamına gelen *phóbos* kelimelerinin bir araya gelmesiyle kavramsal karşılığını bulmuş ve bireyin ve/veya toplumun yabancı veya kendisinden farklı olandan korkması anlamında literatüre girmiştir (Philippas, 2014). Gerek etimolojik gerek psikolojik olarak fobik bir eğilim olan zenofobinin, rasyonel bir zeminin olmadığı isminden anlaşılacağı üzere, ayrıca altı çizilmesi gereken bir konu olmuştur. Oluşan ve/veya oluşturulan “öteki” algısı kapsamında değerlendirildiğinde, farklılıklar üzerine kurulu kimlik siyaseti üzerinden tanımlamalarda bulunmak mümkündür. Var olan öteki algısı, yabancılık üzerinden oluşturulduğundan kapsamın oldukça geniş ve/veya genişletilebilmeye müsait olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Yabancı ve/veya kendinden farklı olma kimi durumlarda etnik kimlik farklılığı üzerinden kimi durumlarda ise dini kimlik farklılığı üzerinden ortaya çıkabilmektedir. Esasen özcü

(*primordialist*) yaklaşım kapsamında değerlendirilebilecek olan bu durum, her ne kadar teorik bağlamda kimliklerin özlerinde farklılıklar üzerinden çatışmaya evrilmeye müsait bir yapıya sahip olduğunu iddia etse de ilgili kimlik bileşenlerinin farklılık siyaseti kapsamında araçsallaştırılması; çeşitli politik çevrelerin çıkarları için birer meşrulaştırma aracına dönüşmesi durumu da söz konusudur. Araçsalcı (*instrumentalist*) yaklaşımın iddiası olan bu ikinci durum, modernist çerçevenin bir ayağını oluştururken, bir diğeri olan inşacı yaklaşım kimliklerin yine belirli çıkarlar üzerine inşa edilebileceğini ve bu yönde manipüle edilebileceğini iddia etmekte, bu anlamda da söylem ile ciddi bir eklemlenme sergilemektedir (Doğanyılmaz Duman, 2020). Diğer taraftan etno-sembolcü yaklaşım, kimliklerin ne sıfırdan oluştuğunu/oluşturulduğunu ne de tamamen verili olduğunu iddia etmektedir. Her iki yaklaşımın da bir karması olarak değerlendirilebilecek bu yaklaşıma göre, var olan kimliklerin birer araç haline dönüştürülmesi söz konusu olabilmektedir.

Zenofobik eğilimin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Kimlik siyasetinin bir unsuru haline getirilen zenofobide, yukarıda sözü edilen temel kimlik bileşenleri ve bunlara bağlı olarak dil, kültür gibi farklılıklar da sergileyen grupların işaret edilmesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Zenofobinin tanımı kapsamında sözü edilen yabancından korkma durumu beraberinde, farklı olan kişiye dair ayrıştırıcı, nefret dolu, küçük düşürücü, tek tipleştirilen düşmanca bir tavrı da barındırmaktadır. Bu kapsamda hedef kitle ilgili yörenin insanı olmayan, vatandaşı olmayan ve/veya bu kapsamda farklılık sergileyen kimseler olmaktadır (Bordeau, 2010; Reynolds ve Vine, 1987). Zenofobik eğilim genel itibariyle ulusal kimlik temeli bağlamında ortaya çıkan ve bireyin ve/veya toplumun ulusal kimliğini “öteki” kimliklerden üstün tutan bir yapıya sahiptir. Bu durum da kimlik siyaseti kapsamında sosyal kimlik nezdinde ortaya çıkan gruplar-arası çatışma dinamikleri ile örtüşmektedir. Öteki olarak işaret edilen ve bir dış-grup olarak algılanan bir grup ortaya çıkmakta ve iç-grup üyeleri kendi öz-saygılarını muhafaza edebilmek adına var olan tek tipleştirici unsurlar üzerine yeni bir rekabetçi dinamik kurmaktadır. Bu kapsamda, son on yıllık dönem itibariyle yabancı algısı, göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler üzerinden derinleşmiştir.

Yukarıda sıklıkla belirtilen algı durumu yabancılara karşı var olan hissiyatı açıklamak adına da oldukça önemli bir zemin oluşturmaktadır. Bireylerin ve/veya toplumların tehdit olarak algıladıkları dış-gruplar nezdinde ortaya çıkan iki çeşit tehdit unsuru bulunmaktadır; gerçekçi ve sembolik tehdit. Gerçekçi tehdit; vücut bütünlüğüne, bireyin sağlığına karşı bir tehdit yarattığı iddia edilen unsurları açıklarken; sembolik tehdit, öz kimliğin zamanla zarar göreceği veya ekonomik güvensizlik açısından sorunlar yaratabileceği gibi daha soyut durumları işaret etmek için kullanılmaktadır (Stephan vd., 2002). Bu kapsamda zenofobik eğilimin son on yılda – özellikle Kıta Avrupası’nda – ciddi bir artış göstermiş olması; mülteci krizi olarak anılan ve Arap Baharı sonrası kitlesel göç dalgaları sonucunda ortaya çıkan etkileşim ve onun araçsallaştırılması ile açıklanmaktadır. İlgili coğrafyada, sağ popülist siyaset temsilcileri ile de araçsallaştırılan zenofobik söylem, bireylerin hissiyatlarının

konsolide hale gelmesine sebep olmakta, kaygıyı ve/veya korkuyu derinleştirmektedir (Rydgren, 2005).

İçinde bulunulan dönem itibariyle de yine göçmenler üzerinden devam eden bir durum söz konusu iken; eğilim sergileyen iç-grupların, dış-grup algılarının daha geniş bir çerçeveye yayıldığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bu durum örneklerle bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

2. PANDEMİ VE ZENOFOBİ

Küresel bir salgın ile yabancıların, daha doğru bir kullanımla “farklı olanın” işaret edilmesi ve nefret söyleminin baskın hale gelmesi durumları yeni reaksiyonlar değildir. Bu konuda, tarihten benzer örnekler vermek oldukça mümkündür. Örneğin, 14. yüzyılda ortaya çıkmış veba (Kara Ölüm olarak anılmaktadır), yabancılar karşı ciddi anlamda şiddet dalgası ortaya çıkarmıştır ve bu yabancılık kimi zaman etnik kimlik (örneğin, Katalanlar) kimi zaman dini kimlik (örneğin, Yahudiler) üzerinden gözlemlenmiştir (Cohn, 2012). 20. yüzyıla gelindiğinde, 1918 Gribi, bir diğer bilinen adıyla İspanyol Gribi de yine benzer durumları beraberinde getirmiştir. Gribin ismi ile ilgili çeşitli spekülasyonlar kayıtlara geçmiştir; örneğin resmi isimlendirmeden önce hastalığa, Brezilyalılar Alman Gribi, Senegalliler Brezilya Gribi ismini vermişlerdir. Polonyalıların Bolşevik Hastalığı olarak isimlendirdiği hastalık, her zaman bir “öteki”ni işaret etmiştir (Spinney, 2020; Hoppe, 2018). Bu süreçte belirli ülkelerde göçmenlik yasalarına ciddi kısıtlamalar getirilmiş ve farklı bölgelerde ırksal farklılıklar kapsamında oluşturulan “öteki” algısıyla şiddete maruz kalan topluluklar kaydedilmiştir (Doyle, 2020). Bu süreçte zenofobik eğilim, ırkçı yaklaşım ile de ciddi bir eklemleme yaşamış (McMaster, 2020) ve farklılığa ait farkındalığın artışı konusunda ırksal farklılık, ilgili dönemin koşulları da göz önünde bulundurulduğunda, daha da derinleşmiştir. Aslına bakılırsa, bu durum sadece geçtiğimiz yüzyıllarla ilintili de değildir; örneğin, geçtiğimiz on yıllık süreç içerisinde ciddi bir etkisi olan ve domuz gribi ismiyle tanınan hastalık, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin bazı bölgelerinde “Meksika Gribi” olarak nitelendirilmiş (Hoppe, 2018) ve ihtiyaç duyulan “öteki” algısında hedef kitle ABD’de bulunan Meksika kökenli göçmenler ve/veya vatandaşlar olmuştur. Benzer şekilde 2014 yılında Ebola salgını zamanında da Afrikalılar hedef alınmıştır (Serhan ve Mclaughlin, 2020). Pandemi süreçlerinde ortaya çıkan korku ve panik duygusu sağlık politikalarının çok daha ötesinde boyutlara ulaşmakta (Parment ve Rothstein, 2018), bireyler ve/veya toplumlar tutunmak üzere çeşitli dayanak noktaları aramakta ve işaret edilen bir “öteki” bu dayanağı oluşturmaktadır.

Yukarıda açıklandığı üzere yabancı algısı bireyin/toplumun kendisinden farklı olana karşı oluşturduğu bir etikettir. Zenofobik hissiyat çerçevesinde bu yabancılığın çeşitli kimlikler nezdinde ortaya çıktığı ve “öteki” algısında bireyin/toplumun kendisini daha üstün olarak görmesi, dış-grubu sosyal statü bağlamında daha alt seviyelere yerleştirmesi durumu söz konusudur. Göçmen, mülteci, sığınmacı olarak tanımlanan grupların hedeflendiği dış-grup

yapılanmaları zaten çeşitli suç, olumsuz davranışlar, sağlıklı koşullar yaratmama gibi olumsuzluklar üzerinden hedef kitleyi oluşturmaktadır (Miller, 2018). Söz konusu krizin bir sağlık krizi olması ve ilgili grupların zaten sağlıksız koşullarda hayatlarını devam ettirmeleri, entegrasyon sorunlarının çözülmüş olması durumlarında dahi sıklıkla gözlemlenen gettolaşma durumlarından dolayı, “öteki” algısının beslenmesi durumu oldukça açıktır.

Diğer taraftan sosyal statüden bağımsız bir şekilde; yeni kuşak, kamusal alana entegre olmuş göçmenler ve/veya ülkede profesyonel meslek grupları çerçevesinde yaşayan yabancılar (*expatriate/expat*) da hedef haline gelmişlerdir. Asyalı oldukları için ABD’de zenofobi kökenli ayrımcılığa maruz kalan insanların yaşadıkları gerek konvansiyonel medyada gerek yeni medyada sıklıkla dile getirilmiş ve kayıtlara geçmiştir. Asyalıların direkt hedef haline gelmiş olmalarının en temel sebebi, virüsün çıkış noktasının Vuhan/Çin olması ve toplumsal algı kapsamında Asya toplumlarının tek bir stereo-tip üzerinden değerlendirilmeleridir. Bir diğer taraftan, yukarıda sözü edildiği üzere pandemilerin isimlendirilmesi konusunda zenofobik eğilimler sergilenebilmekte ve bu kapsamda COVID-19 Pandemisi de Vuhan Virüsü olarak işaret edilmiş (Serhan ve McLaughlin, 2020) ve bu da dikkatlerin Asyalı toplumların üzerine yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu konuda ABD Başkanı Donal Trump’ın ısrarlı Çin Vebası (*China Plague*) referansı da dikkat çekicidir (Yam, 2020). Ayrıca belirtmek gerekir ki, Asya üzerine gerçekleştirilen odaklanma yalnızca bireyler arası etkileşimdeki kısıtlamalarla değil, aynı zamanda ticari ilişkilerde de kendini göstermiştir (White, 2020).

Diğer taraftan, yukarıda belirtildiği üzere kimlik farklılıkları temelli zenofobik eğilimin kimlik temelli çatışmaya evrilmesi hususunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Farklı kimliklerin iç-grup ve dış-grup dinamikleri kapsamında çatışma ortamının oluşabilmesi ile beraber, bu çatışma ortamının yaratılabilmesi durumu da söz konusudur. Farklılıklara ait farkındalığın artırılması, bir diğer deyişle kimlikli farklılıkların araçsallaştırılması durumu COVID-19 Pandemisi sürecinde de gözlemlenmiştir. Sağ popülist parti temsilcilerinin zaten etno-milliyetçi, dışlayıcı ve bunlara bağlı olarak zenofobik bir yapı sergiledikleri gerçeği göz önünde bulundurulduğunda (Rydgren, 2005), son on yıllık süreç içerisinde devam ettirdikleri ve algılanmış tehdit kapsamında derinleşmesine destek oldukları göçmen karşıtlığı üzerine kurulu söylemler için sınır geçişleri kısıtlaması ve içe kapanma süreci oldukça uygun bir zemin hazırlamıştır. Artan göçmen karşıtı söylemler, toplum nezdinde var olan zenofobik eğilimin artmasını beraberinde getirmiştir (Serhan ve McLaughlin, 2020).

Tüm bu gelişmelerin uluslararası çapta dikkat çekici bir boyuta ulaşması, Birleşmiş Milletler’in (BM) de dikkatini çekmiş ve bu sebeple farklı dönemlerde açıklamalar yapılmıştır. 23 Nisan 2020 tarihinde BM Genel Sekreteri António Guterres “COVID-19 bir halk sağlığı krizidir – ancak çok daha fazlasıdır. Bir ekonomik krizdir. Bir toplumsal krizdir. Ve hızla bir insan hakları krizine dönüşen bir insanlık krizidir...” diyerek, süreçte tek sorunun virüs olmadığına dikkat çekmek istemiştir (Guterres, 2020). Ancak nefret söyleminin,

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

zenofobik eğilimlerin, yabancı karşıtlığının ve ırkçılığın devamı üzerine Guterres, mayıs ayında bir açıklama daha yapmıştır. Bu açıklamasında anti-Müslüman saldırılara, anti-semitik komplo teorilerine, göçmenlerin ve mültecilerin virüsün kaynağıymışçasına bir muameleye maruz bırakılmasına dikkat çekmiştir. Gerek sokaklarda gerek sosyal medyada sürekli olarak ayrıştırıcı vurguların/eylemlerin gerçekleştirildiğini belirten Guterres, bu konuda sivil toplumu, dini aktörleri karşılıklı saygı konusunda bir rol model olmaya çağırmıştır. “Kim olduğumuzla, nerede yaşadığımızla, neye inandığımızla veya başka bir farklılığımızla” dikkat etmeyen COVID-19 Pandemisi’nin *nefret ve zenofobi tsunamisi* oluşturduğunu belirterek, herkesi nefrete karşı durmaya çağırmıştır (UN News, 2020).

3. SONUÇ

Küresel boyutta kendini gösteren krizler, gerek küresel toplum yapısında ve toplumun algısında gerek daha göreceli bir biçimde mikro ölçekli olarak değerlendirilebilecek ulusal toplum yapılanmalarında ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. İçinde bulunduğumuz dönem itibariyle, sürecin hala sona ermediğine de dikkat çekmek suretiyle, COVID-19 Pandemisi 2020 yılının ilk yarısına damgasını vurmuş durumdadır. Küresel bir salgına, yani pandemiye, dönüşmüş olan bu hastalığın etkilerinin nüfuz ettiği alanlara dair yapılacak incelemenin de bir hayli kapsamlı olması gerektiğinin altının çizilmesi gerekir; zira, yalnızca sağlık/toplum sağlığı kapsamında düşünülmemesi gereken bu etkiler, içinde bulunduğumuz dijital çağın da etkisiyle birlikte ciddi sonuçlar doğurmuştur. Küresel ticaret iş birliklerinin devletler nezdinde ciddi bir karşılıklı bağımlılık yaratması, insan mobilitesinin oldukça yüksek olması gibi gerçeklikler göz önünde bulundurulduğunda, etkilerin ekonomik ve toplumsal boyutları kendilerini göstermektedir. Bunlara ek olarak, politik anlamda da ciddi bir değişime sebep olacağı tartışılan pandemi süreci; artan güvenlik tedbirleri, dijital takip süreci ve alınması gereken önlemler konusunda belirli bürokratik aşamaların bypass edilerek, zaman yönetimi konusunda avantaj kazanılması açısından yönetimlerin doğrudan karar alma sürecine başvurmaları çeşitli spekülasyonları da beraberinde getirmiştir. Tüm bu olası değişiklikler kapsamında bu çalışmada olayın sosyo-politik boyutu incelenmiştir.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan COVID-19 Pandemisi’nin yarattığı sosyo-politik etkiler, geçmiş yüzyıllarda yaşanan salgınlarla, kapsam ve etki anlamında olmasa da tepkiler nezdinde benzerlikler sergilemektedir. Veba, Kolera, İspanyol gribi, AIDS gibi birçok pandemi ilk etkisini gösterdiği yıllarda, farklı olanlara karşı benzer şüpheleri ve/veya korkuları beraberinde getirmiştir. Günümüzde sürecin daha derin etkilerle kendisini gösteriyor olması, hem COVID-19 Pandemisi’nin yayılma hızı gibi biyolojik faktörlerle hem de dolaşımın ve buna bağlı olarak etkileşimin fazla olmasıyla açıklanabilir. Bu etkileşimin, ayrıca, içinde bulunulan dönem itibariyle yalnızca fiziki yer değiştirme olarak değil, gelişen ve değişen medya unsurlarıyla da etkisini daha fazla hissettirdiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu da ülke içerisinde açıklanan vaka sayıları kontrol altında dahi olsa, bilginin

yayılma hızı göz önünde bulundurulduğunda farklı coğrafyalardaki durumun yarattığı/yaratacağı tedirginliğin ve olumsuz psikolojik etkinin devamına sebep olmaktadır.

Son on yıllık süreç içerisinde özellikle Avrupa Kıtası'nda ve ABD'de yükselişe geçen zenofobi, genel itibariyle gerçekçi ve sembolik nedenlerden dolayı sosyal sınıf yapılanması kapsamında göçmen ve/veya mültecilere odaklanmış durumdaydı. Terör saldırılarının belirli bir kimliğe sahip bir gruba atfedilerek tamamının bir tehdit olarak algılanması söz konusu olabilmektedir. Ekonomik güvensizlik gerçeği ile doğru orantılı bir şekilde alt gelir grubunda yarattığı tehdit algısı yabancılara karşı korku dolu, şüpheli bir yaklaşıma neden olmaktadır. Benzer şekilde, sosyal sınıf algısıyla da ilişkilendirilebilecek olsa da daha net bir biçimde politik eğilim kapsamında değerlendirilebilecek olan kimlik algısının etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Gelen yabancıların, mültecilerin, yeni kuşaklar dahil olmak üzere göçmenlerin ulusal kimliğe dair bir tehdit yarattığı algısı yine zenofobik eğilimi derinleştirmektedir. COVID-19 Pandemisi kapsamında bu süreç değerlendirildiğinde ise durumun yeni bir gerçekçi tehdit nezdinde ortaya çıktığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu algının güçlendirilmesinde, yine mülteci krizinde olduğu gibi, devletlerin içe dönük politikalar uygulaması, sınır güvenliklerinin artırılması, uluslararası etkileşimin en düşük seviyeye çekilmesine yönelik uçuş kısıtlamaları gibi durumlar dikkatleri hali hazırda ülkede bulunan yabancılar üzerine toplamıştır.

Daha önce sosyal sınıf ve/veya ideolojik eğilimler kapsamında kendisini gösteren zenofobik eğilimin bu kez daha farklı bir yapısının olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Bu kez hedef kitlenin daha geniş bir kapsamda tutulduğunu ve yalnızca alt gelir sınıfına ait göçmenlerin değil, üst gelir sınıfına dahil ve hukuki kapsamda aynı haklara sahip olursa bile, sosyolojik isimlendirmenin farklı olduğu (*expatriate/expat*) profesyonel meslek gruplarının da şüpheli yaklaşımın kapsamı dahiline alındığını belirtmek mümkündür.

Doğru önlemlerin doğru zamanlama kapsamında uygulamaya konulması, hastalığın yayılmasını yavaşlatacak ve aşı çalışmaları için zaman kazandıracaktır. Ancak en az pandemi sürecinin kendisi kadar, sürecin nasıl atlatılacağı ve ne şekilde toplumsal travmalar ve kırılmalar yaşanacağı da önem taşımaktadır. Toplumsal dinamikler kutuplaştırıcı ve fobik yaklaşım sergileme konusunda ciddi bir eğilim göstermekte; ancak sürecin normalleşmesi sonrasında yaşanan travmaların bırakacağı izler daha ciddi ve uzun dönemli olumsuzları beraberinde getirecektir. Bu sebeple, Guterres'in de belirttiği üzere, tehlikenin kaynağının herhangi bir kimliksel farklılık sergilemeksizin insan değil de virüs olduğunu tekrar hatırlatmak faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bordeau, J. (2010). *Xenophobia: The violence of fear and hate*. New York: Rosen Publishing Group.
- Cohn, S. K. (2012). Pandemics: waves of disease, waves of hate from the Plague of Athens to A.I.D.S. *Historical Research*, 85(230), 535–555.
- Council of Europe. (2020, 9 Nisan). COVID-19: ‘In defeating the evil of coronavirus, we must not open the door to an Orwellian future of personal surveillance’ President says. Council of Europe. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://pace.coe.int/en/news/7851/covid-19-in-defeating-the-evil-of-coronavirus-we-must-not-open-the-door-to-an-orwellian-future-of-personal-surveillance-president-says>
- Doğanyılmaz Duman, D. (2020). Kimlik, söylem ve gruplar arası iletişim: Popülist siyasetin kimlik siyaseti ile eklemlenmesi. E. Ünür, ve D. Palalar Alkan (Ed.) *Disiplinlerarası Boyutlarıyla İletişim içinde* (s. 261-276). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Doyle, C. (2020, 9 Mayıs). How we ‘recovered’ from the Spanish flu should be a warning for the coronavirus age. *Hartford Courant*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.courant.com/opinion/op-ed/hc-op-doyle-coronavirus-spanish-flu-0510-20200509-ncq6nlsfanegvnm5wpmdp7j5re-story.html>
- Guterres, A. (2020, 23 Nisan). We are all in this together: Human rights and COVID-19 response and recovery. United Nations. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2020, <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/we-are-all-together-human-rights-and-covid-19-response-and>
- Hoppe, T. (2018). “Spanish Flu”: When infectious disease names blur origins and stigmatize those infected. *American Public Health Association*, 1462-1464.
- IATA. (2020, 10 Haziran). COVID-19 dashboard on State & airport restrictions. IATA. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.iata.org/en/programs/ops-infra/covid-19-ais-restrictions/>
- Liao, R., ve Fan, Z. (2020, 6 Nisan). Supply chains have been upended. Here’s how to make them more resilient. *World Economic Forum*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/supply-chains-resilient-covid-19/>
- McMaster, G. (2020, 8 Nisan). What we’ve learned from the Spanish flu—and what we haven’t. *Folio*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.folio.ca/what-weve-learned-from-the-spanish-fluand-what-we-havent/>
- Miller, S. (2018). Xenophobia toward refugees and other forced migrants. *World Refugee Council Research Papers*, No. 5.
- OECD. (2020, 26 Mayıs). GDP Growth - First quarter of 2020, OECD. OECD. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <http://www.oecd.org/newsroom/gdp-growth-first-quarter-2020-oecd.htm>

- Parmet, W. E., & Rothstein, M. A. (2018). The 1918 influenza pandemic: Lessons learned and not—Introduction to the special section. *American Journal of Public Health*, 108(11), 1435-1436.
- Philippas, D. (2014). Xenophobia. A.C. Michalos (Ed.) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* içinde. Dordrecht: Springer.
- Reynolds, V., ve Vine, I. (1987). The socio-biology of ethnocentrism: Evolutionary dimensions of xenophobia, discrimination, racism, and nationalism. Londra: Croom Helm.
- Rydgren, J. (2005). *Movements of Exclusion: Radical Right-Wing Populism in the Western World*. New York: Nova Science Publishers.
- Sağlık Bakanlığı. (2020). COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) Nedir? Sağlık Bakanlığı. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir.html>
- Salcedo, A., Yar, S., ve Cherelus, G. (2020, 8 Mayıs). Coronavirus travel restrictions, across the Globe. *New York Times*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.nytimes.com/article/coronavirus-travel-restrictions.html>
- Serhan, Y., ve Mclaughlin, T. (2020, 13 Mart). The other problematic outbreak: As the coronavirus spreads across the globe, so too does racism. *The Atlantic*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/03/coronavirus-covid19-xenophobia-racism/607816/>
- Spinney, L. (2020, 11 Mart). Closed borders and ‘black weddings’: What the 1918 flu teaches us about coronavirus. *The Guardian*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/11/closed-borders-and-black-weddings-what-the-1918-flu-teaches-us-about-coronavirus>
- Stephan, W. Y., Ervin, K., Jackson, L., McNatt, P. S., ve Renfro, C. L. (2002). The role of threats in the racial attitudes of blacks and whites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1242–1254.
- The World Tourism Organization. (2020). COVID-19 related travel restrictions. *The World Tourism Organization (UNWTO)*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.unwto.org/covid-19-travel-restrictions>
- UN News. (2020, 8 Mayıs). UN chief appeals for global action against coronavirus-fueled hate speech. *United Nations News*. Erişim tarihi: 8 Mayıs 2020, <https://news.un.org/en/story/2020/05/1063542>
- White, A. I. (2020). Historical linkages: Epidemic threat, economic risk, and xenophobia. *The Lancet*, 395, 1250-1251.
- World Health Organization. (2020a, 11 Mart). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. *World Health Organization*. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

World Health Organization. (2020b, 10 Haziran). Coronavirus disease (COVID-19) outbreak situation. World Health Organization. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.

COVID-19'UN DENİZ YOLU YOLCU TAŞIMACILIĞINDAN KAYNAKLANAN SERA GAZI EMİSYONUNA ETKİSİ: YALOVA- İSTANBUL HATTI ÖRNEĞİ

Dr. Öğretim Üyesi Duygu Yıldırım Pekşen

Yalova Üniversitesi / Ulaştırma Hizmetleri Bölümü

duygu.yildirim@yalova.edu.tr

ÖZET: Çin'in Wuhan şehrinde 2019 yılının son döneminde meydana gelen COVID 19 hastalığı kısa sürede diğer ülkelere yayılarak tüm dünyayı tehdit etmeye başlamıştır. Hastalığın solunum yoluyla kişiden kişiye çok kolay bir şekilde bulaşması ve ölümcül olması nedeniyle daha fazla kişinin bu salgından etkilenmemesi veya en azından aynı süreç içerisinde etkilenmemesi için insanların yaşamını kısıtlayıcı önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin en başında ülkeler arası, şehirlerarası ve şehir içinde teması önlemek için belirli süreli yasaklar getirilerek ulaşım minimum düzeye düşürülmüştür. Dünya ekonomisini ve ulaşım sektörünü olumsuz etkileyen karantina sürecinin dünyaya olan en önemli faydası ise ulaşım kaynaklı kirliliği önemli derecede düşürerek hava kalitesine ve iklim değişikliğine olumlu katkısıdır. Ülkemizde 2020 Mart ayı itibarıyla COVID- 19 hastalığının etkisinde olup pandemi sürecinde alınan seyahat yasakları ve kısıtlamalarıyla ulaşım sektörü neredeyse durdurulmuştur. Yalova-İstanbul arası deniz yolu taşımacılığı durdurulup şehirlerarası temas önlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada; 2019 Nisan-Haziran periyodunda gerçekleştirilen seferlerde meydana gelen sera gazı emisyon miktarı hesaplanıp 2020 Nisan-Haziran periyoduyla kıyaslanmış ve insan sağlığına etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denizyolu yolcu taşımacılığı, COVID-19, sera gazı, hava kalitesi

THE EFFECT OF COVID-19 ON GREENHOUSE GAS EMISSION FROM MARITIME PASSENGER TRANSPORT; YALOVA- ISTANBUL LINE CASE STUDY

ABSTRACT: COVID 19 disease, which occurred in Wuhan city of China in the last period of 2019 in, spread to other countries in a short time and started to threaten the whole world. Due to the fact that the disease is easily transmitted from person to person by inhalation and is fatal, measures to limit people's lives have been taken to prevent more people from being affected by this outbreak or at least not in the same process. At the beginning of these measures, transportation has been reduced to a minimum level by introducing fixed-term bans to prevent inter-country, intercity and in-city contact. The most important benefit of the quarantine process, which negatively affects the world economy and the transportation sector, is the positive contribution to air quality and climate change by significantly reducing transportation-related pollution. As of March 2020, our country is under the influence of COVID-19 disease and the transportation sector has almost stopped with travel bans and restrictions in the pandemic process. Yalova - Istanbul maritime transportation was stopped and intercity contact was tried to be prevented. In this study; The amount of greenhouse gas emissions occurring in the voyages carried out in the April-June period of 2019 was calculated and compared with the April-June period of 2020, and its effect on human health was examined.

Key Words: maritime passenger transport, COVID-19, greenhouse gas, air quality

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

GİRİŞ

2020 yılının en önemli küresel sorunu COVID-19 hastalığının hızla yayılarak tüm normal yaşam faaliyetlerini ortadan kaldırması olmuştur. Sağlık sektörünün altyapı olarak yetersiz kalması, ilaç ve aşısının olmaması, bulaşma hızının çok yüksek olması ve salgının kontrol edilememesi nedeniyle her gün binlerce ölüme seyirci kalınmıştır. Ülkemize diğer ülkelere oranla geç bulaşması, önlemlerin erken alınması açısından bizlere fayda sağlamıştır. Erken alınan önlemlerin en başında temasın önlenmesi açısından okulların kapatılması, dönüşümlü çalışma, uzaktan çalışma, idari izinler şeklinde insanlara pandemi sürecinde evde kalmaları fırsatı sağlanmıştır. Bu salgınla binlerce insan hayatını kaybetti veya iyileşenlerse ise zor süreçlerden geçtiler. Sağlık sorununun yanında, ekonomik ve eğitim sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Pandemi döneminde hem şehirlerarası hem de ülkeler arası yolcu taşımacılığı durmuş hem de şehir içi ulaşım azalmıştır. Bu olumsuz sürecin tek güzel yanlarından biri hiç kuşkusuz ulaştırma kaynaklı sera gazı emisyonunun azalmasıdır. Sera gazı emisyonları hava kalitesi ve insan sağlığına ciddi etkileri olan solunum rahatsızlığı, kalp damar rahatsızları, astım, bronşit gibi hastalıkların yanı sıra ciddi ölümcül sonuçlar doğurmaktadır. Pandemi sürecinde bu hastalıktan enfekte olan kişiler ciddi solunum rahatsızlıklarının yanı sıra ölüm oranları artarken karantina uygulamasıyla emisyon miktarı azalarak hava kirliliğine bağlı solunum yolu, kalp damar hastalığı gibi rahatsızlıklara ve ölüm oranlarında düşüş sağlanmıştır.

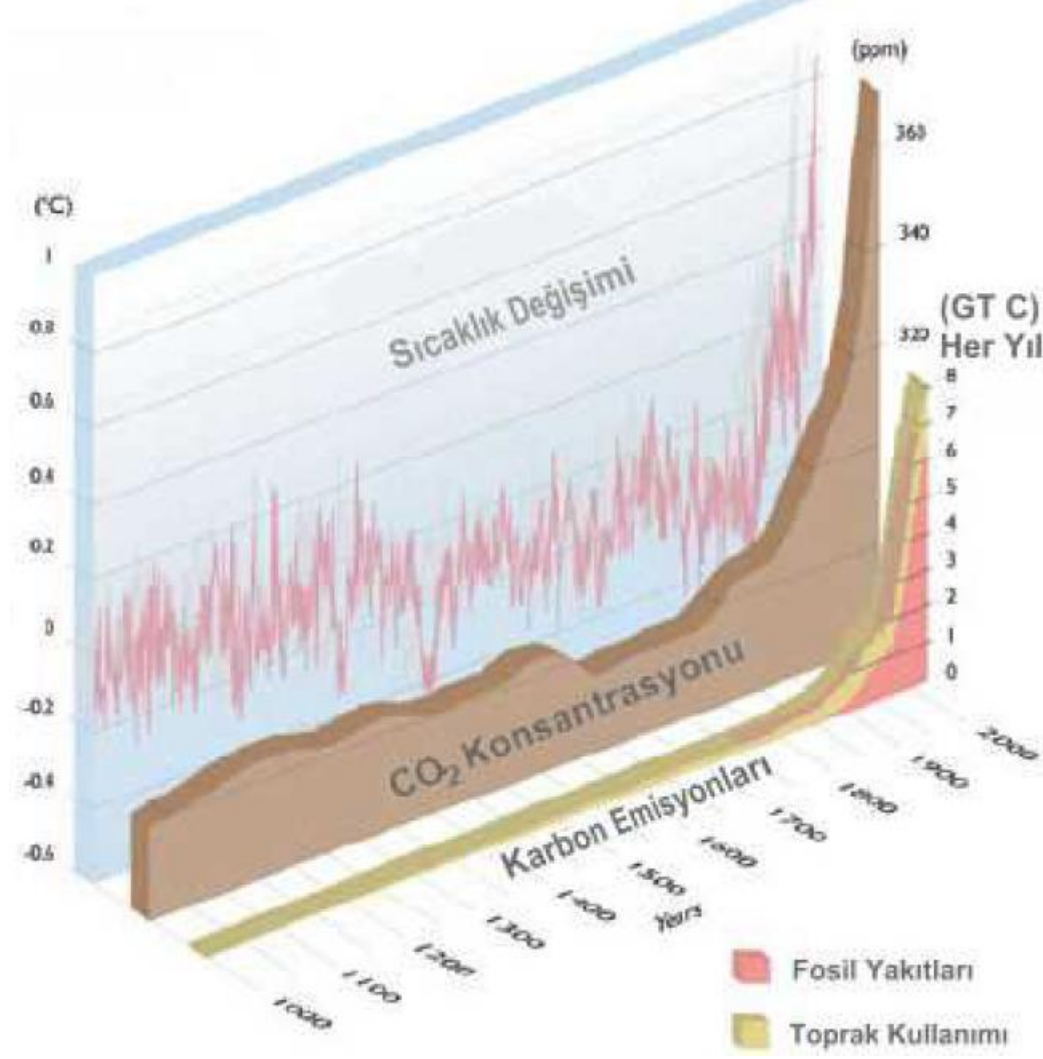
İspanya için yapılan çalışmada COVID-19 nedeniyle uygulanan karantina sürecinde kentsel altyapı ve trafik hava kalitesi izleme istasyonlarında kaydedilen atmosferik kirleticilerin zaman evrimini incelendiğinde iki haftalık karantinadan sonra, kentsel hava kirliliği önemli ölçüde azaldığı emisyonları ile ilgili kirleticiler olan BC ve NO₂ (%-45 -51), PM10 'un (-%28-31) oranında azaldığı tahmin edilmiştir (Quere ve diğ, 2020).

Çin için yapılan çalışmada ise karantina sürecinde 2 haftalık periyotta 2019 yılının aynı dönemi ile kıyaslandığında kömür ve ham petrol kaynaklı CO₂ emisyonunun %25 oranında azaldığı ve CO₂ dünya çapında % 6 oranında (100Mt CO₂) azaldığı tahmin edilmektedir (Carbonbrief, 2020) Çin'de NO₂ hava kirliliğinde azalma ile iki aylık bir zaman dilimi içinde düşünülen varsayımsal bir senaryoda, hava kirliliği nedeniyle ölüm oranı sadece Çin'de 100.000 civarında hayat kurtarıldığı tahmin edilmektedir (Dutheil ve diğ, 2020)

Bu çalışmada Yalova-İstanbul hattında şehirlerarası giriş çıkış yasağı nedeniyle durdurulan deniz yolu trafiğinin neden olduğu sera gazı (CO₂) emisyonu hesaplanmış ve bu azalan emisyonların insan sağlığına olumlu etkisi incelenmiştir.

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE İNSAN SAĞLIĞINA ETKİSİ

En temel sera gazları olan karbondioksit (CO₂), Kloroflorokarbonlar (CFCs) ve halonlar, metan (CH₄), diazotmonoksit (N₂O) ve ozon (O₃) (TŞM, 2008) atmosferdeki birikmeleriyle sera gazı etkisini kuvvetlendirerek Yerküre'nin enerji dengesi üzerinde ek bir pozitif ışımsal zorlama oluşturularak iklimi değiştirmektedir (Türkeş, 2008).

Şekil 1. CO₂ ve sıcaklık değişimi

Kaynak: TŞM, 2008.

İklim değişikliği insan sağlığına iki şekilde etki eder. Doğrudan etkisi, ısı dalgaları, seller, fırtınalar ve ekstrem hava olayları sonucunda; dolaylı etkisi ise enfeksiyon hastalıkları, su kullanımı ve besin temini yoluyla olmaktadır (TŞM, 2008).

Karbondioksitin (CO₂) ortam karışım oranları insan solunumunu doğrudan etkileyemeyecek kadar düşük olduğundan, CO₂ klasik bir hava kirleticisi olarak değerlendirilmemiştir. Ancak sıcaklıklar üzerindeki etkisi ve meteorolojiyi etkilemesi hava kirliliğini geri beslemektedir (Jacobson, 2008). Şekil 1 CO₂ konsantrasyonunun sıcaklık değişimini etkisini göstermektedir. ABD için hesaplanan rakamlar ABD'den dünya nüfusuna (301,5 ila 6600 milyon) basit bir ekstrapolasyon ile, hava kirliliği ölüm oranının 2,2 milyon / yıl fCO₂ nedeniyle 1 C sıcaklık artışı başına dünya çapında 21.600 ölüm /yıl olduğu varsaymaktadır. Yerel CO₂'nin azaltılmasının, bitişik bölgelerdeki CO₂ kontrol edilmese bile ABD'de 300-1000 erken hava kirliliği ölümünü / yılını ve Kaliforniya'da 50-100 / yılını azaltabileceğini göstermektedir (Jacobson, 2010).

2. DENİZYOLU ULAŞIMININ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE ETKİSİ

Türkiye'de, 2017 yılında toplam enerji tüketiminin dağılımında ilk sırada %24,8 pay ile mesken ve hizmetler ve ikinci sırada %24,4 pay ile sanayi sektörü, 3. Sırada %23,1 pay ile enerji ve çevrim sektörü 4.sırada %19,6 pay ile ulaştırma, 5. Sırada %5,1 pay ile enerji dışı ve son sırada %2,9 pay ile tarım ve hayvancılık sektörü yer almaktadır (ÇED, 2019). Bu rakamlara bakıldığında enerji tüketimi iklim değişikliğini etkileyen önemli faktörlerdendir. Ulaştırma sektörü de bu nedenle iklim değişikliği ve hava kirliliğine olumsuz etki etmektedir.

2017 yılında denizyolunda kullanılan enerji tüketimi ise 1990 yılına oranla %149 artmıştır. Deniz yolu taşımacılığında artan bu enerji tüketimi iklim değişikliğini önemli derecede etkilemektedir. Bu gazlardan iklim değişikliğine etki eden en önemlisi CO₂'dir (ÇED, 2019). Tablo 1'e bakıldığında 2016 yılı sera gazı emisyon envanteri verilerine göre; ulaşırmadan kaynaklanan CO₂ emisyonunun %92,4'ü karayolundan, %5,2'i havayolundan, %1,2'si denizyolundan, %0,5'i demiryolundan ve %0,8'i ise diğer ulaştırma türlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Deniz yoluyla meydana gelen emisyon miktarının 2011 yılına kadar ciddi miktarda artış olup en tepe noktasına ulaştıktan sonra tekrar düşüşe geçtiği görülmektedir. (TUİK) Gemi kaynaklı sera gazlarından diğerleri ise metan (CH₄) ve N₂O'dur.

Tablo 1. Ulaştırma türüne göre sera gazı emisyonu (kiloton CO₂ eşdeğeri)

Yıllar	Toplam	Havayolu	Karayolu	Demiryolu	Denizyolu	Diğer
1990	26.969	923	24.777	721	509	39
1991	25.673	1.053	23.288	740	543	49
1992	26.366	1.118	23.871	685	638	54
1993	32.143	1.489	29.178	751	664	60
1994	30.640	1.764	27.419	768	623	65
1995	34.113	2.775	29.760	768	726	83
1996	36.271	3.048	31.628	799	699	97
1997	34.690	3.215	29.858	799	698	120

1998	32.782	3.311	27.881	740	726	124
1999	34.617	2.868	30.219	722	658	150
2000	36.465	3.099	31.850	713	623	180
2001	36.455	3.358	31.512	587	800	198
2002	36.234	2.503	32.084	612	822	213
2003	37.825	2.713	33.347	629	891	245
2004	42.048	4.859	35.090	629	1.228	242
2005	42.041	4.089	35.532	757	1.299	364
2006	45.424	4.512	38.370	761	1.464	317
2007	52.099	6.019	43.674	470	1.598	338
2008	48.166	5.218	40.559	499	1.543	348
2009	47.907	5.149	40.204	484	1.632	437
2010	45.392	2.862	39.941	517	1.682	390
2011	47.386	3.344	40.899	532	2.242	370
2012	62.525	3.727	56.310	492	1.614	381
2013	68.865	3.754	62.889	505	1.154	563
2014	73.559	4.090	66.967	562	1.348	593
2015	75.789	4.205	69.309	480	1.147	647
2016	81.841	4.281	75.595	374	970	621

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Gemi kaynaklı emisyon miktarlarındaki ciddi artışlar Uluslararası Denizcilik Örgütünü (IMO) iklim değişikliği ve hava kirliliğine neden olan emisyonların azalımı için kurallar getirmesine neden olmuştur. Bu kısıtlamalar ve yasaklar neticesinde gemilerde yakıt tasarrufu, temiz yakıt, alternatif enerji kaynakları, enerji verimliliği gibi konular önem kazanmış ve sonuç olarak emisyon miktarlarında azalmalar görülmeye başlanmıştır.

1.1. İstanbul-Yalova Deniz Yolu Taşımacılığı

Yalova şehri Bursa, Kocaeli ve İstanbul gibi önemli büyükşehirlerin ortasında yer alması nedeniyle jeopolitik konumu ile önemli bir geçiş noktasıdır. İstanbul- Bursa yönünde karayolu trafiğine alternatif Topçular-Eskihisar arabalı vapur hattı özellikle şehirlerarası yolcu taşımacılığı yapan otobüsler, kamyonlar, tırlar ve yaya yolcular tarafından zaman ve konfor nedeniyle çok fazla talep gören deniz yolu hattıdır. Yolcu taşımacılığı dışında yük taşımada da kullanılan bu hat bu çalışmada sadece yolcu taşımacılığı özelliği ele alınacaktır. Diğer hatlar ise Yalova-Yenikapı ve Yalova-Pendik hattıdır. Bursa ve Yalova'yı Avrupa ve Anadolu yakasına bağlayan bu hatlarda yüksek hız ve konfor nedeniyle gün içerisinde binlerce yolcu taşınmaktadır. Şekil 2 Marmara Denizinde gerçekleştirilen deniz yolu iç

taşımacılığı hatlarını göstermektedir. Konu hatlarda yolcu ve yük taşımacılığı gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2. Yalova-İstanbul İDO hatları

Kaynak: <https://yalova.csb.gov.t>

Yalova –Yenikapı / Yenikapı- Yalova hattı günde 8, Cuma ve Pazar günleri 9 olmak üzere karşılıklı seferler düzenlenmektedir. Haftada toplam 116 sefer gerçekleştirilmektedir.

Yalova –Pendik/ Pendik- Yalova hattı günde hafta içi günde 13 Cuma ve Pazar 16 cumartesi 15 olmak üzere haftada toplam 198 sefer yapılmaktadır.

COVID-19 vakasıyla Türkiye’de alınan en önemli önlemlerden biri İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelge ile 3 Nisan itibariyle büyükşehir statüsündeki 30 il ile Zonguldak’a kara, hava ya da deniz yoluyla yapılacak tüm giriş ve çıkışlar geçici bir süre için yasaklanmış bu süreç 1 Haziran tarihine kadar devam etmiştir. Bu genelge ile Yalova-Yenikapı ve Yalova-Pendik yolcu taşımacılığı belirtilen tarihlerde durdurulmuştur. Topçular – Eskişehir hattında çalışan Arabalı vapur sayısı azaltılmıştır. Bu çalışmada bu şehirlerarası yasağın kalkmasıyla yapılamayan bu deniz yolu yolcu taşımacılığının sera gazı emisyonu azalmasına katkısı incelenmiştir.

3. YÖNTEM

Emisyon miktarını hesaplanırken IMO GHG Study (2009)’a göre iki farklı yöntem mevcuttur. Yöntemler ‘aşağıdan yukarı’ veya ‘yukarıdan aşağı’dır. Toplam yakıt tüketimi bilinmediği için gemilerin özelliklerinden yararlanılarak aşağıdan yukarı yöntemi (alıntılıyan Chen ve diğ, 2016) uygulanmıştır.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

$$E_{i,j,k,l} = P_j * LF_{j,l} * T_{j,k,l} * EF_{i,j,k} / 10^6 \quad (1)$$

$E_{i,j,k,l}$ = Emisyon i (sera gazları) j (makine tipi) k (yakıt tipi, MDO) l (sefer safhası; seyir, manevra, yanaşma)

P_j = makine gücü

$LF_{j,l}$ = sefer safhasına göre yük faktörü

$EF_{i,j,k}$ = sera gazının makine tipi ve yakıt tipine göre emisyon faktörü

1 numaralı formül için LF değeri Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. LF değerleri (ENTEC, 2005)

	LF _{me} (%)	LF _{ac} (%)
Seyir	80	30
Manevra	20	50
Liman	20	40

Tablo 3’de belirtilen emisyon faktörü Topçular Eskişehir hattında çalışan Ord. Prof. Ata Nutku araba vapurunda yapılan ölçüm sonucu baz alınarak diğer hatlardaki feribot ve deniz otobüslerine uyarlanmıştır (Durmaz, 2015).

Tablo 3. Emisyon faktörleri (g/kWh)

	CO ₂
Seyir	536,58
Manevra	522,66
Liman	737,8

4. SONUÇ

Toplam sefer süresi 95 dakika olan ve haftalık 116 adet sefer yapılan Yalova-Yenikapı hattında tek sefer için; seyir safhasında 3,244 ton, manevra safhasında 0,145 ton limanda 0,395 ton CO₂ emisyonu meydana gelmiştir. 03 Nisan 2019-1 Haziran 2019 aralığında toplam seyir safhasında 3066 ton, manevra safhasında 137 ton, limanda 373 ton olmak üzere yaklaşık 3576,495 ton CO₂ emisyonu meydana gelmiştir

Toplam sefer süresi 65 dakika olan ve haftalık 198 sefer yapılan Yalova-Pendik hattında tek sefer için; seyir safhasında 1,56 ton, manevra safhasında 0,131 ton limanda 0,354 ton CO₂ emisyonu meydana gelmiştir. 03 Nisan 2019-1 Haziran 2019 aralığında toplam seyir safhasında 2518 ton, manevra safhasında 211 ton, limanda 572 ton olmak üzere yaklaşık 3300,122 ton CO₂ emisyonu meydana gelmiştir

03 Nisan 2020-1 Haziran 2020 tarih aralığında bu miktarlar 0'dır.

Şehirlerarası geçiş yasağı ile Marmara Denizinde sadece iki feribot/deniz otobüsü hattında yaklaşık 6876,617 ton CO₂ emisyonunu engellenmiştir. COVID-19 bir taraftan sağlığı olumsuz etkileyip ölüme neden olurken bu hastalığa yakalanmamak için alınan ulaşım kısıtlaması ve karantina önlemleri neticesinde hava kirliliği, iklim değişikliği ve insan sağlığını olumsuz etkileyen ve ölümlere neden olan faktörleri azaltarak insan sağlığını olumlu etki etmiştir. Bu çalışmada sadece sera gazı emisyonu incelendiği için CO₂ ele alınmıştır. İnsan sağlığına daha fazla etki eden PM, NO₂ gibi hava kirleticileri ele alındığında bu hastalık her ne kadar 400 binin üzerinde kişinin ölümüne neden olsada bunun yayılımı için durdurulan/kısıtlanan ulaştırma sektörü hava kirliliğine bağlı kayda değer şekilde ölüm sayısını azaltmıştır.

KAYNAKÇA

- CarbonBrief, 2020. As China battles one of the most serious virus epidemics of the century, the impacts on the country's energy demand and emissions are only beginning to be felt.
- Chen, D., Zhao, Y., Nelson, P., Li, Y., Wang, X., Zhou, Y., Lang, J., Gu, X. (2016) Estimating ship emissions based on AIS data for port of Tianjin, China. Atmospheric Environment. 145, 10-18
- ÇED (2019). Çevresel Göstergeler 2017. Ankara Erişim Tarihi: 07.06.2020 <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/gostergeler-2017-20190628084655.pdf>
- Durmaz, M. (20015). Bir Feribottan Yayılan Egzoz Emisyonlarının Deneysel ve Teorik Olarak İncelenmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Dutheil, F., Baker, J.S., bAKERNavel, V. (2020). COVID 19 as a factor influencing air pollution. Environ Pollut. Aug; 263: 114466.
- IMO, 2009, Second IMO GHG Study 2009.
- Jacobson, M.Z., 2008. On the casual link between carbon dioxide and air pollution mortality. Geophysical Research Letters.35 L03809
- Jacobson, M.Z., 2010. Enhancement of local air pollution by urban CO₂. Environmental Sci. Technol. 44, 2497-2502. Centre for Health and Exercise Science Research, Department of Sport, Physical Education and Health, Hong Kong Baptist University, Kowloon Tong, Hong Kong
- Quére, C. L., Jackson, R. B., Jones, M. W, Smith, A. J. P., Abernethy, S., Andrew, R. W, De-Gol, A. J, Willis, D. R., Shan, Y., Canadell, J.G., Friedlingstein, P., Creutzig, F., Peters, G. P (2020).
- Temporary reduction in daily global CO₂ emissions during the COVID-19 forced confinement. Nature Climate Change .

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Telekomünikasyon Şube Müdürlüğü (2008). Küresel iklim değişikliği ve insan sağlığına etkileri.

Tükreş. M. (2008). Küresel iklim değişikliği kavramı nedir? Temel kavramlar nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. İklim Değişikliği ve Çevre. 1, 26-37

Ritchie, A., de Jonge, E., Hugi, C., & Cooper, D. (2005). European Commission Directorate General Environment, Service Contract on Ship Emissions: Assignment, Abatement, and Market-based Instruments. Task 2c–SO2 Abatement, Entec UK Limited, Cheshire, Northwich, UK

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı Erişim tarihi: 05.06.2020
<https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/ulastirma-turune-gore-seragazi-emisyonu-i-85790>

Erişim tarihi: 05.06.2020 <https://yalova.csb.gov.tr/ulasim-nasil-gidilir..-i-7137>

DÜNYA SİNEMA ENDÜSTRİSİNDE COVID-19 KRİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Aytekin

İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo TV Sinema Bölümü

mesutaytekin@gmail.com

Öz: Kültür endüstrisinin en önemli araçlarından biri olan sinema, sanatsal ve ticari taraflarıyla büyük bir endüstridir. Sinema, dolaylı ve doğrudan pek çok sektörü etkilemekte, farklı sanatları kullanarak daha etkileyici bir güç oluşturmaktadır. İnsanoğlu için sadece bir kaçış ve eğlence aracı olmanın ötesinde ideoloji ve iktidarlar için de bir propaganda, meşrulaştırma ve homojenleştirme aracıdır. Bu etkileyici görsel sanat, tarihsel sürecinde pek çok ekonomik, sosyal ve politik sıkıntılardan geçmiştir ancak hiç biri Covid-19 kadar bütüncül bir etkiye sahip olmamıştır. Dünya sinema endüstrisini aynı anda etkileyen Covid-19, sinemanın fikir aşamasından dağıtım ve gösterim aşamasına kadar bütün aşamalarını durdurmuş, endüstriyi her yönden etkilemiştir. Bu süreç dünya sinema endüstrisinde büyük değişimlere yol açacaktır. Bu çalışmada sinema endüstrisinin Covid-19 öncesi işleyişinden yola çıkarak Covid-19 ile değişen boyutlarını ele almaya çalışılmaktadır. Mevcut durum çerçevesinde yaşanan gelişmeler değerlendirilerek betimsel analiz yapılacak ve Covid-19 sonrası dünya sinema endüstrisinin yeni yapısı bağlamında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ayrıca Covid-19 ile ortaya çıkan endüstriyel sorunlara da çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Covid-19, Dünya Sinema Endüstrisi, Yapım.

COVID 19 CRISIS IN THE WORLD CINEMA INDUSTRY

Abstract: Cinema, one of the most important medium of the culture industry, is a large industry with its artistic and commercial sides. Cinema affects many sectors directly and indirectly and creates a more impressive power by using different arts. It is not only a means of escape and entertainment for mankind, but also a medium of propaganda, legitimization and homogenization for ideology and power. This influential visual art has gone through many economic, social and political troubles in its historical process, but none have had as holistic effects as Covid-19. Covid-19, which affects the world cinema industry at the same time, stopped all stages of the cinema from the idea to distribution and screening stage and affected the industry in every way. This process will lead to major changes in the world cinema industry. In this study, it tries to address the changing dimensions of Covid-19 with the functioning of the cinema industry before Covid-19. Descriptive analysis will be made by evaluating the developments within the framework of the current situation, and evaluations will be made in the context of the new structure of the world cinema industry after Covid-19. In addition, solutions will be presented to the industrial problems arising with Covid-19.

Key Words: Cinema, Covid-19, World Cinema Industry, Production.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Covid-19'u uluslararası halk sağlığı sorunu kabul ederek 30 Ocak 2020 tarihinde pandemi ilan etti (Şeker vd., 2020: 15). Çin'de başlayan pandemi, başta Asya bölge ülkeleri olmak üzere kısa sürede birçok ülkeye yayıldı ve tüm dünyayı etkileyen uluslararası bir boyuta ulaştı. Ülkeler, pandemi karşısında sert önlemler almak zorunda kaldı. Karantina günleri başladı, sokağa çıkma yasakları ilan edildi, iş yerleri kapatıldı, uluslararası ulaşımına ara verildi.

Sosyal hayatta büyük değişim yaşandı. Temel ihtiyaçları karşılayan endüstriler dışında tüm endüstriler durdu. Fikir aşamasından son gösterim aşamasına kadar kolektif bir üretim süreci gerektiren sinema endüstrisi de pandemiden en fazla etkilenen endüstrilerden biri oldu. Sinema salonlarının kapanması ile birlikte, gösterimler durdu, sinemaseverlerin merakla beklediği büyük bütçeli (blockbuster) filmler gösterim tarihlerini erteledi. Setler paydos edilip, çekimlere ara verilmek zorunda kalındı. Film festivalleri ve yarışmalarının bir kısmı iptal edildi bir kısmı 2021 yılına ertelendi bir kısmı online çözümler üretmeye çalıştı. Bu süreçte kamera arkası ve önündeki milyonlarca kişi işsiz kaldı. Sinema endüstrisi ile doğrudan ve dolaylı bağlantılı olan pek çok sektör ciddi zarar gördü. Sinema endüstrisi daha önce bu ölçekte diğer sektörler ile bağlantılı bir kriz yaşamamıştı. Dolayısı ile endüstri için bir yol gösterici, bir kriz planı da mevcut değildi.

Dünya sinema endüstrisi süreci zararsız geçirmek için çeşitli çözümler üretmeye çalıştı. Dünyanın bu süreç ile birlikte büyük bir değişim geçireceği gerçeği karşısında sinema endüstrisi de farklı yapılanmalara yöneldi.

1. COVID-19 VE SİNEMA

Sinema 125 yıllık tarihi seyri içerisinde pek çok sorunlar, krizler yaşamış, büyük değişimler geçirmiş; ekonomik, sosyal, siyasal ve sanatsal pek çok olaydan etkilenmiştir. Bu süreçlerde büyük zarar gören sinema endüstrisinde üretimler azaldı, baskı ve sansüre ortaya çıktı, önemli teknolojik gelişmeler yaşandı. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'na katılan ülkelerde film üretimi yarı yarıya azalmıştır. Yine televizyonun ortaya çıkışı sinemaya büyük darbe vurmuş dünya genelinde sinema izleyicileri %50 oranında düşmüş, birçok sinema salonu kapanmıştır. (Hannarici, 2020). Video, sinemanın üretim biçimlerini şekillendirmiş, internet sinemaya yeni bakış açıları kazandırmış, gösterim ağlarını genişletmiştir. Şehir hayatındaki değişimler ve ekonomik gelişmeler sinema salonlarını yeniden tasarlanmasına yol açmıştır. Sigara yasağı bile sinemalarda ciddi krizlere neden olmuş, insanları sinemalardan bir süre uzaklaştırmıştır. Ancak hiçbir kriz Covid-19 kadar etkili olmamıştır. Çünkü Covid-19 endüstrinin bütün süreçlerini aynı anda durdurduğu gibi tüm dünyayı da aynı anda etkilemiştir. Sinema endüstrisinin tamamı kriz içinde kalmıştır. Bununla birlikte sinema endüstrisinin yoğun etkileşimde olduğu sektörlerinde krizden etkilenmesi, sinema endüstrisinin bu tür bir krize hazırlıksız yakalanması, sürecin daha derin yaşanmasına neden olmuştur.

Sinema endüstrisinin en yoğun olduğu zamanda yaşanan bu kriz pek çok sorunu da beraberinde getirdi. Öncelikle hasılat ve seyirci sayılarında büyük düşüş yaşandı. Dünya sinema endüstrisinin neredeyse %80'nini oluşturan Amerikan sineması krize yenik düştü (Özgül, 2020). 35 bin salon ve yılda 15 milyar dolarlık bir sinema sektörüne sahip olan Amerika sinema endüstrisi, pandemiden büyük zarar gördü.

Netflix, pek çok ülkede film ve dizi çekimlerini durdurduğu için platforma bağlı 120.000 sektör çalışanı işsiz kaldı (Kulaklı, 2020). Çekim sürecindeki projelerini askıya alan ve vizyona hazır filmlerini erteleyen Disney, büyük gelir elde ettiği tema parklarını geçici bir süre kapatmak durumunda kaldı. Toplamda 227 bin kişi çalıştıran Disney, 100 bin kişiyi işten çıkardı (Uluç A, 2020). Ülke genelinde salgın sonrası sinema sektöründen yaklaşık 26 bin kişi işinden oldu ya da ücretsiz izne ayrılmak zorunda kaldı (ABD, 2020).

Dünyanın en büyük sinema salonu zinciri olan AMC Theatres, koronavirüs salgını nedeniyle iflasın eşiğine geldi. 1920 yılında kurulan AMC Theatres'in Amerika'da 661 lokasyonda 8 bin 200 salonu, Avrupa'da ise 244 lokasyonda 2 bin 200 salonu bulunmaktadır (Aydemir, 2020). Bu durum endüstrinin önündeki büyük tehlikeyi görünür kıldı. Zincir, CEO'su da dahil olmak üzere 600 çalışanını ücretsiz izine çıkardı (ABD, 2020).

Dünyanın en büyük 10 sinema pazarından 5'inin yer aldığı Asya-Pasifik bölgesinde 2020 yılının ilk çeyreğinde gişede %88 düşüş gözlemlendi (Asya'da, 2020). Ülkeler bazında ABD'den sonra dünyanın en güçlü sinema endüstrilerine sahip olan Çin'de %39, Japonya'da %46, Güney Kore'de ise %65 düşüş yaşandı (Uluç A, 2020). Kendi sinema üretimlerinin yanı sıra Hollywood prodüksiyonlarından da büyük kazanç elde eden Çin sinema endüstrisi bu süreçten büyük yara aldı. Bu sebeple normalleşme süreçlerine diğer ülkelerden daha erken girmeye çalışarak sinema salonlarını kademeli şekilde daha erken açmaya çalıştı. Buna rağmen. Çin'deki salonların yüzde 30-40 oranında kapanma riski ile karşı karşıya ve süreç bu şekilde devam ederse yılsonuna doğru Çin sinema endüstrisinin kaybının yüzde 90'ları bulması bekleniyor (Aydemir, 2020).

Avrupa sinema endüstrisinde de büyük ekonomik kayıplar yaşandı. Fransa, İngiltere, Almanya gibi ülkelerde sektörün kaybı yüzde 50-60'lara ulaştı (Aydemir, 2020). İngiltere'de resmi verilere göre 2019'da 240 bin kişi film, TV ve radyo sektörlerinde çalışmakta idi. Serbest çalışan bu işçilerin çoğu işsiz kaldı (Youngs, 2020).

Almanya'nın en eski ve en büyük sinemalarından biri olan Stuttgart'taki 12 salonu ve 4 bin 200 koltuk kapasitesi Ufa Palast krize yenik düşerek 100 yıllık geçmişi olan sinema kapılarını kapattı (Yılmaz, 2020). Mayıs ayında Alman Sinema Derneği, kısıtlamalardan dolayı sinema salonlarının yarısının iflas edebileceğini söyledi.

Dağıtımçı ve yapımcı CJ Entertainment Turkey'in Genel Müdür Yardımcısı Ferhat Aslan, karantina sürecinde sinemaların kapandığı tarihin yüksek sezon olduğu gerçeğine vurgu

yaparak nisan sonuna kadar Türk sinema endüstrisinin de toplamda 150 milyon TL brüt gelir kaybı olduğunu ifade etti (Çalışkan, 2020).

Belirsizlik yüzünden krizin getirdiği zararı ne kadar olduğu saptanamasa da sektörün önceki yıllar ve şu anki durum baz alındığında bu yıl tahminen 15 milyar dolar kayba uğrayacağı öngörülüyor (Özdemir, 2020).

Yöntem

Bu çalışma, dünya sinema endüstrisinin yaşadığı krizi inceleyerek mevcut durumu analiz etmeye çalışmakta, kriz karşısında alınan tedbirleri, ortaya konan çözümleri endüstrinin bileşenleri doğrultusunda değerlendirmektedir. Ortaya çıkan veriler doğrultusunda dünya sinema endüstrisinin geleceği hakkında öngörülerde bulunarak, pandeminin belirsiz süreci karşısında çözüm önerileri sunmaktadır.

Çalışma kapsamında yerli ve yabancı sinema haber siteleri, bloglar, gazeteler ve köşe yazarları taranmış, yapımcı, dağıtımçı ve sektör paydaşlarının görüşleri derlenmiştir. Çalışmada doküman incelemesi yapılmış elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile sinema endüstrisinin ana aşamaları kapsamında, fikir, üretim ve dağıtım-gösterim ana başlıklarında incelenmiştir.

Doküman incelemesi, tespit edilen materyallerin sistematik bir şekilde taranarak incelenmesini kapsayan nitel bir çalışmadır (Ekiz, 2009). Yıldırım ve Şimşek (2005: 187), doküman incelemesini araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi şeklinde açıklamaktadır.

Betimsel türde içerik analizi ile ilgili olarak şu tanımlamalar yapılmaktadır: “Belirlenmiş bir konu hakkında yapılan çalışmaların taranarak saptanması”, “genel olarak eğilimlerinin belirlenmesi, araştırma sonrası elde edilen sonuçların tanımlayıcı olarak değerlendirilmesini kapsayan planlı çalışmalar bütünü” (Çalık, Ünal, Coştu ve Karataş, 2008) Betimsel araştırmalar; olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır (Selçuk, Palancı, Kandemir ve Dündar, 2014; 432).

2. SİNEMA ENDÜSTRİSİ İÇİN PROJE GELİŞTİRME FIRSATI

Sinema endüstrisinin işleyiş sürecinde krizden en az etkilenen aşaması fikir aşaması oldu. Proje üretim, oyuncu ve teknik ekip seçimi ile senaryo yazımının yer aldığı bu bölüm, sert rekabet ortamında genel olarak hızlıca geçilen bölümdür. Covid-19 krizi ile üretim ve gösterim ağlarının işlemez hale gelmesi fikir aşamasını ön plana çıkardı. Karantina sürecinde sosyal izolasyon ile sınırlı kişi ile görüşmeler yapıldı; evde ve ofiste projelere daha fazla zaman ayırma imkânı doğdu. Başka bir açıdan bu süreç sinema endüstrisinde yeni ve mevcut projelerin geliştirilmesi anlamında kuluçka evresi oldu. Yapım şirketleri mevcut projeleri ve gelen proje önerilerini farklı gözlerle, ayrıntılı bir şekilde inceledi.

Özellikle senaristlerin, proje asistanlarının, yazı ekiplerinin eli güçlendirilerek onlara daha rahat ve geniş zaman diliminde çalışma imkânı sunuldu. Böylece eksiklikler giderildi, yaratıcı ekibin kendini geliştirmesinin önü açıldı. Endüstrinin akışı içerisinde hızla yazılan senaryolar yerine daha rahat bir ortamda projeler üretmek, açık zihin ile çok daha inovatif ve farklı projeler üretmek mümkün oldu. Yönetmen Atalay Taşdiken’de Covid-19 gibi kriz ortamlarında yaratıcı fikirlerin ortaya çıkabileceğini, evde kalma sürecinin bu fikirlere zemin sağlayacağını ifade etmektedir (Bulovalı, 2020). Bununla birlikte üretilen senaryoların çekilememesi maddi açıdan senaristleri zor duruma soktu çünkü yeni proje teklifleri gelmedi. Teknik ihtiyaçların giderilmesi, cihazların bakımı içinde uygun bir zemin oluştu. Onaylanmış projelerin castları için daha detaylı çalışıldı.

3. SİNEMA ENDÜSTRİSİNDE ÜRETİM

Sinema endüstrisinin kritik süreçlerinden biri de üretim aşaması. Filmlerin gösterimleri durduruldu, ertelendi. Normalleşme sürecinde gösterimler tekrar başlayacaktır. Ancak üretim olmazsa endüstrinin işlemesi mümkün değildir. Üretimin durması sektörde proje odaklı çalışan binlerce kişinin işsiz kalması anlamına gelmektedir. BKM’nin CEO’su Zümrüt Arol Bekçe’nin asıl büyük sorun olarak üretimin durmasını işaret etmekte ve dünyada çok büyük işsizlik olacağını altını çizmektedir (Sever, 2020). Sinema çalışanları yanında aileleri de düşünüldüğünde krizin etki alanı daha da büyükmektedir.

Sinemadan önce setlere dönen televizyon çeşitli yöntemler ile üretim aşamasına geçti. Galler Kanalı S4C, İngiltere’de BBC, ITV ve Netflix, izolasyon ve sosyal mesafeye uyararak çeşitli yöntemlerle içerik üretmeye başladı (Youngs, 2020). Televizyonlar iki şekilde üretim gerçekleştirdi:

1. Oyuncuların ve ailelerinin kendilerinin çekim yapması (kendi kendine çekim yöntemi)
2. Tüm oyuncuları ve işçileri karantinaya alarak yapmak.

Netflix ve Youtube için diziler çeken yönetmen Brian Volk-Weiss, kendi kendine çekim yöntemi ile oyuncularına üretim kitleri göndererek Zoom üzerinden onlara iyi çekim yapmanın yollarını öğretti (Lopez, 2020). Televizyon projeleri için bu şekilde belli şartlar altında çalışmak mümkün ama sinema için durum çok daha zorlayıcıdır. Özellikle ekip ne kadar küçülse de yine kalabalık olmaktadır. Hem sağlıklı bir ortam oluşturmak hem de ekibi mobilize bir şekilde hareket ettirmek oldukça zordur. Mekân hâkimiyeti bulunan alanlarda bir ölçüde çekim yapmak mümkün iken kamusal alanlarda çekim yapmak neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Kamera arkasında ve önünde temasın kaçınılmaz olduğu, pek çok cihazın birlikte kullanıldığı, neredeyse her aşamanın birlikte çalışmayı gerektirdiği ve kalabalık bir ekibin görev aldığı sinema endüstrisi yeni normal şartlarda üretim sürecine başlayamamaktadır.

Sony Picture’ın patronu Thomas Rothman’da müzikaller gibi zorlu film projeleri yerine daha kolay filmleri geliştirmeye konsantre olduklarını söylemektedir (Tapan,2020).

Bu konuda sinema endüstrisi için üç farklı çözüm önerisi ortaya çıkıyor. Bu çözüm yollarından ilki oyunculara yani kamera önündeki ekibe teknik cihazları kullanmasını öğreterek çekim yapmak. İkincisi tüm ekibi karantinaya alıp belirlenen zaman içerisinde hızlı bir şekilde çekimleri tamamlamak. Bunun dışında birlikte çalışmanın gerekmediği bilgisayar ortamında üretilebilecek çoğunlukla canlandırma türündeki projelere yönelmek. Üç çözümden değerlendirildiğinde sinema endüstrisinin sıkıntılı bir üretim sürecinin beklediğini görmek mümkündür. Her üç çözüm önerisi de öyküleri sınırlı projelere yönlendirmektedir. Projelerin bütçeleri düşük olmak durumundadır. Teknik ve oyuncu ekibi mümkün olduğunca az sayıda kişiden oluşmalıdır. Bu da kişi başına fazla iş yükü getirecektir. Teknik ekibin azlığı sebebiyle estetik ve farklı çekim tekniklerinden kaçılacak, kolay kurulup kullanılabilen ve taşınabilen cihazlar tercih edilecektir. Zengin dekor, kostüm ve çok oyunculu projeler rafa kaldırılacaktır. Film senaryoları çekim zorlukları sebebiyle komedi, korku ve dram gibi belli türlere yoğunlaşabilecektir.

Sahada ekiple yapılan çekimlerde pandemi kuralları gereği daha yavaş ve sınırlı zaman diliminde çalışma sonucu ortaya çıkacaktır. Bu da filmlerin çekim sürelerini uzatacak maliyetleri artıracaktır.

Diğer taraftan oyunculara teknik cihazların kullanımını öğretmek hem zor bir süreç, hem onların oyunculuklarını etkileyecek, konsantrasyonlarını bozacak bir çalışma biçimi hem de yönetmenin sinematografik kaygılarını karşılamayacak bir çözümdür. Oyuncu çekimleri ya da daha az ekiple yapılan çekimlerde televizyon estetiğine yaklaşan ürünlerin çıkması muhtemeldir.

Genel çerçeveden bakıldığında sürecin bu şekilde devam etmesi durumunda dünya sinema endüstrisinin bağımsız ve gerilla sinema yöntemlerini kullanan farklı bir üretim yapısına dönüşeceği öngörülebilir. Özellikle endüstrisi güçlü olmayan ülke sinemaları hem konu hem oyuncu hem de teknik ekip noktasında daha minimal projelere yönlenecektir. Durum komedileri tarzında özellikle televizyon sektöründe projeler ortaya çıkabilir.

4. SİNEMA ENDÜSTRİSİNİN TIKANDIĞI NOKTA: DAĞITIM VE GÖSTERİM

Sinema Salonlarının kapanması sinema endüstrisinin en önemli aşamalarından birinin devre dışı kalmasına neden oldu. Çekilen filmler gösterilemedi, sinema salon sahipleri zarar etti, seyirci beklediği filmleri izleyemedi. Bundan bütün sektör zarar gördü. Filmlerin seyirci ile buluşamaması nakit para akışını engellerken vizyon tarihlerinin de sıkışmasına neden oldu. Bu sebeple pek çok film gösterim tarihlerini ertelemek, askıya almak zorunda kaldı. Film pazarlama stratejileri başarısız oldu. Filmlerin gösterime girememe süreci uzadıkça yapım şirketleri yeni filmlere yatırım yapmaktan kaçındı. Sinema salonları giderlerini karşılayamaz hale geldi, çalışanlarını işten çıkardı. Dünyadaki pek çok sinema salonu da finansal problemler sebebiyle kapandı. **Nulook Şirketi kurucularından CGV Genel Müdürü Muzaffer Yıldırım Covid-19 krizine küçük sinema ve işletmelerin dayanmasının zor olduğunu, buralarda kapanmaların olacağını, AVM'lerdeki zincirlerin bile zorlanacağını ifade etti** (Uluç, 2020).

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Bu süreçte yapım şirketleri ve dağıtımçıları yeni gösterim mecraları aradı. İlk çözüm olarak dijital medyalar denendi. Dijital platformlara filmlerin satılması ve kiralanması ile birlikte internet siteleri üzerinden de ücretli gösterimler yapıldı.

4.1. Dijital Platformlar Sinemaya Rakip mi?

Son yılların yükselen medya ortamlarından dijital platformlar, Covid-19 krizinde bir kez daha sinemanın karşısına çıktı. Sinema salonlarının kapanması ile birlikte alternatif bir gösterim mecrası olarak dikkatleri üzerine çeken dijital platformlar özellikle evde kalan seyirciye ulaşma noktasında ikna edici bir özelliğe sahipti. Filmi salonda izleme alışkanlığının halihazırda değişmeye başladığına vurgu yapan sinema yazarı Aslı Ildır, “vizyon” kavramının sinema salonunun dışına taşarak dijital platformları da kapsar hale gelmesinin yeni bir tür “normalin” parçası haline geldiğini ifade ediyor (Özdemir, 2020).

Disney+'ın, şubat ayında 28 milyon olan abone sayısı nisan ayında 50 milyonu geçti (Küstür, 2020). Disney'in bir diğer dijital platformu Hulu'nun ise 30 milyon abonesi bulunuyor. 2007'den beri hizmet veren Netflix'in dünya genelinde 167 milyon abonesi, Amazon Prime'in 150 milyon abonesi var (Disney+, 2020). Aydemir'e göre Netflix yakın dönemde yüzde 25'lik bir büyüme ile 200 milyon aboneye ulaşacak (Aydemir B, 2020)

Ekonomik olarak güçlü şirketler filmlerini, vizyondan tamamen vazgeçerek, dijital platformlara verdi ya da aynı dijital platformlar ellerindeki yapımları evlerine sıkışmış durumdaki seyirciyle sıkıntısız bir şekilde buluşturdu. (Hatunoğlu, 2020). Örneğin sinemalarda gösterimde olan Av, Emma, Görünmez Adam mart ayında VOD platformları üzerinden ev sinemasına açıldı. An American Pickle'in ise HBO Max'te yayınlandı. Paramount, The Lovebirds'ü Netflix'e sattı. Fransız yapımı Proxima filmi, 7 Mayıs itibarı ile Blu TV, Bein Connect ve Turkcell TV+'da yayınlanmaya başladı. Pazardaki rekabette güç kazanmak için FOX'u satın alan Disney, ilgiyle beklenen Artemis Fowl'u, Disney+ vizyona soktu. Sony, Tom Hanks'in başrolünü oynadığı 50 milyon dolar bütçeli “Greyhound”u gösterimini bir yıl ertelemek istemediği için 70 milyon dolara Apple'a sattı (Tapan,2020). Warner Bros Stüdyoları'nı bünyesine katan AT&T, kendi platformları üzerinden yayınladıkları animasyonlarla zarardan kurtulmaya çalışıyor (Hıncal 2, 2020).

Ancak Universal'in Trolls World Tour'u vizyona sokmadan VOD platformlarında (Amazon, Comcast, Apple, FandangoNow) satışa sunması ve sonrasında ortaya koyduğu tavır sinema salonları tarafından büyük eleştiri aldı. Kriz ortamında 2016 yılında yayınlanan ilk filmin ulaştığı 100 milyon dolar hasılatı üç haftada ulaşan Trolls World Tour, büyük dikkat çekti. (Gedik, 2020). **Universal**, filmin, daha önce dijital olarak en iyi açılış yapan yapımlarından 10 kat daha iyi performansla açılışını gerçekleştirdiğini söyledi (Sinema, 2020).

ABD Ulusal Sinema Salonu İşletmecileri Birliği (NATO), Universal'ı hedef alan bir açıklama yaparken son dönemde yaşananlar ışığında tepkilerin şiddeti daha da arttı (Tan, 2020). Sinema Salonları, filmlerin ilk olarak dijital platformlarda gösterilmelerine tepkili. ABD'nin

en önemli sinema zinciri AMC, artık hiçbir Universal filmini ABD'de, Avrupa'da ve Ortadoğu'daki göstermeyeceği yönünde bir açıklama yaptı (Oscar, 2020). ABD'de film stüdyoları genellikle filmleri, sinemada vizyona girdikten en az 90 gün sonra internetteki içerik sağlayıcılarında ve televizyonda erişime izin veriyorlar. Bu uygulamayı AMC gibi ABD'de deki diğer önemli sinema zincirleri Regal ve Cinemark'da uyguluyor.

Pandemi süreci Thompson'ın ifadesiyle stüdyolar ve sinemacılar için VOD dağıtımını keşfetme konusunu hızlandırdı, sinema salonlarının kapalı olması filmlerin gösterim için beklemesi stüdyoların dijital platformları yakınlaşmasını sağladı (Thompson, 2020). Bu yüzden Thompson, NBC Universal CEO'su Jeff Shell'in ileride, stüdyosunun VOD'yi bazı filmler için bir seçenek olarak görmesini mantıklı buluyor. Aslan da Thompson ile aynı görüşü paylaşıyor. Aslan bu kriz sürecinde dijitalin daha çok farkına vardıklarını artık dijitalin endüstri için itici bir güç olacağını ifade ediyor (Çalışkan, 2020).

Bekçe, dijital platformlarında bir mecra olduğunu altını çizerek yapımcıların bu konuda haklı olduklarını zira üretebilmek için fona ihtiyaçları olduğunu altını çiziyor (Sever, 2020).

Ezel Akay, izleme kültürünü değiştiren dijital platformların iyi film yapmak için zorlayıcı bir güç olacağına işaret ediyor. Ona göre değişen film izleme kültürü ve dijital platformların kaliteli işleri ile birlikte sinemacılarında iyi sinema yapmak için daha çok çalışacaklarını belirtiyor (Estukyan, 2020).

Dijital ortamların SVOD, TVOD ve AVOD gibi çok seçenekli izleme olanakları, ev ortamı rahatlığı ve ailecek ya da arkadaşlar ile sinemaya gitmekten daha ucuz bir imkân sunması önde gelen tercih edilme sebepleri arasında. Dijital platformlar güncellenen içerikleri yanı sıra ücretsiz gösterimleri ile de olumlu bir algı oluşturdu.

4.2. Arabalı Sinema Günleri

Kriz ortamında alternatif bir gösterim aracı olarak da "Arabalı Sinemalar" ön plana çıktı. Seyircilerin araba içinde film seyrettikleri arabalı açık hava sineması konseptinin tarihi İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar uzanıyor (Sade, 2020). Arabalı sinemalarda film perdeden izlenirken ses radyodan dinleniyor. 1960'lı yılların popüler film seyretme yöntemi olan Arabalı Sinemalar, sinemacılar, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından pandemi sürecinde devreye sokuldu. Örneğin Almanya Dresden'de havaalanına ait park yeri arabalı açık hava sinemaya dönüştürülerek 500 kadar araca Mayıs ayı boyunca film gösterimleri yapıldı (Sade, 2020). Sinemaseverlerin yoğun ilgi gösterdiği bu gösterimler sebebiyle 80 tane yeni arabalı sinema daha açıldı (Gülen, 2020). Güney Kore'deki arabalı sinemalarında Daegu'daki Cine 80, bilet satışlarında yüzde 20, Seul banliyösündeki Jayuro Drive-in, yüzde 30'luk bir satış artışı gördü (Roxborough, 2020).

Arabalı Sinemaları ABD'de popüler hale getiren ise The Wretched filmi oldu. IFC'nin mayısta dijital platformlarda gösterime soktuğu korku filmi The Wretched pandemi sırasında seçili arabalı sinemalarda gösterilmesinin ardından art arda 5 hafta ABD gişesinin zirvesinde

yer almayı başardı (The Wretched, 2020). The Wretched, 95 sinemada gösterilerek 1 milyon dolar hasılat elde etti (Arabalı, 2020). ABD’de haziran ayı itibariyle arabalı sinema sayısı 243’e ulaştı.

Litvanya, Uruguay, İran ve Türkiye gibi dünyanın pek çok ülkesinde dışarıda keyifli vakit geçirmenin güvenli bir yolu olarak görülen arabalı sinema gösterimleri yapıldı. Etkinlik firmaları arabalı sinema hizmeti sunmaya başladı.

Sinema kültürünün yaşaması anlamında hayata geçirilen projelerden biri diğeri de duvar gösterimleri idi. Bina cephelelerine, bahçe duvarlarına yansıtılan filmler, balkon ve camlarda sinema zevki yaşattı.

4.3. Sinema Salonlarının Normalleşme Sorunları

Her ülkede aynı olmasa da mayıs ayı itibari ile dünya genelinde normalleşme süreçleri başladı. Buna bağlı olarak da sinema salonları kademeli olarak açılıyor. Büyük bütçeli pek çok film riske girmeyerek vizyon tarihini erteledi. Bir bölümü dijital platformlarda gösterildi.

Sinema salonlarının açılma sürecinde hem seyircilerde hem de sinema salonu sahiplerinde büyük tedirginlik var. Çünkü endüstri için pek çok şey hala belirsiz ve sorunlar çözülmüş değil. Öncelikle sinema salonları tam kapasite çalışamayacak, salonlar düzenli olarak dezenfekte edilmeli, koltuklar sosyal mesafeye göre ayarlanmalı, sinemaya maske ile girilmeli. Sinema salonları yeni pandemi kurallarına göre yeniden düzenlenmeli ve işleyişlerini gözden geçirmelidir. Bu düzenlemelerde sinema salonlarına ek maliyet getirecek. Avrupa ve Asya’da yaz dönemine girilmesi ölü sezonun açılması anlamına geldiği için pek çok sinema salonu daha fazla zarar etmemek için kapalı kalmayı tercih edebilir.

En büyük sorunlar biri ise seyircilerin pandemi tedirginliği ile sinema salonlarına gitmemesi. Sosyal mesafe ve özellikle hijyen konusunda soru işaretleri var. Endüstrisinin yaşadığı sıkıntıdan dolayı bilet fiyatlarında bir artışın olacağı da dile getirilen huşulardan biridir. Aydemir, Türkiye örneğinden yola çıkarak seyircilerin ilgi gösterse bile salona yüzde 30’dan fazla alınmayacağı için doğacak maliyetin seyirciye yansıtılacağını düşünüyor (Aydemir, 2020). Özgül ise tam tersi bir görüş ile sinema salonu sahiplerinin seyirciyi sinemaya çekmek için indirimle gideceğini savunuyor (Özgül, 2020)

Bu süreçten büyük yapım şirketleri, güçlü sermaye yapıları ve sistemli yapıları ile büyük zarar olsa da kurtulacak. Elleriinde filmleri olduğu gibi çeşitli çözüm yolları ile zorlu süreçte film çekebilecek güçteler. Küçük yapım şirketleri ise yeni film çekme sıkıntı yaşayacakları gibi mevcut filmlerini göstermek için salon bulmakta zorlanacaklar, buldukları sınırlı sayıdaki salon da tam kapasite ile çalışmadığı ve hedef kitlenin temkinli yaklaşımı sebebiyle çok az seyirci ile karşılaşacak.

4.4. Festivaller Online Oldu

Sinema endüstrisinin önemli bileşenlerinden biri olan festivaller de Covid-19 krizinden büyük ölçüde etkilendi. Amerikalı Yönetmen Paul Schrader festivallerin yeni film keşifleri için çok önemli bir işlev gördüğünün altını çizmektedir (Kohn, 2020).

Karantina sebebiyle pek çok festival ertelendi, bazıları iptal edildi, bazıları ise online olarak gerçekleştirildi. Dünya sinema endüstrisinin en önemli festivallerinden bir olan ve **12-23 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilmesi planlanan 73. Cannes Film Festivali ise iptal edildi.** Cannes, gösterimler için farklı bir çözüm yolu izleyerek “Cannes 2020” seçkisiyle **sonbahardaki majör (Venedik, Toronto, New York, San Sebastian gibi) festivallerde yer alma kararı aldı.**

Karlovy Vary Film Festivali, 73. Locarno Film Festivali, İstanbul Film Festivali, Uluslararası Gezici Filmmor Kadın Filmleri Festivali iptal edildi. Tribeca Film Festivali, SXSW Film Festivali, 58. Ann Arbor Film Festivali, 15. Uluslararası İşçi Filmleri ve 23. Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri festivalleri, Documentarist istanbul Belgesel Günleri online olarak gerçekleştirildi.

Taşçıyan’a göre yılın beklenen filmlerini gösteren köklü festivalleri korsan yayıncılık sebebiyle online gerçekleştirmek mümkün değil (Özdemir, 2020). Akay, festivallerin hem seyirci hem de sinema endüstrisi için önemli olduğunu belirtirken bu süreçte festivallerin de zarar göreceğinin altını çiziyor (Estukyan, 2020).

Schrader’ın çözüm önerisi ise pandemi sürecinde 5 ya da 6 büyük online festival düzenlemek. Festival için maddi kaynağın ise Netflix gibi dijital platformların sponsorlukları ile çözülebileceğini düşünüyor (Kohn, 2020). Schrader’ın düşüncesine benzer bir düşüncüyü Tribeca Girişimcilik ve YouTube, 29 Mayıs-7 Haziran tarihleri arasında We Are One adıyla 20’yi aşkın festival (Berlin, Cannes, Venedik, Sundance, Toronto, New York, BFI London, Karlovy Vary, Locarno, San Sebastian...) işbirliğinde hayata geçirdi. 10 gün boyunca Youtube’da ücretsiz film gösterimleri ve etkinlikler yapıldı. Festivalin gelirleri, COVID-19 salgınıyla mücadele eden DSÖ’ye bağışlandı.

5. SİNEMA ENDÜSTRİSİNDE COVID-19 SONRASI YARDIM FAALİYETLERİ

Dünya sinema endüstrisi geçirdiği sarsıcı kriz sürecinde olumlu gelişmelerde yaşandı. Özellikle maddi kaynak sağlama noktasında örnek çözüm yolları ortaya kondu. Ayan endüstrinin yalnızca kendi içinden, dışarıdan destek almadan, hem kamu hem de özel kurumların katkısı olmadan bu sürecin etkilerini atlatmasını zor olacağını, bu bağlamda kültür-sanat sektöründen bazı kuruluşların sektör çalışanlarına destek için bazı inisiyatifleri işlettiğini söyledi (İstanbul, 2020). Netflix, platformuna bağlı sektör çalışanları için 150 milyon dolarlık bir fon hazırladı. Netflix, Türkiye’de sektör çalışanlarına da İstanbul Kültür Sanat Vakfı ve Sinema Televizyon Sendikası işbirliği ile 4 milyon TL’lik katkı sağladı (Hatunolu, 2020).

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

İspanya Kültür Bakanlığı tarafından açıklanan mali destek programı kapsamında, sahne sanatları, müzik ve sinema gibi sektörlerin her birine 40 milyon euro aktarılacağı duyuruldu (Koronavirüsün, 2020).

Amerika’da da sinema sektörünün faydalanabileceği \$2 trilyonluk teşvik paketi onaylandı. ABD Sinema Salonu Sahipleri Birliği, gelirlerinin sıfır olduğu ve sabit giderlerini ödemekte zorlandıkları bir dönemde bu kredinin gelecek için umut verici olduğunu ifade ettiler (ABD, 2020).

Pandeminin etkilerinin etkilerini hafifletmek için Sundance Enstitüsü de yeni acil durum fonunu açıkladı. Fonun üçte biri Sundance Enstitüsü küratörlü sanatçıları desteklerken, üçte ikisi Sundance’in partnerle işbirliği içinde dağıtacağı daha geniş bağımsız sanatçı topluluğu ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için acil desteğe ayrılacak. Enstitü, daha uzun ve sürdürülebilir çözümlere yönelik çalışmaya devam edeceğini söyledi.

Locarno Film Festivali’de iki önemli proje ile endüstrinin ihtiyaçları doğrultusunda kaynak sağlamaya çalışmıştır: Birincisi pandemi sebebiyle kapanmak zorunda kalan İsviçre’deki arthouse sinema salonlarına destek girişimi ikinci olarak ise Locarno 2020 – For The Future of Films girişimidir (73., 2020).

SONUÇ

Dünya sinema endüstrisi fikir aşamasından gösterim aşamasına kadar çok geniş bir kitleyi ilgilendiren her aşamasında Covid-19 krizinden büyük zarar gördü. Sinema salonları kapandı, gösterimler durdu, bekleyen filmler vizyon tarihlerini erteledi, galalar iptal edildi, setlere ara verildi, çekimler iptal edildi, projeler askıya alındı, festivallerin önemli bir bölümü iptal edilirken bir bölümü ise online olarak faaliyetlerine devam etti. Endüstrinin tamamını aynı anda etkileyen bu kriz ortamında binlerce sektör çalışanı ücretsiz izne ayrıldı, işten çıkarıldı. Ekonomik anlamda endüstri tarihinde hiç yaşamadığı kadar büyük bir sıkıntıya girdi.

Fikir aşaması bağlamında var olan projeler ayrıntılı olarak incelenirken, aday projeler daha geniş bir zaman diliminde değerlendirilme fırsatı buldu. İnovatif projeler için ise araştırma, düşünme ve yazma anlamında tam bir kuluçka evresi idi. proje ekibi, senaristler, yazı ekipleri üzerlerinde baskı olmadan çalışmalarını sürdürdüler. Endüstri içinde tüketimin eski düzeyinin çok altında olması yeni projelerin çekilememesi senaristler yönünde sürecin olumsuz geçmesine neden oldu.

Dezenfekte, hijyen, maske, sosyal mesafe gibi önemli şartlar çok yakın çalışan ve birçok cihazı ortaklaşa kullanan bir endüstri için hem çalışma ortamı hem de maliyet açısından sınırlayıcı bir etki oluşturdu. Üretim için televizyon sektöründen kendi kendine çekme yöntemi ve tüm ekibi karantinaya alarak çekim yapma yöntemi örnek alındı. Bunların dışında bilgisayar ortamında hayata geçirilebilecek daha az kişi ve cihaza ihtiyaç olan projeler ön plana çıktı. Ancak tüm bunlar sinematografik açıdan, öykü açısından, estetik açıdan

minimal bir yapılanmayı gerektiriyordu. Büyük bütçeli ve kalabalık oyunculu yapımların gerçekleştirilmesi büyük riskler taşımaktadır. Az üretim yapan endüstrisi tam oturmamış ülkeler için ilerleyen yıllarda çok daha büyük sıkıntılar ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte sanat filmlerinde bir artış görülebileceği gibi, yenilikçi ve yaratıcı öykülerle de karşılaşmak mümkündür.

Sinema endüstrisinin zarar gördüğü en büyük aşaması dağıtım ve gösterim aşaması olmuştur. Sinemaların kapanması ile birlikte bu aşamada büyük oranda durmuştur. Yapım şirketleri ve dağıtımcılar daha fazla zarar etmemek için gösterim konusunda çözüm arayışına gitmiş ve ilk olarak son yılların popüler kitle iletişim aracı haline gelen dijital platformlara başvurmuşlardır. Evde kalan seyirciler için güvenli bir ortam sunan dijital platformlar zengin ve çok çeşitli içerikleri ile cazip bir gösterim aracı haline gelmiştir. Bu sebeple vizyonda iken gösterimi duran, ertelenen pek çok film dijital platformlarda gösterime girmiştir. Ancak bu süreçte vizyona girmeden filmlerin dijital platformlarda gösterilmesi yapım şirketleri ile sinema salonlarını karşı karşıya getirmiştir. Kriz normalleşme sürecine girerken halen belirsizliğini koruyan sinema salonlarının durumu karşısında stüdyoların nakit akışını sağlamak adına dijital platformları tercih etmesi çok daha uygun görünmektedir.

Bu süreçte güvenli bir sinema seyir zevki olarak arabalı sinemalar ön plana çıkmış, duvar sinemaları sinema ruhunu sokaklara taşıyarak birlikte izleme sürecine katkı sağlamıştır.

Covid-19'un krizinden büyük zarar gören bir gösterim mecrası da festivaller olmuştur. Cannes gibi pek çok festival iptal edilirken bazı festivaller online olarak sinemaseverler ile buluşmuştur. Bununla birlikte Cannes 2020 seçkisi gibi festivaller, başka festivallerde, video oynatım sitelerinde ve online platformlarda seçkilerini, aday filmlerini göstermişlerdir

Kriz için endüstrinin farklı paydaşları farklı işbirlikleri, destekler ve fonlar oluşturmuş özellikle işsiz kalan endüstri çalışanları destelenmeye çalışılmıştır.

Sürecin ne kadar devam edeceğinin öngörülememesi, "yeni normalleşme" söylemleri, salgının ikinci, üçüncü dalgasını ortaya çıkabileceği yorumları sinema endüstrisinin büyük darbe almış yapısını daha da kırılgan hale getirmektedir. Çözüm sektörün tüm paydaşlarının yaşanan sorunları, mevcut durumu masaya yatırıp çözüm yolları ile birlikte bir yol haritası çıkarmasıdır.

KAYNAKÇA

Arabalı sinemalarda 1 milyon dolar, ET: 12.05.2020, <https://www.haberturk.com/arabali-sinemalarda-1-milyon-dolar-2707739>.

Asya'da salgın sebebiyle yılın ilk çeyreğindeki gişe kaybı %88 oranında gerçekleşti, ET: 17.05.2020, <https://boxofficeturkiye.com/haber/asya-da-salgin-sebebiyle-yilin-ilk-ceyregindeki-gise-kaybi-88-oraninda-gerceklesti--2602>.

Aydemir, Ş. (2020, 6 Haziran) Ne olacak bu sinemanın hali? / 2: Daralma yüzde 50'leri aşabilir, ET: 07.07.2020, <https://www.evrensel.net/yazi/86494/ne-olacak-bu-sinemanin-hali-2-daralma-yuzde-50leri-asabilir>.

- Aydemir B, Ş. (2020, 30 Mayıs) Ne olacak bu sinemanın hali? / 1: Setlere dönüş, öncelik dizilerde, ET: 07.06.2020, <https://www.evrensel.net/yazi/86442/ne-olacak-bu-sinemanin-hali-1-setlere-donus-oncelik-dizilerde>.
- Bulovalı, A. H. (2020, 5 Haziran) Yönetmen Atalay Taşdiken: Sinemanın sorunlarının katlanacağı bir sürece gidiyoruz, ET: 06.06.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/yonetmen-atalay-tasdiken-sinemanin-sorunlarinin-katlanacagi-bir-surece-gidiyoruz-/1866383>.
- Çalışkan, M. (2020, 14 Haziran) Ferhat Aslan, karantinadan sonra sinemada olacakları anlattı, ET: 16.05.2020, <https://www.haberturk.com/ferhat-aslan-karantinainin-sinemaya-etkilerini-anlatti-2677238>.
- Disney+ global olarak 50 milyon aboneye ulaştı, ET: 10.06.2020, <https://boxofficeturkiye.com/haber/disney-global-olarak-50-milyon-aboneye-ulasti--2564>.
- Gülen, A. (2020, 1 Mayıs). Corona bir efsaneyi yeniden canlandırdı! Arabalı sinemalar geri döndü, ET: 02.05.2020, <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/corona-bir-efsaneyi-yeniden-canlandirdi-arabali-sinemalar-geri-dondu-5786606/>.
- Ekiz, D. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hannarici, H. (2020, 10 Haziran). Sinemanın “yeni normal” ne olacak?, ET: 11.06.2020, <https://www.evrensel.net/haber/406680/sinemanin-yeni-normali-ne-olacak>.
- İstanbul Film Festivali ve Pandemi Etkisinde Kültür-Sanat, ET: 30.05.2020, <https://arttempt.com/art-without-doubt/iff-pandemi-etkisinde-kultur-sanat/>.
- Kohn, E. (2020, 7 Mayıs). Paul Schrader Wants Netflix and Amazon to Save the World’s Biggest Film Festivals, ET: 09.05.2020, <https://www.indiewire.com/2020/05/paul-schrader-proposes-online-film-festival-netflix-amazon-1202229767/>.
- Kulaklı, G. (2020, 16 Nisan), Koronavirüs Nedeniyle Ertelenen Marvel Filmlerinin Yeni Vizyon Tarihleri, ET: 05.06.2020, <https://www.webtekno.com/koronavirus-nedeniyle-ertelenen-marvel-filmleri-h89420.html>.
- Kural N. (2020, 10 Nisan). Sinema Sanatının Virüsle İmtihanı, ET: 10.05.2020, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/nil-kural/sinema-sanatinin-virusle-imtihani-6185419>.
- Küstür, S. (2020, 9 Nisan). Disney Plus abone sayısını hızla artırmaya devam ediyor, ET: 11.06.2020, <https://www.teknoblog.com/disney-plus-abone-sayisini-hizla-artirmaya-devam-ediyor/>.
- Lopez, K. (2020, 1 Haziran). Making TV During a Pandemic: How TLC, ‘Vice,’ and Others Rose to the Challenge, ET: 04.06.2020, <https://www.indiewire.com/2020/06/tlc-vice-producing-during-pandemic-1202234197/>
- Özdemir, Ö. (2020, 14 Mayıs). Film ve dizi izleme tavsiyeleri: Sinema yazarları karantinada ne izliyor?, ET: 16.05.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52656283>
- Oscar Ödülleri'nde Covid-19 düzenlemesi: Sinemada gösterime girmemiş filmler de bu yıl yarışacak, ET: 20.04.2020, <https://tr.euronews.com/2020/04/29/oscar-odulleri-nde-covid-19-duzenlemesi-sinemada-gosterime-girmemis-filmler-de-bu-y-l-yar>.

- Roxborough, Scott Drive-In Movie Theaters Thrive Despite Lack of New Titles: “People Just Want to Get Out”, ET: 19.04.2020 <https://www.hollywoodreporter.com/news/drive-movie-theaters-thrive-lack-new-titles-people-just-want-get-1290659>.
- Sade, G. (2020, 26 Nisan). Koronavirüs Almanya'da nostaljik “arabalı sinema” etkinliğini canlandırdı, ET: 27.04.2020, <https://tr.euronews.com/2020/04/26/koronavirus-almanya-da-nostaljik-arabali-sinema-etkinligini-canlandirdi>.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M. & DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve bilim dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. Eğitim ve Bilim, 39 (173), 430-453.
- Sinema salonları vs. online mecralar: Doğrudan ev sinemasına gelen Trolls World Tour, birçok rekorun yeni sahibi oldu, ET: 19.04.2020, <https://boxofficeturkiye.com/haber/sinema-salonlari-vs-online-mecralar-dogrudan-ev-sinemasina-gelen-trolls-world-tour-bircok-rekorun-yeni-sahibi-oldu--2571>.
- Şeker, Muzaffer, Özer, A., Tosun, Z., Korkut, C., Doğrul, M. Covid-19 (20 Mayıs 2020). Küresel Salgın Değerlendirme Raporu, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara.
- Tan, E. (2020, 29 Nisan). Universal İle Sinema Salonu Zincirleri Arasındaki Tartışma Büyüyor, ET: 30.04.2020, <https://www.filmloverss.com/universal-ile-sinema-salonu-zincirleri-arasindaki-tartisma-buyuyor/>.
- Tapan, B. (2020, 8 Haziran). Pandemi sonrası sinema, ET: 09.6.2020, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/barbaros-tapan/pandemi-sonrasi-sinema-41535943>.
- Thompson, A. (2020, 5 Mayıs). Stüdyolar Sinemalara Karşı Savaşı Kazanır Ama Daha Az Acı Veren Zafer Yok mu?, ET: 06.05.2020, <https://www.indiewire.com/2020/05/movies-studios-theaters-box-office-collaboration-innovation-1202228357/>.
- Uluç, H. (2020, 15 Mayıs). Ya bizim sinemalar ne olacak?, ET: 15.05.2020, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/uluc/2020/05/15/ya-bizim-sinemalar-ne-olacak>.
- Uluç A, H. (2020, 13 Mayıs). Sinemaların sonu mu geliyor!..., ET: 14.05.2020, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/uluc/2020/05/13/sinemalarin-sonu-mu-geliyor>.
- Uluslararası Antiviral Film Projesi İçin Başvurular Başladı ET: 01.06.2020, <https://kulturlimited.com/2020/05/27/uluslararasi-antiviral-film-projesi-icin-basvurular-basladi/>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 8. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. (2020, 2 Haziran). Asırlık sinema koronaya yenildi, ET: 03.06.2020, <https://www.sabah.com.tr/avrupa/2020/06/02/asirlik-sinema-koronaya-yenildi>.
- Youngs, I. (2020, 7 Mayıs). Koronavirüs: Dizi çekimleri izolasyonda nasıl devam ediyor?, ET: 16.05.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52568747>.
73. Locarno Film Festivali korona virüsü salgını nedeniyle iptal edildi, ET: 01.05.2020, <https://www.gazeteduvar.com.tr/sinema/2020/04/30/73-locarno-film-festivali-korona-virusu-salgini-nedeniyle-iptal-edildi/>.

COVID-19 (CORONAVİRÜS) PANDEMİSİNİN TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE SEKTÖREL YANSIMALARI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatma Merve İnan

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Anabilim
Dalı,

merveinann06@gmail.com

Özet: Covid-19 Pandemisi sadece insan sağlığına zarar vermemiş dolaylı ve dolaysız olarak bir çok sektörü de etkisi altına almıştır. Covid-19 tüm dünyayı etkisi altına aldıktan sonra ülkeler bir yandan çeşitli karantina uygulamalarıyla toplumsal yaşamı kısıtlarken bir yandan da sağlık sektörü başta olmak üzere birçok sektörün zarar görmemesi için sosyoekonomik mücadele de vermektedir. Küresel arenada ortaya çıkan virüs bir anda ülkelerin gündemlerini ve önceliklerini değiştirmiş, silahlı savaşları durdurmuş, salgınla mücadele süreci başlatmıştır. Ülkelerin güç dengelerinin değişebileceğinin sinyalini vermiştir. Bu süreçte siyasi ve ekonomik anlamda güç unsuru olarak ifade edilen bazı ülkelerin salgından en çok zarar gören ülkeler olduğu gözlenmiştir.

Türkiye ise bu süreçte salgına diğer ülkelere nazaran daha geç maruz kalmış, güçlü sağlık sistemi ve kontrol mekanizmasıyla salgınla hala mücadele etmekle birlikte süreci başarıyla yürütmüştür. Hem kendi vatandaşlarına hem de diğer ülkelere sağladığı yardımlar ile takdire şayan bir mücadele sergilemektedir. Birçok ülkede yoğun bakımların doluluk oranları fazlasıyla aşılmış, hastane koridorlarında bile yer kalmamış nihayetinde sağlık sistemleri çökmüştür. Türkiye ise şehir hastaneleri, doluluk oranlarını kaldırabilecek kapasitede yoğun bakım odaları, önceden yeterli depolanması sağlanmış ekipmanları ve tecrübesiyle adından söz ettiren Türk hekimleri ve sağlık personeli ile birlikte sağlık alanında gurur verici bir süreç izlemiştir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de zorunlu karantina uygulamaları ve küresel düzenin etkisiyle ekonomi ve turizm sektörü olumsuz manada etkilenmiştir. Eğitim sisteminde de uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Covid-19’un dünya ve Türkiye ölçeğinde sektörleri ne oranda etkilediği konusu ancak salgın sürecinin nihayete ermesi ile gün yüzüne çıkacaktır.

Bu çalışmada Covid-19 salgını üzerine gündem akışı ve literatürdeki çalışmalar takip edilerek, pandeminin mevcut ve muhtemel etkileri doğrultusunda, önem arz eden sağlık, eğitim, ekonomi ve turizm sektörlerine yansımaları konusunda çeşitli veriler de göz önünde bulundurularak küresel soruna ışık tutmak istenmektedir. Küresel düzende krizi fırsata çevirme ve en az hasarla atlatabilme noktasında Türkiye’nin dünya ve bölgesel konumuna paralel olarak çeşitli önerilerde bulunmak, yol göstermek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Coronavirüs, Salgın, Pandemi, Türkiye,

JEL Sınıflandırma Kodları : GO1, H51, H52,I11, I18,

SECTORAL REFLECTIONS OF COVID-19 (CORONAVIRUS) PANDEMIC IN TURKEY

Abstract: The Covid-19 pandemic has not only harmed human health, but it has also affected many sectors, both directly and indirectly. After Covid-19 influenced the whole world many countries in the world restricted social life with various quarantine practices, and they also continue to fight against socioeconomic struggle in order not to harm many sectors, especially the health sector. The virus that emerged in the global arena suddenly changed the agendas and priorities of countries, halted armed wars, and started a process of fighting the epidemic. It signaled that the balance of power of countries could change. In this process, it has been observed that some countries, which are expressed as a force factor in political and economic terms, have suffered the most from the outbreak.

On the other hand, Turkey has been exposed to the outbreak later than other countries and has carried out the process of fighting the virus successfully, although it is still fighting the outbreak with its strong health system and control mechanism. It is an admirable struggle with the assistance it provides both to its citizens and other countries. In many countries, the occupancy rates of intensive care units have been greatly exceeded, and even hospital corridors have no room left, and eventually, the health systems have collapsed. Turkey prepared city hospitals with intensive care rooms to meet occupancy rates in advance, provided enough storage for equipment, gathered experienced Turkish physicians and health care providers in the health sector to have an adequate response to the virus outbreak. As in other countries, Turkey's economy and tourism sectors have been negatively affected by the implementation of mandatory quarantine and by following the global recommended mitigation measures. The distance education model has also been introduced in the education system. The extent to which Covid-19 has affected sectors in the world and Turkey will only fully quantify after the outbreak is dealt with.

The study intends to examine the current and possible effects of this pandemic on health, education, economy, and tourism sectors. The study will analyze the available literature on Covid-19 and will recommend approaches Turkey can use to reduce the impact of Covid-19 on its sectors.

Key Words: Covid-19, Coronavirus, Epidemic, Pandemic, Turkey

JEL Classification Codes: GO1, H51, H52, I11, I18,

GİRİŞ

Covid-19 pandemisi ilk olarak Çin'in Wuhan bölgesinde ortaya çıkmış, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 30 Ocak 2020 tarihinde uluslararası kamu sağlığı acil durumu, 11 Mart 2020 tarihinde ise pandemi olarak ilan ettiğini kamuoyuna bildirmiştir. Çin'in kalabalık nüfusu ve hava taşımacılığının ülkeler arası ulaşım imkanı sunmasının büyük etkisiyle, virüs birkaç ay gibi kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılmıştır. (Akca, 2020: 46-47). Dünya genelinde Amerika, İtalya, İspanya gibi kimi ülkelerde pandeminin etkisi çok şiddetli yaşanırken Tayvan, Singapur, İsrail gibi kimi ülkelerde başlangıçtan itibaren alınan sıkı tedbirler ile pandeminin etkisi şiddetli seyretmemiştir. Mayıs ayının başında yayınlanan Al Jazeera'nın haberine göre, dünyada resmi olarak Covid-19 vakası görülmeyen ülkeler ise Kuzey Kore, Türkmenistan, Solomon Adaları, Marshall Adaları, Palau, Tonga, Kiribati, Lesotho, Mikronezya, Nauru, Samoa, Tuvalu ve Vanuatu Cumhuriyetidir.

Bu çalışmada öncelikli olarak tarihsel süreç içerisinde önemli yer tutan salgınlar ele alınacaktır. Daha sonra küresel ölçekte ve Türkiye'de etkisini gösteren Covid-19 salgın sürecinde önem arz eden, başta sağlık sektörü olmak üzere çeşitli sektörlerde yansımaları

incelenecektir. Pandemi sürecinin sektörleri nasıl etkilediği veya etkileyeceğine yönelik öngörü, tahmin ve beklentilere yer verilecektir. Sonuç bölümünde ise 2020 yılına damgasını vuran salgın sürecine dair küresel ölçek ve Türkiye özelinde genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1. TARİHSEL SÜREÇTE YAŞANAN SALGIN VE PANDEMİLER

Dünya’da aşağıdaki tabloda bahsi geçen birçok büyük salgın kırılma noktası olmuş, önemli değişimlere hatta haritada yer değişikliklerine yol açmıştır. Bu salgınlar, hem bireylerin hem de toplumun sağlığını olumsuz manada etkilemiş, ekonomik ve siyasal sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Yavuz, 2020:184).

Tablo 1: Tarihsel Süreçte Salgınlar

SALGIN	TARİH	SALGIN	TARİH
Tifus	MÖ 429-426	Leptospirosis	1616 -1619
Çiçek	165-189	Sarı Humma	1648
Veba Kara Veba	541-542 1347-1351	Influenza	1732-1733
Viral Kanamalı Ateş	1545 -1576	Dengue Ateşi	1778
Kızamık	1592 – 1596	Kolera	1816 -1826
Sıtma	1600 – 1650	Epidemik tifus	1847 -1848
Trypanosomiasis – Uyku Hastalığı	1896 – 1906	Meningitis	1996
İspanyol Gribi	1918	SARS coronavirus	2002-2003
Tekrarlayan Ateş	1946	Chikungunya virus	2006
Asya Gribi	1957-1958	El-ayak-ağız hastalığı	2008
Hong Kong Gribi	1968-1969	MERS -Middle East respiratory syndrome	2012
Poliomyelitis	1971		

Kaynak: (Akın, 2017) ve (Yavuz, 2020)’nin çalışmalarından derlemedir.

Dünyada insan ölümlerinin fazlaca yaşandığı en büyük salgınların başında “Kara ölüm” adı verilen veba salgınları gelmektedir.75 ile 100 milyon arası insanın ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir. Asya ve Avrupa’da ortaya çıkan Kolera Salgını, yaklaşık 1.500 bin kişiyi öldürmüştür. Bu salgın Japonya, Moskova, Berlin, Paris ve Londra’da etkili olmuştur. Osmanlı’da ise salgın 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında önemli kayıplara neden olmuştur.

Viral Kanamalı Ateş Salgınları da Meksika’da ortaya çıkmış ve tahminen 5 ile 15 milyon arası insanın ölümüne yol açmıştır (NTV,2020).

Çiçek hastalığı Amerika’da büyük ölümlere neden olmuştur. Ölüm oranlarının fazla olması sebebiyle çalışan ihtiyacını karşılamak için ülkeye milyonlarca Afrikalı köle getirilmiştir (Akın,2017). 1918 yılında ise tüm zamanların en amansız gerçekleşen salgını İspanyol Gribi ortaya çıkmıştır. Bu salgın 3 dalga olarak etkisini göstermiştir. AIDS’in 25 yılda yaptığını yalnızca 25 haftada yapmıştır (Arda ve Acıduman, 2012: 15).

20. yüzyılın pandemileri 2 milyon insanın ölümüne neden olan Asya Gribi ve 1 milyon insanın ölümü ile sonuçlanan Hong Kong Gribidir. Bu iki salgın İspanyol Gribi kadar ölümcül olmamıştır. 1960’da meydana gelen AIDS pandemisinin etkisi devam etmekle birlikte 32 milyondan fazla insanın ölümüne sebep olmuştur. 21. yüzyılın başlarında SARS, MERS, Ebola, Zika ve Domuz Gribi salgınları görülmüştür (Yavuz, 2020: 186).

2. YENİ TİP CORONA VİRÜS (COVID-19) PANDEMİSİ’NİN ÇEŞİTLİ SEKTÖRLERE YANSIMASI

Covid -19 salgın süreci, ekonomik ve sosyal etkileri bakımından 1929 Büyük Buhran, siyasi ve uluslararası ilişkiler bakımından ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Soğuk Savaş Dönemi ile benzeştirilebilir (Zarifoğlu, 2020:110). İspanyol gribinden sonra dünyanın yaşadığı en büyük global salgın olan Covid-19 kuşkusuz farklı alanlarda büyük değişimlere neden olmuş ve olacaktır. Bu değişikliklerin hangi sektörde ne oranda değişikliklere sebep olduğu ancak salgının süresi ve tahribatı tarafından belirlenecektir. Bu süreçte, sağlık otoritesinin güçlenmesi, hükümetlerin bütçelerinde sağlık ve acil durumlara ayrılan harcamaların artışı, küresel bazda ekonomik durgunluk, özel hayatın kısıtlanması, uzaktan çalışma sistemi ve yapay zeka kullanımının yaygınlaşması gibi sonuçlar beklemek anlamlı hale gelmiştir. (Hanioğlu, 2020:24).

Pandemi sebebiyle sektörel manada en çok etkilenen ve öne çıkan sektör sağlık sektörü olmuştur. 2020 yılına damgasını vuran yeni tip koronavirüs pandemisi, hızla yayılması sebebiyle ülkelerin sahip olduğu sağlık sistemlerinin kalitesini, ülkelerin ani ve olası durumlara hazırlıklı olma ve cevap verebilme kapasitelerini, yeterli ekipman ve sağlık personeli ihtiyacını ön plana çıkarmıştır (ILO,2020). Bu dönemde vaka-ölüm oranı, sağlık sistemlerinin performansını değerlendirmede bir ölçüt olarak kullanılabilir. Ülkeler vaka ve ölüm oranlarını minimize etmek için tıbbi bir savaş vermektedir. Ülkelerde ölüm oranlarının farklı seviyelerde olmasının birçok nedeni vardır. Sağlık sisteminin etkinliği, yaşlı nüfus, kronik sağlık sorunlarının yaygınlığı en önemli sebeplerdir. (Demir,2020: 12).

Türkiye’de günlük test sayısı 40 bine yaklaşırken, Türkiye’ye salgının geç gelmesinin avantajı ile pandeminin tedavisi için gerekli ilaçlar henüz vaka görülmeden yaklaşık 1 milyon kutu olarak depolanmıştır. Virüsün Türkiye’ye girişine engel olmak amacıyla sınır kapılarına sahra hastaneleri kurulmuş, ülkeye giriş yapan vatandaşlar sahra hastanelerinde gözlem altına

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

alınmıştır. Türkiye bu süreçte 30'un üzerinde ülkeye de tıbbi destek vermiş, birçok ülkeyle de fikir alışverişinde bulunmuştur. Dünyadaki süreci yakından takip eden Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulunun önerileri ile birlikte güncel önlemler alınmıştır. Türkiye hastane sayıları, tecrübeli, alanında uzman hekimleri özellikle kişi başına düşen yoğun bakım kapasitesi ile birçok ülkeyi kendisine hayran bırakmıştır (Paksoy, 2020).

Hastalığın ilerleyen evrelerinde solunum sıkıntısı yaşanması ve solunum cihazı ithalatının hem zamanlama yönünden yavaş hem de yüklü meblağlar ile gerçekleştirilmesi üzerine Sanayi ve Sağlık Bakanlığı işbirliği ile Türk firmalar tarafından yerli solunum cihazı üretilip kullanılmaya başlanmıştır. Yerli solunum cihazının ihracatı da sağlanmıştır. Amerika, Kanada gibi ülkelerde normal süreçte bir ultrason randevusu bile minimum 3 ayda veriliyorken başka ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının yardım çağrısı üzerine ambulans uçakla naklinin sağlanması bile sağlık alanında pek çok Avrupa ülkesinin ilerisinde olmasının göstergesidir. Bu süreçte Türkiye'nin sağlık yönetimi ilerleyen dönemlerde Türkiye'nin sağlık turizmine ciddi manada katkı sunabilir.

Yerli solunum cihazının üretiminden sonra tüm dünyada Coronavirüs tedavisinde kullanılan hidroklin korokin sülfat etken maddeli ilk yerli ilaç, ilk etapta 300 bin doz olarak Tekirdağ'da üretilmiş ve "Korokin" adıyla satışa çıkarılmıştır. Türkiye'deki hastalara kullanılacak olan ilaç, ihracat izni çıkması ile birlikte dünya piyasalarında da satışa olacaktır (TABİP, 2020).

Bu salgınla başa çıkma noktasında en doğru kararları aldığı kabul edilen Singapur, G. Kore, Tayvan, Japonya, Danimarka, Katar, ve Almanya gibi ülkelerle salgın ve salgın sonrası süreçte ileriye dönük çeşitli girişimlerde bulunulabilir. Türkiye, dünya kamuoyunu en doğru şekilde, zamanda bilgilendirmekte ve sürecin etkin olarak yönetilmesini sağlamada yetersiz kalan Dünya Sağlık Örgütü'nün yerine, küresel ölçekte yeni bir kurumsal çatının oluşmasına ve bu yapının şekillenmesinde öncü ülkelerden biri olabilir (Kibaroglu, 2020: 52).

Coronavirüs pandemisinden etkilenen bir diğer sektör eğitim sektörü olmuştur. Covid-19'un yayılım hızını azaltmak amacıyla, dünyada 192 ülkede eğitim kurumları kapatılmıştır. Yaklaşık 1,58 milyar öğrencinin eğitim faaliyetleri durmuştur. Uzaktan eğitim sistemi çözüm olarak kullanılmaya başlanmıştır (ILO,2020). Uzaktan eğitim dünya genelinde eğitimin sürdürülebilirliği için tek çare haline gelmiştir. Uzaktan eğitimin güncel adıyla dijital öğrenmenin, alternatif veya yardımcı öğrenme yerine, eğitimin ana unsuru olabileceği öngörülmektedir. COVID-19 salgını nedeniyle hızlı bir şekilde uygulamaya alınan yaygın dijital öğrenme deneyiminden elde edilen deneyimler, bu yöntemin geliştirilerek eğitim sisteminin ana öğrenme ögesi haline getirecektir (Yamamoto ve Altun, 2020: 32-33).

Türkiye Çin'den sonra çevrim içi eğitimi ulusal eğitim şekli olarak kullanan ikinci ülkedir. Okulların kapanmasının hemen ardından Milli Eğitim Bakanlığının çalışmasıyla 18 milyonu geçen öğrenci için 3 yeni televizyon kanalı ve işlevi artırılan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden uzaktan eğitime başlanmıştır. Dünyanın en büyük dijital eğitim platformundan biri

olan EBA'da 1600'den fazla ders ve 20 binin üzerinde içerik öğrencilere sunulmaktadır (NTV,2020). Üniversite öğrencileri zoom vb. uygulamalarla online ders üzerinden eğitimlerine devam etmiş, lisansüstü öğrencilere istedikleri taktirde kayıt dondurma hakkı sağlanmıştır. Fakat yaşanan bazı teknik problemler, özellikle kırsal alanda bazı hanelerde internete erişimin zor olması, eğitmen ve öğrencilerin sisteme hızlı bir şekilde adapte olamaması, akademisyenler ve üniversiteler ile iletişim kopukluğu ister istemez beklenen verimi düşürmüştür. Bu noktada sistemin aksayan yönlerinin tespit edilip süreç sonrasında ani durumlar için bir acil eylem planı hazırlanması, kötü senaryolara göre küresel ölçekte mutasyona uğrayarak devam etmesi beklenen salgın süreçlerinde hazır olunması adına fayda sağlayacaktır.

Covid-19'un evrensel ve Türkiye ölçeğinde en az sağlık sektörü kadar etkilendiği, kısa veya uzun süreli darbe aldığı sektör, şüphesiz ekonomi sektörüdür. Tarihsel süreçte yaşanan pandemi süreçlerinde olduğu gibi salgının etkisini ve büyüklüğünü belirlemede, pandeminin ardından ekonomik bunalım süreci yaşanıp yaşanmaması ana unsurdur (Yavuz,2020:186). Toplumsal refahı sağlamak için ekonomi ve sağlık bir bütünün parçalarıdır. Salgından sağlığımızı koruduğumuz kadar ekonomiyi de korumak ve mücadele etmek son derece önemlidir. Ekonomiyi korumak sağlığı korumak, sağlığı korumak ekonomiyi korumak demektir. (Demir,2020: 1).

Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Birimi tarafından “2020 Ortası İtibarıyla Dünya Ekonomik Durumu ve Olasılıklar” başlıklı bir çalışma yayınlanmıştır. BM, salgının küresel ölçekte ekonomilere maliyetinin 2020 ve 2021 yılında 8,5 trilyon doları bulacağını öngörmektedir. Covid-19 salgını nedeniyle küresel ekonominin % 3,2 küçülmesi beklenirken, gelişmiş ülkelerde bu oranın % 5, gelişmekte olan ülkelerde % 0,7 düzeyinde olması tahmin edilmektedir. Tahmin edilen seviyedeki muhtemel daralmanın 2020'den önceki son 4 yıl içerisinde elde edilen ekonomik kazanımları ortadan kaldırdığı beklenmektedir. küresel ölçekte hükümetlerin salgınla mücadele kapsamında aldığı mali önlemler, dünya gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) yaklaşık % 10'una ulaşmış durumdadır. Pandemi süreci son zamanlarda azalış trendi gösterse de sürece dair belirsizlikler, aşamalı olarak normalleşmeye çalışan hükümetleri hayat kurtarmakla ekonomiyi kurtarmak arasında ikilemde bırakmaktadır. Pandemi sürecini aşı konusunda yaşanacak gelişmelerin değiştirmesi beklenirken, 2021 yılında ise ekonomilerin toparlanmaya başlayacağı belirtilmektedir (TABİP, 2020).

Tablo 2: Covid-19 ve Sektörel İlişki

Sektörler	GSYH % payı (2018)	Büyümeye Katkısı (yüzde, 2018)	Covid-19'dan Etkilenme Oranı	Öngörülen Tekrar Faaliyete Geçme Süreci
-----------	--------------------	--------------------------------	------------------------------	---

Tarım, ormancılık ve balıkçılık	5.82	0.11	Düşük	Hızlı
Sanayi	22.30	0.29	Yüksek	Yavaş
Madencilik ve taş ocakçılığı	1.00	0.05	Yüksek	Yavaş
İmalat sanayii	19.05	0.20	Yüksek	Yavaş
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	1.35	0.03	Yüksek	Hızlı
Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	0.90	0.00	Düşük	Hızlı
İnşaat	7.17	-0.15	Yüksek	Yavaş
Hizmetler	54.26	2.49	Yüksek	Yavaş
Toptan ve perakende ticaret	12.09	0.39	Yüksek	Hızlı
Ulaştırma ve depolama	8.19	0.44	Yüksek	Hızlı
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	3.12	0.47	Yüksek	Yavaş
Bilgi ve iletişim	2.47	0.12	Düşük	Hızlı
Finans ve sigorta faaliyetleri	3.00	0.00	Düşük	Hızlı
Gayrimenkul faaliyetleri	6.79	0.20	Yüksek	Yavaş
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	2.33	0.05	Düşük	Hızlı
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	2.85	-0.19	Yüksek	Yavaş
Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	4.85	0.78	Yüksek	Yavaş
Eğitim	4.17	0.24	Düşük	Hızlı
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	2.49	0.21	Düşük	Orta
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	0.91	0.06	Yüksek	Yavaş
Diğer hizmet faaliyetleri	0.95	0.03	Belirsiz	Belirsiz

Kaynak: Demir, 2020: 8

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Salgın sürecinden her bir sektör farklı şekilde etkilenirken, her sektörün ekonomi üzerindeki etkisi aynı değildir. Sektörler, ekonomiyi GSYH'deki payları ve ekonomik büyümeye sundukları katkı oranında etkileyecektir. GSYH'deki pay ve büyümeye katkı bakımından en kritik sektörlerden birinin hizmetler sektörü olduğunu ortaya koymaktadır. Tablo 2'de, salgının etkisi nedeniyle sektörlerle yaklaşımda etkili ve verimli bir şekilde yol izlemede ışıktutması amaçlanmıştır (Demir, 2020:7-8).

En çok kayıp yaşaması beklenen sektörler seyahat, tur hizmetleri % 67, konaklama ve yiyecek % 60, hava yolu taşımacılığı % 59, kültürel hizmetler % 51, spor ve eğlence hizmetleri % 38, tekstil, giyim eşyası % 32 ve perakende ticaret % 28 seviyelerinde olmak üzere faaliyetleri kısıtlanan sektörlerdir. Kök ve rafine petrol % 12, basım ve kayıt % 10, kimyasal ürünler % 9, posta % 8, gayrimenkul hizmetleri % 8, balıkçılık % 8, diğer mesleki hizmetler % 7, istihdam hizmetleri % 7, depolama % 7, hukuk ve muhasebe hizmetleri % 7 oranında olmak üzere girdi sağlayan veya tüketim malı üreten bazı sektörlerde bir daralma tahmin edilmektedir.

Talebi azalan sektörlerin yanında temel eczacılık ürünleri ve müstahzarları ve telekomünikasyon hizmetleri hane halkı talebi ve ihracatının, konaklama ve yiyecek hizmetleri sektöründeki talep düşmesinin gıda ürünleri sektörlerindeki talebi düşürmesini telafi edecek şekilde balıkçılık ve gıda, içecek ve tütün sektörleri talebini artıracak beklenmektedir (Taymaz,2020). Özellikle belirtmek gerekir ki bu rakamlar, küresel ölçekte ve Türkiye'de salgın sürecine dair iyimser ve kötümser senaryolara göre önceki yılların da verileri göz önünde bulundurularak tahmin ve beklenti rakamlarıdır.

Pandemi süreci gıdadan tekstile ve elektroniğe kadar sektördeki birçok şirket, yeni alternatifler, yeni coğrafi rotalar ve yeni tedarik sistemi tasarlamaya başlamışlardır. Pandeminin olumsuz etkisini alternatiflere çevirerek Özellikle tekstil alanında kapasitesi yüksek olan Türkiye, Çin'den ve diğer Asya ülkelerinden yeni doğal tedarikçi ünvanı ile önemli bir pay kaparak pandeminin olumsuz etkisini avantaja çevirebilir (Zarifoğlu, 2020: 107-108). Çin'in ara mal olarak sattığı ürünlere bakıldığında, ipek, seyahat ürünleri, aydınlatma armatürleri, oyuncak ve bebek malzemeleri ve kömür ve kömür ürünleri olduğu görülmektedir. Yine bu noktada, Çin'e alternatif olabilecek ülkeler arasında Türkiye ön plana çıkmaktadır (Kaptan ve Yorulmaz, 2011:24).

Süreç itibarıyla petrol ve doğalgazın maliyetinin düşmesi sebebiyle yenilenebilir enerji kaynaklarına daha az yatırım gerçekleştirilecektir. Türkiye gibi enerji bağımlısı ülkelerde ilerleyen süreçlerde maliyetlerin tekrar yükselişe geçeceği hesaba katılırsa, şu süreçte düşük enerji maliyeti çeşitli alanlarda avantaja çevrilebilir (Zarifoğlu, 2020: 109). Pandemi döneminde birçok şirket, uzaktan çalışma yöntemlerini deneyimlemişlerdir. Salgından sonraki dönemde hizmetler sektörü başta olmak üzere uzaktan çalışma sistemi daha yaygın kullanılmaya başlanacaktır. Bu sistem, kurumsal şirket ve kuruluşlar tarafından bazı işlerin dışarıdan hizmet alımı şeklinde gerçekleştirilmesinin önünü açabilir (Gür,2020).

Salgından ekonomik anlamda en çok etkilenen ülkeler başlangıçta ekonomik kazançlarının büyük bir kısmını bacasız sanayi olarak adlandırdığımız turizmden elde eden ülkelerdir. Ülkelerin pandemi karşısında aldığı ilk tedbir ülkeye giriş çıkışların kısıtlanması yada kaldırılması şeklinde olmuştur. Turizm birçok sektörü içinde barındıran bir yapıya sahiptir. (Acar,2020:9). Turizm sektörü havacılıktan konaklamaya eğlenceden gıdaya kadar birçok alanı kapsayacak şekilde hizmet portföyüne sahiptir. Dolayısıyla salgından dolayı turizmde yaşanacak sıkıntılar diğer sektörler üzerinde de dolaylı ve dolaysız olarak domino etkisi oluşturacaktır.

Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) tarafından yapılan açıklamada, Covid-19 salgını sebebiyle dünyadaki destinasyonların % 100'lik dilimini kapsayan 217 ülkede seyahat kısıtlamalarının devam ettiği, bu ülkelerin 156'sında yani yüzde 72'lik diliminde ise ülkelerin turizm faaliyetlerine tamamen kapalı olduğunu bildirmiştir. DTÖ, 2020'de dünya'da salgın nedeni ile bir önceki yıla göre turist sayısının % 80 azalacağını öngörmektedir. Küresel ölçekte turizmde bu yıl, "850 milyon ila 1 milyar 100 milyon turist kaybı, 910 milyar ila 1,2 trilyon dolarlık ekonomik kayıp ve 100 milyon ila 120 milyon arasında iş kaybı" öngörülmektedir (Bolelli,2020). Turist sirkülasyonundan en fazla etkilenecek bölgenin ise Asya ve Pasifik Bölgesi'nin olması beklenmektedir (Acar,2020:14).

Corono virüs sonrası dönemde ülkeler vize kısıtlamalarına gidebilirler. Vize alım sürecinde çeşitli tahlil sonuçları ve sağlık raporları isteneceği öngörülmektedir. Türkiye'nin de vize uygulamalarında birtakım önlemler alması muhtemeldir. Alınacak çeşitli önlemlerle birlikte birçok ülkeye nazaran vize uygulamalarının daha kolay yürütülmesinin sağlanması yeni süreçte gerçekleştirilecek seyahatlerde Türkiye'nin çekim alanı olmasına katkı sunacaktır (Pirinççi, 2020:70).

Türkiye'de dünya ile paralel bir süreçte turizm sektöründe büyük bir daralma yaşanacağı beklenmektedir. Türkiye'de turizm sektörünün canlanması için butik tatil organizasyonuna yönelik sistemler kurulmalı, gezi planları yapılmalıdır. Termal, akarsu, sualtı dalış, yayla, botanik, dağcılık, hava sporları, inanç, mağara, golf, kuş gözlemciliği, kış sporları gibi çeşitli turizm faaliyetlerine yönelik alternatif çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca sağlık turizmine stratejik olarak ağırlık verilmelidir. Gerekli yatırımlar yapılarak, dünya çaplı tanıtım yapıldığında döviz girdisi sağlanabilir. Bu şekilde alternatif politikalar belirlenerek deniz turizminden kaybedilen kazancın geri dönüşümü sağlanabilir (Yıldız,2020).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya, 2020 yılına girerken İspanyol Gribinden sonra, tüm zamanların en büyük salgını olarak nitelendirilen Covid-19 salgını ile karşı karşıya kalmıştır. İlk etapta Çinde ortaya çıkan virüs ülkeler arası etkileşim göstererek milyonlarca insanı enfekte etmiş ve ölümüne yol açmıştır. İnsanlarda yüksek ateş, öksürük, solunum sıkıntısı gibi belirtiler gösteren virüs, insanları eve hapsetmiş, pek çok ülkenin sağlık sisteminin çökmesine, ekonomilerinin ciddi

hasar görmesine neden olmuş ve olacaktır. Salgın sürecinin bıraktığı hasar, sürecin devam ediyor olması sebebiyle henüz net olarak tespit edilememiştir. Sadece uzmanlar tarafından geçmiş yılların verileri ve anlık süreçler göz önünde bulundurularak çeşitli tahmin, öngörü ve beklentilerde bulunmaktadır. Salgının ne zaman biteceği de henüz bilinmemektedir. Bir aşırı veya herhangi bir başka tedavi bulunması sürecine bağlı olarak 2021 yılının başında salgının bitebileceği öngörülmektedir. Yani bu noktada salgın sürecinin belirsizliği, sosyal hayatta çeşitli kısıtlamalara neden olması, maddi kayıplara neden olması gibi faktörlere bağlı olarak 2020 yılı için “Ölü Yıl” ifadesini kullanabiliriz.

Gelinen noktada erken alınan ve hızlı tedbirler sayesinde Türkiye, virüsle Avrupa’dan daha geç bir sürede temas etmiştir. Virüsle mücadelede sağlık sistemindeki başarısını ortaya koyan Türkiye, Dünya Sağlık Örgütü’nün ve dünya’nın dikkatini çekmiştir. Uçaklar ile ülkeye dönmek isteyen vatandaşların dönüşünün sağlanması, birçok ülkeye sağlanan yardımlar Türkiye’nin diğer ülkelere nazaran etkinliğini artırmıştır. Aynı zamanda ülkelere sağlanan bu dış yardımlar, pandemi sonrasındaki süreçte bazı siyasi yaklaşımlara ve iş birliklerine kapı aralayabilir (Ulutaş, 2020:15). Yani Türkiye’nin salgın sonrasında ne yapacağını salgın sırasında yaptıkları büyük oranda belirleyecektir (Duran,2020:34).

Salgın sürecinde dikkat çeken başka bir husus da devletler için asıl gücün ve zenginliğin toplumsal yaşam için gerekli olan temel ihtiyaçların karşılanabilir olmasıdır. Bütün dünyada etkisini gösteren salgın göstermiştir ki, en temel ihtiyaçlar arasında gıda ve sağlık hizmetleri ilk sırada yer almaktadır. Türkiye bu noktada hem kendi açısından hem de başka ülkeler açısından önemli bir konumdadır. Türkiye, pandemi süresinde, tarımda üretim, stok ve tedarik zincirinde herhangi bir aksaklık yaşamamasına rağmen, ileride yaşanması muhtemel salgınlara yönelik her sektörde olduğu gibi tarım alanında uzun vadeli ve sürdürülebilir bir planlama yapmalıdır (Kibaroglu, 2020:50-51).

Pandemi sürecini iyi yönetmeyi başaran ülkeler, bölgesel ve uluslararası arenada öncü rol oynayabilecektir. Yine bu süreçte devlet kavramı yeniden şekillenecektir. Devlet sadece “dış koruyucu” kimliğiyle değil, kendi vatandaşını gözeten “iç koruyucu” kimliğiyle de öne çıkacaktır. Öncü rol oynayacak ülkelerde siyasi liderler, politika yapım süreçlerinde, kendi toplumları başta olmak üzere bölgesel veya küresel ölçekte toplumların desteğini kazanmaya çalışacaklardır (Özay, 2020 :63; Aydın,2020:38). Bu bağlamda Türkiye, bölgesel ve küresel arenada; AB, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ,Kuala Lumpur Zirvesi oluşumu gibi yapılar ile gerçekleştireceği ilişkiler doğrultusunda pandemi sonrası süreci yönetebilme yeteneğini gösterebilecektir (Özay,2020:66). Dolayısıyla Türkiye için mevcut sisteme getireceği alternatif önerilerle dış politikadaki araçlarını ve seçeneklerini çeşitlendirebileceği fırsat penceresine sahip yeni bir dönem demektir (Pirinççi,2020: 69-70).

Sonuç itibarıyla Covid-19 Pandemisi her şeyden öte dünyaya her ülkenin, her bireyin eşit olduğunu göstermiştir. Salgın din, dil, ırk, statü ayrımı yapmadan aynı etkiyi göstermektedir. Mesela dünyada hegomon olan ABD, normalin aksine salgından en çok zarar gören devlettir

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

(Atlı, 2020:56). Salgın sonrası dönem aslında hatalardan çıkarılan derslerle birlikte yeni sisteme geçiş noktasında küresel bir fırsat sunmaktadır. Tabii öncelikli olarak hala devam eden pandemi sürecinin en az hasarla atlatılması hedeflenmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar Y. (2020). Yeni koronavirus (Covid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 1: 7-21.
- Acıduman, A. (2012). Pandemic influenza 1918-19: Lessons from 20th century to the 21st from the history of medicine point of view. Lokman Hekim Journal, 3: 13-21.
- Akca M. (2020). Covid-19'un havacılık sektörüne etkisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5: 45-64.
- Akın L. (2017). Pandemi planlamasının ilkeleri. Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, <https://Slideplayer.Biz.Tr/Slide/2597958/>.
- Atlı A. (2020). Covid-19 küreselleşmenin sonunu mu getirecek? COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 54-57.
- Aydınlı E. (2020). Salgınlar ve uluslararası sistemin dayanıklılığı, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 35-39.
- Bolelli Ş. (11.05.2020). Dünyadaki Destinasyonların Yüzde 72'si Uluslararası Turizme Kapalı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/dunyadaki-destinasyonlari-yuzde-72si-uluslararasi-turizme-kapali/1836761>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Demir İ. (2020). Kovid-19 salgının seyri ve Türkiye ekonomisi, kovid-19 (Koronavirüs) salgınının ekonomik etkileri. ULİSA, 1: 7-8.
- Duran B. (2020). Koronavirüs sonrası yeni bir dünya düzeni mi, düzensizliği mi? COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 29-34.
- Gür N. (07.04.2020). Kovid-19 Sonrası Küresel Ekonomik Sistemde Neler Değişebilir? <https://www.setav.org/kovid-19-sonrasi-kuresel-ekonomik-sistemde-neler-degisebilir/>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Hanioglu Ş. (2020). Covid-19 sonrası küresel düzen: İki seçenek, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 24-28.
- İLO (15.04.2020). COVID-19 ve sağlık sektörü, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_742729/lang--tr/index.htm, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Kibaroglu M. (2020). Covid-19 sonrası dönemde pozitif ayrışma, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 50-53
- NTV (27.02.2020). Dünyayı Etkileyen Büyük Salgınlar, <https://www.ntv.com.tr/galeri/saglik/dunyayietkileyen-buyuk>

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- Salgınlar,X86jvkvihek0yqgmzrwhpq/Thrcsg_Xveelc4l8bxjenw, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- NTV (01.04.2020). Türkiye, corona virüs salgınında ulusal çapta uzaktan eğitim veren 2 ülkeden biri oldu, <https://www.ntv.com.tr/egitim/turkiye-corona-virus-salginindaulusal-capta-uzaktan-egitim-veren-2-ulkeden-biri-oldu,G7pZEK66wE-lmBEhSK41aw>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Özay M. (2020). Covid-19, ulus devlet ve risk toplumu, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 62-66.
- Paksoy M. (11.04.2020). Türkiye güçlü sağlık sistemi ve sosyal yardımlarıyla koronavirüse karşı model ülke. <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/turkiye-guclu-saglik-sistemi-ve-sosyal-yardimlariyla-koronaviruse-karsi-model-ulke/1800862>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Pirinççi F. (2020). Uluslararası sistemde koronalizasyon, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 67-70.
- TABİP (15.05.2020). BM: Covid-19'un Küresel Ekonomiye İki Yıllık Maliyeti 8,5 Trilyon Dolar, <https://covid19.tabipacademy.com/2020/05/15/bm-covid-19un-kuresel-ekonomiye-iki-yillik-maliyeti-85-trilyon-dolar/>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- TABİP (17.05.2020). Koronavirüs Tedavisinde Yerli İlaç Kullanılacak. <https://covid19.tabipacademy.com/2020/05/17/koronavirus-tedavisinde-yerli-ilac-kullanilacak/>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Taymaz, E. (24.03.2020). Covid-19 tedbirlerinin ekonomik etkileri ve politika önerileri, <https://sarkac.org/2020/03/covid-19-tedbirlerinin-ekonomik-etkileri-ve-politika-onerileri/>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Ulutaş U. (2020). Koronavirüs sonrası küresel trendler, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 10-19.
- Yamamoto GT, Altun D. (Nisan, 2020). Corona virüs ve çevrimiçi (Online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 1: 25-34.
- Yavuz K. (2020). Covid-19 salgının sosyal politikanın geleceği üzerine etkileri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 45: 181-193.
- Yıldız S. (05.05.2020). Bacasız Sanayi'nin COVID-19 ile Mücadelesi, <https://covid19.tabipacademy.com/2020/05/05/bacasiz-sanayinin-covid-19-ile-mucadelesi/>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- Yorulmaz R. Kaptan S. (2020). Kovid-19 ile mücadele sürecinde maliye politikalarının rolü, Kovid-19 (Koronavirüs) salgınının ekonomik etkileri. ULİSA, 1: 24-30.
- Zarifoglu E. (2020). Covid-19 sonrası küresel ekonomi trendleri, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, MATSA Basımevi, 107-111.

COVID-19 PANDEMİSİNDE TÜRK SAĞLIK SİSTEMİNİN PERFORMANSI

Prof. Dr. Hamza Ateş

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi
Bölümü.

ateş.hamza@gmail.com

Doç. Dr. Harun Kırılmaz

Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü.

hkirilmaz@sakarya.edu.tr

ÖZET: COVID-19 pandemisi, insan sağlığı üzerindeki etkisi ve dünya üzerindeki yayılımı itibarıyla en ölümcül pandemiler arasında girmiştir. Bu salgının yarattığı etki sağlık başta olmak üzere sosyal, ekonomik ve beşerî boyutta kurumsal dönüşümlere neden olmuştur. Mevcut duruma dair sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi noktasında sağlık sistemlerinin performansını analiz etmek, pandeminin etkilerini kısa vadede en aza indirecek politika önerilerinin geliştirilmesine fırsat tanırken, uzun vadede sağlık sektöründe hizmet sunumuna yeni perspektifler kazandırabilir.

Bu çalışmanın amacı, COVID-19 pandemisinde Türkiye'nin sağlık hizmet sunumunu değerlendirmek ve bu süreçte performans kriterlerinin belirlenmesine katkı sağlamaktır. Araştırmanın hedef kitlesi ve kullanımı açısından belirli bir sorunu ele almak ya da kurumun veya uygulayıcıların sorunlarına çözüm sunmak için tasarlanmış olan bu çalışma, COVID-19 pandemisinde Türk sağlık sisteminin performansını değerlendirmeyi ve sorunlara çözüm noktasında katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, büyük bürokratik kurumlarda bir politikanın, bir programın veya bir uygulamanın etkin olup olmadığını değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmanın, COVID-19 pandemisiyle mücadelede atılan adımların etkinliği konusunda değerlendirme yapma imkânı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda COVID-19 pandemisinde Türk sağlık sisteminin performansının vatandaşlar ve sağlık personeli tarafından nasıl algılandığını belirlemeye yönelik bir ölçme aracının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Böylelikle küresel bir salgın durumunda sağlık hizmetlerinin sunumuna dair bir model önerisinin ortaya konulabilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca vatandaşların ve sağlık personelinin COVID-19 pandemisinde Sağlık Bakanlığı'na, sağlık sistemine ve sağlık hizmeti sunumuna bakış açılarının değerlendirilmesine imkân sağlanacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Sistemi, Performans, Pandemi

PERFORMANCE OF TURKISH HEALTH SYSTEM IN COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT: The COVID-19 pandemic is among the deadliest pandemics due to its impact on human health and its spread throughout the world. The impact of this outbreak has led to social, economic and human institutional transformations, especially health. Analyzing the performance of health systems at the point of identifying problems related to the current situation and developing solution suggestions, while providing opportunities to develop policy suggestions that will minimize the effects of the pandemic in the short term, can provide new perspectives to service delivery in the long term.

The aim of study was to evaluate Turkey's health service delivery in the COVID-19 pandemic and to contribute to the identification of performance criteria in this process. This study, which is designed to address a specific problem in terms of the target audience and use of the research, or to provide solutions to the problems of the institution or practitioners, aims to evaluate the performance of the Turkish health system in the COVID-19 pandemic and contribute to the solution in terms of problems. In addition, this study, which aims to evaluate whether a policy, a program or an application is effective in large bureaucratic institutions, is thought to provide an opportunity to evaluate the effectiveness of the steps taken in the fight against COVID-19 pandemic.

It's aimed to find out a measurement tool to determine how the performance of the Turkish health system is perceived by the citizens and health personnel in the COVID-19 pandemic. In this way, it will be possible to put forward a model proposal regarding the delivery of health services in case of a global epidemic. In addition, it is thought that it will be possible to evaluate the perspectives of citizens and health personnel to the Ministry of Health, health system and health service provision in the COVID-19 pandemic.

Key Words: Health System, Performance, Pandemic

GİRİŞ

2019'un sonunda Çin'de ortaya çıkan ve ardından hızla tüm dünyaya yayılan COVID-19 pandemisinin 2020 yılında dünya gündemini yoğun bir şekilde meşgul edeceği öngörülmektedir. Bu süreçte ülkelerin, uluslararası kuruluşların ve sağlık otoritelerinin politika, strateji ve planlamaları kamuoyu tarafından dikkatle izlenmektedir. Kuşkusuz COVID-19 pandemisinin etkileri sadece sağlık alanıyla sınırlı kalmamakta; siyaset, ekonomi, finans, ticaret, enerji, tarım, turizm, eğitim, yönetim başta olmak üzere hemen hemen her alanda köklü değişimleri de beraberinde getirmektedir. COVID-19 pandemisinin aynı zamanda sağlık alanında sistem ve politika perspektifinde ezberleri bozan, alışlagelmiş kalıpları yıkan ve dünyada egemen olan sağlık sistemini sorgulayan bir döneme de başlangıç oluşturduğunu söylemek mümkündür. Nitekim sağlık hizmetlerine erişimi piyasa mekanizmasının koşullarına bağlayan, her ne kadar koruyucu sağlık hizmetlerinde ve sağlığın geliştirilmesinde devletin görev üstlenmesine vurgu yapsa da uygulamada tedavi hizmetlerine ağırlık veren sağlık sistemi modeli COVID-19 pandemisinde başarısız bir sınav vermiştir. Bu süreçte yaşanan gelişmeler sağlık hizmetlerinde devletin rolünün, vatandaşların sağlık hizmetlerine erişiminin ve toplum sağlığı hizmetlerinin öneminin yeniden ortaya çıkmasını sağlamıştır.

COVID-19 Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan Şehrinde etiyolojisi bilinmeyen bir pnömoni salgını şeklinde Aralık 2019 tarihinde ortaya çıkmıştır. Bu hastalığa neden olan etken yeni bir tür koronavirüs tanımlandı ve daha sonra Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından COVID-19

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

olarak adlandırılmıştır. Yapılan klinik araştırmalar neticesinde şiddetli akut solunum yolu sendromunun (SARS) ve Orta Doğu solunum sendromunun (MERS) bir akrabası olarak kabul edilen COVID-19, alt solunum yolunu etkileyen ve insanlarda pnömoni olarak ortaya çıkan SARS-CoV-2 adlı bir betacoronavirüsten kaynaklandığı ortaya konmuştur (Sohrabia, vd., 2020). Bu virüs, 7 Ocak 2020’de insana geçişi belirlenerek tanımlanan, SARS-CoV ve MERS-CoV gibi korana virüs ailesinden olup ciddi solunum yetmezliği oluşturan zarflı bir RNA virüsüdür (Türkiye Bilimler Akademisi, 2020).

Yirminci yüzyıl başından bu yana dünyada respiratuar virüslerden kaynaklanan beş pandemi gerçekleşmiştir. Bunlardan ilk dördü grip (Influenza A) virüslerinden kaynaklanmış, hâlihazırda sürmekte olan COVID-19 pandemisi ise koronavirüs suşundan ileri gelmiştir. 1918 tarihli *İspanyol gribi* pandemisi dünya genelinde yaklaşık 500 milyon kişiye kapsamış ve 40–100 milyon ölümlle sonuçlanmış olup, bugün respiratuar viral pandemiler için olabilecek *en kötü senaryo* kabul edilmektedir. COVID-19 pandemisinde ise virüsün türü ve konağın yaşı temelinde daha yüksek mortaliteli, yeni bir *koronavirüs hastalığı* gözlenmekte olup tıp tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Bunun yanı sıra, halen efektif bir anti(korona)viral tedavi bulunmamakta ve bu durumun tıbbi, sosyolojik, psikolojik ve makroekonomik sonuçları dünyada ve Türkiye’de hissedilmektedir (Temel ve Ertin, 2020). Küreselleşmenin sınır tanımayan özelliği salgın hastalıkların da sınırları aşan olumsuz etkilerinde kendini göstermektedir. Zira bu olumsuz etkiler yalnızca salgın hastalıkların yaşanmakta olduğu bölge ve yönetimlerin sorunu olarak kalmamakta, kısa zamanda küresel çapta yaygınlık göstermekte; maliyeti de ekonomik ve sosyal olmak üzere oldukça ağır olmaktadır (Çınarlı, 2005).

Türkiye’de ilk COVID-19 vakası 9 Mart 2020 tarihinde görölmüş, ilk ölüm ise 17 Mart 2020’de meydana gelmiştir. Belirli ölkelere uçuş kısıtlamaları, kademeli olarak tüm uçuşların askıya alınması ve yabancı uyrukluların girişinin engellenmesi, risk altındaki ölkelerden gelenler için 14 günlük tecrit ve semptom izleme dahil olmak üzere çeşitli önleyici tedbirler uygulanmıştır. Pandemi planına uygun olarak, çok sektörlü bir yaklaşımla eylemler gerçekleştirilmiş ve toplumu bir bütün olarak kapsamak için önleyici tedbirler alınmıştır (Demirbilek vd., 2020). DSÖ, UNESCO ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra, yerel yönetimler, Sağlık Bakanlıkları, hastalık kontrol merkezleri, sağlık koruma ajansları, araştırma merkezleri ve üniversiteler pandemiye kontrol etmek ve hayatta kalmak için farklı operasyonel seviyelerde çok önemli roller üstlenmektedir (Koçak Tufan ve Kayaaslan, 2020). Pandemi yükünün azaltılması için vaka tanımı, vakaları bulma ve ilk vaka kümesi, uygun tedavi, yeterli ilaç stokları ve çevreleme stratejisi ile toplumun işbirliği hususlarına dikkat çekilmektedir (Akın ve Gözel, 2020).

COVID-19 pandemisi, sağlık sistemlerinin dünya çapında küresel bir salgına yanıt verebilecek şekilde yapılandırılması zorunluluğunu ortaya koymuştur. Çin’de salgına yönelik sınırlamalar ve tedbirler yeni vakaları %90’dan fazla azaltmış olsa da, bu tablo diğer ölkelerde

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

geçerli değildir. Avrupa'da İtalya başta olmak üzere birçok ülke siyasi, sosyal ve kültürel dinamikler nedeniyle salgına yönelik sınırlama ve tedbirlerde net bir tavır ve uygulama ortaya koyamamıştır. Nitekim bu tablonun sonucu olarak İtalya sağlık sisteminin enfekte olmuş ve yoğun bakım gerektiren COVID-19 hastalarının ihtiyaçlarına etkili bir şekilde cevap verme kapasitesi konusunda ciddi endişeler ortaya çıkmıştır. COVID-19 pandemisinde Avrupa genelinde yaşanan gelişmelerin Avrupa Birliği'nin yapısı ve işleyişi, sosyo-demografik yapı, sağlık sistemlerinin yapısı ve işleyişi ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir (Remuzzi ve Remuzzi, 2020).

Bu çalışmada öncelikle COVID-19 pandemisinin ekonomik, sosyal ve teknolojik etkileri üzerinden durulacak, ardından sağlık sistemine etkileri değerlendirildikten sonra pandemi ve sağlık sistemi performansı ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmada kavramsal çerçeve bu şekilde ortaya konduktan sonra, Türkiye'de vatandaşların ve sağlık personelinin COVID-19 pandemisinde sağlık sisteminin performansına yönelik algılarına değerlendirmek ve karşılaştırmak amacıyla bir ölçme aracının geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik metodoloji belirlenecektir. Böylelikle COVID-19 pandemisinde vatandaşların ve sağlık personelinin Sağlık Bakanlığı'na, sağlık sistemine, merkezi ve yerel yönetimlere bakış açılarının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın sağlık sisteminin ortaya koyduğu performans hakkında vatandaşların ve sağlık personelinin algılarının değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. COVID-19 PANDEMİSİNİN ÇEŞİTLİ BOYUTLARDA ETKİLERİ

DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilen COVID-19 tüm dünyada ve Türkiye'de hayatı önemli ölçüde etkilemektedir. Hâlihazırda resmi bir tedavi planının bulunmaması ve salgının seyirinin belirsizliği nedeniyle, COVID-19 pandemisinin pek çok alanda uzun vadede kalıcı olma ihtimali oldukça yüksek değişimlere neden olması beklenmektedir. Diğer bir ifadeyle, COVID-19 pandemisinin kısa, orta ve uzun vadede ekonomik, sosyal, beşeri vb. etkilere neden olacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda COVID-19 pandemisinin ekonomik, sosyal ve teknolojik etkileri genel olarak değerlendirildikten sonra sağlık sistemine etkileri üzerinde durulacak ve son olarak pandemi ve sağlık sistemi performansı ilişkisine değinilecektir.

1.1. Ekonomik Etkileri

COVID-19 pandemisinin işgörenler, tüketiciler, tedarik zincirleri ve finansal piyasalar üzerinde ciddi olumsuz etkileri olduğu, kısacası küresel ekonomik durgunluğa neden olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu pandeminin sonunun belirsizliği nedeniyle, ortaya çıkacak küresel ekonomik krizin hem uzunluğu hem de ölçeği tahmin edilememektedir (Açıkgöz ve Günay, 2020). Çin, İtalya, Fransa, Almanya ve ABD başta olmak üzere dünya genelinde COVID-19 pandemisinin neden olduğu ciddi ekonomik kayıplar neticesinde küresel ticaretin yeniden kurgulanacağı öngörülmektedir (Zeren ve Hızarcı, 2020). COVID-19

pandemisi nedeniyle çoğu ülkenin tedbir niteliğinde uyguladıkları ülkelere giriş çıkış yasakları, salgının tespit edildiği bölgelerde uygulanan karantinalar, iptali söz konusu olan uluslararası çapta spor ve sanat etkinlikleri, kongreler ve seyahat kısıtlamalar turizm sektörünü doğrudan etkilemiştir. COVID-19 pandemisinin ülke ekonomilerinde etkileri uzun süre hissedilebilecek türden zararlar oluşturacağı ve turizm sektörünün de bu zararlardan doğrudan olumsuz bir şekilde etkileneceği düşünülmektedir (Acar, 2020).

COVID-19 pandemisi sonrası bulaşıcı hastalıkların dinamiklerini tanımlayan *SIR Modeli* (S: Susceptible, I: Infectious, R: Recovered) kullanarak gelecek 12-18 ay boyunca ABD ekonomisi üzerine bir projeksiyon ortaya koyan çalışmada, COVID-19 pandemisinin sağlık ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması için atılması gereken adımların zorluğuna dikkat çekilmektedir (Atkeson, 2020). COVID-19 pandemisinin seyrinin ve ekonomi üzerindeki olası etkilerinin belirsizliği, politika yapıcıların uygun bir makroekonomik politika formüle etmelerini zorlaştırmaktadır. Kısa ve orta vadede küresel ekonomiyi önemli ölçüde etkilemesi beklenen COVID-19 pandemisinin özellikle az gelişmiş ekonomilerde ve nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ülkelerde daha yıkıcı etkilere neden olacağı öngörülmektedir. Bu nedenle söz konusu ülkelerde koruyucu sağlık hizmetlerine daha çok yatırım yaparak küresel salgın hastalıklarla mücadele daha düşük maliyetlerle gerçekleştirilebilir (McKibbin ve Fernando, 2020).

COVID-19 pandemisinde sağlık sistemleri için öncelik hastalığa bağlı ölümleri azaltmak ve hastalığın yayılmasını önlemek iken, ekonomik resesyona iyileştirmeye yönelik önlemlerin alınması ise devletlerin öncelikleri arasına yer almaktadır. Bu doğrultuda, halihazırda resmi bir tedavi planının olmadığı COVID-19 pandemisi ile mücadelede sağlık açısından yapılacakların başında hijyen ve sosyal izolasyon gelirken, ekonomik açıdan destek paketlerinin hayati önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Anderson vd., 2020). Pandeminin kontrol altına alınması için koordinasyon oluşturulmalı, bilgi akışı düzenlenmeli, gerekli sağlık müdahaleleri (vaka yönetimi algoritmaları, vektör kontrolü) belirlenmeli, sağlık sistemleri (hastaneler, sağlık personeli, ilaç) güçlendirilmeli, toplum bilgilendirilmeli ve toplum pandemik gözetim ve kontrole dâhil edilmelidir (Çetin ve Kara, 2020).

1.2. Sosyal Etkileri

Pandemilerde aşı, hijyen ve koruyucu ekipman gibi koruyucu sağlık hizmetlerine öncelik vermenin bulaşma ve yayılma riskini azalttığı gibi sosyal sermaye boyutlarının bireylerin pandemilerde sağlığı koruyucu davranışları benimseme ve sergileme niyetlerine olumlu yönde katkıda bulunduğu görülmüştür. Benzer şekilde bireylerin devlete ve sağlık sistemine güven duymasının da pandemilerde mücadelenin etkinliğini artırdığı ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, kişiler arası iletişim ağlarının geliştirilmesi, sosyal sermayeyi artıracak adımların atılması, devletin ve sağlık sisteminin güvenilirliğinin artırılması COVID-19 pandemisi ile etkin bir mücadelenin kilit noktalarını oluşturmaktadır (Chuang vd., 2015). Türkiye’de

kamuoyunun COVID-19 pandemisine karşı tutumunu değerlendiren bir çalışmanın sonuçlarına göre insanların pandemiye karşı yüksek hassasiyete sahip oldukları, korunma için maksimum çaba gösterdikleri ve ortalama düzeyde sosyal güvene sahip oldukları görülmüştür (Bostan vd., 2020).

Yönetim zafiyeti, toplumsal uyum ve dayanışmanın yetersizliği, koruyucu ekipman, ventilatör ve yoğun bakım yatağı gibi hayati ekipmanın yetersizliği, geciken yönetsel kararlar COVID-19 pandemisi ile mücadelede politika yapımındaki en büyük zorluklardır. COVID-19 politikalarının toplum sağlığı perspektifinde, sektörler arası işbirliğiyle, tüm ülkelerin küresel desteğiyle ve profesyonel bir girişimle ele alınması gerekmektedir (Raoofti vd., 2020). Farklı ülkeler farklı günlük vaka sayılarını, toplam vaka sayısını, vaka mortalite oranlarını ortaya koyarken, benzer bir salgın eğrisi gösterdikleri görülmektedir. Uluslararası kamuoyu ve bilim dünyası her gün mevcut salgın hakkında yeni veriler öğrenmektedir. Salgın henüz bitmediğinden, her ayrıntı dikkatle değerlendirilmeli ve COVID-19'un epidemiyolojik özelliklerini, diğer bir ifadeyle hastalığı ve risk faktörlerini ve tedavi yöntemlerini izlemek için güncellemeler yakından takip edilmelidir (Bulut ve Kato, 2020).

COVID-19'un tedavisine yönelik gelişmeler bulunmakla birlikte, hâlihazırda bu küresel pandemi için virüs üzerinde bir kesin etki gösteren herhangi bir ilaç veya tedavinin bulunmadığı görülmektedir. COVID-19 sadece toplum sağlığı üzerinde değil aynı zamanda ekonomi, politika ve sosyal düzen üzerinde de güçlü ve etkili bir şekilde yayılmaktadır. Bu sebeple COVID-19 ile mücadelede toplumsal yayılmayı önlemenin ana noktalarını el hijyeni, sosyal mesafe ve karantina oluşturmaktadır. Kuşkusuz toplumsal yayılmanın önlenmesi sadece sağlık alanında değil, ekonomi, politika, yönetim ve sosyal düzen gibi pek çok alanda olumlu sonuçlara yol açması beklenmektedir (Güner vd., 2020).

COVID-19 pandemisi dezavantajlı grupları daha fazla etkilediği için, sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizlik sorunu daha yıkıcı etkilere yol açmaktadır. Bu çerçevede konunun sosyal bilimler perspektifinde ele alınması ve tasarlanacak sağlık politikaların sağlık eşitsizliklerine yol açan durumları tespit etmesi ve gidermesi, sağlık sistemlerinin cevap verebilirliği sağlaması gerekmektedir (Wang ve Tang, 2020). COVID-19 pandemisinin yönetim, finansman, hizmet sunumu, ilaç ve tıbbi cihaz, sağlık personeli ve enformasyon boyutlarında sağlık sistemleri üzerinde ciddi bir baskıya ve krize yol açtığı ifade edilmektedir (Legido-Quigley, 2020a). Türkiye ve COVID-19 vaka sayısı bakımından üst sıralarda yer alan 22 ülkede toplam pozitif vaka sayısı, toplam ölen hasta sayısı, günlük enfekte olan hasta sayısını değerlendirme ölçütü olarak salgının seyrine ait karşılaştırma ve analizin yapıldığı bir çalışmada; ülkelerin nüfusu, yüzölçümü, hava kirliliği düzeyi, sağlık personeli sayısı, hastane yatağı sayısı, obezite oranı, mutluluk skoru, sosyal destek oranı, ortalama yaşam süresi gibi parametrelerin COVID-19 pandemisiyle mücadele ülkelerin sağlık sistemlerinin performansı arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur (Ergül vd., 2020).

1.3. Teknolojik Etkileri

COVID-19 pandemisinin sağlık başta olmak üzere sosyolojik, psikolojik ve ekonomik açıdan olumsuz sonuçlarının yanı sıra teknoloji, çevirim içi hizmetler ve eğitim başta olmak üzere pek çok alanda da fırsatları beraberinde getirdiği görülmektedir. Örneğin COVID-19 pandemisi dolayısıyla hızlı bir adaptasyonla geçilen yaygın dijital öğrenme deneyiminden hareketle, tüm dünyada bu yöntemin geliştirilmesine hizmet edecek, yakın gelecekte dijital öğrenme, yeni teknoloji ve sistemlerin de katkısıyla işlevselliği artarak ana öğrenme yapısı haline geleceği öngörülmektedir (Yamamoto ve Altun, 2020). Benzer şekilde COVID-19 pandemisinin sağlıkta dijital teknolojilerin daha etkin bir şekilde kullanımına da fırsat sağlamıştır. Afetler ve salgın hastalıklarda sağlık hizmeti sunumunda ortaya çıkan zorlukların, tele-tıp gibi dijital teknolojilerin yaygın kullanımı ile aşılabileceği düşünülmektedir (Hollander ve Carr, 2020).

COVID-19 insan sağlığı, üretim, yaşam, sosyal işlevsellik ve uluslararası ilişkileri ciddi şekilde tehdit etmektedir. COVID-19 ile mücadelede, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve büyük veri teknolojileri, çok kaynaklı büyük verilerin hızlı bir şekilde toplanması, salgın bilginin hızlı görüntülenmesi, teyitlerin mekânsal takibi dâhil olmak üzere birçok açıdan önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, yaygın salgınla mücadele için temel zorluk, geleneksel teknik yöntemleri ayarlamak ve sosyal yönetim için bilgi sunumunun hızını ve doğruluğunu geliştirmek için stratejiler bulmaktır. Veri düzeyinde, büyük veri çağında, veriler artık esas olarak devletten gelmemekte, daha çeşitli işletmelerden toplanmaktadır. Sonuç olarak, CBS kullanımı veri toplama ve hükümetlerin, işletmelerin ve akademik kuruluşların ilgili politikaların oluşturulmasını ortaklaşa teşvik etmesini gerektiren heterojen verilerin entegrasyonunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Günümüzde ve gelecekte uzun bir süre için, CBS'nin geliştirilmesi, hızlı bilgi edinimi için veri odaklı bir sistem oluşturmak üzere güçlendirilmelidir (Zhou vd., 2020).

Twitter, YouTube, Instagram gibi sosyal medya platformlarının COVID-19 pandemisinde rolünü inceleyen bir araştırmada ortaya konan etkileşim modelleri, her bir sosyal medya platformun izleyicilerinin özelliğiyle birleştiğinde, bilgi ve yanlış bilginin yayılmasında önemli bir rol oynadığını göstermiştir (Cinelli vd., 2020). Küresel bir salgın olarak ilan edilen COVID-19 hakkında kanıta dayalı verinin yeterli düzeyde olmaması ve sosyal medyada ortaya çıkan dezenformasyon, sürecin hızlı ve objektif yönetimini zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede akredite edilmiş çalışmaların yaygınlık kazanmasıyla birlikte bu küresel salgının daha etkin şekilde yönetilmesi, planlanması, mevcut durumun netleştirilmesi ve geleceğe yönelik daha net projeksiyonların yapılması mümkün olacaktır (Kakodkar vd., 2020).

1.4. Sağlık Sistemine Etkileri

COVID-19 pandemisi küresel salgınlarla mücadele edebilmek için sağlık sistemlerinin ulusal ve bölgesel düzeyde ek finansal kaynaklara ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Diğer taraftan nicelik ve nitelik açısından yeterli sağlık personeli gereksiniminin yanı sıra koruyucu ekipman, teşhis kitleri, ventilatör ve yoğun bakım yatağı gibi altyapı ve tıbbi malzemenin tedariki önem arz etmektedir. Bireylerin salgın sürecinde karantina ve sosyal izolasyon gibi olağandışı yaşam koşullarına uzun bir süre uyum sağlamaları da kritik bir konudur. Merkezi ve yerel yönetimler arasında koordinasyon ve uyumun küresel salgınlarla mücadele başarı faktörleri arasında yer aldığı görülmektedir. Son olarak, salgın sonrasında ortaya çıkacak tablonun sağlık sektörüne ilave yatırım ihtiyacına neden olacağı beklenmektedir (Legido-Quigley, 2020a).

Kandel vd.'nin COVID-19 pandemisi bağlamında sağlık sistemlerini karşılaştırmak amacıyla 182 ülkenin verilerini kullanarak yaptıkları çalışmada önleme, tespit, yanıt verme, etkinleştirme ve operasyonel boyutlarda sağlık sistemi kapasitenin en düşük (Seviye 1) ve en yüksek seviyesini (Seviye 5) ortaya koyarak bir karşılaştırma yapmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre 182 ülkeden 52'sinin 1 veya 2 seviye önleme kapasitesine 60'nın 1 veya 2 seviye yanıt kapasitesine sahip olduğu görülmüştür. 81 ülkenin 4 veya 5 seviye önleme kapasitesine, 78 ülkenin 4 veya 5 seviye yanıt kapasitesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. 138 ülke tespit boyutunda diğer boyutlara göre daha yüksek puan almıştır. 44 ülkede salgın hastalıklar da dâhil olmak üzere halk sağlığı riskleri ve olayları için etkin bir etkinleştirme işlevi bulunmamış, 102 ülkenin ise 4 veya 5 seviye etkinleştirme kapasitesine sahip olduğu görülmüştür. 32 ülke düşük operasyonel kapasiteye sahipken, 104 ülke bir salgını önlemek, tespit etmek ve kontrol etmek için yüksek seviyede operasyonel kapasiteye sahiptir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ülkeler salgınları önleme, tespit etme ve bunlara müdahale etme kapasiteleri bakımından büyük farklılıklar göstermektedir. Analiz edilen ülkelerin yarısının güçlü operasyonel hazır olma kapasiteleri olmakla birlikte, COVID-19 ile ilgili ulusal hazırlık kapasitelerini tam olarak anlamak için yerel risk değerlendirmelerinden elde edilen bulgulara ihtiyaç bulunduğu dikkat çekilmektedir. Diğer bir ifadeyle, küresel boyutta salgın kontrolü için ülkeler arasında kapasite geliştirme ve işbirliği gerekmektedir (Kandel vd., 2020).

Legido-Quigley vd.'nin H5N1 ve H1N1 gibi yakın geçmişte yaşanan pandemileri esas alarak Hong Kong, Singapur ve Japonya örneklerinden yola çıkarak yüksek performanslı sağlık sistemlerinin COVID-19 pandemisinde daha başarılı bir sınav verip vermediklerini inceledikleri çalışmalarında; salgınla mücadelenin sağlık sistemine ve diğer sektörlere entegrasyonun önem taşıdığına, sahte haberlerin ve yanlış bilginin yayılmasının büyük zorluk oluşturduğuna ve hastaların, sağlık personelinin ve kamuoyunun devlete olan güveninin krizleri aşmada büyük önem taşıdığına dikkat çekmişlerdir. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre bir sağlık sisteminin COVID-19 gibi bir pandemide yüksek performans ortaya

koymasında 9 boyut öne çıkmaktadır: 1) Tespit ve izolasyon, 2) Diğer ülkelerle koordinasyon, 3) Hastaların tedavisinin sosyal güvence kapsamında olması, 4) Rutin sağlık hizmetlerinin sunumu (hastaneler, yerel yönetimler ve özel sektör arasında koordinasyon, yoğun bakım yatağı kapasitesi), 5) COVID-19 tedavisinde kullanılan ilaçlar ve kişisel koruyucu ekipmanlar (maske, tulum, siperlik vb.), 6) Hastanelerde enfeksiyon önleme ve kontrol faaliyetleri, 7) Sağlık bilgi sistemi ve bilgi paylaşımı, 8) Risk iletişimi, 9) Kaygı yönetimi (Legido-Quigley, 2020b). Diğer bir ifadeyle, bir sağlık sisteminin COVID-19 gibi bir pandemide yüksek performans ortaya koyabilmesi için söz konusu boyutlarda yeterli kapasiteye sahip olması gerektiğini söylemek mümkündür.

2. PANDEMİ VE SAĞLIK SİSTEMİ PERFORMANSI

Literatürde sağlık sistemlerinin performansı ile pandemilerle mücadelenin etkinliği arasındaki ilişkiye vurgu yapan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda (Bostan vd., 2020; Chuang vd., 2015; Ergül vd., 2020; Kandel vd., 2020; Legido-Quigley, 2020a; Legido-Quigley, 2020b; Raofı vd., 2020; Remuzzi ve Remuzzi, 2020; Wang ve Tang, 2020), sağlık sistemlerinin performans düzeyleri ile COVID-19 pandemisinde sağlık hizmet sunumu ve sağlık çıktıları arasındaki ilişkinin araştırılmasının önem arz ettiği düşünülmektedir. DSÖ'nün 2000 yılında yayınladığı *Dünya Sağlık Raporu* ile sağlık sektöründe ilk kez gündeme gelen performans yaklaşımı (WHO, 2000), DSÖ Avrupa Bölgesindeki üye ülkeler tarafından 2008 yılında imzalanıp kabul edilen *Tallinn Sözleşmesi* ile sağlık sistemlerinin güçlendirilmesi ve insan sağlığının daha iyi duruma getirilmesi hedeflerini ortaya koymuştur (WHO, 2008). Yine DSÖ tarafından yayınlanan *2009 Avrupa Sağlık Raporunda* da sağlık sisteminin performansını geliştirmenin öncelikli hedef olması gerektiğine vurgu yapılmıştır (WHO, 2009). OECD'nin 2008 yılında yayınladığı *OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri: Türkiye* adlı rapor ise, DSÖ'nün sağlık hizmetlerinde performans yaklaşımına uygun olarak eşitlik ve finansal riskten korunma hedeflerini ortaya koymaktadır. Söz konusu raporda, mutlak koşullar açısından ve diğer ülkelerle kıyaslandığında Türk sağlık sisteminin eşitlik ve finansal riskten korunma bakımlarından yüksek performansa sahip olduğu ifade edilmiştir (OECD, 2008).

Bu doğrultuda 20. yüzyılın sonunda ABD ve Avrupa'da ortaya çıkan sağlık hizmetlerinde performans yönetimi anlayışının, kısa zamanda birçok ülkede sağlık reformlarının temelini oluşturmuş; sağlık sektöründe kurumsal yapı ve hizmet sunumu giderek artan bir şekilde performans anlayışı üzerinde odaklanmaya başlamıştır (Handler vd., 2001; Özcan, 2008). Dünyadaki bu gelişmelere uygun olarak Türkiye'de de, Sağlık Bakanlığı tarafından 2003 yılında uygulamaya konan *Sağlıkta Dönüşüm Programı* ile performans yönetimi anlayışının temellerinin atıldığını söylemek mümkündür. Sağlık hizmetlerinin organizasyonunda, finansmanında ve sunumunda etkinlik, verimlilik ve hakkaniyet ilkelerine göre hareket edilmesini amaçlayan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile toplumun sağlık düzeyinin yükseltilmesi hedeflenmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2003). Sağlık hizmetlerinde yüksek performans elde etmek için verimlilik, kaliteli hizmet sunumu ve sağlık hizmetlerine erişim

önemli araçlar olarak nitelendirilmiş olup, bu araçlar Sağlıkta Dönüşüm Programının amaçlarını oluşturan unsurlardır. Nitekim, Sağlıkta Dönüşüm Programının amaçları sağlık hizmetlerinin etkili, verimli ve hakkaniyete uygun bir şekilde organize edilmesi, finansmanının sağlanması ve sunulmasının temin edilmesidir (Ateş vd., 2007).

3. YÖNTEM

Çalışmanın temel amacı vatandaşların ve sağlık personelinin COVID-19 pandemisinde Türk sağlık sisteminin performansına yönelik algılarına değerlendirmek ve karşılaştırmaktır. Projenin bu temel amacı doğrultusunda hedeflerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- COVID-19 pandemisinde vatandaşların ve sağlık personelinin Sağlık Bakanlığı'na bakış açısının değerlendirilmesi.
- COVID-19 pandemisinde vatandaşların ve sağlık personelinin sağlık sistemine bakış açısının değerlendirilmesi.
- COVID-19 pandemisinde vatandaşların ve sağlık personelinin merkezi yönetime bakış açısının değerlendirilmesi.
- COVID-19 pandemisinde vatandaşların ve sağlık personelinin yerel yönetimlere bakış açısının değerlendirilmesi.

Araştırmanın hedef kitlesi ve kullanımı açısından belirli bir sorunu ele almak ya da kurumun veya uygulayıcıların sorunlarına çözüm sunmak için tasarlanmış olan bu uygulamalı araştırma, COVID-19 pandemisinde Türk sağlık sisteminin performansını değerlendirmeyi ve sorunlara çözüm noktasında katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, büyük bürokratik kurumlarda bir politikanın, bir programın veya bir uygulamanın etkin olup olmadığını öğrenmek açısından değerlendirme araştırması olarak tasarlanan bu çalışma ile COVID-19 pandemisiyle mücadelede atılan adımların hedeflere ulaşabilmesi açısından etkinliği konusunda değerlendirme yapma imkânı sağlayacağı düşünülmektedir. Veri toplama ve çözümlene teknikleri açısından araştırmacının çok sayıda insana aynı soruları sistematik biçimde sorduğu ve sonra yanıtlarını kaydettiği nicel araştırma türü olan bu tarama araştırmasında vatandaşlar ve sağlık personeli için geliştirilecek anketten yararlanılacaktır (Neuman, 2009).

COVID-19 pandemisinde Türk sağlık sisteminin performansının vatandaşlar ve sağlık personeli tarafından nasıl algılandığına yönelik bu araştırma ampirik bir araştırma niteliği taşıdığından verilerin anket yoluyla toplanması yoluna gidilmiştir. Ampirik araştırma çeşitli aşamaları kapsayan bir süreç olup, bu aşamalardan her biri diğerine bağlıdır. Araştırma planı, araştırma sürecinde izlenecek aşamaların önceden belirlenerek araştırmanın yol haritasını çizmesi bakımından oldukça önemlidir (Balcı, 2005).

Tablo 1: Araştırma Planı

Aşamalar	Boyutlar	Adımlar
1. Aşama	Kavram Geliştirme	- Literatür tarama - Kavramsal çerçeve - Varsayımsal değişkenler
2. Aşama	Anket Geliştirme	- Uzman görüşleri - Anket oluşturma
3. Aşama	Deney	- Pilot çalışma
4. Aşama	Araştırma	- Anket uygulaması
5. Aşama	Yorumlama	- Verilerin analizi ve yorumlama

4. SONUÇ

COVID-19 pandemisinin sağlık başta olmak üzere sosyal, beşeri ve ekonomik etkilerinin analiz edilmesi, sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi noktasında; sağlık sisteminin performansı ile küresel salgınlarda sağlık hizmeti sunumu ve çıktıları arasındaki ilişkisinin ortaya konması önem arz etmektedir. Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte Türkiye'nin sağlık sisteminin erişilebilirlik, memnuniyet, hizmet sunumu, finansal riskten korunma başta olmak üzere pek çok boyutta yüksek bir performans sergilediği ve böylelikle sağlık göstergelerinde kayda değer iyileşmeler sağladığı görülmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2019). Bu çerçevede çalışmanın Türkiye'de COVID-19 pandemisi sürecinde Sağlık Bakanlığı'nın yürüttüğü hizmetleri hakkında vatandaşların ve sağlık personelinin algılarından yola çıkarak, COVID-19 pandemisinde Türk sağlık sisteminin performansının değerlendirilmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Diğer bir ifadeyle tespit ve izolasyon, diğer ülkelerle koordinasyon, hastaların tedavisinin sosyal güvence kapsamında olması, rutin sağlık hizmetlerinin sunumu (hastaneler, yerel yönetimler ve özel sektör arasında koordinasyon, yoğun bakım yatağı kapasitesi), COVID-19 tedavisinde kullanılan ilaçlar ve kişisel koruyucu ekipmanlar (maske, tulum, siperlik vb.),

hastanelerde enfeksiyon önleme ve kontrol faaliyetleri, sağlık bilgi sistemi ve bilgi paylaşımı, risk iletişimi ve kaygı yönetimi boyutlarında Türk sağlık sisteminin ortaya koyduğu performans hakkında vatandaşların ve sağlık personelinin algılarının değerlendirilmesine katkı sağlanması beklenmektedir.

Tüm dünyayı etkisine alan COVID-19 pandemisi sağlık sistemi başta olmak üzere hemen hemen her alanda önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Söz konusu değişim sürecinin olumsuz yönleri olduğu gibi, birtakım olumlu yönleri de bulunmaktadır. Örneğin dijitalleşme alanında uzun vadede ortaya çıkacak değişimler, COVID-19 pandemisinde son derece hızlı bir şekilde hayatımıza girmiştir. Kuşkusuz COVID-19 pandemisinde sağlık sistemleri başta olmak üzere, ekonomi, eğitim, teknoloji, yönetim vb. pek çok alanda sorun alanlarının tespit edilmesi, etkili ve hızlı çözümlerin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Bu noktada COVID-19 pandemisi gibi küresel bir salgınla mücadelede sağlık sistemlerinin yüksek bir performans ortaya koyması şarttır.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2020). Yeni koronavirüs (Covid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21
- Açıkgöz, Ö. ve Günay, A. (2020). The early impact of the Covid-19 pandemic on the global and Turkish economy, *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 520-526
- Akın, L. ve Gözel MG. (2020). Understanding dynamics of pandemics, *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 515-519
- Anderson, RM., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D. ve Hollingsworth, TD. (2020). How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic?, *Lancet*, 395, 931-934
- Ateş, H., Kırılmaz, H. ve Aydın, S. (2007). Sağlık Sektöründe Performans Yönetimi: Türkiye Örneği, Ankara: Asil Yayınları.
- Atkeson, A. (2020). What will be the economic impact of Covid-19 in the US? rough estimates of disease scenarios, NBER Working Paper (No. 26867). Erişim tarihi: 27 Nisan 2020, <http://www.nber.org/papers/w26867>.
- Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler (5. Basım), Ankara: Pegem Yayınları.
- Bostan, S., Erdem, R., Öztürk, YE., Kılıç, T. ve Yılmaz, A. (2020). The effect of Covid-19 pandemic on the Turkish society, *Electronic Journal of General Medicine*, 17(6), em237, DOI: 10.29333/ejgm/7944
- Bulut, C. ve Kato, Y. (2020). Epidemiology of Covid-19, *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 563-570
- Cinelli, M., Quattrocioni, W., Galeazzi, A., Valensise, CM., Brugnoli, E., Schmidt, AL., Zola, P., Zollo, F. ve Scala, A. (2020). The Covid-19 social media infodemic, arXiv. Erişim tarihi: 27 Nisan 2020, <https://arxiv.org/abs/2003.05004>.

- Chuang, YC., Huang, YL., Tseng, KC., Yen, KC. ve Yang, LH. (2015). Social capital and health-protective behavior intentions in an influenza pandemic, PLoS ONE, 10(4), e0122970, DOI: 10.1371/journal.pone.0122970
- Çetin, C. ve Kara, A. (2020). Global surveillance, travel, and trade during a pandemic, Turkish Journal of Medical Sciences, 50, 527-533
- Çınarlı, İ. (2005). Risk iletişimi açısından SARS (şiddetli akut solunum sendromu) salgını, Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 2, 55-69
- Demirbilek, Y., Pehlivantürk, G., Özgüler, ZÖ. ve Alp Meşe, E. (2020). Covid-19 outbreak control, example of ministry of health of Turkey, Turkish Journal of Medical Sciences, 50, 489-494
- Ergül, B., Altın Yavuz, A., Gündoğan Aşık, E. ve Kalay, B. (2020). Dünya'da ve Türkiye'de nisan ayı itibarıyla Covid-19 salgın verilerinin istatistiksel değerlendirilmesi, Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi, 25(1), 130-141
- Güner, R., Hasanoğlu, İ. ve Aktaş, F. (2020). "Covid-19: Prevention and control measures in community", Turkish Journal of Medical Sciences, 50, 571-577
- Handler, A., Issel, M. ve Turnock, B. (2001). A Conceptual framework to measure performance of the public health system, American Journal of Public Health, 91(8), 1235-1239
- Hollander, JE. ve Carr, BG. (2020). Virtually perfect? telemedicine for Covid-19, The New England Journal of Medicine, DOI: 10.1056/NEJMp2003539
- Kakodkar, P., Kaka, N. ve Baig, MN. (2020). A comprehensive literature review on the clinical presentation, and management of the pandemic coronavirus disease 2019 (Covid-19), Cureus, 12(4), e7560, DOI: 10.7759/cureus.7560
- Kandel, N., Chungong, S., Omaar, A. ve Xing, J. (2020). Health security capacities in the context of Covid-19 outbreak: an analysis of international health regulations annual report data from 182 countries, Lancet, 395, 1047-1053
- Koçak Tufan, Z. ve Kayaaslan, B. (2020). Crushing the curve, the role of national and international institutions and policy makers in Covid-19 pandemic, Turkish Journal of Medical Sciences, 50, 495-508.
- Legido-Quigley, H., Mateos-García, JT., Campos, VR., Gea-Sánchez, M., Muntaner, C. ve McKee, M. (2020a). The resilience of the Spanish health system against the Covid-19 pandemic, Lancet, DOI: 0.1016/S2468-2667(20)30060-8
- Legido-Quigley, H., Asgari, N., Teo, YY., Leung, GM., Oshitani, H., Fukuda, K., Cook, AR., Hsu, LY., Shibuya, K. ve Heymann, D. (2020b). Are high-performing health systems resilient against the Covid-19 epidemic?, Lancet, 395(10227), 848-850
- McKibbin, W. ve Fernando, R. (2020). The global macroeconomic impacts of Covid-19: seven scenarios. The Australian National University, CAMA Working Paper Series, 19/2020. Erişim tarihi: 27 Nisan 2020, <https://cama.crawford.anu.edu.au/publication/cama-working-paper-series/16221/global-macroeconomic-impacts-covid-19-seven-scenarios>.
- Neuman, WL. (2009). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches (7th Edition), USA: Pearson Education-Allyn Bacon.

- OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) (2008). OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri: Türkiye, Paris: OECD Yayınları.
- Özcan, YA. (2008). Health Care Benchmarking and Performance Evaluation, New York: Springer Science + Business Media.
- Raofi, A., Takian, A., Sari, AA., Olyaeemanesh, A., Haghghi, H. ve Aarabi, M. (2020). Covid-19 pandemic and comparative health policy learning in Iran, Archives of Iranian Medicine, 23(4), 220-234
- Remuzzi, A. ve Remuzzi, G. (2020). Covid-19 and Italy: what next?, Lancet, 395, 1225-1228
- Sağlık Bakanlığı (2019). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2018. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayını.
- Sağlık Bakanlığı (2003). Sağlıkta Dönüşüm. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayını.
- Sohrabia, C., Alsafib, Z., O’Neill, N., Khanb, M., Kerwanc, A., Al-Jabirc, A., Iosifidisa, C. ve Aghad, R. (2020). “World Health Organization declares global emergency: a review of the 2019 novel coronavirus (Covid-19)”, International Journal of Surgery, 76, 71-76
- Temel, MK., Ertin, H. 2020. “1918 Grip Pandemisi Kıssasından COVID-19 Pandemisine Hisseler”, Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi, 25, 1, 63-78.
- Türkiye Bilimler Akademisi (2020). Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu (Rapor No: 34). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Wang, Z. ve Tang, K. 2020. “Combating Covid-19: health equity matters”, Nature Medicine, 26, 458-464
- WHO (Dünya Sağlık Örgütü) (2009). The European Health Report 2009: Health and Health Systems. Copenhagen: World Health Organization Publishing.
- WHO (Dünya Sağlık Örgütü) (2008). The Tallin Charter: Health Systems for Health and Wealth. Copenhagen: World Health Organization Publishing.
- WHO (Dünya Sağlık Örgütü) (2000). The World Health Report, Health Systems: Improving Performance. Geneva: World Health Organization Publishing.
- Yamamoto, GT. ve Altun, D. (2020). The coronavirus and the rising of online education, Journal of University Research, 3(1), 25-34
- Zeren, F. ve Hızarcı AE. (2020). The impact of Covid-19 coronavirus on stock markets: evidence from selected countries, Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi, 3(1), 78-84
- Zhou, C., Su, F., Pei, T., Zhang, A., Du, Y., Luo, B., Cao, Z., Wang, J., Yuan, W., Zhu, Y., Song, C., Chen, J., Xu, J., Li, F., Ma, T., Jiang, L., Yan, F., Yi, J., Hu, Y., Liao, Y. ve Xiao, H. (2020). Covid-19: challenges to GIS with big data, Geography and Sustainability, 1(1), 77-87.

GOVERNMENT'S DATA ACCESS IN THE TIMES OF COVID-19: PROTECTION OR INVASION OF CITIZEN'S PRIVACY?

Dr. Syed Hassan, LLB (Hons), LLM, PhD

UNINETTUNO, Italy / Faculty of Economics & Business Studies

h.syed1@students.uninettunouniversity.net

Prof. Dr. Rui Alexandre Castanho

Faculty of Applied Sciences, WSB University

Dąbrowa Górnicza, Poland

acastanho@wsb.edu.pl

Assos. Prof. Dr. Sema Yılmaz Genç, PhD

Kocaeli University, Turkey / Department of Marketing and Advertising

semayilmazgenc@gmail.com

ABSTRACT: Bill and Melinda Gates Foundation hosted **Event 201** in collaboration with the World Economic Forum and John Hopkins on 18 October 2019 in New York. Event 201 was a simulation of a pandemic modelling a fictional coronavirus. The first case of nCoV-2019 was reported in Wuhan China on 21 December 2019. On 11 March 2020, the World Health Organisation (**WHO**) declared nCoV-2019 as a pandemic. Currently, almost 3 billion people around the world are under government-enforced lock-down. Bill Gates has since resigned from Microsoft. Bill Gates foundation is invested heavily in producing a universal vaccine for nCoV-2019. Bill Gates also advocates for a 'digital certificate' for every person that would 'certify' if the person is safe or unsafe to be in public. Google and Apple have announced an unprecedented alliance to rollout a nCoV-2019 application (**app**) that would track infected persons and their contacts. On 12 March 2020, the UK Health Secretary Matt Hancock announced that the UK government would be using mobile data to track the movement of people with nCoV-2019 symptoms. France, the United States, Israel, China and many other countries have started the covert surveillance of people with nCoV-2019 symptoms. All governments claim that necessary precautions will be taken with the security of the citizen's personal data. None of the governments using these tracking apps provides many details about the measures that are proclaimed as necessary safety precautions to handle such massive private data and its access. The human rights violations by the government's through unlawful access and storage of individual data is a real concern through the use of these nCoV-2019 tracking apps. This paper examines the potential threats to civil liberties through the use of emergency powers by governments to store, process and access mass data using nCoV-2019 as the lawful reasoning.

Key Words: COVID-19, nCoV-2019, Data Privacy, Human Rights, Data Protection, Surveillance.

1. INTRODUCTION

The first case of nCov-2019 was reported in Wuhan China on 21 December 2019. At the time of the writing of this paper, over seven million cases have been reported worldwide with over found hundred thousand fatalities and almost four million people have recovered from this disease (WHO Report, 2020).

The social, political, and economic order of the world as we knew before nCov-2019 has diabolically changed. The most pressing need of the hour is to protect humans from the existing and potential threats of this virus. The World Health Organisation (WHO) has earned both accolades as well as criticism for managing the global response to this virus (Sohrabi et al., 2020).

The governments all over the world have tried to respond to this unprecedented situation using varying degrees of legal powers that would allow them to curb civil liberties. Declaration of national emergencies allowed most of the constitutional democracies to present legal arguments for the use of executive powers, bypassing the legislative and judicial oversights (Zhong et al., 2020). Zhong et al. (2020) argue that the use of emergency powers by the executive branch of the government is necessary yet they must not be used indefinitely.

One of the biggest tools being advocated by governments all over the world to track the spread of nCov-2019 is through phone data collection of citizens en masse (Barbieri & Darnis, 2020). While there is little dissent about the need to track the spread of disease, the question of who will authorise the access of citizens data, how long will the data be stored and what prevents the government or any other body from abusing the citizen's data are some of the burning issues for social and legal scholars concerned with the privacy rights of the people. Scholars in South Korea have already documented some of the data access, storage and privacy abuses using tracking applications on mobile phones by the law enforcement agencies (Park et al., 2020).

This paper considers various challenges that are affiliated with mass access, storage, and retention of citizen's data to track the spread of nCov-2019 across the world.

2. DATA PROTECTION LAWS PRE nCOV-2019

The European Union (EU) had set a new global standard in protecting EU citizen's data protection rights through the introduction of the General Data Protection Regulation (GDPR) that came into force on 25 May 2018 (GDPR, 2018). The EU Law is also distinct in that the EU Charter of Fundamental Rights (EU CFR) Article 8 confers data protection rights to all EU citizens (EU CFR, 2015). Article 8 EUCFR requires the explicit consent of the data subject before the data can be accessed, stored, or retained in any form or shape. GDPR

provided international reach to the EU by preventing any access, storage, or retention of its citizen's data throughout the world.

Article 8 of the Turkish Data Protection Legislation (TDPL) also confers similar data protection rights with the exception that the TDPL is restricted to its scope within the territorial boundaries of Turkey (Ekin, 2019). China Data Protection Regulation (CDPR) came in response to the EU GDPR in 2018. China is one of the largest trading partners of the EU and the Chinese CDPR 2018 provided the necessary cross-border data protection for Chinese citizens and also for Chinese companies operating internationally (Xia, 2018).

The United States (US) law considers data rights as part of the property rights and is not covered any basic human rights. The US Federal Trade Commission (FTC) recommends that businesses provide consumers with notices if the use of consumer data is materially different then stated (ICLG.Com, 2019). Japanese law recognises personal data as intangible and thus has no civil code provisions exists to obligate any prior consent to access personal data.

Case Law had emerged primarily within Europe concerning personal data protection and accessing of personal data by governments, internet service providers and businesses with potential lack of prior consent of the data subjects thus violations of data protection rights. The European Court of Human Rights (ECtHR) Strasbourg and the European Court of Justice (ECJ) Luxemburg have taken similar positions on personal data protection rights concerning European residents and EU citizens. Both ECtHR rules on human rights cases under the European Convention on Human Rights (ECHR 1950) which protects data rights as an extension of its Article 8 Right to Privacy and Family Life.

In the 2008 ECtHR seminal case of *S. and Harper v the United Kingdom*, the ECtHR held that “The mere storing of data relating to the private life of individual amounts to an interference within the meaning of Article 8 [of the European Convention on Human Rights, which guarantees the right to respect for private and family life, home and correspondence (30562/04 ECtHR, 2008, p. 67).”

The position of both ECtHR and ECJ further strengthen the data protection rights concerning data subjects’ consent after GDPR came into force in 2018. The only exceptions to the data subject’s prior consent seemed to be in the cases where the State was able to prove the matter falling within the realm of national security and larger safety of the public.

This exception was established in the ECtHR seminal case of *Uzan v Germany* where the ECtHR held that there was no violation of Article 8 rights. However, the Court stated that “The GPS surveillance and the processing and use of the data thereby obtained had admittedly interfered with the applicant’s right to respect for his private life. However, the Court noted, it had pursued the legitimate aims of protecting national security, public safety and the rights of the victims, and of preventing crime (35623/05 ECtHR, 2010).”

ECJ in the seminal case of *Google Spain* established the international reach of the EU law concerning data protection rights under Article 8 EU CFR and the ‘right to be forgotten’

under Article 8 EU CFR. Google Spain had also argued that Google Inc. was the ‘processor’ of the data and outside the Spanish jurisdiction.

The Court held that “As the data subject may, in the light of his fundamental rights under Articles 7 and 8 of the Charter, request that the information in question no longer be made available to the general public on account of its inclusion in such a list of results, those rights override, as a rule, not only the economic interest of the operator of the search engine but also the interest of the general public in having access to that information upon a search relating to the data subject’s name (ECJ C/131-12, 2014).” The only exception to the continued availability of any public data through search engines without the consent of the data subject, defined by the Court was for situations where the data subject held a public office and the search results would serve the public interest or matters of public or national security.

By and large, the scholarly literature suggests that pre-nCov-2019 period provided strong public scrutiny of personal data usage by the internet service providers and governments. The emerging legislation globally concerning data protection rights leaned towards prior consent and strict judicial oversight of any covert use of personal data (Findlay & Remolina, 2020).

3. nCOV-2019- GAME CHANGER FOR PRIVATE DATA ACCESS

One of the biggest beneficiaries of the situation resulting in the almost global lockdown of over 3 billion people, the majority of whom live in highly developed digital societies is the global tech giants like Google, Amazon, Microsoft, and Apple. Other technology service providers like the technology hardware companies and networking companies also gained tremendously. While the stock markets tumbled all over the world wiping out trillions of dollars in stock losses, the tech giants like Google, Amazon, Microsoft and Apple made huge gains in their stock prices (Allirajan, 2020).

The tech giants are heavily invested through international equity funds (MFs/ETFs). According to Allirajan (2020), “Motilal Oswal Nasdaq 100 invests in the Nasdaq-100 ETF (Exchange Traded Fund) and has delivered 36.4 per cent returns over the past one year and gains of around 13.8 per cent so far in 2020. It is the second-best performer among international funds in the one-year timeframe. Only a fund that invests in shares of gold mining companies has done better.”

Google and Apple have been technology adversaries since the time of their inception. In an unprecedented move, Google and Apple have come together to develop a joint application (App) that would be a decentralised nCov-2019 tracing tool (App). The App would allow users to track those potentially infected with nCov-2019. The announcement was made by both the companies in April 2020 (Sainz, 2020). That Apple’s proprietary software (IOS) and Google’s universal Android platform are the two leading operating systems for the global mobile phone and computing users. The combined effort-App would allow Apple and Android users to use the same App across multiple hardware and software platforms.

Both Google and Apple are amongst the largest repositories of global personal data. Governments around the world rely on their data for various purposes that include matters of public and national security. Google has 90% market share of the global search engine market and processes 63,000 search requests per second. The global search engine market value of Google is USD 739 trillion (Aleksandra, 2018). Google's parent company Alphabet owns over 200 tech companies that allow the Google platform to service its 2 billion clients globally.

Such a massive repository of personal data collection and recording of search data history allows Google to profile and predict the behaviour of its 2 billion users globally using Artificial Intelligence (AI) algorithms. Under the US law, the tech giants including the tech industry is a self-regulating industry that provides trillions of dollars in economic activity and millions of jobs worldwide. There is very limited judicial oversight available for individual data subjects potentially seek any legal protection for their data rights if companies like Google violate their data rights. Such actions also include prohibitive costs for tortious cases which precludes any potential Court ordered costs should the data subject's action fails.

The use of emergency powers by the governments around the world allows them to circumvent any legal challenges that may emerge due to access, storage, and retention of personal data for tracking nCov-2019 spread or containment efforts using smart technologies. There has been little to no public resistance when it comes to abiding by the lock-down and social distancing orders, and rightly so due to the potential detrimental impact on personal and public safety. However, such a situation does not allow the governments *carte blanche* authority to transgress the ethical and legal boundaries protecting personal data protection rights.

The Chinese government has come under scrutiny and criticism for using an App that was created by Alibaba for tracking nCov-2019 spread. It was reported that the data was shared with the Chinese police without any legal oversight (Mozur, Zhong, Krolik, 2020).

UK's National Health Service (NHS) allowed access to its national database to the US company Palantir Technologies. The sensitive NHS database has the entire health data of UK citizens and legal residents. Palantir Technologies came under the spotlight due to its working with the US Central Intelligence Agency (CIA). NHS database also includes details of political, religious affiliation and past criminal offences. The NHS nCov-2019 tracing App project also involves Google, Microsoft and Amazon Web Services (Bloomberg, 2020).

Countries like India, Singapore, Israel, Poland, Russia, Germany, South Korea and Thailand are all developing Apps to track and trace nCov-2019 spread using their national databases of their citizen's personal data along with partnerships with companies like Google, Microsoft and Apple and Amazon (Agarwal, 2020). It is still not made very clear by each of these government how the data will be accessed, stored and shared under the various national and

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

international laws on personal data protection and the general principle of consent before the data is used for any stated purposes. The international law principle of *Ceteris paribus* or *all things being equal* has been stated regularly to justify any data usage without consent or legal oversight due to nCov-2019 situation. In other words, any data usage without legal basis would be justified if it serves the stated purpose of fighting the spread of nCov-2019 under the declared national emergency.

4. PRIVATE MONEY, PUBLIC POLICY & DATA RIGHTS

Bill Gates is a global household name recognised firstly for his co-founding of Microsoft Corporation and secondly due to his brilliant philanthropic work along with wife Melinda through their charitable foundation. Bill & Melinda Gates Foundation (BMGF) ran a simulation exercise Event 201 in October 2019 that went mostly under-reported by the mainstream media (MSM) which usually reports such events with much fervour (JHCHA, 2019).

The Event 201 was held by BMGF in collaboration with the Johns Hopkins Center for Health Security on 18 October 2019 in New York simulating a fictitious coronavirus global pandemic scenario. According to the Event 201 website, the simulation was to show that “the exercise illustrated areas where public/private partnerships will be necessary during the response to a severe pandemic in order to diminish large-scale economic and societal consequences (JHCHA, 2019).”

The WHO declared nCov-2019 as a global pandemic on 11th March 2020. At the time of the WHO’s declaration, there were 118,000 cases worldwide with the majority of cases in Europe, China and Iran (Ducharme, 2020). It was reported in 2017 that Bill Gates donations to the WHO came second only the USA (Huet & Paun, 2017). Gates donated USD 2.4 billion to the WHO since the year 2000 and is the single largest private donor to the organisation according to the research by Huet and Paun (2017). None of these facts narrated suggests any negative conclusion about Gates or his philanthropic work through WHO. What is evident is the immense influence that Gates yields over the working of the WHO.

The present secretary general of WHO, was one of the three final candidates for the job in 2017 selection process. The other two candidates were Dr Sania Nishtar, a cardiologist from Pakistan and Dr David Nabarro, a British physician and former U.N. special envoy for Ebola. Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus had served as the health minister and foreign minister in the Ethiopian government. Dr Tedros served as the Director of the Global Fund from 2009 to 2011, a program initiated by the Bill & Melinda Gates Foundation (GF, 2017).

Bill & Melinda Gates Foundation is to be congratulated for their global philanthropic work. Regardless of the political and ideological underpinnings of its founders, the foundation plays a huge role in uplifting human conditions throughout the world. Bill Gates is neither an

elected member of any public office nor holds any other political or diplomatic position anywhere in the world. Yet his influence on public policy globally is undeniable. Bill Gates is a strong proponent of seeking to implement a global vaccine certificate which would work as a ‘passport’ to allow only vaccinated persons to travel internationally (Shillhvy, 2020).

Bill Gates idea to enforce a global vaccine certificate/passport may be with the right intentions. However, it again begs the question that as a private money donor who aggressively advocating terms to global policy-making bodies is raises serious concerns about the legality of such advocacy that can potentially influence the decision of policymakers. Bill Gates has resigned from Microsoft Board to potentially remove any conflict of interest issues, should his idea of global vaccine take off through this foundation. Microsoft is already one of the four top stakeholders of Internet-of-things (IoT) Cloud. The other three being Amazon, Google, and IBM. A private citizen with money invested in the global health body such as WHO and who is strongly advocating the terms of future global health policy is not a comfortable idea at all. The democratic norms and the principles of elected governments collaborating to ensure the wellbeing of the global community precludes any such practices.

The overreach of the tech giants in our daily lives due to the pervasive use of technology is already a privacy nightmare for those of us who are involved in the pursuit of legal boundaries that can protect the citizen's civil liberties and democratic rights. Big money being used by the private person to have a seat at the table for global policymaking violates such principles of rights and democracy. Such efforts in the past have resulted in eroding human rights, democratic norms, and abuse of public trust in the developing world through big pharma exploitative corporate interests. Africa is a prime example of such adventures (Habakus et al., 2011).

5. CONCLUSION

The world has changed due to nCov-2019 for better or for worse. Only time will tell. nCov-2019 has served as a ‘reset’ for the global economy, politics, and social interactions. Social distancing, lockdowns, working remotely and recognising the importance of our small communities has changed us all. While the world is slowly emerging from the global lockdown, there are many unanswered questions about the response to the nCov-2019 by governments all over the world.

New public policies are being debated behind closed doors and perhaps without any parliamentary oversight in most cases. World bodies such as the United Nations and regional bodies like the EU, African Union, Organisation of Islamic Countries etc. are all waiting for the world to re-open. Personal data remains at the very centre of every new policy discussion taking place. The world had made great progress concerning the protection of human rights in general and data protection rights. All democracies must revert to that point once we start to re-open. The personal data must not lose its protection in the name of public policies that may seek to undermine the rights and liberties afforded to all of us as the democratic rights of free

human beings. The right to consent for one's personal data is crucial for a free and equitable world.

REFERENCES

- Agarwal, A. (2020). Keeping track of surveillance in the time of coronavirus. MediaNama. <https://www.medianama.com/2020/03/223-surveillance-coronavirus/>
- Aleksandra. (2018). 63 Fascinating Google Search Statistics (Updated 2019). Seotribunal.Com. <https://seotribunal.com/blog/google-stats-and-facts/>
- Allirajan, M. (2020). International funds focused on tech giants excel; should you invest in global MFs? Moneycontrol. <https://www.moneycontrol.com/news/business/personal-finance/international-funds-focused-on-tech-giants-excel-should-you-invest-in-global-mfs-5319581.html>
- Barbieri, C., & Darnis, J.-P. (2020). Technology: An Exit Strategy for COVID-19? Comment Ist Aff Internazionali Comment March. Published Online, 1–4.
- Bloomberg. (2020). Peter Thiel's Palantir is given access to UK health data on Covid-19 patients. South China Morning Post. <https://www.scmp.com/tech/big-tech/article/3088049/billionaire-peter-thiels-palantir-given-access-uk-health-data-covid>
- Ducharme, J. (2020). The WHO Just Declared Coronavirus COVID-19 a Pandemic. Time. <https://time.com/5791661/who-coronavirus-pandemic-declaration/>
- ECJ C/131-12. (2014). CURIA - Documents. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=23902>
- ECtHR, 30562/04. (2008). S. AND MARPER v. THE UNITED KINGDOM. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-90051%22%5D%7D>
- ECtHR, 35623/05. (2010). Chamber judgment Uzun v. Germany 02 09 10. <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-3241790-3612154%22%5D%7D>
- Ekin, I. (2019). Turkey's data protection legislation on data controller registry to impact data controllers outside of Turkey. Data Protection Report. <https://www.dataprotectionreport.com/2019/08/turkeys-data-protection-legislation-on-data-controller-registry-to-impact-data-controllers-outside-of-turkey/>
- EU CFR. (2015). Article 8—Protection of personal data. European Union Agency for Fundamental Rights. <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/8-protection-personal-data>
- Findlay, M., & Remolina, N. (2020). Regulating Personal Data Usage in Covid-19 Control Conditions. SMU Centre for AI & Data Governance Research Paper, 2020/04.
- GDPR. (2018). The general data protection regulation applies in all Member States from 25 May 2018—EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/content/news/general-data-protection-regulation-GDPR-applies-from-25-May-2018.html>

- GF. (2017). Global Fund welcomes Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus as Director-General of WHO. <https://www.theglobalfund.org/en/news/2017-05-23-global-fund-welcomes-dr-tedros-adhanom-ghebreyesus-as-director-general-of-who/>
- Habakus, L. K., Holland, M., & Rosenberg, K. M. (2011). Vaccine epidemic: How corporate greed, biased science, and coercive government threaten our human rights, our health, and our children. Simon and Schuster.
- Huet & Paun. (2017). Meet the world's most powerful doctor: Bill Gates. POLITICO. <https://www.politico.eu/article/bill-gates-who-most-powerful-doctor/>
- ICLG.Com. (2019). International Comparative Legal Guides (United Kingdom) [Text]. International Comparative Legal Guides International Business Reports; Global Legal Group. <https://iclg.com/practice-areas/data-protection-laws-and-regulations/usa>
- JHCHA. (2019). Event 201, a pandemic exercise to illustrate preparedness efforts. Event 201. <https://www.centerforhealthsecurity.org/event201/>
- Mozur, Zhong, Krolik. (2020). In Coronavirus Fight, China Gives Citizens a Color Code, With Red Flags—The New York Times. <https://www.nytimes.com/2020/03/01/business/china-coronavirus-surveillance.html>
- Park, S., Choi, G. J., & Ko, H. (2020). Information technology–based tracing strategy in response to COVID-19 in South Korea—Privacy controversies. *Jama*.
- Sainz, F. (2020). Apple and Google partner on COVID-19 contact tracing technology. Apple Newsroom. <https://www.apple.com/newsroom/2020/04/apple-and-google-partner-on-covid-19-contact-tracing-technology/>
- Shillhvy, B. (2020). Bill Gates Calls for Vaccine Certificates as Requirement for Travel. Vaccine Impact. <https://vaccineimpact.com/2020/bill-gates-calls-for-vaccine-certificates-as-requirement-for-travel/>
- Sohrabi, C., Alsafi, Z., O'Neill, N., Khan, M., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., & Agha, R. (2020). World Health Organization declares global emergency: A review of the 2019 novel coronavirus (COVID-19). *International Journal of Surgery*.
- WHO Report. (2020). Coronavirus Disease (COVID-19) Situation Reports. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports>
- Xia, S. (2018). China Data Protection Regulations (CDPR). China Law Blog. <https://www.chinalawblog.com/2018/05/china-data-protection-regulations-cdpr.html>
- Zhong, W., Makridis, C. A., & Diddams, J. (2020). Emergency Executive Powers: Not Needed Indefinitely. *Mercatus Special Edition Policy Brief*.

EFFECTS OF COVID-19 ON TURKISH MACROECONOMIC VARIABLES AND CO₂ EMISSION IN RESTRICTED ECONOMIC SECTORS: AN EXTENDED INPUT-OUTPUT ANALYSIS

Levent Aydin

Department of Economics, Faculty of Political Sciences, Social Sciences University of Ankara,

levent.aydin@asbu.edu.tr

Izzet Ari

Department of Energy Economics and Management, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, Social Sciences University of Ankara,

izzet.ari@asbu.edu.tr

ABSTRACT: The World face to unprecedented pandemic COVID-19 since early 2020. This pandemic leads to transform societies in terms of economic, social, environmental behaviors. Due to these adverse effects, economic activities have profoundly and negatively affected. Turkey has also suffered from this pandemic disease. The aim of this study is to investigate the impacts of COVID-19 on the following major indicators; total hours worked by employees (millions), number of employees (thousands), labor compensation (in millions of national currency), capital compensation (in millions of national currency), nominal capital stock (in millions of national currency), gross value added at current basic prices (in millions of national currency) and carbondioxide (CO₂) emissions. Throughout the study, Extended Input-Output (EIO) Analysis is employed. The scope of the study is based on falling of economic activities in the restricted sectors such as accommodation and food service activities, air transport, land tourism, water transport, other services including travel agency, tour operator and other reservation services and related services, creative, arts, entertainment, library, archive, museum, other cultural services, gambling and betting services, sporting services and amusement and recreation, and other personal services with a differentiated level of restrictions. Among these activities that are based on fossil fuel combustion and usage, emit less amount of CO₂. Three main scenarios, shortly Fast Recovery Scenario (FRS), Continuing Slowdown Scenario (CSS), and Economic Recession Scenario (ERS) are set to analyze the effects of COVID-19 on Turkish economy and CO₂ emissions.

Keywords: COVID-19, Extended Input-Output Analysis, Restricted sectors, Turkish Economy

Ekonomik Sektörlerdeki COVID-19 Kısıtlamalarının Türkiye Makroekonomik Değişkenleri ve CO₂ Emisyonu Üzerine Etkileri: Genişletilmiş Girdi-Çıktı Analizi

ÖZET: Dünya, 2020'nin başından beri eşi görülmemiş bir salgın olan COVID-19 ile karşı karşıyadır. Bu salgın toplumları ekonomik, sosyal, çevresel davranışlar açısından dönüştürmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'nin COVID-19 nedeniyle ekonomik faaliyetler derinden ve olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye için COVID-19'un temel ekonomik göstergeler ve karbondioksit (CO₂) emisyonları üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Çalışmada ele alınan temel makro ekonomik göstergeler şunlardır: Çalışanların çalıştığı toplam saatler, çalışan sayısı, işgücü tazminatı, sermaye tazminatı, nominal sermaye stoku, brüt katma değer. Çalışma boyunca Genişletilmiş Girdi-Çıktı (EIO) Analizi kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamı, konaklama-yemek servisi faaliyetleri, hava taşımacılığı, kara turizmi, su taşımacılığı, seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetlerindeki ekonomik faaliyetlerin kısıtlanması ve bu sektörlerle bağlı olarak belirli hizmetlerin örneğin sanat, eğlence, kütüphane, arşiv, müze, diğer kültürel hizmetler, kumar ve bahis hizmetleri, spor hizmetleri ve eğlence ve rekreasyon ile farklı seviyelerde faaliyetlerin durması ve kısıtlanmasına dayanmaktadır. Ayrıca, bu faaliyetlerin kısıtlanması sonucu daha az miktarda fosil yakıt yanması ve kullanımının CO₂ emisyonlarına etkisi de araştırılmıştır. COVID-19'un Türkiye ekonomisi ve CO₂ emisyonları üzerindeki etkilerini analiz etmek için Hızlı Düzeltme Senaryosu (FRS), Devam eden Yavaşlama Senaryosu (CSS) ve Ekonomik Durgunluk Senaryosu (ERS) olmak üzere üç ana senaryo hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Genişletilmiş Girdi-Çıktı Analizi, Sektörel Kısıtlamalar, Türkiye Ekonomisi

1. INTRODUCTION

The Coronavirus (COVID-19) has been unprecedentedly affected almost all countries. Since the first reported time in December 2019, there are 6,750,521 confirmed infections, 395,779 confirmed deaths (Forster, Forster, Renfrew, & Forster, 2020; WHO, 2020a) (WHO, 2020b). It is widely accepted that globalization enhances the rate of spreading the Covid-19. In the recent modern world history, four pandemics were announced in 1889, 1918, 1957 and 1968 (Maital & Barzani, 2020), societies face these pandemic outbreak namely Spanish Influenza, SARS, MERS, Ebola, swine flu, Zika and yellow fever (Buheji & Ahmed, 2020; WHO, 2020b). Extraordinarily, Covid-19 has affected countries, including their social and economic activities. This pandemic also changes the recovery periods in various sectors and fields (Baldwin & Mauro, 2020). Because of the non-identified scientific pieces of evidence in the COVID-19 for finding appropriate medicines and vaccines, it is not likely to assess economic and social effects (Baldwin & Mauro, 2020). Besides, this pandemic will cause falling economic output (W. McKibbin & Fernando, 2020a). It is investigated that the impacts of COVID-19 on the global economy will range between 283 and 9,170 billion USD GDP losses (McKibbin and Fernando (2020b)). The lessons learned from earlier pandemics say that the GDP loss was more than 1% (Buheji & Ahmed, 2020). This time, the estimation will variate between 1 and 6 % of GDP according to level of resilience of economies (Wren-Lewis, 2020).

Some prominent sectors such as manufacturing, transportation, automotive, tourism, trade, information and communication technology are widely observed in different countries (Baldwin & Tomiura, 2020). The level of resilience depends on production, consumption and trade linkages among these sectors (Mann, 2020). For example, right after broadcasting the World Health Organization (WHO) pandemics news, countries like Turkey started to restrict travelling and transportation to reduce the rate of spreading. Several economic, social and necessary universal activities either suspended or change its regularities. For instance, distance learning rules and habits for primary, secondary and universities have been started to follow by students, academician and other related stakeholders. At the global level, oil prices have been shocked by falling oil demand and disagreement among oil produces for determination of supply level (Arezki & Nguyen, 2020).

The COVID-19 shows that technological progress is not adequate to manage the impacts of its health sectors (Buheji & Ahmed, 2020). Therefore countries need to revisit their economics and social business models to increase the level of their resilience (Buheji & Ahmed, 2020). In current models, external shocks follow a “V”, “L” or “U” shape recovery (Mann, 2020). These recoveries are related to the degree of elasticity in an economy. For example, the fast recovery follows “V” shape and continuing recovery follows “U” shape and continuing recession shows “L” (Mann, 2020). The Covid-19 outbreak, as an external shock, affects several sectors, including transportation, tourism, manufacturing industries, agriculture, construction and buildings. Among these type of recoveries, tourism tends to follow “L” shaped due to the lower level of resilience (Mann, 2020).

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

It is expected that most of the developing countries are so vulnerable to these shocks that low capability for effective resilience and recovery (Malley & Malley, 2020; UNDP, 2020; WB, 2020). Turkey, one of the developing countries, suffers from economic and social recovery. The aim of this paper is to analyze the effects of COVID-19 on reducing economic and social activities on Turkey's economy by using an extended input-output (EIO) analysis. In this study, the EIO model is used with national data national input-output matrix. Sectors whose activity is restricted under COVID-19 measures named as "restricted", "partially restricted" and "extended" sectors. "Restricted sectors" include air transport accommodation and food service activities other service activities such as travel agency, tour operator and other reservation services and related services, sporting services and amusement and recreation services. "Partially restricted" sectors are Land transport and transport via pipelines Water transport and education. Besides restricted and partially restricted sectors, human health services increase their activities and this condition is defined in "extended" sectors. The impact of the COVID-19 will be estimated in terms of changing total hours worked by employees (millions), the number of employees (thousands), labour compensation (in millions of national currency), capital compensation (in millions of national currency), nominal capital stock (in millions of national currency) and gross value added at current basic prices (in millions of national currency). Besides these macroeconomic variables, sectoral activity changes might lead to reducing carbondioxide (CO₂) emissions. This study also investigates the impact of the COVID-19 on emissions. The study is organized as follows: section-2 presents the literature review, section-3 describes the method and data, section-4 presents the results; finally, section-5 concludes with discussions and main policy implications.

2. LITERATURE REVIEW

In the literature, there are several studies finding evidence of the relationship between health and income (Bell, Devarajan, & Gersbach, 2004; Bhargava, Jamison, Lau, & Murray, 2001; D. E. Bloom, Sachs, Collier, & Udry, 1998; Cuddington & Hancock, 1994; Cuddington, Hancock, & Rogers, 1994; Haacker, 2002a; Pritchett & Summers, 1993; Robalino, Jenkins, & Maroufi, 2002; Sachs, 2001). These studies provide some lessons learned about the impact of communicable and non-communicable diseases and their rate of mortality and morbidity on the economy. (Haacker, 2002a) found supporting evidence for impacts of HIV / AIDS on falling demand by households, governmental expenditures, export-imports and final consumption. Rassy and Smith (2013) analyzed the impacts of H1N1 pandemics on Mexico's economy. They found that more than one million foreign tourists did not visit Mexico and this caused loss of 2.8 million USD. Similarly, MERS-CoV caused a falling number of 2.1 million tourists and 2.6 million USD in the Korean economy (Joo et al., 2019). The treatment of COVID-19 is currently unknown. Besides, there is no strong evidence for medicines and vaccines. These conditions accelerate the impacts of the COVID-19 on behaviours and their economic and social activities. Similar conditions were observed during SARS in 2010 (Lee

& McKibbin, 2004). Lee and McKibbin (2004) investigated macroeconomic effects of the pandemic in terms of reductions in consumption of various goods and services, increased operating costs and reassessment of country risks reflected in increased risk premiums. On country-based studies, similar findings were reported (Chou, Kuo, & Peng, 2004) for Taiwan, (Hai, Zhao, Wang, & Papers, 2004) for China and (Siu & Wong, 2004) for Hong Kong. At the regional level, an (World Bank, 2016) estimates that the recent Ebola outbreak in Guinea, Liberia and Sierra Leone has destroyed most of the previous years' economic gains for these countries, which have been among the fastest-growing economies to date. Another WHO report (2019) explains that the epidemic caused a significant loss of growth in the private sector, threatening food security due to the decline in agricultural production, and imposing a cost burden on cross-border trade with restrictions on movement, goods and services.

Only a few studies on the economic effects of large-scale outbreaks of communicable diseases are in the literature. An exemplary analysis of the economic impact of influenza was done by Schoenbaum (1987). Another critical research is the study of Meltzer, Cox and Fukuda, (1999), which examines the possible economic effects of an influenza pandemic in the USA and evaluates various vaccine-based interventions. The attack rate (i.e., the number of people infected with the total population) is 15-35%, the number of influenza deaths is 89-207 thousand, and the estimated average total economic impact for the US economy has been determined to be between \$ 73.1 and \$ 166.5 billion. The US Congressional Budget Office (2005), which examined the pandemic influenza scenario for the USA, two scenarios were used. A mild scenario with a 20% attack rate and a 0.1% case death rate (the number that died according to the infected number) and a 30% attack rate and a 2.5% case death rate a violent scenario was used. For the USA, a 1.5% GDP contraction in the mild scenario and a 5% GDP in severe scenario were calculated. McKibbin and Sidorenko (2006) analyzed pandemic influenza using the Computable General Equilibrium Model with four different scenarios. These scenarios are; a "mild" scenario in which the pandemic resembles the 1968-69 Hong Kong flu, a "moderate" scenario similar to the 1957 Asian flu, a "serious" scenario based on the Spanish flu of 1918-1919, and upper-middle estimates of the 1918-19 Spanish flu-like but case death rate an "ultra" scenario. For scenarios where costs to the world economy are taken into account, it varies between \$ 300 million and \$ 4.4 trillion. Using seven different scenarios on how COVID-19 can develop using a modelling technique that has been expanded based on studies previously done by McKibbin and Fernando (2020a), Lee and McKibbin (2004) and McKibbin and Sidorenko (2006) in the DSGE / CGE overall balance model. They examined the macroeconomic effects of different scenarios.

For Turkey, McKibbin and Fernando (2020b) estimated the GDP loss of the COVID-19 outbreak between 3 and 130 billion USD (or -0.1 to -5.5. GDP loss) based on CGE model. Nevertheless, McKibbin and Fernando (2020b) employed global data covering 20 countries to evaluate the impacts of the pandemic. Although there are several studies of the macroeconomic impact of pandemic (Bell et al., 2004; E. Bloom, Wit, & Jose, 2005;

Cuddington, 1993b, 1993a; Cuddington & Hancock, 1994; Cuddington et al., 1994; Freire, 2004; Haacker, 2002a, 2002b; Lee & McKibbin, 2004; W. J. McKibbin & Sidorenko, 2006; Over, 1992) , but few studies applied EIO models (Arndt & Lewis, 2001; Bell et al., 2004; W. McKibbin & Fernando, 2020b). For estimation of economic costs of the COVID-19 lockdowns, a few studies exist in the literature. One of them is conducted by (Mandel & Veetil, 2020). They employed the input-output method for selected countries with temporal sequences and time of restrictions. (Mandel & Veetil, 2020) found that China, Italy, Mexico, and France suffer a high cost and the US, India, and Brazil face to moderate costs. Similarly, (Bodenstein, Corsetti, & Guerrieri, 2020) investigated the USA economy according to impacts of the COVID-19 pandemic with using input-output tables of the USA. They focused on the level of restrictions in terms of the ability to apply for social distancing measures in economic sectors. They found that if social distancing measures appropriately are taken, the overall cost might be reduced.

For estimation of CO₂ emissions variations during the COVID-19 lockdown, there are a few studies in the literature. (Le Quéré et al., 2020) investigate the changes in CO₂ emissions according to countries restrictions policies. They compared April 2020 CO₂ emissions with previous year data, and they concluded that CO₂ emissions reduced by 17 per cent at the daily average. They simulated 2020 annual CO₂ emissions reduction according to the level of restrictions. They found that CO₂ emissions reduce by 4 to 7 per cent depending on the duration of restrictions (Le Quéré et al., 2020). Similarly, (Paital, 2020) reported CO₂ emissions reduction in China, the EU and USA due to COVID-19 related restrictions. (Paital, 2020) found that CO₂ emissions reduced by 18 in China between February and March.

Assumptions and nature of the pandemic are essential for estimation of the possible economic impact of Covid-19 outbreak on Turkey's economy. After reviewing previous studies, this paper contributes to building linkages between the level of restrictions and changes on macroeconomic indicators and emissions.

3. METHOD AND DATA

An input-output (I/O) method is a quantitative economic model that embodies the interdependencies among various sectors or industries in an economy. This method aims to estimate the impacts of any shocks on sector or industries and economies. This method was originally developed by (Leontief, 1941). The impacts of the COVID-19 on Turkish economy will be employed by this method. Economic Input-Output Life-Cycle Assessment (EIO-LCA) modelling approach is employed to estimate environmental pollutants and material flows. EIO-LCA is based on an environmental I/O modelling approach also first proposed by Leontief (1941;1966;1970).

In this method, the EIO-LCA model divides the entire economy into sectors. For Turkey, the model can be indicated within matrices with 56 rows and 56 columns with one row and one

column for each sector. This matrix presents the total amount of sales from one sector to another, purchases from one sector or the number of purchases from a sector to generate a dollar from one sector. Figure-1 shows the extended input-output table, including many monetary flows between sectors and final users.

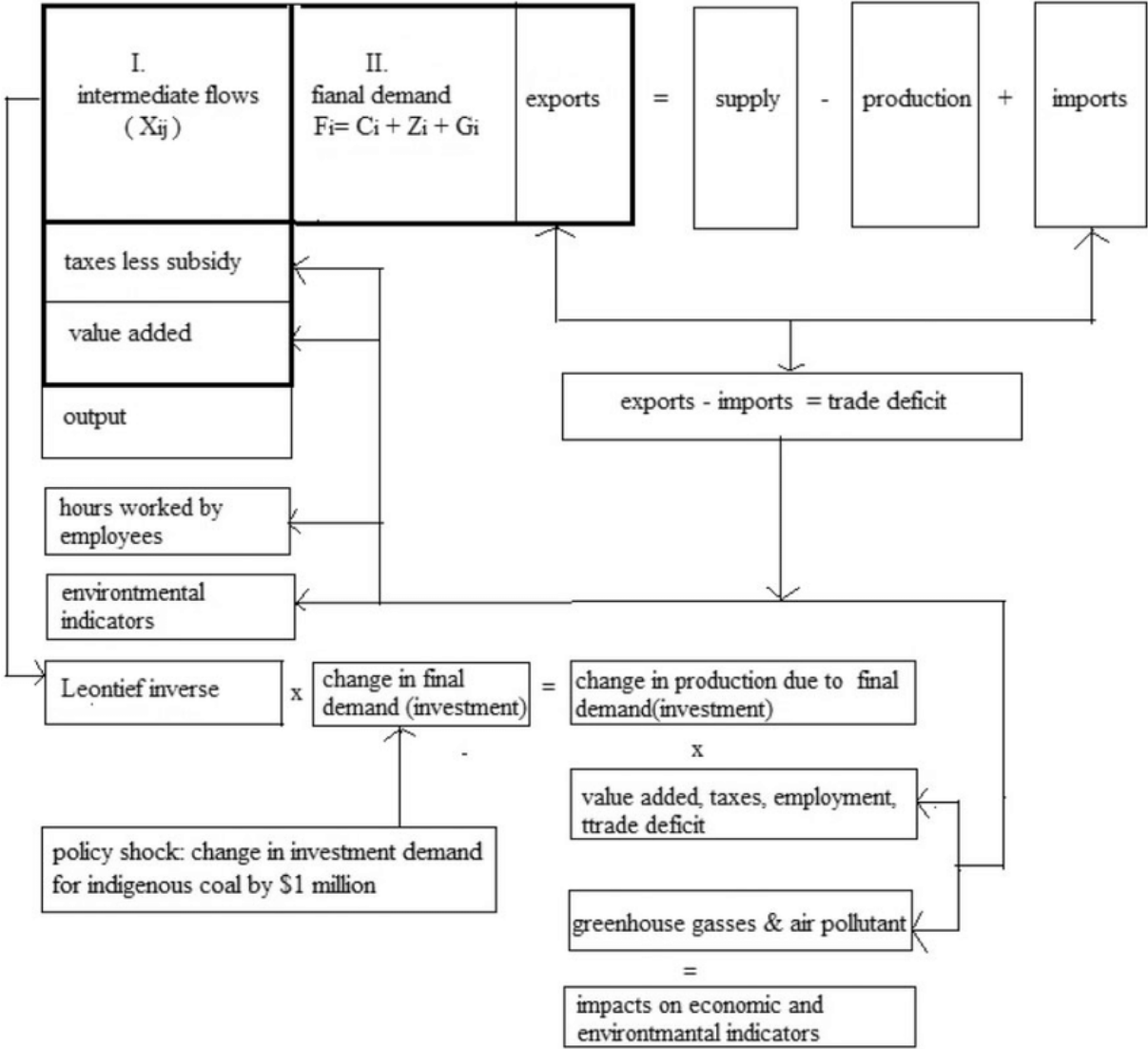

Figure -1: Schematic Overview of Extended Input-Output Analysis (Aydın, 2018)

The first flow is known as intermediate flows (X_{ij}). It has a two-dimensional matrix describing the purchasing, and the selling flows among the economic sectors in the first flow. Second flow has a series of the column showing the industry deliveries to household consumption and public expenditure, investments, and exports. These are known as the final demand (F_i) of the economy. The third flows are the matrix with the rows that represent the value-added, including labour and capital incomes associated with production subsidies and taxes.

Input-output tables that show the total supply and demand equilibrium in the economy are known as equilibrium tables, and therefore the rows and columns must be equal. Equation-1 shows this equilibrium.

$$X = (I - A)^{-1}F \quad (1)$$

In this equation, X refers to the total output of the sector, I refers to the unit matrix, A refers to the technology matrix, F represents the final demand. F refers to the final demand, including private and government consumption and fixed capital formation. Leontief inverse matrix that shows the coefficients which measure the successive effects on the economy as a result of the initial increase in production of an economic activity branch is represented by $(I - A)^{-1}$.

When we take the first difference of equilibrium Equation-1 we obtained Equation-2 to make a comparative static analysis.

$$\Delta X = (I - A)^{-1}\Delta F \quad (2)$$

The first difference of ΔX equal to X^f minus X^i . Here, X^f indicates the final value of equilibrium output, X^i indicates the initial value of equilibrium output. Similarly, the first difference of ΔF equal to F^f minus F^i . F^f indicates the final value of equilibrium final demand and F^i indicates the initial value of final equilibrium demand. The inverse matrix does not change because the technology remains constant. When economic and environmental indicator vector of B_i is added into Equation-2, Equation-3 is obtained as follows.

$$B_i = R_i X = R_i (I - A)^{-1} F \quad (3)$$

In this equation, R_i refers to a matrix that has diagonal elements representing the economic and environmental impacts per dollar of output for each process. Equation-4 is the first difference of Equation-3 for a different period.

$$\Delta B_{i,t} = R_{i,t} \Delta X = R_{i,t} (I - A)^{-1} \Delta F \quad (4)$$

The effects of COVID-19 is employed in the various sector with different restriction level to estimate sectoral and overall economy. Table 1 presents the restriction levels in various sectors with three different scenarios. Air transport (aviation), accommodation and food service activities and other service activities such as are fully restricted sectors due to COVID-19. -25% reduction represents the first quarter of the years. Land transport and

transport via pipelines, water transport and education sectors are partially restricted. To determine the partial ratio of this restrictions, the number of days in a week, national holiday days and extension of some weekends up to consecutive holiday days. Therefore, for these partially restricted sectors, it is assumed that 3 days are off in a week. For human health services, activities have sufficiently increased and expanded. Thus, it assumed that 25% increase in health service activities. These recovery and restriction rates are valid for the first scenario, namely Fast Recovery. For Economics Slowdown scenario and Economic Recession scenario, these rates are doubled and tripled respectively.

Table 1: Percentage change in restricted/expanded final demands for economic sectors due to COVID-19

Vulnerable sectors	Restriction level	Simulations		
		Fast Recovery (FR)	Economic Slowdown (ES)	Economic Recession (ER)
Land transport and transport via pipelines	Partial Restricted	-10.70%	-21.40%	-32.10%
Water transport	Partial Restricted	-10.70%	-21.40%	-32.10%
Air transport	Restricted	-25%	-50%	-75%
Accommodation and food service activities	Restricted	-25%	-50%	-75%
Education	Partial Restricted	-10.70%	-21.40%	-32.10%
Human health services	Expanded	25%	50%	75%
Other service activities ²	Restricted	-25%	-50%	-75%

Source: Authors' estimation

During the estimation, World Input-Output Table are used (Timmer, Dietzenbacher, Los, Stehrer, & de Vries, 2015). World Input-Output Database (WIOD) and Corsatea *et al.* (2019) provides environmental accounts, including CO₂ emissions.

4. RESULTS

According to the impacts of the COVID-19, restricted, partially restricted and expanded sectors are simulated. Table 2 presents the results of three scenarios for significantly affected sectors. In line with the level of restrictions as highlighted in Table 1, human health and social

² Travel agency, tour operator and other reservation services and related services, Creative, arts, entertainment, library, archive, museum, other cultural services; gambling and betting services, Sporting services and amusement and recreation services

work activities increases its outputs; education, water transport, land transport and transport via pipelines, air transport, accommodation and food service activities and other service activities reduces their output with respect to shocks. Besides, some sectors such as electricity, gas, steam and air conditioning supply, wholesale and retail trade and repair of motor vehicles, administrative and support service activities, crop and animal production, hunting and related service activities, scientific and technical activities, manufacture of food products, beverages and tobacco products, warehousing and support activities for transportation and financial service activities, except insurance and pension funding are negatively and significantly affected by the restrictions.

Table 2. Impacts of COVID-19 Restrictions on Sectoral Outputs

<i>Economic sectors</i>	Simulations		
	FRS	CSS	ERS
<i>Human health and social work activities</i>	25,47073	50,94145	76,41218
<i>Other service activities³</i>	-29,0462	-58,0924	-87,1386
<i>Accommodation and food service activities</i>	-27,4775	-54,955	-82,4325
<i>Air transport</i>	-26,6565	-53,3129	-79,9694
<i>Land transport and transport via pipelines</i>	-16,852	-33,704	-50,556
<i>Water transport</i>	-11,9594	-23,9188	-35,8782
<i>Education</i>	-10,4978	-20,9956	-31,4933
<i>Financial service activities, except insurance and pension funding</i>	-6,15379	-12,3076	-18,4614
<i>Warehousing and support activities for transportation</i>	-6,00625	-12,0125	-18,0187
<i>Manufacture of food products, beverages and tobacco products</i>	-4,08533	-8,17065	-12,256
<i>Other professional, scientific and technical activities; veterinary activities</i>	-3,89367	-7,78735	-11,681
<i>Crop and animal production, hunting and related service activities</i>	-3,20437	-6,40874	-9,61311
<i>Administrative and support service activities</i>	-3,10569	-6,21139	-9,31708
<i>Wholesale and retail trade and repair of motor vehicles and motorcycles</i>	-2,47627	-4,95255	-7,42882
<i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>	-2,19516	-4,39032	-6,58548
<i>Manufacture of coke and refined petroleum products</i>	-1,6906	-3,3812	-5,07181
<i>Real estate activities</i>	-1,5714	-3,1428	-4,7142
<i>Wholesale trade, except of motor vehicles and motorcycles</i>	-1,51056	-3,02111	-4,53167

³ Travel agency, tour operator and other reservation services and related services, Creative, arts, entertainment, library, archive, museum, other cultural services; gambling and betting services, Sporting services and amusement and recreation services

<i>Retail trade, except of motor vehicles and motorcycles</i>	-1,49303	-2,98605	-4,47908
<i>Telecommunications</i>	-1,28013	-2,56026	-3,84039
<i>Manufacture of textiles, wearing apparel and leather products</i>	-1,04995	-2,0999	-3,14985
<i>Remaining Sectors</i>	-0,12157	-0,24314	-0,36471

Source: Authors' estimation

Table 3 presents changes in the macroeconomic variables and CO₂ emissions for three scenarios, namely Fast Recovery Scenario (FRS), Continuing Slowdown Scenario (CSS) and Economic Recession Scenario (ERS).

Table 3: Changes in the macroeconomic variables and CO₂ emissions

<i>Selected main macroeconomic variables</i>	Simulations		
	FR	ES	ER
Total hours worked by employees (millions)	-1,519	-3,038	-4,557
Number of employees (thousands)	-808	-1,615	-2,423
Labor compensation (million TL)	-25,468	-50,936	-76,404
Capital compensation (million TL)	-45,998	-91,996	-137,993
Nominal capital stock (million TL)	-115,819	-231,637	-347,456
Gross value added at current basic prices (million TL)	-71,466	-142,932	-214,398
Carbondioxide (CO ₂) emissions (kton)	-7,581	-15,162	-22,742

Source: Authors' estimation

According to the WHO confirmed case numbers, Turkey is one of the most affected countries from the COVID-19. In fact, Turkey is in top-10 in terms of the total number of confirmation. Starting with the second week of March 2020, Turkey has taken essential measures in various sectors. These measures have economy-wide impacts. Table 4 shows the impacts of the pandemic and associated measures in Fast Recovery Scenario (FRS), Continuing Slowdown Scenario (CSS) and Economic Recession Scenario (ERS). Total working hours reduced by 4 to 12 per cent. Reduction of total employees follows the same changes with Total working hours. In line with reductions in total working hours and falling number of total employees, labor compensation faces to declining rate range between -4.3 to -13 per cent. Another compensation issue occurs in the capital. Capital compensation reduces by 4.8 to 14.3 per cent in these three scenarios. Another macroeconomic variable is nominal capital stock. This stock reduces by 3 to 9 per cent depending on the level of restrictions. The last macroeconomic variable is gross value added for the whole economy. In the Fast Recovery Scenario (FRS), the economy reduces by 4.6 per cent. This reduction increases up to 9.2 per cent in the

Continuing Slowdown Scenario (CSS) and it reaches its minimum values as 13.8 per cent for Economic Recession Scenario (ERS).

Table 4: Percentage changes in the macroeconomic variables and CO₂ emissions in three scenarios

Major Macroeconomic Variables	Simulations		
	FR	ES	ER
Total hours worked by employees	-4.0%	-8.1%	-12%
Number of employees	-4.0%	-8.1%	-12%
Labor compensation	-4.3%	-8.6%	-13.0%
Capital compensation	-4.8%	-9.5%	-14.3%
Nominal capital stock	-3.0%	-6.0%	-9.0%
Gross value added	-4.6%	-9.2%	-13.8%
Carbondioxide (CO ₂) emissions	-2.8%	-5.6%	-8.4%

Source: Authors' estimation

The final indicator is carbondioxide (CO₂) emissions. The activities in the input-output table and matrix use energy either as an input or intermediaries. Changing these activities also affect the consumption of overall energy. Although the share of renewable energy sources has been increasing in recent years, fossil fuels are still dominant primary energy sources in the Turkish energy system. The main sources of CO₂ emissions as a greenhouse gas is from the combustion of fossil fuels. Therefore, the changes in the economic activities due to the Covid-19 pandemic reduces the CO₂ emissions ranging by 2.8 to 8.4 per cent. These reductions include supply, demand and carriers sides. EIO-LCA provides this extensive and comprehensive analysis for tracing the changes of the CO₂ emissions in a country. Countries and other stakeholder have been making cooperation and collaboration to mitigate global climate change. The United Nations Framework Convention on Climate Change and its Paris Agreement require emissions reduction from all countries for combatting climate change. In 2015, Turkey declared its emissions reductions as a deviation from the Business as Usual Scenario up to 21 per cent reduction by 2030. Although the COVID-19 or any unexpected outbreak was not foreseen by Turkey's emissions reduction declaration, CO₂ emissions reductions due to the COVID-19 make obligations converge.

5. CONCLUSION AND POLICY RECOMMENDATIONS

The Covid-19 has been affecting all countries. The pandemic has been spreading rapidly. It destroys the real sector and the financial system. Medicines and vaccines have not found yet, but, this pandemic will be overcome with strong collaboration. Countries have been taken necessary measures such as restriction on tourism, travel and transportation, partially restrictions, distance learning and working and behavioral social events. The ultimate objective is to minimize the damage of this outbreak. The level of damage depends on measures, responses and resilience of economies and sectors.

Some sectors, such as aviation and accommodation, are restricted, so their economic output are lost during the lockdown. This study aims to analyze the effects of restrictions on the macroeconomic and CO₂ emissions in Turkey. Three scenarios, namely Fast Recovery Scenario (FRS), Continuing Slowdown Scenario (CSS) and Economic Recession Scenario (ERS) are set according to the differentiated level of the restrictions. According to the simulation of these scenarios, the GDP as prominent in this analysis reduces by 4.6 and 13.8 per cent. Other macroeconomic variables such as total hours worked by employees, number of employees, labour compensation, capital compensation and nominal capital stock fall significantly. On the other hand, CO₂ emissions as a greenhouse gas mitigate by ranging from 2.8 to 8.4 per cent. Emissions reduction is a good effect of the COVID-19. However, any strong impulse during the recovery period might add new and additional CO₂ emissions. Type of impulse depends on the rate of transformation of sectors and behaviors. These transformations might include continuing reductions of overconsumption, aligning with distance learning and working, changing aviation destination and duration, the transition towards a circular economy and sustainable production and consumption rather than conventional systems.

The restrictions of many sectors is not a feasible situation for an economy. Because, if the sectoral activities are restricted, the economic system gives an alert. Thus, countries should immediately take essential measures and actions for compensation of any losses in these sectors. Besides this, changes in sectoral activities, behaviors and societies should be monitored very carefully. New sub-sectors might be emerged or transform its conventional actions and patterns. This transformation might lead to the transition to more efficient sectors, reduction and consumption. Therefore, Turkey should follow fundamental macroeconomic and sectoral indicators more frequently. Quarterly or annually reporting by governmental institutions should be monthly or weekly. During the COVID-19 period, taking fast and appropriate measures and policies are very crucial.

REFERENCES

- Arezki, R., & Nguyen, H. (2020). Novel coronavirus hurts the Middle East and North Africa through many channels. In R. Baldwin & B. W. di Mauro (Eds.), *Economics in the Time of COVID-19*.
- Arndt, C., & Lewis, J. D. (2001). The HIV/AIDS pandemic in South Africa: sectoral impacts and unemployment. *Journal of International Development*, 13(4), 427–449. <https://doi.org/10.1002/jid.796>
- Aydın, L. (2018). Effects of increasing indigenous coal share in Turkey's electricity generation mix on key economic and environmental indicators: An extended input–output analysis. *Energy Exploration & Exploitation*, 36(2), 230–245. <https://doi.org/10.1177/0144598717737694>
- Baldwin, R., & Mauro, B. W. di. (2020). *Economics in the Time of COVID-19*. (R. Baldwin & B. W. di Mauro, Eds.), *Economics in the Time of COVID-19*.
- Baldwin, R., & Tomiura, E. (2020). Thinking ahead about the trade impact of COVID-19. In R. Baldwin & B. W. di Mauro (Eds.), *Economics in the Time of COVID-19*.
- Bell, C., Devarajan, S., & Gersbach, H. (2004). Thinking about the long-run economic costs of AIDS, in The Macroeconomics of HIV/AIDS. In M. Haacker (Ed.), *The Macroeconomics of HIV/AIDS*. Washington, DC.
- Bhargava, A., Jamison, D. T., Lau, L. J., & Murray, C. J. . (2001). Modeling the effects of health on economic growth. *Journal of Health Economics*, 20(3), 423–440. [https://doi.org/10.1016/S0167-6296\(01\)00073-X](https://doi.org/10.1016/S0167-6296(01)00073-X)
- Bloom, D. E., Sachs, J. D., Collier, P., & Udry, C. (1998). Geography, Demography, and Economic Growth in Africa. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1998(2), 207. <https://doi.org/10.2307/2534695>
- Bloom, E., Wit, V. de, & Jose, M. J. C.-S. (2005). *Potential economic impact of an Avian Flu pandemic on Asia* (ERD Policy Brief 42).
- Bodenstein, M., Corsetti, G., & Guerrieri, L. (2020). Social Distancing and Supply Disruptions in a Pandemic. *Finance and Economics Discussion Series*. <https://doi.org/10.17016/feds.2020.031>
- Buheji, M., & Ahmed, D. (2020). Foresight of Coronavirus (COVID-19) Opportunities for a Better World. *American Journal of Economics*, 2020(2), 97–108. <https://doi.org/10.5923/j.economics.20201002.05>
- Chou, J., Kuo, N.-F., & Peng, S.-L. (2004). Potential Impacts of the SARS Outbreak on Taiwan's Economy. *Asian Economic Papers*, 3(1), 84–99. <https://doi.org/10.1162/1535351041747969>
- Corsatea, T. D. ., Lindner, S. ., Arto, I.; Román, M. V. ., Rueda-Cantuche, J.M.; Velázquez Afonso, A.; Amores, A. F. ., & Neuwahl, F. (2019). *World Input-Output Database Environmental Accounts*. <https://doi.org/10.2760/024036>
- Cuddington, J. T. (1993a). Modeling the Macroeconomic Effects of AIDS , with an Application to Tanzania Author. *Oxford Journals*, 7(2), 173–189.

- Cuddington, J. T. (1993b). Modeling the Macroeconomic Effects of AIDS , with an Application to Tanzania Author (s): John T . Cuddington Source : The World Bank Economic Review , Vol . 7 , No . 2 (May , 1993), pp . 173-189 Published by : Oxford University Press Stable URL : [http, 7\(2\), 173–189](http://doi.org/10.1016/0304-3878(94)90013-2).
- Cuddington, J. T., & Hancock, J. D. (1994). Assessing the impact of AIDS on the growth path of the Malawian economy. *Journal of Development Economics*, 43(2), 363–368. [https://doi.org/10.1016/0304-3878\(94\)90013-2](https://doi.org/10.1016/0304-3878(94)90013-2)
- Cuddington, J. T., Hancock, J. D., & Rogers, C. A. (1994). A dynamic aggregative model of the AIDS epidemic with possible policy interventions. *Journal of Policy Modeling*, 16(5), 473–496. [https://doi.org/10.1016/0161-8938\(94\)90024-8](https://doi.org/10.1016/0161-8938(94)90024-8)
- Forster, P., Forster, L., Renfrew, C., & Forster, M. (2020). Phylogenetic network analysis of SARS-CoV-2 genomes. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(17), 9241–9243. <https://doi.org/10.1073/pnas.2004999117>
- Freire, S. (2004). Impact of HIV/AIDS on saving behaviour in South Africa. *Unpublished Manuscript*. Retrieved from http://www.tips.org.za/files/Impact_of_HIVAIDS_on_saving_behaviour_in_South_Africa.pdf
- Haacker, M. (2002a). *Modeling the Macroeconomic Impact of HIV/AIDS: IMF Working Paper WP/02/195* (IMF Working Paper W/02/195, 41-95). Washington, DC.
- Haacker, M. (2002b). *The economic consequences of HIV/AIDS in Southern Africa* (IMF Working Paper W/02/38, 41-95). Washington, DC.
- Hai, W., Zhao, Z., Wang, J., & Papers, A. E. (2004). *The Short-Term Impact of SARS on the Chinese Economy* *.
- Joo, H., Maskery, B. A., Berro, A. D., Rotz, L. D., Lee, Y.-K., & Brown, C. M. (2019). Economic Impact of the 2015 MERS Outbreak on the Republic of Korea’s Tourism-Related Industries. *Health Security*, 17(2), 100–108. <https://doi.org/10.1089/hs.2018.0115>
- Le Quéré, C., Jackson, R. B., Jones, M. W., Smith, A. J. P., Abernethy, S., Andrew, R. M., ... Peters, G. P. (2020). Temporary reduction in daily global CO2 emissions during the COVID-19 forced confinement. *Nature Climate Change*. <https://doi.org/10.1038/s41558-020-0797-x>
- Lee, J.-W., & McKibbin, W. J. (2004). Globalization and Disease: The Case of SARS. *Asian Economic Papers*, 3(1), 113–131. <https://doi.org/10.1162/1535351041747932>
- Leontief, W. W. (1941). *The Structure of the American Economy*. Oxford University Press. Retrieved from <https://about.jstor.org/terms>
- Maital, S., & Barzani, E. (2020). *The Global Economic Impact of COVID-19: A Summary of Research*.
- Malley, R., & Malley, R. (2020). When the Pandemic Hits the Most Vulnerable Developing Countries Are Hurling Toward Coronavirus Catastrophe. Retrieved April 3, 2020, from <https://www.foreignaffairs.com/articles/africa/2020-03-31/when-pandemic-hits-most-vulnerable>

- Mandel, A., & Veetil, V. P. (2020). *The Economic Cost of Covid Lockdowns: An Out-of-Equilibrium Analysis*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3588421>
- Mann, C. L. (2020). Real and financial lenses to assess the economic consequences of COVID-19. In R. Baldwin & B. W. di Mauro (Eds.), *Economics in the Time of COVID-19*.
- McKibbin, W., & Fernando, R. (2020a). The economic impact of COVID-19. In R. Baldwin & B. W. di Mauro (Eds.), *Economics in the Time of COVID-19*.
- McKibbin, W., & Fernando, R. (2020b). *The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19 : Seven Scenarios*.
- McKibbin, W. J., & Sidorenko, A. A. (2006). *Global Macroeconomic Consequences of Pandemic Influenza*.
- Meltzer, M. I., Cox, N. J., & Fukuda, K. (1999). *Emerging Infectious Diseases The Economic Impact of Pandemic Influenza in the United States: Priorities for Intervention* (Vol. 5). Retrieved from <http://www.cdc.gov/od/nvpo/pandemicflu.htm>.
- Over, M. (1992). *The Macroeconomic Impact on HIV/AIDS in Sub-Saharan Africa* (African Technical Working Paper No. 3).
- Paital, B. (2020). Nurture to nature via COVID-19, a self-regenerating environmental strategy of environment in global context. *Science of The Total Environment*. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.139088>
- Pritchett, L., & Summers, L. H. (1993). *Wealthier is healthier* (Vol. 1150). World Bank Publications.
- Rassy, D., & Smith, R. D. (2013). The economic impact of H1N1 on Mexico's tourist and pork sectors. *Health Economics*, 22(7), 824–834. <https://doi.org/10.1002/hec.2862>
- Robalino, D. A., Jenkins, C., & Maroufi, E. K. (2002). *The risks and macroeconomic impact of HIV/AIDS in the Middle East and North Africa: Why waiting to intervene can be costly*. The World Bank.
- Sachs, J. (2001). *Macroeconomics and health: investing in health for economic development*. World Health Organization.
- Schoenbaum, S. C. (1987). Economic impact of influenza: the individual's perspective. *The American Journal of Medicine*, 82(6), 26–30.
- Siu, A., & Wong, Y. C. R. (2004). Economic Impact of SARS: The Case of Hong Kong. *Asian Economic Papers*, 3(1), 62–83. <https://doi.org/10.1162/1535351041747996>
- Timmer, M. P., Dietzenbacher, E., Los, B., Stehrer, R., & de Vries, G. J. (2015). An Illustrated User Guide to the World Input-Output Database: the Case of Global Automotive Production. *Review of International Economics*, 23(3), 575–605. <https://doi.org/10.1111/roie.12178>
- UNDP. (2020). COVID-19: Looming crisis in developing countries threatens to devastate economies and ramp up inequality. Retrieved April 3, 2020, from https://www.undp.org/content/undp/en/home/news-centre/news/2020/COVID19_Crisis_in_developing_countries_threatens_devastate_economies.html

- WB. (2020). World Bank Group Launches First Operations for COVID-19 (Coronavirus) Emergency Health Support, Strengthening Developing Country Responses. Retrieved April 3, 2020, from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/02/world-bank-group-launches-first-operations-for-covid-19-coronavirus-emergency-health-support-strengthening-developing-country-responses>
- WHO. (2020a). Pneumonia of unknown cause – China. Retrieved May 8, 2020, from <https://www.who.int/csr/don/05-january-2020-pneumonia-of-unkown-cause-china/en/>
- WHO. (2020b). WHO | Disease outbreaks. Retrieved April 7, 2020, from <https://www.who.int/csr/don/en/>
- World Bank. (2016). 2014--2015 West Africa Ebola crisis: impact update. World Bank Group Washington, DC.
- Wren-Lewis, S. (2020). The economic effects of a pandemic. In R. Baldwin & B. W. di Mauro (Eds.), *Economics in the Time of COVID-19*.

APPENDIX

Table A. Economic sectors of Turkish economy

1	Crop and animal production, hunting and related service activities	29	Wholesale trade, except of motor vehicles and motorcycles
2	Forestry and logging	30	Retail trade, except of motor vehicles and motorcycles
3	Fishing and aquaculture	31	Land transport and transport via pipelines
4	Mining and quarrying	32	Water transport
5	Manufacture of food products, beverages and tobacco products	33	Air transport
6	Manufacture of textiles, wearing apparel and leather products	34	Warehousing and support activities for transportation
7	Manufacture of wood and of products of wood and cork, except furniture	35	Postal and courier activities
8	Manufacture of paper and paper products	36	Accommodation and food service activities
9	Printing and reproduction of recorded media	37	Publishing activities
10	Manufacture of coke and refined petroleum products	38	Motion picture, video and television programme production
11	Manufacture of chemicals and chemical products	39	Telecommunications
12	Manufacture of basic pharmaceutical products and pharmaceutical preparations	40	Computer programming, consultancy and related activities; information service activities
13	Manufacture of rubber and plastic products	41	Financial service activities, except insurance and pension funding
14	Manufacture of other non-metallic mineral products	42	Insurance, reinsurance and pension funding, except compulsory social security
15	Manufacture of basic metals	43	Activities auxiliary to financial services and insurance activities
16	Manufacture of fabricated metal products, except machinery and equipment	44	Real estate activities
17	Manufacture of computer, electronic and optical products	45	Legal and accounting activities; activities of head offices; management consultancy activities
18	Manufacture of electrical equipment	46	Architectural and engineering activities; technical testing and analysis
19	Manufacture of machinery and equipment n.e.c.	47	Scientific research and development
20	Manufacture of motor vehicles, trailers and semi-trailers	48	Advertising and market research
21	Manufacture of other transport equipment	49	Other professional, scientific and technical activities; veterinary activities
22	Manufacture of furniture; other manufacturing	50	Administrative and support service activities
23	Repair and installation of machinery and equipment	51	Public administration and defence; compulsory social security
24	Electricity, gas, steam and air conditioning supply	52	Education
25	Water collection, treatment and supply	53	Human health and social work activities
26	Sewerage; waste collection, treatment and disposal activities;	54	Other service activities
27	Construction	55	Activities of households as employers;
28	Wholesale and retail trade and repair of motor vehicles and motorcycles	56	Activities of extraterritorial organizations and bodies

IMPACT OF COVID-19 ON UNIVERSITY EDUCATION: THE CASE OF BALKH UNIVERSITY OF AFGHANISTAN

Khalilullah Hassani

Ankara Yildirim Beyazit University, Social Science, Master of Economic
kdelawar786@gmail.com

Abstract: As COVID-19 emerged from China and spread around the world like a pandemic, it was not just a health disease threat perhaps it could affect the world economically, politically, socially and educationally so, this research is conducted to find the impact of COVID-19 on education and Balkh University of Afghanistan is taken as a case. The qualitative design is used for conducting this research. The criteria to be interviewed is defined by (I) having at least the degree of Associate Professor, (II) currently being as the lecturer of any subject but the different field, (III) having awareness related COVID-19 from any sources. The head of the medical department, orthopedic lecturer, and medical English lecturer are interviewed via telephone which is recorded and attested as written form. The conclusion of this research shows that the impact of COVID-19 on university education is negative and absence of presence lecture, being away from library and group study, non-availability of laptops and low quality of internet for joining online classes are the causes for negative impact. Although universities are looking to have strategies from the Ministry of Higher Education (MHE) but they suggest to use the coming vocation as an opportunity for negative impacts compensation. The non-existence of awareness related to the ending of this virus created a lot of worries related to the future and creating strategies to compensate for the negative impact, as still the virus is active so it is very difficult to have a strict conclusion. This paper is for university education, the conclusion and strategies are not preferable for under grade 12 students.

Keywords: University Education, COVID-19, Balkh University

COVID-19'UN ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ ÜZERİNDE ETKİSİ: AFGANİSTAN BALKH ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Özet: Covid-19 Çin'de ortaya çıkarak ve pandemi olarak tüm dünyaya yayılarak belki de dünyayı ekonomik, politik, sosyal ve eğitimsel açıdan etkileyebildi. Bu nedenle, COVID-19'un eğitim üzerindeki etkisini bulmak için bu araştırma yapılmış ve Afganistan'ın Balkh Üniversitesi örnek olarak alınmıştır. Bu araştırmanın yürütülmesi için nitel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Görüşülecek kişi kriterleri, (I) en az Doçent derecesine sahip olmak, (II) şu anda farklı bir alandan başka bir dersin öğretim üyesi olmak, (III) herhangi bir kaynaktan COVID-19'la ilgili bilgiye sahip olmak olarak tanımlanmıştır. Tıbbi bölüm başkanı, ortopedik öğretim görevlisi ve tıbbi İngilizce öğretim görevlisi ile telefon üzerinden kaydedilen ve yazılı olarak onaylanan röportajlar yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucu COVID-19'un üniversite eğitimi üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu ve derslerin olmaması, kütüphane ve grup çalışmasından uzak kalınması, dizüstü bilgisayarların erişilebilir olmaması ve çevrimiçi derslere katılmak için internet kalitesinin yetersiz olması olumsuz etkinin nedenleri olarak gösterilmektedir. Üniversiteler, Yükseköğretim Bakanlığı'ndan (MHE) stratejiler aramalarına rağmen , onlar yaklaşmakta olan yaz okul tatilinin olumsuz etkinin telafisi için bir fırsat olarak kullanılmasını öneriyor. Bu virüsün sona ermesi ile ilgili farkındalığın olmaması, gelecekle ilgili birçok endişe yarattı ve olumsuz etkiyi telafi etmek için stratejiler yaratmak mümkün değil, çünkü virüs hala aktif durumda ve sıkı bir sonuca varmak çok zor. Bu makale üniversite eğitimi içindir, sonuç ve stratejiler 12. sınıf altı öğrenciler için tercih edilemez.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Eğitimi, COVID-19, Balkh Üniversitesi

1. INTRODUCTION

Since December of 2019, the first sign of COVID 19 appeared in Wuhan, China, and converted to a pandemic for all the world. Consequently, this pandemic picked in the USA, Italy, Spain, Germany, China, France. Iran, UK, Switzerland, and Turkey, currently more than 94% of the victims of this pandemic is out of China (Duddu, P. 2020). According Director-General of World Health Organization (WHO) Ghebreyesus (April 2020) report the global confirmed case was 2,471,136 and total death was 169,006 in which recently according to the (May 2020) report, the affected cases are increasing more than 6 million, death cases are crossing the limit of 362786 and 206 countries are affected. COVID 19 is not just a threat for health or a single country perhaps it could affect all the world socially, politically, psychologically, educationally and economically in which this outbreak induces a de-globalization by forcing countries to lock-down borders and all the educational institutions, tourism, investment, export, and import have received a shock. Director-General of United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) Azoulay (2020) said that over 850 million children and youth, approximately half of the world's student population had to stay away from schools and universities because of COVID-19 pandemic and 102 countries are forced to nationwide closures and 11 countries remain in local shut-down. UNESCO has launched a worldwide COVID-19 education coalition which brings together

[Online International Conference of COVID-19 \(CONCOVID\) | 12-13-14 June 2020](#)

PROCEEDING BOOK

partners and private sectors like Global System for Mobile Communications (GSMA) and Microsoft to help countries to develop a learning system for decreasing the educational disruption and keep social contact with educators. According to the recent and updated report of UNESCO, approximately 70% of the world's students are being affected by nationwide closures.

COVID-19 could affect university education all over the world. Afghanistan is also one of those countries in which the COVID-19 could have affect it, so this paper is conducted to find out the impact of COVID-19 on university education of Afghanistan, how COVID-19 is affecting the universities education and what are the strategies for the coming educational period. Although it would be very early to consider the impact of COVID-19 on universities' education at all, because the virus is still active and disturbing the world's educational system but still its effect is analyzed till now. The significances of this research are to discover the impact of COVID-19 on university education which will help the policymakers to overcome this phenomenon.

2. LITERATURE REVIEW

The literature regarding the impact of COVID-19 is very little but it doesn't mean that education cannot be affected by COVID-19, that is all because of the non-existence of any kind of pandemic around the world in the recent century.

Sintema (2020) launched research regarding the impact of COVID-19 on the performance of Grade 12 students, it was hypothesized that COVID-19 affect the 12-grade examination negatively. The data is collected by the help of three teachers from a public secondary school in the Chipata District of Eastern Province in the Republic of Zambia (2020). The head of the department and one lecturer are interviewed via mobile phone. The result of this research shows that probably in the final examination of this year there would be a drop in the passing percentage and if the outbreak is not controlled in a short time there may be non-compensable disruption in students' performance. Burgess and Sievertsen (2020) investigated related to school, skills, learning, and impact of COVID-19 on education in which the data is collected through the internet in the current year (2020). The global lockdown of educational centers due to COVID-19 causes a lot of interruption and disruption in students learning. Homeschooling is not only a massive shock to parents but also children's social life and learning are affected as well and teaching is being done online with more challenges for everyone. Bao (2020) researched related to the COVID-19 and online teaching in higher education and Peking university is used as a case study and this research concludes five high impacts for online education: (a) high relevance between student learning and online structural design, (b) effective delivery of online system, (c) high-quality participation to improve students learning, (d) support provided by the assistant to students. Skulmowski and

Rey (2020) looked COVID- 19 as an accelerator for digitalization at a German university, after analyzing the syllabus data, it is found that using of videos and video conferencing is an important current development. This situation has accelerated the digitalization of university teaching and it can be established permanent that will offer flexibility for educators and students. Everything depends upon situations and time will tell us when to start the face-to-face classes but for current situations, the most useful and second-best alternative is an online system.

There is no more literature related to the impact of COVID-19 on education but there is a lot of literature which is directly related to the medical studies (Pather et al. 2020; Franchi 2020; Ravi 2020; Kazerooni et al. 2020; Regier et al. 2020; Iyer et al. 2020).

3. COVID-19 AND UNIVERSITY EDUCATION IN AFGHANISTAN

In 14 march of 2020, Afghanistan government closed all the educational institutions due to COVID-19 pandemic and it was one of the useful and beneficial decisions which were taken because educational institutions are such places in which thousand educators are facing and sharing materials which will be increasing the chances to be affected, and disease can spread rapidly. The government of Afghanistan launched an online education system in which all students are required to make a user ID and joint lectures online. The case of COVID-19 in Afghanistan regarding university education is quite different than most of the other countries of the world. Universities in most of the countries are opening because the COVID-19 is being managed but unfortunately the same case is not in Afghanistan, as recently World Health Organization reported that total cases are increasing more than 16 thousand and the death cases are 270 which shows 1.6% increase in one day while in most of the countries it is never increasing perhaps it is decreasing at a significant level so that will be problematic for Ministry of Higher Education (MHE) to handle this burden and take a decision. Afghanistan is a country that after suffering a lot of instability, security and the economic problem could stand again and educators have gotten interested as a result the performance is increased at a significant level. For having more clarification, the following table is extracted from Balkh University which shows the performance of each student at the time trend, as follow:

Table 1: Trend analysis of performance of Medical students in core subject's governmental university (Balkh University of Afghanistan)

Subject	Performance 2018	% in	Performance % in 2019	% add/drop
Radiology	65.5%		68.4%	2.9%
Pharmacology	77.6%		80%	2.4%

Medicine	83.2%	85.6%	2.4%
Surgery	80%	83.5%	3.5%
Gynaecology	86.4%	87.5%	1.1%
Public Health	97%	98%	1%

Sources: Balkh University of Afghanistan

As the above Table-1, the performances of medical educators are increasing at a significant level and the percentage of performance is quite positive, but after the occurrence of the COVID-19 pandemic, the situations may become adverse for 2020 which made concern the educators.

After the occurrence of COVID-19, most of the researchers launched research papers regarding the impact of COVID-19 on economic, trade, health and other aspects but there are very rare papers related to the impact of COVID-19 on university education so in the result, I felt it necessary to find out the impact of COVID-19 on university education and I hope the conclusion and policy will be used by Ministry of Higher Education (MHE) for the education university rather by Ministry of Education (ME) for under 12 Grade.

4. METHODOLOGY AND DATA

Methodology

The qualitative design is employed in this study by using a case study approach, Creswell (2017). The Balkh University of Afghanistan is used as a case study whose views are presented as the result of the study. Interview data are collected from three lecturers at a governmental university (Balkh University) which is located at the north part of Afghanistan, among three personalities one of them is the head of the medical department and lecturer at ophthalmology, second one is the lecturer at the orthopedic department and the third one is the member of policymaking for student affair and lecturer at medical English department. The criteria to be interviewed was defined by (I) having at least the degree of Associate Professor, (II) currently being as the lecturer of any subject but the different field, (III) having awareness related COVID-19 from any sources. So, by having these three criteria all the above personalities are selected to conduct the interview.

The interview protocol was developed by the author of this research. Initially, the interview protocol was structured of 5 questions in which after consideration by the lecturer two questions are removed before the interview because of disagreement in response and three questions remained which are involved of many contents.

Data collection and Analysis

At the start of COVID-19, having social distance and self-isolation was necessary but continuously the lock-down become compulsory and there were no ways to have a face-to-face interview, as a result, interviews were conducted via telephone. The telephone interviews were recorded by using a phone call recording application then converted to a text-form and sent back to the university which is reviewed and approved as an attested interview which will be attached at the end of this paper. All the approving and attesting procedure is done to increase the reliability and validity of the data.

5. RESULT

The result of the conducted interview with the head of the department and lecturer indicates there will be a disruption and drop to the performance of the student in the coming exams of 2020. Mostly the reason is the disconnection between lecturer and educator and non-availability of the internet to join online classes regularly. When asked How do you consider the impact of COVID-19 on the performance of medical students in the coming July/August examination? The Head of Department and Lecturers explained the effects.

Interviewer: How do you consider the impact of COVID-19 on the performance of medical students in the coming July/August examination?

Head of Medical Department: There is no doubt that the effect of COVID-19 on university education of a country like Afghanistan is quite negative. Nonexistence of face to face lectures and joining classes properly created disruptions, although the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MHEA) launched an online education system but it is not looking useful at all because of the non-availability of enough and speedy internet. If we make easy exams there will be good examination performance but according to the strict rules there will be no changes to the level of questions, so we can conclude that there is no good performance expectation for coming exams which will hurt and disturb all the educational periods.

Orthopedic Lecturer: For having a good performance, students required good quality of lectures, although the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MHEA) launched an online system. my self being as a lecturer couldn't find it useful because most of the students have internet problem and some of them don't have the computer to joint online classes, as a result, students will be facing the educational crisis, so, in this case, we cannot expect a good performance in coming exams and unfortunately the performance of all students will be negative which made concern all the educators and lecturer.

Medical English lecturer: Maybe handling such a situation are not very difficult for first world countries but for third world countries i.e. Afghanistan it is like a disaster and crisis. We don't have proper classes, unfortunately, each educator doesn't have accessibility with the internet and laptop. Because of COVID-19, no one dares to participate the classes either

lecturer or educator, no one has the availability to the university library, there is no chance for having group study and no way to discuss related any kind of complicated topic, so it is looking clear that performance will not be satisfactory and it could be considered as a negative impact of COVID-19 on students' performance for the coming period.

All colleagues had a close idea regarding the first question, they considered the impact of COVID-19 on education quite negative, the reasons are non-existence of face-to-face lecture, lack and low quality of internet, non-availability of library and group study. The second question asked as educators' performance was increasing in 2018-2019, what will be the result for 2020? Responded as follow:

Interviewer: As it is considered, the passing rate has increased from 2018-2019, what will be the result in 2020?

Head of Medical Department: Yes, fortunately, we have had a very good passing rate in all of the educational periods, but in the coming exams of 2020 it will be very difficult to save the previous record. We were looking very positive for the ending of COVID-19 but unfortunately, the level of this pandemic is increasing day by day so, in such a situation we expect a strictly negative impact of COVID-19 on the result of 2020 examination.

Orthopedic Lecturer: How we can have a positive result and increased passing rate while there are nether any proper classes nor accessible online classes? Lecturers are afraid of the educator and educator are afraid of lecturer while some of the classes like laboratory need you physically present and do some practical works so in this case, it is very difficult to expect a good passing rate. If there is a good exam performance through online exams still, I don't expect it a good quality of education because the online exam is not safe at all, in this case, unfortunately, we can consider the result of exams performance negative in coming periods.

Medical English lecturer: In previous years the situations were normal but right now everything is changed because of the current pandemic. The non-existence of proper classes, non-availability to the university libraries, and non-existence of physical lecture are the causes which will take down the passing rate in this period. Unfortunately, the outbreak is increasing and making the situations very hard, and currently, there are no chances for the lecturer and educator to come close so we can conclude that the passing rate this year will be hurt and the impact of this pandemic is negative on students' performance.

They were satisfied with 2018 and 2019 but in the case of 2020 expectations toward the good performance of educators are very low. Nonexistence of presence lecture and laboratory, non-familiarity with online lectures, and specifically continuation of COVID-19 as double are the main causes of disagreement. The third question asked related strategies for compensation of the negative impact of COVID-19 on educations in the future, as follow:

Interviewer: If the effect is negative, what strategies will you suggest to compensate and recover it?

Head of Medical Department: Well, although we are looking for having suggestions from the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MHEA) to provide some required strategies to compensate for the disruptions. In my view's either we launch summer classes or we may put the burden and missed lecture for the coming periods there are no other solutions. The most complicated case with taking decision toward COVID-19 is that still, the date of ending of this pandemic is not clear, as a result cannot have any strict comment and everything depend upon situations.

Orthopedic Lecturer: Still we are looking for having useful ideas from the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MHEA) but according to my view's we may not lose the coming summer vocation and use it as an opportunity to compensate the lost lectures and the subjects which need to do it practically. The riskiest and difficult part of taking decision regarding the current issues are non-existence of any evidence for ending of COVID-19, still it depends upon the situation and no one can have a strict comment.

Medical English lecturer: All the committee members are waiting for the Ministry of Higher Education of Afghanistan (MHEA) to provide any useful solution for compensation of disruption which accrues due to COVID-19 pandemic but being as a lecturer I suggest to use the coming vocation and if it couldn't fulfill the disruption, I strongly suggest to put pressure for the coming periods that could have done compensation but one thing is mentionable that everything depends on situations because that still virus is active and there is no sign of its ending.

Firstly, they are looking for having any solution and policy through Ministry of Higher Education of Afghanistan (MHEA), secondly, their suggestions are using the coming vocation as an opportunity to compensate but added that everything depends upon situations as the virus is still active and there is no ending evidence.

6. CONCLUSION

As it has been shown that the impact of COVID-19 on university education of Afghanistan is negative and absence of presence lecture, being away from library and group study, non-availability of laptops and low quality of internet for joining online classes are the causes for negative impact. Universities are looking to have strategies from the Ministry of Higher Education (MHE) and they suggest to use the coming vocation as an opportunity for negative impacts compensation. The non-existence of awareness related to ending of this virus created a lot of worries related to future and creating strategies to compensate the negative impact, as still virus is active so it is very difficult to have a strict conclusion.

REFERENCES

Azoulay, A. (2020, 20 March). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). <https://www.studyinternational.com/news/universities-closing-students-affected/>

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- Bao W. (2020, 07 April). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Journal of human behavior and emerging technology* 2:113-115, Retrieved May, 07 2020. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/hbe2.191>
- Burgess, S and Sievertsen, H. H. (2020, 01 April). Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education. *VOX CEPR Policy Portal*. <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education>
- Creswell, J. W. (2017). *Educational Research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. 4th edition.
- Duddu, P. (2020). "COVID-19 Coronavirus: Top ten most affected countries, pharmaceutical-technology, <https://www.pharmaceutical-technology.com/features/covid-19-coronavirus-top-ten-most-affected-countries/>
- Franchi, T. (2020, 17 April). The Impact of the COVID-19 Pandemic on Current Anatomy Education and Future Careers: A Student's Perspective. *Journal of Anatomical Sciences Education*, 13: 312-315. <https://anatomypubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ase.1966>
- Ghebreyesus, A. T. (2020, 29 May). World Health Organization (WHO). Rolling updates on COVID-19 <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>
- Iyer P, Aziz, K and David, M. (2020, 27 April). Impact of COVID-19 on Dental Education in US. *Journal of Dental Education*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jdd.12163>
- Kazerooni, A. R, Amini, M, Tabari, P and Mehssa, M. (2020, 30 April). Peer Mentoring for Medical Students During COVID-19 Pandemic Via a Social Media Platform. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/medu.14206>
- Pather, N and Blyth, P. (2020, 18 April). Forced Disruption of Anatomy Education in Australia and New Zealand: An Acute Response to the COVID-19 Pandemic. *Journal of Anatomical Sciences Education*, 13:284-300. <https://anatomypubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ase.1968>
- Ravi, K. S. (2020, 11 April). Dead Body Management in Times of COVID-19 and Its Potential Impact on the Availability of Cadavers for Medical Education in India. *Journal of Anatomical Sciences Education*, 13:316-317. <https://anatomypubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ase.1962>
- Regier, D. S, Smith, W. E and Byers, H. M. (2020, 23 April). Medical Genetics Education in the Midst of the COVID-19 Pandemic. *American Journal of Medical Genetics*, 182: 1302-1308. <https://doi.org/10.1002/ajmg.a.61595>
- Sintema, J. S. (2020). Effect of COVID-19 on the Performance of Grade 12 Students: Implications for STEM education. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. 16(7):1-6
- Skulmowski, A and Rey, G. D. (2020, 28 May). COVID-19 As an Accelerator for Digitalization at a German University: Establishing Hybrid Campuses in Times of Crisis. *Journal of Human Behavior and Emerging Technology*. <https://doi.org/10.1002/hbe2.201>.

IMPACT OF LEGAL AND ECONOMIC MEASURES ON THE MANAGEMENT OF GLOBAL PANDEMIC COVID-19 IN THE WESTERN BALKANS

Dr.Sc. Mensur Morina

UBT College – Kosovo, Hacettepe University (Ph.D.) Forensic Sciences-Doctor of
Philosophy,
Ilim Yayma Vakfi
mensur.morina@gmail.com

Dr.Sc. Kestrim Avdimetaj

FAMA College – Kosovo,
kestrimavdimetaj@gmail.com

Abstract: The main purpose of this scientific study is to address the impact of legal and economic measures on the management of global pandemic COVID-19 in the Western Balkans, with a special emphasis on Kosovo. Specifically, the main thesis of this study will dwell on the legal and economic measures employed during this time period. This paper will be drafted employing a comprehensive methodology, applying various research-scientific methods. Also, data and results will be tested employing various models and methods in order for the results to be of higher scientific significance, e.g. comparative method, narrative method and analysis method. This scientific paper has given rise to the negative link between the global pandemic Covid-19 and economic growth. The study in question has been conducted based on the principle of originality, which makes efforts to explain the impact of the measures used in the management of pandemic COVID-19. Results and conclusions of this scientific research may be used by state institutions, policy-makers, financial institutions, banks, investors and businesses.

Key words: COVID-19, Legal, Legal measures, Economic Growth, Gross Domestic Product, Econometric Analysis, the Western Balkans.

1. INTRODUCTION

Numerous theories and debates have been developed in the early 2020 as a result of the rapid spread of COVID-19, which for a short time period was spread all over the world, resulting in high financial losses. The study of the thesis “Impact of the legal and economic measures on the management of global pandemic COVID-19 in the Western Balkans” is of dual interest. Initially, this paper will inform on possible social damages caused by the spread of COVID-19 in these countries (March – June, 2020). Secondly, the study will try to explain through the analysis how the pandemic impacted the economic activity. Based on the current data, we observe that all regional countries, specifically the Western Balkans, suffered colossal economic damages due to the imposition of the measures for preventing the spread of virus under the government policies, where the vast majority of the private sector could not operate and this led to lower budget revenues than those planned.

This study covers the Western Balkans, with a special emphasis on Kosovo, during the time period March – June, addressing the impact of measures employed for preventing the spread of the virus. The main scientific contribution to this study is determining the manner on how to overcome this situation, defining the adequate measures to be made available for economic recovery, being aware that the vast majority of businesses have suspended the economic activity during this period. Findings of this study show that the private sector has suffered losses of millions on daily basis as a result of prevention measures, listing the sector of gastronomy, tourism, transport, etc., as sectors that have been affected the most.

The thesis and the material contained in this paper is based on the data directly obtained from the financial institutions, such as Central Bank, Agency of Statistics, World Bank, International Monetary Fund, as well as many other relevant prestigious institution. We will employ various models and methods to confirm the reliability of hypotheses, e.g. narrative, comparative and analysis method.

The structure of this paper is as follows: the first part contains the purpose of the research, relevance of and motivation for the thesis, identification of research questions, as well as determining the hypotheses; the second part contains the literature review; the third part contains the methodology and scientific models employed; the fourth part contains the results obtained; the fifth part contains the conclusions; the paper ends with all calculations made during this scientific treatment in the form of an Annex.

In order to address this scientific issue, we have posed several research questions that will help us in solving the problem in this study.

1. What are the legal and economic measures to be undertaken by the Western Balkans for economic recovery?
2. What are the social and economic costs incurred in these countries as a result of COVID-19?

We determined the following research hypotheses in order to address these research questions:

H1. Restriction of the economic activity and imposition of prevention measures has an adverse impact on the economic growth in the Western Balkans.

H2: Lockdown has violated the constitution and laws in force in the Republic of Kosovo.

2. LITERATURE REVIEW

In this part we will try to present more specifically some of the main characteristics of the impact of global pandemic on the economic development of the countries, with a special emphasis on the Western Balkans. Referring to the official data of the World Health Organization (WHO), this threat was initially declared as global emergency in January, where the origin was in Wuhan, China, and within a short time period was spread in almost all countries of world (Washington Post, 2020).

A wide spread was observed in Europe in March, whereas in April the pandemic was rapidly spread in the United States of America, with more than 3.2 million people infected and resulted in suspension of the economic activity, closure of schools and self-isolation of people (The Economist, March, 2020). China was the first country that in January imposed the first restrictions on travels, followed by other countries, whereas in America more than 30 million people become unemployed, thus increasing the unemployment rate and deepening the economic recession (Department of Labour, USA, 2020). Current data show that the GDP shrunk for -4.5% in the first quarter, and it represents the highest economic decline since the last financial crisis in 2008.

Foreign investors withdrew around 26 billion dollars from Asian developing economies and more than 16 billion dollars from India, increasing concerns for a greater economic recession in Asia. Assessments (Stott, Michael, 2020) show that more than 29 million people in the Latin America could fall in extreme poverty, setting the country back for 10 years. In Europe, more than 30 people from Germany, France, England, Spain and Italy sought from governments of their countries financial support for their salaries, resulting in greater economic fall for -3.8% since 1995.

The crisis caused by the global pandemic COVID-19 challenged the governments of various countries applying fiscal and monetary policies, which support the financial markets and boost the economic activity. As Europe and the rest of the world, the Western Balkans is estimated to suffer a recession during 2020 and its spread will depend on the duration of the COVID-19 pandemic. This crisis constitutes an unprecedented shock that surprised the world and its economy. While countries adopting stay-at-home measures to slowdown and prevent the spread of the virus, the government and societies are facing high human, social and economic costs. Also, it is worth mentioning that the rapid spread of the pandemic in the Western Balkans resulted in the imposition of protection measures, providing rehabilitation centres for the infected people, increase of salaries for the sector of health, police and the

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

whole staff exposed to the risk from COVID-19. Prevention and protection measures included the closure of borders, closure of educational institutions, closure of the sector of gastronomy, as well as closure of many other economic sectors that have a direct impact on the economic shrinkage of these countries (OECD, 2020).

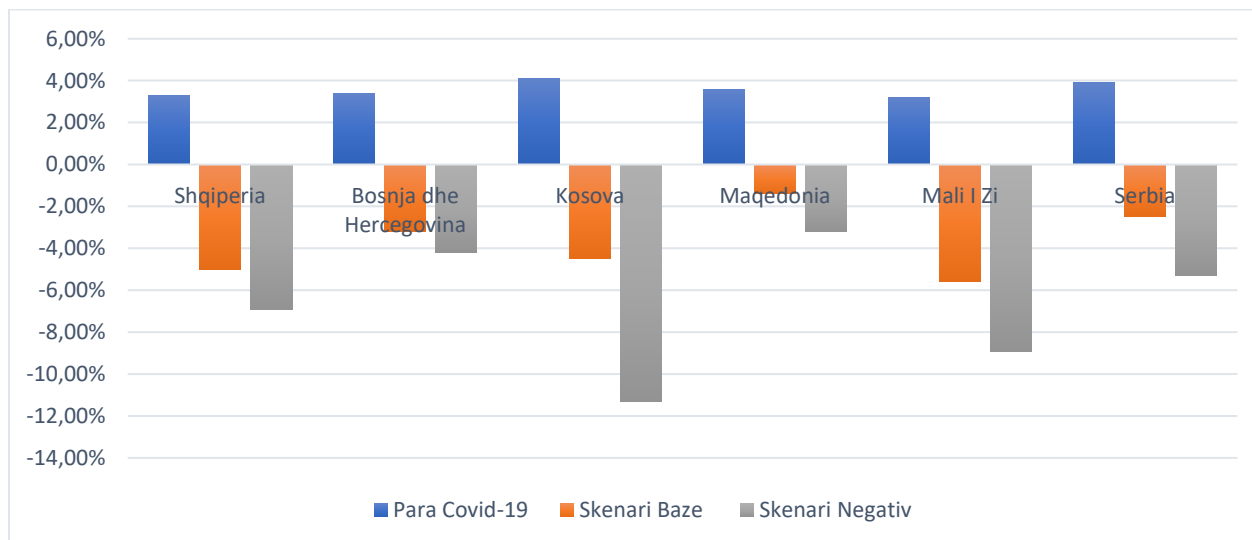
Based on the projections of the baseline scenario (World Bank, 2020), the recession will be significant, with around 3 percent shrinkage of the economic growth in the region, but with significant differences between the countries, subject to the economic structure and their weaknesses in the pre-crisis period. Based on the assumption that the spread of COVID-19 will be put under control by the mid of 2020 - enabling the resumption of economic activity after the lift of restrictive measure to control the spread of the virus and facilitating the financial market and supply chain disruption – the increase of actual GDP for the whole year would fall for 3.1 percent. Due to the fact that the economic structure of these countries depends on service exports and fiscal foreign weaknesses, it is possible that Montenegro, Albania and Kosovo will suffer an economic shrinkage of more than 8% compared to the projections before the spread of COVID-19. Serbia and North Macedonia are expected to suffer somehow slightly recessions, with a decline of 3.2, 2.5, and 1.4 compared to the projections before the spread of COVID-19 (World Bank, 2020).

3. ANALYSIS OF FINANCIAL IMPACT OF THE GLOBAL PANDEMIC COVID-19 ON THE WESTERN BALKANS

Based on the data published by the World Bank, the Western Balkans will suffer an economic decline during this period as a result of the imposition of measures for the prevention of the global pandemic COVID-19 and these results in economic recession for these countries. The duration of the economic recession in the Western Balkans depends on the spread of pandemic in Europe; however, currently it is very difficult to identify the actual cost of the impact of global pandemic COVID-19 on the economic growth of the Western Balkans, but it is obvious that this pandemic caused great financial damages not only to these countries, but all the countries all over the world. Regional growth for the Western Balkans is projected to be from -3 to -5,6 percent based on the last Regular Economic Report (RER) of the World Bank, which uses a baseline scenario and an adverse scenario due to the high level of uncertainty caused by this pandemic.

The baseline scenario assumes that the spread of the pandemic in Europe will soon slowdown and thus the restrictive measure may be lifted by the end of June, where a gradual economic recovery is to be expected in the second half of 2020. The adverse scenario assumes longer spread of the pandemic and thus the restrictive measure could not be lifted earlier than August, and the economic activity could be recovered in the last quarter of 2020.

Figure 1: Real GDP growth in the Western Balkans. Two scenarios for 2020

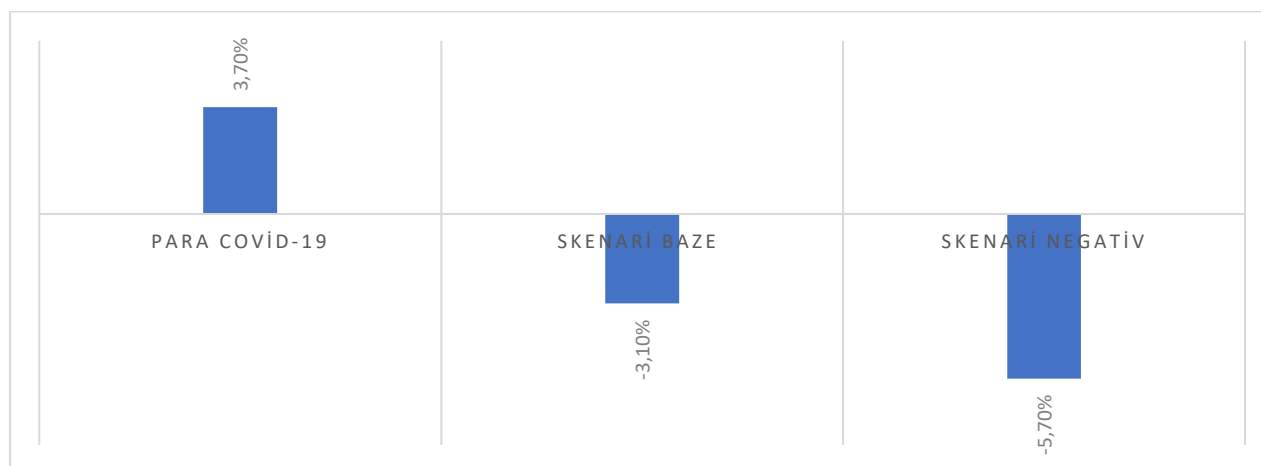

Source: World Bank

Based on the data of the World Bank, Figure 1 shows a real growth of GDP according to two scenarios in the Western Balkans. If we analyse them, we can see that Albania, based on the baseline scenario, is expected to experience an economic shrinkage of -5% and -6.9% according to the adverse scenario. According to the baseline scenario, the economic shrinkage in Bosnia will be -3.2%, whereas according to the adverse scenario, -4.20%, followed by Kosovo with -4.5% according to the baseline scenario and -11.3% according to the adverse scenario. Macedonia will have an economic decline of -1.4% according to the baseline scenario, and -3.2% according to the adverse scenario. Montenegro is expected to have an economic shrinkage of -5.6% according to the baseline scenario and -8.9% according to the adverse scenario. Finally, Serbia, according to the baseline scenario, will experience shrinkage of -2.5% and -5.30% based on the adverse scenario.

Referring to this data published by the World Bank, we can see that Kosovo and Montenegro are the countries that are expected to be affected the most in the economic aspect by the global pandemic COVID-19 during this time period.

Figure 2: Real GDP growth in the Western Balkans

Source: World Bank

Based on the statistics of the World Bank, the GDP experienced a real growth in the Western Balkans based on the scenarios, where one is more positive whereas the other more pessimistic. Based on the Figure 1, the economic growth in the Western Balkans before the global pandemic COVID-19 was 3.7%, whereas if we analyse the real growth of GDP according to the baseline scenario presented above, we see that the economic decline in the Western Balkans will be -3.1%. Based on the assessment under the pessimistic scenario, the economic decline in these countries is expected to be around -5.7%. Short-term measures in response to the crisis have been aligned with the policies of the most of EU countries. However, self-employment, part-time work and informal activities incomes are more present in the Western Balkans. People relying on these sources are unprotected from the effect of the crisis and hardly benefit from the measures undertaken. According to the report, it may be necessary to support these vulnerable groups through measures tailored to the conditions of the country.

For instance, six countries of the Western Balkans have informed of higher outreach of the existing social transfers programs in order to support self-employed households or vulnerable groups.

As it is unknown how much the crisis will last, all policy-makers face the same dilemma: using the whole fiscal space to mitigate the immediate effects of the crisis could be inefficient if the crisis was to last more.

4. RESEARCH FINDINGS

Measures approved for the Western Balkans

Find below some of the main measures imposed in the Zagreb Summit held on 6 May 2020 for the Western Balkans.

- The EU and the Western Balkans are together fighting the corona virus and its effects. The EU has mobilised very swiftly a package of over EUR 3.3 billion to the benefit of the Western Balkans, as outlined in the Commission Communication of 29 April on Support to the Western Balkans in tackling COVID-19 and the post-pandemic recovery.
- The EU and the Western Balkans partners share the objective of a peaceful, strong, stable and united Europe, underpinned by our historical, cultural and geographical ties and by our mutual political, security and economic interests.
- The EU is determined to further intensify its engagement at all levels to support the region's political, economic and social transformation and welcomes the pledge of the Western Balkans partners to uphold European values and principles and to carry out necessary reforms thoroughly and vigorously.
- Increased EU assistance will be linked to tangible progress in the rule of law and in socio-economic reforms, as well as on the Western Balkans partners' adherence to EU values, rules and standards.
- The EU welcomes the strong commitment by the Western Balkans partners to the primacy of democracy and the rule of law, especially the fight against corruption and organised crime, good governance, as well as respect for human rights, gender equality and for rights of persons belonging to minorities.
- The societal transformation and the effective implementation of reforms rest on these foundations. Civil society and independent and pluralistic media as well as freedom of expression and protection of journalists play a crucial role in the process of democratisation.
- Once we exit the immediate measures to contain the COVID-19 pandemic, a new phase of close cooperation to tackle the significant socio-economic impact of the crisis will follow.
- Investment is of utmost importance to spur the long-term recovery of the region and to support the necessary reforms to continue moving on the European path and to close the disparities by bringing the benefits to the region faster. The Western Balkans should transform into functioning market economies able to fully link to the EU's single market, to create jobs and entrepreneurial opportunities to improve the business and investment climate and to promote the rule of law. The focus should also be put on social development, and in particular on measures in the areas of health, education, social policy, and creating further opportunities for the youth.
- Preventing and countering terrorism and extremism, including the financing, radicalisation and return of foreign terrorist fighters require particular attention. The EU and the Western Balkans partners recognise that results in the fight against corruption and organised crime are essential for the region's political and socio-economic transformation and for regional stability and security, which are in the best interest of their people.

- The Western Balkans partners, in cooperation with the EU and with each other, will continue to take resolute actions against human trafficking, drug cultivation, money laundering and smuggling of human beings and drugs.

These measures have been imposed in the Zagreb Summit held on 06 May 2020, focusing on the assistance and support for the Western Balkans.

Legal measures approved by the Government of Kosovo

COVID-19 pandemic represents not only a serious threat for human health, but also a strong shock for the European and global economy. Most of the European countries have undertaken protection measures by restricting movement, to prevent wider spread of the pandemic that may lead to the collapse of the national healthcare systems and numerous deaths. Republic of Kosovo is one of the countries that have undertaken prevention measures in advance.

With no positive case with COVID-19 in Kosovo, the Government decided to close the educational institutions of all levels as a measure to prevent the spread of COVID-19 among the population. On 15 March 2020, the Government of Kosovo declared the public health state of emergency, imposing strict restrictions that effectively interrupted all activities in Kosovo.

- Suspension of the educational process in public and private educational institutions at all levels by 27 March 2020, recommending the relieve one parent from work (this measure does not apply to the health employees and security sector employees);
- Temporary suspension of air and land travel lines from high and medium risk countries (until further decision).
- Mandatory examination of travellers by the medical teams of MFMC at all entry and exit points of Kosovo with the support of the Kosovo Police to all citizens coming from epidemic zones, detection of cases with COVID-19 and undertaking the prevention measures.
- Mandatory self-quarantine for all citizens entering the Republic of Kosovo from epidemic zones with high and medium level of risk, in compliance with the WHO instructions (any violation is punishable under the Law for Prevention and Fighting against Infectious Diseases). In cases where the persons cannot be self-quarantined it is recommended that these persons shall be placed in joint quarantine as designated by the Government of the Republic of Kosovo.
- Public activities and non-public activities may take place in closed/without the presence of an audience as in: event/sporting event, assemblies, concerts, conferences, roundtables until further decision.
- Closure of restaurants, night clubs, gyms, pools from 23:00.
- The suspension of exports of medical equipment, materials and medicines from economic operators as well as producers, except with a decision from the Government.
- All governmental institutions, as well as public and private organizations are obliged to undertake protective measures as well as the disinfection in all the institutions in accordance with the instructions from the Ministry of Health regarding the reinforcement of hygienic measures.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- All public and private enterprises having the activity of public transportation, are obliged to disinfect their transport vehicles regularly.
- Organized international travel (with bus, minibus or similar) towards and back from places with high and medium risk, is suspended.
- Natural and legal persons who do not comply with this decision and disregard the recommendations within this decision shall be punished in accordance with applicable legislation.

These measures have been approved by the Government of Kosovo on 11 March 2020 immediately following the spread of pandemic in the Western Balkans.

Statistics of COVID-19 global pandemic spread in Kosovo

Table.1: Statistics of COVID-19 spread in Kosovo

Date	Tested cases	Confirmed cases	Recovered cases	Deaths
2.6.2020	15201 +193 (1%)	1122 +13 (1%)	839 +4 (0%)	30 +0 (0%)
1.6.2020	15008 +172 (1%)	1109 +27 (2%)	835 +0 (0%)	30 +0 (0%)
31.5.2020	14836 +113 (1%)	1082 +12 (1%)	835 +2 (0%)	30 +0 (0%)
30.5.2020	14723 +220 (2%)	1070 +6 (1%)	833 +12 (1%)	30 +0 (0%)
29.5.2020	14503 +311 (2%)	1064 +12 (1%)	821 +9 (1%)	30 +0 (0%)
28.5.2020	14192 +332 (2%)	1052 +4 (0%)	812 +11 (1%)	30 +0 (0%)
27.5.2020	13860 +267 (2%)	1048 +1 (0%)	801 +7 (1%)	30 +0 (0%)
26.5.2020	13593 +220 (2%)	1047 +9 (1%)	794 +3 (0%)	30 +0 (0%)
25.5.2020	13373 +243 (2%)	1038 +6 (1%)	791 +2 (0%)	30 +1 (3%)
24.5.2020	13130 +138 (1%)	1032 +0 (0%)	789 +4 (1%)	29 +0 (0%)
23.5.2020	12992 +306 (2%)	1032 +7 (1%)	785 +3 (0%)	29 +0 (0%)
22.5.2020	12686 +267 (2%)	1025 +21 (2%)	782 +10 (1%)	29 +0 (0%)
21.5.2020	12419 +145 (1%)	1004 +1 (0%)	772 +0 (0%)	29 +0 (0%)
20.5.2020	12274 +208 (2%)	1003 +14 (1%)	772 +3 (0%)	29 +0 (0%)
19.5.2020	12066 +211 (2%)	989 +1 (0%)	769 +15 (2%)	29 +0 (0%)

18.5.2020	11855 (2%)	+200	988 +3 (0%)	754 +18 (2%)	29 +0 (0%)
17.5.2020	11655 (2%)	+202	985 +7 (1%)	736 +23 (3%)	29 +0 (0%)
16.5.2020	11453 (2%)	+270	978 +23 (2%)	713 +22 (3%)	29 +0 (0%)
15.5.2020	11183 (2%)	+236	955 +10 (1%)	691 +1 (0%)	29 +0 (0%)
14.5.2020	10947 (3%)	+300	945 +18 (2%)	690 +19 (3%)	29 +0 (0%)
13.5.2020	10647 (2%)	+255	927 +8 (1%)	671 +0 (0%)	29 +0 (0%)
12.5.2020	10392 (3%)	+257	919 +24 (3%)	671 +14 (2%)	29 +1 (4%)
11.5.2020	10135 (2%)	+196	895 +11 (1%)	657 +2 (0%)	28 +0 (0%)
10.5.2020	9939	+200 (2%)	884 +14 (2%)	655 +2 (0%)	28 +0 (0%)
9.5.2020	9739	+177 (2%)	870 +8 (1%)	653 +31 (5%)	28 +0 (0%)
8.5.2020	9562	+243 (3%)	862 +1 (0%)	622 +61 (11%)	28 +1 (4%)
7.5.2020	9319	+229 (3%)	861 +1 (0%)	561 +28 (5%)	27 +1 (4%)
6.5.2020	9090	+324 (4%)	860 +4 (0%)	533 +43 (9%)	26 +0 (0%)
5.5.2020	8766	+220 (3%)	856 +1 (0%)	490 +87 (22%)	26 +0 (0%)
4.5.2020	8546	+254 (3%)	855 +4 (0%)	403 +22 (6%)	26 +1 (4%)
3.5.2020	8292	+412 (5%)	851 +28 (3%)	381 +45 (13%)	25 +3 (14%)
2.5.2020	7880	+231 (3%)	823 +10 (1%)	336 +38 (13%)	22 +0 (0%)
1.5.2020	7649	+221 (3%)	813 +7 (1%)	298 +27 (10%)	22 +0 (0%)
30.4.2020	7428	+243 (3%)	806 +7 (1%)	271 +22 (9%)	22 +0 (0%)
29.4.2020	7185	+225 (3%)	799 +9 (1%)	249 +17 (7%)	22 +0 (0%)
28.4.2020	6960	+250 (4%)	790 +10 (1%)	232 +31 (15%)	22 +0 (0%)
27.4.2020	6710	+226 (3%)	780 +17 (2%)	201 +35 (21%)	22 +1 (5%)
26.4.2020	6484	+297 (5%)	763 +32 (4%)	166 +1 (1%)	21 +1 (5%)
25.4.2020	6187	+292 (5%)	731 +28 (4%)	165 +3 (2%)	20 +1 (5%)
24.4.2020	5895	+263 (5%)	703 +34 (5%)	162 +3 (2%)	19 +0 (0%)
23.4.2020	5632	+255 (5%)	669 +39 (6%)	159 +21 (15%)	19 +1 (6%)
22.4.2020	5377	+172 (3%)	630 +26 (4%)	138 +10 (8%)	18 +0 (0%)
21.4.2020	5205	+191 (4%)	604 +6 (1%)	128 +5 (4%)	18 +3 (20%)
20.4.2020	5014	+353 (8%)	598 +37 (7%)	123 +21 (21%)	15 +3 (25%)
19.4.2020	4661	+295 (7%)	561 +51 (10%)	102 +9 (10%)	12 +0 (0%)
18.4.2020	4366	+242 (6%)	510 +30 (6%)	93 +9 (11%)	12 +0 (0%)
17.4.2020	4124	+209 (5%)	480 +31 (7%)	84 +5 (6%)	12 +1 (9%)
16.4.2020	3915	+195 (5%)	449 +26 (6%)	79 +8 (11%)	11 +2 (22%)
15.4.2020	3720	+173 (5%)	423 +36 (9%)	71 +5 (8%)	9 +1 (13%)
14.4.2020	3547	+137 (4%)	387 +10 (3%)	66 +3 (5%)	8 +0 (0%)
13.4.2020	3410	+154 (5%)	377 +15 (4%)	63 +4 (7%)	8 +1 (14%)
12.4.2020	3256	+250 (8%)	362 +79 (28%)	59 +1 (2%)	7 +0 (0%)
11.4.2020	3006	+130 (5%)	283 +33 (13%)	58 +6 (12%)	7 +0 (0%)
10.4.2020	2876	+189 (7%)	250 +23 (10%)	52 +14 (37%)	7 +0 (0%)

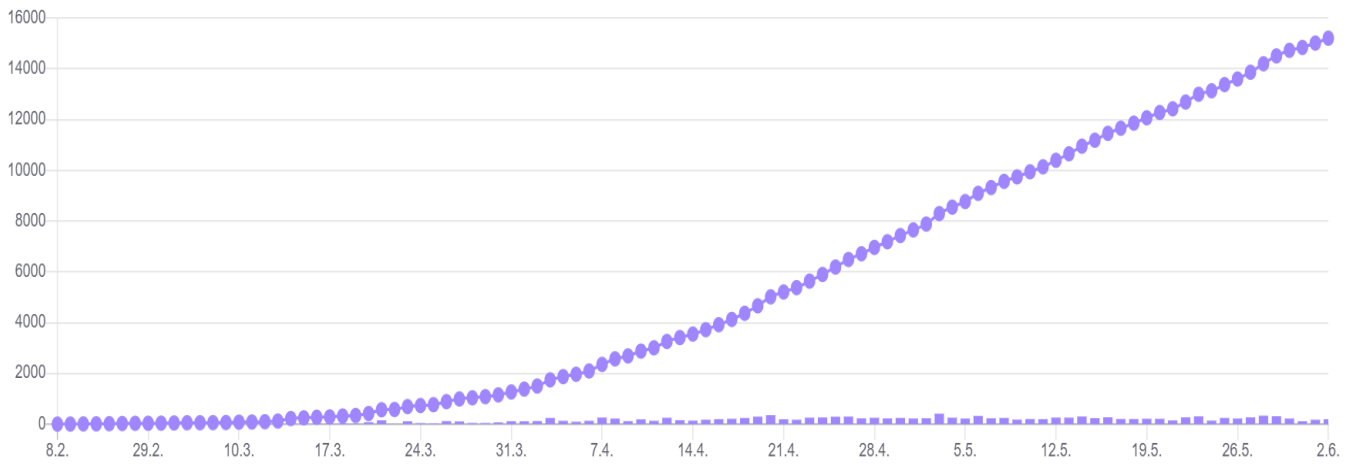
Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

9.4.2020	2687 +117 (5%)	227 +3 (1%)	38 +1 (3%)	7 +1 (17%)
8.4.2020	2570 +218 (9%)	224 +40 (22%)	37 +7 (23%)	6 +1 (20%)
7.4.2020	2352 +259 (12%)	184 +19 (12%)	30 +6 (25%)	5 +2 (67%)
6.4.2020	2093 +129 (7%)	165 +20 (14%)	24 +1 (4%)	3 +2 (200%)
5.4.2020	1964 +93 (5%)	145 +5 (4%)	23 +0 (0%)	1 +0 (0%)
4.4.2020	1871 +128 (7%)	140 +5 (4%)	23 +7 (44%)	1 +0 (0%)
3.4.2020	1743 +243 (16%)	135 +9 (7%)	16 +6 (60%)	1 +0 (0%)
2.4.2020	1500 +120 (9%)	126 +1 (1%)	10 +0 (0%)	1 +0 (0%)
1.4.2020	1380 +113 (9%)	125 +13 (12%)	10 +4 (67%)	1 +0 (0%)
31.3.2020	1267 +116 (10%)	112 +6 (6%)	6 +5 (500%)	1 +0 (0%)
30.3.2020	1151 +69 (6%)	106 +12 (13%)	1 +0 (0%)	1 +0 (0%)
29.3.2020	1082 +45 (4%)	94 +3 (3%)	1 +0 (0%)	1 +0 (0%)
28.3.2020	1037 +46 (5%)	91 +3 (3%)	1 +0 (0%)	1 +0 (0%)
27.3.2020	991 +106 (12%)	88 +2 (2%)	1 +0 (0%)	1 +0 (0%)
26.3.2020	885 +119 (16%)	86 +15 (21%)	1 +1 (100%)	1 +0 (0%)
25.3.2020	766 +34 (5%)	71 +8 (13%)	0 +0 (0%)	1 +0 (0%)
24.3.2020	732 +42 (6%)	63 +2 (3%)	0 +0 (0%)	1 +0 (0%)
23.3.2020	690 +113 (20%)	61 +28 (85%)	0 +0 (0%)	1 +0 (0%)
22.3.2020	577 +10 (2%)	33 +2 (6%)	0 +0 (0%)	1 +1 (100%)
21.3.2020	567 +150 (36%)	31 +7 (29%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
20.3.2020	417 +77 (23%)	24 +3 (14%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
19.3.2020	340 +21 (7%)	21 +1 (5%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
18.3.2020	319 +35 (12%)	20 +1 (5%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
17.3.2020	284 +13 (5%)	19 +3 (19%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
16.3.2020	271 +24 (10%)	16 +3 (23%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
15.3.2020	247 +27 (12%)	13 +8 (160%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
14.3.2020	220 +99 (82%)	5 +3 (150%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)
13.3.2020	121 +26 (27%)	2 +2 (100%)	0 +0 (0%)	0 +0 (0%)

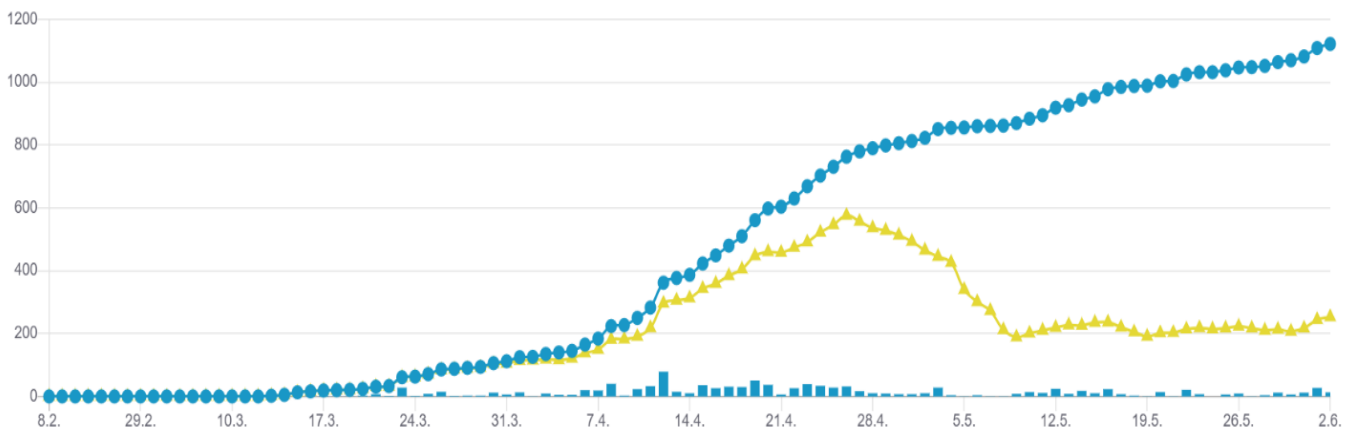
Source: National Institute of Public Health in Kosovo

Figure 3: Cases tested in Kosovo from 08.02.2020 to 02.06.2020

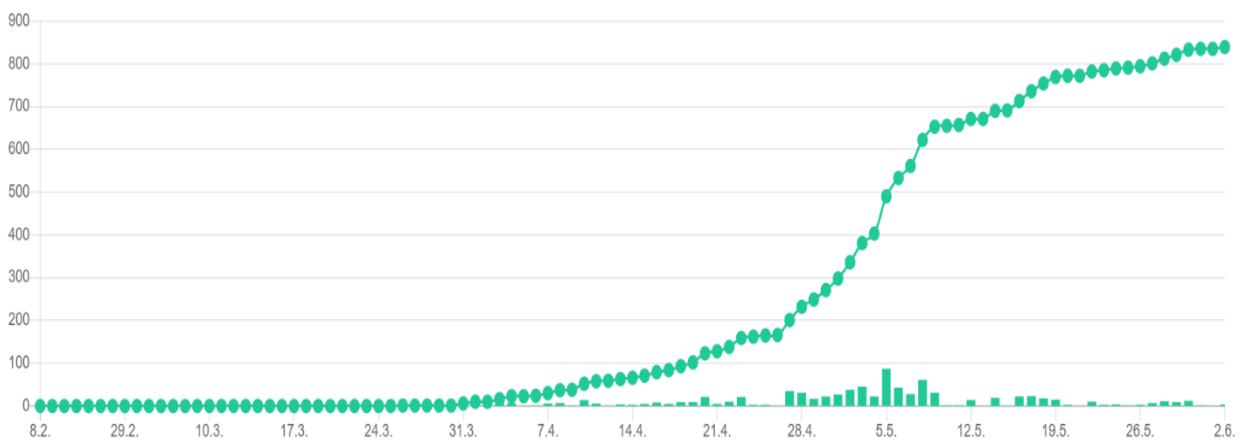
Source: National Institute of Public Health in Kosovo

Figure 4: Cases confirmed in Kosovo from 08.02.2020 to 02.06.2020

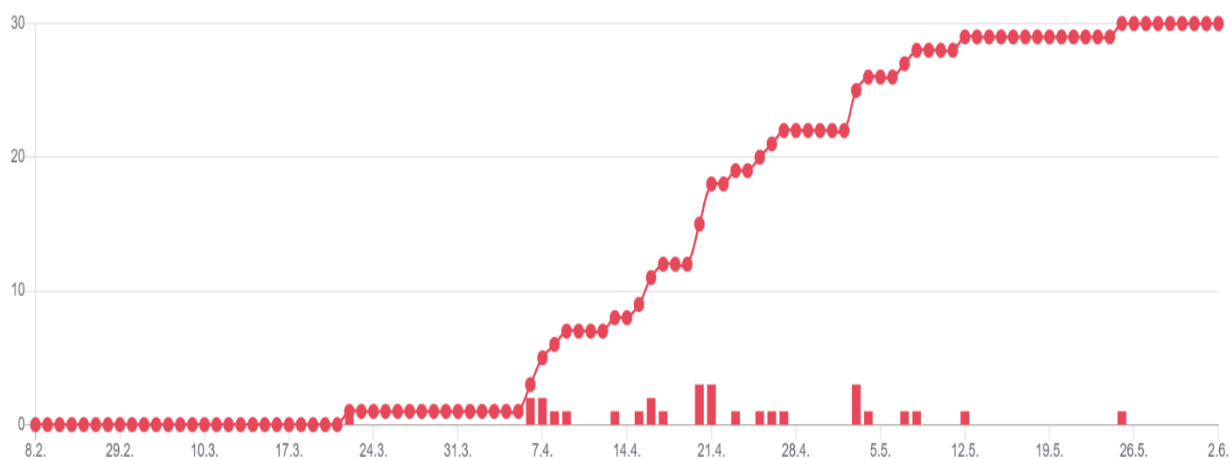
Source: National Institute of Public Health in Kosovo

Figure 5: Cases recovered in Kosovo from 08.02.2020 to 02.06.2020

Source: National Institute of Public Health in Kosovo

Figure 6: Deaths in Kosovo from 08.02.2020 to 02.06.2020

Source: National Institute of Public Health in Kosovo

5. CONCLUSION

This scientific analysis has addressed some of the main legal and economic measures imposed by the Western Balkans in managing the global pandemic COVID-19, with a special emphasis on Kosovo. A diversified method has been employed, namely various methods and techniques in view of high reliable scientific results. The scientific treatment commenced with the Western Balkans and a broader analysis of Kosovo. The concerned study has been conducted based on the principle of originality, trying to explain the impact of measures employed in managing the COVID-19 pandemic. Referring to the official data of the World Health Organization (WHO), this threat was initially declared as global emergency in January, where the origin was in Wuhan, China, and within a short time period was spread in almost all countries of world.

Initially, the European countries were affected the most, with a severe situation in Italy and Spain, and then in other European countries, including the Western Balkans, and then in United States of America. Responding to the WHO calls, the European countries initiated legal measures for the prevention of COVID-19, which then caused serious effects on economy, thus shrinking the European economy like never before and causing the loss of million jobs. Also, the Western Balkans approved numerous measures with legal effects on the management and prevention of the spread of COVID-19 global pandemic, which had a direct impact on the economic activity because numerous economic sectors have been suspended and all these led to the reduction of budget revenues, because in these countries the budget revenues are generated from the private business. Based on the statistics of the World

Bank, we can observe a real GDP growth in the Western Balkans based on two scenarios, namely one more positive scenario and the other more pessimistic.

Based on these statistics, the economic growth in the Western Balkans before COVID-19 global pandemic was planned to be around 3.7%, whereas according to the baseline scenario, the real GDP growth analysis shows an economic decline in the Western Balkans with -3.1%, whereas according to the assessment under the pessimistic scenario presented above, the economic decline in these countries is expected to be around -5.7%. Kosovo will initiate the undertaking of adequate measure to manage this situation, namely on 15 March 2020, the Government of Kosovo declared the public health state of emergency, imposing strict restriction that effectively interrupted all activities in Kosovo, e.g. suspension of educational process in public and private educational institutions at all levels, temporary suspension of the air and land transport, mandatory check of passengers by medical teams of MFMC at all entry and exit points of Kosovo, submission of persons coming from high/medium level of risk in mandatory quarantine for 14 days in the student shelters of the Public University of Kosovo, used by students, full suspension of gastronomy sector.

If we analyse these measures in the economic aspect, these measures caused losses of millions on daily basis in Kosovo because almost the entire private sector has been suspended for a long period and this resulted in the reduction of revenues and increase of unemployment. Government of Kosovo allocated an emergency fund of around EUR 170 million, intended for assisting businesses and individuals who have lost their jobs as a result of this situation. However, the analysis shows that this fund has not been adequate and optimal because it has not covered all layers already affected by the pandemic, it was a very low amount, and above all, it has been reported that there have been abuses in the allocation of these means. Based on these data, we support the first hypothesis presented in the beginning of this study, which states that: **H1: Restriction of the economic activity and imposition of prevention measures has an adverse impact on the economic growth in the Western Balkans.**

Also, it is worth mentioning that the restriction of free movement within the measures approved by the Government of Kosovo has been in contradiction with the constitutions and legal acts in force because the imposition of such measures is subject to the 2/3 of pro voting in the Assembly and the President of the country manages the state of emergency. Therefore, based on this principle, we supported the second hypothesis of this study, which states that:

H2: Lockdown has violated the constitution and laws in force in the Republic of Kosovo

This result complies with the decision of the Court, which unanimously decided that the Decision [No. 01/15] of 23 March 2020 of the Government is in contradiction with Article 55 [Limitations on Fundamental Rights and Freedoms] of the Constitution in relation to the Articles 35 [Freedom of Movement], 36 [Right to Privacy], 43 [Freedom of Gathering] of the Constitution and Article 2 (Freedom of Movement) of Protocol No. 4, Article 8 (Right to private and Family Life) and Article 11 (Freedom of Assembly and Association) of ECHR”,

reads the Decision of the Court. The Government was based on two laws, namely Law on Prevention and Fighting against Infectious Diseases and Law on Health.

REFERENCES

Mapping the Spread of the COVID-19 in the U.S. and Worldwide,” Washington Post Staff, Washington Post, March 4, 2020. <https://www.washingtonpost.com/world/2020/01/22/mapping-spread-new-COVID-19/?arc404=true>.

“The Day the World Stopped: How Governments Are Still Struggling to Get Ahead of the COVID-19,” The Economist, March 17, 2020. <https://www.economist.com/international/2020/03/17/governments-are-still-struggling-to-get-ahead-of-the-COVID-19>.

Unemployment Insurance Weekly Claims, Department of Labour, April 30, 2020. <https://www.dol.gov/>; Long, Heather, Over 10 Million Americans Applied for Unemployment Benefits in March as Economy Collapsed, The Washington Post, April 2, 2020. <https://www.washingtonpost.com/business/2020/04/02/jobless-march-COVID-19>.

Gross Domestic Product, First Quarter 2020 (Advance Estimate), Bureau of Economic Analysis, April 29, 2020. <https://www.bea.gov/data/gdp/gross-domestic-product>.

Stott, Michael, Coronavirus Set to Push 29m Latin Americans Into Poverty, Financial Times, April 24, 2020. <https://www.ft.com/content/3bf48b80-8fba-410c-9bb8-31e33fffc3b8>; Hall, Benjamin, Coronavirus Pandemic Threatens Livelihoods of 59m European Workers, Financial Times, April 19, 2020, <https://www.ft.com/content/36239c82-84ae-4cc9-89bc-8e71e53d6649>, Romei, Valentina and Martin Arnold, Eurozone Economy Shrinks by Fastest Rate on Record, Financial Times, April 30, 2020, <https://www.ft.com/content/dd6cfafa-a56d-48f3-a9fd-aa71d17d49a8>.

Global Financial Stability Report, International Monetary Fund, April 14, 2020. P. 2;

Federal Reserve Issues FOMC Statement, Board of Governors of the Federal Reserve System, April 29, 2020. <https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20200429a.htm>.

OECD Interim Economic Assessment: COVID-19: The World Economy at Risk, Organization for Economic Cooperation and Development. March 2, 2020. <http://www.oecd.org/economic-outlook/#resources>.

World Bank Report, Assessment of situation and sensitivity of economies of the Western Balkans in responding to COVID-19, 2020.

Recura Institute Analysis, Survey on COVID-19 impact on Kosovo enterprises.

World Bank, Fighting COVID-19, Europe and Central Asia Economic Update, Spring, 2020.

World Bank Report, Western Balkans Outlook, This note by RER addresses the impact of COVID-19 on the economies of the Western Balkans according to different crisis scenarios, Update as of 25 April; Source: COVID-19 Tracker.

National Institute of Public Health.

<https://gjk-ks.org/vendimet-nga-seancat-shqyrtuese-te-mbajtura-me-30-dhe-31-mars-2020/>.

<https://mf.rks-gov.net/Page.aspx?id=1,165>

<http://kryeministri-ks.net/>

<https://ask.rks-gov.net/>

<https://www.bqk-kos.org/>

<https://kosova.health/>

<https://opendatakosovo.org/covid-19/>

<http://niph-rks.org/>

TURKEY'S FIGHT AGAINST COVID-19: THE RISE OF TURKISH CARGO AS A SHINING STAR

Asst. Prof. Dr. Muhittin Hasan Uncular

Maltepe University / Vocational School, Civil Air Transport Management.

mhasanuncular@maltepe.edu.tr

ABSTRACT: Even before the first coronavirus case had been announced in Turkey, it has been the beginning of a new era in the business life, social life and all the other aspects of life no one could ever have imagined in the world and specifically in Turkey. It was 11th of March 2020 when Turkey's Minister of Health Dr. Fahrettin KOCA announced the first positive COVID 19 case in Turkey.

Gradually so many questions arose and people tried to understand the situation whether that "virus" would affect the life in Turkey or not in spite of the ongoing conversations on "how the virus came out", "when it came out", "where it came out from", "how it spread out" and so many similar question to form a long list.

However, before that date, Turkey had already taken the measurements in order to fight against the virus that later caused a situation to be announced as pandemic globally. Borders had been closed, flights had been cancelled and the international highway traffic had been stopped with some countries where the virus had already begun to give damage to the social and economic life.

Doubtlessly aviation has been among the mostly affected industries by the pandemic crisis.

This paper focuses on how Turkey as an emerging economy and country in the world has been fighting against COVID-19 pandemics and having already realized the importance of the integrity and protection of "supply chain" how "Turkish Cargo" a brand of Turkish Airlines have been operating in the extraordinary conditions of pandemics.

By making an online deep interview with the executive management of the Turkish Airlines, the fight against COVID 19 to protect the supply chain integrity and this nation's more hidden heroic figures are presented.

Key Words: Covid 19, crisis management, aviation, supply chain, Turkish Airlines

INTRODUCTION

1. CRISIS AND CRISIS MANAGEMENT CYCLE

1.1. Crisis:

"Crises are unwanted, unexpected, unpredictable, suddenly emerging, difficult to manage due to their uncertainty, different from those encountered in ordinary times and threatening the

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

existence and basic objectives of the organization, requiring urgent decision-making under time pressure.” (Boin, 2004: 167, (Paton et.al, 1999:261), (Cosgrave, 1996: 28), (McConnel et.al, 2006: 60).

In the records of Louisiana State University crisis is defined as *“a situation in which a person's coping mechanisms no longer work”*

Another common definition of crisis is; crisis is any event that is expected to cause an unstable and dangerous situation that affects an individual, group, community or the whole society. The word crisis is always a word that evokes situations that encourage individuals, communities, institutions and countries to take precautions, to foresee the unpredictable, to manage risk.

The crisis covers situations that require very important decisions under time pressure and stress in the face of a number of situations that threaten the normal system and the basic values of society. Throughout the history of individuals, societies, institutions, and countries, there have been times when these kinds of so-called “crises” have made decisions under intense pressure and urgently.

A crisis means a situation where time is short and an effective decision needs to be taken immediately. The crisis maintains the sense of lack of control across the business, which worsens the whole situation. A crisis can be described as a time of intense difficulty or danger. The crisis can be critical and stop work altogether.

Crisis are any kinds of occurrences beyond normal and routine things which sometimes affect an individual, sometimes a family, sometimes a city, sometimes a country, sometimes the entire world depending on sometimes economic, sometimes political, sometimes psychological and sometimes epidemics which turn into pandemics.

In general, it can be said that all crises are associated with high stress for all individuals. This is mostly due to the key values of the persons involved and the threats posed by the surprise element of all crises.

When we look at the effects of the crisis on organizational decision-making, “How do decision-makers respond to the characteristics of crisis situations such as pressure, stress, anxiety and tension? Will they be caught up in these pressures and tensions and allow serious deterioration of their analytical abilities? Or are they likely to bring creative solutions to the crisis and thus increase their overall effectiveness? Will they choose old but more cautious roads or newer but risky ones? The answer to all such questions will perhaps be "depends on the situation".

Depending on the nature and severity of the crisis, the abilities and characteristics of the decision maker and other situational variables, the crisis may have beneficial or dysfunctional consequences.

Crises can arise from a number of reasons, such as political, economic and natural disasters.

Disasters take place all over the world either naturally or by human hands, or both. Disasters cause deep losses in the economies of countries, because many people to die and it is a great test for state institutions and organizations.

Being able to implement the necessary actions and measures against such disasters on time is also a criterion that indicates whether a state and authority has been successful in a disaster or crisis management.

Disaster, crisis response brings a crisis management cycle with it. While this cycle has specific aspects, it has four phases: mitigation, preparedness, response, recovery.

It shows the comprehensive measures to be taken to mitigate the effects of a disaster in the mitigation stage, to reduce the likelihood of occurrence, or to mitigate the effects of an inevitable disaster.

In the second phase, which is the preparatory phase, all efforts to increase the preparedness of a disaster are meant, and at this stage, there is a focus on making the society ready for any damage that threatens certain regions.

The following issues related to the four stages of the disaster response crisis management cycle can be stated;

1.2. Crisis Management Cycle

1.2.1. Mitigation

This phase includes activities that prevent an emergency, reduce the likelihood of occurrence or reduce the damaging effects of hazards that cannot be avoided. Mitigation activities should be considered long before an emergency. For example, to reduce the fire in your home, comply with safety standards in building materials, wiring and device selection. However, there may be an accident involving fire.

To protect yourself and your animals from the heavy burdens of reconstruction after a fire, you must take out fire insurance. These actions reduce the danger and harmful effects of the fire.

Preventing future emergencies or minimizing their effects. It includes activities that prevent an emergency, reduce the likelihood of an emergency, or reduce the harmful effects of inevitable emergencies. Buying flood and fire insurance for your home is a reduction activity. Mitigation activities take place before and after emergencies. Before an epidemic spreads, even if the governments know about the fact that epidemic will affect the country, taking the maximum measurements to decrease the possible risks and damages.

1.2.2. Preparedness

This phase includes developing plans for what to do before an event takes place, where to go, or who to call for help; refers to actions that will increase your chances of successfully

dealing with an emergency. For example, sending emergency phone numbers, holding disaster drills and installing smoke detectors are preparatory measures. Other examples include defining where you can house your animals in a disaster. A disaster / emergency aid kit should be prepared containing the necessary materials for families and animals. For an epidemic with all the government institutions getting prepared to minimize the damage with the proper action plans, role distributions etc.

1.2.3. Response

The safety and well-being of people in an emergency depends on how prepared they are and how they react to a crisis. People can protect themselves, their families, those around them and their animals if acted responsibly and safely. In interventions to protect animals, measures such as covering and keeping them tight in an earthquake, going to the basement with pets in a hurricane and safely riding horses safely away from the fire can save lives. During the epidemic, enough measurements should be taken to reduce the damage that can be caused by the epidemic but in addition to that as the people, society and country how to respond the situation plays a critical role for the future continuation of the epidemic. How to respond to save more lives is one critical question.

1.2.4. Recovery

After an emergency and once the immediate danger ends, life safety also depends on the ability of people to rearrange their lives and environments. In the recovery period, people should take care of themselves and their animals to prevent stress-related illnesses and excessive financial burdens. At this stage, things to be done should be taken into account, which reduce (mitigate) the effects of future disasters. Specifically talking about the epidemic, the treatment of the patients, how to minimize the spread of the epidemic and the rate of death are among the crucial issues.

Beside the physical recovery, psychological recovery is also considered at this stage.

Mitroff says crisis management is a management technique that aims to create organizational structures that can predict crises and take precautions (Mitroff, 1994, 113).

The first stage of the crisis management process is to try to identify the symptoms of the crisis. At this stage, the presence of early warning systems to detect the crisis beforehand, the accurate decision making capacities of the managers to perceive the symptoms and make the necessary preparation are of great importance.

Crisis management is necessary to address sensitivity and danger, risk and skills and strategy through participatory processes and to provide consensus on necessary actions in government agencies.

These should aim to reduce vulnerability to crisis institutions in various natural disasters, epidemics etc. and strengthen their capacity to cope with it. The main aim of crisis

management is to help the government and its institutions reduce the damage caused by any disaster, as well as addressing the crisis in a timely and effective manner.

Crisis management is the method used by the organization to identify threats to an organization and its stakeholders and to deal with these threats.

Because global events are unpredictable, organizations must be able to cope with huge potential for change to continue their business. In addition to these, in any crisis management strategy, providing information to communities through the media is so vital that it helps mobilize their coping mechanisms to deal with any disaster, epidemics, etc. That is exactly what Republic of Turkey did with all its governmental bodies since the first moment of the COVID 19 pandemic.

Crisis management often requires making decisions within a short period of time and often has to make decisions after an event has already occurred. Organizations often create a crisis management plan to reduce uncertainty in a crisis event.

Crisis management is the process of dealing with an destructive and unexpected event that threatens an organization to harm the organization or its stakeholders. Crisis management work resulted from large scale industrial and environmental disasters in the 1980s. It is considered as the most important process in public relations.

After determining the signs / risks of the crisis, the second stage; It is the stage of preparation and prevention of crisis where necessary measures are taken in order to eliminate the damage that may occur with the least damage and to protect the organizational structure without deterioration.

At this stage, it is necessary to make arrangements to alleviate the unavoidable effects of the crisis, to constantly analyze the external environment, to inform the organization's internal and external partners, and to establish effective communication channels. In this sense, communication is important at every stage of crisis management. Successful crisis management is based on a successful communication process.

In times of crisis, communication should be based on a communication strategy that consists of information that was prepared and obtained at the time of the crisis, and should aim to deliver the information to the target audience in the fastest and most accurate way. For this purpose, determining the target audience, who will explain about the crisis, the training of this person and the quality of the messages to be given are important in the communication plan. As we consider a pandemic as a crisis, this is what Turkey has exactly been doing accordingly. Media and communication channels have been being used properly, transparently and with the announcement from the top of the country.

When the form and dimensions of the emergence are examined, it is suggested that each crisis has its own characteristics and there may be differences between the crises and therefore the crises should be examined separately.

When the emergence, size and environmental effects of crises are examined, three types of crisis classifications are made. These are; the first type is crisis that occurs 'suddenly' without giving any signal, the second crisis type appears 'slowly' by giving certain signals, and the third type is 'continuous' crises that appear suddenly or by giving signals but continue for a long time. It is argued that the crises in the first group usually occur due to natural disasters, the second type of crises may be caused by economic and political reasons, and the last type of crises may be more destructive due to the long duration. (Parsons, 1996, 28).

To explain crisis management, one of the concepts that should be emphasized before its dimensions and points need to be addressed is "chaos". Before the crisis, sudden and for a certain period, after the crisis are mostly "chaotic" moments. When natural disasters are taken into account, especially the crisis shows a "chaotic" appearance after and after. This is such a situation; things get mixed up and the order is turned upside down, albeit temporarily.

Management is most often needed in such situations, and managerial skills such as leadership, ability to use authority on the spot, and communication become true in such situations. Therefore, the concepts of "chaos" and "order" must be explained.

In a seamless environment, many rules and regulations can be successfully implemented by a person with average intelligence and ability. Managerial skills in people are most needed in times of crisis. At such moments, some classical management rules and theories lose their function, or they need to be set aside or changed for a while.

More importantly, each of them should be handled separately according to the situation and people, and should be used in the solution of the problems and especially the problems of the people who arise during the restless and critical periods .

Crisis times are the times when managers are most wanted. Managerial skills that managers will exhibit at this time will save the organization from disintegration and help resolve the crisis situation as soon as possible by removing the panic created by the crisis. At the time of the crisis, lack of authority shouldn't be allowed to happen, hierarchy must be formed.

(Drucker, 1999, 86)

Regardless of its source, there is a human factor in every management crisis. Solving an urgent problem is only part of the management function. The manager should resolve the crisis, repair the moral damages that occur in the people involved, and try to take measures to avoid repeating the same situations as much as possible. The first thing to do when the crisis occurs is to determine the extent of the crisis. When the crisis arises, the manager must first determine the extent of the situation. Asking timely and on-the-spot questions often plays a key role in solving the problem.

The manager must be the action man. Taking action always has risks, but once the dimensions of the crisis require major measures, the only person who can implement them is again the executive.

More important and perhaps challenging issue during the crisis management is the way that the governments try to cope with this situation. The COVID 19 pandemic conditions we face have been one of the most important tests for the governments in terms of the way the presidents, prime ministers, ministers and the government bodies succeed or fail to manage the “crisis”.

In the United Nations Development Programme’s (UNDP) official website it is stated that the coronavirus COVID-19 pandemic is the defining global health crisis of our time and the greatest challenge we have faced since World War Two.

Since its emergence in Asia late last year, the virus has spread to every continent except Antarctica. Cases are rising daily in Africa the Americas, and Europe.

Countries are racing to slow the spread of the virus by testing and treating patients, carrying out contact tracing, limiting travel, quarantining citizens, and cancelling large gatherings such as sporting events, concerts, and schools.

The pandemic is moving like a wave—one that may yet crash on those least able to cope.

But COVID-19 is much more than a health crisis. By stressing every one of the countries it touches, it has the potential to create devastating social, economic and political crises that will leave deep scars.

2. TURKEY’S FIGHT AGAINST COVID-19 AND ROLE OF TURKISH CARGO

2.1. Turkey and COVID-19

When we consider the four phases of crisis management cycle; mitigation, preparedness, response, and recovery it is possible to say that Turkey as the government and with all its institutions put great efforts to minimize the damages of the pandemic. Especially the health institutions have long before been ready for the possible medication and treatment for the COVID-19 cases. The Scientific Board that was established by the Turkish Presidency has been playing a vital role as of the first moments of the pandemic.

Almost every aspect of the social life, travel, shopping, going out etc. has been suspected as a part of the measurements taken to fight against the pandemic.

Turkey’s each institution has been working severely and hard to cope with COVID-19 pandemic.

Social collaboration, aid and support among the Turkish nation has been a good example to the entire world since a lot of NGOs, aid organizations, social groups beside the government have been working hard to support the people in need. 4,600 medical filiation teams across Turkey have also been a tremendous job to control the pandemic and its spread.

Government has been supporting different industries and business groups to protect the employment and paid billions of dollars to support the business life in Turkey. Many

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

economical packages to support economy and business life have been put into practice by the government.

2.2. The mission of Turkish Cargo

At this very critical period, all the domestic and international flights have been cancelled. The airlines stopped their operations. People had to stay at home and “stay home” has been one of the most common mottos. Besides all these limitations, what had to remain maintaining for the continuation of life was the supply chain. This or that the basic needs of the people should be met and cargo industry has been among the most vital industries.

Even the airlines stopped their passenger flights globally, supply chain had to be protected and maintained in order to meet the basic vital needs of the people from food to medicine, from textile to medical equipment and many other things.

During these critical times, taking the measurements for the safety and security then trying to meet the supply chain and logistics has been a priority for Turkish Cargo. All the passenger flights have been cancelled apart from the flights to evacuate the Turkish citizens all around the world and bring them to Turkey.

Even the passenger aircraft have been modified as PAX-FRE, passenger aircraft completely carrying cargo and freighter. Turkish Cargo’s operations were not only within Turkey but globally. It had two hubs one at Ataturk Airport and the other one in the brand new airport, Istanbul Airport. Operating between the two airports have also been very challenging but Turkish Cargo coped with this hard situation. Of course, the health of each of its staff including the ones working in the cargo ground operation, loadmasters, cargo pilots and anyone who was a member of the team has been one of top issues.

For months with a great self-dedication and responsibility, Turkish Cargo has been maintaining its national and international operations to protect the supply chain and working 7/24. From east to west, from south to north any health materials to fight against COVID-19, disinfection materials, including masks, solutions, gloves, medicine, fresh fruits, vegetables, general cargo, fish, any kind of basic needs of life and many other things have been among the products transported by Turkish Cargo.

3. METHOD

This paper deeply tries to analyze how Turkish Cargo, a brand of Turkish Airlines have been serving at this challenging pandemic conditions, its achievement and the tremendous work load it has been carrying by an online interview with one of the executives of the Turkish Airlines who wanted his name to be anonymous which is totally respected.

This interview has been presented below:

Q1- Could you please tell us about the place of Turkish Cargo in the cargo world?

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

A1- Offering service to 127 countries and being the fastest-growing air cargo brand around the world, Turkish Cargo has been carrying out the air cargo transportation operations of Turkish Airlines, the "rising star" of Turkey, since 1933.

According to the cumulative data obtained in December 2019 by the World Air Cargo Data; Turkish Cargo achieved a growth rate of 7.1 percent while the air cargo market shrank by 4.4 percent, rising to the 7th rank in the international air cargo market. During the pandemic time according to IATA April 2020 FTK ranking statistics, which ranked **8th in 2019**, rose to the **6th place with 11.0 %** year-to-date YoY **increase in FTK**. Turkish Cargo FTK market share has increased to 4.5%. Sector International FTK figure contracted by -15.5 % year-to-date YoY rate.

Operating with the fleet of Turkish Airlines, our flag-carrier main brand, including 359 aircraft (passenger aircraft and freighters), Turkish Cargo provides air cargo service to more than 322 destinations including 90 direct cargo destinations.

Acting with the aim of making Istanbul, the intersection point of the air cargo traffic, the logistics center of the world, the triumphant air cargo brand plans to operate direct flights to 120 destinations by 2023.

While Turkey is getting ready to become a new reference point for the world upon opening of the Mega Hub Istanbul Airport, Turkish Cargo's SmartIST facility will have a closed area of 300.000 square meters and an annual capacity to sort out 4 million tons of cargo.

While ensuring a sustainable growth and being still preferred in air cargo transportation thanks to its infrastructure, operational capabilities, fleet and highly-competent personnel, Turkish Cargo aims to be one of the top five global air cargo brands in line with the vision set for 2023, marking the centennial of foundation of the Republic of Turkey. Additionally a distinguishing thing about Turkish Cargo is that Turkish Cargo, the fastest-growing air cargo airline in the world with continuously prospering operations, became the first air cargo airline to concurrently the IATA CEIV (Center of Excellence for Independent Validators) program.

Q2- How did COVID-19 affect the cargo world and particularly Turkish Cargo?

A2- Apparently, like the many other industries in the world the cargo world was not prepared for the crisis since the dimension of the pandemic was not predictable.

Passenger flights have been a big pie to generate revenue almost 80 to 85 per cent of an airline's revenue is generated by the passenger flights. In a world without passengers, of course the costs have significantly increased.

To protect the supply chain and the basic needs of humanity globally the cargo operations have to be maintained but of course even if it has not been wanted, because of the increasing costs the rates of freight had to increase especially for a period of time after March, in April and May. This has partly been going on but with the starting of the passenger flights the rates of freight began to decline. The increasing rates of freight affected the entire cargo industry

including the exporters and producers. The cargo handling companies also worked with some restrictions and limitations in some parts of the world that affected the world cargo operations. Since the passenger aircraft were not operating many airlines modified their passenger aircraft into pax-freighter to carry only cargo on passenger aircraft.

Turkish Cargo had also did something like that. At two hubs in Istanbul the operations continued with a great dedication and also besides the 23 cargo aircraft the pax-freighter have already been operated for cargo shipments. The rates of the freight have been modifies on a flexible rate based which for some period increased due to the increasing costs, based on MMR.

Especially besides the basic human needs like food, medicine, textile also to medical equipment and materials have been among the significant shipments. Due to the security reasons, some countries have to pay for gun and rifle shipments globally.

During this period the market share of Turkish Cargo has increased as already mentioned before. Of course as a very important player Turkish Cargo has been playing a very significant role to protect the supply chain nationwide and worldwide

Q3- In order to continue the cargo operations what kind of specific measurements have you taken for COVID-19 conditions?

A3- Health, safety and security have always been the top priority. The operation teams, pilots, loadmasters had their protective equipment during the operations and working times. Unless it was not required staff did not go to office, namely the administrative office staff. All the disinfection, protective equipment have been provided to the staff. In addition, the disinfection of the offices, the warehouse and aircraft has also been important.

4. CONCLUSION

The world has been having challenging times before of the deadly effects of the pandemic. It ruined many business industries, organization and lives. Airlines have been among the mostly affected industries. Stopping the passenger operations as a part of the fight against COVID-19 played an important role but still the negative effects on the economy, social and psychological life continue.

Trying to keep the supply chain has been a vital issue during this hard times of pandemic and Turkish Cargo as the flag carrier of its nation has been working hard 7/24 to serve the humanity.

This paper underlined the critical role of the Turkish Cargo during the pandemic period that made the lives of the nations more comfortable, supplying not only the basic needs but also the special needs as well.

REFERENCES

- (Darling, J.R (1994) Crisis Management in international business. Keys to effective decision making. Leadership and Organizational Development Journal Annual, 15(8), 3-8.
- Boin A (2004) Lessons from Crisis Research, FORUM- Managing Crisis in the 21. Century (ed. Bruce W. Dayton), International Studies Review, 6, 165-194.
- Paton et al. (1999) Disaster Stress: An Emergency Management Perspective, Disaster Prevention and Management, 8 (4), 261–267.
- McConnell et al. (2006) Mission Impossible? Planning and Preparing For Crisis, Journal of Contingencies and Crisis Management, 14 (2), 59–70.
- Drucker, P. (1999) Management challenges for the 21st century vol. 42, issue 5, 86-87
- Mitroff, I.I.(1994). Crisis management and environmentalism: A natural fit. California Management Board, 36 (2), 101-113.
- Cosgrave, J. (1996). Decision-making in emergencies. Disaster Prevention and Management, 5(4), 28-35.
- Parsons, W. (1996), "Crisis management", Career Development International, Vol. 1, No. 5, pp. 26-28.

TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ VE COVID-19 GİBİ KRİZLERDEN ETKİLENMEMESİ İÇİN YASAL DÜZENLEME GEREKLİLİĞİ KONUSUNDA BİR DEĞERLENDİRME

Murat Ergüven

Emin Şirketler Grubu- İstanbul TÜRKİYE

dr.muraterguven@gmail.com

Özet: Tasarrufa dayalı finans sistemi Türkiye’de giderek önem kazanmaktadır. Son yıllarda Türkiye’de birçok firma tasarrufa dayalı finans sistemi iş modeli ile çalışan şirketler kurmaktadır. Almanya’da ve gelişmiş birçok ülkede benzeri olan sistemin bu ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de yasal bir alt yapısı bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye ekonomisi için gayet önemli olan tasarrufa dayalı finans sisteminin çalışma şeklini araştırmak ve COVID-19 gibi saldı dönemlerinde, ekonomik konjonktürel dalgalanmalarda sistemin taraflarının ve Türkiye ekonomisinin etkilenmemesi için bu sahada yasal düzenleme yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktır. Bu çalışmayı yaparken internet araştırması ve literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmada öncelikle tasarrufa dayalı finans sisteminin işleyişi, bankaların kullandığı finansal aracılık sistemine benzeyip benzemediği üzerinde durulmuş daha sonra bu sistem için yasal düzenleme yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ise bu yönde önerilerde bulunulmuştur. Sistemin nasıl bir model olduğunu ve yasal düzenleme gerekliliğini ön plana alan bu bildirinin bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı ve bu konuda yasal düzenlemelere zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

AN EVALUATION ON THE SAVING-BASED FINANCIAL SYSTEM AND THE REQUIREMENT OF LEGAL REGULATION TO NOT BE AFFECTED FROM CRISES LIKE COVID-19

Anahtar Kelimeler: Tasarrufa dayalı finans sistemi, Elbirliği Sistemi, Finansal aracılık

Abstract: Savings-based finance system has become more and more popular recently in Turkey. Today, a number of companies establish companies running on savings-based finance system business model. The system that has similar applications in Germany and several developed countries does have a legal infrastructure in Turkey, as is the case with other countries. The purpose of this study is to investigate the operation of the savings-based finance system which is quite important for the national economy in Turkey and put forward the need to make legal arrangements therein in an effort to ensure that the parties of the system and Turkey’s economy are not affected by the cyclical fluctuations in the periods of crises such as COVID-19. Internet research and literature review were carried out as part of this study. This study focused firstly on the functioning of the savings-based finance system, whether it resembles the financial intermediation system used by the banks and then on the need to make legal arrangements for this system. In the conclusion of the study, some proposals are made to this end. It is thought that this paper, primarily focusing the model making up of the system and the need for a legal arrangement, will contribute to scientific studies and form a basis for the legal regulations in this respect.

Keywords: Savings-based finance system, Cooperation System, Financial intermediation

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

GİRİŞ

Dünyanın farklı ülkelerinde farklı konut finansman yöntemleri uygulanmaktadır. Yapı tasarruf sandığı olarak bilinen sözleşme yöntemi de bunlardan biridir. Her kesimden insanın ev sahibi olması teşvik edilen Almanya’da 1885 yıldan bu yana “Bausparkassen” adı ile faaliyet göstermekte olan Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi, özel amaçlı banka olarak öncelikle Alman Bankacılık Kanununa, 1971 yılında çıkartılan YTS Kanununa ve ilgili alt düzenlemelere tabidirler. Almanya uygulamasında YTS kuruluşları banka statüsünde olduğundan Merkez Bankası’nın likidite imkânlarından ve devlet desteğinden yararlanmaktadırlar. Bu sistem Almanya ile beraber Dünyada birçok ülkede yıllardan beri uygulanmaktadır (www.bausparkassen.de). Türkiye’de 1991 yılından bu ya uygulanmakta olan elbirliği sisteminin vade ortası yöntemi de Almanya’daki Bausparkassen sistemine benzemektedir.

Türkiye’de tasarrufa dayalı finans sistemi olarak adlandırabileceğimiz bu sistem insanların araç, konut ve benzere ihtiyaçlarının finansmanında tercih ettikleri tasarruf, yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı kooperatifçilik gibi işleyen, bir sistemdir.

Türkiye’de yasal alt yapıdan yoksun bu sistemin kötüye kullanılma hem üyeleri hem sektörü hem de Türkiye ekonomisini COVID-19 gibi salgın dönemlerinde, ekonomik konjonktürel dalgalanmalarda olumsuz etkileyeceği muhakkaktır. COVID-19 sürecinden sonra Türkiye ekonomisinin ve konut sektörünün yeniden canlanması için sistemin regüle edilmesi son derece önem arz etmektedir.

1. TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

TDF sistemi, bankaların konut kredilerinden ve ipotekli konut finansman sisteminden farklı bir sistemdir. Bu sistem ile üyeler bankalardan daha düşük maliyete konut, araç ve arsa sahibi olabilmektedirler. Bankalar müşterilerden mevzuat gereği birçok evrak ve prosedür istemektedir. TDF sisteminde ise detaylı prosedür gerekmemektedir.

TDF sistemi yardımlaşmaya ve dayanışmaya dayalı işleyen bir sistemdir. Bu sistemde konut, arsa, araç, hac, eğitim, sağlık, düğün, tatil, iş yeri açma veya yatırım yapmak için ihtiyaç duyulan finansman, sisteme dâhil olan bireylerin tasarruf ederek biriktirdikleri sermaye ile sağlanmaktadır.

TDF sistemi ile konut, arsa veya araç almak isteyen kişi ilk etapta ne kadarlık bir organizasyona katılmak istediğini belirler. Çekilişli, vade ortası ya da peşinatlı veya peşinatsız seçenekler arasında tercihini yapar. Üye girmiş olduğu organizasyonun değerine göre firmaya hizmet bedeli olarak bir organizasyon ücreti öder.

Seçilen organizasyon değeri üyenin ödeme durumuna göre taksitlendirilebilmektedir. Seçilen taksit sayısı aynı zamanda o gruptaki katılımcı/üye sayısı kadardır. Sistemde üyelerin aylık tasarrufları ile her ay bir gayrimenkul veya araç parası birikmektedir. Biriken bu para noter huzurunda yapılan çekilişlerle her ay bir üyeye seçtiği ürünü almak üzere kullanılmaktadır.

İlk aylarda evini alanların avantajlı, son aylarda evini alanların dezavantajlı olmaması için evini alan kişiler kendisinden sonra ev alacak kişilere bir miktar kira yardımı şeklinde fazla ödeme yapılarak evini sonra alacak üyeler ilk alanlar arasındaki denge sağlanmış olmaktadır.

TDF sisteminde evini teslim almış bir üye dilediği zaman kalan borcunu fazladan herhangi bir bedel ödemen kapatabilmektedir. Alınan evin tapusu üyenin adına olduğundan üye evi kiraya verebilir veya başka şekilde kullanabilmektedir.

Üye taksitleri ödemekte zorlanırsa taksitlerini düşürebilir veya taksitlerini dondurabilmektedir, sistemden ayrılmak zorunda kalırsa o güne kadar ödediği taksitlerini ve peşinatını alarak sistemden ayrılabilir (Ergüven, 2019a: 55-63).

2. TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ BANKACILIK MI?

TDF Sistemi konvansiyonel finansal aracılık sistemine benzemekle birlikte farklı şekilde işlemektedir. Bankalar mevduat ile elde ettiği fon fazlasını fon açığı olan bireylere faizin üzerine belirli bir marjın ekleyerek nakdi kredi olarak kullanırlar. Mevduat sahipleri faiz geliri elde ederken fon açığı olanlar kredi elde ederler.

TDF iş modeli ise konut, arsa, araç ve benzeri hususların finansmanına yöneliktir. TDF kuruluşları banka aracılığında olduğu gibi fon fazlası olanlardan fon açığı olanlara doğru bir fonksiyon icra etmemektedirler. Konvansiyonel bankacılıkta fon arz edenler farklı nedenlerle finansal kuruma fon aktarıırken fon talep edenler de farklı nedenlerle fon talep etmektedirler. Ancak Tasarrufa dayalı finans sisteminde bireyler belli bir amaç için bir araya gelen gruplardan oluşmaktadır. Konut, arsa, araç ve benzeri almak isteyen bireyler sadece bu amaçlarını gerçekleştirmek için bu kuruluşların sistemlerine katılmaktadır.

Bu özelliğinden dolayı yapılan işlem konvansiyonel bir mevduat ve fon toplama işi olmadığından TDF Sistemini fon fazlası ve fon açığı olanlar diye sınıflandırmak pek doğru olmaz. Çünkü sisteme giren bireyler, ellerinde fon fazlası bulunan veya ellerindeki fon fazlasını veya tasarrufları karşılığında faiz getirisi elde etmek isteyen bireyler değildir.

Bu bakımdan sistem tam anlamıyla bir konvansiyonel finansal aracılık faaliyeti değil, bireylerin ortak bir amaca yönelik küçük düzenli tasarruflarını bir araya getirerek oluşturdukları yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı finansal bir birlikteliği sağlayan iş modelidir. Bu anlamda sistem kooperatifçiliğe ve Alman YTS Sistemine benzemektedir (Ergüven, 2019c: 44-48).

3. TASARRUFA DAYALI FİNANS SİSTEMİ NİÇİN DÜZENLEMELİ

TDF Sistemi'nde üyeler konut sahibi olmak için sisteme girdiklerinde aynı üyeden hem fon toplanmakta hem de konut teslimat tarihinde fon aktarılmaktadır.

Firmaların, sistemin finansal sağlamlığını tehlikeye sokacak, likidite riski oluşturacak, üyelerin hak ve menfaatlerini zedeleyecek işlemler denetim altına alınmalıdır. Yasal alt yapıdan yoksun bu sektörün kötüye kullanılması hem üyeleri hem bu sektörde faaliyet gösteren firmaları hem de Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyebilir.

Gerekli hukukî, teknik ve kurumsal düzenlemeler devlet tarafından zaman kaybetmeden yapılmalı, lisanslama, vergi muafiyeti, ipotek koyma yetkisi, sermaye yeterliliği ve tasarruf teşvikleri gibi konularda devlet tarafından destek sağlanmalıdır.

Sistemin hem müşterileri hem bu şirketleri hem de devleti ilgilendiren boyutları bulunmaktadır. Türkiye'de bu sistem yasal zemine oturtulduğunda sistem güvenilir ve sürdürülebilir sağlam bir yapıya kavuşacağı için hem sektördeki şirketler hem üyeler hem de devlet, COVID-19 gibi salgın dönemlerinde oluşacak dalgalanmalarda ve ekonomik konjoktürel dalgalanmalarda olumsuz etkilenmeyecek ve ekonominin dengesi bozulmayacaktır. Böylece balonlar ve toplumdaki sosyal patlamalar önlenmiş olacaktır. Sistemin devlet tarafından desteklenmesiyle kriz dönemlerinde bile bütün taraflar daha güvende olacağı için Türkiye ekonomisine de olumlu katkı sağlayacaktır.

TDF sistemi sağlam bir yapıya kavuştuğunda hem küçük fonları ile faizsiz işlem yapmak isteyenler güvenli bir şekilde işlem yapabilecek hem de bu kesimin ekonomiye girmeyen fonları ekonomiye kazandırılacak ve böylece konut piyasasında daralma olmayacaktır.

Ekonomik krizlerde mortgage sistemi ve benzer sistemler sarsılmaktadırlar, herhangi bir fon kullanmadan bireylerin kendi birikimleriyle, dayanışma ve yardımlaşmaya dayalı bu sistem yasal alt yapıya kavuşursa krizlerden en az etkilenecek bir model olabilir. Ayrıca sistem bu yönüyle Türkiye ve Dünya'da alternatif örnek bir model olabilir.

Yukarıda bahsedilen hususlar doğrultusunda TDF Sistemi için yapılacak düzenlemeleri beş başlık altında toplayabiliriz (Erguven, 2019b: 91-96).

3.1. Yasal, teknik ve kurumsal düzenleme

Yasal alt yapıdan yoksun bu sistemi işleten firmalar şu anda Türk Ticaret kanunu, Tüketiciyi Koruma Kanunu ve Borçlar Hukukuna göre çalışmaktadırlar. Sistemin sağlıklı işlemesi için mutlaka bu tasarrufa dayalı finans kuruluşları kanunu çıkartılmalıdır.

3.2. Düzenleme ve denetleme

Çıkartılacak kanun kapsamında sektördeki firmaların etkin, sağlıklı ve güvenilir bir şekilde çalışmasını sağlamak ve tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması için bu sektörün düzenlemeye ve denetime tabi olması gerekmektedir. Bu anlamda bu sistemin kendi yapısı dikkate alınarak, özellikle ABD'de uzaktan gözetim ve yerinde denetimin araçlarından biri olan CAMELS değerlendirme sistemi kullanılabilir.

3.3. Meslek birliği

Tüzel kişiliği olan kamu kurumu niteliğinde bir meslek birliği oluşturulmalıdır. Sektörde faaliyet gösterecek firmalar faaliyete başlamadan önce mutlaka bu meslek birliğine üye olmalıdır. Bu meslek kuruluşu bünyesinde bir Danışma Kurulu da kurulmalıdır.

3.4. Mevduat koruma

Bu kuruluşlara üye olanların hak ve menfaatlerini korumak için kurulacak meslek birliği aracılığı ile tasarrufların sigorta edilebileceği üyelerin tasarruf ettikleri fonlarını koruyacak bir sigorta fonu kurulmalıdır.

3.5. Kurumsal koruma

Sektöre ilişkin gerekli düzenlemeleri yapacak sektör risklerini ölçecek, izleyecek, yönetecek, bu sektördeki kuruluşların likidite riskine maruz kaldığı durumlarda kuruluşlara fon desteği sağlayacak bir kurumsal bir sigorta fonu kurulmalıdır (Erguven, 2019b: 91-96).

4. YÖNTEM

Bu çalışmada, bilgi edinmeyi amaçlayan, tanımlayıcı ve durum belirleyici bir araştırma modeli kullanılmıştır. Bildiride, tasarrufa dayalı finans sistemi olan elbirliği sisteminin işleyişı ve bu sistemin bankacılık olup olmadığı açıklanmaya çalışılmış, yasal alt yapısının gerekliliği üzerinde durulmuş ve bu hususlar metodolojik olarak sınıflandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma sonunda ise sistemin yasal alt yapısının oluşturulmasının faydalarına yönelik öneriler sunulmuştur.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma ile tasarrufa dayalı bir finans sistemi olan elbirliği sisteminin bankadan farkları ve yasal zeminini gerekliliği araştırılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmada önce elbirliğinin işleyişı, konvansiyonel finansal aracılık modelinden farklı bir sistem olduğu üzerinde durulmuştur. Tasarrufa dayalı elbirliği sistemin yasal alt yapısını ön plana alan bu bildirinin bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye ekonomisinin gelişmesi için konut sektörünün canlanması gerekmektedir. Bu sistem konut sektörünü canlandıracak en önemli sektörlerden biridir. Çünkü binlerce kişi bu sistemle konut sahibi olmaktadır. Türkiye ekonomisinin canlanması ve tasarrufa dayalı finans sisteminin gelişmesi ve COVID-19 gibi kriz dönemlerinde hem sektördeki firmaların hem sisteme giren üyelerin zarar görmemesi hem de Türkiye ekonomisinin olumsuz etkilenmemesi için sistem ve sistemin taraflarını güvence altına almak için yasal düzenlemeler bir an önce yapılmalıdır.

Hukukî, teknik ve kurumsal ilkeler, standartlar ve değerler konusunda sektörel birlikler, kamu otoritesi, akademisyenler ve din adamları katkı sağlamalıdır. Bu hususta daha kaliteli hizmet sunmak için tasarrufa dayalı finansın standartları oluşturmalı, danışma ve etik üst kurulu

kurulmalıdır. Ancak yasal düzenlemeler yapılırken TDF Sistemi'nin kendisine has özellikleri mutlaka göz önünde bulundurulmalı, finansal aracılık yapan bankaların ve benzeri kuruluşların yapısına uydurulmaya çalışılmadan, sistemin şu an işleyen yapısıyla ele alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ergüven, M. (2019a). Konut Finansmanında Elbirliği Sistemi: Müşterilerin Elbirliği Sistemi Tercihleri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: Eminevim Yayınları.
- Ergüven, M. (2019b). A Comparative Study On Saving-Based Finance System And Building-Savings Fund System (Unpublished Doctoral Dissertation). Universidad Azteca (Azteca University) Mexico City.
- Ergüven, M. (2019c). Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi İçin İslâmi Finans İlkelerine Uygun Model Önerisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

COVID-19 VİRÜSÜNÜN DÜNYADAKİ COĞRAFİ DAĞILIMININ 20 NİSAN 2020 VE 3 HAZİRAN 2020 TARİHLERİ ARASINDAKİ DEĞİŞİMİ

Doç. Dr. Murat Yılmaz

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Ana Bilim Dalı
myilmazcog@yyu.edu.tr

ÖZET: Bu çalışmanın amacı covid-19 virüsü vaka sayısının kıtalara ve ülkelere dağılımının, 20 Nisan ve 3 Haziran 2020 tarihleri arasındaki değişimini incelemektir. Çalışmada worldometers.info adlı internet sitesinin 20 Nisan 2020 tarihinde saat 23:50'deki ve 3 Haziran 2020 tarihinde saat 14:46'taki verileri kullanılmıştır. 20 Nisan 2020 tarihinde dünyadaki covid-19 vaka sayısı yaklaşık 2,5 milyon iken 3 Haziran 2020'de yaklaşık 6,5 milyona çıkmıştır. Aynı dönemde ölüm sayısı ise yaklaşık 170 binden 383 bine çıkmıştır. Diğer bir ifade ile yaklaşık 1,5 aylık zaman zarfında covid-19 vaka sayısı %160, ölüm sayısı ise %125 artmıştır.

20 Nisan 2020'de covid-19 vakaları daha ziyade Avrupa ve Kuzey Amerika'da yoğunlaşırken 3 Haziran 2020'de Güney Amerika, Afrika ve Asya kıtalarının payının 1,5 ay öncesine göre arttığı görülmektedir. Nitekim 20 Nisan'da Avrupa'nın payı % 45, Kuzey Amerika'nın payı % 34 iken 3 Haziran'da bu paylar sırasıyla %31 ve %33 olmuştur. 20 Nisan'da Asya'nın payı %16, Güney Amerika'nın payı %3,5 ve Afrika'nın payı %1 iken 3 Haziran'da bu oranlar sırasıyla %19; %15 ve %2,5 olmuştur. Verilerden de anlaşılacağı üzere 20 Nisan ile 3 Haziran arasındaki 1,5 ayda Avrupa kıtasının payında %14'lük, Kuzey Amerika kıtasının payında ise %1'lik bir azalış meydana gelirken Güney Amerika kıtasının payında ise %11'lik, Asya kıtasının payında %3'lük ve Afrika kıtasının payında ise %1,5'lik bir artış meydana gelmiştir.

20 Nisan 2020 tarihinde vaka sayısında ABD başta gelirken adı geçen ülkeyi sırasıyla İspanya, İtalya, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık takip etmekteydi. 3 Haziran 2020'de ise vaka sayısında ABD yine başta gelirken adı geçen ülkeyi sırasıyla Brezilya, Rusya, İspanya, Birleşik Krallık ve İtalya takip etmekteydi. Yani 1,5 ayda Brezilya ve Rusya vaka sayısındaki artışla birlikte 2. ve 3. sıraya yükselmiş, İspanya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa ve Almanya ise daha alt sıralara gerilemiştir.

20 Nisan tarihinde vaka sayısının az olduğu Belçika ve İrlanda'da, 3 Haziran'da ise Belçika, Fransa, Meksika gibi bazı ülkelere ölüm sayısının, vaka sayısının daha fazla olduğu Almanya, Türkiye, Hindistan gibi bazı ülkelere göre daha çok olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusun fazla olması ve sağlık hizmetlerinin niteliği ile tedbirlere uyma oranı gibi bazı faktörlerin ölüm oranını etkilediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 virüsü, Kıtalar, Ülkeler, Coğrafi dağılım

THE CHANGE OF GEOGRAPHIC DISTRIBUTION OF COVID-19 VIRUS IN WORLD BETWEEN 20 APRIL-3 JUNE, 2020

Abstract: The aim of this study is to analyze the distribution of the number of covid-19 virus cases by continents and countries between April 20 and June 3, 2020. The data of the worldometers.info website at 23:50 on April 20, 2020 and 14:46 on June 3, 2020 was used in the study. Between on April 20 and on June 3, 2020, the number of covid-19 cases in the world increased from approximately 2.5 million to 6.5 million. In the same period, the number of deaths increased from about 170 thousand to 383 thousand. In other words, over a period of approximately 1.5 months, the number of covid-19 cases increased by 160% and the number of deaths by 125%.

On 20 April 2020, the covid-19 cases mostly concentrated in Europe and North America, while on 3 June 2020, the share of the continents of South America, Africa and Asia increased compared to 1.5 months ago. As a matter of fact, while the share of Europe was 45% and the share of North America was 34% on April 20, these shares were 31% and 33% on June 3, respectively. While the share of Asia was 16%, the share of South America was 3.5% and the share of Africa was 1% on April 20, these rates were 19%; 15% and 2.5% on June 3, respectively. As it can be understood from the data, in the 1.5 months between April 20 and June 3, the share of European continent decreased 14% and share of the North American continent 11%. In this period the share of the South American continent increased by 11%, the share of the Asia by 3 % and share of the Africa continent by 1.5%.

On the 20th of April, 2020, the USA was the leading country in terms of the number of cases, followed by Spain, Italy, France, Germany and the United Kingdom, respectively. On 3 June 2020, while the USA was the top priority in the number of cases, Brazil, Russia, Spain, the United Kingdom and Italy were followed by the mentioned country, respectively. In other words, with the increase the number of cases Brazil and Russia in 1.5 months, it rose to the 2nd and 3rd place, while Spain, the United Kingdom, Italy, France and Germany fell to the lower ranks.

On April 20th in Belgium and Iran and on June 3th, in Belgium, France and Mexico where the number of cases are low, the number of deaths more than Germany, Turkey and India where the number of cases are high. Some factors seem to affect the mortality rate, such as the elderly population ratio, the quality of health services and the rate of compliance.

Key Words: Virus of Covid19, Continents, Countries, Geographic distribution.

1. GİRİŞ

Covid-19 virüsü 2019 yılının Aralık ayında Çin'deki Vuhan şehrinde ortaya çıkmış ve daha sonra hızla dünyaya yayılmıştır. Tüm dünyada hayatı felç eden bu virüs, halen yayılmaya devam etmektedir (Şen, 2020). Son aylarda covid-19 virüsünün yayılma ve tedavisi ile günlük hayatta neden olduğu değişim ve sorunlar, çok sayıda bilim alanından araştırmacının dikkatini çekmektedir (Yılmaz, 2020).

Bu çalışmanın amacı covid-19 virüsü vaka sayısının kıtalara ve ülkelere dağılımının, 20 Nisan ve 3 Haziran 2020 tarihleri arasındaki değişimini incelemektir. Nüfusun, yerleşmelerin ve ekonomik faaliyetlerin (tarım, madenler ve enerji kaynakları, sanayi, ulaşım, ticaret, turizm) coğrafi dağılışının incelenmesi önemli olduğu gibi, hastalıkların coğrafi dağılışının incelenmesi de önemli bir konudur (Tümertekin & Özgüç, 2011). Bu nedenle bu çalışmada son aylarda dünyadaki hayatı felç eden covid-19 virüsünün coğrafi dağılışı incelenecektir. Bu çalışma betimsel bir araştırma olup çalışmada worldometers.info adlı internet sitesinin 20

Nisan 2020 tarihinde saat 23:50'deki ve 3 Haziran 2020 tarihinde saat 14:46'taki verileri kullanılmıştır.

2. BULGULAR

Nüfusun ve Covid-19 Vaka Sayısının Kıtalara Dağılımı

Worldometers.info sitesinin verilerine göre 2020 yılında dünya nüfusu yaklaşık olarak 7 milyar 795 milyon civarındadır. Bu nüfus kıtalara göre dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Dünya nüfusunun % 59,5'u Asya'da, % 17,2'si Afrika'da, % 9,6'sı Avrupa'da, % 7,6'sı Kuzey ve Orta Amerika'da, % 5,5'si Güney Amerika'da ve 0,5'i de Okyanusya'da yer almaktadır (Tablo.1).

20 Nisan 2020 tarihinde dünyadaki covid-19 vaka sayısı yaklaşık 2,5 milyon iken 3 Haziran 2020'de yaklaşık 6,5 milyona çıkmıştır. Aynı dönemde ölüm sayısı ise yaklaşık 170 binden 383 bine çıkmıştır. Diğer bir ifade ile yaklaşık 1,5 aylık zaman zarfında covid-19 vaka sayısı % 160, ölüm sayısı ise % 125 artmıştır (Tablo.1).

20 Nisan 2020'de Asya, Afrika, Güney Amerika ve Okyanusya kıtaları nüfuslarının dünyadaki payına oranla, covid-19 vaka sayısında daha düşük paylara sahiptiler. Bu 4 kıta dünya nüfusunun yaklaşık % 83'ünü oluştururken vakaların sadece % 21'ini oluşturmaktaydı. Aynı tarihte dünya nüfusunun % 9,6'sına sahip Avrupa kıtası vakaların % 45'ine, dünya nüfusunun % 7,6'sını oluşturan Orta ve Kuzey Amerika vakaların % 34'üne sahipti (Tablo.1).

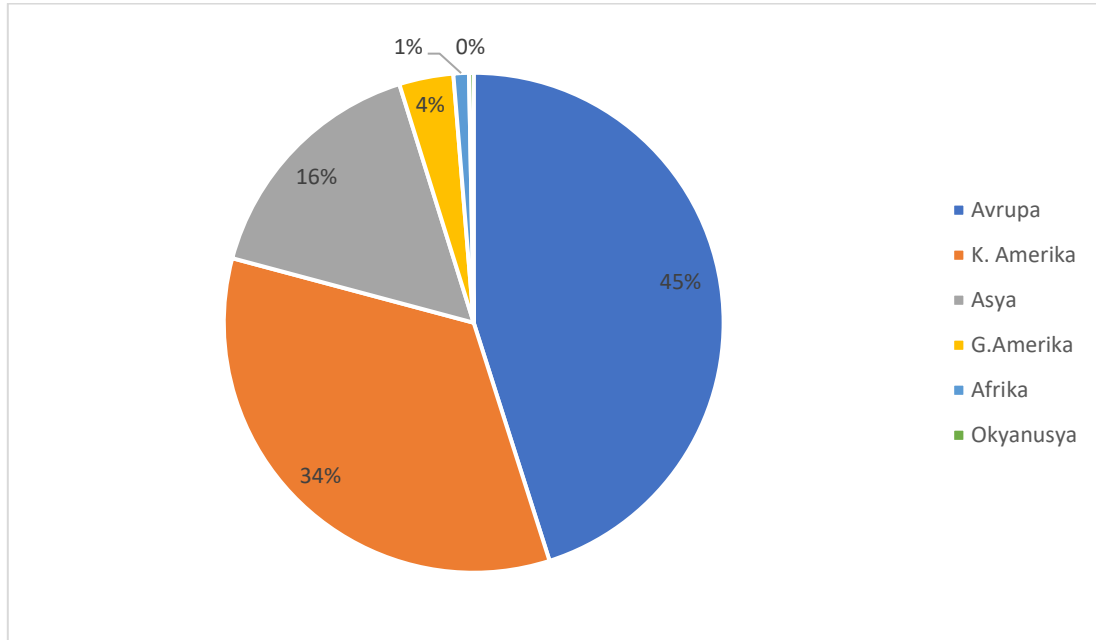
3 Haziran 2020'de ise nüfusuna oranla vaka sayısının fazla olduğu kıtalara Güney Amerika da eklenmişti. 3 Haziran 2020'de Asya, Afrika ve Okyanusya kıtaları dünya nüfusunun yaklaşık % 78'ini oluştururken covid-19 vakalarının sadece % 21'ini oluşturmaktaydılar. 20 Nisan ve 3 Haziran 2020 arasında Asya ve Afrika'nın vaka sayısındaki payı az da olsa artmıştır. 3 Haziran 2020'de Avrupa ile Kuzey ve Güney Amerika ise dünya nüfusunun % 22'sini oluştururken vakaların % 79'unu oluşturmaktaydılar. 20 Nisan ile 3 Haziran 2020 arasında Avrupa ve Kuzey Amerika'nın vaka sayısındaki payı azalırken (özellikle Avrupa'nın payı % 14 azalmıştır) Güney Amerika'nın payı ise hızla artmıştır. Yani 3 Haziran 2020 tarihi itibarıyla covid-19 virüsü, Avrupa ile Kuzey ve Güney Amerika'da nüfusa oranla oldukça fazla yayılmıştır (Tablo.1).

20 Nisan 2020'de covid-19 vakaları daha ziyade Avrupa ve Kuzey Amerika'da yoğunlaşırken 3 Haziran 2020'de Güney Amerika, Afrika ve Asya kıtalarının payının 1,5 ay öncesine göre arttığı görülmektedir. Nitekim 20 Nisan'da Avrupa'nın payı % 45, Kuzey Amerika'nın payı % 34 iken 3 Haziran'da bu paylar sırasıyla % 31 ve % 33 olmuştur. 20 Nisan'da Asya'nın payı % 16, Güney Amerika'nın payı % 3,5 ve Afrika'nın payı % 1 iken 3 Haziran'da bu oranlar sırasıyla % 19; %15 ve % 2,5 olmuştur. Verilerden de anlaşılacağı üzere 20 Nisan ile 3 Haziran 2020 arasındaki 1,5 ayda Avrupa kıtasının payında % 14'lük, Kuzey Amerika kıtasının payında ise % 1'lik bir azalış meydana gelirken Güney Amerika kıtasının payında % 11'lik, Asya kıtasının payında % 3'lük ve Afrika kıtasının payında ise % 1,5'lik bir artış meydana gelmiştir. Her iki tarihte de Okyanusya kıtasının payı oldukça az olup 20 Nisan'da % 0,3; 3 Haziran'da ise % 0,1'di. (Tablo.1, Şekil 1-2).

Tablo.1: 20 Nisan ve 3 Haziran 2020'de Dünyadaki Covid-19 vaka sayısının kıtalara göre dağılımı

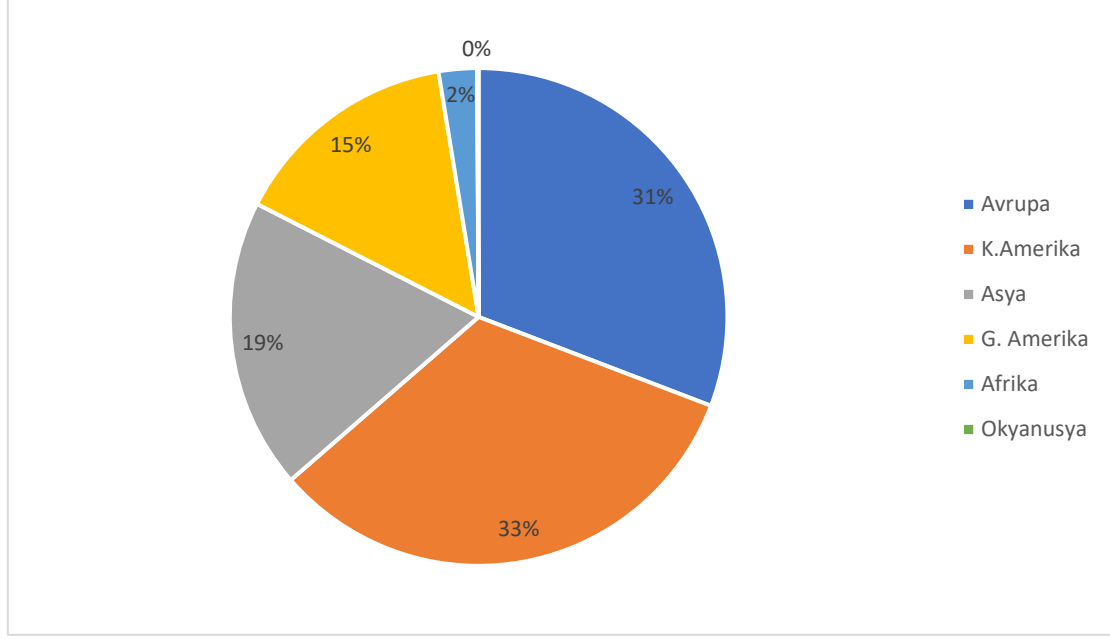
Kıta	20 Nisan'daki Vaka Sayısı ve Payı		3 Haziran'daki Vaka Sayısı ve Payı		2020 Yılı Nüfusu ve Dünyadaki Payı	
	Vaka Sayısı	Vaka Sayısının Dünyadaki Payı	Vaka Sayısı	Vaka Sayısının Dünyadaki Payı	Nüfusu	Nüfusunun Dünyadaki Payı
Asya	395665	16	1.211030	18,7	4641.054775	59,5
Avrupa	1.112592	45	2.020790	31,2	747.636026	9,6
Afrika	23790	1	160346	2,5	1340.598147	17,2
Kuzey ⁴ Amerika	845002	34,2	2.125478	32,8	592.064000	7,6
G. Amerika	86665	3,5	947759	14,6	430.767000	5,5
Okyanusya	8157	0,3	8839	0,1	42.677813	0,5
Toplam	2.4711930	100	6.474963	100	7794.798739	100

Kaynak: worldometers.info/ **Hesaplama:** Yılmaz

Şekil.1: 20 Nisan 2020'de Dünyadaki Covid-19 vaka sayısının kıtalara dağılımı

⁴ Kuzey ve Orta Amerika ile Karayip Adalarındaki ülkelerin toplamı.

Şekil.2: 3 Haziran 2020’de Dünyadaki Covid-19 vaka sayısının kıtalara dağılımı

3. 20 NİSAN VE 3 HAZİRAN 2020 TARİHLERİNDE COVID-19 VAKA SAYISININ EN FAZLA OLDUĞU 20 ÜLKE

20 Nisan 2020 tarihinde vaka sayısında ABD başta gelirken adı geçen ülkeyi sırasıyla İspanya, İtalya, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık takip etmekteydi. 3 Haziran 2020’de ise vaka sayısında ABD yine başta gelirken adı geçen ülkeyi sırasıyla Brezilya, Rusya, İspanya, Birleşik Krallık ve İtalya takip etmekteydi. Yani 1,5 ayda Brezilya ve Rusya vaka sayısındaki artışla birlikte 2. ve 3. sıraya yükselmiş, İspanya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa ve Almanya ise daha alt sıralara gerilemişti. Oysa Rusya ve Brezilya 20 Nisan’da 10 ve 11. sıralarda yer almaktaydı. Nitekim 20 Nisan’da Brezilya’da 41 bin olan vaka sayısı 3 Haziran’da 558 bine çıkmış aynı süreçte Rusya’da da vaka sayısı 47 binden 432 bine çıkmıştır.

Öte yandan 20 Nisan’da 9. sırada yer alan Çin, 3 Haziran’da 17. sıraya gerilerken bu süreçte Belçika 12. sıradan 20. sıraya, Fransa 4. sıradan 12. sıraya, Almanya 5. sıradan 8. sıraya ve Türkiye ise 7. sıradan 10. sıraya gerilemiştir. Aynı süreçte vaka sayısının hızla arttığı ülkelerden Hindistan 17. sıradan 7. sıraya, Peru ise 18. sıradan 9. sıraya yükselmiştir. Verilerden de anlaşılacağı üzere bazı ülkelerde vaksa sayısının giderek artması, doğal olarak dünyada covid19 vaka sayısı açısından ilk 20 ülkenin sırasının değişmesine neden olmuştur (Tablo.2)

Ayrıca 20 Nisan 2020’de vaka sayısında ilk 20 ülkenin 12’si Avrupa, 4’ü Asya, 2’si Kuzey Amerika ve 2’si de Güney Amerika’da yer almaktaydı. 3 Haziran’da ise ilk 20 ülkenin 7’si Avrupa, 7’si Asya, 3’ü Kuzey Amerika ve 3’ü ise Güney Amerika’da yer almaktaydı. Yani 1,5 ayda dünyada covid-19 vaka sayısında ilk 20 içinde yer alan ülke sayısı Avrupa’da 5

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

azalırken Asya’da 3, Kuzey ve Güney Amerika’da ise 1’er artmıştır. 20 Nisan 2020’de Avrupa kıtasındaki Hollanda, İsviçre, Portekiz, İrlanda ve Avusturya dünyada vaka sayısı açısından ilk 20 ülkede arasında yer alırken 3 Haziran 2020’de bu ülkeler ilk 20 ülke içinde yer almamıştır. Buna karşın Asya’da S. Arabistan, Katar ve Pakistan, G. Amerika’da Şili ve K. Amerika’da ise Meksika 20 Nisan’da dünyada covid19 vaka sayısının en fazla olduğu ilk 20 ülke içinde yer almazken 3 Haziran’da yer almıştır (Tablo.2).

Bu veriler 20 Nisan 2020’de covid-19 virüsünün en önemli merkezlerinin Avrupa ve Kuzey Amerika olduğunu 3 Haziran 2020’de ise Asya ve Güney Amerika’nın da vaka sayısı açısından önemli merkezler arasına girdiğini göstermektedir (Tablo.2).

20 Nisan 2020’de ölüm sayısında başta gelen ülkeler 42 binle ABD, 24 binle İtalya, 21 binle İspanya, 20 binle Fransa ve 16 bin 500’le Birleşik Krallıktı. 3 Haziran 2020’de ise ölüm sayısında 108 binle ABD, 39 binle Birleşik Krallık, 33 bin 500’le İtalya, 31 binle Brezilya, 28 binle Fransa ve 27 binle İspanya başta gelen ülkelerdi. 3 Haziran’da ölüm sayısında başta gelen ülkeler arasında yer alan Brezilya dışındakilerin her iki tarihte de aynı olduğu görülmektedir. 20 Nisan’da vaka sayısından 5. sırada olan Almanya’nın ölüm sayısında gerilerde olduğu, vaka sayısının daha az olduğu İran ve Belçika’nın ise ölüm sayısında daha önde olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2020). 3 Haziran’da da vaka sayısında önde olan Rusya, Hindistan, Peru ve Türkiye gibi bazı ülkelerde ölüm sayısının az olduğu, buna karşın vaka sayısının daha az olduğu Fransa, Kanada, Meksika ve Belçika gibi bazı ülkelerde ölüm sayısının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ölüm sayısının vaka sayısına oranla fazla olduğu ülkelerde genellikle yaşlı nüfus oranının fazla olması, covid-19 virüsünün yaşlı nüfusta daha ölümcül olduğu tezini doğrulamaktadır. Öte yandan yaşlı nüfus oranının da nispeten fazla olduğu Almanya’da sağlık hizmetlerinin iyi olması ve tedbirlere uyulması gibi etkenlerin ölüm sayısının düşük düzeyde kalmasına neden olduğu tahmin edilmektedir (Tablo.2).

Tablo.2: 20 Nisan ve 3 Haziran 2020’de Dünyadaki Covid-19 vaka sayısının kıtalara göre dağılımı

20 Nisanda ki sırası	Ülke	Vaka sayısı	Ölümler sayısı	Her 100 Vakada ölüm	Kıta	3 Haziranda ki sırası	Ülke	Vaka sayısı	Ölümler sayısı	Her 100 Vakada ölüm	Kıta
1	ABD	786566	42201	5,4	K.Amerika	1	ABD	1881256	108062	5,7	K.Amerika
2	İspanya	200210	20852	10,4	Avrupa	2	Brezilya	558237	31309	5,6	G.Amerika
3	İtalya	181228	24114	13,3	Avrupa	3	Rusya	432277	5215	1,2	Avrupa
4	Fransa	155383	20265	13,1	Avrupa	4	İspanya	287012	27127	9,4	Avrupa
5	Almanya	14665	4706	3,2	Avrupa	5	Birleşik	277985	39369	14,2	Avrupa

		3					Krallık				
6	Birleşik Krallık	124743	16509	13,2	Avrupa	6	İtalya	233515	33530	14,4	Avrupa
7	Türkiye	90980	2140	2,3	Asya	7	Hindistan	208709	5834	2,8	Asya
8	İran	83505	5209	6,2	Asya	8	Almanya	184091	8674	4,7	Avrupa
9	Çin	82747	4632	5,6	Asya	9	Peru	174884	4767	2,7	G.Amerika
10	Rusya	47121	405	0,86	Avrupa	10	Türkiye	165555	4585	2,7	Asya
11	Brezilya	40581	2845	7	G.Amerika	11	İran	160696	8012	4,9	Asya
12	Belçika	39983	5828	14,5	Avrupa	12	Fransa	151325	28940	19,1	Avrupa
13	Kanada	36670	1680	4,6	K.Amerika	13	Şili	108686	1188	1,1	G.Amerika
14	Hollanda	33405	3751	11,2	Avrupa	14	Meksika	97326	10637	11	K.Amerika
15	İsviçre	27944	1429	5,1	Avrupa	15	Kanada	92410	7395	8	K.Amerika
16	Portekiz	20863	735	3,5	Avrupa	16	S.Arabistan	89011	549	0,6	Asya
17	Hindistan	18539	592	3,2	Asya	17	Çin	83021	4634	5,6	Asya
18	Peru	16325	445	2,7	G.Amerika	18	Pakistan	80463	1688	2,1	Asya
19	İrlanda	15652	687	4,4	Avrupa	19	Katar	60259	43	0,07	Asya
20	Avusturya	14795	470	3,2	Avrupa	20	Belçika	58685	9522	16,2	Avrupa

Kaynak: worldometers.info/ Hesaplama: Yılmaz.

Ölüm sayısı ile vaka sayısı oranlandığında daha ilginç veriler ortaya çıkmaktadır. 20 Nisan'da vaka sayısında başta gelen ülkelerden ABD'de her 100 vakanın 5,4'ü ölüm ile neticelenmişken İspanya'da bu oran 10,4; İtalya'da 13,3; İngiltere'de ise 13,2'ydi. Aynı tarihte vaka sayısının fazla olduğu ülkelere Almanya'da her 100 vakanın 3,2'si ölümle neticelenirken Türkiye'de bu oran 2,3'tü. Vaka sayısının daha az olduğu ülkelere İnan'da her 100 vakadan 6,2'si ölümle neticelenirken yaşlı nüfus oranının fazla olduğu Belçika'da ise her 100 vakadan 14,5', ölümle neticelenmişti (Tablo.2).

3 Haziran 2020'de vaka sayısı açısından başta gelen ülkelere ABD'de her 100 vakadan 5,7'si ölümle sonuçlanırken Brezilya'da bu oran 5,6; Rusya'da 1,2; İspanya'da 9,4; İngiltere'de 14,2 ve İtalya'da ise 14,4'tü. Aynı tarihte vaka sayısının nispeten fazla olduğu ülkelere Almanya'da her 100 vakadan 4,7'si, Türkiye'de 2,7'si, Hindistan'da ise 2,8'i ölümle neticelenirken aynı oran vaka sayısının daha az olduğu ülkelere Fransa'da 19,1; Belçika'da 16,2 ve Meksika'da ise 11 olmuştu. Verilerden de anlaşılacağı üzere yaşlı nüfus oranının daha az olduğu Türkiye, Hindistan ve Rusya gibi ülkelere her 100 vakada ölüm

oranı 1 ile 3 arasında değişirken aynı oran yaşlı nüfusun fazla olduğu İngiltere, Belçika, İtalya, Fransa gibi ülkelerde 14 ile 19 arasında değişmekteydi (Tablo.2).

Öte yandan hemen hemen tüm ülkelerde 1,5 ayda her 100 vakadan ölümle neticelenme oranının yükseldiği görülmektedir. 20 Nisan'da ABD'de her 100 vakanın 5,4'ü ölümle neticelenirken 3 Haziran'da bu oran 5,7'ye yükselmiştir. Aynı süreçte her 100 vakadaki ölüm oranı İtalya'da 13,3'ten 14,4'e, İngiltere'de 13,2'den 14,2'ye, Belçika'da 14,5'ten 16,2'ye, Almanya'da 3,2'den 4,7'ye, Türkiye'de 2,3'ten 2,7'ye yükselmişti. Bu süreçte İspanya'da ise her 100 vakada ölüm oranı 10,4'ten 9,4'e gerilemişti (Tablo.2).

4. SONUÇ

Covid-19 vaka sayısının kıtalara ve ülkelere göre dağılımı, 20 Nisan ve 3 Haziran 2020 tarihleri arasında önemli ölçüde değişmiştir. 20 Nisan 2020'de Avrupa ve Kuzey Amerika toplam vaka sayısının % 79'una sahipken 3 Haziran 2020'de bu iki kıtanın payı % 64'e gerilemiştir. Aynı süreçte Asya, Güney Amerika, Afrika ve Okyanusya kıtalarının payı ise % 21'den % 36'ya çıkmıştır. Bu süreçte özellikle Güney Amerika'da (özellikle Brezilya, Peru ve Şili'de vakaların çok fazla artmasından dolayı) vaka sayısını hızla artması, bu kıtanın vaka sayısındaki payının % 3,5'ten % 14,6'ya çıkmasına neden olmuştur.

Öte yandan 20 Nisan 2020'de çok sayıda Batı ve Güney Avrupa ülkesi vaka sayısında ilk 6 ülke içinde yer alırken Doğu Avrupa'dan Rusya 10. sırada yer almıştır. Ancak 3 Haziran'da Rusya'nın Batı Avrupa ülkelerini geride bıraktığı görülmektedir. Bu veri aslında 1,5 ayda covid-19 virüsünün kıtalara dağılımının yanı sıra kıta içindeki dağılımın da değiştiğini göstermektedir.

Neticede 20 Nisan 2020'de covid-19 vaka sayısında ABD ile Batı ve Güney Avrupa ülkeleri başta gelirken 3 Haziran 2020'de bu ülkelere Güney Amerika'dan Brezilya, Doğu Avrupa'dan Rusya katılmıştır. Ayrıca 20 Nisan'da Doğu Asya'da yer alan Çin ile Batı Asya'daki İran vaka sayısında ilk 10 ülke içinde yer alırken 3 Haziran'da Güney Asya'dan Hindistan ve Güney Amerika'da Peru ilk 10 ülke içinde yer almış, İran ve Çin ise daha alt sıralara gerilemiştir.

Yine 20 Nisan'da Batı Asya'daki Türkiye ve İran ile Doğu Asya'daki Çin, dünyadaki vaka sayısı açısından sırasıyla 7, 8 ve 9. sırada gelirken ilk 20 içindeki diğer Asya ülkesi ise 17. sıradaki Hindistan'dı. 3 Haziranda ise Hindistan'ın dünyada vaka sayısı açısından 7. sıraya çıkması ve S. Arabistan, Katar ve Pakistan'ın ise ilk 20 ülke içine girmesi, son dönemde covid-19 virüsünün Güney Amerika'nın yanı sıra Asya'da; özellikle Arap ve Hint yarımadalarında hızla yayıldığını göstermektedir.

20 Nisan tarihinde vaka sayısının az olduğu Belçika ve İran'da, 3 Haziran'da ise Belçika, Fransa, Meksika gibi bazı ülkelere ölüm sayısının, vaka sayısının fazla olduğu Almanya, Türkiye, Hindistan gibi bazı ülkelere göre daha çok olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusun

fazla olması ve sağlık hizmetlerinin niteliği ile tedbirlere uyma oranı gibi bazı faktörlerin ölüm oranını etkilediği görölmektedir.

Ayrıca her 100 vakadaki ölüm sayısı da ölkelere göre değişmektedir. 20 Nisan'da İspanya, İtalya, Fransa, Birleşik Krallık, Hollanda ve Belçika gibi bazı Avrupa ölkelerinde her 100 vakada ölüm oranı 10 ile 15 arasında değişirken Türkiye, İran, Çin, Hindistan, ABD, Peru ve Brezilya, Almanya ve Rusya gibi ölkelerde ise bu oran 1 ile 7 arasında değişmekteydi. Yaşlı nüfus oranının yüksek olduğu bazı Batı ve Güney Avrupa ölkelerinde ölüm oranı oldukça yüksekti.

3 Haziran'a gelindiğinde İspanya, Brezilya, Peru ve Hindistan dışındaki ölkelerin tamamında her 100 vakada ölüm oranı, 20 Nisan'a göre yükselmişti. 3 Haziran'da İtalya, Birleşik Krallık, Belçika ve Fransa gibi ölkelerde her 100 vakada ölüm oranı 14 ile 19 arasında değişirken, Türkiye, Almanya, Hindistan, ABD, Rusya, İran, Brezilya, Peru, Şili ve Pakistan'da bu oran 1 ile 6 arasında değişmekteydi. Avrupa ölkeleri dışında Meksika 11 olan değerle her 100 vakada ölüm oranının yüksek olduğu diğer bir ölkeler olarak dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

Yılmaz, M, (2020), 20 Nisan 2020 Tarihi İtibariyle Covid-19 Virüsünün Dünyadaki Coğrafi (Kıtalara ve Ölkelere) Dağılımı, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 17-44

Şen, E. (2020), Global Virus of the Digital Village: Covid-19 and Senizm, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 176-204

Tümertekin & Özgüç, (2011), *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*, İstanbul: Çantay Kitabevi.

İnternet sitesi: worldometers.info. (son erişim tarihi: 3 Haziran 2020)

ÇALIŞANLARDA COVID-19 SALGININA YÖNELİK KAYGI DÜZEYİ VE İÇ KONTROL ODAĞI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Mutlu Tokmak

Dr. J.Yzb. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Fakültesi,
Sosyal Bilimler Bölümü
mutlu-tokmak@hotmail.com

Özet: İç kontrol odağı yüksek olan çalışanlar, etrafında gerçekleşen olayların kendi kontrolü altında olduğu ve başına gelen her şeyin kendi hatalarından ya da kendi çalışmalarından kaynaklandığını düşünmektedirler. Covid 19 pandemi süreci tüm dünya üzerinde etkili olan bir salgındır ve kişilerin kendi kontrolü dışında gelişmektedir. Bu çalışmada, çalışanların Covid 19 salgınına yönelik kaygı düzeyi ile iç kontrol odağı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla alan araştırması gerçekleştirilmiş ve çalışanlara online anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmaya 134 kamu çalışanı katılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler tanımlayıcı istatistik analizi ve korelasyon analizine tabi tutulmuştur.

Araştırma neticesinde çalışanların iç kontrol odağı ile Covid 19 pandemi sürecine yönelik kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde 0.439 oranında ilişki olduğu belirlenmiştir. İç kontrol odağı yüksek olan kişilerin Covid 19 pandemi sürecine yönelik kaygı düzeylerinde de artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan çalışanların iç kontrol odağının, 5'li likert ölçeğine göre ortalama olarak 3.88 düzeyinde olduğu, Covid 19 pandemi sürecine yönelik kaygı düzeyi ortalamaları ise 3.84 seviyesinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan çalışanların en çok Covid 19 pandemi süreci ile ilgili haberleri izlerken endişelendikleri, kendilerini sürekli yorgun hissettikleri, bu süreçte gelecek ile ilgili plan yapmayı erteledikleri, toplu taşıma araçlarına binme konusunda endişe duydukları, sokağa çıkarken kaygılandıkları ve pandemi sürecinde ailesinden birilerinin koronavirüse yakalanacakları konusunda kaygı duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İç Kontrol Odağı, Covid 19, Pandemi Sürecinde Kaygı

Jel Kodu: M10, M12,

A RESEARCH ON THE ANXIETY LEVEL OF THE COVID-19 PANDEMIC IN EMPLOYEES AND THE CORRELATION OF THE INTERNAL LOCUS OF CONTROL

Abstract: Employees with high internal control locus think that the events associated with them are under their control and that everything that happens is caused by their own mistakes or their own efforts. The Covid 19 pandemic process is an epidemic that affects the whole world and develops beyond the control of individuals. In this study, it is aimed to determine the relationship between employees' anxiety level for Covid 19 outbreak and the locus of internal control. For this purpose, a field study was conducted and an online questionnaire was applied to public employees. 134 public employees participated in the research. The data obtained as a result of the research were subjected to descriptive statistical analysis and correlation analysis.

As a result of the research, it was determined that there was a statistically significant and positive 0.439 relationship between the internal control locus of employees and the anxiety level of the Covid 19 pandemic process. It was concluded that during Covid 19 pandemic process anxiety level of people who had high internal control locus also increased. According to the 5-point Likert scale of the employees participating in the research, the locus of internal control was 3.88 on average, and the anxiety level averages for the Covid 19 pandemic process were 3.84. The public employees participating in the research were most concerned about watching news

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

about the Covid 19 pandemic process, feeling constantly tired, delaying making plans for the future within this period, worrying about getting on public transport, worrying about going out on the streets, and that someone from their family would get corona virus during the pandemic process.

Key Words: Internal Locus of Control, Covid 19, Anxiety in the Pandemic Process

Jel Codes: M10, M12,

GİRİŞ

2019 Aralık ayında Çin'in Hubei eyaleti Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 salgını ile birlikte birçok kişi hastalanmış ve hayatını kaybetmiştir (WHO, 2020a). Covid 19 salgını ilk olarak 2020 yılı Mart ayında Türkiye'de de görülmüştür. Covid 19 salgını ile birlikte dünya genelinde 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilmiştir (Lu vd.,2020). Covid 19 salgını ile birlikte dünya üzerinde 1 Haziran 2020 itibariye vaka sayısı 6 milyon kişiyi aşmış ve yaşamını yitiren kişi sayısı 371 bin kişiyi geçmiştir (ECDC, 2020). Türkiye'de 1 Haziran 2020 itibariyle vaka sayısı 164.769, hayatını kaybeden kişilerin sayısı ise 4563 olduğu görülmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Covid 19 salgınının Türkiye'de görülmesi ile birlikte bir dizi tedbir alınmış ve vatandaşların bu süreci evlerinde geçirmeleri istenmiştir. Tedbirler kapsamında 149.382 işyeri kapatılmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2020). Türkiye'de kapanan işyerleri ile birlikte birçok çalışan işsiz kalmıştır. Bu durum çalışanların hem sağlık nedenleri ile hem de ekonomik nedenler ile Covid 19 salgın sürecinden kaygılanmalarına neden olmuştur.

Bu çalışma, çalışanların Covid 19 salgını sürecindeki kaygı düzeyleri ile iç kontrol odağı arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışanların Covid 19 salgını sürecinde yaşadıkları kaygı düzeyi ve iç kontrol odağına yönelik tanımlayıcı istatistik verileri de aktarılmaya çalışılmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Covid 19 Pandemi Süreci

Koronavirüs (CoV), Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Ağır Akut Solunum Sendromu (Severe Acute Respiratory Syndrome, SARS-CoV) gibi önemli salgınlara neden olan büyük bir virüs ailesidir. Koronavirüs geçici olarak 2019-nCoV olarak adlandırılmış ve daha sonra COVID-19 olarak ismi güncellenmiştir. Koronavirüsler hayvanlardan insanlara bulaşarak insanlar üzerinde hastalığa ve sonucunda ölüme neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda SARS-CoV virüsünün misk kedilerinden, MERS-CoV virüsünün tek hörgüçlü develerden insanlara bulaştığı tespit edilmiştir. Covid 19 virüsünün ise yarasalardan insanlara geçtiği belirtilmektedir (WHO, 2020b).

Koronavirüs diğer grip hastalıklarında olduğu gibi insandan insana bulaşmaktadır ancak yayılım hızının diğer salgın hastalıklara göre daha yüksek olduğu açıklanmıştır (WHO, 2020c). Geçmiş dönemlerde görülen salgınların ulaşım imkânlarının kısıtlı olması ve mesafelerin uzaklığından dolayı yayılım genişliği Covid 19 kadar olmamıştır. Covid 19

virüsünün dünya genelinde yayılmasında küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalkması, insan hareketliliğinin çok yüksek olması ve insanların büyükşehirlerde ve kalabalık ortamlarda birlikte yaşamaları etkili olmuştur. Günümüzde modern tıp ve teknolojinin gelişmesi sayesinde, geçmişte yaşanan İspanyol gribi, veba, Sars ve Mers gibi salgınlara göre ölüm oranının daha düşük düzeyde olacağı düşünülmektedir. Covid 19 virüsü ile mücadele etme konusunda aşı ve ilaç uygulamalarının geliştirilememesi durumunda orta vadede salgının daha geniş kitlelere yayılabileceği ve ölüm oranının artabileceği konusunda kaygı duyulmaktadır (Alpago & Oduncu Alpago, 2020).

1.2. Kaygı Kavramı ve Covid 19 Salgını Sürecinde Kaygı

Kaygı kavramı, bireylerin kendisinden ya da çevresinden kaynaklanan faktörler nedeniyle yaşadığı dengesizlik ve huzursuzluk hali olarak tanımlanmaktadır (Dinçmen, 2004). Alper ve arkadaşları (2001)'na göre kaygı, bunaltı ve sıkıntı kelimeleri ile birlikte kullanılmaktadır ve kişide herhangi bir olayın ortaya çıkardığı yaygın bir tepki şeklindedir. Öner ve LeCompte, (1985) kaygıyı durumluk ve sürekli kaygı olarak iki şekilde ele almaktadırlar.

Durumluk kaygı; kişinin stres faktörlerine maruz kalması neticesinde bedensel tepkilerle birlikte kişide meydana gelen huzursuzluk hali olarak tanımlanmaktadır (Öner & LeCompte, 1985). *Sürekli kaygı*; kişinin içinde yaşadığı durum ile direkt ilişkili olmayan bir şekilde kişilik özelliklerinin kaygı duymaya yatkın olmasından dolayı sürekli devam eden huzursuzluk halidir (Öner & LeCompte, 1985). Durumluk kaygıda geçici bir tehlike veya stres durumu söz konusu iken, sürekli kaygıda kişi herhangi bir durumu tehlike olarak hissetme eğilimi içerisindedir. Sürekli kaygı, stres ve huzursuzluk hissini yüksek düzeyde olması kişinin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Kılıç & Özafşarlıoğlu Sakallı, 2013: 210; Muris, 2002: 337; Tahmassian & Moghadam, 2011: 91; Yerdelen vd., 2016: 5; Çolak vd., 2017: 152; Uluköy, 2014: 215).

Sürekli ve durumluk kaygı tanımları dikkate alındığında, Covid 19 sürecinde kişilerin içerisinde bulunduğu kaygı düzeyine durumluk kaygı olarak değerlendirmek mümkündür. Covid 19 salgını nedeniyle insanlarda hastalanma korkusu, belirsizlik, hastalığın kendisine ve yakınlarına bulaşacağı korkusu, yaşadığı şehrin virüsün bulaşması açısından güvenli olmadığı inancı ve bu tür düşünceler yoğun bir kaygının yaşanmasına sebep olmaktadır (Kaya, 2020: 123).

Covid 19 salgını sonrasında Wuhan şehrinde 18 yaş üzeri kişilere yönelik yapılan bir araştırmada, kişilerin kaygı düzeylerinin %22.6 oranında arttığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin %19.4'ünün kaygı ile depresyonu birlikte yaşadıkları ortaya konmuştur. Aynı çalışmada Covid 19 ile ilgili haberleri sosyal medyadan takip eden kişilerin kaygı düzeylerinin, haberleri takip etmeyenlere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Kong vd., 2020).

1.3. İç Kontrol Odağı

Kavram olarak kontrol odağı ilk kez Rotter (1966) tarafından ortaya atılmıştır. Kontrol odağı, kişilerin yaşamlarında elde ettikleri başarıları ya da başarısızlık durumlarını neye atfettikleri ile ilgilenen kavramdır (Rotter, 1966: 2). Kontrol odağı kavramı, iç kontrol odağı ve dış kontrol odağı olarak ikiye ayrılmaktadır. Kişiler elde ettikleri başarıları ya da karşılaştıkları başarısızlık durumlarını kendi çabaları sonucu elde ettiğini düşündüğünde iç kontrol odağı, elde ettiği başarı ya da başarısızlık durumlarının kendi kontrolü dışında olan dış faktörlerden kaynaklandığını düşündüklerinde dış kontrol odağı ön planda olmaktadır (Spector, 1988: 335).

İç kontrol odağı yüksek düzeyde olan çalışanlar, olumsuz durumlarla karşılaştıklarında hataları kendilerinde aramakta ve bu yönde çözüm arayışında bulunmaktadır. Dış kontrol odağına sahip çalışanlar ise karşılaştıkları durumu değiştirmenin kendi kontrol alanlarının dışında olduğunu düşündüklerinden problemi çözmek yerine olayı kabullenme eğilimine girmektedirler (Rodriguez vd., 2001: 98).

İç kontrol odağına sahip kişiler, yaşamlarının herhangi bir boyutuyla ilgili olumsuzluk yaşadıklarında bunu kendi çabalarıyla değiştirebileceklerini düşünmektedirler (Solmuş, 2004:196). Yeşilyaprak (2004)'a göre, iç kontrol odağına sahip bireyler yaratıcılığa ilişkin özelliklere sahip, deneyimlerine göre gelecekteki davranışlarını daha iyi ayarlayabilen, güç kararlar karşısında daha uzun sürelere ihtiyaç duyan, doyumlarının gecikmesine daha çok tolerans gösterebilen bireydir. İç kontrol odağına sahip bireyler yaşadıkları başarılarından dolayı kendilerini takdir ederlerken, başarısızlıktan dolayı da yine kendilerini suçlamaktadır (Solmuş, 2004:196).

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmada çalışanlarının iç kontrol odağı ile Covid 19 pandemi sürecine ilişkin kaygıları arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, araştırmaya katılan çalışanların Covid 19 süreci ile ilgili hangi konularda kaygı duydukları ve iç kontrol odağı düzeyleri de araştırmada ulaşılmak istenen sonuçlar arasındadır.

Araştırma kamu çalışanlarını kapsamaktadır. Bu amaçla Ankara ilinde yer alan bir kamu kuruluşunun çalışanlarına yönelik alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmasında veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anketler online olarak çalışanlara iletilmiş ve 134 kamu çalışanından geribildirim alınabilmektedir.

Alan araştırması neticesinde elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 25.0 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan çalışanların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışanların Covid 19 sürecine yönelik kaygılarını ve iç kontrol odağı düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik analizi uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada çalışanların iç kontrol odağı düzeyleri ile Covid 19

sürecine ilişkin kaygıları arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

2.2 Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgiler

Araştırmaya 134 kamu çalışanı katılmıştır. Araştırmaya katılan çalışanların cinsiyet dağılımının 112 (%83.6) Erkek ve 22 (%16.4) kadın olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde; 25 yaş ve altında 19 (%14.2), 26-31 yaş arası 86 (%14.2), 32-37 yaş arası 5 (3.7), 38-43 yaş arası 19 (%14.2), 44 yaş ve üzerinde ise 5 (%3.7) katılımcı olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre dağılımlarında ise 68 (%50.7) kişinin evli, 66 (%49.3) kişinin bekâr olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların mesleklerinde geçirdikleri süreler göre dağılımları ise, 1-3 yıl arasında olan 28 (%20.9), 4-6 yıl arasında olan 41 (%30.6), 7-9 yıl arasında olan 19 (%14.2), 10-12 yıl arasında olan 12 (%9.0), 13-15 yıl arasında olan 9 (%6.7), 15 yıl ve üzerinde mesleki kıdemi olan çalışanın ise 25 (%18.7) olduğu belirlenmiştir.

2.3 Güvenilirlik Analizi ve Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılan çalışanlarının Covid 19 sürecine yönelik kaygı düzeyini belirlemek amacıyla oluşturulan ifadelerle ilişkin güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) değeri 0.806'dır. Çalışanların iç kontrol odağını belirlemeye yönelik kullanılan ölçeğe ilişkin güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) değeri ise 0.803'dür. Kalaycı (2008)'ya göre, Cronbach's Alpha değerinin 0.80-1.00 arasında olması, anket formunda kullanılan ifadelerin yüksek derecede güvenilir olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Çalışanların Covid 19 salgınındaki kaygı düzeyleri ve iç kontrol odağını belirlemeye yönelik oluşturulan ifadelerin yüksek düzeyde güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan çalışanların Covid 19 süreci ile ilgili kaygılarına yönelik tanımlayıcı istatistik analizi sonuçları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Covid 19 Salgınına Yönelik Kaygı Düzeyi Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

Covid 19 Salgınına Yönelik Kaygı İfadeleri	Kişi	Ort.	Std. Hata
Covid-19 salgınından dolayı sokağa çıkarken endişeleniyorum	134	4.07	.886
Alışveriş yaparken ürün ve para temasından dolayı endişeleniyorum.	134	3.96	1.156
Dışarıdan gelen paketleri alırken endişe duyuyorum.	134	3.75	1.179
Dışarıdan yemek siparişi verme konusunda endişeliyim.	134	4.01	1.019
Toplu taşıma araçlarına binme konusunda endişeliyim.	134	4.07	.810
Dışarıda maske kullanmayan insanlar gördüğümde endişeleniyorum.	134	1.96	.803
Covid-19 salgınından dolayı aileme bir şey olacak diye endişeliyim.	134	4.05	.844
Covid-19 salgını süresinde gelecekle ilgili plan yapamıyorum	134	4.10	.952
Covid-19 salgını sürecinde dışarıdan gelen her şeyi dezenfekte etmeden kullanamıyorum.	134	3.96	.817

Covid-19 salgınından beri düzenli şekilde uyuyamıyorum.	134	3.87	1.046
Covid-19 salgınında kendimi sürekli yorgun hissediyorum	134	4.11	1.038
Covid-19 ile ilgili haberleri izlerken endişeleniyorum	134	4.12	.966
Covid 19 Salgını Kaygı Düzeyi (Genel Ortalama)	134	3.84	.546

Araştırmaya katılan çalışanların Covid 19 salgınına yönelik kaygılarının incelendiği Tablo 1'e göre, çalışanların kaygı düzeyi ortalamalarının 3.84 olduğu görülmektedir. 5'li likert ölçeğinde ortalama değer 3.00 olduğu düşünüldüğünde, çalışanların Covid 19 salgınına yönelik kaygı düzeylerinin ortalamasının epey üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların Covid 19 salgınına yönelik en yüksek kaygı duydukları ifadelerin; *Covid-19 ile ilgili haberleri izlerken endişeleniyorum* (4.12), *Covid-19 salgınında kendimi sürekli yorgun hissediyorum* (4.11) ve *Covid-19 salgını süresinde gelecekle ilgili plan yapamıyorum* (4.10) şeklinde belirtildiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan çalışanların iç kontrol odağı ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistik analizi verileri Tablo 2'de belirtilmektedir.

Tablo 2: Çalışanların İç Kontrol Odağı Düzeyine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

İç Kontrol Odağı Ölçeği	Kişi	Ort.	Std. Hata
Öyle ya da böyle iyi bir personel olup olmamam öncelikle benim yeteneklerime bağlıdır.	134	3.95	1.159
Bir plan yaptığımda zaten onun işleyeceğinden ve iyi bir plan olduğundan emin olmuş olurum.	134	3.89	.838
Çoğunlukla hayatımda neler olabileceğini kendim belirleyebilirim.	134	3.84	.911
Çoğunlukla kişisel çıkarlarımı belirleme ve ona göre hareket etme yeteneğim vardır.	134	3.55	1.094
İstediğim bir şeyi elde ediyorsam bu genellikle onu elde etmek için çok çalıştığım içindir.	134	4.19	.761
Hayatım da olup bitenler benim kontrolümdedir.	134	3.88	.981
İç Kontrol Odağı (Genel Ortalama)	134	3.88	.680

Katılımcıların iç kontrol odağını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen tanımlayıcı istatistik analizi sonuçlarına göre, çalışanların iç kontrol odağına ilişkin ortalama düzeylerinin 3.88 olduğu belirlenmiştir. 5'li likert ölçeğine göre çalışanların iç kontrol odağı düzeylerinin ortanın epey üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

2.4 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan çalışanların Covid 19 salgını sürecindeki kaygıları ile iç kontrol odağı düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları 0.95 güven aralığında ve 0.05 hata payında değerlendirilmektedir.

Çalışanların Covid 19 salgını sürecindeki kaygı düzeyleri ile iç kontrol odağı arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

PEARSON KORELASYON ANALİZİ	İç Kontrol Odağı (Genel Ortalama)
Covid 19 Salgını Kaygı Düzeyi (Genel Ortalama)	.439**
Covid-19 salgınından dolayı sokağa çıkarken endişeleniyorum	.376**
Alışveriş yaparken ürün ve para temasından dolayı endişeleniyorum.	-0.008
Dışarıdan gelen paketleri alırken endişe duyuyorum.	.472**
Dışarıdan yemek siparişi verme konusunda endişeliyim.	.202*
Toplu taşıma araçlarına binme konusunda endişeliyim.	-0.002
Dışarıda maske kullanmayan insanlar gördüğümde endişeleniyorum.	.266**
Covid-19 salgınından dolayı aileme bir şey olacak diye endişeliyim.	.262**
Covid-19 salgını süresinde gelecekle ilgili plan yapamıyorum	.190*
Covid-19 salgını sürecinde dışarıdan gelen her şeyi dezenfekte etmeden kullanamıyorum.	.218*
Covid-19 salgınından beri düzenli şekilde uyuyamıyorum.	.367**
Covid-19 salgınında kendimi sürekli yorgun hissediyorum	.344**
Covid-19 ile ilgili haberleri izlerken endişeleniyorum	.271**

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Araştırmaya katılan çalışanların Covid 19 salgınına yönelik kaygı düzeyi ile iç kontrol odağına ilişkin korelasyon analizi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde 0.439 düzeyinde ilişki olduğu tespit edilmiştir. İç kontrol odağı yüksek olan çalışanların Covid 19 salgınına yönelik kaygılarının da yüksek olduğu görülmektedir. Çalışanlarının iç kontrol odağı ile Covid 19 salgınına yönelik kaygı ifadelerinden; “Covid-19 salgınından dolayı sokağa çıkarken endişeleniyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.376 düzeyinde, “Dışarıdan gelen paketleri alırken endişe duyuyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.472 düzeyinde, “Dışarıdan yemek siparişi verme konusunda endişeliyim” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.202 düzeyinde, “Dışarıda maske kullanmayan insanlar gördüğümde endişeleniyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.266 düzeyinde, “Covid-19 salgınından dolayı aileme bir şey olacak diye endişeliyim” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.262 düzeyinde, “Covid-19 salgını süresinde gelecekle ilgili plan yapamıyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.190 düzeyinde, “Covid-19 salgını sürecinde dışarıdan gelen her şeyi dezenfekte etmeden kullanamıyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.218 düzeyinde, “Covid-19 salgınından beri düzenli şekilde uyuyamıyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.367 düzeyinde, “Covid-19 salgınında kendimi sürekli yorgun hissediyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.344 düzeyinde, “Covid-19 ile ilgili haberleri izlerken endişeleniyorum” ifadesi ile pozitif yönde ve anlamlı 0.271 düzeyinde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. SONUÇ

Çin’de ortaya çıkan ve kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Covid-19 salgını sürecinde Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlığının tavsiyeleri ve zaman zaman yasal yollardan kısıtlamalarla birçok insan bu süreci evinde geçirmek zorunda kalmıştır. Covid-19 salgını nedeniyle birçok işyeri kapanmış ve birçok çalışan işsiz kalmıştır. Bu durum çalışanlar üzerinde gelecek kaygısının daha çok hissedilmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada, çalışanların Covid-19 salgınına yönelik kaygı düzeyleri ile iç kontrol odağı arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla kamuda çalışan kişilere anket uygulaması gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler tanımlayıcı ve korelasyon analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma neticesinde çalışanların Covid-19 salgınına yönelik kaygı düzeylerinin orta seviyenin epey üzerinde olduğu ve bu süreçten önemli ölçüde kaygılandıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan çalışanların en çok Covid-19 salgın süreci ile ilgili haberleri izlerken endişelendikleri, kendilerini sürekli yorgun hissettikleri, bu süreçte gelecek ile ilgili plan yapmayı erteledikleri, toplu taşıma araçlarına binme konusunda endişe duydukları, sokağa çıkarken kaygılandıkları ve pandemi sürecinde ailesinden birilerinin koronavirüse yakalanacakları konusunda kaygı duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışanların iç kontrol odaklarını belirlemeye yönelik kullanılan ölçeğe ilişkin ifadelerin ortalama değerinin de yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmının iç kontrol odaklarının yüksek olduğu, kendi yeteneklerine güvendikleri, kendi çalışmaları neticesinde başarılı oldukları, hayatlarında olup bitenlerin kendi kontrollerinde gerçekleştiği görüşünün hakim olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, çalışanların iç kontrol odakları ile Covid-19 salgınına yönelik kaygı düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Gerek çalışma yaşamları gerekse iş yaşamları konusunda kendi kontrol noktalarının yüksek olduğu düşüncesine sahip olan çalışanların, kendi kontrolleri dışında gelişen Covid-19 salgın süreci ile yüksek düzeyde kaygı duymaları beklenen bir durumdur. Araştırma neticesinde ortaya çıkan sonuçlarda bu düşüncenin doğruluğu konusunda kanıtlar sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alpago, H., & Oduncu Alpago, D. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları, IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 99-104.
- Alper, Y., Bayraktar, E. & Karaçam, Ö. (2001). Herkes için psikiyatri, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- Çolak, T. S., Eren, G., & Doğan, U. (2017). İlkokul öğrencilerinin sürekli kaygı, yetkinlik ve üzüntü yönetimine ilişkin araştırma. İlköğretim Online, 16(1), 151-160.
- Dinçmen, K. (2004). Psikiyatri, İstanbul: Arion Yayınları.
- ECDC (European Centre for Disease Prevention and Control) (2020). COVID-19 Geographic Distribution Worldwide. <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/>

- documents/COVID-19-geographic-disbtribution-worldwide- 1 June 2020.xlsx, (Erişim Tarihi: 02.06.2020)
- Kalaycı, Ş. (2008). Güvenilirlik analizi, İçinde Ş.Kalaycı (Ed). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (3.Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaya, B. (2020) Pandeminin ruh sağlığına etkileri. Klinik Psikiyatri Dergisi, 23, 123-124
- Kılıç, R., & Özafşarlıoğlu Sakallı, S. (2013). Örgütlerde stres kaynaklarının çalışanların iş-aile çatışması üzerine etkisi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(3), 208-237.
- Kong, X., Zheng, K., Tang, M., Kong, F., Zhou, J., Diao, L., ... & Dong, Y. (2020). Prevalence and factors associated with depression and anxiety of hospitalized patients with COVID-19. MedRxiv. doi: <https://doi.org/10.1101/2020.03.24.20043075>.
- Lu, H., Stratton, C. W., & Tang, Y. W. (2020). Outbreak of pneumonia of unknown etiology in Wuhan China: the mystery and the miracle. Journal of Medical Virology, 92, 401-402.
- Muris, P. (2002). Relationships between self-efficacy and symptoms of anxiety disorders and depression in a normal adolescent sample. Personality and Individual Differences, 32(2), 337-348.
- Öner, N. & Le Compte, A. (1985). Durumluk - sürekli kaygı envanteri el kitabı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayını.
- Rodriguez, I., Bravo, M. J., Peiro, J. M. & Schaufeli, W. (2001). The demands-control-support model, locus of control and job dissatisfaction: A longitudinal study, Work & Stress, 15 (2), 97-114.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement, Psychological Monographs: General and Applied, 80(1), 1-28.
- Solmuş, T. (2004). İş yaşamı, denetim odağı ve beş faktörlük kişilik modeli. Türk Psikoloji Bülteni, 10(34-35), 196-205.
- Spector, P. E. (1988). Development of the work locus of control scale. Journal of Occupational Psychology, 61(4), 335-340.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (2020). Koronavirüs tedbirleri genelgesi, <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-tedbirleri-genelgesi-kapsaminda-149382-is-yeri-gecici-sureligine-faaliyetlerine-ara-verdi> (Erişim Tarihi: 02.06.2020).
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020). Türkiye korona tablosu, <https://covid19.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)
- Tahmassian, K., & Moghadam, N. J. (2011). Relationship between self-efficacy and symptoms of anxiety, depression, worry and social avoidance in a normal sample of students. Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences, 5(2), 91-98.
- Uluköy, M. (2014). Sağlık çalışanlarının örgütsel adalet algısı ile tükenmişlik duyguları arasındaki ilişki: bir uygulama. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (39), 213-226.
- World Health Organisation (WHO) (2020a), Coronavirus disease (COVID-19) Outbrake <https://www.who.int/emergencies/diseases/novelcoronavirus-2019>, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

- World Health Organisation (WHO) (2020b). Health topics, Coronavirus, https://www.who.int/healthtopics/coronavirus#tab=tab_1, (Erişim Tarihi: 02.06.2020).
- World Health Organisation (WHO) (2020c). Coronavirus. <https://www.who.int/healthtopics/coronavirus>, 2020. (Erişim Tarihi: 02.06.2020).
- Yerdelen, S., McCaffrey, A., & Klassen, R. M. (2016). Longitudinal examination of procrastination and anxiety, and their relation to self-efficacy for self-regulated learning: Latent growth curve modeling. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 16(1), 5-22.
- Yeşilyaprak, B. (2004). Denetim odağı, İçinde: Y. Kuzgun & D. Deryakulu (Ed). Eğitimde bireysel farklılıklar, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TÜRKİYE’NİN NÜFUS YAPISI VE YAŞLI NÜFUSA YÖNELİK SAĞLIK POLİTİKALARININ ÖNEMİ

Dr. Nadir Çomak

nadir.comak@gmail.com

Doç. Dr. Osman Özkul

Sakarya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Özet: Türkiye, yakın zamana kadar genç ve dinamik nüfuslu bir ülke olarak tanımlanırdı. Fakat özellikle son yıllarda genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip bir ülke olma özelliğini hızla kaybetmektedir. Türkiye’nin, nüfus artış hızının düşmesi, genç nüfus oranının genel nüfus içindeki payını azaltırken, yaşlı nüfusun genel nüfus içindeki payını da yükseltmektedir. Yaşlı nüfus oranının artmasında bir diğer önemli faktör, Türkiye nüfusunun ortalama yaşam süresinin uzamasıdır. Bu durumun gerçekleşmesindeki en önemli faktör hayat standartlarında gerçekleşen iyileşmelerdir. Ayrıca, kırsal kesimden şehirlere doğru gerçekleşen hızlı nüfus hareketi, geleneksel aile yapısının, çekirdek aile yapısına dönüşümünü hızlandırmıştır. Bu durum Türkiye için yeni bir kavram olan, yaşlılık ve yalnızlık sorununu gündeme getirmektedir. Dünya genelinde yaşanan Covid-19 pandemi süreci salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı en savunmasız kesimin, bağışıklık sistemi en zayıf olan kronik hastalar ve yaşlılar olduğunu göstermiştir. Gelecekte yaşanabilecek yeni ve farklı virüs salgınlarına karşı hazırlıklı olmalıyız. Bu amaçla Türkiye’nin, giderek yükselen yaşlı nüfusun hayat standartlarını yükseltmeye ve iyileştirmeye yönelik sosyal politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, Türkiye nüfusunun genel özellikleri incelenerek, giderek artmakta olan yaşlı nüfusun yaşama şartlarının yükseltilmesi için çözümler sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kavramlar: Yaşlı nüfus, genç nüfus, bağımlı nüfus, sağlık politikası, ölüm hızı, covid-19

TURKEY'S POPULATION STRUCTURE AND THE IMPORTANCE OF HEALTH POLICIES FOR ELDERLY POPULATION

Abstract: Turkey, was defined as a country which has young and dynamic population, until recently. But it is rapidly losing its condition of having a young and dynamic population structure throughout the last decades. Decreasing population growth rate of Turkey causes a decrease on the share of young population rate in the general population whereas raises the share of the elderly population. Another important factor in the increase of the elderly population ratio is the extension of the average life expectancy of population of Turkey. The most important element in the realization of this situation is the improvements in living standards. Furthermore, the rapid population migration from rural areas to the cities accelerated the transformation from the traditional family structure to the nuclear family structure. This situation creates a new concept regarding the loneliness of elderly people. Global Covid-19 pandemic process shows that people with the infectious diseases and weak immune system are the most vulnerable segment. Hence, we must be prepared for new and different virus outbreaks that may occur in the future. For this reason, new social policies must be enacted in order to improve living standards of the elderly population in Turkey. Fundamental purpose of this study is that proposing new

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

solutions for improving living standards of increased elderly population by examining general population characteristics of Tukey.

Key concepts: Elderly population, young population, dependent population, health policy, mortality rate, covid-19.

Yöntem ve teknik: Bu çalışmada nüfus verileri ile sağlık alanında yapılan çalışmalar arasındaki ilişki incelenecektir. Coğrafi ve sosyolojik değerlendirmelerle nüfusun değişiminin sonuçları konusunda analizler yapılacaktır. Çalışmada TÜİK veri tabanından elde edilen istatistiklerle, Sağlık Bakanlığı tarafından 2002-2020 yılları arasında tutulan kayıtlar esas alınmıştır. Elde edilen nüfus verileri tablo ve grafikler halinde orijinal olarak düzenlenmiş ve analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler hem ulusal ölçekte hem de uluslararası karşılaştırmalar şeklindedir. Çalışmada mevcut verilerden hareketle bir gelecek projeksiyonu oluşturulmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Mevcut verilerin analizinin yapıldığı bu çalışmada, TÜİK ve Sağlık Bakanlığı tarafından tutulan istatistiklerinden yararlanılmıştır. Bu kurumlar tarafından hazırlanan istatistiki verilerin bilgisayar ortamında tablo ve grafikleri hazırlanmış, daha sonra bu veriler analiz edilmiştir. Çalışmada analiz yöntemi olarak, nüfus coğrafyasının veri inceleme ve değerlendirme yöntemleri ile beşeri coğrafyanın ve sosyolojinin araştırma teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca sağlık alanındaki çalışmalara kaynaklık etmesi yönüyle sağlık coğrafyası ve sağlık sosyolojisi alanlarının bilimsel yaklaşımlarından da yararlanılmıştır. Sağlıkla ilgili olguların, demografik, coğrafi ve sosyolojik perspektiften ele alındığı çalışma, bu yönüyle disiplinler arası bir nitelik taşımaktadır.

Nüfus, bir ülke sınırları içinde ve belirli bir sayım gününde, belirli bir sahada belirlenen toplam insan sayısını karşılayan bir terimdir (Doğanay ve Özdemir, 2011, 6). Nüfusun özelliklerinin esas alındığı veriler nüfus sayımlarından, farklı kurumların tuttuğu kayıtlardan alınabileceği gibi sahada yapılan çalışmalarla da belirlenebilir. Beşerî ve İktisadi Coğrafyanın bir alt alanı olarak kabul edilen sağlık coğrafyası, coğrafyanın disiplinler arası çalışma alanlarından biridir. Yeryüzünde yaşayan insanların hasta olma veya sağlıklı olma durumları ile doğumları ve ölümleri etkileyen faktörlerin, yeryüzünün fiziki, beşerî ve ekonomik özellikleri ile ilişkisini, aralarındaki bağlantıları ve sebep sonuç ilişkilerini araştıran bilim dalına sağlık coğrafyası denir. Sağlık coğrafyası, sağlıkla ilgili sorunları çözmek için coğrafyanın yaklaşımlarını ve araçlarını kullanır (ÖZEY, 2015). Sağlık coğrafyası, sağlık bilimlerinin verilerini coğrafya biliminin temel yaklaşımlarına göre değerlendirir ve sonuçlara varır. Sosyolojide sağlık sosyolojisi ve yaşlılık sosyolojisi alanında ve sağlık bilimleri alanında da yaşlanma ve sağlıklı yaşlılık hakkında çalışmalar yürütülmektedir.

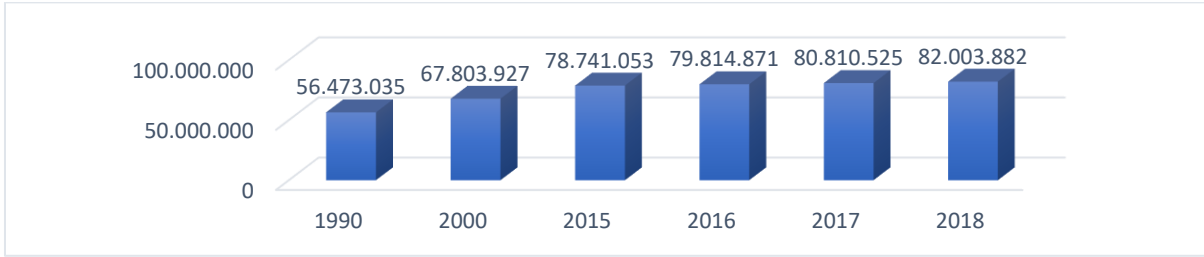
1. TÜRKİYE NÜFUSUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

Türkiye'nin 1990-2018 yılları arasındaki nüfus miktarlarının incelenmesiyle (Şekil- 1), özellikle 2000 yılından sonra nüfus miktarının artış hızında dikkat çekici bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu düşüş aşağıdaki grafikteki yıllık nüfus artış hızı ve kaba ölüm oranları

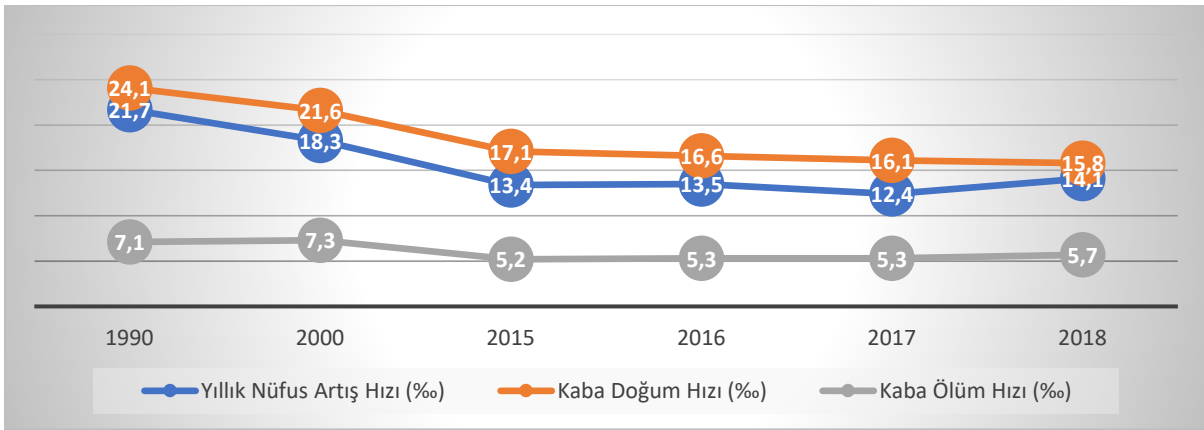
Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

mukayeseli olarak incelenerek analiz edilecek ve ulusal ölçekte yapılan analizler uluslararası verilerle karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Şekil- 1 Türkiye'nin Toplam Nüfus Miktarı (kişi), (1990-2018), Kaynak: TÜİK

Şekil- 2 Türkiye'nin Nüfus Artış Hızı, Kaba Doğum Hızı ve Kaba Ölüm Hızı Oranlarının Karşılaştırması (%)

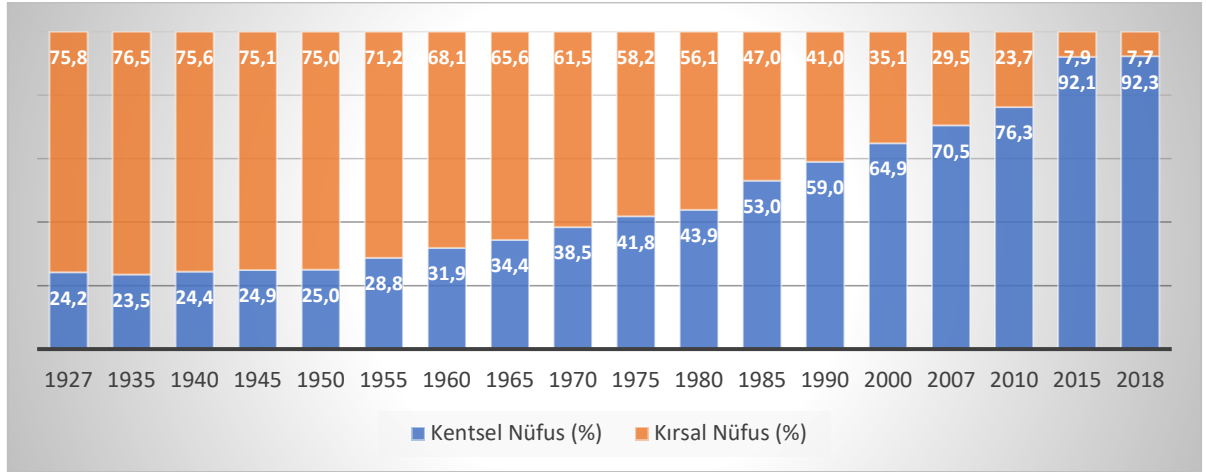
Grafikteki verilerin incelenmesinden (Şekil-2) anlaşılıyor ki, Türkiye'nin yıllık nüfus artış hızı 1990 yılında %24,1 iken bu oran 2018 yılında %15,8'e düşmüştür. Aradan geçen 28 yıl sonunda nüfus artış hızı %8,3 oranında azalmıştır. Aynı şekilde kaba doğum hızı oranlarında da aynı dönemde %7,6 oranında azalmıştır. Nüfus artış oranlarındaki bu dikkat çekici düşüşe rağmen aynı dönemdeki kaba ölüm hızı oranında dikkat çekici bir yükselme de görülmemiştir. Aksine, 1990 yılında %7,1 olan kaba ölüm hızı, 2018 yılında %5,7'ye düşerek %1,4 oranına gerilemiştir. Hesaplamalarımıza esas teşkil eden 28 yıllık dönem Türkiye nüfus sayımları dönemine (1927-2018) nispeten kısa bir süre olarak kabul edilebilir. Buna rağmen nüfus artış hızında yüksek oranda bir düşüş görülürken kaba ölüm hızının azalması üzerinde dikkatle durulmalıdır. Zira, hayat standartlarının yükselmesi ölüm oranlarının azalmasında etkili olurken nüfus artış hızında yaşanan düşüşün sebepleri iyi analiz edilmelidir. "19. yüzyılın sonlarında başlayan ve 20. yüzyılın ortalarında tüm dünyada hızlı bir azalma eğilimi kazanan ölüm oranlarına, yaklaşık 40 yıldır, dünya nüfusunun çoğunluğunu etkisi altına alan doğurganlık düşüşü eşlik etmeye başlamıştır. Ölüm oranlarındaki ciddi düşüşler nedeniyle dünya nüfus artış hızı 20. yüzyıl ortalarında yükselmiş fakat daha sonra doğum oranlarının da düşmesiyle tekrar azalma eğilimi kazanmıştır. Demografik geçiş denilen bu süreç, nüfus artışını dengede tutan iki önemli elemana sahiptir: ölüm hızının düşüşü ve doğurganlık geçişi

(doğum hızının düşüşü)” (YÜCEŞAHİN, 2009, s. 2). Türkiye nüfus yapısının yeni gelişen dinamikleri gençlik politikalarını, eğitim politikalarını, sağlık politikalarını, yatırım politikalarını ve yaşlı nüfus için üretilecek politikaları yakından etkileyecek bir potansiyele sahiptir.

Tablo- 1’de Türkiye’nin Cumhuriyet dönemindeki sayım dönemlerine göre toplam nüfus miktarları, Şekil-3’de ise kırsal ve kentsel nüfus dağılımının oransal dağılımı görülmektedir. Bu verilerin analizi, 1927’den 2018 tarihine kadar 5’er yıllık aralıklarla gerçekleşen sayım dönemlerine göre yapılacaktır.

Sayım Dönemi	1927	1935	1940	1945	1950 ⁽¹⁾	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007	2010	2015	2018
Toplam	13648270	16158018	17820950	18790174	20947188	24064763	27754820	31391421	35605176	40347719	44736957	50664458	56473035	67803927	70586256	73722988	78741053	82003882

Tablo- 1 Türkiye’de Sayım Dönemlerine Göre Toplam Nüfus Miktarı.

Şekil- 3 Türkiye’nin Sayım Dönemlerine Göre Kırsal ve Kentsel Nüfus Oranları (%)

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı sonuçları, 1927-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları, 2007-2018

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1927 yılında ilk nüfus sayımını yapmıştır. Bu nüfus verilerine göre Türkiye’nin 1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 13648270 kişi olarak belirlenmiştir (Tablo-1). Yeni kurulan ve savaştan çıkan ve harabe haline gelmiş bir ülkenin bu dönemde kentlerde yaşaması beklenemezdi. Bu nedenler nüfusun %75,8’i kırsal kesimde yaşıyordu (Şekil-3). Grafikteki verilerin incelenmesinden anlaşılacağı gibi, kentsel nüfus ise sadece %24,2 gibi bir oranı oluşturuyordu. Savaştan çıkan bir ülkenin mamur edilmeye ihtiyacı vardı. İnsanlar yorgun ve bitkindi. Kırsal ve kentsel nüfus tablosunun değişmesi için topyekûn bir kalkınma hamlesi başlatılması gerekiyordu. Yapılan bütün çalışmalara rağmen kent ve kır nüfusu oranlarının 1950 yılına kadar neredeyse değişmediğini görüyoruz. 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle çok partili döneme fiilen geçilmiştir. Demokratikleşme ve kalkınma yolunda önemli hamlelerin yapıldığı bu dönemdeki ekonomik

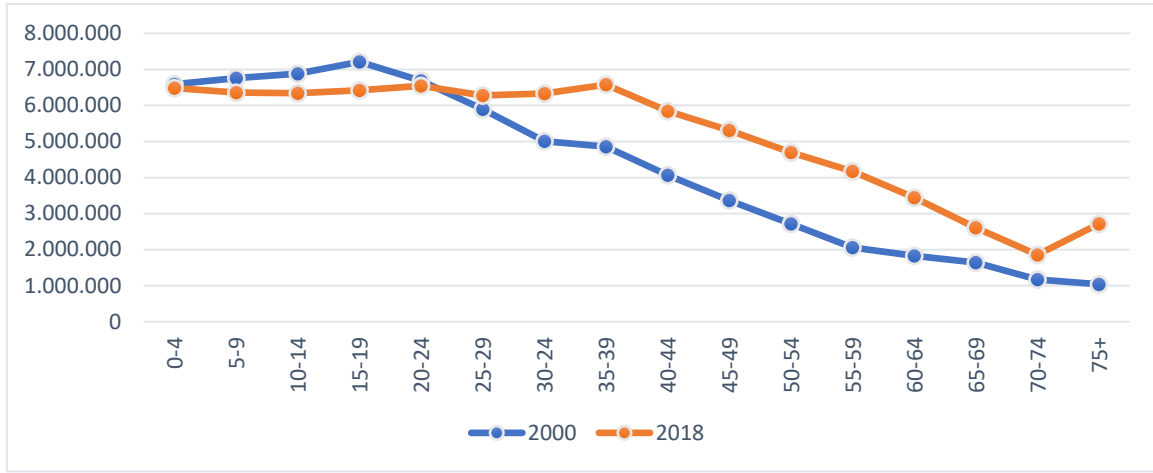
iyileşmelerin kırsal ve kentsel nüfus oranlarına yansıdığını görüyoruz. Nitekim 1955 nüfus sayımında kırsal ve kentsel nüfus oranlarının kentsel nüfus lehinde %3,8'lik bir artışla değişmeye başladığını görüyoruz. Bu değişim 1950-1960 arasındaki Demokrat Parti iktidarı dönemindeki on yıllık dönemde %6,8 oranıyla oldukça yüksek bir seyir izlemiştir. Kentsel nüfus oranının cumhuriyet tarihinde en fazla artış gösterdiği ikinci dönem %14,9 oranındaki artışla 1980-1990 yılları arasındadır. Serbest piyasa ekonomisine geçilen bu yıllarda Anavatan Partisi, önemli bir ekonomik kalkınma hamlesi gerçekleştirmiştir. Bu ekonomik gelişmenin yansımaları kentsel nüfusun artışı şeklinde olmuştur. Bunların birlikte, cumhuriyet tarihi boyunca kentsel nüfus oranlarındaki en önemli artış, %11,4 oranıyla 2000-2010 yılları arasında gerçekleşmiştir. Ak Parti iktidarı döneminin devam ettiği 2010-2018 yılları arasında ise kentsel nüfus oranındaki artış %15,8 olarak gerçekleşmiştir. Ak Parti iktidarı dönemi kapsayan 2000-2018 yılları arasında kentsel nüfustaki artış toplamda oranı %27,2 olarak hesaplanmıştır. Bu oranlar ekonomik kalkınma ile kentleşme arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Sanayi, ulaşım, altyapı ve hizmetler sektörü ağırlıklı olarak şehirlerde bulunur. Bu nedenle artan iş imkanları kırsal kesimdeki nüfusun şehirlere yönelmesi sonucunu doğurmuştur. 2015-2018 yılları arasında kentsel nüfusun durağan bir seyir izlemesi yaşanan ekonomik durgunluğun bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Buradan net olarak anlaşılacağı gibi cumhuriyet tarihi boyunca ekonomik kalkınmanın arttığı dönemlerde kırsal kesimden şehirlere doğru hızlı bir nüfus hareketi yaşanmıştır. Bu nüfus hareketinin olumlu ve olumsuz birtakım sonuçları gerçekleşmiştir. Kırsal kesimdeki ve şehirlerdeki nüfus miktarının yaş gruplarına göre incelenmesinde bu farklılıklar net olarak görünecektir. Şehirlerdeki nüfusun artması ile de istihdam, konut ve altyapı, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu ihtiyaçlardan en önemlisi de konut, okul ve hastane ihtiyacı olmuştur. Özellikle 2000'li yıllardan sonra gerçekleşen sosyal olayları ve gelişmeleri nüfusun yapısında gerçekleşen bu hızlı değişimin etkisi ve izleri vardır. Coğrafi ve sosyolojik analizler yapılırken nüfus hareketinin izleri dikkatli bir şekilde okunmalıdır.

Aşağıda (Tablo-2), (Şekil-4), Türkiye nüfusunun 2000 ve 2018 yıllarına ait nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını gösteren tablo ve grafik incelenerek değerlendirilecektir.

Yaş Grubu	0-4	5-4	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
2000	6.584.822	6.756.822	6.878.656	7.209.475	6.690.146	5.895.255	5.009.655	4.854.387	4.068.756	3.368.769	2.717.349	2.058.422	1.829.288	1.645.517	1.172.643	1.040.789
2018	6.484.986	6.358.920	6.340.423	6.424.267	6.547.129	6.276.469	6.333.153	6.576.072	5.846.026	5.310.707	4.701.324	4.172.341	3.445.861	2.612.207	1.856.922	2.717.075

Tablo- 2 Türkiye'de Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı, Kaynak: TÜİK

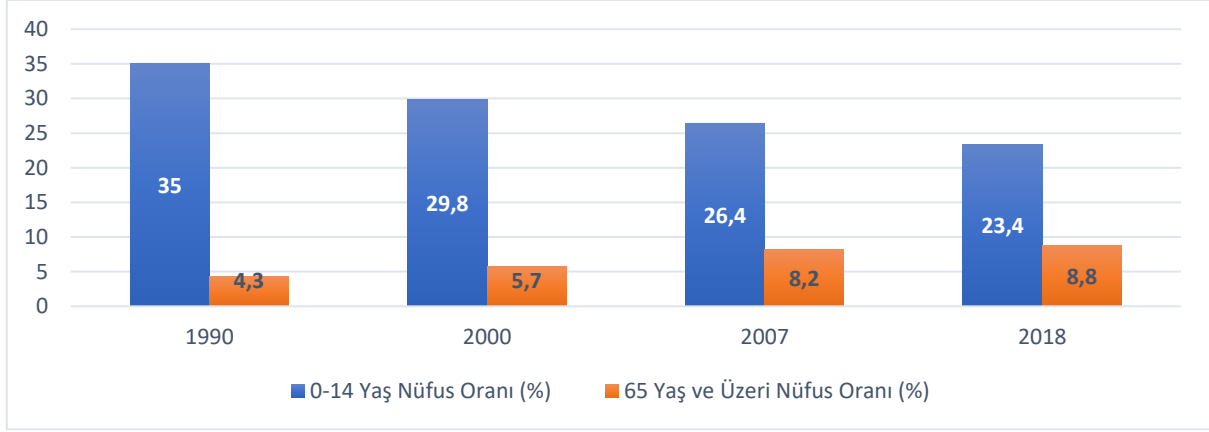

Şekil- 4 Türkiye’de Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (kişi)

Türkiye’de nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını gösteren grafiği incelediğimizde son 18 yılda dikkat çekici değişiklikler olduğu görülmektedir (Şekil-4). Öncelikle 0-4 yaş grubundaki nüfus miktarı 2000 ve 2018 yılında birbirine çok yakındır. Fakat 2000 yılından sonra grafik değerleri değişmeye başlamıştır. 2018 yılına ait olan 5-9, 10-14 ve 15-19 yaş gruplarındaki değerler 2000 yılı nüfus miktarlarına göre azalmıştır. 20-24 yaş grubunu gösteren nüfus miktarlarının 2000 ve 2018 yıllarında birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Fakat 25-29 yaş grubundan itibaren 75+ yaş grubunun nüfus miktarına kadar 2018 yılı nüfus miktarlarında belirgin bir artış görülmektedir. Bu artış 2000 ve 2018 yılları arasındaki 18 yıllık dönemde nüfusun yaşlandığını söyleyebiliriz. Bu değerlerden özellikle 70-74 yaş grubundaki nüfus miktarında belirgin bir artış gözlenmesi ortalama hayat süresinin artmasından kaynaklanmaktadır. Bu sonuç nüfusumuzun giderek yaşlandığının bir delilidir. Yaşlı nüfusumuzun artması yaşam beklentisinin de yükseldiğinin bir göstergesidir. Yaşlı nüfus miktarının artması özellikle sağlıklı yaşlılık ve yaşlılara yönelik olarak sunulacak sağlık ve bakım hizmetlerinin önem kazanacağına bir işaretidir. Bütün dünyayı ve Türkiye’yi etkisi altına alan covid-19 pandemisi en fazla kronik hastalık taşıyan nüfusu ve yaşlı nüfusu etkilemiştir. Bu bakımdan yaşlı nüfus oranı artmakta olan bir ülke olarak Türkiye, gelecekte yaşanabilecek yeni virüs salgınlarına ve her türlü bulaşıcı hastalıklara karşı daha tedbirli olmak zorundadır. Nüfusun sağlık şartları iyileştirilirken yaşlı nüfusun da sağlıklı yaşlanması için tedbirler alınmalıdır. Bu konuda DPT tarafından hazırlanan Yaşlı Nüfusu ve Sağlıklı Yaşlanma Ulusal Eylem Planında yaşlı nüfusun sağlık şartlarının iyileştirilmesi ve bağımsızlık sistemi zayıf olan yaşlı nüfusun hastalıklara yatkın olduğu durumuna dikkat çekilmiştir (Ayşe KARADUMAN, 2007, s. 63).

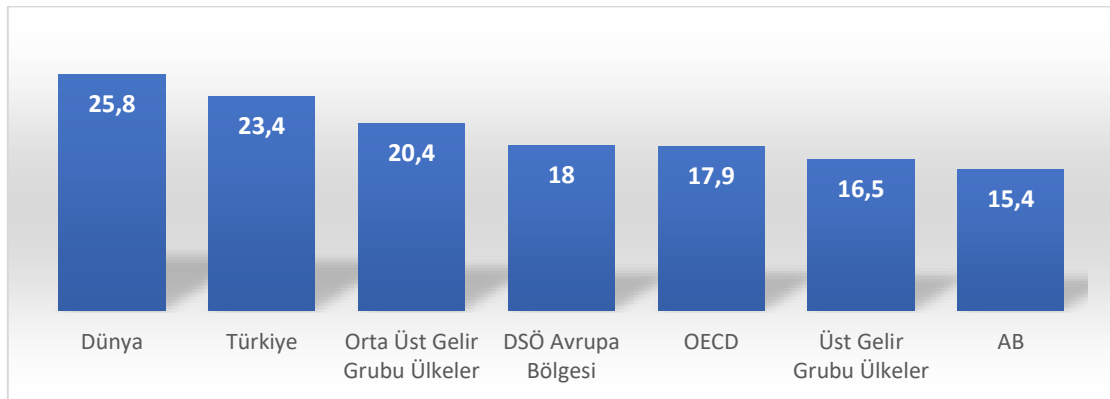
“1950 yılında, 200 milyon kişi 60 yaşın üzerinde, yani her 100 kişiden 8’ i 60 yaş ve üzeriydi ve sadece 14 milyon kişi 80 yaş ve üzeriydi. 2000 yılında, 600 milyon kişi, yani her 10 kişiden 1’ i 60 yaş ve üzeriydi ve Dünyada 61 milyon kişi 80 yaş ve üzerinde, 8 milyon kişi 90 ve üzeri yaşta ve 180 bin kişi de 100 yaşını aşmış durumdaydı. 2050 yılı için tahmin edilen duruma göre, 1 milyar kişi 60 yaş ve üzeri, yani 5 kişiden biri yaşlı olacaktır. Dünyada 314

milyon kişi 80 yaş ve üzerinde, 61 milyon 90 ve üzeri yaşta, 3,2 milyon kişi de 100 yaşını aşmış olacaktır” (Mandıracı oğlu, 2010, 40). Yaşlı nüfusun artması sosyal güvenlik harcamaları üzerinde de belirgin bir yük oluşturacaktır. Bu durum, 0-14 ve 65+ yaş grubundaki nüfus verileri ışığında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Şekil- 5 Türkiye'nin Yıllara Göre 0-14 Yaş ve 65+ Yaş Nüfus Oranları Grafiği (%)

Türkiye'nin 1990 ve 2018 sayım dönemlerine ait 0-14 yaş ve 65+ yaş gruplarının oransal dağılımını incelediğimizde (Şekil-5), 1990 yılından 2018 yılına kadar dikkat çekici oranda bir değişiklik olduğu dikkati çekmektedir. 1990 yılında %35 olan 0-14 yaş grubu nüfus oranı 2018 yılında %23,4'e düşmüştür. Aynı dönemde 65+ nüfus oranı ise %4,3 oranından %8,8'ye yükselerek iki mislinden fazla bir artış göstermiştir. Değerlendirmeye esas alınan 18 yıllık dönemde bu değişim doğum oranlarının düşmesinden ve ortalama yaşam süresinin artmasından kaynaklandığı görülmektedir. Yaşam standartlarının yükselmesinin, sağlıklı yaşama imkanlarının artmasının, ortama yaşam süresinin artmasında etkili olduğu söylenebilir. Yaşlı nüfus miktarının artması yaşlı nüfusu ilgilendiren nüfus ve kalkınma politikalarını yakından ilgilendiren bir konudur.

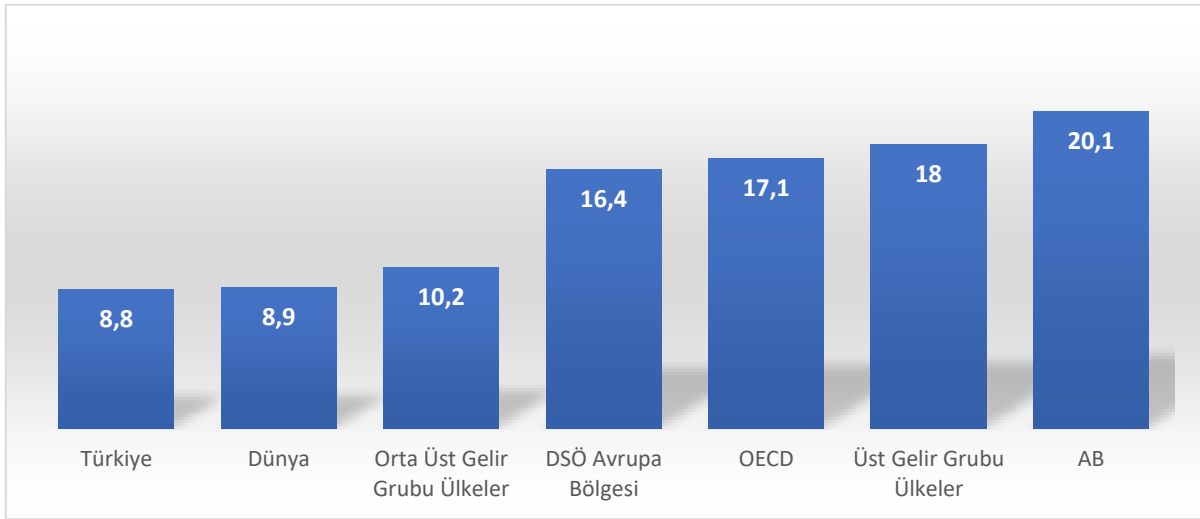

Şekil- 6. 0-14 Yaş Nüfus Oranının Uluslararası Karşılaştırması (%) 2018,

Kaynak: TÜİK, UNPD

0-14 Yaş grubuna ait nüfus miktarlarının uluslararası karşılaştırmasının yapılması ülkemizin nüfus potansiyelini yorumlamak açısından yararlı olacaktır. Grafikte gösterilen 0-14 yaş grubu nüfus miktarlarını incelediğimizde (Şekil-6), Türkiye'nin 2018 yılı değerlerinin %23,4 ile oldukça yüksek gerçekleşerek dünya ortalamasına oldukça yakındır (%25,8). Türkiye'nin 0-14 yaş grubu nüfus miktarı Orta ve Üst Gelir Grubu Ülkeler, DSÖ Avrupa Bölgesi Ülkeler, OECD ülkeleri, Üst Gelir Grubu Ülkeler ve AB ülkelerinin sahip olduğu 0-14 yaş grubu nüfus miktarının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Bu grafik Türkiye'nin azalan nüfus artış hızı ve azalan doğum hızına rağmen hala genç nüfus potansiyeli açısından dünyada önemli bir üstünlüğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

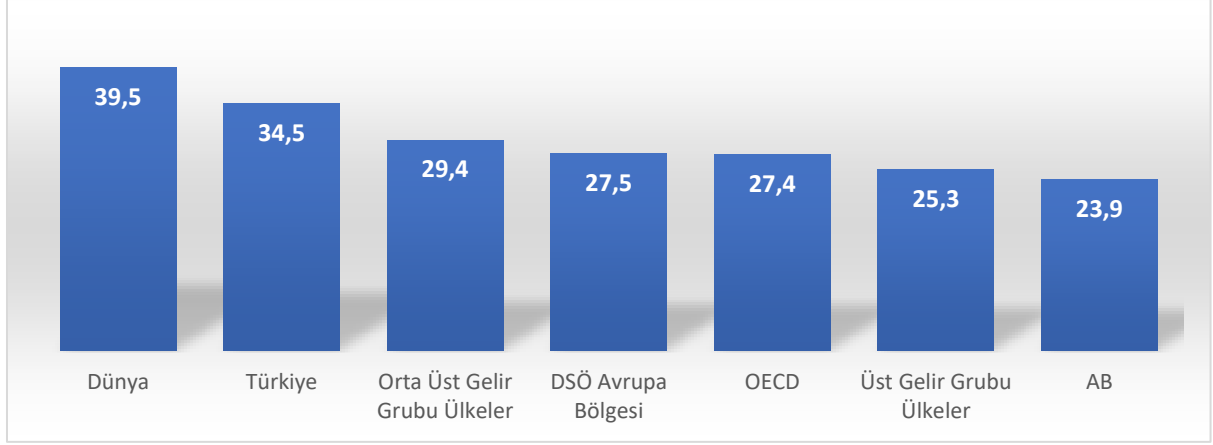
2. TÜRKİYE'DE BAĞIMLI NÜFUS ORANI BAKIMINDAN YAŞLI NÜFUSUN YERİ

Şekil- 7. 65 Yaş Üzeri Nüfus Oranının Uluslararası Karşılaştırması (%), 2018

Veri kaynağı: <https://www.saglik.gov.tr/TR.11588/istatistik-yilliklari.html>

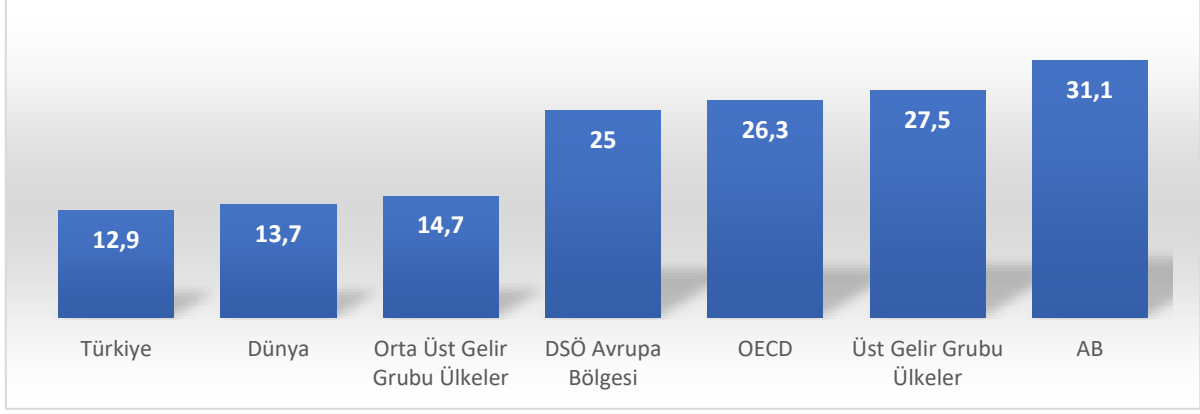
Türkiye'nin 65 yaş ve üzeri nüfusun uluslararası karşılaştırmasını incelediğimizde (Şekil-7), yukarıdaki analizlerimizin tam tersi bir tabloyla karşılaşıyoruz. Bu grafikte Türkiye'nin %8,8 oranındaki yaşlı nüfus miktarıyla dünya ortalamasından (%8,9) daha az yaşlı nüfusa sahip olduğu görülmektedir. AB ülkelerinin yaşlı nüfus miktarı ise %20,1 oranı ile Türkiye'nin yaşlı nüfus oranının iki mislinden daha yüksektir. Türkiye yaşlanan nüfus miktarına rağmen hala genç nüfuslu bir ülke sayılmakla birlikte yaşlı nüfus miktarı yüksek olan ülkeler kategorisine doğru ilerlemektedir.

Şekil- 8 Genç Bağımlılık Oranının Uluslararası Karşılaştırması, (%),2018

Veri kaynağı: <https://www.saglik.gov.tr/TR.11588/istatistik-yilliklari.html>

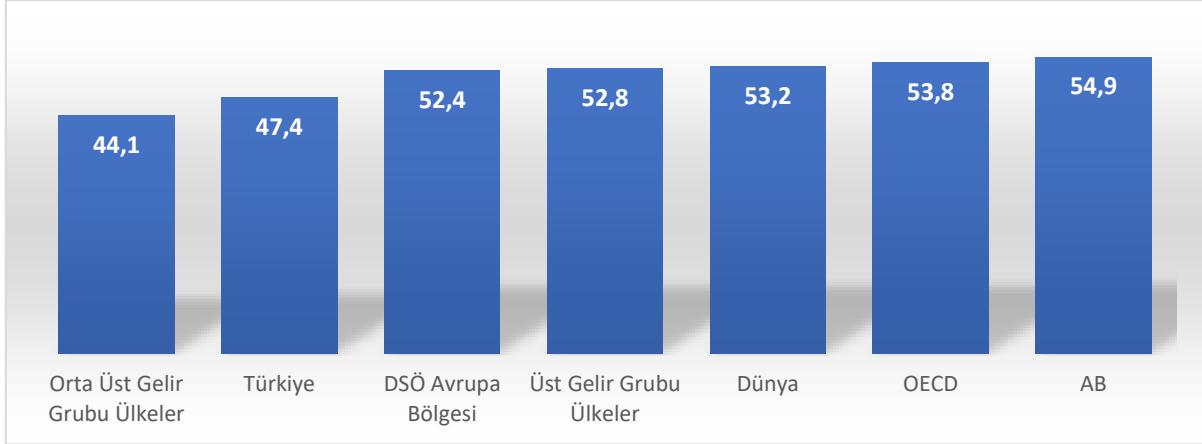
Bağımlı nüfus, “nüfusun yaş yapısıyla ilgili olarak bağımlı nüfus kavramından da söz edilebilir (Bağımlılık Oranı; Age dependency ratio). Toplam Bağımlılık Oranı, genç ve yaşlı nüfus miktarları toplamının, ergin nüfusa bölünmesiyle elde edilen değer 100 ile çarpılması sonucunda hesaplanır. Bağımlılık oranları genç ve yaşlı nüfus için ayrı ayrı da hesaplanabilir. Böylece bağımlı nüfusun genç ya da yaşlı nüfus ağırlıklı olduğu belirlenebilir. Çoğu kere gelişmiş ülkelerde veya bölgelerde yaşlı nüfus bağımlılığı ön plâna çıkarken, az gelişmiş ülke ya da bölgelerde genç nüfus bağımlılığı ağır basmaktadır” (ÖZGÜR, 2010, s. 64) olarak tanımlanmaktadır. Genç Bağımlılık oranlarının uluslararası karşılaştırması grafiğini incelediğimizde (Şekil- 8), Türkiye’nin genç bağımlı nüfus miktarının dünya ortalamasına (%39,5) çok yakın bir değerle (%34,5), oldukça yüksek bir genç bağımlı nüfus oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye’de aktif nüfus üzerinde oldukça yüksek bir ekonomik yük oluşturmaktadır. Nitekim (Canser BOZ, 2010, s. 5) tarafından yapılan ve OECD ülkelerindeki sağlık harcamalarını (1995-2015) inceleyen bir çalışmanın tahmini sonuçlarına göre, sağlık harcamaları içerisinde yaşlanmanın önemli bir yük oluşturduğu, vurgulanmıştır.

Şekil- 9 Yaşlı Bağımlılık Oranının Uluslararası Karşılaştırması, (%), 2018

Veri kaynağı: <https://www.saglik.gov.tr/TR.11588/istatistik-yilliklari.html>

Yaşlı bağımlılık oranının uluslararası karşılaştırmasını gösteren grafiği (Şekil-99)'i incelediğimizde, ekonomik bakımdan gelişmiş olan ülkelerde oldukça yüksek bir oranda gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin bu oran Türkiye için dünya ortalaması ile birbirine yakın (%13,7) gerçekleşirken, DSÖ Avrupa Bölgesi ülkelerinde (%25), OECD ülkelerinde (%26,3), Üst Gelir Grubu ülkelerinde (%27,5), AB ülkelerinde (%31,1), Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranının iki mislinden daha fazla bir yaşlı bağımlılık oranları dikkati çekmektedir. Bu tablo bize ekonomik gelişmeyle nüfus artış hızının düşmesi arasında bir uyum olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin yaşlı nüfus oranı da özellikle 1990'lı yıllardan itibaren belirgin miktarda yükseliş trendine girmiştir. Bu durum gelecekte Türkiye ekonomisinin üzerine yüksek bir ekonomik yük getirecektir. Ayrıca Türkiye genç nüfus sahibi olan bir ülke olma iddiasını zamanla kaybedecektir.

Şekil- 10 Toplam Yaş Bağımlılık Oranını Uluslararası Karşılaştırması, (%), 2018

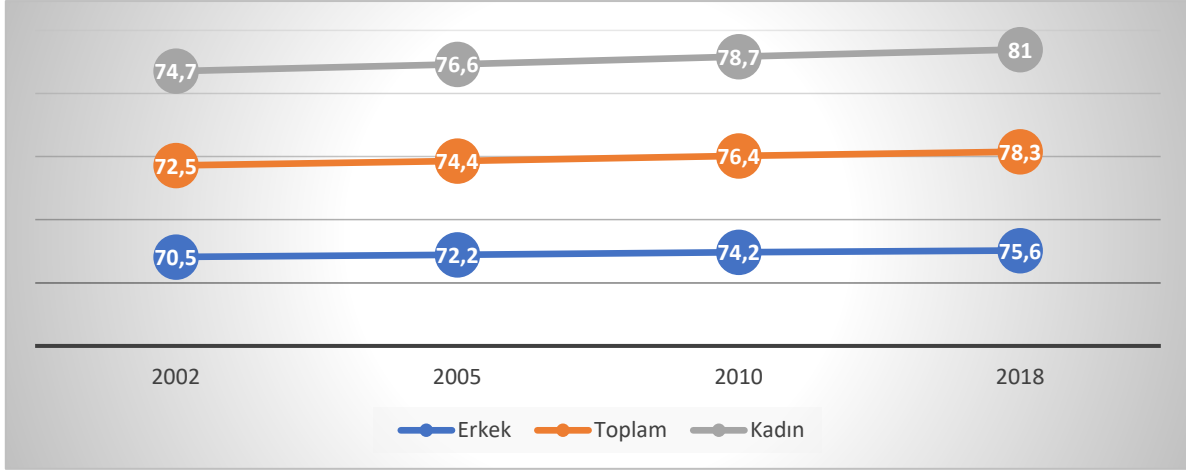
Veri kaynağı: <https://www.saglik.gov.tr/TR.11588/istatistik-yilliklari.html>

Toplam bağımlılık oranlarını gösteren grafiği incelediğimizde Türkiye'nin Toplam Bağımlı Nüfus oranı dünya ortalamasına (%44,1) oldukça yakındır (%47,4). Türkiye'nin bu yüksek

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

orana ulaşmasında genç bağımlılık oranının da hesaba katılmasının neden olduğunu söylemek gerekir. Toplam bağımlılık oranında en yüksek orana sahip olan AB ülkeleri (%54,9) oranı ile en yüksek ortalamaya sahiptir. Bu yüksek oran, aktif nüfus üzerinde oldukça fazla bir ekonomik yük oluşturmaktadır. Mevcut tabloya göre Türkiye'nin üzerindeki toplam bağımlı nüfus miktarının sosyal ve ekonomik politikalar üzerindeki etkisi önemsenmeli ve üzerinde çalışılmalıdır.

Şekil- 11 Türkiye'nin Yıllara ve Cinsiyete Göre Doğumda Beklenen Yaşam Süresi, (Yaş).

Kaynak: 2002-2012 yılları TÜİK Nüfus Projeksiyonları, 2013-2018 yılları TÜİK Hayat Tabloları

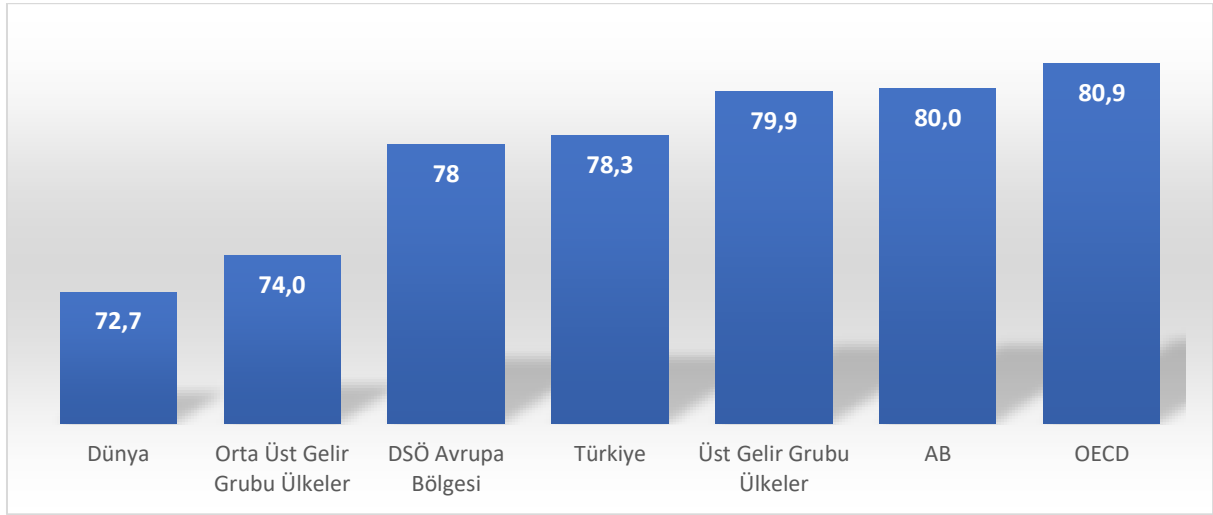
Çınaroğlu'na göre (Songül ÇINAROĞLU, Mayıs 2014, s. 88), sağlık sistemlerinin performansının karşılaştırılmasında temel hedef etkililiği ve etkinliği yüksek bir sağlık sistemine ulaşmaktır. Aynı zamanda doğum sırasında beklenen yaşam süresi bu karşılaştırmalarda sıklıkla kullanılan bir göstergedir. Türkiye'nin sağlık alanında yapacağı alt yapı çalışmalarını yapılandırmak için nüfusun geleceğini tahmin etmeye yarayan hesaplamalar önemli katkılar sağlayabilir. Türkiye'nin yıllara ve cinsiyete göre doğumda beklenen yaşam süresini gösteren grafiği (Şekil-11), incelediğimizde, 2002 yılından itibaren belirgin bir oranda yükseldiği görülmektedir. Beklenti oranı kadınlarda erkeklere nispetle daha yüksek gerçekleşmiştir. Kadınlarda 2002 yılında 72,5 olan beklenti oranı 2018 yılında 78,3'e yükselirken, bu oran erkekler için aynı dönem için 70,5'den 75,6'ya yükselmiştir. Toplam nüfusun beklenti oranını incelediğimizde 2002 yılında 74,7 olan beklenti yaşı 2018 yılında 81 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamaların TÜİK tarafından hesaplanan nüfus projeksiyonları olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Geleceğe ait sosyal politikalar ve yatırım planları yapılırken bu grafikteki veriler dikkate alınmalıdır. Böylece kalkınma planları yapılırken daha isabetli kararlar alınabilir. Özellikle artan yaşlı nüfus ve yaşlılık konusu üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Özellikle kadınlara yönelik politikalar üretilirken bu sonuçlar dikkate alınmalıdır.

Araştırmada kullanılan verilerin tamamının 2016 yılına ait olan ve verileri, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından açıklanan Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar Raporu'ndan ve Küresel Sağlık Gözlem Verisinden, Dünya Ekonomik Forumu'nun KCUE verisinden ve

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Birleşmiş Milletler 'in İnsani Gelişme Endeksi (İGE) verisinden elde edilmiş bir çalışmaya göre, “gelir durumu yüksek-orta olan Türkiye'nin doğumda beklenen yaşam süresi kadınlar için 79,40 ve erkekler için 73,30 iken; doğumda beklenen sağlıklı yaşam umudu kadınlar için 67,60 ve erkekler için 64,40 olarak belirlenmiştir” (Elif Nur YILDIRIM ÖZTÜRK, 2020, s. 19-20). Türkiye için hesaplanan bu veriler çalışmamızda esas alınan sonuçlarla oldukça yaklaşık olan sonuçlardır.

Şekil- 12 Doğumda Beklenen Yaşam Süresinin Uluslararası Karşılaştırması, 2018

Kaynak: 2018 yılı TÜİK Hayat Tabloları 2016-2018 Haber Bülteni (24 Eylül 2019 tarih ve 30712 sayılı), UNPD
Not: Grafikteki grupların değerleri, ülkelere ait doğumda beklenen yaşam süreleri baz alınarak Sağlık İstatistikleri Daire Başkanlığı tarafından hesaplanmıştır.

Doğumda beklenen yaşam süresinin uluslararası karşılaştırması grafiğinin verilerine göre (Şekil- 12), Türkiye'nin yaş ortalaması dünya ortalamasının 5,6 yıl üzerindedir. Yaş ortalaması en yüksek olan AB ülkelerinin yaş ortalamasından (80,9), 2,6 yıl daha düşüktür. Önümüzdeki birkaç on yıl içinde dünya nüfus yapısında hızlı değişimler olacağı tahmin edilmektedir. Yaş yapısındaki en önemli değişim çocuk-yaşlı dengesinde gerçekleşecek ve 2050 yılında tarihte ilk kez yaşlı sayısı, çocuk sayısına ulaşacaktır. Nüfus içinde yaşlıların oranının artışı ile birlikte, onların sağlık ve sosyal gereksinimlerinin karşılanamaması önümüzdeki yıllarda gelişmekte olan ülkeler için gittikçe artan oranda önemli bir sorun olmaya devam edecektir (MANDIRACIOĞLU, 2010, s. 39). Dünyada beklenen virüs kaynaklı bilinmeyen hastalıklar bundan sonra da yaşanabilir. Bu hastalıklardan en fazla yaşlı nüfus etkilenecektir. Yaşlı nüfusun virüs salgını, epidemiy ve pandemilerinden korunması için sağlık alanından daha fazla yatırım yapılmalıdır.

Uzun yıllardır nüfusun yaşlanması ile karşı karşıya olan endüstrileşmiş ülkelerde bu nüfus grubunun sağlık, sosyal ve ekonomik gereksinimleri ve beklentileri belirlenmiş ve sorunların büyük kısmı çözülmüştür. Diğer taraftan nüfusun yaşlanması sürecinin çok daha hızlı olması beklenen ve halen gelişmekte olan ülkelere önemli problemler yaşanacaktır. Önümüzdeki

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

birkaç on yıl içinde beklenen sorunlara hazırlıkların yapılması, yaşlılığa yönelik sağlık ve sosyal politikaların gözden geçirilip yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

3. SONUÇ

Türkiye nüfusu giderek ve hızla yaşlanmaktadır. Doğum artış hızının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin artmasıyla yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. Türkiye'nin geleneksel aile yapısının çekirdek aile yapısına doğru dönüşmesi yaşlılık ve yalnızlık sorununu gündeme getirmektedir. Kırsal kesimlerden şehirlere doğru gerçekleşen hızlı nüfus hareketleri sonucunda Türkiye nüfusunun büyük bir kesimi şehirlerde yaşamaktadır. Şehirlerde yaşayan ailelerin ekonomik sıkıntıları ile konut imkanlarının yetersiz olması, yaygınlaşan çekirdek aile yaşantısı yaşlı nüfusun şehirlerde yaşamasını güçleştirirken yerleşik hayat alışkanlıklarını değiştirmek istemeyen yaşlı nüfus kırsal kesimde kalmaya devam etmekte ve böylece yalnız yaşlılık sorunu ortaya çıkmaktadır. Şehirlerde yaşayan yaşlı nüfus da yalnızlık sorunuyla karşı karşıyadır. Sosyal hizmetler kapsamında yaşlı bakım evleri ve evde yaşlılara verilen hizmetler önem kazanmaktadır. Covid-19 pandemi sürecinden en fazla etkilenen nüfus kesimi hem yurdumuzda hem de yabancı ülkelerde yaşlılar olmuştur. Avrupa ülkelerinde ve farklı dünya ülkelerinde yaşlı bakım evlerinde ve kendi evlerinde yalnızlık ve kimsesizlikten ölüme terk edilen yaşlıların durumu basına yansımıştır. Bu gelişmeler ışığında gelecek 50 yıl içerisinde yaşlılara yönelik olarak alınacak hayat standartlarını artırıcı tedbirler önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, gelen bakım hizmetlerinin kalitesinin ve yaygınlığının artırılması ve gerekse yaşlı nüfusun kendi kendine yetecek yeterlilik şartlarının sağlanması açısından iyileştirmeler yapılmalıdır. Ayrıca aile yapımız üzerinde bilinçlendirme çalışmaları yapılarak yaşlıların geleneksel aile modeliyle kaynaştırmalı bir şekilde bakımlarının devam etmesi ve toplum tarafından daha fazla kabul ve itibar görmesine yönelik planlamalar yapılmalıdır. Gelecekte muhtemelen gerçekleşebilecek olan yeni virüs salgınlarına karşı bağışıklık sistemi daha zayıf olan yaşlılarımızın korunması son derece önemlidir. Nüfusu hızla yaşlanan Türkiye'de yaşlılık ve yalnızlık konusunda yapılacak olan sosyal politikalar yeniden gözden geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ayşe KARADUMAN, F. C. (2007). Yaşlılıkta Sağlık ve Refahın Artırılması Komisyonu Raporu. Ankara, Türkiye. Haziran 8, 2020 tarihinde https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/files/Turkiyede_yaslilar.pdf adresinden alındı
- Canser BOZ, N. T. (2010). The impacts of aging, income and urbanization on health expenditures: A panel regression analysis for OECD countries. Turkish Journal of Public Health, 1-9.
- Elif Nur YILDIRIM ÖZTÜRK, M. U. (2020). Kadın ve erkek cinsiyetin doğumda beklenen yaşam süresinin ve doğumda beklenen sağlıklı yaşam umudunun Küresel Cinsiyet

- Uçurumu Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ile ilişkisinin değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 17-23.
- MANDIRACIOĞLU, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de yaşlıların demografik özellikleri. Ege Tıp Dergisi, 39-45.
- ÖZEY, R. (2015). Sağlık Coğrafyası. İstanbul: Aktif.
- ÖZGÜR, E. M. (2010). Nüfusun Coğrafi Analizi. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları. Haziran 3, 2020 tarihinde <https://alonot.com/wp-content/uploads/2019/02/Cog407-Ders-Notu-1011.pdf> adresinden alındı
- Songül ÇINAROĞLU, K. A. (Mayıs 2014). Dünya Sağlık Örgütü'ne Üye Ülkelerin Doğumda Beklenen Yaşam Süresi Bakımından veri Madenciliği Yöntemleri Kullanılarak Sınıflandırılması. Keziban.Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 88-103.
- YÜCEŞAHİN, M. M. (2009, Nisan 30). Haziran 1, 2020 tarihinde Coğrafi Bilimler Dergisi: <file:///C:/Users/nadir/Downloads/SSRN-id3417830.pdf> adresinden alındı

COVID-19 AND SUSTAINABLE GROWTH IN EMERGING MARKETS

Dr. Öğr. Üyesi Nurhan Toğuş

Istanbul Esenyurt Üniversitesi

Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Dış Ticaret

nurhantoguc@gmail.com

Abstract: FED's recent quantitative easing following the outbreak of COVID-19, had a negative impact on emerging market (EM) currencies, resulting in sharp declines, contrary to 2008 FED easing.

This study analyses the potential impact of COVID-19 on emerging market debt and currencies and reviews possible solutions for sustainable development in emerging markets along with the IMF's inability to offer solutions to the problem. The study concludes with some policy recommendations for sustainable development in emerging markets.

Contribution of the study is empirical as it is a pioneer work in addressing the upcoming debt and currency problems and reviewing possible solutions for sustainable development.

Paper reviews and discusses the global debt problem, offers unorthodox solutions and policy recommendations for EM decision makers to prevent slow down in emerging markets as well as in global economy.

Key Words: COVID-19, Sustainable Development, Emerging Markets

COVID-19 VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

Özet: COVID-19'un patlak vermesinin hemen ardından FED'in gerçekleştirdiği parasal genişleme, 2008 krizinin ardından FED'in parasal genişlemesinin aksine, gelişmekte olan ülke piyasalarının para birimleri üzerinde olumsuz bir etki yarattı.

Bu çalışma, COVID-19'un gelişmekte olan ülkelerin dış borçları ve kurları üzerindeki olası etkisini analiz etmekte ve gelişmekte olan ülke piyasalarında sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için gelişmekte olan ülke devletlerinin alabileceği önlemleri tartışmakta ve bazı politika önerileri sunmaktadır. Çalışma aynı zamanda, FED ve IMF'nin gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını çözme konusundaki yetersizliğini tartışmakta, sürdürülebilir kalkınma için alışlagelmişin dışında bazı politika önerileri sunmaktadır.

Çalışmanın literatüre katkısı uygulama alanında olup, yaklaşmakta olan borç ve kur problemlerini ele alarak sürdürülebilir kalkınma için olası çözümler sunma konusunda öncü bir çalışma olmasıdır.

Makale de küresel borç sorunları ele alınarak tartışılmakta, Gelişmekte olan ülke karar mekanizmalarının hem gelişmekte olan piyasalarda hem de küresel ekonomide yavaşlamayı önlemek için alabilecekleri çözüm önerileri tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Sürdürülebilir Kalkınma, Gelişmekte Olan Ekonomiler

INTRODUCTION

The outbreak of COVID-19 has brought an additional burden on both emerging and developed markets' debt service, jeopardizing sustainable development. Before the outbreak of the virus, emerging market economies increased their foreign currency denominated debt in an era of FED's "Quantitative Easing", following the 2008 crisis.

Between late 2008-mid 2014, FED injected the markets some 4.4 trillion dollars with a "weak dollar & zero interest rate" policy to stimulate the US economy. Instead of stimulating the US economy, FED's easing dollars rushed into the emerging markets, creating bubbles in both equity and real estate markets. Subsequently, rates declined globally and emerging economies took advantage of the "low rates and weak dollar" and increased borrowing in foreign currency terms. As a result, emerging market currencies gained value or depreciated at lower speed against the US dollar.

However, FED's recent quantitative easing, following the outbreak of COVID-19, had an opposite impact on emerging market (EM) currencies compared to 2008 crisis as the EM currencies experienced sharp declines against the dollar contrary to 2008 crisis era. This study analyses the possible impact of COVID-19 on emerging market debt and currencies and reviews the possible solutions for sustainable development in emerging markets. The FED and IMF is not likely to address such problems since FED will have difficulties dealing with domestic issues of US economy while IMF's intentions and institutional reform policies raises doubts about its ability to outcome the pandemic.

Given the circumstances, the study concludes with some policy recommendations for emerging market governments. The paper contributes to the literature in an empirical way as it is a pioneer work in addressing the upcoming EM exchange rate and debt problem. The paper identifies and discusses the EM debt problem, offers unconventional, unorthodox solutions and policy recommendations for EM decision makers to prevent catastrophic economic outcomes following the pandemic.

1.LITERATURE REVIEW

(Carstens and Shin 2019) showed that, EM economies depend on foreign capital through several channels: The capital channel consists of capital inflows through FDI and portfolio investments. As more emerging markets finance current account deficit with "hot money" (portfolio inflows), the more they will be expose to dollar shortages.

The emerging market's (EM) dependence on external financing increased during the FED's quantitative easing, following the 2008 crisis. This dependence had always been a problem since the 1980s as emerging economies adopted neoliberal policies. Neoliberal policies allowed free flow of capital in terms of FDI/portfolio inflows into EMs. Instead of benefiting

the EMs capital markets, sudden rise or drop in these capital flows increased the vulnerability in EM currencies, exacerbating the currency depreciation during EM crisis since 1980s and subsequently created bubbles in both equity and real estate markets of emerging economies following the 2008 crisis. Due to outbreak, foreign investors left emerging economies, rushed back to a safe heaven in dollar-denominated assets.

(Hevia and Neumeier 2020) indicated that COVID-19 pandemic reduced access to dollars, as the forex inflows through exports, tourism revenues and worker remittances dissipated for emerging markets. Besides, portfolio outflows are likely to add to EM's dollar liquidity problems.

As per (Baldwin and Mauro 2020), the COVID-19 had a massive impact on the development prospects, current accounts and exports. Subsequently, a sudden stop in the US dollar shortage is being experienced by EMs.

FED is not likely to provide solution to emerging markets' dollar liquidity needs and it makes decisions selectively (Yeyati 2020).

2.COVID-19 AND EMERGING MARKETS

2.1.Emerging Market's And Dollar Liquidity

In March, 39 central banks including the Emerging markets' cut interest rates and eased bank lending due to pandemic. FED swapped 14 major economies along with some EMs including amounting to 500 billion USD at a global scale. Meanwhile, some emerging markets have got only repo facilities while some other EM central banks borrowed dollars against US dollar treasury bonds. Non American bank holdings of dollar amounted to 12.3 trillion dollars. The Fed provided cross-border liquidity fast, but it may be short in liquidity due to massive domestic needs. FED balance sheet was at 4 trillion dollar prior to the covid, is now 7 trillion dollars and likely to reach 10 trillion dollars at the end of 2020.

Majority of global financial activity is conducted in dollars and moves through the SWIFT system. China introduced an alternative system called CHIPS with daily transaction volume of 1.5 trillion dollar a day. As the global US dollar shortage continues, some EMs may switch to CHIPS. That could start a de-dollarisation and escape the sanctions or manipulations imposed by dollar based global financial system. Crypto currencies issued by the state run central banks, could also provide an exit for EMs to replace the US dollar as the reserve currency. Global de-dollarization will make it impossible for the current global financial system to financially strangle the EM economies.

One of the critical points in dollar based global financial system is that, EMs will be kept in the middle income trap, unless there is a structural reform in global financial system. The corona virus is likely to force governments to put national well being of the ordinary people

over profits. That will eventually result in EM governments dropping dollars and trading with own currencies.

2.2. Emerging Market's External Debt

Initially, EM's used monetary policy tools to stimulate the economy since the start of the pandemic. But it resulted in a sharp decline of EM currencies, while increasing the value of the EM debt denominated in dollars. Total debt for the 30 largest emerging markets amounted to 70 trillion dollars, representing a rise of 168% over the last 10 years while 100 billion dollar of foreign capital has been withdrawn since the beginning of the crisis. Under these circumstances, servicing a debt, mostly denominated in foreign currency will be

In addition to slowing GDP due to economic lock down, export oriented EMs will suffer since global trade is likely to fall by 30%. Tourism dependent and oil producing EMs are likely to suffer even more while the lack of capital inflows will pressure EM currencies further down.

EMs have half of the world's population, mostly employed in micro businesses, could not function with the economic lock down. Therefore, the economic pain from the virus could be especially severe for emerging markets, where most of the population work in informal jobs for low pay and no social safety net. EMs contribute around 60%-70% to global growth, slow down in EMs will have spill over effects on global growth.

The main reasons for EM debt are: excessive Debt to GDP ratio along with high interest payments, low tax revenue due to economic lockup, in addition to the heavy reliance on foreign capital. In order to find a way out of debt crisis, EMs must have a higher rate of GDP growth or lower interest rate on public debt, or endure a physical pain of increasing taxes or cutting public spending. Issuing money by the central banks or defaulting on the debts, restructuring, rescheduling interest payments are among other options. None of which are neither feasible, nor savior since the EMs have limited monetary sovereignty. Given the global financial system, EMs face three options in reality: "Cut, Print or Default" If EMs choose to cut public spending, they have to deal with social chaos, if they choose to print money; they will have to deal with inflation. If they default, they will be punished with doubling the debt and cut access to foreign capital.

3. COVID-19 AND IMF'S ROLE

The FED assumed the provider of the cross-border liquidity role for world's central banks. Following the 2008 crisis, FED provided support to the central banks of developed markets. Currently, FED reacts to the pandemic crisis through swap and repo lines. But, a collateral is required to borrow through repo line, which makes repo line a inferior option compared to a swap line.

While central banks are providing immediate cash relief, emerging markets without the buyer of last resort type of central banks are forced to go to IMF. Given the pandemic, estimates of the IMF for the financing needs of emerging economies stood at 2.5 trillion US dollars. Out of 189 IMF members, more than 100 have applied for financial assistance. The Fund has doubled its lending to \$100 billion while the World Bank has offered 160 billion dollars for health infrastructure.

More than half of the world economies (100 out of 189) have been forced to apply for the IMF funding. Hence, the IMF is singled out as the lender of last resort to deal with the EM's dollar shortages. Currently, IMF offers three liquidity solutions: Short-Term Liquidity Facility, The Flexible Credit Line and Precautionary Liquidity Line. The Short-Term Liquidity Facility was set up in April to deal with the pandemic related liquidity crisis. The Flexible Credit Line was introduced in 2009, offers unlimited access, based on a pre-qualification criteria. The Precautionary Liquidity Line was set up in 2011, has conditionality and pre-qualification criteria and limited in size.

Given the circumstances, IMF acts as the "lender of last resort". However, effectiveness of IMF is questioned as it's lending is conditioned on prerequisites and since the disbursement of liquidity process is slow.

Besides, IMF itself needs an institutional reform through recapitalization of the new SDR allocation and quota reform along with imposing less conditionality and double standards, since it has been criticized heavily in the past for its prescriptions to EMs. The global financial order is also criticized for benefiting developed markets and imposing hard conditionality on the emerging market economies.

4.COVID-19 AND GLOBAL SUSTAINABLE GROWTH

Although FED is not likely to consider rate hikes until 2023, emerging market bond yields rose to their highest levels since 2008, while the yields on developed market bonds have gone to the opposite direction with negative yields, with the pandemic.

US economy's Debt/GDP ratio was 60% in 2006. Following the FED's reaction to 2008 crisis, US become more indebted before the pandemic, as the Debt/GDP ratio reached 106%. Japan had a debt ratio of 237%, Italy had a ratio of 133%, Canada 88%, and Singapore 109%. With Corona virus related spending, most developed market governments will not be able to fund services such as education, military spending and eventually have to raise taxes. The debt accumulated by these countries will slow economic growth even further while the FED's COVID-19 related easing will only contribute to the world debt levels.

Developed markets are likely to deal with deflation through the mechanism of "Fisher's Paradox". Fisher argued that the high level of private debt and low level of inflation caused the great depression. Debtors forced going for distress selling through cutting prices to have

urgently needed cash flows. That was done in large scale resulting in falling prices and deflation, taking GDP down. Run up of private debt caused 2008 crisis and today private debt is higher than 2008 levels. Therefore developed markets are likely to be on the brink of a debt deflation. With the Corona virus smashing both wages and profits in the US and global economies, workers may default on their mortgages again. Corporate debt is already high and risks the bankruptcy. Bankruptcies are likely to cause a chain reaction, taking the banks down since the Corona virus has smashed both demand and supply side the economies. Money might be destroyed by both the debtor attempts to service debts, and by the collapse of the banking sector as almost all debts turned bad. Subsequently, developed markets with high debt burden and deflation will go through economic crisis.

There is no doubt that we're in an extraordinary situation both in health and in economics. Therefore, applying ordinary IMF recepies are not likely to solve the extraordinary problems of the pandemic. Economic lock down is expected to have consequences; supply side is likely to come up soon with diversified supply chains, but demand side may not be ready any time soon. In addition, financing new projects will be difficult. Countries have to reinvent economic policies to prevent catastrophic outcomes.

Pandemic may make governments more powerful, if the governments exhibit effective, people may demand more government in the economy. Subsequently, government interference into the economy to save mid and low income people may be a direct result of the pandemic.

Emerging markets are likely to have inflation, debt and exchange rate problems while developed markets are likely to have deflation, debt and growth problems.

Quantitative Easing (QE) policies may have different effects on developed markets and emerging market economies. In the former, the QE measures target to avoid deflation. But in emerging economies, they're geared toward financial stability. Growth and financial stability will take priority over the concerns of inflation. Given the circumstances, the virus is likely to change global financial order for the benefit of the global growth.

5.CONCLUSIONS AND POLICY RECOMMENDATIONS

It is important to discuss the policies that emerging market governments can consider addressing the upcoming challenges for sustainable growth. This study offers alternative policy recommendations to the decision-making process of EMs before the liquidity problem turns into a solvency crisis.

Predictably, EMs need to focus on domestic consumption and production of import substitutes while aiming to reach technological production to prevent falling into the “middle-income trap.” That way, EMs can maintain a healthy balance between domestic stability and a strong global reach.

1. The EM economies are likely to be forced into the rate hikes to attract urgently needed dollar liquidity. But, governments should refrain from this, perhaps delay the treasury borrowing in foreign exchange, until dollar depreciates from historical highs against the EM currencies, which should take place shortly, since FED announced no rate hikes before 2023.
2. Capital controls may be used in addition to monetary easing as a measure to tighten hot money outflows. Capital controls may cut off EMs from SWIFT based international financing. However, CIPS based international financing may not be as risky as SWIFT based financing since it may not be as rigid.
3. EM governments should consider dropping the US dollar in foreign trade and adopt trading in local currencies through bilateral agreements to reduce the EM's need for dollar liquidity.
4. Other options include using forex or gold reserves as an internal source of funding. EM economies should coordinate effort to make payments of foreign currency debt in local currencies. That will stop the speculative currency attacks on EM currencies.
5. EM central banks in the Middle East and Asia held about 10 trillion dollars (half of the global total of 22 trillion dollar) in foreign reserves and sovereign wealth funds globally. These funds could be used as emergency funding. But low oil prices and lack of demand is likely to hurt oil-producing EMs, drawing down their forex reserves, while reducing the size of their current account balances.
6. EM economies should also consider regional financing arrangements from sources such as; BRICS Contingent Reserve Arrangement, Arab Monetary Fund and Eurasian Fund of Stabilization and Development.
7. Extraordinary times require extraordinary measures, EM governments may become more authoritative to prevent economies from crashing and become functional sooner than Western economies. Fixed Exchange rate regime along with payment of external debt in local currency is a must to consider for EMs.
8. Reduce tax rates on income to stimulate growth of corporate profits, while raising taxes on luxury consumption to reduce deficits.
9. Issue Corona Bonds to tap the domestic market.
10. At a later stage, EM's should consider fixing local currencies against gold, and trade with local currencies.
11. Private sector should be held responsible for own external debt rather than lying the burden on governments with scarce liquidity. If there is a default risk for companies with large external debt burden, governments must nationalize such businesses before offering a rescue from public funds.
12. A new swap system is needed based on gold or other commodities.

REFERENCES

- Baldwin, R and B W Mauro (2020), Economics in the time of COVID-19, a VoxEU ebook, eBook, CEPR Press.
- Baldwin, R and B W Mauro (2020), Mitigating the COVID economic crisis: Act fast and do whatever it takes, a VoxEU.org eBook, CEPR Press.
- Barro, R (2006), “Rare Disasters and Asset Markets in the Twentieth Century”, The Quarterly Journal of Economics 121(3): 823-866.
- Carstens, A and H S Shin (2019), “Emerging markets aren't out of the woods yet”, BIS.org, 22 March.
- Committeri, M et al. (2019), "Conditionality and design of IMF-supported programmes", Occasional Paper Series 235, European Central Bank.
- Corsetti, G and E A Marin (2020), “A Century of Arbitrage and Disaster Risk Pricing in the Foreign Exchange Market”, CEPR Discussion Paper No. 14497.
- Farhi, E and X Gabaix (2016), “Rare Disasters and Exchange Rates”, The Quarterly Journal of Economics 131(1): 1-52.
- Fernández-Arias, E and E Levy-Yeyati (2012), "Global Financial Safety Nets: Where Do We Go from Here?", International Finance 15(1): 37-68.
- Gabaix, X (2012), “Variable Rare Disasters: An Exactly Solved Framework for Ten Puzzles in Macro-Finance”, The Quarterly Journal of Economics 127(2): 645-700.
- Giannini, C and C Cottarelli (2002), "Bedfellows, Hostages, or Perfect Strangers? Global Capital Markets and the Catalytic Effect of IMF Crisis Lending", IMF Working Papers 02/193, International Monetary Fund.
- Hevia, C and P A Neumeyer (2020) “A perfect storm: COVID-19 in emerging economies”, VoxEU.org, 21 April.
- Levy Yeyati, E (2020), "COVID, Fed swaps and the IMF as lender of last resort", VoxEU.org, 31 March.
- Lloyd, S P and E A Marin (2019), “Exchange Rate Risk and Business Cycles”, Cambridge Working Papers in Economics, No. 1996.
- Rey, H (2013), “Dilemma not Trilemma: The global financial cycle and monetary policy”, VoxEU.org, 31 August.
- Yeyati, E L (2020) “COVID, Fed swaps and the IMF as lender of last resort”, VoxEU.org, 31 March.

YENİ KORONAVİRÜS'ÜN (COVID-19'UN) ULUSLARARASI TİCARETE ETKİLERİ

Öğr. Gör. Özge Elmas Günaydın

İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü

ozge.gunaydin@kavram.edu.tr

Doç. Dr. Zehra Nuray Nişancı

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon A.B.D

zehranuray.nisanci@ikc.edu.tr

Özet: Sosyal, psikolojik ve siyasal alanda birçok soruna sebep olan salgın hastalıklar hiç kuşkusuz en büyük darbeyi ticari alanda gerçekleştirmektedir. Aralık 2019 tarihinde saptanamayan bir sebep ile ortaya çıkan ve tüm dünyanın gündemine oturan Covid-19 pandemisi ülkelerin gelişmişlik seviyeleri fark etmeksizin ticari işlemlerini daraltmalarına sebep olmuştur. Dünya ticaretinde önemli bir güç olan Çin'de ortaya çıkan salgın birçok ülkenin tedarik, üretim ve lojistik faaliyetlerini aksatmış ve üretim sektörü ciddi kayıplar vermiştir. Üretimde meydana gelen düşüşler ticari dengeleri alt üst ederek arz talep dalgalanmaları meydana getirmiş ve birçok ülke ticari dengelerini kaybetmiştir. Çalışmanın amacı Covid-19'un Türkiye'de ve bazı gelişmiş ülkelerin ticari faaliyetleri üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Çalışma yazın taraması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama sonucunda elde edilen bilgiler, birçok ülkenin hedeflediği ekonomik büyüme yerine küçülmeye gittiğine yöneliktir. Tedarik zinciri üzerinde yaşanan daralmalar nedeni ile ihracatçı ve ithalatçı konumundaki ülkelerin pozisyonları değişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Koronavirüs, Covid-19, İhracat, İthalat, Ticaret.

THE EFFECTS OF THE NOVEL CORONAVIRUS (COVID-19) ON INTERNATIONAL TRADE

Abstract: Epidemic diseases that cause many problems in the social, psychological and political fields undoubtedly carry out the biggest coup in the trade field. The Covid-19 which emerged due to an undetectable reason in December/2019 and settled on the agenda of the world, caused countries to shrink their commercial operation regardless of their level of development. The epidemic that emerged in China, which is an important power in the world economy, has disrupted the supply, production and logistics activities of many countries and the production sector has suffered serious losses. The decreases in production turned the commercial balances upside down, causing supply-demand fluctuations and many countries lost their commercial balances. The aim of the study is examine effect of the Covid-19 on the commercial activities of Turkey and the some developed government. The study was carried out using the literature review method. According to the information it is aimed that many countries have shrunk instead of the targeted economic growth. Due to the shrinkage in the supply chain, the positions of the exporter and importer countries changed.

Key Words: Novel Coronavirus, Covid-19, Export, Import, Trade.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

GİRİŞ

Dünya üzerindeki tüm canlıların en temel hakkı sağlıklı şekilde yaşayabilmektir. Toplum sağlığını korumak ve sağlamak adına ülkeler üstün bir çaba harcamakta ve gelişen teknolojiyi kullanarak bu çabayı desteklemektedir. 21. yüzyılda ülke huzuru sağlanması noktasında önemli bir yeri olan sağlıklı yaşam için verilen mücadelelerin başında bulaşıcı olan ve olmayan hastalıklar gelmektedir. Farklı zamanlarda ve farklı etki düzeylerine sahip birçok salgın hastalık insanoğlunun yaşam standardını ve alanını derinden etkilemektedir.

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkmış olan ve Covid-19 (yeni koronavirüs) olarak adlandırılan salgın tüm dünyaya hızla yayılmaktadır (Fernandes, 2020: 2). İnsanların tokalaşma, sarılma gibi yakın temasları ya da öksürme, hapşırma sırasındaki baloncukları diğer bireylerin soluması ile bulaşan bir salgın türü olan Yeni Koronavirüs kısa süre içerisinde diğer ülkelere de yayılmasının ardından pandemi ilan edilmiştir. Dünya ticaretinde Amerika'dan sonra ikinci sırada yer alan Çin'de yaşanan salgın ve salgının tüm dünya ülkelerine yayılması nedeniyle birçok ülke ihracat ve ithalat faaliyetlerini durdurmak ya da sınırlamak zorunda kalmıştır. Ülkelerin üretim seviyelerindeki düşüş ve tüketimin artışı ciddi büyüme kaybına neden olmuştur. Bu durumda ülke ve dünya ekonomisinde beklenen büyüme beklentisi oranları geri çekilmiştir. Küresel bir boyut haline gelen salgın artık sadece bir sağlık sorunu değil, dünya ticareti açısından da olumsuz etkilere sebep olacak bir tehlikedir (Ekren, 2020: 1). Covid-19 küresel ticareti ve tedarik zincirlerini kesintiye uğratarak, varlık fiyatlarını düşürerek çok uluslu işletmeleri sınırlı bilgilerle zor kararlar almaya zorlamıştır (Ayttey vd., 2020: 1). İnsanlar için Covid-19 salgınının neden olduğu ölüm sayısını en düşük düzeyde tutmak ilk öncelik olmaktadır, hükümetler için ise sıkıntılı geçen bu süreçte ekonomik anlamda önlem ya da önlemler alma zorunluluğudur (Anderson, 2020: 931).

Çalışmanın amacı Covid-19'un Türkiye'de ve bazı gelişmiş ülkelerin ticari faaliyetleri üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Çalışma ulaşılan alan yazın ile uluslararası ve ulusal resmi site verilerinin incelenmesi ile gerçekleştirilmiş olup sınırlılığı bu düzeydedir. Elde edilen sonuçlara göre büyüme hedeflerinin yön değiştirerek ekonomik daralmalar yaşanacağı ve bu nedenle ülkelerin dış ticaret paydaşlarının değişim gösterdiği ve üretim noktasında yaşanan sıkıntıların ağırlıklı olduğu yönündedir.

1. YENİ KORONAVİRÜS (COVID-19)'ÜN ÖZELLİKLERİ

Dünya tarihinde her yüzyıl içerisinde birçok hastalıkla karşılaşmış ve mücadele edilmiştir. Bu hastalıklar bulaşıcı ya da bulaşıcı olmayan olarak sınıflandırılmakta iken yaratmış olduğu etki düzeyleri değişkenlik göstermektedir. 2003 ve 2012 yıllarında sırasıyla Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) ve Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) olan koronavirüs salgını yaşanmış olup geniş insan popülasyonuna bulaşarak ciddi solunum yolu hastalıklarına sebep olmuştur (Roy vd., 2020: 3). Yakın zamanda ise 31 Aralık 2019 tarihinde, Çin'in

merkezindeki Hubei eyaletinin başkenti Wuhan'da ortaya çıkan bir virüs türü tüm dünyayı etkisi altına almış olup çok sayıda insanın ölümüne yol açmıştır (Kilpatrick & Barter, 2020: 1). Nedeni tam olarak saptanamayan ancak Huanan Deniz Ürünleri Toptan Satış Pazarında satılan vahşi hayvanları işaret eden ve daha önce insanlarda tespit edilmemiş olan bu virüs türü yeni koronavirüs olarak adlandırılmış (T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 Rehberi, 2020: 8-11). Yeni koronavirüs diğer yaygın ifadesi ile Covid-19 hastalığı yeni keşfedilen bir koronavirüsün enfekte ettiği bir kişinin öksürmesi ya da hapşırması esnasında oluşan tükürük damlacıkları ile bulaşıcı bir virüstür (World Health Organization, 2020). Yeni koronavirüs küreselleşmenin ve bilgi çağında olan bir topluma denk gelmesi nedeniyle, dünya sınırlarının daha yakın olduğu, insan hareketlerinin yaygınlaştığı ve en önemlisi ise doğanın, kırsal alanının ve yeşilliğin yok edilmiş olması nedeniyle insanların genellikle şehir hayatı yaşayarak dar binalara sıkıştığı bir dönemde ortaya çıktığından kolay ve hızlı şekilde yayılma göstermektedir (Alpago & Alpago Oduncu, 2002: 104). Maalesef bu yayılma Türkiye'yi de kapsamıştır. Aralık 2019 tarihinde Wuhan'da ortaya çıkan Covid-19 salgını, 11 Mart 2020 tarihi itibarıyla ülkemizde de görülmeye başlanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 Rehberi, 2020: 7).

2. COVID-19 VE TİCARİ DARALMA

Bireylerin sınırsız istek ve ihtiyaçları bulunmakta ancak bu istek ve ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan ülkelerin jeopolitik konumu ya da ticari faaliyetleri gibi nedenler dolayısıyla sınırlı kaynakları bulunmaktadır. İktisat biliminde de belirtildiği gibi “sınırlı kaynaklar ile sınırsız ihtiyaçların” karşılanması olgusu ortaya çıkmakta ve entegre olmuş ülkelerarası ticari ilişkileri zorunlu kılmaktadır. Ülkeler arasındaki ticari ilişkiler ithalat, ihracat ve transit ticaret olmak üzere üç farklı şekilde gerçekleştirilirken, ithalat ve ihracat rakamları arasındaki denge ülkelerin ekonomisinin sağlanmasında önemlidir. İthalat ve ihracat rakamları arasındaki farklılığın azlığı veya çokluğu ticari bir krizi ortaya çıkarma tehlikesi içerebilmektedir. Kriz kavramı, hem aniden ortaya çıkma, hem de aşırılık olgularıyla birlikte anılmaktadır (Atila, 2019: 6). Ekonomik krizler; mal, hizmet, üretim faktörleri ve döviz piyasalarında kabul edilebilir olan sınırların dışında meydana gelen şiddetli fiyat veya miktar dalgalanmalarıdır (Kibritçioğlu, 2001: 175). Terör saldırıları ya da siyasi olaylar ortaya çıkmış olduğu yerlerde etkisini gösterirken, salgın hastalıklar farklı destinasyonlarda yayılma etkisi göstermesi nedeniyle küresel ölçekte bir dizi önlemin alınmasını zorunlu kılmaktadır (Acar, 2020: 8). Covid-19 salgınının aniden ortaya çıkması ve aynı oranda yayılma göstermesi sonucunda ülkeler ani sosyal ve ticari kapanmaya yönelmiştir (Karakaya, 2020: 1). Uzmanlar salgının ortadan kalkması için gerekli olan aşı bulununcaya kadar virüsün yayılma hızını yavaşlatmak için herkese “sosyal mesafe” koymayı önermekte, ancak bu durum vaka sayısının azalmasında etkili olurken ciddi ekonomik sonuçlar doğurmaktadır (Özatay & Sak, 2020: 1). Ülkeler arasındaki taşıma ve ulaştırmanın sınırlandırılması ve hatta yasaklanması küresel ticari faaliyetleri daha da yavaşlatmakta ve gelişmişlik seviyesi ne olursa olsun

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Çin'den tedarik ettiği girdilere güvenen dünya üzerindeki çoğu işletmenin üretimde daralmalar yaşamaya başlamasına sebep olmaktadır (McKibbin & Fernando, 2020: 2). Bu durum ülkelerin birçok yönden olumsuz sonuçlarla karşılaşmasına ve ticari dengelerinin bozulmasına sebebiyet vermiş ve vermeye devam etmektedir. Salgın hastalıklar ülkeleri sadece ithalat ve ihracat açısından değil, yurtiçi tüketimin normal seyrinden fazla tüketime yönlendirmesi (stoklama, gereğinden fazla ve ihtiyaç duyulmayacak ürünlerin satın alınması), turizm gelirlerinin azalması, işçilerin iş yerlerinden çıkarılması ve çoğu işyerinin faaliyetlerini durdurması, küresel tedarik zincirinde yaşanan aksamalar nedeni ile küresel üretimin azalması gibi makro boyutta ciddi sonuçlara neden olmaktadır.

3. YENİ KORONAVİRÜS'ÜN ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmada Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktığı andan itibaren kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılarak uluslararası sağlık kurumlarını harekete geçiren Covid-19'un Türkiye'de ve bazı gelişmiş ülkelerin ticari faaliyetleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda Dünya Sağlık Örgütü, T.C. Sağlık Bakanlığı, Dünya Ticaret Örgütü, Türkiye İstatistik Kurumu vb. resmi kurum ve kuruluşların web sitelerinde yayınlanan raporlar ile yazında yer alan tartışmalar, açıklamalar, haber ve makalelerden yararlanılarak yazın taraması gerçekleştirilmiştir.

3.2. Covid-19 ve Ticari Etkileri

Yeni koronavirüs ırk, din, dil ayrımı yapmaksızın ve gelişmişlik seviyesi fark etmeksizin tüm ülkeleri derinden sarsarak ciddi zararlar vermektedir. Salgının ilk olarak dünya ticaretinde yönlendirici ve kontrol edici güce sahip olan ve dünya üzerinde marka konumlandırmasını başarılı şekilde gerçekleştiren birçok işletmenin tedarikçisi konumundaki Çin'de ortaya çıkmış olması durumun tehlike arz etmesindeki temel noktadır. Yüksek değerli ürün ve bileşenlerin birincil üreticisi olması, küresel emtiaların ve endüstriyel ürünlerin büyük bir müşterisi olarak ve çok cazip bir tüketici pazarı olması Çin'in küresel ticaretteki rolünü ve önemini büyük ölçüde artırmaktadır (Killpatrick & Barter, 2020: 2). İlk olarak yaşanan salgın nedeniyle Çin'de ulusal birçok önlem alınmış ve ardından uluslararası önlemlere geçilmiştir. Başlangıçta Çin'de uygulanan kısıtlamalar Çin fabrikaları tarafından ürün arzında ciddi bir düşüş anlamına gelirken, karantina ve öz izolasyon politikaları ürün ve hizmetlerin tüketimini, talebini ve kullanımını azaltmıştır (Nicola vd., 2020: 6). Çin ticaretinin üretim kesintileri ile yavaşlaması küresel tedarik zincirlerinin işleyişinde problemler oluşturmuş (McKibbin & Fernando, 2020: 2) ve koordine edilmemiş hükümet müdahaleleri ve kısıtlamalar arz ve talep

zincirinde bozulmaya yol açmıştır (Nicola vd., 2020: 6). Tablo 1’de Covid-19 kaynaklı olarak Avrupa, Çin, ABD ve Güney Kore’de meydana gelen zincir değerlerindeki kısıtlama oranları gösterilmiştir.

Tablo 1: Covid-19’dan Kaynaklı Kısıtlanan Zincir Değerleri

Ülke	Oran	Duran	Çok Kısıtlı	Kısıtlı
ABD	% 62	%7	% 18	%38
Güney Kore	%71	%10	%23	%38
Avrupa	%74	%1	% 16	%57
Çin	%86	%11	%31	%44

Kaynak: Türkiye Bilişim Vakfı COVID-19’un Avrupa ve Türkiye’de Dijital Sektöre Etkileri Araştırma Raporu (2020:11)

Tablo 1’de görüldüğü üzere ticari faaliyetler üzerinde etkin olan ülkelerin tedarik zincirlerinde meydana gelen daralmalar ve kısıtlamalar ciddi orandadır. ABD’de %62, Güney Kore’de %71, Avrupa’da %74 ve Çin’de %86 olmak üzere ciddi oranlarda tedarik zinciri daralmaları meydana gelmiştir. Tedarik zinciri çıktının elde edilmesi için hammadde temini yapan, hammaddeleri ara mal ya da nihai ürüne çeviren ve bu ürünleri üretici ve dağıtıcının oluşturduğu bir ağda müşterilere ulaştıran bir sistemdir (Lee & Billington, 1992: 66). Bu nedenle zincir içerisindeki bir halkada meydana gelen bir aksaklık diğer bütün halkalarında aksamasına ve durmasına sebep olacaktır. Wuhan’ın önemli tedarik merkezi olması ve Çin’deki zincir daralma oranının %86’lık bir orana ulaşması dünya ticaretindeki daralmanın seviyesinin ciddiyetini sayısal olarak göz önüne sermektedir. Ülkelerin tedarik ve ulaşım noktasında yararlandığı Tablo 1’de gösterilen ülkelerdeki zincir aksamaları küresel ölçekte üretim ve tüketim arzını etkileme potansiyelindedir.

Wuhan Çin’in önde gelen yerel çelik ve araç üreticilerinin genel merkezlerine ev sahipliği yapan önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi olması sebebiyle ana finans merkezi olarak tanımlanır (Ayttey vd., 2020: 1). Salgının yaratmış olduğu panik durumu tüketiciler ve firmalar arasında olağan tüketim kalıplarının dengesini bozarak piyasa anormallikleri yaratmış ve küresel piyasalarda hisse senedi endekslerinde düşüşler yaşanmıştır (McKibbin & Fernando, 2020: 2). Dünya Ticaret Örgütü Genel Direktörü Roberto Azevedo, Covid-19 krizinin dünya ekonomisinde arz ve talep şoklarına neden olduğunu ve bu şokların ticarete büyük aksaklıklara neden olduğunu belirtmiştir. Dünya Ticaret Örgütü ekonomistlerine göre dünyanın her bölgesinde uluslararası ticaret düşecektir. 2020’de mal hacimlerinin küresel

ticaret hacmi %13 oranında düşeceği tahmin edilirken, Covid-19 salgınının kontrol edilememesi neticesinde ilgili oranın %32 ve daha fazlasına çıkacağı düşünülmektedir (World Trade Organization, 2020). Uluslararası Para Fonu (IMF), dünya ekonomisinin %3,3 oranında büyümesini beklerken Covid-19 salgını nedeni ile tam aksine bu yıl %3 küçüleceğini tahmin etmekte olup ilgili oran 1930’lu yıllara damga vuran Büyük Buhran’dan itibaren yaşanan en sert dalgalanma olacaktır (BBC, 2020).

Tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs ile dünya ekonomileri son yıllarda görülen en hızlı küçülmeyi yaşamakta olup bu salgın ile birlikte ve daha önceden görülmeyen bir kriz durumunun ortaya çıkmış ve Türkiye ekonomisinde %5 oranında küçülme meydana getireceği beklenmektedir (BBC, 2020). Gelişmekte olan ülkemizde yeni koronavirüsün etkilerinin ithalat ve ihracat işlemleri üzerindeki etkisine bakıldığında 2019 yılının ilk çeyreğine göre rakamlarda düşüşler yaşanmıştır. Tablo 2’de Türkiye İstatistik Kurumu (2020) verilerinden derlenerek Koronavirüsün ortaya çıktığı dönemin en yakın zamanı olan ilk çeyrek baz alınarak; Türkiye’nin 2019 ve 2020 yılları arasındaki ticaret verilerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Tablo 2. Türkiye’nin 2019 ve 2020 Yılı İlk Çeyrek İhracat ve İthalat Oranları (bin dolar)

Dış Ticaret Türü	Aylar	2019	2020
İhracat	Ocak	13.874.851	14.696.883
	Şubat	14.323.056	14.630.258
	Mart	16.335.903	13.422.029
İthalat	Ocak	16.164.882	19.206.791
	Şubat	16.056.514	17.635.099
	Mart	18.250.476	18.813.445
Dış Ticaret Dengesi	Ocak	-2.290.031	-4.509.908
	Şubat	-1.733.457	-3.004.841
	Mart	-1.914.573	-5.391.416

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2020)

Tablo 2’de de görüldüğü gibi 2019 yılı Ocak ayında 13.874.851 (bin dolar) olan ihracat miktarı 2020 yılı Ocak ayında 14.696.883 (bin dolar)’dır. Bu açıdan bakıldığında 2020 yılı ihracat miktarı bir önceki yılın aynı zamanına göre artış göstermiştir. 2019 yılı Şubat ayında 14.323.056 (bin dolar) olan ihracat miktarı 2020 yılı Şubat ayı içerisinde de 14.630.258 (bin dolar) rakamı ile benzer bir seyirde ilerlemektedir. Türkiye’nin 2020 yılı içerisinde ilk koronavirüs vakasının ortaya çıktığı Mart ayı ihracat miktarı hem önceki yıl aynı aya oranla hem de aynı yıl önceki aya oranla düşüş göstermiştir. Tablodan da görüleceği üzere ihracat rakamlarında düşüş olmasına rağmen ithalat rakamları yükselmiş; bu da, dış ticaret dengesini olumsuz yönde etkileyerek dış ticaret açığını arttırmıştır.

Küresel boyutta faaliyet gösteren işletmelerin birçoğu yaşanan salgın sebebi ile Çin’deki faaliyetlerini kısmen ya da tamamen askıya almış ve Asya piyasalarında daralmaya

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

gitmişlerdir. Çin'in üretim kapasitesindeki azalış hem hazır giyim ve tekstil hem de yaş sebze meyve ithalatçılarını Türkiye'ye yönlendirirken, otomotiv sektöründeki yabancı yatırımcıların da Türkiye'yi tercih etmesini sağlamıştır. Ayrıca koronavirüs nedeniyle petrol fiyatlarındaki düşüş Türk imalatçıların maliyetlerini düşürerek Türkiye'ye ticari fırsatlar sağlamaktadır (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2020: 5-6).

5. SONUÇ

İnsanoğlu tarih boyunca savaş, göç, siyasi/ticari kriz, kıtlık gibi birçok tehlike ile karşılaşmış ve ilgili süreçler farklı boyutlarda problemlerin kaynağını oluşturmuştur. Aralık 2019 tarihinde aniden ortaya çıkan, insan hayatını ve hayatı şekillendiren birçok sistemi derinden sarsan Covid-19 (yeni koronavirüs) salgını, şu an en güncel tehlike durumundadır. Biyolojik bir faktör olarak varlığını Çin'in Wuhan kentinde Hubei şehrinde başlatmasına rağmen ülke sınırlarını aşarak kıtalararası yayılım gösterdiğinden pandemi ilan edilmiştir.

Covid-19, tıbbi olduğu kadar ticari olarak da bulaşıcıdır ve küresel ticarete zarar vermektedir (Baldwin & di Mauro 2020: 1). Özellikle dünya ticaretinin ABD'den sonra ikinci büyük gücü olan Çin'de ortaya çıkması tüm dünya ülkelerinin ciddi bir ticari krizle karşılaşma riskini doğurmaktadır. Virüsün ortaya çıktığı Hubei şehri, Çin'in en büyük yerel çelik ve araç üreticilerinin genel merkezlerine ev sahipliği yapan önemli bir ulaşım ve ticaret merkezi olmanın yanında, Microsoft, Alman yazılım şirketi SAP ve Fransız otomobil üreticisi Groupe PSA da dahil olmak üzere dünyanın en iyi 500 şirketinin 300'den fazla fabrikasına ev sahipliği yapmaktadır (South China Morning Post, 2020; Ayittey vd., 2020: 1). Salgın nedeniyle Çin merkezli birçok üretim ve tüketim faaliyeti durdurulmuş, kısıtlanmış ya da yasaklanmış olduğundan, tedarik zincirlerinde duraksamalar ve daralmalar meydana gelmiştir. Bu durum bir taraftan, Çin'e bağımlı birçok ülkenin tedarik sistemlerini altüst etmiş ve üretim süreçlerinin askıya alınmasına/durdurulmasına; diğer taraftan dünya ekonomisinde beklenen %3'lük büyüme oranının revize edilmesine ve büyüme yerine %3'lük bir küçülme/daralma yaşanacağına; küresel emtia ticaretin düşeceğine ilişkin yorumlar, tahminler yapılmasına neden olmuştur. Mevcut süreç küresel ticaret sistemi açısından tehlike sinyalleri vermeye başlamış ve Dünyada dramatik değişiklikler, 1929 buhranından bu yana en sert daralmalar yaşanabileceğine dikkat çekilmiştir. Covid-19'un nasıl bir seyir izleyeceğinin henüz kestirilemiyor olması ise bireyler, örgütler ve ülkeler açısından süreci daha da belirsizleştirmiş ve zorlaştırmıştır. Yeni koronavirüs bazı alanlarda bir takım fırsatlar da sunmuştur. Çin'den üretim ve tedarik desteği almayı bırakan ülkelerin bir kısmı otomotiv, yaş sebze meyve, hazır giyim ve tekstil gibi alanlarda ithalat rotalarını Türkiye'ye çevirmiştir. 2020 yılının ilk çeyreğine bakıldığında ihracat oranları Ocak ve Şubat aylarında artarken, Koronavirüs vakasının tespit edildiği Mart ayında düşüş yaşanmıştır.

Son olarak, ülkelerin gerçekleştirdikleri ticari faaliyetler salgın hastalıkları kontrol altına almada yetersiz kalabilmektedir. Covid-19 krizinden sonra ekonomik faaliyetlerin yeniden dengelenmesi ve yeniden enerjilenmesi için orta ve uzun vadeli planlama gereklidir (Nicola vd., 2020: 17). Aslında acil olarak ihtiyaç duyulan; halihazırda uygulanmakta olan ve ileriye dönük olarak tasarlanan etki azaltma adımlarının sonuçlarının analizinin yapılmasıdır; böylece değişimler nicel olarak değerlendirilebilecektir (Atkeson, 2020: 22-23). Böylece analiz sonuçları, salgın menşeli şoklarla ulusal ve küresel düzeyde başa çıkmada anlık veya orta ve uzun vadeli yeni politika ve stratejiler üretilmesini tetikleyebilecektir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgını ve Turizm Faaliyetlerine Etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 7-21.
- Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020, March). How Will Country-Based Mitigation Measures Influence the Course of The COVID-19 Epidemic?. *The Lancet*, 395 (10228), 931-934.
- Alpago, H. & Alpago Oduncu, D. (2020). Korona Virüs ve Sosyoekonomik Sonuçları, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 99-114.
- Atila, M. (2019). Ekonomik Krizlerin Toplumsal İzdüşümü: Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İşsizlik, Suç ve İntihara Yansımaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Atkeson, A. (2020, March). What Will be The Economic Impact of Covid-19 in The Us? Rough Estimates of Disease Scenarios (No. w26867). National Bureau of Economic Research.
- Ayittey, F. K., Ayittey, M. K., Chiwero, N. B., Kamasah, J. S., & Dzuovor, C. (2020, February). Economic Impacts of Wuhan 2019-Ncov on China and the World. *Journal of Medical Virology*, 92 (5), 473-475
- Baldwin, R. & di Mauro,.(2020), “Thinking Ahead About the Trade Impact of Covid-19”. *Economics in in the Time of COVID-19. A VoxEU. org Book*, Centre for Economic Policy Research, London. Accessed, 26.
- BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52287325> (Erişim Tarihi: 06.06.2020).
- Ekren, A. (2020) COVID-19’un Dünya Ekonomisine Etkisi: İran Örneği. https://www.academia.edu/43093248/COVID-19un_D%C3%BCnya_Ekonomisine_Etkisi_%C4%B0ran_%C3%96rne%C4%9Fi, (Erişim Tarihi: 10.06.2020)
- Fernandes, N. (2020, March). Economics Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy,. Available at SSRN 3557504.
- Karakaya, E. (2020). Covid-19 Krizinin Ekonomi, Enerji ve Emisyonlara Etkileri: Mevcut Durum ve Olası Post-Corona Senaryoları, <https://www.iklimhaber.org/covid-19-krizinin-ekonomi-enerji-ve-emisyonlara-etkileri-mevcut-durum-ve-olasi-post-corona-senaryolari/>, (Erişim Tarihi: 10.06.2020)

- Kibritçiöğlü, A. (2001). “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969- 2001” Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt 1, Yıl 7, Sayı 41, Eylül-Ekim, 174-182
- Kilpatrick, J. & Bater, L. (2020). COVID-19: Managing Supply Chain Risk and Disruption. Retrieved, 4 (19).
- Lee, H.L. & C. Billington (1992). “Managing Supply Chain Inventory: Pitfalls And Opportunities” Sloan Emanagement Review, 33(3). pp.65-73.
- McKibbin, W. J., & Fernando, R. (2020). The Global Macroeconomic Impacts Of COVID-19: Seven Scenarios. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3547729 (Erişim Tarihi: 09.06.2020)
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agra, M. & Agha, R. (2020, June). The Socio-Economic Implications of The Coronavirus and COVID-19 Pandemic: A Review. International Journal of Surgery. 1-24. DOI: 10.1016/j.ijssu.2020.04.018.
- Özatay, F. ve Sak, G. (2020) Covid-19’un Ekonomik Sonuçlarını Yönetebilmek İçin ne Yapılabilir?, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu (202006),
- Roy, D., Tripathy, S., Kumar Kar, S., Sharma N., Kumar Verma, S. ve Kaushaş, V. (2020, June) Study of Knowledge, Attitude, Anxiety And Perceived Mental Healthcare Need in Indian Population During COVID-19 Pandemic, Asian Journal of Psychiatry, Volume:51 1-16.
- South China Morning Post, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3047426/explained-why-wuhan-so-important-chinas-economy-and-potential>, (Erişim Tarihi: 10.04.2020).
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2 Nisan 2020), Covid-19 Rehberi, https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf, (Erişim Tarihi: 09.04.2020)
- Türkiye Bilişim Vakfı, COVID-19’un Avrupa ve Türkiye’de Dijital Sektöre Etkileri Araştırma Raporu (2020), <http://tbv.org.tr/covid-19un-avrupa-ve-turkiyede-dijital-sektore-etkileri-arastirma-raporu/>, (Erişim Tarihi: 09.06.2020).
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (2020). Corona Virüsünün Türkiye ve Dünya Ekonomisine Etkileri Bilgi Notu. <https://tim.org.tr/files/downloads/EkonomiBulteni/2020/Corona%20Vir%C3%BCs%C3%BCn%C3%BCn%20D%C3%BCnya%20Ekonomisine%20Etkileri.pdf> İstanbul: Türkiye İhracatçılar Meclisi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, (Erişim Tarihi: 07.06.2020).
- World Health Organization (WHO), https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1, (Erişim Tarihi: 06.06.2020).
- World Trade Organization, <https://www.wto.org/> (Erişim Tarihi: 06.06.2020).

İŞLETMELERİN COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİ İLE DAHA ÖNCEKİ KRİZ DÖNEMLERİNDE UYGULADIKLARI PAZARLAMA STRATEJİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Bacaksız

İESU, SSBF, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık.

pinarbacaksiz@esenyurt.edu.tr

Özet: 1 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve kısa zamanda tüm dünyayı alarma geçiren yeni tip Koronavirüs olarak belirtilen Covid-19 Pandemisi, tüm insanlığın sağlığına yönelik büyük bir tehdit oluştururken, küresel anlamda ekonomiler için de bir kriz ortamı yaratmıştır. Bu krizle birlikte sürekli anlamda bir belirsizlik sürecinin oluşması ve bu süreçle öngörülemeyen çok sayıda riskin bulunması, ekonominin kalbi olarak nitelendirilen işletmelerin iş yapış şekillerini ve stratejilerini de etkilemiştir. Eğitimden, turizme, sağlıktan teknolojiye, gıdadan, lojistiğe kadar tüm dünyada akla gelen hemen her türlü sektörü etkileyen ve etki alanı çok geniş olan bu sürecin, daha önce karşılaşılan krizlere oranla çok daha farklı bir dinamiği olduğu açıkça görülmektedir. İşletmeler bu dinamik karşısında daha önce kriz yönetimine ilişkin belirlenmiş kılavuz ilkelerden daha farklı pazarlama stratejileri ve iletişim yöntemleri uygulama yoluna gitmişlerdir.

Bu çalışmada işletmelerin daha önceki kriz dönemlerinde uyguladıkları stratejiler ve kriz yönetimi yöntemleri ayrıntılı olarak ele alınarak, Covid-19 Pandemisi sürecinde sürdürülebilirliklerini korumak adına geliştirdikleri ve özellikle dijital dönüşümün önemini açıkça ortaya çıkaran yeni pazarlama ve iletişim stratejileri incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: covid-19 pandemisi, pazarlama stratejileri, pazarlama iletişimi

COMPARATIVE ANALYSIS OF COVID-19 PANDEMIC PROCESS AND MARKETING STRATEGIES APPLIED IN PREVIOUS CRISIS PERIODS

Abstract: Covid-19 Pandemic, which has been identified as a new type of coronavirus, emerged in Wuhan city of China on December 1, 2019, that has made the whole world alarmed in a short time, has created a crisis environment for economies globally as well. Along with this crisis, a continuous uncertainty process and many risks that could not be foreseen with this process have also affected the business practices and strategies of businesses that are considered as the heart of the economy. It is clearly seen that this process, which affects almost every sector that comes to mind all over the world from education, tourism, health to technology, food to logistics, has a very different dynamic compared to the crises encountered before. In the face of this dynamic, businesses have opted to apply different communication methods and marketing strategies than the guideline principles previously set for crisis management.

In this study, the strategies and the methods of crisis management applied by the companies during the previous crisis periods are discussed in detail, and the new marketing and communication strategies developed in order to protect their sustainability in the Covid-19 Pandemic process and which reveal the importance of digital transformation are analyzed comparatively.

Key Words: covid-19 pandemic, marketing strategies, marketing communication

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu'nun yaptığı tanımda; “bir ulus veya küresel anlamda, toplumların ya da kuruluşların yaşam süreçlerinde görülen güç dönem, bunalım, buhran, ekonomide çöküntü” olarak nitelendirilen kriz kavramı (Fırat ve Demirtaş, 2012: 27) beklenmedik bir anda ortaya çıkan ve oluşabilecek tehdit ve tehlikelerin öngörülemediği durumları ifade etmektedir. Bu durumlar; belirli bir süreçte işletmeler için belirsizlik ve risklerin arttığı, tehditlerin açığa çıktığı, gündelik işleyişin devam edemediği kısacası işletmelerin bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini etkileme potansiyeli yüksek süreçlerdir.

İşletmelerin krizle karşılaşmasında, doğal, ekonomik, politik ve yasal, sosyal ve kültürel, teknolojik çevre faktörleri önemli rol oynamaktadır (Tüz, 1996: 5). Geçmişten günümüze dek enerji kaynaklarına yönelik kısıntılar, ekonomik konular, deprem, tsunami vb. doğal afetlerin yanı sıra, insanlık tarihinin belki de en eski ve korkulu rüyası olan salgın hastalıklar bir başka deyişle pandemiler makro anlamda devlet ve toplumlar, mikro olarak da işletmeler açısından büyük krizlere neden olmuşlardır (Aktan ve Şen, 2001: 1225)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 'nün yapmış olduğu tanımına göre pandemi, yeni bir hastalığın dünya çapında bulaşıcı olması ve geniş alana yayılmasıdır. Bir başka deyişle dünyada eşzamanlı olarak büyük alanlarda ya da küresel boyutta yayılarak etkisini gösteren ve çok sayıda insanın sağlığını tehdit eden bulaşıcı hastalıkların tümüne Yunanca da tüm anlamına gelen ‘pan’ kelimesi ile ‘demos’ yani insan anlamını veren kelimelerin birleşmesi ile oluşan pandemi ismi verilmektedir. İnsanlık tarihinde bilinen ve en büyük salgın olarak kabul edilen İspanyol gribi, Birinci Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkmış ve milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştır. Diğer grip salgınları gibi Uzak Doğu kökenli olan bu ve bunun gibi yeni ortaya çıkan grip virüslerine (influenzalara) karşı genellikle insanlığın bağışıklığı bulunmamaktadır. Bu salgınlara karşı uygulanan ve İtalyanca da ‘quaranta’ (kırk) kelimesinden gelen ve hastaların ya da taşıyıcı olan kişilerin kontrol altında tutulması esasına dayanan karantina yöntemi tarihte ilk defa, Ortaçağda Venedik’e gelen yolcuların 40 gün süre ile gemilerde bekletilmesi ile uygulanmıştır. Osmanlı Devleti’nde de karantina anlamına gelen “usul-i tahaffuz” ve karantinanın gerçekleştirildiği ortamı belirten “tehaffuzhane” terimleri kullanılmıştır (Kırık, vd., 2020: 42-45).

1 Aralık 2019 tarihinde Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve yeni tip korona virüs olarak bilinen Covid-19 Pandemisi, tüm dünyada hem sağlık hem de ekonomik anlamda küresel bir kriz meydana getirmiştir. Bu krizle birlikte sürekli anlamda bir belirsizlik sürecinin oluşması ve bu süreçle öngörülemeyen çok sayıda riskin bulunması, ekonominin kalbi olarak nitelendirilen işletmelerin iş yapış şekillerini ve stratejilerini de etkilemiştir. Eğitimden, turizme, sağlıktan teknolojiye, gıdadan, lojistiğe kadar tüm dünyada akla gelen hemen her türlü sektörü etkileyen ve etki alanı çok geniş olan bu sürecin, daha önce karşılaşılan krizlere oranla çok daha farklı bir dinamiği olduğu açıkça görülmektedir. İşletmeler bu dinamik

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

karşısında daha önce kriz yönetimine ilişkin belirlenmiş kılavuz ilkelerden daha farklı pazarlama stratejileri ve iletişim yöntemleri uygulama yoluna gitmişlerdir. Bu kriz sürecinde işletmelerin iletişim stratejilerini doğru olarak belirleyebilmesi ve iyi bir kriz yönetimi yapabilmesi büyük önem arz etmektedir. Özellikle hedef kitlelerin en büyük ihtiyaçları olan sağlıklı, doğru, hızlı ve tutarlı mesajlar ile bilgiyi sağlayabilmesi oldukça önemli hale gelmiştir.

Bu çalışmada öncelikle dünyada yaşanan daha önceki kriz dönemleri karşısında işletmelerin uyguladıkları stratejiler ve kriz yönetimi yöntemleri ayrıntılı olarak ele alınarak, pazarlama stratejileri ve iletişim çabaları ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Daha sonrasında ise, Covid-19 Pandemisi sürecinde işletmelerin ortaya koyduğu yeni pazarlama ve iletişim stratejileri incelenerek, sürdürülebilirliklerini korumak ve süreci atlatabilmek adına işletmelerin özellikle pazarlama iletişimi açısından ne gibi değişimler geçirdikleri ve dijital dönüşümün her anlamda nüfuz ettiği yeni pazarlama iletişimi stratejileri ayrı ayrı ele alınacaktır. Sonuç olarak ise, geçmişte uygulanan ve Covid-19 pandemi dönemi pazarlama stratejilerinin farklılıkları ortaya konulacaktır. Bu çalışmanın halen içinde bulunulan Covid-19 Pandemi kriz döneminde işletmelerin pazarlama stratejilerini geliştirme ve dijital anlamda yeni iletişim süreçlerine bir bakış açısı kazandırması ve literatüre katkı sağlayarak ilerleyen çalışmalara yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir.

1. İŞLETMELERİN COVID-19 PANDEMİSİ ÖNCESİ KRİZLERDE UYGULADIKLARI PAZARLAMA STRATEJİLERİ

Aniden beliren ve hazırlıksız olarak yakalanan, beraberinde huzursuzluk getirerek organizasyon ve örgütlerin dengesini sarsan ve işletmeler tarafından kesinlikle istenmeyen durumlar, kriz olarak nitelendirilmektir (Çetin ve Toprak, 2016: 55). Kriz dönemlerinde işletmelerin karlılıklarının düşme sebeplerinin başında azalan satış miktarları ve artan maliyetler gelmektedir. Rekabetin şiddetini arttırdığı ve alanı daralan pazar yapısında ekonomik dengesizliklerinde eklenmesiyle birlikte özellikle nakit akışlarının farklılaştığı görülmektedir. Kriz dönemlerinde, işletmeler genel olarak maliyeti aşağı çeken politikalara yönelme, yeni yapılacak olan yatırımları daha ileriki dönemlere erteleme, pazarlama bileşenlerini revize etme, uluslararası olanakları gözden geçirme gibi stratejilere yönelmektedir. Bu yönelimlerin temel nedeni ise, dinamik özelliğe sahip tüketici davranışına ayak uydurmak ve ekonomik gelişmelere adapte olabilmektir. Adaptasyon sürecinin ana koşulu ise, stratejik anlamda doğru kararlar alarak, doğru yer ve zamanı ayarlamak yani iyi bir planlama oluşturabilmektir. İşletmelerin bu dönemlerde özellikle değişen tüketici davranışını takip ederek, taleplere cevap verebilmek adına sağlıklı bir yönetim anlayışı belirlemesi gerekmektedir.

Kriz dönemlerinde işletmeler kadar, tüketicilerde ciddi şekilde etkilenmektedir. Bu dönemlerde psikolojik ve ekonomik anlamda etkilenen tüketiciler, belirsizlik dâhilinde yaşadıkları korku ve güvensizlik duyguları nedeni ile satın alma davranışlarını

değiştirebilmektedir. Daha rasyonel satın alımlar ve risklerden kaçınma, en belirgin satın alma davranışları haline gelmektedir. Özellikle satın alma davranışını en fazla etkileyen değişkenlerden olan risk faktöründe, algılanan risk düzeyini en düşük seviyelere çekmek, tüketiciler açısından son derece önemli olmaktadır. Bu dönemlerde genellikle daha az harcama yaparak, daha tasarruflu olma yoluna giden tüketiciler ciddi psikolojik çelişkiler yaşayabilmektedirler. Özellikle kriz dönemlerinde tüketicilerde meydana gelen başlıca tutum değişiklikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (Gönenç ve Gültaş, 2010: 381).

- Tüketim miktarını azaltarak, israfı önlemek
- Rasyonel tüketim kararları vermek
- Ürüne yönelik bilgi edinmek
- Lüks tüketimi azaltmak
- Daha uygun fiyatlı ürünleri tercih etmek
- Market markalı (Private Label) ürünleri tercih etmek
- Yerli üretim markaları tercih etmek
- Ambalaj ebatlarını küçük boylarda tercih etmek
- Pahalı ürünler kullanmaya ara vermek
- Üründe kalite fiyat ilişkisine daha çok dikkat etmek
- İndirim zamanlarını kollamak ve uygun fiyatlı marketlerden alışveriş yapmak
- Yakın mesafedeki marketlerden alışveriş yapmak

Kriz dönemlerinde işletmenin genelinde bütünlüğünü tehdit edici bir durum yaşanmaması adına tüm fonksiyonlar (üretim, pazarlama, insan kaynakları, Ar-Ge, finans, muhasebe) tek tek ele alınarak iyi bir kriz yönetimi haritası çıkarılmaktadır. Ancak bu fonksiyonlar içerisinde özellikle temel fonksiyon olan pazarlama için ok daha özenli bir strateji alanı kurgulamak gerekmektedir. Bu noktadan hareketle birtakım işletmeler özellikle kriz dönemlerinde tüketicileri kazanmanın ve müşteri arttırmanın en efektif yollarından biri olan proaktif pazarlama yaklaşımını hayata geçirmektedir. Bu işletmeler krizlerin olumsuz yönlerini ayıklayarak, pozitif etkiler yolu aramakta, hatta kendilerine fırsatlar yaratma adına özellikle proaktif pazarlama stratejileri kullanmaktadır. Kriz dönemlerinde pazarlama bileşenlerinden biri olan fiyatlandırma stratejileri son derece önemlidir. Bu dönemlerde çok sayıda ürün için fiyata karşı fiyat esnekliği bulunmaktadır ve maliyet artı fiyat yöntemi uygulayan işletmeler de sıkıntılar oluşabilmektedir. Yüksek fiyat yerine daha ucuz maliyetli ve fonksiyonel anlamda tüketicinin istediği kıvamda ürünler arz etmek işletmelerin seçebileceği stratejilerden olabilmektedir. Çünkü bu dönemlerde tüketiciler fayda maliyet analizi yaparak, satın aldığı üründen maksimum verim elde etme çabası sergilemekte, bu yüzden de kalite fiyat uyumu aramaktadırlar. Fiyat bileşenin yanı sıra kriz dönemlerinde işletmeler için büyük önem arz eden bir diğer pazarlama bileşeni ise, pazarlama iletişimi (tutundurma) çabalarıdır. Doğru bir biçimde kurgulanmış pazarlama iletişimi faaliyetleri tüketicileri kazanma açısından önemlidir. Bununla birlikte maliyet faktörü özellikle tutundurma faaliyetleri planlanırken dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. Ürün politikaları da pazarlama bileşenleri içinde iyi planlanması

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

gereken bir diğ er bileş endir. Tüketicilerin kriz dönemlerinde ihtiyaçlarını iyi bir şekilde analiz ederek, bu ihtiyaçlarına cevap verebilecek uygun ürünler geliştirmesi gerekmektedir.

Hruzova (2009)'ya göre temel anlamda kriz dönemlerinde uygulanabilecek 4 temel strateji bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan Mücadele Stratejisi (Challenge Strategy); içinde bulunulan şartların değiştirilmesini temel alan, bu noktada da özellikle makro dış çevre unsurlarına etki etmede yetersiz kalınabileceğ inden, uygulanması oldukça güç bir strateji olarak bilinmektedir. İkinci strateji olan Hayatta Kalma Stratejisi ise, mevcut olan ve iş letmelerin dâhil olduğu şartları olduğu gibi kabul ederek, bu faktörlere adapta olmayı ilke haline getirmiş ve böylelikle iş letmeler tarafından en çok benimsenen ve tercih edilen strateji olarak gündeme gelmiştir. Özellikle küçük ve orta ölçekli iş letmelerin (KOBİ'lerin) tercih ettiğ i bu strateji sürekli yenilik yapmayı amaç edinmiş olan 'esnek uzmanlaş ma' ve kaliteli bir hizmet anlayış ını ön plana alarak, tüketicilerin ihtiyaçlarına odaklanmış olan 'farklılaş tırma' stratejisi olmak iki boyutta ele alınmaktadır. Bunlarla birlikte kriz dönemlerinde uygulanabilecek 4 temel strateji den üçüncüsü iş letmelerin iç çevrelerinde yapacakları SWOT analizi sonucu zayıf yönlerini güçlendirmeye yönelik olan iç e dönük stratejilerdir. Son olarak da iş letmelerin makro (ekonomik, sosyokültürel, demografik, teknolojik, siyasi vb.) ve mikro (tüketiciler, tedarikçiler, aracı kurumlar, ikame ürünler, finansal kuruluş lar, sendikalar vb.) anlamda tüm dış çevre unsurlarının analiz edilerek oluşturulduğu dış a dönük stratejiler gelmektedir. Kriz dönemlerinde iş letmelerin genel anlamda ve pazarlama bileş enlerine yönelik stratejileri ise şöyledir (Gönenç ve Gültaş, 2010: 384):

- Pazar bölümlendirmesi yapmak
- Zayıf pazarlardan çekilmek
- Markanın sağlam olduğu pazarları güçlendirmek
- Zayıf rakipleri bünyeye katmak
- Genç tüketicilere yönelmek
- Zayıf ürünleri elemek
- Yeni ürün piyasaya sürmekten kaçınmak
- Ürün farklılaş tırmaya gitmek
- İkinci bir markayı piyasaya sürmek
- Adaptasyon konumlandırması yapmak
- Küçük ambalaj kullanımına ağırlık vermek
- Market markalı (Private label) ürün üretimine geçmek
- Kaliteyi sabit tutarak fiyatı düşürmek
- Fiyatı sabit tutarak kaliteyi artırmak
- Kalite ve fiyatta değiş iklik yapmaktan kaçınmak
- Ürünün hayat seyrini dikkate alarak fiyatlandırma yapmak
- Reklam bütçesini korumak
- Reklam bütçesini kısmak ya da tamamen kesmek

- Yazılı medya kullanımını artırmak
- Uzman desteği almak, geleneksel olarak saygı duyulan figürleri kullanmak
- Tavsiye edici yaklaşımları kullanmak
- Kamu ilgisinin olduğu konuları kapitalize etmek
- Yarışma ya da şans çekilişleri yerine indirim ve primleri kullanmak
- Tüketicilerde marka sadakatini güçlendirici programlar hazırlamak
- Seçici dağıtım yapmak
- İndirim ve toptan satış mağazalarına girmek
- Marjinal şube/satıcıları elimine etmek
- Alternatif kanalları denemek

Kriz dönemlerinde işletmelerin izlemeleri gereken yolların neler olması gerektiğine dair literatürde çok sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Örneğin Goodwell ve Martin (1992) işletmelerin kapasite değerlendirmeleri sonucu stratejik pazarlama planlamasının önemini ortaya koymuşlardır. Bununla Shama (1993) beraber işletmenin sermayesi ve büyüklüğü açısından analiz yaparak, dış çevre değişkenlerine yönelik kriz dönemlerinde uygulanabilecek ilkeler geliştirmiştir. Hiller (1999) ise, maliyetleri azaltmak yerine yeni yatırımların arttırılmasına yönelik bir reçete sunmuştur (Cengiz, 2009: 154). Yukarıdaki çalışmalara ve geçmişten günümüze dek yaşanan ulusal ve küresel anlamdaki tüm krizlerde geliştirilen pazarlama stratejilerine bakıldığında, her krizin farklı bir dinamiği olduğu ve işletmelerin bulunduğu sektöre, büyüklüğüne, kapasitesi vd. özelliklerine göre farklı şekillerde etkilendikleri, bu yüzden de farklı pazarlama stratejileri oluşturdukları anlaşılmaktadır.

2. İŞLETMELERİN COVID-19 PANDEMİSİ KRİZİNDEDE UYGULADIKLARI PAZARLAMA STRATEJİLERİ

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve yeni tip korona virüs olarak bilinen Covid-19 Pandemisi, tüm dünyada küresel anlamda bir kriz meydana getirmiştir. Daha önce görülen krizlere oranla etki alanının çok fazla geniş olması ve akla gelebilecek her sektörü farklı şekillerde etkilemesinden dolayı, insanlık tarihinin karşılaştığı en büyük krizlerden biri olarak nitelendirilmektedir. Pandemi dönemlerinde kitlelerle iletişimi yönetmek, doru aktarımla yapabilmek ve sürdürülebilirliği korumak, hastalıkla mücadele etmek kadar zordur. Bu kriz sürecinde işletmelerin iletişim stratejilerini doğru olarak belirleyebilmesi ve iyi bir kriz yönetimi yapabilmesi büyük önem arz etmektedir. Özellikle hedef kitlelerin en büyük ihtiyaçları olan sağlıklı, doğru, hızlı ve tutarlı mesajlar ile bilgiyi sağlayabilmesi oldukça önemli hale gelmiştir.

Covid-19 Pandemisi sürecinde, mağazalar, restoranlar, sinemalar gibi sosyal alanlar ve çok sayıda işletmeler kapanmış, birtakım sektörler (turizm vb.) durma noktasına gelmiş ve dolayısıyla da birçok kişi işsiz kalmıştır. Eğitim ve öğretime ise, online yani uzaktan eğitim

olarak devam edilmiştir. Hem ekonomik, hem sosyal, hem de psikolojik anlamda krizlerin meydana geldiği bu süreçte, insanlar evlerinde karantina altında yaşamaya başlamışlardır.

Büyük ve olumsuz etkilerin yoğun olduğu bu süreçte, işletmeler çok ciddi stratejiler oluşturarak, çözüm bulma yoluna gitmişlerdir. Oluşturulan stratejilerin başında, e-ticaret ve dağıtım ayağının kuvvetlendirilmesi gelmiştir. Karantina dönemlerinde dışarı çıkılmaması için ve mağazalar kapalı olduğundan, işletmeler dijitalleşmenin önemini çok daha yakından hissetmişlerdir. Lojistik ağları kuvvetli olan ve tüketiciye hızlı dönüş yapabilen işletmeler ise, krizi fırsata çevirebilmişlerdir. Bu noktadan da anlaşılacağı üzere, doğru strateji yanında hızlı aksiyon alabilmek büyük önem arz etmiştir. Bunların yanı sıra bu dönemde, pazarlama stratejilerinde en fazla önem verilen bileşenlerden biri de pazarlama iletişimi olmuştur. Yapılan iletişim çabalarında özellikle ürün ve fiyat odaklılık yerine, fayda, satış sonrası destek ve hizmet üzerine ağırlık verilmiştir. Ekonomik anlamda zorlanmaların yaşandığı bu süreçte özellikle yeni ürün satın alma yerine daha çok eldeki ürünlerin kullanılması teşvik edilerek, hizmet süreçlerine odaklanılmıştır. Bununla birlikte genel anlamda gönüllü sadelik modeline yönelik mesajlar yoğun olarak verilmiştir. Hizmet odaklılık anlayışında ise dijital platformlara ağırlık verilmiş ve özellikle yapay zekâ sistemler ile chatbotların kullanımı yoğun olarak gündeme gelmiştir.

Bu süreçteki pazarlama iletişimi çabalarında özellikle dijital platformlar daha çok kullanılmıştır. Sosyal ağlar ile viral reklamların ve influencerların daha çok kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte verilen mesajlar ürün tanıtımından çok bilgilendirme içerikli hale dönüştürülmüştür. Bu bilgilendirmelerde, işletme ve markaların pandemi sürecine yönelik sağlığa dikkat çeken reklam politikaları, sosyal mesafeyi öne çıkaran mesaj stratejileri, #evdekal hashtagleri ile toplumun sağlığını ön plana taşıyan anlamlar bulunmaktadır. Özellikle ürünlerin nasıl ve ne şekilde satın alınabileceği, bu durumlara yönelik değişikliklerin olup olmadığı (çalışma saatleri vb.), satın alma sonrası nasıl ulaştırılacağı, kullanım alanları vb. konularda tüketiciler için ayrıntılı bilgiler verilmeye çalışılmış ve bunların son derece açık, anlaşılır, detaylı, şeffaf ve güvenilir olması yönünde hassasiyet gösterilmiştir. Bunlar dışında, işletmelerin var olma amaçlarından biri olan topluma hizmet faktörü dolayısıyla da işletmeler, insanların evde kalmasını sağlamak adına büyük özverilerde bulunarak, yaratıcı fikirlerle özellikle sosyal medyadan canlı yayınlarla, evde zaman geçirmenin önemi üzerinde durmuşlardır. Buna destek olmak amacıyla çok sayıda müze dijital olarak ücretsiz kapılarını açmış, sanatçılar online konserler vermiş, uzman kişiler kendi alanlarında online eğitimler düzenlemişlerdir. Markalar sosyal mecralarda canlı yayınlar düzenleyerek, ürün kullanımları ve hayatı kolaylaştırma adına çok sayıda fikri paylaşmak için uzman kişilerden (doktorlar, psikologlar, antrenörler, ekonomistler, sosyologlar, söylem analistleri vb.) ücretsiz hizmetler sunmuştur. Ürün tanıtımlarından ve fiyat odaklılıktan çok sağlık ve hastalık sürecine ilişkin bilgi paylaşımına ağırlık verilmiştir.

Pazarlama iletişimi anlamında bu süreçte çok özverili olarak çalışan sağlık personellerine ücretsiz hizmet politikalarının uygulanması ya da işçileri işten çıkarmama kararlarının

kamuoyuna duyurulması gibi duyarlı ve toplum yararını ön plana aldığını belirten tavırlar ile pozitif anlamda algı yönetimleri söz konusu olmuştur.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ulusal ve küresel anlamdaki tüm krizlerde geliştirilen pazarlama stratejilerine bakıldığında, her krizin farklı bir dinamiği olduğu ve işletmelerin bulunduğu sektöre, büyüklüğüne, kapasitesi vd. özelliklerine göre farklı şekillerde etkilendikleri, bu yüzden de farklı pazarlama stratejileri oluşturdukları anlaşılmaktadır. Kriz dönemlerinde işletmenin genelinde bütünlüğünü tehdit edici bir durum yaşanmaması adına tüm fonksiyonlar (üretim, pazarlama, insan kaynakları, Ar-Ge, finans, muhasebe) tek tek ele alınarak iyi bir kriz yönetimi haritası çıkarılır. Ancak bu fonksiyonlar içerisinde özellikle temel fonksiyon olan pazarlama için ok daha özenli bir strateji alanı kurgulamak gerekmektedir. Bu noktadan hareketle işletmelerin özellikle kriz dönemlerinde tüketicileri kazanmanın ve müşteri arttırmanın en efektif yollarını araması ve optimal olanı uygulaması büyük önem teşkil etmektedir.

Covid-19 Pandemi sürecinde, işletmeler özellikle; tüketici isteklerini ön plana alan, sağlık ve toplumsal yarar konularını sahneye taşıyan, kişiselleştirme ve yüksek teknolojik unsurları bir arada barındıran, dijital platformların ön plana taşındığı, böylelikle iletişim çabalarının arttığı, ürün ve fiyat odaklılık yerine, satış sonrası destek ve hizmet odaklı pazarlama stratejilerine önem verilmiştir.

Bu çalışma, yeni tip Koronavirüs olarak belirtilen Covid-19 Pandemisi döneminde ve daha önceki kriz dönemlerinde işletmelerin uygulamış oldukları pazarlama stratejileri konusunda genel bir inceleme yapılmıştır. Çalışma, literatürde henüz geniş anlamda analizlerin bulunmaması bakımından, kaynak olarak ileriki çalışmalara zemin oluşturabilmesi ve fikir sağlaması amacıyla pilot bir çalışma niteliğinde yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda, bu dönemde uygulanan pazarlama stratejilerine yönelik belirli ölçekler geliştirilerek endüstriyel anlamda incelenebilir ya da tüketici davranışına olan etkileri ölçümlenebilir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. ve Şen, H. (2001). Ekonomik kriz: nedenler ve çözüm önerileri. Yeni Türkiye 42, 1225-1230.
- Aslan, E.Ş. (2016). Markaların kriz dönemlerinde sosyal medya kullanımı stratejileri: gezi parkı olayları sürecinde twitter üzerine bir inceleme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. Cilt/Volume:4, Sayı/Number:2 Eylül/2016.
- Bozbeyik, A. (2001). Kriz üzerine sesli düşünceler, Business Weekly Dergisi, 48.
- Cengiz, E. (2009). Ekonomik kriz dönemlerinde müşteri memnuniyeti ve proaktif pazarlama ilişkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 32, Ocak-Haziran 2009, ss.153-171.
- Çetin, M. ve Toprak, Y. E. (2016). Kriz iletişimi ve sosyal medya: emisyon krizinde volkswagen'in facebook kullanımı. Selçuk İletişim, 2016, 9 (3): 54-68.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- Fırat, E., Demirtaş, C. (2012). Konjonktürel teoriler ışığında türkiye'de yaşanan 2000- 2001 krizinin değerlendirilmesi. Ekonomi Bilimleri Dergisi 4 (1), 23-32.
- Göneç, S. ve Gültaş, M. (2010). Gıda Firmalarının Kriz Dönemi Pazarlama Stratejileri. Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresinde sunulmuş tebliğ, Şanlıurfa.
- <https://pazarlamaturkiye.com/pandemi-sonrasi-luks-tuketici-davranis-trendleri/> erişim tarihi; 10.05.2020
- Kırık, A.M, Var, S.S.A., Özkoçak, V., Darıcı, S.(2020). Pandemi dönemlerinde iletişim ve algı yönetimi: yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19) örneği. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 104, Mayıs 2020, s. 36-57.
- Tüz, M. (1996). Kriz Döneminde İşletme Yönetimi, Ekin Kitabevi Yayınları. Bursa.

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE KARBON EMİSYONU ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

Arş.Gör. Oya Sancar

Bilgi Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü

oya.sancar@bilgi.edu.tr

Doç.Dr. Seda H. Bostancı

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi Bölümü.

shbostanci@nku.edu.tr

Özet: 21. yüzyılda etkilerinin yoğun olarak hissedilmeye başlandığı çevre sorunları, hava kirliliği ve küresel iklim değişikliğinin başlıca nedenleri arasında karbon emisyonu gelmektedir. Karbon emisyonunun ve sera gazı salınımının artışının nedeni ise sanayileşme ve kentleşme kaynaklı etkenlerdir. Karbon emisyonundaki ve sera gazı salınımındaki artışa bağlı olarak gelişen hava kirliliği ve küresel iklim değişikliği önemli bir halk sağlığı problemi olarak da kabul edilmektedir. Gezegeni dönüştüren karbon emisyonlarının sağlık üzerindeki etkileri incelendiğinde iklim değişikliğine ve aşırı ısı artışlarına bağlı olarak özellikle kronik hastalıklara sahip olan kişiler açısından ani ölümlere neden olduğu görülmektedir. Isı artışlarının tetiklediği bir diğer önemli konu ise hastalık yapıcı etkenler olan vektörlerin artmasına bağlı olarak salgın hastalıkların yayılmasıdır. Bununla birlikte özellikle hava kirliliği ile doğrudan ilişkili hastalıkları tetikleyebilen, sinir sistemi üzerinde bilişsel yetileri yavaşlatabilen, stres faktörlerini arttıran bir durum olarak da halk sağlığı sorunu olmaktadır. Sağlık alanına olan bu etkiler, uluslararası çevre anlaşmalarının ve zirverlerin düzenlenmesinde temel nedenler arasındadır. Covid-19 pandemi süreci başlarında özellikle Çin Halk Cumhuriyeti gibi kirletici sanayinin yoğun olduğu ülkelerde sanayi alanlarının birkaç ay üretimlerini durdurması bu ülkelerde karbon emisyonunun azalması sonucu meteorolojik bulgularla hava kalitesinin artmasına ilişkin veriler ortaya koymuştur. Bu çalışmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinin karbon emisyonunun azaltılması başta olmak üzere, çevre sorunları açısından nasıl etkileri olduğunu tartışmaktır. Bu çalışmada, güncel yayınlar üzerinden literatüre dayalı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Literatür bulguları Covid-19 pandemi sürecinde bile ülkelerin hedeflenen karbon emisyonu seviyelerini beklenen düzeyde azaltmadığını göstermektedir. Pandemi sürecinde karbon emisyonunun azalmasının doğaya ve hava kalitesine etkileri somut şekilde görülmüş olup, ülkelerin gelecek kararlarında bu bilgiyi dikkate almalarının sağlıklı bir gelecek için umut oluşturup oluşturmayacağı tartışma konusudur.

Anahtar Kelimeler: Karbon emisyonu, küresel iklim değişikliği, çevre sorunları, halk sağlığı, Covid-19 pandemisi.

A DISCUSSION ON CARBON EMISSION IN THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

Abstract: Carbon emissions are among the main causes of environmental problems, air pollution and global climate change that are beginning to be felt intensely in the 21st century. The causes of the increase of carbon and greenhouse gas emission are the factors originating from industrialization and urbanization. Air pollution and global climate change, which develop due to the increase in carbon emissions and greenhouse gas emissions, are also considered as some important public health problems. When the effects of carbon emissions transforming the planet on health are examined, it is seen that it causes sudden deaths especially for people with chronic diseases due to climate change and excessive temperature increases. Another important issue triggered by temperature increases is the spread of epidemic diseases due to the increase of vectors, which are disease-causing factors. These effects on health are among the main reasons for the regulation of international environmental agreements and summits. In the early process of Covid-19 pandemics, especially in countries with a high pollutant industry such as The People's Republic of China industrial areas to stop production for a few months caused reducing carbon emissions in these countries and the meteorological findings have revealed data on the increase of air quality. The aim of this study is to discuss how the Covid-19 pandemic process affects environmental problems, particularly in reducing carbon emissions. In this study, a literature-based research method has been used over current publications. Literature findings show that even during the Covid-19 pandemic, countries are not able to reduce targeted carbon emission levels to the expected level. Nevertheless, in the pandemic process, the positive effects of the reduction of carbon emission on the nature and air quality were concretely seen. Countries' considering this information in their future decisions whether it will create hope for a healthy future or not is a matter of debate.

Key Words: Carbon emission, global climate change, environmental problems, public health, Covid-19 pandemics

GİRİŞ

Covid 19 pandemi süreci, küresel halk sağlığı problemi olmasının yanında dünyada, toplumsal, sosyolojik, ekonomik, ekolojik açıdan çok çeşitli dönüşümleri de beraberinde getireceği düşünülen bir olgudur. “Sosyal mesafe, kendi kendine tecrit ve seyahat kısıtlamaları, tüm ekonomik sektörlerde iş gücünün azalmasına ve birçok iş kolunda kayıplar yaşanmasına neden olmuştur” (Nicola, vd., 2020). Süreç özellikle evde çalışabilen (süreci evinde geçirebilecek ekonomik güce sahip olan) ve sahada çalışmak zorunda kalan dünya çapında iki farklı toplumsal sınıf yaratmıştır. “Sosyal bilimler, Covid 19'un potansiyel olarak yıkıcı etkilerini azaltmak için acil eyleme ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir” (Van Bavel, vd., 2020).

Kirletici bir etkenin belirli bir konsantrasyonunun insan sağlığı üzerindeki etkisinin büyüklüğü ve çeşitli kirletici etkenlerin birbirleri ile etkileşimi hakkında tartışmalar ve araştırmalar devam etmektedir. Mevcut araştırmaların çoğu gelişmiş ülkelerde yapılmış olduğundan aslında bu doz-yanıt ilişkilerinin farklı kirlilik karışımlarına ve farklı demografik ve sağlık özelliklerine sahip popülasyonlara farklı yansımaları olacaktır (Garbaccio, vd.,2000). Ancak bütüncül etkiler açısından bakıldığında önemli kirletici bir etken olan

karbon emisyonlarının insan sağlığı ve sağlık sistemi üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri genel bir çerçevede sunulabilir.

Covid 19 pandemi süreci çevre sorunlarına bakış açısını da değiştirebilecek etkiler yaratmıştır. Bu etkiler bir yandan vahşi yaşam dengesinin bozulması sonucu bulaşıcı hastalık risklerinin ne boyutlara gelebileceğini düşündürürken, bir yanda şirket ve kurumların üretimlerini durdurmasının hava kalitesini nasıl iyileştirdiğini göstermesi açısından bir farkındalık yaratmıştır (Wu, vd., 2020; Zambrano-Monserrate, vd., 2020). “Covid 19 nedeniyle faaliyetlerin durdurulması, daha az enerji tüketimi ve daha düşük fosil yakıt talebi ile sonuçlanan nakliye faaliyetlerini azalttı. NASA (Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi) ve ESA (Avrupa Uzay Ajansı), çevresel kalitenin iyileştiğini ve NO2 emisyonunun %30'a kadar azaldığını gösteren yeni kanıtlar yayınladı (Muhammad, vd., 2020). Bunun yanında akademik çalışmalar bu hava kalitesindeki iyileşme sürecinin uzun vadeli sürdürülebilir olamayacağını belirtmektedir (McCloskey ve Heymann, 2020; Saadat, vd, 2020). Uzmanlar, salgın nihayet azaldığında, karbon ve diğer kirletici emisyonlar geri döndüğünde, bu açık gökyüzü manzarası sanki hiç olmamış gibi eskiye dönüleceği ve bu gün yapılan değişikliklerin kalıcı olmayacağı görüşündedir (Saadat, vd, 2020).

Bu çalışmada Covid 19 pandemi sürecinin bir yan girdisi olarak hava kalitesi ve karbon emisyonunun azalmasına ilişkin göstergelerin kalıcı olup olmayacağı tartışmaya açılmaktadır. Öncelikle karbon emisyonunun azaltılmasının küresel ölçekte üstesinden gelinebilecek bir çevre ve iklim değişikliği sorunu olması nedeniyle bu konudaki küresel iklim zirvelerinde edinilen kazanımlar ve sorunlar incelenmiş, sonrasında karbon emisyon artışının sağlığa etkilerine bakılarak bütüncül bir yaklaşımla değerlendirme yapılmıştır. Covid 19 sürecinde karbon emisyonuna ilişkin göstergeler ve tartışmalar literatür taraması yaklaşımı ile incelenmiştir.

1. KARBON SALINIMINI AZALTMA POLİTİKALARI VE KÜRESEL İKLİM ZİRVELERİ

Karbon emisyonu çevre sorunlarına neden olan başlıca gazlar arasındadır. “Karbonun atmosfere salınmasını ifade eden karbon emisyonu, sera gazı emisyonu anlamına gelmektedir. Sera gazı emisyonları karbondioksit eşdeğeri olarak elde edilmektedir” (Kahraman, 2019). Bu emisyon, küresel ısınma olarak da tanımlanan küresel iklim değişikliğinin başlıca etkenidir. Karbon salınımının nedenleri ise, sanayileşme, kentleşme, ormanların azalması, fosil yakıtların tüketimi, sera gazlarının filtresiz olarak doğaya salınmasıdır. Karbon salınımı ve iklim değişikliği küresel nedenlere, sonuçlara ve etkilere bağlıdır. Buna bağlı olarak, bu sorunun üstesinden gelinmesinde ülkelerin kaderleri birbirileri ile bağlantılıdır. Gelişmiş ülkeler, kentleşme hızları ve sanayileşme geçmişleri ile karbon salınımında daha fazla etken olmaktadır. Bu nedenle, özellikle gelişmiş ülkelerin karbon salınımını azaltmaya yönelik sorumluluk alması küresel iklim değişikliği ile mücadelede büyük önem taşımaktadır. Dünyanın karbon salınımını azaltmak için ortak karar alması gerekirken, bir dizi toplantı, uluslararası zirve ve anlaşma yapılmıştır. “1988 yılında Uluslararası İklim Değişikliği Paneli

kurulması ile karbon emisyonunun büyük ölçüde neden olduğu küresel iklim değişikliği Birleşmiş Milletlerin gündeminde yer almaya başlamıştır. 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Yeryüzü Zirvesi ile birlikte uluslararası hukuk alanında yer bulan Küresel İklim Değişikliği için bu tarihten sonra atılan en önemli adım Kyoto Protokolü'dür" (Perçin, 2017). Tablo1'de görüldüğü gibi COP: Taraflar Konferansları (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) adı altında 1995 yılında Berlin'de ilk uluslararası iklim konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferanslar arasında, Kyoto (1997) ve Paris (2015) sonuçları ve etkileri ile daha fazla bilinirliğe sahiptir. Ülkelerin karbon emisyonunu azaltmaya yönelik verdikleri taahhütleri ve imzaladıkları belgeleri içeren bu konferans süreçlerini ve sonuçlarını daha iyi analiz edebilmek için Tablo 1 oluşturulmuştur.

Tablo 1: Kronolojik Olarak İklim Konferansları (Taraflar Konferansları: COP 1 -25)

COP Zirve		
Yılı	ve Yeri	Kısa Açıklama
Sayısı		
1995 (COP 1)	Berlin, Almanya	Tarafların ilk UNFCCC (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) Konferansı 28 Mart - 7 Nisan 1995 tarihleri arasında Almanya'nın Berlin kentinde gerçekleştirildi. COP 1, uluslararası iklim eyleminde ilk ortak tedbirler olan "Ortak Uygulanan Faaliyetler" konusunda anlaşmıştır.
1996 (COP 2)	Cenevre, İsviçre	COP 2 Temmuz 1996'da İsviçre'nin Cenevre şehrinde gerçekleşti. Toplantı bildirisi kabul edilmedi.
1997 (COP 3)	Kyoto, Japonya	İklim konferanslarının en önemli ve tanınmış olan Kyoto Protokolü ile sonuçlanan toplantının amacı; sera gazı emisyon azaltımlarının bağlayıcı bir protokolünü oluşturmaktır.
1998 (COP 4)	Buenos Aires, Arjantin	Kyoto'da çözülmemiş kalan konuların bu toplantıda sonuçlandırılması bekleniyordu. Taraflar çabaları ilerletmek ve 2000 yılına kadar tamamlanacak Kyoto Protokolü'nü uygulamaya yönelik mekanizmalar tasarlamak için 2 yıllık bir "Eylem Planı" kabul ettiler.
1999 (COP 5)	Bonn, Almanya	1999 yılında Almanya'nın Bonn kentinde gerçekleşti. Bu toplantının teknik bir içeriği vardı ve hedeflenen sonuçlara varılamadığı belirtilmiştir.
2000 (COP 6)	Lahey, Hollanda	Tartışmalar, büyük siyasi meseleler üzerinde hızla üst düzey bir müzakereye dönüştü. COP 6'nın son saatlerinde, ABD ve bazı AB ülkeleri arasında anlaşılan bazı uzlaşmalara rağmen, özellikle İngiltere, Danimarka ve Almanya liderliğindeki bir

		bütün olarak AB ülkeleri uzlaşma pozisyonlarını ve Lahey'deki müzakereleri reddetmiştir.
2001 (COP 7)	Marakeş, Fas	Toplantının karar paketi Marakeş Anlaşmaları olarak bilinir. ABD heyeti, müzakerelere aktif olarak katılmayı reddederek gözlemci rolünü sürdürdü. Diğer partiler, ABD'nin bir noktada sürece yeniden katılma umudunu dile getirmeye devam ettiler ve Kyoto Protokolü'nün yürürlüğe girmesi için gerekli sayıda ülke tarafından onaylanmasını sağlamaya çalıştılar. 55 ülkenin oylaması gerekiyordu.
2002 (COP 8)	Yeni Delhi, Hindistan	Delhi Deklarasyonu, diğerlerinin yanı sıra, gelişmiş ülkelerin teknoloji transferi ve iklim değişikliğinin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisini en aza indirme çabalarını istedi. Kyoto Protokolü, gelişmiş dünyanın 1990 karbondioksit emisyonlarının yüzde 55'inden sorumlu ülkeler de dahil olmak üzere 55 ülke tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girebilir.
2003 (COP 9)	Milan, İtalya	Taraflar, 2001 yılında COP7'de kurulan Uyum Fonunu öncelikle gelişmekte olan ülkeleri iklim değişikliğine daha iyi adapte etmek için kullanmayı kabul ettiler. Fon, teknoloji transferi yoluyla kapasite geliştirme için de kullanılacaktı. COP9'da, taraflar ayrıca 110 ülke tarafından sunulan ilk ulusal raporları incelemeyi kabul etmişlerdir.
2004 (COP 10)	Buenos Aires, Arjantin	COP10, 10 yıl önceki ilk Taraflar Konferansı'ndan bu yana kaydedilen ilerlemeyi ve gelecekteki zorluklarını, iklim değişikliğinin azaltılması ve adaptasyonuna özel önem vererek tartıştı. Gelişmekte olan ülkeleri iklim değişikliğine daha iyi adapte etmek için Buenos Aires Eylem Planı kabul edildi. Taraflar ayrıca, Kyoto sonrası mekanizmayı, ilk taahhüt döneminin sona erdiğini belirterek, emisyon azaltma yükümlülüğünün nasıl tahsis edileceği konusunda tartışmaya başladılar.
2005 (COP 11)	Montreal, Kanada	1997'deki Kyoto'daki ilk toplantılarından bu yana Kyoto Protokolü'ne Taraflar Toplantısı (CMP 1) olarak hizmet veren ilk Taraflar Konferansı oldu. Bu, iklim değişikliği konusunda en büyük hükümetler arası konferanslardan biriydi. Etkinlik Kyoto Protokolü'nün yürürlüğe girmesini işaret etti.
2006 (COP 12)	Nairobi, Kenya	Gelişmekte olan ülkelere destek ve temiz kalkınma mekanizması da dahil olmak üzere COP12'de bazı adımlar

		atıldı. Taraflar, gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliğine uyumunu desteklemek için beş yıllık bir çalışma planı kabul ettiler ve Uyum Fonu için prosedürler ve yöntemler üzerinde anlaştılar. Ayrıca temiz kalkınma mekanizması projelerinin iyileştirilmesine karar verdiler.
2007 (COP 13)	Bali, Endonezya	Bali Eylem Planının (Karar 1 / CP.13) kabul edilmesi ile 2012 sonrası çerçeve (Kyoto Protokolü'nün ilk taahhüt döneminin sonu) üzerinde bir zaman çizelgesi üzerinde anlaşma ve yapılandırılmış müzakere gerçekleştirilmiştir.
2008 (COP 14)	Poznań, Polonya	Delegeler, en yoksul ülkelere iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkmalarına yardımcı olmak için bir fonun finanse edilmesine ilişkin prensipler üzerinde anlaştılar ve orman korumasını uluslararası toplumun iklim değişikliği ile mücadele çabalarına dahil etme mekanizmasını onayladılar. Konferansın ana odağı Kyoto Protokolü'nün halefine ilişkin müzakerelerdi.
2009 (COP 15)	Kopenhag, Danimarka	Danimarka'daki COP 15 / CMP 5 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nın genel hedefi, Kyoto Protokolü altındaki ilk taahhüt döneminin sona erdiği 2012 yılından bu yana iddialı bir küresel iklim anlaşması oluşturmaktır.
2010 (COP 16)	Cancún, Meksika	Zirvenin sonucu, taraf devletler tarafından yılda 100 milyar dolarlık "Yeşil İklim Fonu" ve "İklim Teknoloji Merkezi" ve ağı için çağrıda bulunan bir anlaşma oldu. Ancak Yeşil İklim Fonu'nun finansmanı konusunda anlaşmaya varılamadı.
2011 (COP 17)	Durban, Güney Afrika	Konferans, 2015 yılında kabul edilecek ve 2020 sonrası dönemi yöneten tüm ülkeleri içeren yasal olarak bağlayıcı bir anlaşma üzerinde müzakerelere başlamayı kabul etti. Ayrıca, bir yönetim çerçevesinin kabul edildiği bir Yeşil İklim Fonu oluşturulması konusunda da ilerleme kaydedilmiştir. Konferansın başkanı başarılı olduğunu açıklarken, bilim adamları ve çevre grupları anlaşmanın daha acil eylem gerektiğinden küresel ısınmayı 2 ° C'nin ötesinde önlemek için yeterli olmadığı konusunda uyardılar.
2012 (COP 18)	Doha, Katar	Konferans, toplu olarak Doha İklim Kapısı adlı bir belge paketi hazırladı. Konferans, Yeşil İklim Fonu'nun finansmanı konusunda çok az ilerleme kaydetti. Oturumun sonunda Rusya, Belarus ve Ukrayna, oturumun kuralları uyarınca itiraz etti.
2013	Varşova,	Konferans delegeleri küresel bir iklim anlaşması için

(COP 19)	Polonya	müzakereler sürdürmüştür. Konferans, tüm devletlerin emisyonları mümkün olan en kısa sürede, ancak tercihen 2015'in ilk çeyreğine kadar kesmeye başlayacağı konusunda bir anlaşmaya yol açmıştır.
2014 (COP 20)	Lima, Peru	Konferans, küresel ulusların Paris'te kesin bir taahhütte bulunmadan önce karbon emisyonlarını büyük ölçüde azaltmak için verdikleri katkıyı müzakere etmeleri ve şekillendirmelerini hedeflemiştir. COP 20 ile birlikte düzenlenen UNEP ile ortaklaşa Sürdürülebilir İnovasyon Forumu 2014 (SIF14), yeşil ekonomiyi harekete geçirme ve düşük karbon gelişimini sağlama taahhüdünüzü sergilemek için temel platformları oluşturmuştur.
2015 (COP 21)	Paris, Fransa	Müzakereler, 2020'den itibaren iklim değişikliğini azaltma önlemlerini düzenleyen 12 Aralık'ta Paris Anlaşması'nın kabul edilmesiyle sonuçlandı. Bu anlaşmanın kabulü, COP17 sırasında kurulan Durban platformunun çalışmasına son verdi. Anlaşma 2016'da yürürlüğe girmiş ve karbon salınımının azaltılmasına ilişkin önemli kararlar alınan bir içerik kazanmıştır.
2016 (COP 22)	Marakeş, Fas	COP 22'nin odak noktası, birçok Afrika devleti de dahil olmak üzere gelişmekte olan dünyada önemli bir sorun olan su kıtlığı, su temizliği ve suyla ilgili sürdürülebilirliktir. Diğer bir odak konu sera gazı emisyonlarının azaltılması ve düşük karbonlu enerji kaynaklarının kullanılması gerektiğiydi.
2017 (COP 23)	Bonn, Almanya	Bu zirvenin Paris anlaşmasını detaylandırması beklenirken, ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların dikkat çektiği bir toplantı niteliği kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinin Paris iklim anlaşmasından çekilmeyi istemiştir. Suudi Arabistan ve Çin Halk Cumhuriyeti Paris anlaşmasının esnetilmesini sağlamaya çalışmıştır.
2018 (COP 24)	Katowice, Polonya	Polonya hükümetinin cumhurbaşkanlığı vizyonu, COP 24 örgütlenmesinin diğer ülkeleri Polonya'nın tehlikeli iklim değişikliği ile mücadele sürecini engellemediğine ve Polonya'nın bu sürecin liderlerinden biri olduğuna ikna etmek için bir fırsat sağlayacağını belirtmiştir.
2019 (COP 25)	Madrid, Spain	Madrid'deki COP 25, Avrupa Komisyonu Avrupa Yeşil Anlaşmasını 11 Aralık 2019'da yayınladı. Anlaşma, Avrupa Birliği'ni (AB) "2050'de net sera gazı emisyonu olmaması ve

		ekonomik büyümenin kaynak kullanımından ayrılması” yolunda ilerleyen kapsamlı bir strateji belgesi olmayı hedeflemiştir. İklim eylemi için kritik öneme sahip birçok sektöre odaklanan politika olumludur, ancak bu duyurudaki yeni bilgiler ilk iki noktada yoğunlaşmıştır: iklim kanunu ve emisyon azaltma hedefi.
2020 (COP 26)	-	Kasım ayında İskoçya’nın Glasgow kentinde yapılması planlanan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 26. Taraflar Konferansı, Covid 19 pandemisi nedeni ile (COP26) 2021 yılına ertelendi.

Kaynak: <https://www.downtoearth.org.in/climate-change/coplist>

Paris anlaşması öncesinde, toplantıların çoğunun Kyoto protokolünün uygulanması için strateji ve araçların belirlenmesine yönelik olduğu görülmektedir. Paris anlaşması Tablo 1’de ifade edildiği gibi karbon salınımı üzerine en somut gösterge ve kararları içermektedir. “Paris Anlaşması’nın karbon salınımına ilişkin en önemli kararları, sanayi devriminden günümüze kadar 1 °C 'ye ulaşan gezegenimizin ısınmasının 2 °C 'nin daha altında ve özellikle 1.5 °C seviyesinde tutulması yönünde çaba gösterilmesi üzerine alınan karardır. Aynı zamanda Paris Zirvesi öncesi BM’ye 180 ülke tarafından devletlerin gönüllü olarak bildirdikleri Kesin Katkılar için Ulusal Niyet Beyanlarının kısa vadede küresel karbon salımı miktarında ciddi bir değişiklik yapmayacağı ve ülkeler tarafından bildirilen azaltım miktarlarının çok yavaş bir emisyon azaltım vereceği belirtilirken. Bu azaltım miktarlarına göre hareket edilirse hedeflenen küresel ısınmanın 2 °C derecede sınırlandırılmasının mümkün olmayıp, 3°C dereceyi de aşacağına bilimsel olarak kanıtlanmasından sonra kurulacak yeni Küresel İklim Rejiminde Paris Anlaşması ile beraber, her 5 yılda bir ulusal katkıların kontrol edilmesini sağlayacak yeni bir sistem devreye sokulmasına karar verilmiştir. Paris Anlaşması ile birlikte yeni bir terim olan “emisyon sınırlama” da literatüre girmiştir. “Emisyon sınırlama” ile bahsedilen, ülkelerin enerji üretiminde fosil kaynakların tamamen terk edilerek karbon salınımı yapmayan yeni teknolojiler ile enerji üretimlerine devam etmeleridir” (Perçin, 2017). Paris Anlaşması’nın iklim değişikliğiyle mücadelede etkili olabilmesi için, ülkelerin yerel sistemlerini oluşturan bölgelerin, belediyelerin ve mahallelerin uyguladıkları politikalarını değiştirmeleri gerekmektedir (Bostancı, Albayrak, 2018).

Bütün süreç incelendiğinde, 2021’e ertelenen konferansın, Covid 19 pandemi süreci sonrası, karbon emisyonunun kısa bir sürede azalmasının ne kadar olumlu sonuçlar yaratabildiği üzerine somut veriler üzerinden değerlendirmeleri içeriği düşünülmektedir. Aynı zamanda sürecin akışı incelendiğinde, 2020 yılının karbon emisyonu açısından bir dönüm noktası olması gerektiğine ilişkin öneriler bulunduğu görülmektedir.

2. KARBON EMİSYONU VE SAĞLIK İLİŞKİSİ

Artan sera gazı konsantrasyonları iklim değişikliğine yol açtığı gibi iklim değişikliği de halk sağlığı sorunlarına yol açmaktadır. Bu sorunlar, ısıya bağlı morbidite ve mortalite, vektör kaynaklı ve gıda kaynaklı hastalıkların bulaşması gibi etkileri içermektedir (Bi ve Hansen, 2018). Bunun yanısıra karbon emisyonlarının sağlık üzerine etkileri ile ilgili bilgiler sürekli güncellenmektedir. Araştırmalar, iç mekandaki karbondioksit seviyelerinin düşüncüyü bulanıklaştırdığını ve hatta insan sağlığı için daha geniş bir tehlike oluşturabileceğini ortaya koymaktadır. Dahası karbon seviyelerinin insan sağlığını etkilemeden önce milyonda en az 5.000 parça (ppm) çok yüksek bir konsantrasyona ulaşması gerektiği düşünülmüştü. Ancak son araştırmalar 1000 ppm kadar düşük karbon seviyelerinin, maruziyet sadece birkaç saat sürse bile sağlık sorunlarına neden olabileceğini göstermiştir. Ayrıca 2.000 ila 3.000 ppm arasındaki seviyelere uzun süre maruz kalmanın stres, böbrek kalsifikasyonu ve kemik demineralizasyonu gibi etkilere bağlı olduğunu gösteren kanıtlar da sunulmuştur (Davis, 2019)

Küresel ısınma ve çevre kirliliği gibi sorunlar, her sektöre önemli yükümlülükler getirmektedir. Hem ekonomik kaygılarla hem de çevreyi koruma endişesine yönelik olarak da çevresel hassasiyetlere sahip yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır. Sağlık sektörü açısından değerlendirildiğinde sağlık hizmetlerinin çevresel duyarlılığa sahip olmaları yönündeki beklentilerin oldukça kuvvetli olduğu görülmektedir. Bu nedenle sağlık sektöründe enerji yönetimi ve yeşil hastane gibi kavramlar önemli hale geldiği gibi sağlık harcamaları içinde yükselen bir gider kalemi olarak enerji tüketiminin azaltılması baskısı hem ulusal hem de uluslararası belgeler ile ortaya konmaktadır (Çakmak Barsbay, 2019).

Son yıllarda ekonomik büyüme, çevresel bozulma ve sağlık harcama maliyetleri arasındaki etkileşim, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için ekonomik literatürde giderek artan bir önem kazanmıştır. Büyüme, çevre ve sağlık harcamaları arasındaki bu etkileşimler dikkat çekicidir. Bu etkileşimler 3 ayrı noktada toplanabilir. İlki, ekonomik büyüme ile çevresel kalite göstergeleri arasında ilişkiyi göstermektedir. İkinci etkileşim alanı sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Son olarak, üçüncü alan sağlık harcamaları ve çevresel bozulma (karbon emisyonları) arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Birçok çalışma, sağlık harcamaları ile karbon emisyonları arasındaki pozitif ilişkiyi doğrulamıştır. Tüm bu çalışmaların ışığında emisyonların insan popülasyonları için sağlık riskleri oluşturduğu ve bunun ekonomik büyümede bir azalmaya yol açabileceği sonucu çıkmaktadır (Chaabouni ve Saidi, 2017). Yapılan bir çalışmada 1990 tarihli Temiz Hava Yasası Değişikliklerinin programların tam olarak yürürlüğe girmesiyle zamanla daha da artacak sağlık yararları ürettiğini ortaya koymuştur. Bu yasa ile kirliliğin azaltılmasının 205.000 erken ölümü önlediği ve sağlığa ilişkin birçok etki raporlanmıştır. Bağımsız bilimsel araştırmalar hava kirliliğindeki azalmanın yaygın halk sağlığı yararları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, bir çalışma, Amerika Birleşik Devletleri şehirlerinde 1980 ve 2000 yılları arasındaki hava kirliliğindeki azalmanın doğumda ortalama yaşam beklentisinde

yaklaşık yedi aylık iyileşmelere yol açtığını saptamıştır (The United States Environmental Protection Agency, 2018).

Diğer yandan sağlık sektörü kendi faaliyetleri nedeniyle küresel karbon emisyonlarına arttırıcı etki yaratmaktadır. Sağlık sektörü kendi içerisinde birçok farklı zorluğu taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde, sağlık sektörü bakım maliyetlerini azaltma yönünde çaba gösterirken, gelişmekte olan ülkelerde ise DSÖ ve BM'nin evrensel sağlık kapsamı ve sağlıklı yaşam beklentisi hedeflerine göre tüm vatandaşların temel sağlık hakkına erişmesi durumu ile karşı karşıyadır. Zorluklar, yaşam tarzı ile ilişkili hastalık prevalansının giderek artmasından küresel çevresel değişiklikler nedeniyle değişen hastalık paternlerine kadar uzanmaktadır. Aynı zamanda, sağlık sektörü faaliyetleri de iklim değişikliğini artıran etkiler yaratmaktadır. Eğer sağlık sektörü iklim dostu politikalar ve uygulamalar getirmezse, paradoksal olarak doğrudan ve dolaylı olarak olumsuz etkiler yaratmaya devam edecektir. Bu nedenle karbon ve diğer sera gazı emisyonları iklim değişikliğini ilerletmeden artan sağlık kaynakları talebini karşılamak için, gelecekteki sağlık hizmetleri sürdürülebilir ve düşük karbonlu iş sistemleri üzerine inşa edilmesi önemli bir stratejidir. Bu sistemlerden biri olan teletıp, sağlık sektöründe güçlü bir karbon azaltma stratejisi olarak değerlendirilmektedir (Holmner vd., 2014). Diğer yöntem de düşük emisyon değerlerinin sağlanması için yeşil hastane binalarının inşa edilmesi ve var olan binaların da standartlara uygun hale getirilmesidir. Bunun için sürdürülmesi gereken uygulamaların sosyal, çevresel, ekonomik ve sağlık açılarından etkileri olduğu görüldüğünden, bu etkilerin tüm paydaşlar nezdinde değerlendirilmesi ve tahmin edilen etkilerin en aza indirilmesi amaçlanmalıdır. Yine kullanılacak enerji kaynaklarını farklılaştırmaya yönelik faaliyetler çevreye muhtemel etkileri bakımından ele alınmalıdır. Bu bakımdan karbon salınımını azaltan stratejilerden biri olan ve yeşil enerji kaynağı olarak nitelendirilen yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, çeşitli ulusal ve uluslararası politika belgelerinde de öne çıkmaktadır (Çakmak Barsbay, 2019).

Birleşmiş Milletler İklim Konferansı/ Taraflar Konferansı: COP 24'te Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 05.12.2018 tarihinde açıklanan DSÖ COP 24 Özel Raporu: Sağlık ve İklim Değişikliği raporu, sağlık alanında iklimle ilgili eylemlerin geliştirilmesindeki hayati önemi vurgularken, politika yapıcılar için çok önemli nitelikte öneriler sıralamaktadır. Rapora göre; "hava kirliliği dünyada her yıl 7 milyon ölüme ve 5,11 trilyon dolar değerinde ekonomik hasara neden oluyor. En yüksek sera gazı emisyonu değerlerine sahip 15 ülkede hava kirliliğinin ortaya çıkardığı sağlık maliyetinin, ülkelerin GSYİH'lerin %4'üne tekabül ettiği tahmin ediliyor". DSÖ, düşük karbonlu enerji kaynaklarına geçilmesinin sağlığa ilişkin faydalarından bahsederken, devletlere iklim değişikliği ve sağlık konusunda pek çok kilit öneride bulunmuştur. İklim değişikliği ile mücadele ederken nasıl sağlık faydaları elde edilebileceği ve olumsuz sağlık etkilerinin ne şekilde önlenilebileceği de yer almaktadır (<https://www.iklimhaber.org/dso-cop24-ozel-raporunu-yayimladi-iklim-hedeflerinin-saglik-faydolari-maliyetlerinin-cok-uzerinde/>).

Tüm dünyanın etkilendiği bir süreç olan Covid 19 pandemisi bir sağlık krizi olarak literatürde yerini almıştır. Bu süreçte karbon emisyonlarının azaltımına yönelik olarak çevre sağlığında bazı iyileşmeler de kaydedilmiştir. Covid 19 pandemisi nedeniyle insanların seyahat ve gezilerini hastalık endişesiyle azaltabileceği, işletmelerin de bu endişelere karşı yeni düzenlemeler ve dönüşüme gitmeleri beklenmektedir. Ulaşımında daha az koltuk satışı, büyük oteller yerine daha küçük otellerin tercih edilmesi, restoran ve kafelere talebin azalması, turizm veya tarım kaynaklı sera gazı emisyonları üzerinde çoğunlukla azaltıcı etkiler yaratabilecektir. Covid 19 pandemisi iklim krizinin orta vadede yol açacağı sağlık ve diğer çevresel sorunlarının jeneriği gibi düşünülebilir. Pandemi döneminde insanların evlerinde olması hava, kara, deniz ulaşımını durdurma noktasına getirdiği için enerji türleri içerisinde en çok etkilenen yakıt petrol olmuştur. Bu dönem içerisinde alınan sağlık önlemleri, özellikle petrol kaynaklı emisyonların düşüşüne yol açacağını göstermiştir (Karakaya, 2020).

3. COVID 19 SÜRECİNDE KARBON EMİSYONUNA İLİŞKİN GÖSTERGE VE TARTIŞMALAR

Covid 19 sürecinde karbon emisyonu konusunda farklı tartışmalar söz konusudur. Bunlardan biri, pandemi sürecinde özellikle kirletici sanayi etkileri yüksek çeşitli ülkelerde geçici olarak üretimin durdurulmasının karbon salınımını azaltmasıdır (Karakaya, 2020). İkincisi, karbon salınımının yüksek olduğu ülkelerde pandemiye yakalanma ve ölüm oranları arasında anlamlı bir ilişki kurulması (de Alcaniz, vd., 2020). Bunların yanında üçüncü olarak, başlangıçta üretim durması ile karbon emisyonunu azalması sürecinin, ekonomiyi yeniden hızla canlandırabilmek için yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımların azalması gibi etkileri olabileceğidir. Buna bağlı olarak, karbon salınımı ve iklim değişikliğine sürecin olumsuz etkisi olacağı yönündeki görüşler bulunmaktadır (Newburger, 2020).

Carbon Brief Nisan ayı analizine göre, Covid 19 için alınan önlemler neticesinde küresel ölçekte emisyonların önceki yıla göre 1.600 mton karbon (MtCO₂) kadar azalacağını öngörülürken, Guardian'ın sunduğu verilere göre, küresel emisyonlar 2020 sonunda bir önceki yıla göre %5 azalarak 2.500 m ton CO₂ civarında olacağı savunulmuştur. Sonuç olarak, Covid 19 pandemisi 2020 yılında CO₂ emisyonlarında daha önceki tüm dönemlere kıyasla daha fazla azaltım sağlayabilmiştir (Karakaya, 2020).

“Covid 19 sürecinde başta seyahat ve hareket kısıtlamaları olmak üzere bulaşmayı önleyen epidemiyolojik önlemlerin büyük hastane ve tıbbi kaynaklara sahip olmaktan çok daha etkili olduğu kanıtlanmıştır. Bir ülkenin elektrik tüketimi ve hava kirliliği derecesini (karbon emisyonları, azot oksit ve metan) bilmek, aynı ülkedeki Covid 19 enfeksiyonlarını ve ölümlerini çok yakın oranda tahmin etmeyi sağlayabilir” (de Alcaniz, vd., 2020).

Pandemi krizi, küresel karbondioksit emisyonlarında geçici bir düşüşe yol açmıştır. Fakat uzmanlar, temiz enerjiye yapılan küresel yatırımlardan ödün verileceği ve emisyonları azaltmak için endüstrinin çevresel hedeflerini zayıflatacağını ve uzun vadeli iklim değişikliği eylemi için ciddi bir tehdit oluşturma potansiyeline sahip olduğuna dikkat çekmektedir.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), hükümetleri temiz enerji teknolojilerine yatırım yapacak ekonomik teşvik paketleri sunmaya çağırılmaktadır (Newburger, 2020). “Aynı zamanda, karbon emisyonlarındaki azalma salgın sonrasında bu şekilde devam etse dahi, Birleşmiş Milletler Çevre Programı: UNEP’in hazırladığı rapora göre, küresel ısınmayı 1.5 °C ile sınırlayabilmek için, global karbon emisyonlarımızda her sene %7.6 düşüş yaşanması gerekiyor. Fakat pek çok işletmenin kapandığı ve insanların mümkün olduğunca evlerinden çıkmadığı bu olağanüstü durumda dahi, emisyonlar ancak %5.5 azalabildiği belirlenmiştir” (CDP, 2020). Bu veriler, pandemi sürecinin karbon emisyonu ve küresel iklim değişikliğine ilişkin etkileri açısından kritik uyarılar olarak görülmelidir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, karbon salınımının neden olduğu iklim değişimi ile mücadelede gerçekleştirilen uluslararası toplantılar, karbon emisyonu ve halk sağlığı arasındaki ilişki Covid 19 pandemisi ile ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Yapılan araştırma halk sağlığı açısından büyük tehdit oluşturan karbon salınımının ve küresel iklim değişikliğinin önüne geçilmesi için yapılan toplantı ve anlaşmalardan beklenen sonuçların elde edilemediğini göstermiştir. 1995 yılından itibaren yapılan iklim konferanslarında, Kyoto Protokolü (1997) ve Paris Anlaşmasının (2015) kararlarının ülkeler için bağlayıcı olacak karbon emisyon miktarları üzerine ortak kararlar alınması için her yıl farklı ülkelerde toplantılar ve çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında Bonn (2017) konferansında, Amerika Birleşik Devletleri’nin Paris anlaşmasından çekilmek istemesi, Suudi Arabistan ve Çin Halk Cumhuriyetinin karbon emisyonu konusunda Amerika Birleşik Devletleri kadar olumsuz etkilere sahip iki ülkenin de Paris anlaşmasında alınan emisyon kararlarını esnetmeye çalışmaları, dünyanın küresel iklim değişikliği konusundaki riskinin daha da arttığını göstermektedir. Yine güncel veriler Covid 19 pandemisi sonrası ekonomik kaygıların karbon emisyonunun azaltılması için büyük önem taşıyan yenilenebilir enerji yatırımlarını da aksatacağı yönündedir.

Covid 19 pandemisi ve karbon salınımı ilişkisi çok boyutlu düşünülmelidir. Öncelikle üretimin belirli bir dönem durdurulmasının hava kalitesine etkileri gözlemlenmiş fakat yine de insanların evlerinden çıkmadan bile tükettikleri enerjinin, karbon salınımının azaltılmasına ilişkin Paris anlaşmasındaki beklentilerin gerisinde kaldığı görülmüştür. Bunun yanında Covid 19 pandemisi özellikle solunumun yolunu oldukça etkileyen ve nefes almayı güçleştiren bir hastalık olduğu için karbon dioksit fazlasının da etken olduğu hava kirliliğinin bu hastalığı tetikleyici ve ağırlaştırıcı etkisi de göz ardı edilmemelidir.

Karbon emisyonlarındaki artışın toplum sağlığına etkisi negatif iken sağlık maliyetleri ile karbon emisyonları arasındaki ilişkinin pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Karbon emisyonlarının artışına bağlı olarak çevresel sağlık kalitesindeki düşüş, artan hastalık yükü ile birlikte artan sağlık maliyetlerini beraberinde getirmektedir. Bu durum da ekonomik büyüme azalmasına neden olmaktadır. Çevresel sağlıktaki kalite, sağlık maliyetleri ve ekonomik

büyüme döngüsü bu şekilde izlenebilir. Diğer yandan sağlık sektöründe faaliyet gösteren kurumların yoğun enerji tüketimlerine bağlı olarak karbon emisyonlarını arttırıcı bir etkisi olduğu da bir geçektir. Bu noktada çevreye duyarlı iş stratejileri benimsenmesi oldukça önemlidir.

Pandemi döneminin başlarında çevrenin kendini yenilediğine ilişkin göstergeler, çevre adına olumlu bir tablo yaratmıştır. Ancak pandeminin en yoğun dönemlerinde bile çoğu ülkenin üretimlerini durdurmamış olmaları ve ülkelerin ekonomiyi önceliklendirerek kademeli normalleşme sürecine çabuk yönelmeleri, çevre ve iklim değişikliği konusunda gelecek için olumlu beklentileri azaltmıştır. Aynı zamanda karbon emisyonunun azalabilmesi için ülkelerin işbirliği yapması ve hatta gelişmiş ülkelerin büyüme oranlarında fedakarlık yapabilmeleri gerekmektedir. Tüm bunların ışığında; 26.cısının 2021’de gerçekleştirilmesi planlanan iklim konferanslarının da uluslararası ortak aklın sağlanamadığı bir yapıya doğru evrildiği ve küresel çapta yaşanması muhtemel iklim krizinin şiddetli öncülleri görülmesine rağmen bu konuda önlem alabilme inisiyatifinin farklı ekonomik kazanımlara feda edilebildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bi, P ve Hansen, A. (2018). Carbon Emissions and Public Health: An Inverse Association? *The Lancet Planetary Health*, V.2, I.1, E8-E9.
- Bostanci, S. H., & Albayrak, A. N. (2018). The role of eco-municipalities in climate change for a sustainable future. In *Climate Change and Environmental Concerns: Breakthroughs in Research and Practice* (pp. 506-524). IGI Global.
- CDP (2020) İklim Değişikliği ve Coronavirüs (Covid 19) İlişkisi, <https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr/content/iklim-coronavirus>, erişim tarihi: 06.06.2020.
- Chaabouni, S. ve Saidi, K. (2017). The dynamic links between carbon dioxide (CO2) emissions, health spending and GDP growth: A case study for 51 countries. *Environmental Research* 158, 137–144.
- Conference of the Parties List., <https://www.downtoearth.org.in/climate-change/coplist>, erişim tarihi: 06.06.2020.
- Çakmak Barsbay, M. (2019). Sağlık Sektöründe Düşük Karbon Ekonomisi: Tezat mı, Mümkün mü? *Verimlilik Dergisi*, Vol.4, 113-134.
- Davis,N. (2019). Indoor carbon dioxide levels could be a health hazard, scientists warn., <https://www.theguardian.com/environment/2019/jul/08/indoor-carbon-dioxide-levels-could-be-a-health-hazard-scientists-warn> erişim tarihi: 09.06.2020.
- de Alcaniz, J. G. G., Romero-Lopez, J., Martinez, R. P., Lopez-Rodas, V., & Costas, E. (2020). What variables can better predict the number of infections and deaths worldwide by SARS-CoV-2? Variation through time. medRxiv.
- DSÖ, COP24 Özel Raporunu Yayımladı: İklim Hedeflerinin Sağlık Faydaları, Maliyetlerinin Çok Üzerinde!, <https://www.iklimhaber.org/dso-cop24-ozel-raporunu-yayimladi->

- Garbaccio, R.F., Ho, M.S. ve Jorgenson, D.W. (2000). The Health Benefits Of Controlling Carbon Emissions in China. <http://www.oecd.org/environment/cc/2053233.pdf>, erişim tarihi: 10.06.2020.
- Holmner, A., Ebi, K.L., Lazuardi, L. ve Nilsson, M. (2014). Carbon Footprint of Telemedicine Solutions - Unexplored Opportunity for Reducing Carbon Emissions in the Health Sector. *Plos One*, Volume 9, Issue 9, 1-10.
- Kahraman, G. (2019). Türkiye’de Kentleşmenin Enerji Tüketimi ve Karbon Salınımı Üzerine Etkisi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 1559-1566.
- Karakaya, E. (2020) Covid-19 Krizinin Ekonomi, Enerji ve Emisyonlara Etkileri: Mevcut Durum ve Olası Post-Corona Senaryoları. <https://www.iklimhaber.org/covid-19-krizinin-ekonomi-enerji-ve-emisyonlara-etkileri-mevcut-durum-ve-olasi-post-corona-senaryolari/> , erişim tarihi: 09.06.2020
- McCloskey, B., ve Heymann, D. L. (2020). SARS to novel coronavirus—old lessons and new lessons. *Epidemiology & Infection*, 148.
- Muhammad, S., Long, X., ve Salman, M. (2020). COVID-19 pandemic and environmental pollution: A blessing in disguise? *Science of The Total Environment*, 138820.
- Newburger, E., (2020). Coronavirus Could Weaken Climate Change Action and Hit Clean Energy Investment, Researches Warn, <https://www.cnbc.com/2020/03/13/coronavirus-could-weaken-climate-change-action-hit-clean-energy.html>, erişim tarihi: 09.06.2020.
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., Agha, M. & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus and COVID-19 pandemic: a review. *International Journal of Surgery*.
- Perçin, D. (2017). 09.06.2020 tarihinde, Paris Zirvesi’nden Bonn Zirvesi’ne Küresel İklim Zirveleri, <http://jusgentiumint.org/wp-content/uploads/2017/06/bonn-zirvesi.pdf> erişim tarihi: 09.06.2020.
- Saadat, S., Rawtani, D., ve Hussain, C. M. (2020). Environmental perspective of COVID-19. *Science of The Total Environment*, 138870.
- The United States Environmental Protection Agency (EPA). Progress cleaning the air and improving people’s health. 2018. <https://www.epa.gov/clean-air-act-overview/progress-cleaning-air-and-improving-peoples-health>, erişim tarihi: 09.06.2020.
- Van Bavel, J. J., et.al. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature Human Behaviour*, 1-12.
- Wu, Y. C., Chen, C. S., & Chan, Y. J. (2020). The outbreak of COVID-19: An overview. *Journal of the Chinese Medical Association*, 83(3), 217.
- Zambrano-Monserrate, M. A., Ruano, M. A., & Sanchez-Alcalde, L. (2020). Indirect effects of COVID-19 on the environment. *Science of the Total Environment*, 138813.

TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖLÜM NEDENLERİNE GÖRE ANALİZİ VE COVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRKİYE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK POLİTİKALARINA ETKİSİ

Dr. Nadir Çomak

nadir.comak@gmail.com

Doç. Dr. Osman Özkul

Sakarya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Özet: Türkiye nüfusunun yaş gruplarına ve ölüm oranlarına göre analiz edildiği bu çalışmada; ölüme neden olan faktörler ile nüfusun yaş gruplarına göre değişen ölüm oranları incelenmiştir. Ölüme neden olan bu faktörler ulusal ve uluslararası verilerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca ölüme neden olan hastalıklara yol açan sigara kullanma alışkanlığı, obez öncesi ve obez nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, diyabetli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı incelenmiştir. Bu veriler ulusal ölçekte incelendiği gibi uluslararası verilerle de karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bulaşıcı olan ve bulaşıcı olmayan hastalıkların ölüme neden olma ihtimalleri incelenmiş ve kıyaslamaları yapılmıştır. Koronavirüs pandemisi sebebiyle gerçekleşen ölüm oranları ulusal ve uluslararası düzeyde kıyaslanarak incelenmiştir. Bulaşıcı hastalıkların ölümlere yol açma ihtimalinin Türkiye’de ve dünyada covid-19 pandemisine kadar öngörülememiş olmasından hareketle, gelecekte yaşanabilecek yeni virüs salgınlarına karşı ölümlere daha yatkın olabilecek nüfus miktarı belirlenerek, ülkemizin yaşam standartlarının yükselmesine yönelik alınabilecek tedbirler için önerilerde bulunulmuştur. Nüfusun değişen dinamikleri göz önüne alınarak ülkemizin geleceği için sosyal ve ekonomik kalkınma planları hazırlanmalıdır. Bu çalışmada, bundan sonra yaşanabilecek muhtemel pandemilerde ölüm oranlarının düşürülmesi için tedbirler alınması ve yeni politikalar üretilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Anahtar kavramlar: Bebek ölüm hızı, Kaba ölüm hızı, yaşlı nüfusu, nüfus artış hızı, covid-19.

ACCORDING TO THE TURKEY DEMOGRAPHIC ANALYSIS AND CAUSES OF DEATH COVID-19 OF TURKEY'S SOCIAL AND ECONOMIC IMPACT OF PANDEMIC POLICY

Abstract: In this study, Turkey's population were analyzed according to age groups and death rates; the factors that caused death and death rates varying according to the age groups of the population were examined. These major factors causing death were analyzed comparatively with national and international data. In addition, smoking habit leading to death-causing diseases, pre-obese and obese population in the total population, diabetic population in the total population were also examined. These data have been analyzed comparatively with international data as well as analyzed on a national scale. The possibilities of infectious and non-communicable diseases to cause death were examined and compared. Mortality rates due to coronavirus pandemics were compared at national and international levels. Since possibility of a pandemic was unforeseen so far, in this article, by defining the amount of population that may have higher risk to death in the future infectious diseases, several measures are suggested in order to increase the living standards of our country. Social and economic development plans should be prepared for the future of our country, taking into account the dynamics of change of the population. In this study, the importance of taking measures and decreasing the mortality rates in possible pandemics are emphasized.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Key concepts: Infant mortality rate, Crude death rate, elderly population, population growth rate, covid-19.

Yöntem ve teknik: Yaptığımız çalışma kesitsel bir analiz olup tanımlayıcı ve yorumlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Değerlendirmelerde esas alınan grafiklerin hazırlanmasında, TÜİK veri tabanından elde edilen istatistiklerle, Sağlık Bakanlığı tarafından 2002-2020 yılları arasında tutulan kayıtlar ve hesaplamalar esas alınmıştır. Elde edilen sayısal veriler bilgisayar yardımıyla grafik şeklinde orijinal olarak düzenlenmiştir. Çalışmanın evreni Bütün Türkiye ve örnekleme ise Türkiye nüfusunun bütün yaş gurupları olup, çalışmamızda uluslararası karşılaştırmalara yer verilmiştir.

GİRİŞ

Coğrafya, mekân üzerinde gelişen doğal ve beşerî çevreden kaynaklanan olayları sebep, sonuç ve dağılışı ilkesine göre analiz eder. Sağlık konusu coğrafyanın önemli bir inceleme sahasıdır. Hastalıkların oluş sebepleri, yayılışını belirleyen faktörler ile önlenmesine dair çözüm önerileri sağlık coğrafyasının inceleme alanıdır. “Türkiye’de Sağlık Coğrafyası ile ilgili çalışmalar yaklaşık 70–80 yıl öncesine dayanmaktadır. Hastalık dağılımına ilişkin araştırmalar 1930’lardan sonra başlamıştır. Coğrafyacılar, hekimler, mühendisler ve ziraatçılar sağlık-hastalık veya bunların dağılımına ilişkin çalışmalar yapmışlardır” (Yiğit, 2011, s. 35). Coğrafya, sosyoloji ve sağlık bilimleri hastalıkların önlenmesi konusunda iş birliği yapabilir. Bu çalışma disiplinler arası bir çalışma örneği sunmaktadır.

Çağımızda insanların sağlıklı yaşam ve ölüm oranları genel olarak, ekonomik, eğitim ve kültürel gelişmişlik seviyesi ile ilişkili bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de GSYİH’deki artışa paralel olarak ekonomik ve kültürel gelişmeye paralel olarak sağlık alanında yapılan yeni yatırımlar, ölüm oranlarını da etkilemektedir. Özellikle, içinde bulunduğumuz covid-19 pandemisi sürecinde yaşananlar bu olguyu doğrulayan bir örnek oluşturmaktadır. Aile hekimliği uygulamasının hızla yaygınlaştırılması, koruyucu hekimlik alanındaki başarıyı arttırırken; Tıp Fakültelerinin ve tıbbi teknolojinin geliştirilmesiyle, nüfus başına düşen hekim sayısı da artmaktadır. Türkiye’de özel hastanelerin ve diğer destekleyici sağlık kuruluşlarının artışı da bu konuda önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, beslenme konusundaki bilinç düzeyinin artışı da hastalıktan korunma kültürünü geliştirmektedir. Özellikle covid-19 pandemisi ile mücadele sürecindeki başarı, Türkiye’de resmî kurumlar ile halkın iş birliği kültürünün ne kadar önemli olduğuna dair bir örnek oluşturmıştır.

1. TÜRKİYE’DE ÖLÜM İLE İLGİLİ İSTATİSTİK VERİLERİNİN ANALİZİ

Türkiye nüfusunun ölüm istatistikleri incelendiğinde, ölüme sebep olan nedenlerle ölüm oranları arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Farklı kaynaklardan elde edilen ölüm istatistiklerinin belirli aralıklarla bir araya getirilip tasnif edilerek sağlık alanındaki kanun koyucularla ve sağlık profesyonelleriyle paylaşılması, Dünya Sağlık Örgütü ve dünyada gelişmiş ülkelerde sık kullanılan bir yöntemdir (Selçuk Akturan, 2019, s. 10). Bu çalışmada yapılan analizler de hem ulusal ölçekte hem de uluslararası karşılaştırmalar şeklinde olup,

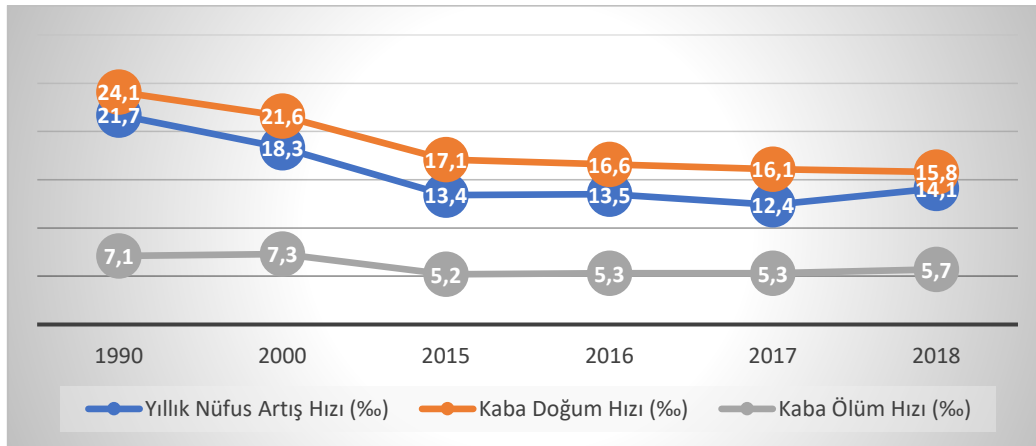
politika belirleyicilerin yararlanması için mevcut verilerden hareketle bir gelecek projeksiyonu ve öngörüsü oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

Türkiye ölüm istatistiklerini esas alan çalışmalar daha önce de yapılmıştır. Örneğin, (Lorcu, 2009, 131)'nin çalışmasında, sağlık ölçüleri içinde yer alan ve nüfus artışının temel belirleyicisi olarak kabul edilen yaşa göre ölüm oranları ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler kanonik korelasyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, yaşlara göre ölüm oranları ile sosyo-ekonomik değişkenler arasında güçlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bulgular, Türkiye'deki ölüm oranlarının temel sosyoekonomik göstergelerden etkilendiğini ve bu göstergelerin nitelik ve nicelik yönünden iyileştirmesi gerekliliğini öne çıkarmaktadır.

Türkiye'de bebek ölümlerinin engellenmesine yönelik çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalarda bebeklerin sağlığı ve bebek ölümlerinin önlenmesine yönelik bulgular ve tavsiyelerde bulunulmuştur. Örneğin, (Seçil Özkan, 2009, s. 172)'ye göre, sağlık personeli gözetiminde olan doğumların artırılması, bebeklerin daha fazla sağlık kontrolünden geçirilmesi ve daha fazla anne sütüyle beslenmesi bebek ölümlerinin önlenmesi, elde edilen bulgulardandır. Söz konusu hizmetler güçlü bir sağlık hizmeti alt yapısını gerektirmektedir. Bu hizmetlerin sunulması ve sürekliliğinin sağlanması ise ekip hizmeti anlayışıyla çalışan birçok sağlık personelinin bir arada çalıştığı (doktor, ebe, hemşire, sağlık memuru, diyetisyen vb) fiziki alt yapısı uygun sağlık kuruluşlarında verilebilir.

Aşağıdaki grafiklerden elde edilen verilere göre, yıllık nüfus artış hızı ve kaba ölüm oranları incelenerek analiz edilecek ve ulusal ölçekte yapılan analizler uluslararası verilerle karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Öncelikle, Türkiye'deki genel ölüm oranları, daha sonra, yaşlı nüfusun ve bebeklerin ölüm oranları incelenecektir. Daha sonra ise, Uluslararası istatistik verilerinden yararlanarak, karşılaştırmalı analiz yapılacaktır.

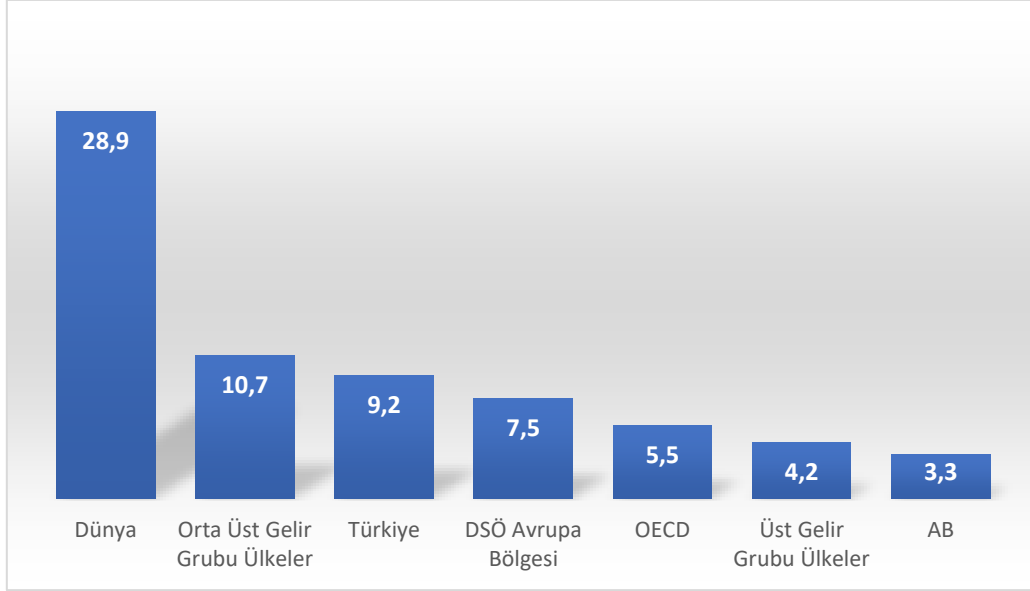
Şekil- 13 Türkiye'nin Nüfus Artış Hızı, Kaba Doğum Hızı ve Kaba Ölüm Hızı Oranlarının Karşılaştırması (‰)

(Veri kaynağı: TÜİK)

Grafikte belirtilen verilere göre (Şekil-1), toplumdaki yaşam beklentisi arttıkça, yaşlı nüfusun sayısı da artmaktadır. Yaşlı nüfusun artması da ölüme yol açan başlıca hastalıklarda değişkenliklere neden olmaktadır. Türkiye’de ölüme neden olan başlıca hastalıklar, dolaşım ve solunum problemleri ile yüksek oranda ilişkili bulunmuştur (Selçuk Akturan, 2019).

Şekil- 14 Bebek Ölüm Hızının Uluslararası Karşılaştırması, (1.000 Canlı Doğumda), 2018

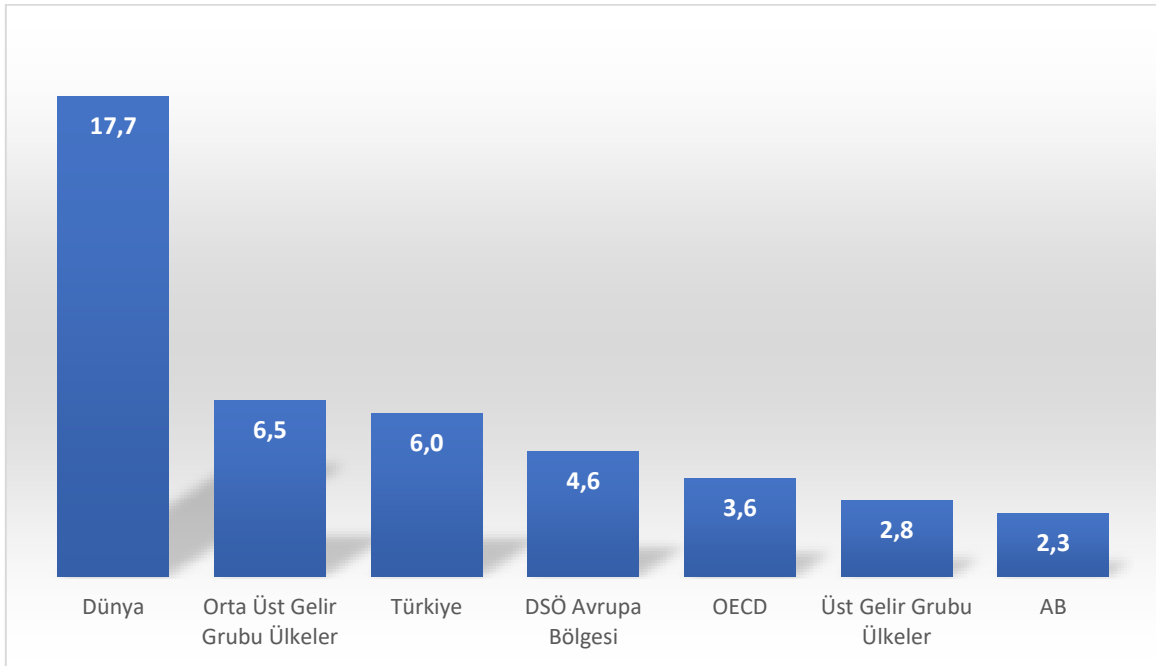
(Veri kaynağı: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü)

(Şekil-2) deki grafikteki verilerin incelenmesinden anlaşıldığına göre ise, Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızı 1990 yılında %24,1 iken bu oran 2018 yılında %15,8’e düşmüştür. Aradan geçen 28 yıl sonunda nüfus artış hızı %8,3 oranında azalmıştır. Aynı şekilde kaba doğum hızı oranlarında da aynı dönemde %7,6 oranında azalmıştır. Nüfus artış oranlarındaki bu dikkat çekici düşüşe rağmen aynı dönemdeki kaba ölüm hızı oranında dikkat çekici bir yükselme görülmemiştir. Aksine, 1990 yılında %7,1 olan kaba ölüm hızı, 2018 yılında %5,7’ye düşerek %1,4 oranına gerilemiştir. Hesaplamalarımıza esas teşkil eden 28 yıllık dönem Türkiye nüfus sayımları dönemine (1927-2018) nispeten kısa bir süre olarak kabul edilebilir. Buna rağmen nüfus artış hızında yüksek oranda bir düşüş görülürken kaba ölüm hızının azalması üzerinde dikkatle durulmalıdır. Zira hayat standartlarının yükselmesi ölüm oranlarının azalmasında etkili olurken nüfus artış hızında yaşanan düşüşün sebepleri iyi analiz edilmelidir. “Modern toplumun oluşum dinamiklerini yaratan köklü sosyal ve ekonomik değişim, geçtiğimiz yüzyıla damgasını vuran bir süreç olarak yakın insanlık tarihinde yerini almıştır. 19. yüzyılın sonlarında başlayan ve 20. yüzyılın ortalarında tüm dünyada hızlı bir azalma eğilimi kazanan ölüm oranlarına, yaklaşık 40 yıldır, dünya nüfusunun çoğunluğunu etkisi altına alan doğurganlık düşüşü eşlik etmeye başlamıştır. Ölüm oranlarındaki ciddi düşüşler nedeniyle dünya nüfus artış hızı 20. yüzyıl ortalarında yükselmiş fakat daha sonra doğum oranlarının da düşmesiyle tekrar azalma eğilimi kazanmıştır. Demografik geçiş, nüfus artışını dengede tutan iki önemli elemana sahiptir: ölüm hızının düşüşü ve doğurganlık geçişi

doğum hızının düşüşü (Yüceşahin, 2009, 2) Türkiye nüfus yapısının yeni gelişen dinamikleri gençlik politikalarını, eğitim politikalarını, sağlık politikalarını, yatırım politikalarını ve yaşlı nüfus için üretilecek politikaları yakından etkileyecek bir potansiyele sahiptir.

Türkiye’de yaşlılık endeksi 1950’de 8,6 iken, 1990’da 12,2 olarak tespit edilmiştir. 2025’te yaşlılık oranı arttıkça 21,2’ye ulaşabileceği tahmin edilmektedir. Yaşlanma Türkiye’de hızlı bir şekilde ortaya çıkacaktır ve 2008-2040 yılları arasında yaşlı nüfusta %200 oranında bir artış görülmesi beklenmektedir” (Selçuk Akturan, 2019, s. 13).

Şekil- 15 Neonatal (Yenidoğan:0-27 gün) Ölüm Hızının Uluslararası Karşılaştırması, (1.000 Canlı Doğumda), 2018

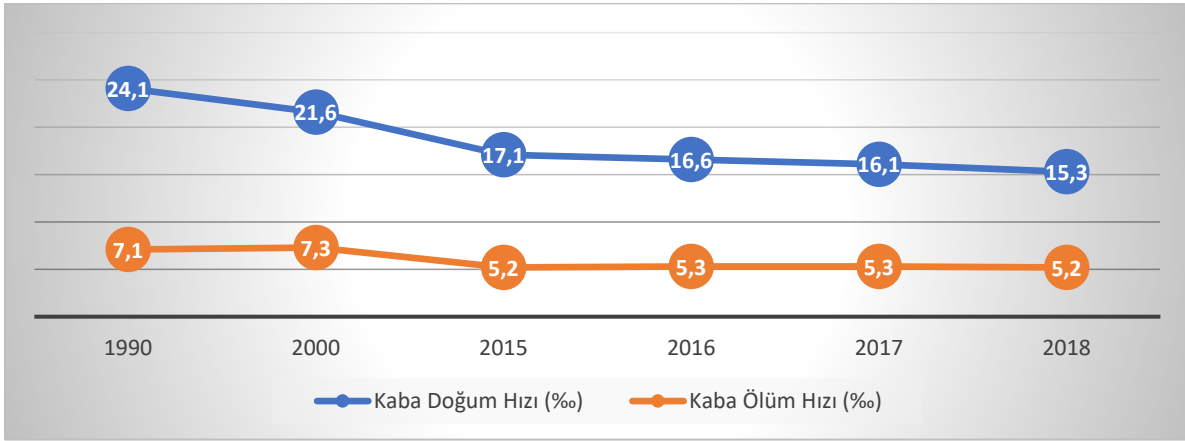

(Veri kaynağı: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü)

Kesin bir sayı olmamakla birlikte bebek ölüm hızı (BÖH) Cumhuriyetin ilk yıllarında %250’lerde olduğu tahmin edilmektedir (Seçil Özkan, 2009, s. 169). Dünyada ve ülkemizde son yüzyıl içinde bebek ölümleri giderek daha fazla önlenmeye başlanmıştır. Bugün Türkiye’nin bebek ölümleri konusundaki karnesi iyileşmektedir. Örneğin, bebek ölüm hızının uluslararası karşılaştırmasının yapıldığı grafiğe göre (Şekil-3), Türkiye’deki bebek ölümleri oranının dünya ortalamasından (28,9), 19,7 daha düşüktür fakat, en düşük bebek ölümlerinin görüldüğü AB ülkelerinin bebek ölümleri ortalamasından (3,3) ise, 5,9 daha yüksektir. “Bebek ölümleri için etkili olan tek bir faktörden söz etmek mümkün değildir. Birçok etken ve olay bebek ölümleri üzerine doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olmaktadır” (Seçil Özkan, 2009, s. 169). Türkiye, bebek ölümlerinin düşük olması için daha fazla çaba göstermelidir. Mevcut durumun dünya ortalamasının altında olması sevindiricidir. Bebek ölüm oranlarının düşmesiyle nüfus artış oranı olumlu yönde etkilenir.

Türkiye'nin yeni doğan ölüm hızı, bebek ölümleri grafiğine benzerlik göstermektedir. Sağlık alanında yapılacak iyileştirmelerle yeni doğan bebek ölümleri aşağı çekilebilir. Neonatal ölüm hızı ulusların gelişmişlik seviyesini gösteren önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yeni doğan bebeklerin ölüm oranlarını azaltmak için, bebeklerin önlenebilir ölüm nedenlerinin saptanarak bunları azaltmaya yönelik önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Selda Arslan, 2013, s. 17).

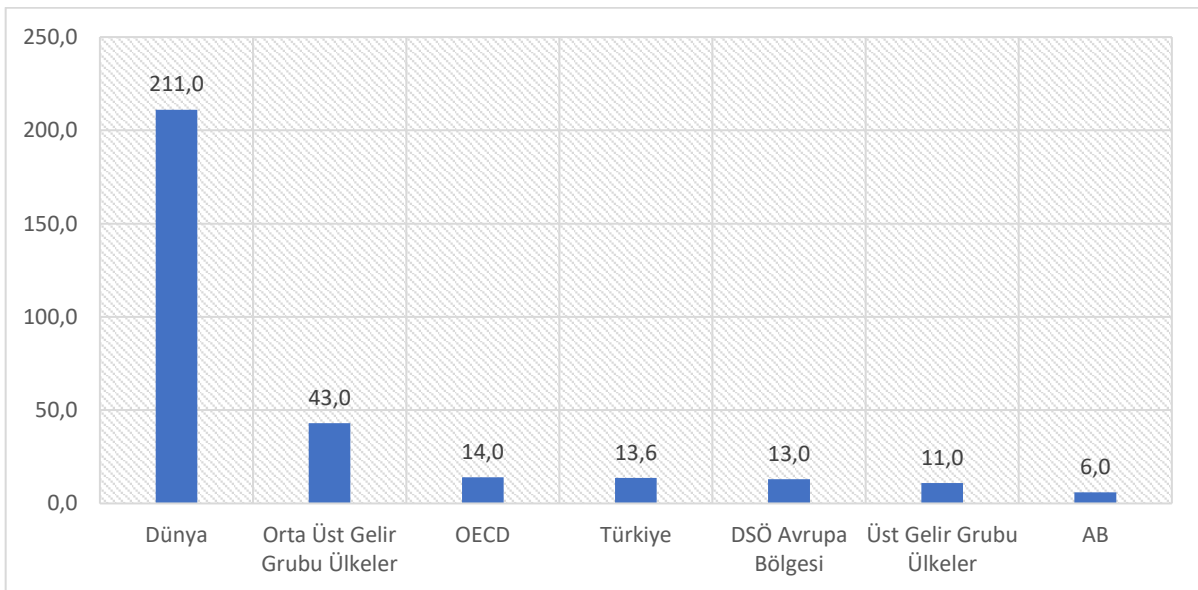
Şekil- 16 Türkiye'nin Kaba Ölüm Hızı ve Toplum Doğum Hızı Oranları Karşılaştırması

(Kaynak: TÜİK)

Türkiye'nin kaba doğum hızı oranları düşüş göstermektedir (Şekil-4). Kaba ölüm oranları da aynı şekilde düşmektedir. Bu veriler nüfusun durağanlaşmasının ve yaşlanmasının işaretidir. Kaba doğum hızının yükseltilmesi için çözüm bulunmalıdır. Bir milletin en kıymetli hazinesi genç nüfustur. Nüfusumuz yaşlanırken bu konu dikkatle kalkınma planlarına ve sosyal politikalara esas alınmalıdır.

Şekil- 17 Anne Ölüm Oranının Uluslararası Karşılaştırması, (100.000 Canlı Doğumda)

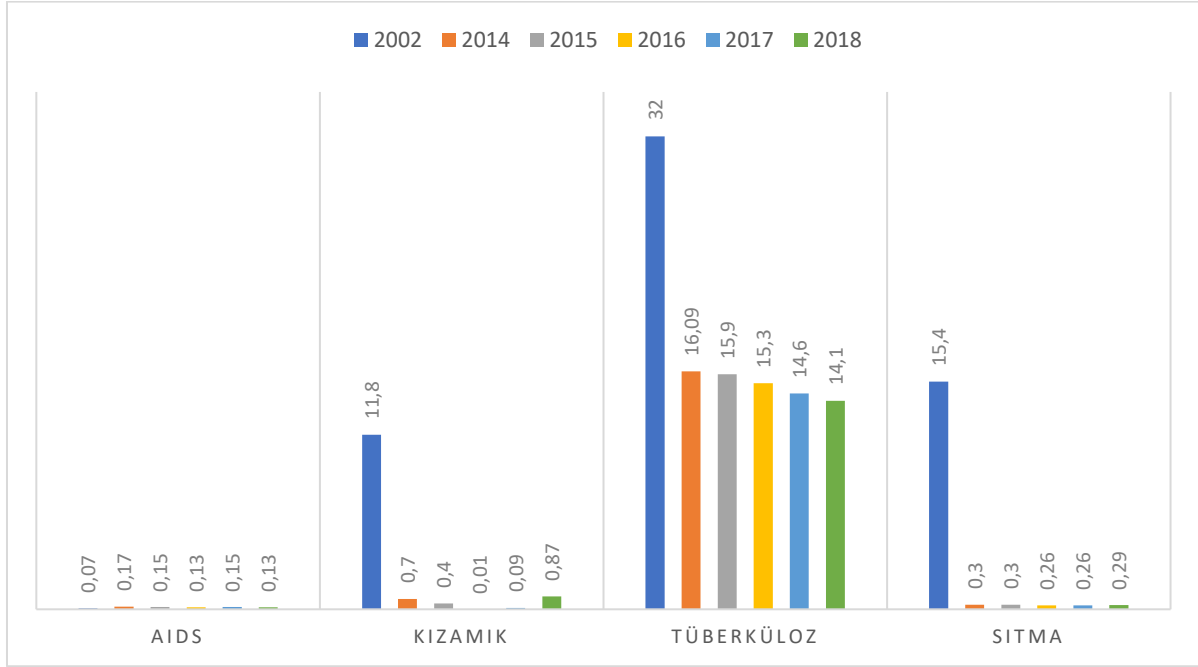
“Veri kaynağı: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, (UNICEF Trends in Maternal Mortality: 2000-2017) Not: Türkiye verisi 2018 yılına aittir”.

Anne ölüm oranlarının uluslararası karşılaştırması grafiğine göre (Şekil-5), dünya ortalamasının 100.000 canlı doğumda 211 olduğu görülmektedir. Orta ve üst gelir grubu ülkelerinde bu oran 43 olarak belirlenmiştir. En düşük anne ölümünün gerçekleştiği ülkeler ise AB ülkeleridir. Uluslararası ortalamalara göre Türkiye’de anne ölümleri oranı 13.6 ile OECD ülkelerinden daha iyi seviyededir. Bu oranlar sağlık alanında yapılacak ilerlemeler ve sağlık hizmetlerinin kırsal kesimlere kadar yaygınlaştırılması ile daha da iyileştirilebilir. Bu oranları iyileştirmek için anne ve baba adaylarına bilinçlendirici eğitimler vermek te son derece yararlı olacaktır.

2. TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖLÜM NEDENLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Nüfusun genel özelliklerini gösteren analizler Türkiye nüfusunun özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Analizler sonucunda görülmüştür ki Türkiye nüfusu hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Alışılmış ifadelerle Türkiye, “genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan bir ülke” olma özelliğinden uzaklaşmaktadır. Türkiye’nin nüfus artış hızı düşmektedir. Doğum oranları azalırken nüfus hızla yaşlanma sürecine girmiştir. Çünkü Türkiye’de genç nüfus oranları hızla düşerken yaşlı nüfus oranları artmaktadır. Yaşam beklentisi artmakta ve artan yaşlı nüfusa yönelik olarak yeni hizmet alanları geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Sağlık ve bakım hizmetleri bunlardan en önemlileridir. Artan sosyal güvenlik harcamaları ekonomik olarak büyük bir yük getirecektir. Özellikle sağlık sektöründe yeni yatırımlara ve sağlık hizmetlerinde iyileştirmelere ihtiyaç vardır. Yaşlılara bakım hizmetlerinin kalitesi ve yaygınlığı artırılmalıdır. Nüfusun başka dikkat çeken bir özelliği nüfus hareketleridir. Türkiye nüfusu cumhuriyetin ilk yıllarına nispetle kırsal kesimde değil şehirlerde yaşamaktadır. Bu da başta aile yapılarına ve çocuk sayılarına etki etmektedir. Yani çekirdek aileler geleneksel aile yapısından koparak şehirlere gelmekte ve buralarda geçim sıkıntısı ile ekonomik bir baskı altında yaşamaktadır. Bu faktörler aile büyüklüklerine yani doğum oranlarına etki etmektedir. Bütün bu faktörler bize göstermektedir ki hem yaşlanan hem de azalan bir nüfusu ile Türkiye, gelecekte nüfusunun kalitesini artıracak sağlık, eğitim ve sosyal politikalar alanında yeni yatırımlar yapmak durumundadır.

Şekil- 18 Yıllara Göre Enfeksiyon Hastalıklarının İnsidansı (oranı), (100.000 Nüfusta)

(Veri kaynağı: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Not: Tüberküloz İnsidansı; 2002 yılı DSÖ TB (Tüberküloz) Veri tabanından, diğer yıllar Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü- Tüberküloz Veri tabanından elde edildi).

Yukarıdaki grafikte (Şekil-6), yıllara göre bulaşıcı hastalıklarının görülme oranı gösterilmiştir. Türkiye’de, grafikte yer alan bulaşıcı hastalıkların yaygınlığının endişe verecek boyutlarda olmadığı görülmektedir. Bugüne kadar bulaşıcı hastalıklar konusunda ulusal ölçekte panik haline yol açacak bir bulguya da rastlanmamıştı. Nitekim bizzat Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatının 2007 yılında hazırladığı, Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı” isimli çalışmada yer alan, “bilim ve teknolojideki gelişmelerle birlikte çevre koşullarındaki olumlu düzenlemeler, bulaşıcı hastalıkların toplumlardaki görülme oranını büyük ölçüde azaltmıştır. Son elli yıllık süreçte sağlık hizmetleri alanında da dikkate değer gelişmeler olmuştur. Bütün bu gelişmelerin sonucunda dünya genelinde yaşam süresi 50 yıl artmıştır. Böylelikle günümüzde bulaşıcı ve parazitik hastalıklar yerini, kronik ve dejeneratif hastalıklara bırakmıştır” (Ayşe Karaduman, 2007, s. 60) ifadeleri, bulaşıcı hastalıkların pandemi boyutu kazanıp ülkemizi ve dünyayı etkileyebileceğinin öngörülemediğinin göstergesidir.

En kötü felaket senaryolarının dahi tahmin edemediği ve dünya ölçeğinde yaşadığımız covid-19 pandemisi ülkemizde olduğu gibi bütün dünyada bir şok etkisi yaptı.

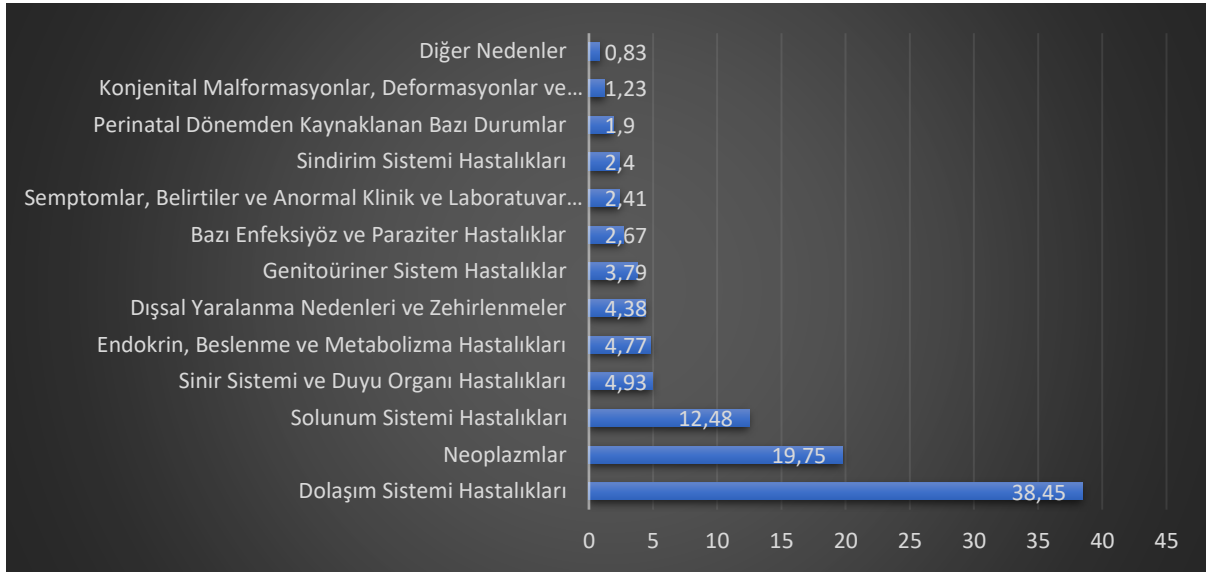
Yeni virüs salgılarının olabileceği ihtimali bundan sonra daha muhtemel bir felaket senaryosu olarak kabul edilecektir. Gelecekteki virüs salgılarına hazırlıklı olmak için nüfus verileri

ışığında sağlıklı analizler ve gelecek öngörülerini yapmaya ihtiyaç vardır. Özellikle yaşanan bir nüfus yapımız ülke olarak felaket senaryolarına hazırlıklı olmamız gerektiğini ihtar etmektedir; “acil durumlarda öncelikle durum tespitinin yapılması, barınak ve yer seçiminin planlanması, yeterli beslenmenin sağlanması, temiz su temini ve sanitasyon, bulaşıcı hastalık ve salgın kontrolünün yapılması, acil dönem sağlık hizmetlerinin eşgüdümlü olarak gerçekleştirilmesi temel konular arasındadır. Türkiye’nin afet yönetiminde başarılı olabilmesi için, yerel yönetim ve merkezi idarelerle birlikte gönüllü kuruluşlar ve iş çevrelerine ait tüm kaynaklar birlikte değerlendirilmelidir. Yaşlıların da acil durumlarda başa çıkmada olumlu katkıda bulunabilecekleri gerçeği göz ardı edilmemelidir” (Kırlı, 2007, s. 55).

Makalemizin bu bölümünde Türkiye nüfusunun sağlık özelliklerini analiz ederek gelecek projeksiyonları oluşturmaya çalışacağız. Nüfusumuzu nitelikleri, yatkın olduğu hastalıklar ve bu dezavantajların ortaya çıkarabileceği sağlık sorunları tahmin edilmeye çalışılacaktır. Böylece mevcut sağlık altyapısının yeterlilik şartları incelenerek gelecek perspektifi oluşturulmaya çalışılacaktır.

Aşağıdaki grafikte, Türkiye nüfusunun ana tanı gruplarına göre ölüm nedenleri incelenecektir.

Şekil- 19 Ana Tanı Gruplarına Göre Ölüm Nedenlerinin Dağılımı, (%), 2018

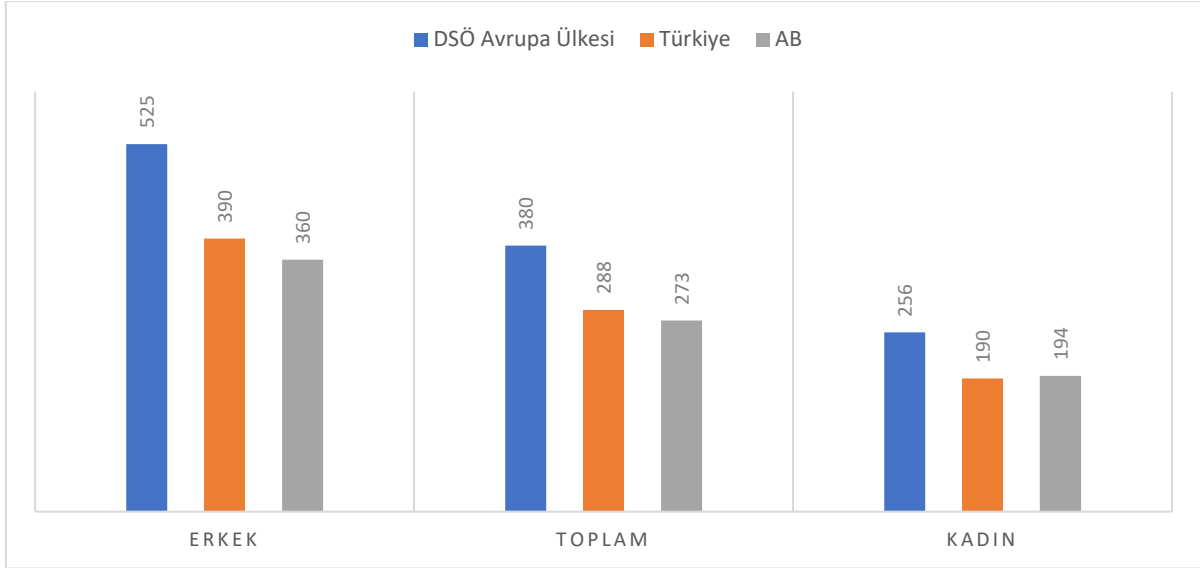

(Veri kaynağı: TÜİK, Ölüm Nedeni İstatistikleri)

Ana tanı gruplarına göre ölüm nedenlerinin dağılımı grafiğindeki verilere göre (Şekil-7), 2018 yılında en fazla ölüme yol açan nedenler %38,45 oranında dolaşım sistemi hastalıkları olarak tahmin edilmiştir. Bu ölüm nedenini %19,75 ile Neoplazmlar, %12,48’ini solunum sistemi hastalıklarının oluşturduğu tahmin edilmiştir. Diğer, 10 farklı ölüm nedeninin toplam oranı ancak %29,15 oranına sahiptir. Bu grafikteki ölüm nedenlerini oluşturan tanılar arasında bulaşıcı hastalıkların yer almaması ve yaşadığımız covid-19 virüsünün yol açtığı hastalıklardan bahsedilmemesi yaşadığımız sürecin ne denli yeni ve şaşırtıcı bir durum olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Nitekim incelediğimiz grafikteki veriler

devletin en yetkili kurumu tarafından hazırlanan ve Sağlık Bakanlığına bağlı kuruluşlar tarafından tutulan verilere dayanılarak hazırlanmıştır. Yaşadığımız covid-19 pandemisine kadar dünya genelinde karşılaşılan hastalıkların ölüm nedenlerini incelediğimizde, bulaşıcı hastalıkların ölüm nedenleri arasında önemli bir yer işgal etmediği görülmektedir (Şekil-7).

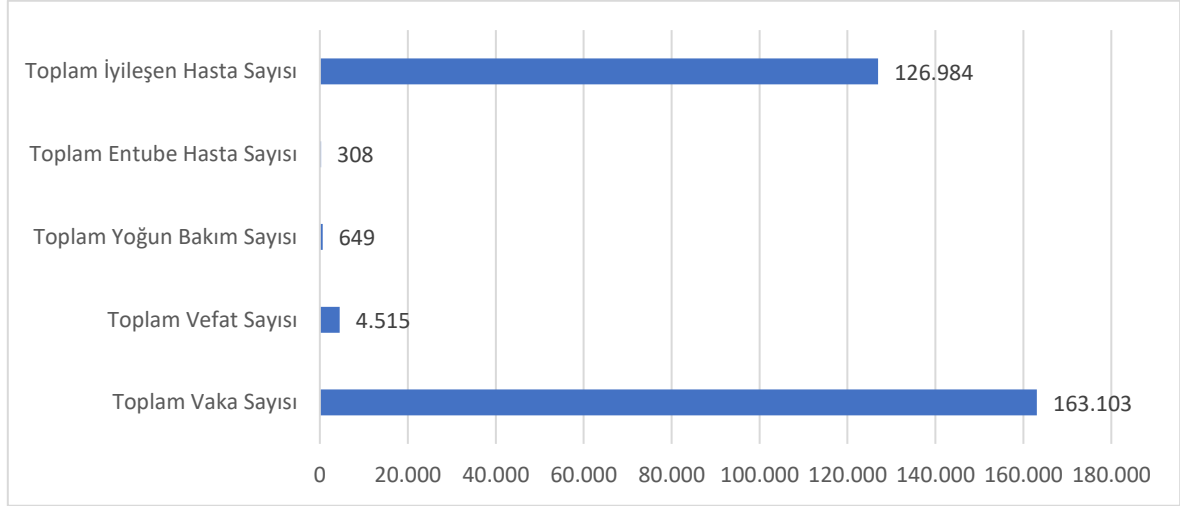
Şekil- 20 Bulaşıcı Olmayan Dört Ana Hastalık Grubunun Yaşa Standardize Erken Ölüm Hızlarının Uluslararası Karşılaştırması, (100.000’de, Avrupa Standart Nüfusu), 2015.

(Veri kaynağı: TÜİK Ölüm Nedenleri İstatistikleri 2018, DSÖ European Health Information Gateway Not: Ölüm hızları, Avrupa Standart Nüfusu kullanılarak yaşa standardize edildi. Türkiye verisi 2018 yılına aittir. Bulaşıcı Olmayan Dört Ana Hastalık Grubu: Malign Neoplazmlar (C00-C97), Diyabet (E10-E14), Dolaşım Sistemi Hastalıkları (I00-I99), Kronik Solunum Yolu Hastalıkları (J40-J47))

Erken ölüm hızlarına neden olan dört ana hastalık grubunun uluslararası karşılaştırma grafiğinde (Şekil-8), Türkiye’de görülen dört temel ana ölüm nedeniyle uygunluk göstermektedir. Türkiye, toplam erken ölüm ortalamalarında dünya ortalamasında (100.000’de 380) ve AB ülkeleri ortalaması (100.000’de 273) arasında (100.000’de 288 kişi) konumlanmaktadır. Kadınlarda bu oran 100.000’de 190 kişi olarak kısmen düşük seyrederken, erkeklerde 100.000’de 390 kişi ile AB ülkeleri ortalamasından (100.000’de 360) daha yüksek, dünya ortalamasından (100.000’de 525) daha düşüktür. Halbuki bugün karşılaştığımız pandemi durumu o kadar dehşetli boyutlardadır ki dünya genelinde neden olduğu durum, son yüzyılın en büyük sağlık felaketidir. Nitekim aşağıdaki covid-19 istatistiklerini incelediğimizde yaşanan felaketin boyutları daha net anlaşılacaktır.

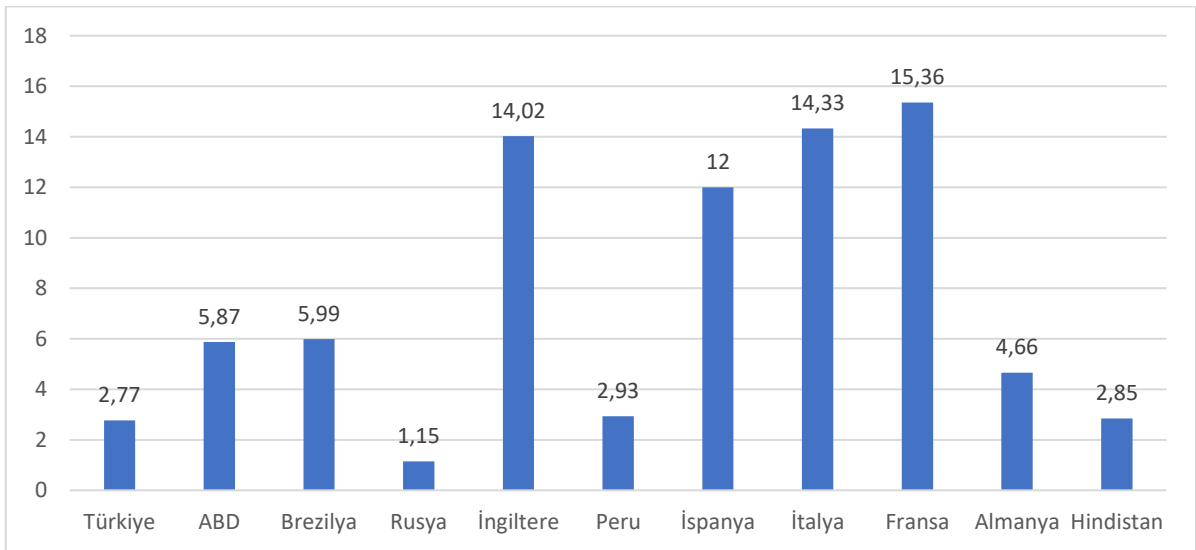
Şekil- 21 Türkiye Korona Virüs Grafiği

(Veri kaynağı:<https://corona.cbddo.gov.tr/Home/DeathConfirmedRatio>) (30.05.2020))

Bu veriler (Şekil-8 ve 9) dikkate alındığında, Türkiye ile ilgili yukarıda bahsedilen ölüm nedenleri ve sonuçları gerçekten çok dikkat edilmesi gereken rakamlardır. Bu ölüm oranların yaklaşık 3 ay içinde gerçekleşmesi ise felaketin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bunların birlikte dünya genelindeki felaketin boyutları incelendiğinde Türkiye'nin göreceli olarak oldukça iyi bir durumda olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerini makalemizde ayrıca analiz edeceğiz. Şimdi aşağıdaki covid-19 uluslararası istatistiklerini inceleyelim.

Şekil- 22. En Fazla Tanı olan ülkelerde ölüm oranları (%)

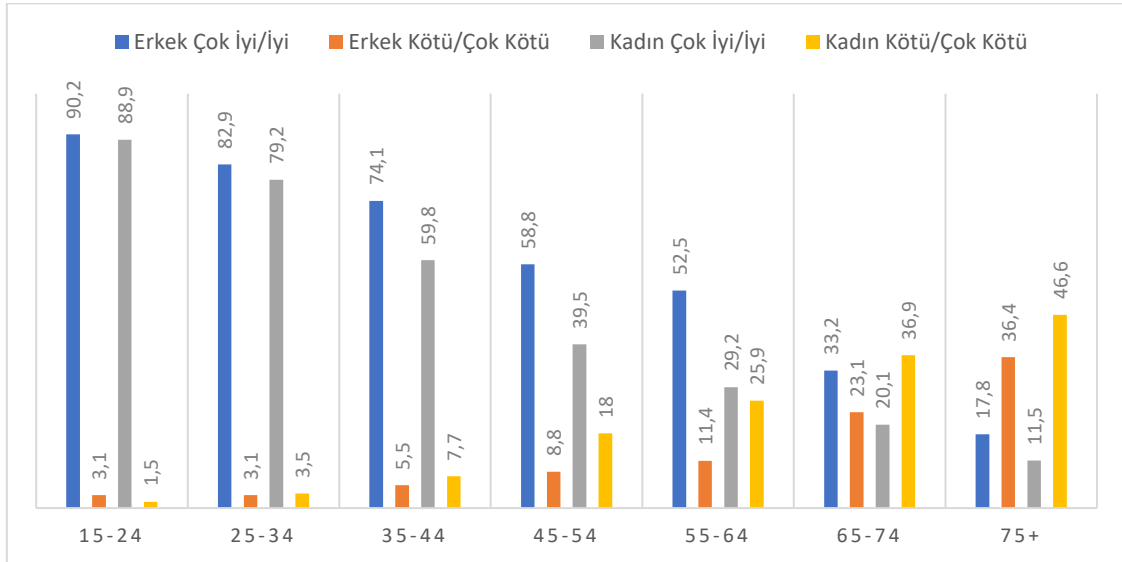
(Veri kaynağı:<https://covid19.saglik.gov.tr/> <https://corona.cbddo.gov.tr/Home/DeathConfirmedRatio>) (30.05.2020))

Grafikte görülen ölüm oranları ile ilgili olarak (Şekil-10) incelendiğinde en yüksek ölüm oranlarına sahip olan ülkelerin AB ülkeleri olduğu görülmektedir (Fransa; %15,36, %İtalya; %14,33, İspanya; %12,). AB ülkesi olmamakla birlikte bir Avrupa ülkesi olan İngiltere'nin ölüm oranı %14,2 ile AB ülkelerine uyum göstermektedir. Almanya'nın ölüm oranı %4,66 ile kısmen düşük seyretmiştir. Türkiye ise %2,77 ölüm oranı ile dünya genelinde en az ölüm oranına sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Ölüm oranı yüksek olan ülkelerin ortak özelliği yaşlı nüfus oranı genel nüfusa göre yüksek olan ülkelerdir. Sağlık alt yapısının niteliği ve kriz yönetim başarısı ölüm oranlarının düşük seyretmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Makalemizin bundan sonraki bölümünde Türkiye nüfusunun genel sağlık özelliklerini inceleyeceğiz. Böylece gelecekte yaşanabilecek salgın hastalıklar ve ölüme neden olan ana sebeplerin ortaya konulup önleyici stratejiler üretilmesine katkı sağlamaya çalışacağız.

3. TÜRKİYE'DE NÜFUSUN GENEL SAĞLIK DURUMU

Şekil- 23 Genel Sağlık Durumunun Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı, (%)

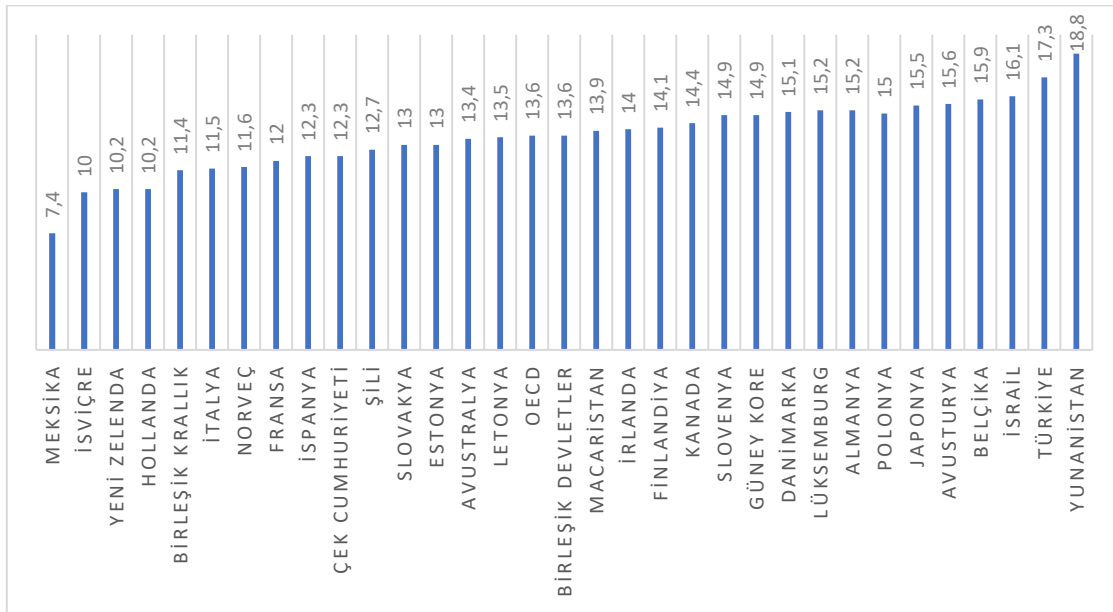

(Veri kaynağı: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması 2016)

2016 yılında yapılan sağlık araştırmasına göre (Şekil-11), 15-24 yaş grubundan başlayarak 75 ve üzeri yaş grubunu kapsayan sağlık araştırmasında oldukça detaylı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, 15-24 yaş grubundaki kadın ve erkek nüfusun sağlık durumu göstergelerinde birbirine yakın değerlere rastlanmaktadır. Erkek ve kadın nüfusun %90 civarında “çok iyi/iyi” seçeneğini tercih ettikleri görülmüştür. Bu benzer tablo 25-34 yaş grubunda da aynı şekilde ve %80 civarında “iyi/çok iyi” tercihiyle devam etmiştir. Fakat 35-44 yaş grubundan itibaren dengenin kadın nüfus aleyhine değişmeye başladığı görülmektedir. Dengenin kadın nüfusun sağlık durumunu gösteren oranların kadınlar için “kötü/çok kötü” şeklinde ifade edildiği oranların 45-54 yaş grubundan itibaren artış gösterdiği ve kendini kötü hisseden kadınların erkeklerden belirgin oranda yüksek olduğu (%10) dikkat çekmektedir. Nitekim 55-64 yaş grubunda kendini kötü hisseden kadınların oranı “çok iyi/iyi” hissedenlerin oranına yaklaşmış

ve 65-74 yaş grubunda kendini kötü hisseden kadınların oranı iyi hissedenlerin oranının çok üzerine çıkmıştır (%16,8). Erkeklerde ise 65-74 yaş grubunda kendini iyi hisseden erkeklerin oranı “kötü/çok kötü” hissedenlerden hala yüksek orada (%10,1) gerçekleşmiştir. 75 ve üzeri yaş grubunda ise durum tamamen her iki cinsiyette de kendini “kötü/çok kötü” hissedenlerin lehine dönmüştür. Nitekim kendini “kötü/çok kötü” hisseden kadınları oranı kendini “çok iyi/iyi” hisseden kadınların oranından %35,1 oranında daha yüksek görülürken aynı yaş grubundaki erkek nüfusun kendini iyi hissetme oranından %28,8 daha yüksek gerçekleşmiştir. Bu yaş grubunda erkek nüfusta kendini “kötü/çok kötü” hissetme oranı, “çok iyi/iyi” hissetme oranından %18,6 daha yüksektir. Grafikteki verilerin incelenmesinden de görüleceği gibi, “kadınlar erkeklere kıyasla daha uzun süre hayatta kalmakta ancak yaşam boyu daha fazla hastalık ve sakatlık yaşamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerde ortalama yaşam süresi sabit tutulduğunda bile, kadınların sağlık durumu erkeklerinkinden daha kötüdür (Elif Nur Yıldırım Öztürk, 2020, s. 18). Kadınların uzun ve sağlıklı yaşaması için yapılacak çalışmalar artırılmalıdır. Fakat bu verilerin işaretiyle genel olarak yaşlanmayla birlikte sağlık sorunlarının arttığı açık bir şekilde görülmektedir. Kadın veya erkek nüfusun sağlık sorunları yaşlandıkça artış göstermektedir. Bu durum yaşlı nüfus oranı hızla artan Türkiye’de geleceğe yönelik sosyal politikalar belirlenirken dikkate alınması gereken bir durumdur.

Şekil- 24 On beş Yaş ve Üzeri Sigara Kullanan Bireylerde Kişi Başına Düşen Ortalama Günlük Sigara Adedinin Uluslararası Karşılaştırması, 2017

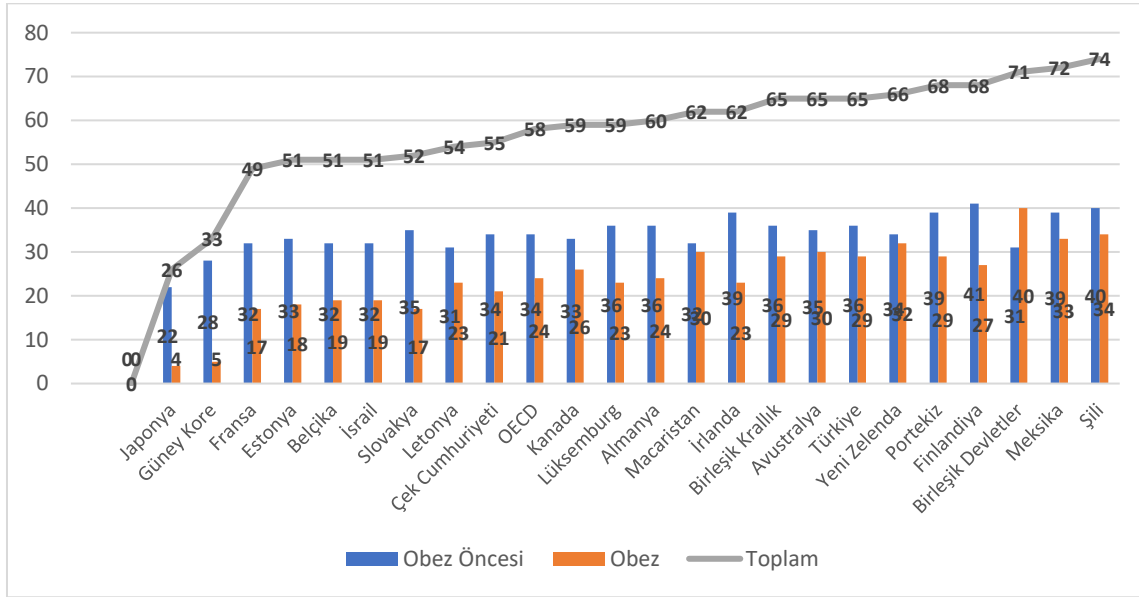

(Veri kaynağı: TÜİK Türkiye Sağlık Araştırması 2016, OECD Health Data 2019 Not: Türkiye verisi 2016 yılına aittir. Ülke verileri 2017 yılına veya en yakın yıla aittir).

Nüfusun sağlıklı yaşamasını belirleyen faktörlerden biri de zararlı madde bağımlılıklarından uzak durmaktır. Nüfus artış hızı düşen ve yaşlı nüfusun oranı artan Türkiye’nin mevcut nüfusunun sağlık durumunu etkileyen faktörleri inceleyip risk faktörlerini belirlemek ve geleceğe matuf tedbirler almak son derece önemlidir. Türkiye’de on beş yaş ve üzeri

bireylerde kişi başına düşen ortalama günlük sigara adedinin uluslararası karşılaştırması önem arz etmektedir (Şekil-12). Zira bu oranda Türkiye 33 ülke arasında en yüksek 2. Orana sahiptir. Bu kadar fazla sigara kullanma oranı geleceğimiz adına kaygı oluşturacak seviyededir. Çünkü sigara kullanma oranı ile sağlıklı yaşama arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Şekil- 25 Onbeş Yaş ve Üzeri Bireylerin Obez veya Obez Öncesi Durumunun Uluslararası Karşılaştırması (Ölçüme Dayalı), (%), 2017

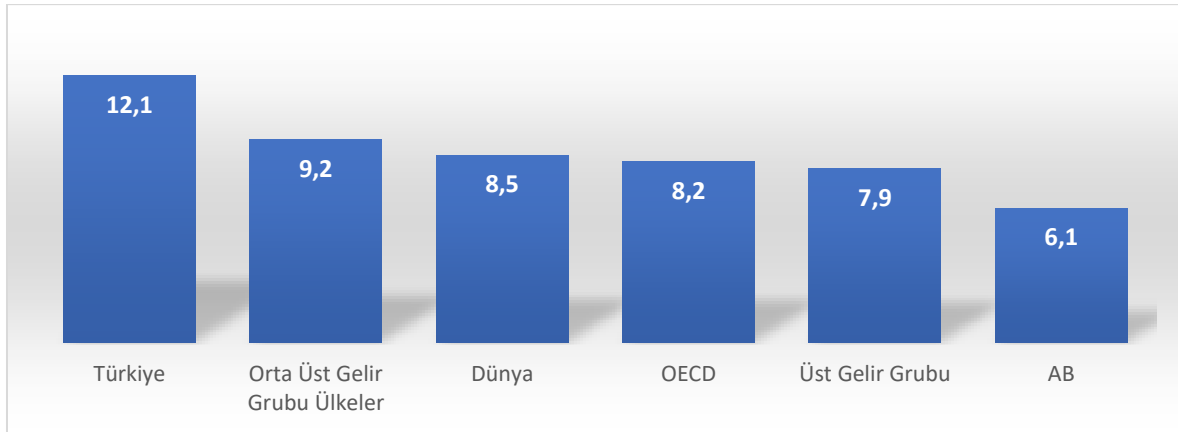

(Veri kaynağı: Sağlık Bakanlığı Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması: Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Risk Faktörleri 2017, OECD Health Data. Not: Ülke verileri 2017 yılına veya en yakın yıla aittir).

On beş yaş ve üzeri bireylerin obez veya obez öncesi durumunun uluslararası karşılaştırması grafiğini (Şekil-13), incelediğimizde Türkiye'nin durumu alarm verecek boyuttadır. Zira Türkiye'nin 24 ülke arasında kendini obez veya obez öncesi durumunda hissedenlerin oranı sıralamasındaki yeri en yüksek 7. Ülkedir (%65). Bu oran içinde %36 obez öncesi, %29 obez olarak ölçülmüştür. Türkiye'nin obez sınıflamasındaki nüfusu 24 ülke arasında en yüksek değere sahip olan Şili (%74)'den sadece %9 kadar daha düşüktür. Bu yüksek obez nüfus oranının önlemek ve aşağıya çekmek için önlemler alınmalıdır. Bu önlemler yalnızca sağlık alanında değil eğitim sektöründe ve aile eğitimlerinde de yürütülmelidir. Hatta yazılı ve görsel medya araçları ve sosyal medya araçlarıyla sağlıklı beslenmenin önemi üzerinde dikkatle durulmalıdır. Çünkü yaşlanan bir nüfus içinde obez olarak tanımlananların oranının yüksek olması nüfusun genel sağlık durumunu tehdit eden bir hal alabilir. Sağlıklı ve zinde bir toplum olabilmek için sağlıklı beslenme ve sağlıklı yaşama hususunda gerekli tedbirler ivedilikle alınmalıdır. İnsanların hareketli bir yaşam tarzını benimsemesi ile diyabet ve obez olma ihtimalinin önlenmesi arasında yakın bir ilişki vardır. Hatta ölüm oranları ile kişi başına düşen yeşil alan miktarı arasında yakın bir bilimsel ilişki kurulmuştur. Türkiye'de kişi başına düşen yeşil alan miktarı ile kalp krizi, doğal ölümler ve intihar olaylarının görülme oranı arasında

yakın bir ilişki bulunmuş olup, “yeşil alanların insan ruh ve beden sağlığı üzerindeki etkisi küçümsenmemelidir” (Abdullah Akpınar, 2015, s. 105), ifadesiyle konunun önemine dikkat çekilmiştir.

Şekil- 26 20-79 Yaş Grubuna Ait Yaşa Standardize Diyabet Prevalansının Uluslararası Karşılaştırması, (%), (Dünya Standart Nüfusu), 2017

(Veri kaynağı: TÜİK Türkiye Sağlık Araştırması)

Diyabet hastalıklarının uluslararası karşılaştırması göstergeleri de Türkiye nüfusu için alarm verici boyutlardadır. Nitekim uluslararası ölçekte diyabet hastalıklarını yaşa göre oransal olarak gösteren çalışmanın sonuçlarına göre (Şekil-14), Türkiye %12,1 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Bu oran dünya ortalamasının %3,6 daha üzerinde gerçekleşmiştir. AB ülkelerinin ortalamalarından ise %6 daha yüksektir. Diyabet hastalığı salgın hastalıklara karşı bağışıklık sistemini zayıflatan temel faktörlerden birisidir. Nüfusun genel sağlık durumunun bozulduğunun en önemli göstergesidir.

“Kuşkusuz bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de insan sağlığının korunması için, tedavi öncelikli hekimlik paradigması yerine koruyucu hekimlik anlayışının gelişmesi ve bireylerin sağlık kültürünün geliştirilmesine yönelik eğitim ve kuralların öne çıkması çok önemlidir. Bunun için topluma yeni katılan bireyin ilk yıllarından itibaren evden ve aileden başlayarak, bütün eğitim hayatı boyunca, yeni bir yaşama kültürü oluşturulması gerekmektedir. Özellikle ağ ve dijital toplum anlayışının hızla geliştiği, kalabalık şehirlerdeki yaşama ortamlarına uygun, yeni eğitim stratejileri ve ortamları oluşturmak gerekmektedir” (Osman Özkul, 2018).

Türkiye’nin genel sağlık durumunu gösteren verilerin incelenmesi sonucunda önemli hususlar dikkati çekmektedir. Özellikle sigara alışkanlığında, obez nüfus oranında ve diyabet hastalarının yüksek seyreden ortalamaları ile dünya genelindeki ülkeler arasında ilk sıralarda yer alması sağlık, eğitim, sosyal politikalar, yatırım politikaları ve topyekûn kalkınma politikaları belirlenirken dikkate alınmalıdır. Geleceğe yönelik olarak yapılacak olan öncelikli yatırım politikalarının belirlenmesinde bu genel sağlık göstergeleri önemli bir yer tutmaktadır.

4. SONUÇ

Türkiye nüfusu özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ve ağırlıklı olarak 2000'li yıllardan başlayarak nüfus artış oranının düştüğü bir görüntü sergilemektedir. Nüfusun bu seyir grafiği 0-14 yaş grubunu oluşturan nüfus miktarının genel nüfus içindeki oranını azaltmaktadır. Bununla birlikte doğuştaki yaşam beklentisinin artması, ortalama yaşam süresinin artması, hayat standartları ve sağlık hizmetlerine erişebilirlik oranlarının artmasıyla birlikte yaşlı nüfus oranında belirgin bir yükseliş gerçekleşmektedir. Türkiye 20. Yüzyılın sonlarından itibaren, alışılmışın aksine olarak genç ve dinamik bir nüfusa sahip olma özelliğinden hızla uzaklaşmakta ve giderek daha yaşlı bir nüfus oranına doğru ilerlemektedir. Uluslararası karşılaştırmalarda ise hala yaşlı nüfusu az olsa da gelecek için alarm sinyalleri vermektedir. Bu tablo yaşlılık, sağlıklı yaşlanma, yaşlılara yönelik olarak sunulan bakım hizmetleri, sosyal sigorta yükünün artması, bulaşıcı hastalıklara karşı daha korumasız olma gibi birçok risk faktörünü beraberinde getirmektedir. Bu açıklamalara ek olarak, nüfus yaşlanırken, sigara alışkanlıklarında dünya genelinde üst sıralarda yer alması, diyabet hastalığında yüksek değerlere ulaşılması ve obez öncesi ve obez nüfus oranlarının artması gelecekteki sosyal politikalar düşünüldüğünde şok edici niteliktedir. Koronavirüs pandemisinin en fazla ölüm riski oluşturduğu nüfus dilimleri yaşlılar ve kronik hastalık taşıyanlardır. Bu bağlamda gelecekte yaşanabilecek yeni ve daha tehlikeli virüs salgınları olma ihtimaline karşı tedbirler alınmalıdır. Yeni nüfus politikaları belirlenerek nüfusun gençleştirilmesi yönünde stratejiler geliştirilmelidir. Üretilen sosyal ve aile politikalarıyla yaşlı nüfusun geleneksel aile yapısıyla uyumlu bir şekilde ve aynı zamanda sağlıklı ve mutlu yaşlanmasının çözüm yolları üretilmelidir. Şehirlerde yaşlı bakım hizmetlerinin niteliği artırılmalıdır. Sağlıklı bir nüfusun çocuktan erişkinlik ve yaşlıya kadar sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için eğitim ve sağlık politikaları üretilmelidir. Sağlık ve eğitim alanında aileyi de kapsayan ve yazılı, görsel ve sosyal medyada tanıtım, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir. Bu konuda alınabilecek en önemli bir tedbirlerden birisi ise, genç nüfusun gelecek ve meslek beklentilerine cevap verebilecek şekilde, geleceğe yönelik mesleki yeterlilikler sağlayacak eğitim programları geliştirilmesi düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdullah Akpınar, M. C. (2015). Türkiye'de Kişi Başına Düşen Yeşil Alan Miktarı ile Ölüm Oranı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi , 101 - 107.
- Ayşe Karaduman, F. C. (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Haziran 7, 2020 tarihinde https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/files/Turkiyede_yaslilar.pdf adresinden alındı
- Elif Nur Yıldırım Öztürk, M. U. (2020). Kadın ve erkek cinsiyetin doğumda beklenen yaşam süresinin ve doğumda beklenen sağlıklı yaşam umudunun Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ile ilişkisinin değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 17-23.

- Fatma Lorcu, B. A. (2009). Yaşlara Göre Ölüm Oranları ile Sosyo-Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 124-133.
- Kırlı, S. (2007, Haziran 1). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. 2020 tarihinde DPT: <https://www.bebka.org.tr> adresinden alındı
- Osman Özkul, H. Ö. (2018). Kentsel Dönüşüm Sürecinde Sosyal Sürdürülebilirlik İçin Yeni Eğitim Ortamlarının Önemi. Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi , 573-587.
- Seçil Özkan, C. B. (2009). Bebek Ölüm Nedenleri Üzerine Bir Araştırma. Gazi Tıp Dergisi, Cilt 20: Sayı 4:, 169-172.
- Selçuk Akturan, B. G. (2019). TÜİK Verilerine Göre Türkiye'de 2009 ve 2016 Yılları Arasındaki Ölüm Oranları ve Nedenleri. Konuralp Tıp Dergisi, Akturan, S , Gümüş, B , Özer, Ö , Balandız, H , Erenler, A . (2019). TÜİK Verilerine Göre Türkiye'de 209-16.
- Selda Arslan, A. B. (2013). Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesinde Beş Yıllık Sürede (2007-2011) Neonatal Ölüm Nedenleri. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni, Cilt: 47, Sayı: 1, 16-20.
- Yiğit, G. K. (2011). Türkiye'de Sağlık Coğrafyası Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. Nature Sciences , 30-41.

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE UYGULANAN PARA POLİTİKALARININ ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Selçuk Gerlikhan

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, Doktora Öğrencisi.
selcuk.gerlikhan@bayteks.com

Oya Öztürk

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik
Bölümü, Doktora Öğrencisi.
oya.ozturk.2018@gmail.com

Öğr. Gör. İlhan Kanuşağı

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü.
kanusagiilhan@gmail.com

Arş. Gör. Can Özcan

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik
Bölümü, Doktora Öğrencisi.
can.ozcan@hku.edu.tr

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret
ve Lojistik Bölümü.
zvildan.serin@hku.edu.tr

Özet: 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde çıkan Covid-19 virüsüne, bazı tahminlere göre dünya nüfusunun %40 ile %70 arası yakalanacaktır. Her geçen gün Covid-19 vakası artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmesiyle seyahat yasakları getirilmiş ve ülkeler sınırlarını kapatmışlardır. Dünya ekonomisi birleşik arz (mal ve hizmet üretimi) ve talep (tüketim ve yatırım) şokları ile karşı karşıyadır. Mevcut belirsizlik ve korku ortamı ekonomik beklentileri ve istihdamı düşürmektedir. OECD Genel Sekreteri Angel Gurría 23 Mart 2020'de BBC'ye verdiği açıklamada, bu krizin etkilerinin 2008 yılında yaşanan krizden daha büyük olduğunu ve önümüzdeki aylarda Dünyanın en büyük ekonomilerinin resesyona girebileceğini belirtmiştir. OECD'nin Türkiye ile birlikte Avrupa'nın sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeleri dışında ABD ve Kanada da dâhil olmak üzere 36 üyesi bulunmaktadır. Bu küresel salgının neden olacağı krizden OECD ülkelerinin bile bu kadar endişe duymasının nedeni küreselleşmenin getirdiği karşılıklı bağımlılıktır. Hem arz açısından hem de talep açısından ülkeler birbirine bağlıdır. Ekonomik krizler de Corona virüsü gibi çok bulaşıcıdır ve hemen yayılma etkisi görülür. Bu süreçte dünyadaki diğer merkez bankaları gibi Türkiye Cumhuriyeti merkez bankası (TCMB) da genişleyici para politikaları uygulamaya başlamıştır. Bu makalenin

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

amacı TCMB tarafından 2010 yılında başlatılan ve Covid-19 sürecinde de uygulanan para politikalarının finansal istikrar hedefine ulaşmada ne kadar başarılı olduğu sorusuna cevap aramaktır. 2010- 2020 dönemine ait üç aylık veri setleri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre ekonomik kriz dönemlerine para arzı çok hızlı artarken enflasyon da artmış, TL dolar karşısında değer kaybederken, rezervlerde daralma ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Parasal Genişleme, Döviz Kuru, Parasal Aktarım Mekanizması, TCMB

Jel Codes: F42, F43, G18, G28,

THE EFFECTS OF MONETARY POLICIES IN THE COVID-19 OUTBREAK : A CASE STUDY FOR TURKEY

Abstract: The Covid-19 outbreak, which appeared in Wuhan city, China in December 2019, will catch up between 40% and 70% of the world's population, according to some estimates. The case of Covid-19 is increasing day by day. By declaring it as a pandemic by the World Health Organization, travel bans were introduced and countries closed their borders. The world economy is facing combined supply (production of goods and services) and demand (consumption and investment) shocks. The current uncertainty and fear environment lowers economic expectations and employment. OECD Secretary General Angel Gurría stated to the BBC on March 23, 2020 that the effects of this crisis were greater than the crisis in 2008 and that the world's largest economies may enter recession in the coming months. OECD non-European industrialized and developed countries, along with Turkey, there are 36 members, including the US and Canada. The reason why even OECD countries are so concerned about the crisis caused by this global epidemic is the interdependence caused by globalization. Countries are interconnected both in terms of supply and demand. Economic crises, like the Corona virus, are very contagious and have immediate spreading effects. Republic of Turkey, like other central banks around the world in this process the central bank (CBRT) also began implementing expansionary monetary policies. The purpose of this article is to analyze the effects of monetary expansion policies implemented by the CBRT on the exchange channel by using quarterly data from April 2010 to May 2020 and to develop suggestions for policy makers.

Key Words: COVID-19, Monetary Expansion, Exchange Rate, Monetary Transfer Mechanism, CBRT.

Jel Kodları: F42, F43, G18, G28,

1. GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 salgını, kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve bütün ülkeleri olağanüstü tedbirler almaya mecbur bırakmıştır. Sosyal mesafe ve izolasyon kuralları gereği insanlar virüsten korunmak için işlerine devam edememektedirler. Tedarik zincir ağı kırılmış, üretim özellikle hizmetler sektöründe durmuştur. OECD Genel Sekreteri Angel Gurría da 23 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamada, krizin etkilerinin 2008 yılında yaşanan krizden daha büyük olacağını ve önümüzdeki aylarda Dünyanın en büyük ekonomilerinin durgunluğa girebileceğini belirtmiştir (BBC, 2020). Salgının ne zaman son bulacağını tahmin etmek zordur, çünkü hala dünyaya yayılmaya devam etmektedir. Dünya tarihinde her zaman hastalık, savaş ve doğal afetler gibi insan kontrolü olmadan gelişen olaylar ekonomik sahalar üzerinde belirsizliğe neden olmuştur. Belirsizlik ise ekonomik faaliyetleri yavaşlatarak durgunluğa neden olmuştur (Redwood, 2020). COVID-19 salgını sonrası oluşan ekonomik kriz, dünya ekonomik tarihinde daha önce yaşanan krizlerden farklıdır. Mevcut kriz küresel bir salgındır ve tedarik zincirleri boyunca yayılma etkileri yaratmaktadır. Korona virüsünün yayılmasının önüne geçebilmek amacıyla alınan önlemler,

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

kişisel tüketim alışkanlıklarını, üretim aşamalarını ve işgücünü negatif olarak etkilemektedir (TCBM, 2020).

Covid-19 salgını dünya ekonomisinde arz ve talep şokları yaratmıştır (Ozili & Arun, 2020:5). Mevcut belirsizlik ve korku ortamı ekonomik beklentileri ve istihdamı düşürmektedir. OECD Genel Sekreteri Angel Gurría 23 Mart 2020' de BBC' ye verdiği açıklamada, bu krizin etkilerinin 2008 yılında yaşanan krizden daha büyük olduğunu ve önümüzdeki aylarda Dünyanın en büyük ekonomilerinin resesyona girebileceğini belirtmiştir. OECD'nin Türkiye ile birlikte Avrupa'nın sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeleri dışında ABD ve Kanada da dâhil olmak üzere 36 üyesi bulunmaktadır. Bu küresel salgının neden olacağı krizden OECD ülkelerinin bile bu kadar endişe duymasının nedeni küreselleşmenin getirdiği karşılıklı bağımlılıktır. Hem arz açısından hem de talep açısından ülkeler birbirine bağlıdır. Buna ek olarak, Çin de küresel ekonominin hemen hemen her sektörünün ayrılmaz bir parçasıdır. Ekonomik krizler de Corona virüs gibi çok bulaşıcıdır ve hemen yayılma etkisi görülür. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch Ratings, 22 Nisan'da yayımladığı Küresel Ekonomik Görünüm raporunda yeni tip Corona virüs (covid-19) salgını nedeniyle "benzeri görülmemiş" bir küresel resesyona beklendiğini belirtmiş, küresel ekonominin bu yıl yüzde 3,9 daralacağını öngörmüştür.

COVID-19 salgının ekonomik durgunluğa dönüşmesini engellemek için ABD'de FED parasal genişlemeye devam etmiştir. 2020 sonu itibarıyla ABD'nin bastığı para miktarının toplamda 9 ila 12 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir (Sarah Hansen, 2020). ABD'yi takiben Avrupa Merkez Bankası (ECB) da önemli büyüklükte tahvil alım programları başlatmıştır. Bu kararların dünya ekonomisine yön veren iki büyük merkez bankası tarafından alınması insanlar ve piyasalar üzerinde hem telkin edici etki yaratmıştır hem de salgının tahmin edilenin üzerinde durgunluğa neden olacağı endişesini artırmıştır. (TMB, 2020:2).

Aslında majör merkez bankaları, niceliksel genişleyici para politikaları uygulamalarına küresel finansal krizle birlikte başlamışlardır. 2008 küresel finansal krizinin ardından Amerikan Merkez Bankası (FED) faiz oranını sıfıra yakın seviyeye düşürmüştü (VOX, 2020), ardından da bilançosunu 4,5 trilyon ABD dolarına çıkararak hazine bonusu ve tahvil satın almaya başlamıştı (FED, 2020). Türkiye 'de ise 2010 yılından itibaren faiz koridoru ve zorunlu karşılıklar araçları merkez bankası tarafından kullanmaya başlamıştır. TCMB, bu yeni politika bileşimi ile kredi kanalı, döviz kuru kanalı ve beklentiler kanalını kullanarak fiyat ve finansal istikrarı sağlamaya çalışmaktadır. Covid-19 salgının Şubat 2020 tarihinden itibaren görülmesiyle birlikte, Türkiye hükümeti bu krizden en çok etkilenen hane halkı ve firmaları desteklenmesine yönelik tedbirler almış, para arzını artırmaya başlamıştır. TCMB, altın ve döviz rezervlerini yönetmek ve para ve kur politikalarına olan güveni sağlamakla görevlidir. Ayrıca hazinenin yabancı para cinsinden iç ve dış borç ödemelerini gerçekleştirmek için gerekli olan döviz hazırlamak da TCMB'nin sorumluluğudur. İç ve dış finansal değişimlere karşı ülkeyi korumak, uluslararası piyasalarda ülke ekonomisine duyulan güveni artırmak da TCMB'nin sorumlulukları arasındadır. Merkez bankaları dışı açık ekonomilerde

finansal sisteme yönelik dış şokları azaltmak için altın, döviz veya uluslararası kabul görmüş diğer bazı varlıkları rezerv olarak tutarlar (Oktay et al., 2016). 2011 senesinde TCMB bankaların Türk lirası zorunlu karşılıklarına yönelik döviz kullanabildikleri ROM (Rezerv Optimasyonu Mekanizması) uygulamasına geçmiştir (TCMB, 2012). Böylece, TCMB Türk lirası karşılıklarının belirli bir yüzdesini döviz veya altın cinsinden tutabilmektedir. Global Finansal Krizden bugüne işlem amaçları için uluslararası rezervlere talep gerekenin ötesinde artmıştır (Aizenman & Lee, 2005). Merkez Bankalarında tutulan uluslararası rezervler dış şoklara karşı adeta sigorta görevi görür (Aizenman & Sun, 2009). Uluslararası rezervler, bir ülkenin yerel finansal istikrarını sağlar (Obstfeld et al., 2010). Bu açıdan merkez bankalarının rezervlerinde buldukları dövizin cinsi de önem arz etmektedir. Bazı ekonomiler açık veya katı şekilde altın stokları yapma eğilimindedir (Oktay et al., 2016). Nitekim doların uluslararası finans piyasasındaki hegomonik gücünün tartışmalı olduğu da açıktır (Öniş, 2010; Öniş & Kutlay, 2020; Serin et al., 2020). TCMB'nin COVID-19'un bir ekonomik krize neden olmasını önlemek için rezerv yönetiminde başarılı olması gerekmektedir. Bu süreç iyi yönetilmezse, stagflasyona ve TCMB rezervlerinde azalmaya yol açabilir.

Bu çalışma yapılırken, Covid-19 Corona virüsü dünyaya yayılmaya devam ediyor. Halk sağlığı üzerindeki etkisinin yanı sıra, bu virüs salgınının önemli ekonomik sonuçları olacaktır. Fabrikaları küresel tedarik zincirlerini kapatmaya ve bozmaya zorlayarak virüsün dünya ekonomisine olumsuz bir arz şokuna neden olacaktır. Ancak ne yazık ki, şu anda virüsün neden olduğu arz kesintisinin ciddi ve uzun süreceği daha kötümser sonuçları göz ardı edemeyiz (Fornaro & Wolf, 2020).

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Pandemi sürecinde ülkelerin parasal genişleme politikaları uygulamalarını sürdürmüşlerdir. Fakat iktisat teorisi, parasal genişlemenin para biriminin değer kaybetmesine yol açtığını tahmin etmektedir. Geniş bir ampirik literatür bu tahminleri doğrulamıştır (Karras, 1999:75). Değer kaybı, bir para biriminin başka bir para birimine göre değerinin düşmesidir. (Meissner, 2007:2). Parasal aktarım mekanizması, nominal para stoku veya nominal kısa vadeli faiz oranları üzerindeki bir değişikliğin, toplam çıktı ve istihdam gibi gerçek değişkenler üzerindeki etkisi olarak tanımlanabilir (Gedikli, 2017:474). Güçlü döviz kuru kanallarına sahip parasal aktarım mekanizmaları politika kuralı seçimini etkilemekle birlikte merkez bankasının döviz kuruna ve enflasyon ve reel çıktıya karşılık faiz oranını ayarlama ihtiyacını ortaya koymaktadır (Taylor, 2000:42).

Kesbiç vd., hangi finansman metodu uygulanırsa uygulansın, bütçe açıklarının parasal büyüme üzerindeki etkisinin temelde mali otoritelerin tutumuna bağlı olduğunu dile getirmiştir. Mali otoriteler bütçe açığındaki artışlara, para arzındaki genişlemeye izin vererek veya vermeyerek uyum sağlama yoluna gidebilirler. Orta ve uzun vadeli riskleri dikkate almaksızın kısa dönem maliyetlere odaklanmak tehlikeli bir stratejidir. Maliyetsiz gibi

görünen işlemler hazinenin ve dolayısıyla hükümetin uzun dönemde borç ödeme gücüne yönelik büyük riskler doğurabilir (Kesbiç et al., 2005).

Aslan vd. ise kısa vadeli sermaye hareketleri ile reel döviz kuru arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin mevcudiyetinden bahsetmiştir. Kısa vadeli sermaye hareketleri reel döviz kuru üzerinde etkili olurken, reel döviz kuru da kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde etkili olmaktadır (Aslan et al., 2014). Döviz kuru, uluslararası finansta önemli bir nispi fiyattır. Hükümetin bütçe politikalarıyla yakından ilişkili olan döviz kurunun Türkiye ekonomisindeki net ihracat üzerinde önemli etkisi olduğu da unutulmamalıdır (Gülcan & Bilman, 2005). Ayrıca para arzındaki belirli bir artışın genişletici etkisinin, ülkenin dalgalı bir döviz kuruna sahip olması durumunda, sabit bir orandan her zaman daha fazla olacağı gösterilmiştir (Fleming, 1962).

Para politikasında oluşan farklılığın reel ekonomiye (hasıla) ve fiyatlara (enflasyon) yansıma aşaması parasal aktarım mekanizması olarak adlandırılmaktadır. 2012 yılında yapılan bu araştırma ile parasal aktarım mekanizması kanallarında, diğer varlık kanalları dâhilinde incelenen, döviz kuru kanalı üzerinde durulmuştur. Para politikasının ekonominin hareket yönünü belirlemede etkili bir değişkendir. Bu doğrultuda parasal aktarım mekanizmasının kanallarının hangisinin daha etkin olduğunun tespit edilmesi ülkesel bazda oldukça önemlidir (Cambazoğlu & Karaalp, 2012). Liviatan, 1981; çalışmasında parasal genişleme oranındaki değişimin, tamamen esnek iç fiyatlar ve dalgalı döviz kuru dinamikleri üzerindeki etkisini incelemiştir. İnceleme sonucunda parasal genişleme oranındaki artışın, döviz kurunun gerçek bir değer kazanmasına ve ödemeler dengesinin bozulmasına neden olduğu tespit edilmiştir (Liviatan, 1981). Mussa, 1977; çalışmasında ödemeler dengesi analizine parasal yaklaşımın temel ilkelerinin, oran hareketlerini kontrol etmek için yetkililerin aktif müdahalesi ile dalgalı döviz kurları rejimine genişletilmesini ele almıştır. Dört ana noktaya değinmektedir. Birincisi, döviz kuru, ikinci olarak, döviz kurları varlık sahibinin gelecekteki döviz kurlarından beklentileri, üçüncüsü, döviz kurlarının davranışını belirlemede “gerçek” faktörlerin yanı sıra parasal faktörler de önemlidir. Dördüncü, sabit oranlı bir sistem altında var olan politika çatışması sorunları, kontrollü bir yüzen rejim altında azaltılmakta, ancak ortadan kaldırılmamaktadır (Mussa, 1977).

Parasal krizler; banka, döviz-para, borsa üzerinden yalnızca biriyle veya tümü üzerinden ortaya çıkan bunalım olgularını ifade etmektedir. Herhangi bir ülkede meydana gelen para krizi, ticari ve parasal küreselleşmenin bir sonucu olarak hızlı bir şekilde diğer bir ülkeye veya ülkelere bulaşmaktadır. 2000’li senelerden sonra gelişmekte olan ülkelerdeki parasal krizleri önlemeye yönelik sıkı para ve maliye politikaları uygulanmış, buna karşılık enflasyonda düşüş yaşanırken büyüme hızının işsizliği azaltmadığı tespit edilmiştir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerin; parasal kriz teorileri kısa vadeli spekülatif sermaye akımlarını farklı yönlerden incelerken orta ve uzun vadeli sermaye birikimi problemini dikkate almadığı tespit edilmiştir (Şişman, 2006).

Eroğlu vd. 2008 Küresel krizinden sonra TCMB'nin 2010 yılı ikinci yarısına kadar para politikasının tek amacını fiyat istikrarı olarak belirlediğini ve bu amaca ulaşmak için para politikası aracı olarak bir hafta vadeli repo faizini kısa vadeli politika faizi olarak kullandığını belirtmiştir.

Serin vd. Merkez Bankası rezervlerinin içeriğini, 2008 ve 2018 dönemlerini baz alarak araştırdıkları çalışmalarında ise rezervlerle ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Küresel finansal kriz sonrası başta ABD olmak üzere Avrupa merkez bankaları para arzını genişleterek faiz oranlarını dşrmuşler, bu durum gelişmekte olan ülke piyasalarına doğru sermaye hareketlerine neden olmuştur. Dolara ve ABD hazine bonosu ve devlet tahvillerine talep düşmüş, altın talepleri artmıştır. Ancak FED'in tekrar sıkı para politikalarına yönelip faiz oranlarını yükseltmesiyle gelişmekte olan ülke paraları hızla değer kaybetmiştir. Özellikle Türk Lirası dolar karsısında 2018 yılbaşından mayıs ayına kadar % 13 değer kaybı yaşamıştır. Arjantin, Hindistan, Brezilya Rusya'da bu oran % 4.5 tur. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler dolara alternatif arayışlara girmişler ve altına olan taleplerini artırmışlardır. Gelişmekte olan piyasalardaki merkez bankalarının altın rezervleri 2010'da %2'den 2014'te %14'e yükselmiştir. 2017 yılı itibariyle Dünya Merkez Bankaları toplam rezervlerinin %15'ni altın olarak tutarken Türkiye Merkez Bankası bu oranın üstünde (%21,9) altın rezervi bulundurmakta idi (Serin et al., 2018).

2008 Küresel Finans Krizi ardından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, geleneksel hedeflerine finansal istikrar hedefini de eklemiş ve politika araçlarında çeşitliliğe giderek, finansal istikrarı sağlayabilmek adına deneysel nitelikte faiz dışı politika araçlarını da politika uygulamalarına dâhil etmiştir. Bu çalışmada para politikası amaçları için kullanılan deneysel nitelikteki araçlarının işlevselliği parasal aktarım kanalları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak elde edilen bulgular ışığında; bahsi geçen araçların kullanımının ardından alınan politika tepkisiyle hedefler arasında bir uyumun olduğu, ancak deneysel niteliğe sahip bu uygulamanın hala düzgün bir çalışma ortamına sahip olmadığı belirtilmiştir (Oktar et al., 2013).

Green ve ark., küresel ekonomik krizlerin ülke ekonomileri üzerindeki etkileri, sonuçları ve hükümetlerin yöneldikleri politikaları şu şekilde özetlemişlerdir:

Tablo 1: Küresel ekonomik krizlerin ülke ekonomileri üzerindeki etkileri

Mekanizma Ekonomik Alan	Potansiyel Aktarımlar	Potansiyel Etkiler	Potansiyel Tepkiler
Finansal Ekonomi	<ul style="list-style-type: none">Sermaye KaçışıGüven KaybıYurt İçi Banka SorunlarıDevalüasyonYardımlarda AzalmaDoğrudan Yabancı Yatırımlardaki Düşüş	<ul style="list-style-type: none">Kredi SıkışıklığıYatırımdaki DüşüşAktif Fiyatlarındaki Düşüş	<ul style="list-style-type: none">Mali TeşvikBankalar İçin DestekKrediyi Yönlendirmek İçin Kamu Sektörü Bankalarının KullanımıUluslararası Finans Kuruluşlarından Alınan KredilerBorçlanmada Azalma
Verimli Ekonomi (Kayıtlı ve Kayıt Dışı İstihdam)	<ul style="list-style-type: none">İhracat Talebindeki DüşüşGayri Safi Yurtiçi Hasıla (GDP) Düşüşüİç Talep ve Tüketimdeki Düşüş	<ul style="list-style-type: none">Çıktıdaki Düşüşİstihdamdaki DüşüşHaklardan Yararlanmada DüşüşGayri Resmi Hizmetlere Talepte DüşüşKayıt Dışı Ekonomide Artan Rekabet	<ul style="list-style-type: none">Mali TeşvikSeçilen Endüstriler İçin Sübvansiyonlar ve TeşviklerDevalüasyonKayıt Dışı Ücretli İşlerde Artış
Üretken Ekonomi (Ücretli ve Ücretsiz Çalışma)	<ul style="list-style-type: none">Para Transferinde DüşüşHükümetin Sosyal Harcamalarındaki Düşüş (Mali Baskılar Nedeniyle)	<ul style="list-style-type: none">Kazançtaki DüşüşBesin Tüketimindeki DüşüşOkula Devamda DüşüşVarlıkların Satışı veya Borç Alınması	<ul style="list-style-type: none">Ücretsiz Bakım İşlerinde ArtışÜcretli Bakım İşlerinde ArtışSosyal Koruma Programları

Kaynak: (Green et al., 2010)

3. TÜRKİYE’DE COVID -19 SÜRECİNDE ALINAN TEDBİRLER

Türkiye’de Covid-19 krizi kapsamında alınan tedbirler ise aşağıda belirtilmiştir:

- Para Politikası Kurulu 17 Mart 2020’de gerçekleşen toplantıda, politika faiz oranını ilk etapta 100 baz puan düşürerek %9,75 dolaylarına çekmiştir. Sonrasında bu oran yüzde 8,75'e indirilmiştir. Ayrıca 17 Mart, 31 Mart ve 17 Nisan 2020 tarihlerinde COVID-19’un ekonomik ve finansal yansımalarını kısıtlayıcı önlem paketleri oluşturulduğu ilan edilmiştir (TCBM, 2020).
- Bunlara ek olarak 100 milyar TL tutarında bir ekonomik paket açıklanmıştır. Bu, mali tedbirlerde 75 milyar TL'den (11,6 milyar dolar veya GSYİH'nın yüzde 1,5'i) ve kredi

garanti fonunun iki katına çıkarılması için 25 milyar TL'den (GSYİH'nın yüzde 3,8 milyarı veya yüzde 0,5'i) oluşmaktadır.

- TVF, Hazine bonusu ihraç ederek finanse edilen üç devlet bankasına GSYİH'nın yüzde 0,4'lük bir çekirdek sermayesini enjekte etmekle görevlendirilmesi açıklanan mali destek paketinin kapsamını oluşturmaktadır.
- Yabancı para mevduatlarına ilişkin zorunlu karşılıklar, kredi büyüme hedeflerine ulaşan bankalar için 500 baz puan indirilmiştir.
- İpotekler üzerindeki LTV limiti yüzde 80'den 90'a yükseltilmiştir.
- TCMB, 20 Mayıs'ta Türkiye ile Katar arasındaki ikili takas anlaşmasının genel sınırının 5 milyar ABD dolarından 15 milyar ABD dolarına yükseltildiğini açıklamıştır.
- Türkiye'de 2019 Aralık ayının sonunda 2,5 trilyon TL olan para arzı (M3) 15 Mayıs 2020 tarihinde 3 trilyon TL'ye yükselmiştir (TCMB, 2020).
- İhracat sektöründeki KOBİ'ler için yeni bir TL kredilendirme tesisi kurulmuştur. İhracatçıların stok finansmanı, mevcut ve yeni ihracat reeskont kredileri için vadeleri uzatarak desteklenmektedir.
- İkinci bir TCMB önlem paketi (31 Mart), devlet tahvillerinin açık alımlarının artmasına izin vermiş ve varlık havuzunu TCMB işlemlerinde teminat olarak kullanmak üzere genişletmiştir.
- TCMB'nin üçüncü bir tedbir paketi, Açık Piyasa İşlemleri yoluyla TCMB'nin fonlaması için üst limiti artırmış ve ana bayi bankalarının piyasa derinliğini korumak, para politikası iletim mekanizmasını güçlendirmek ve Birincil Bayilik sistemini desteklemek üzere TCMB'ye doğrudan egemen tahvil satışlarını düzenlemiştir. İpotekler üzerindeki LTV limiti yüzde 80'den 90'a yükseltilmiştir.
- TCMB, 20 Mayıs'ta Türkiye ile Katar arasındaki ikili takas anlaşmasının genel sınırının 5 milyar ABD dolarından 15 milyar ABD dolarına yükseltildiğini açıklamıştır.
- Türkiye'de 2019 Aralık ayının sonunda 2,5 trilyon TL olan para arzı (M3) 15 Mayıs 2020 tarihinde 3 trilyon TL'ye yükselmiştir (TCMB, 2020).

4. YÖNTEM

Çalışmanın gerekliliğini belirtmek için öncelikle gerekli literatür taraması yapılarak konunun çerçevesi oluşturulmuştur. Literatür taramasının ardından makroekonomik değişkenlere ait sayısal verilerin toplanması TCMB ve Türkiye Bankalar Birliği resmi sitelerinden elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler gerekli çerçeve oluşturulduktan sonra Word ve excell programları kullanılarak grafik haline dönüştürülmüştür. Araştırmada izlenen yöntemi şöyle sıralamak mümkündür:

- Literatür taraması,
- Araştırmanın amacının belirlenmesi,
- TCMB ve TBB resmi sitelerinden veri toplanması,

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- Elde edilen verilerin grafiğe dönüştürülmesi,
- İstatistiksel analizlerin yapılması,
- Sonuçların değerlendirilmesi.

Bu çalışmada Merkez Bankasının uygulamış olduğu genişleyici para politikasının makro ekonomik değişkenler üzerinde ne gibi değişimlere neden olduğunu belirleyebilmek için literatür taraması ve grafik yöntemi kullanılmıştır. Grafikler, literatür araştırmasının ardından çalışmanın amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. Grafik çalışmasını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Türkiye Bankalar Birliği(TBB) resmi sitelerinde yayınlanan verilerle desteklenecektir. Veri aralığını verilerin elde edilmesine yönelik zaman kısıtlaması göz önünde bulundurularak belirlenmiş ve içinde bulunduğumuz COVID-19 sürecini en iyi yansıtabilecek şekilde belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle veri aralığını 2010 ve 2020 yıllarındaki 3 aylık veri seti oluşturmaktadır.

5. PARASAL GENİŞLEMENİN SEÇİLMİŞ DEĞİŞKENLERE ETKİSİ (2010-2020)

Parasal genişlemenin seçilen makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri bu başlık altında grafik yardımıyla ortaya konulacaktır.

Tablo 2: Seçilmiş değişkenler (1)

	M3 Para arzı Bin TL	Vadesiz Mevduatlar(Bin tl)	Kredi Hacmi(Bin TL)	Dolar Kuru Seviyesi (Alış)
2010-Q1	534,197,625.10	71,603,908.20	361,307,320.00	1.50
2010-Q2	557,691,061.30	76,617,288.50	399,140,755.00	1.53
2010-Q3	571,710,810.60	80,956,557.00	426,959,902.00	1.51
2010-Q4	615,442,858.06	90,843,666.77	483,818,493.00	1.46
2011-Q1	643,048,072.00	88,989,938.60	513,524,109.00	1.57
2011-Q2	673,338,126.56	97,148,930.00	566,856,269.00	1.56
2011-Q3	698,058,593.57	105,019,345.60	616,238,426.00	1.73
2011-Q4	708,766,692.76	111,707,114.96	639,126,816.00	1.83
2012-Q1	709,526,934.63	103,039,780.60	659,743,743.00	1.79
2012-Q2	735,844,398.18	113,397,774.60	700,578,755.00	1.80
2012-Q3	759,424,016.30	117,503,977.50	721,028,089.00	1.80
2012-Q4	783,455,097.71	126,864,863.40	759,762,194.00	1.79
2013-Q1	806,033,290.52	126,785,737.00	802,055,367.00	1.78
2013-Q2	849,475,872.57	140,881,871.00	891,250,796.00	1.84
2013-Q3	903,561,054.43	148,901,125.00	956,996,392.00	1.97
2013-Q4	948,561,344.63	163,034,993.00	1,018,735,495.00	2.03
2014-Q1	965,242,046.59	156,466,652.00	1,054,659,351.00	2.22
2014-Q2	985,377,927.18	165,869,934.37	1,090,914,322.00	2.11
2014-Q3	1,038,568,396.68	177,352,031.00	1,149,227,961.00	2.16
2014-Q4	1,060,136,917.03	182,893,783.00	1,209,005,135.00	2.26

2015-Q1	1,117,361,795.61	186,241,098.00	1,287,325,305.00	2.46
2015-Q2	1,165,738,406.30	204,972,431.90	1,361,832,244.00	2.67
2015-Q3	1,250,247,040.97	220,967,397.00	1,437,654,290.00	2.84
2015-Q4	1,232,282,803.93	219,794,908.00	1,452,160,856.00	2.91
2016-Q1	1,264,541,038.89	224,629,658.49	1,468,915,369.00	2.94
2016-Q2	1,305,664,385.22	239,107,950.84	1,522,248,065.00	2.89
2016-Q3	1,346,519,416.41	235,745,734.00	1,573,027,672.00	2.96
2016-Q4	1,452,354,433.00	271,447,601.00	1,686,908,873.00	3.28
2017-Q1	1,494,420,506.19	289,246,948.00	1,782,745,072.00	3.69
2017-Q2	1,562,194,358.17	304,732,820.00	1,869,898,793.00	3.58
2017-Q3	1,613,206,679.90	315,857,875.00	1,942,097,283.00	3.51
2017-Q4	1,686,379,871.92	332,128,244.00	2,045,329,483.00	3.80
2018-Q1	1,744,515,345.07	330,937,049.00	2,133,194,675.00	3.81
2018-Q2	1,875,337,445.42	380,236,771.32	2,283,353,775.00	4.37
2018-Q3	2,077,795,641.62	419,357,426.16	2,488,466,043.00	5.58
2018-Q4	1,994,691,011.64	390,567,578.78	2,304,027,778.00	5.52
2019-Q1	2,172,575,702.83	455,102,917.95	2,417,936,334.00	5.36
2019-Q2	2,254,588,885.63	481,038,049.59	2,447,479,186.00	5.87
2019-Q3	2,354,207,251.33	513,752,080.36	2,447,373,465.00	5.67
2019-Q4	2,557,050,377.75	578,167,741.85	2,564,868,622.00	5.79

Kaynak: TCMB

Tablo 3: Seçilmiş değişkenler (2)

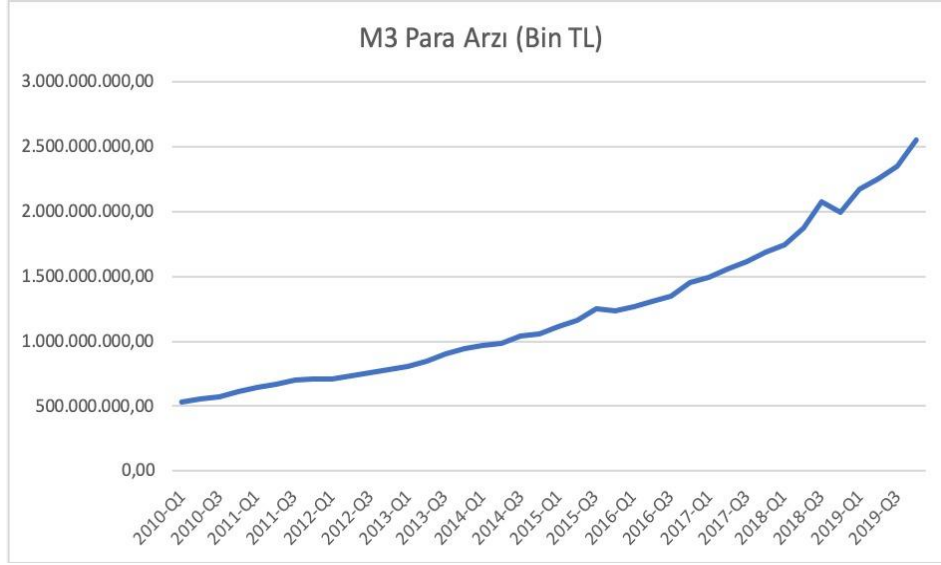
Politika Faizi	Enflasyon Verisi (2003=100 TÜFE)	M1 Para Arzı(Bin TL)	Repo ve Menkul Kıymetler (Bin T)	Doğrudan Yatırımlar(milyon ABD doları)	TCMB Reverz Artışı/Azalışı
	%9.56	107,251,257.10	29,992,961.00	23,763.00	72,398.00
	%8.37	115,851,149.30	28,505,606.00	24,263.00	74,769.00
	%9.24	122,460,524.60	28,986,573.00	24,550.00	80,432.00
	%6.4	135,190,567.17	32,063,547.89	23,962.00	85,960.00
6.25	%3.99	134,803,659.30	33,702,157.70	24,904.00	91,469.00
6.25	%6.24	146,544,471.00	36,052,369.56	25,174.00	98,102.00
5.75	%6.15	156,850,125.10	37,208,229.47	25,497.00	93,601.00
9.04	%10.45	161,212,849.76	37,915,736.00	28,294.00	88,218.00
9.75	%10.43	150,830,240.20	42,577,712.43	30,581.00	91,347.00
9.02	%8.87	164,647,678.80	45,828,494.38	30,794.00	95,488.00
5.84	%9.19	172,412,084.50	47,400,631.80	31,427.00	112,089.00

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

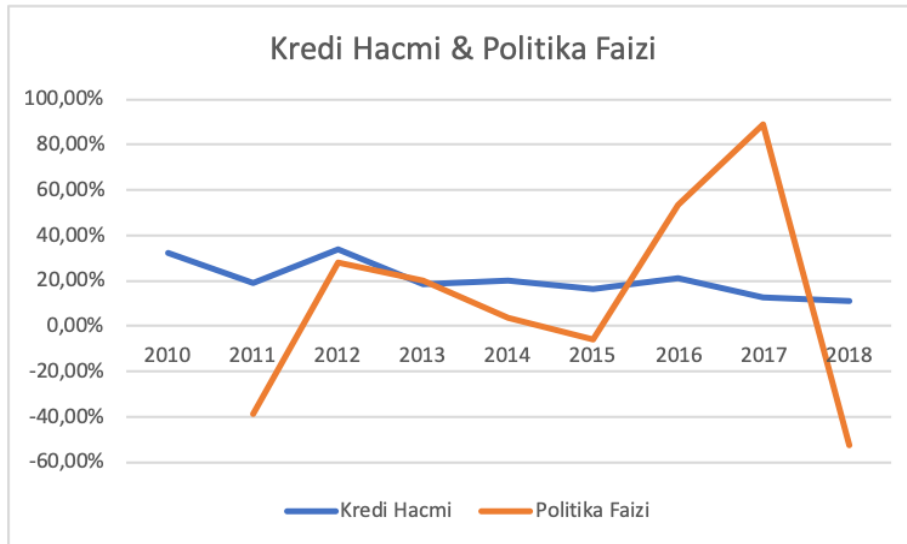
5.55	%6.16	179,934,551.50	44,285,341.21	31,378.00	120,290.00
5.96	%7.29	181,554,602.10	48,588,138.42	32,066.00	126,687.00
5.11	%8.3	202,556,310.60	49,690,507.97	32,803.00	122,565.00
6.45	%7.88	215,687,039.20	44,843,693.23	33,251.00	131,060.00
7.10	%7.4	229,260,426.60	46,544,080.03	33,660.00	132,874.00
10.27	%8.39	225,483,545.70	49,009,016.89	34,843.00	126,528.00
8.82	%9.16	237,360,942.57	49,583,547.61	35,960.00	132,552.00
8.72	%8.86	257,420,326.70	49,748,333.98	38,093.00	134,424.00
8.51	%8.17	258,287,261.10	49,688,326.93	39,933.00	126,448.00
8.00	%7.61	267,341,539.90	53,289,587.71	41,003.00	123,422.00
8.59	%7.20	291,406,058.20	52,317,217.10	41,856.00	119,909.00
8.96	%7.95	318,856,894.20	49,776,609.77	43,578.00	117,931.00
8.81	%8.81	311,646,835.70	46,118,950.23	36,248.00	113,251.00
8.90	%7.46	317,930,518.59	48,704,293.13	37,013.00	114,041.00
8.21	%7.64	343,949,209.14	48,593,595.63	37,843.00	120,369.00
7.78	%7.28	347,557,640.70	50,103,184.64	38,492.00	117,846.00
8.31	%8.53	382,724,830.50	52,079,482.31	39,463.00	106,101.00
11.35	%11.29	401,641,560.80	52,610,136.87	40,299.00	105,678.00
11.98	%10.90	422,259,934.90	50,788,788.65	41,161.00	108,708.00
11.99	%11.20	434,336,257.90	55,264,158.49	41,287.00	111,943.00
12.75	%11.92	450,620,263.90	63,982,552.29	46,999.00	107,651.00
12.75	%10.23	450,938,667.70	71,537,626.91	48,158.00	110,046.00
17.77	%15.39	514,869,270.72	74,750,717.00	49,022.00	98,400.00
24.01	%24.52	558,620,465.16	63,594,378.45	49,799.00	84,655.00
24.06	%20.30	509,674,310.78	65,783,072.33	46,188.00	91,930.00
25.50	%19.71	575,769,613.65	94,439,175.60	46,683.00	96,241.00
23.86	%15.72	610,649,495.29	106,804,434.33	47,673.00	96,397.00
16.31	%9.26	651,755,367.06	105,537,616.12	48,191.00	101,706.00
11.43	%11.84	721,824,719.25	127,128,841.30	49,067.00	106,319.00

Kaynak: TCMB

Şekil 1: 2010-2020 M3 Para Arzında Yaşanan Değişim

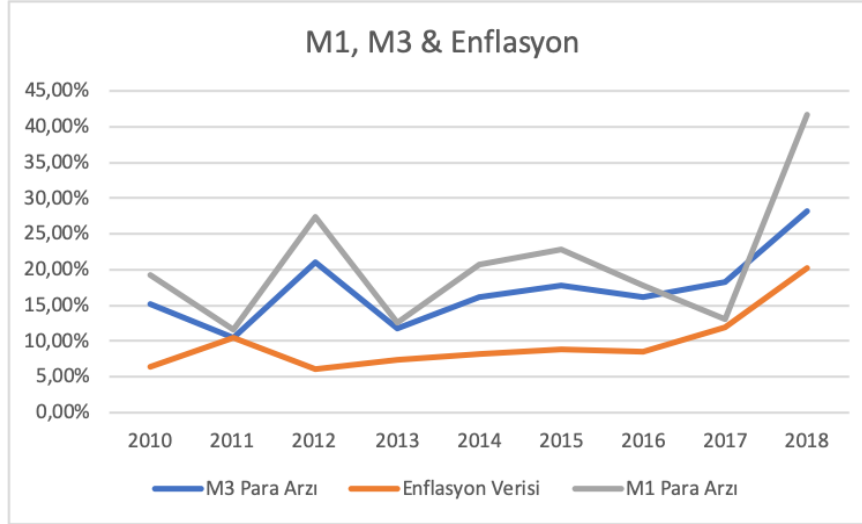
Para arzında 2015'in üçüncü çeyreğine kadar dalgalı bir artış yaşanmış ancak 2015 üçüncü çeyrekte düşüş olduğu görülmektedir. Sonrasında dalgalı artış eğilimi devam etmiş, 2018'in son çeyreğinden sonra düşüş yaşanmış 2019 birinci çeyrek sonrası bu düşüş yerini dalgalı yükselişe bırakmıştır.

Şekil 2: Politika Faizi ve Kredi Hacmi Arasındaki İlişki

Grafığe göre; 2011 yılında politika faiz oranı negatif iken kredi hacminde bir önceki yıla göre azalma meydana gelmiştir. 2011-2012 yılı arasında politika faizinde ve kredi hacminde yükselme meydana gelmiştir. 2012-2015 yılları arasında bu artış yerini dalgalı bir düşüşe bırakmıştır. Ancak 2015 yılında politika faiz oranında ciddi bir artış yaşanırken kredi hacmi

dalgalı seyrine düşük artışlarla devam etmiştir. 2017 yılında politika faiz oranı keskin bir yükselişle %82 seviyelerine ulaşırken aynı yılda kredi hacminde düşüş meydana gelmiştir. 2017 yılından sonra politika faizinde keskin bir düşüş yaşanırken kredi hacminden de daralma olduğu görülmektedir. 2018 yılında politika faizi negatif değerlere ulaşmış ve kredi hacmi daralma eğilimine devam etmiştir. Buradan hareketle politika faizi ile kredi hacmi arasında pozitif yönlü bir hareket olduğunu söyleyebiliriz.

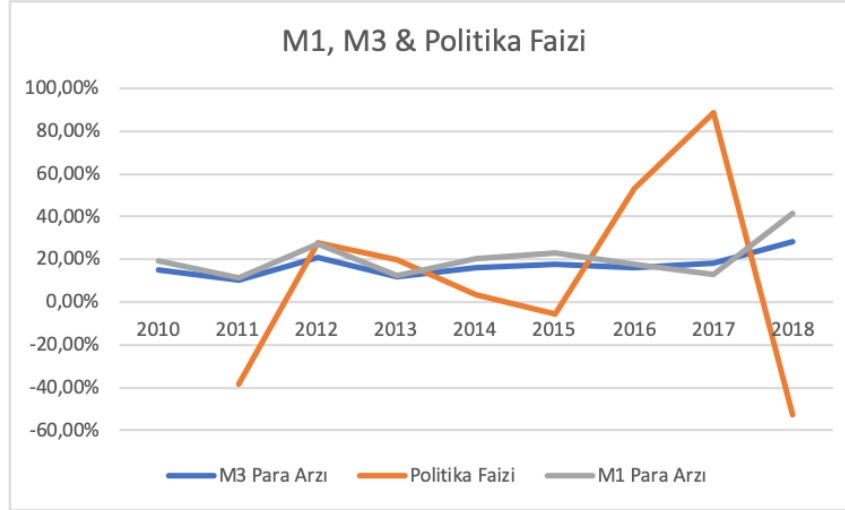
Şekil 3: Para Arzı ve Enflasyon Arasındaki İlişki

M1 ekonomideki nakit para, vadesiz mevduat ve çeklerin toplamıdır.

M2=M1+Vadeli Mevduat

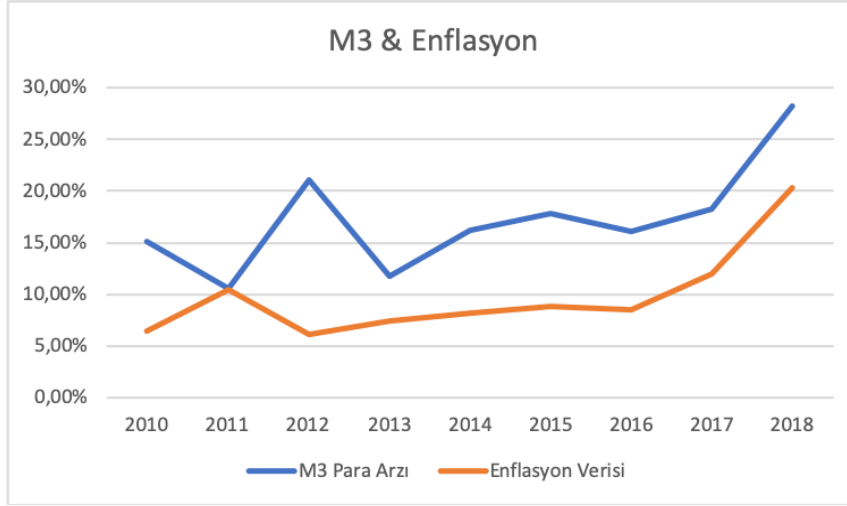
M3, en geniş para arzıdır. M2 + Repo + Para piyasası fonları + İhraç edilen menkul kıymetler

Grafiğe göre; 2010 yılında enflasyon %5 dolaylarındayken M3 %15, M1 %19 seviyelerinde. 2011 yılında M3 ve M1 de düşüş yaşanırken enflasyon oranında yaklaşık %6'lık bir artış yaşanmıştır. 2012 yılına bakıldığında M3' te yaklaşık %12'lik bir artış ve M1' de yaklaşık %17'lik bir artış yaşanırken enflasyonda yaklaşık %5 oranında gerileme söz konusudur. 2013 yılında tam tersi hareketlilik yaşanmış, M3 ve M1'de düşüş yaşanırken enflasyon yükselişe geçmiştir. 2013-2016 yılları arasında her üç değişkende de dalgalı bir iniş çıkış yaşanmıştır. 2017 yılında M3 te bir önceki yıla göre keskin bir düşüş meydana gelirken M1 de küçük bir düşüş söz konusudur. 2017 yılından sonra her üç veride de yükseliş olduğu görülmektedir. 2017 yılına kadar para arzı (M3 ve M1) ile enflasyon arasında negatif yönlü bir hareket söz konusudur. Buna ek olarak M3 ve M1 arasında tüm yıllarda pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

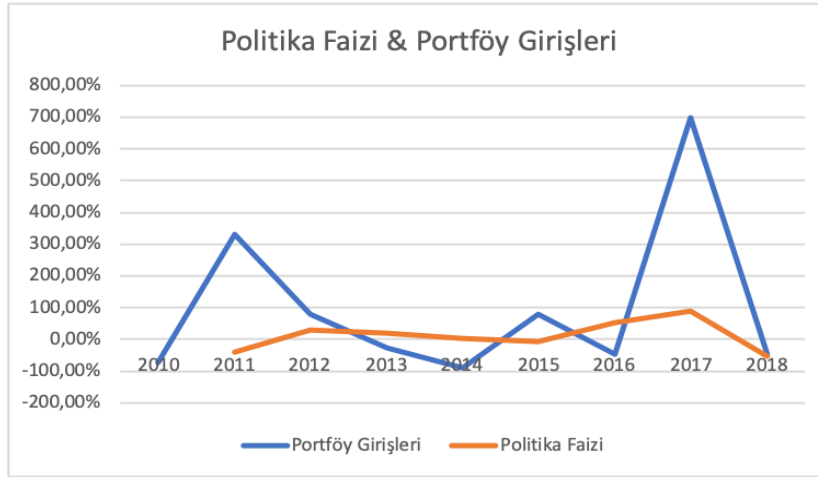
Şekil 4: Para Arzı ve Politika Faizi Arasındaki İlişki

Grafiğe göre; 2011 yılında M3 ve M1 de yaklaşık %10'luk bir azalma meydana gelmiş, politika faiz oranı ise negatif değerlere sahiptir. 2012 yılında ise para arzında (m3 ve m1) artış yaşanırken politika faiz oranında da yaklaşık %60'lık ciddi bir artış yaşandığı görülmektedir. 2012-2015 yılları arasında m3 ve m1'de dalgalı bir hareketlilik yaşanırken politika faiz oranında genellikle aşağı yönlü dalgalı bir hareketlilik görülmektedir. Ancak 2015 yılına gelindiğinde politika faiz oranında keskin bir düşüşün olduğu görülmektedir. Buna ek olarak para arzında küçük bir artışın olduğu da görülmektedir. 2015-2017 yılları arasında politika faiz oranında sürekli bir artış yaşanmış ve 2017 yılında yaklaşık %83 dolaylarına çıkarak 2010-2018 arasındaki zaman diliminde en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. M3 ve M1'de ise aşağı yönlü hareketlilik söz konusudur. 2017 yılından sonra ise politika faiz oranında keskin bir düşüş yaşanmış ve 2018 yılında yaklaşık %-55 dolaylarına gerilemiştir. Bunu takiben M3 ve M1 para arzında yukarı yönlü hareketlilik başlamıştır. 2011-2013 yılları arasında Para arzı değişkenleri ile politika faizi arasında pozitif yönlü bir hareketlilik yaşanırken 2013 yılından sonra bu ilişki negatife dönmüştür.

Şekil 5: Para Arzı ve Enflasyon Arasındaki İlişki

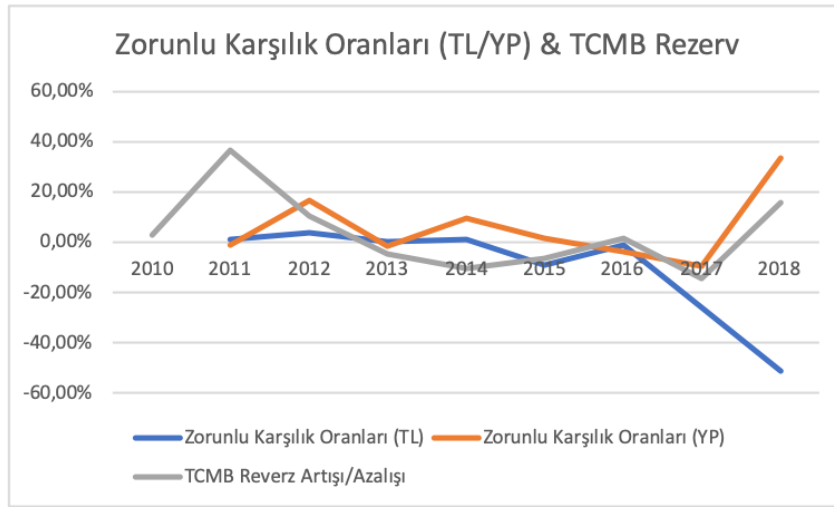
Grafiğe göre; 2011 yılında M3 para arzında yaklaşık %5’lik bir düşüş yaşanırken enflasyonda ise yaklaşık %5’lik bir artışın olduğu net olarak görülmektedir. 2012 yılında ise M3 para arzında yükselme yaşanırken enflasyonda gerileme söz konusudur. 2012 yaşanan keskin yükselmenin aksine 2013 yılında M3 para arzında keskin bir düşüş olduğu dikkat çekmektedir. Enflasyon ise artış yönlü eğilim göstermektedir. 2013-2015 yılları arasında M3 para arzında dalgalı bir hareketlilik yaşanırken enflasyonda küçük artışlar görülmektedir. 2015-2018 yılları arasında M3 para arzı ve enflasyon aynı yönde hareketlilik göstererek sürekli bir artış yaşanmıştır.

Şekil 6: Politika Faizi ve Portföy Girişleri Arasındaki İlişki

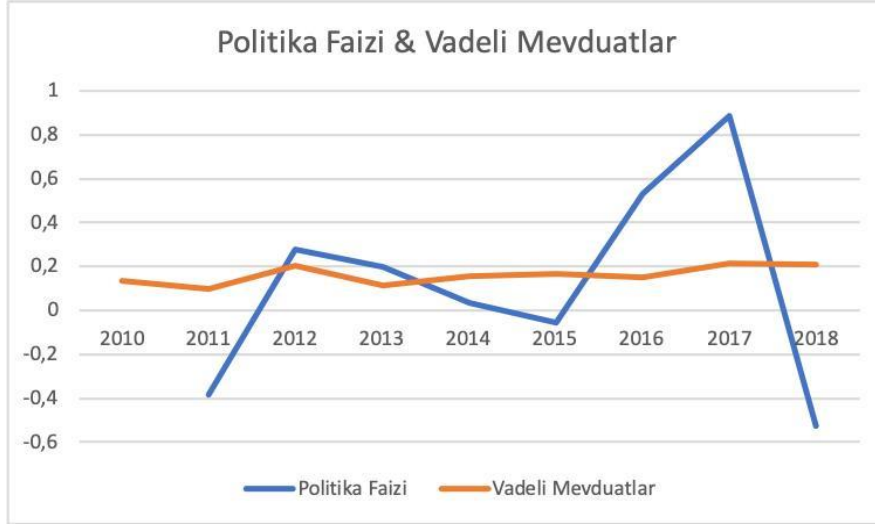
Grafiğe göre; grafiğe ilk bakışta portföy girişlerinde keskin düşüş ve yükselişlerin olduğu dikkat çekmektedir. 2010 yılında negatif olan portföy girişleri 2011 yılında keskin bir artış göstererek %300 dolaylarına çıkmıştır. Aynı yıl politika faizi oranı ise negatif değerlere sahiptir. 2011-2014 yıllarında portföy girişleri sürekli aşağı yönlü hareket etmiş, politika faiz oranı ise yukarı yönlü hareket etmiştir. 2014 yılına bakıldığında ise portföy girişlerinde ciddi

bir düşüşün yaşandığı ve 2010 yılında ki negatif (-100,00%) değerlere gerilediği görülmektedir. 2015 yılında portföy girişlerinde artış yaşanırken politika faiz oranında düşüş meydana gelmiştir. 2016 yılında ise politika faiz oranında artış yaşanmış ancak portföy girişlerinde düşüş olmuştur. 2016 yılından sonra portföy girişleri önemli bir artışla 2010-2018 yılları arasında ki tepe değerlere ulaşmıştır (700,00%). Aynı yıllarda politika faiz oranında ise yukarı yönlü hareketlilik olduğu görülmektedir. Ancak 2017 yılında olan keskin yükseliş 2017 yılından sonra her iki değişken için yerini keskin bir düşüşe bırakarak eksi seviyelere düşüş yaşanmıştır. 2010-2016 yıllarına kadar politika faizi ve portföy girişleri arasında negatif (ters) yönlü hareketlilik görülürken bu ilişki 2016'dan sonra yerini pozitif(aynı) hareketliliğe bırakmıştır.

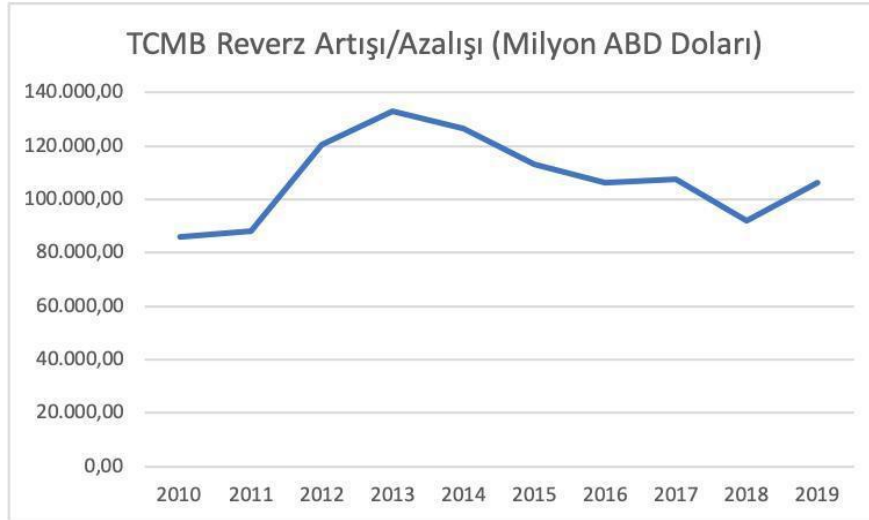
Şekil 8: Zorunlu Karşılık Oranları ve TCMB Rezerv Arasındaki İlişki

Grafiğe göre; 2011 yılında bir önceki yıla göre TCMB rezervlerinde artış yaşanmıştır. 2012 yılının TCMB Rezervlerinde azalış meydana gelirken zorunlu karşılık oranlarında (TL ve YP) artış yaşanmıştır. 2013 yılında TCMB rezervleri azalış eğimini devam ettirirken karşılık oranlarında da düşüş gözlemlenmektedir. 2014 yılında TCMB rezerv oranı düşüşüne devam ettirirken karşılık oranlarında yükselme görülmektedir. 2014-2016 yılları arasında TCMB rezerv oranında artış görülürken, 2014-2017 yılları arasında YP cinsinden zorunlu karşılık oranında sürekli bir düşüş yaşanmış, TL cinsinden zorunlu karşılık oranında ise 2016 yılına kadar dalgalanma söz konusu iken 2016 yılından sonra keskin bir sürekli düşüş yaşandığı görülmektedir. TL cinsinden zorunlu karşılık oranının aksine 2017 sonrası YP cinsinden zorunlu karşılık oranında ve TCMB rezerv oranında artış olduğu görülmektedir. 2011 yılı TCMB'nin 2010-2018 zaman aralığında en fazla rezerv oranına sahip olduğu yıl olarak dikkat çekmektedir. Buna karşılık bu zaman diliminde 2017 yılı ise en düşük rezerv oranına sahip olduğu yıl olarak göze çarpmaktadır.

Şekil 9: Politika Faizi ve Vadeli Mevduatlar Arasındaki İlişki

Grafiğe göre; İlk bakışta vadeli mevduatlarda fazla dalgalanma yaşanmazken politika faizinde ki keskin iniş ve çıkışlar dikkat çekmektedir. Buna göre, 2011 yılında vadeli mevduatlarda bir önceki yıla düşüş yaşandığı, politika faiz oranının ise negatif olduğu görülmektedir. 2012 yılında ise politika faizinde belirgin bir artış yaşanmış ve aynı şekilde vadeli mevduatta da artış söz konusudur. 2013 yılında bir önceki yıla göre her iki değişkende de azalış olmuştur. 2013-2015 yılları arasında politika faizinde sürekli düşüşler yaşanırken vadeli mevduatın seyrinde fazla değişiklik olmadan stabilitesini korumuştur. 2015-2017 yılları arasında politika faizinde artışlar yaşanmış, ancak 2017 sonrası bu artış yerini keskin bir düşüşle negatifliğe bırakmıştır.

**Şekil 10: TCMB 2010-2020 Yılları Arasında Rezerv Artış ve Azalışı
(Milyon ABD Doları)**

TCMB ABD Doları rezerv oranında 2010-2013 yılları arasında sürekli bir artış yaşanmıştır. 2013 yılı ABD Dolarının rezerv olarak en fazla oranda (yaklaşık 135.000,00) tutulduğu yıl

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

olmuştur. 2013 yılından sonra rezerv oranında ki bu yükseliş 2016 yılına kadar yerini azalışa bırakmıştır. 2016 yılından sonra tekrar bir artış yaşanmış ancak bu artış uzun vadeli olmamış ve 2017 yılı sonrası tekrar azalma yaşanmıştır. 2018 yılında ki azalma sonrasında yerini tekrar artışa bırakmıştır.

6. SONUÇ

Covid-19 salgını sebebi ile başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkenin ekonomisi resesyona girmiştir. Bu durumun ekonomik küçülmelere neden olacağı tahmin edilmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri ise üretimde yaşanan aksamalar ve tüketici davranışlarında yaşanan değişimlerdir. Büyük çaplı aksamaların ve dalgalanmaların yaşanmasın da ise COVID-19 Krizinin 2008 krizi ve diğer büyük krizlerden farklı olarak geçmişte olduğundan daha farklı bir ortamda dünyayı yakalamasıdır. Dünya çok daha entegredir ve ülkeler birbirine bağlı durumdadır. Mevcut kriz küresel bir salgındır tedarik zincirleri boyunca yayılma etkileri yaratıyor.

Bu süreçte ülkelerin yönedikleri en belirgin ortak politika parasal genişleme olmuştur. Sektöre uğrayan sektörlerdeki işveren ve çalışanların refah düzeyinin korunabilmesi adına Türkiye’de de diğer birçok tedbirin yanı sıra parasal genişleme stratejisi uygulanmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de 2019 Aralık ayının sonunda 2,5 trilyon TL olan para arzı (M3) 15 Mayıs 2020 tarihinde 3 trilyon TL’ye yükselmiştir. Genişleme politikasının diğer ekonomik veriler üzerinde etkisi olması da kaçınılmazdır. Bu açıdan çalışmada parasal genişlemenin diğer makroekonomik değişkenler üzerinde etkileri tespit ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda politika faizi ve kredi hacmi arasındaki ilişki, para arzı ve enflasyon arasındaki ilişki, para arzı ve politika faizi arasındaki ilişki, para arzı ve enflasyon arasındaki ilişki, politika faizi ve portföy girişleri arasındaki ilişki, zorunlu karşılık oranları ve TCMB rezerv arasındaki ilişki, politika faizi ve vadeli mevduatlar arasındaki ilişki, TCMB 2010-2020 yılları arasında rezerv artış ve azalışı ile ilgili veriler TCMB’den analiz edilmiştir. 2010’un ikinci yarısından sonra TCMB, para politikası uygulamalarında amaç çeşitliliğine giderek fiyat istikrarının yanında, kredi genişlemesi ve cari açığı kontrol altına alma amacını ön plana çıkaran finansal istikrarı da dikkate almaya başlamıştır. Bu bağlamda TCMB, makro ihtiyati politikalar olarak ifade edilen ve politika faiz oranının yanında, likidite yönetimi, zorunlu karşılık oranı, faiz koridoru, rezerv opsiyon mekanizmasından oluşan bir politika araç setini aynı anda kullanmayı tercih etmiştir Ancak araştırma bulguları, Ocak 2010- Mayıs 2020 döneminde parasal genişleme sürecinin finansal istikrarsızlığı önlemede yetersiz kaldığını ve enflasyona da artırdığını göstermektedir. Para politikası enflasyon üzerinde güçlü bir araç olmasına rağmen, bazen beklenmedik veya istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Para otoritelerinin doğru zamanlama, doğru politika araçları ile karar alması ve politika uygulamalarında daha başarılı olması merkez bankalarının bağımsızlığı ile yakından ilgilidir.

Ancak ekonomik kriz dönemlerinde merkez bankalarının bağımsızlığını koruması da zorlaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aizenman, J., & Lee, J. (2005). International reserves: precautionary versus mercantilist views, theory and evidence (NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, Issue March).
- Aizenman, J., & Sun, Y. (2009). The financial crisis and sizable international reserves depletion: From 'fear of floating' to the 'fear of losing international reserves'? In NBER Working Paper 15308 (Vol. 24).
- Aslan, N., Terzi, N., & Siampan, E. (2014). Türkiye'de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Büyüme Ve Reel Döviz Kuru İle İlişkisi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(10), 15–32. <https://doi.org/10.14784/jfrs.2014104497>
- BBC. (2020). Koronavirüs salgını - OECD: Koronavirüsün yarattığı ekonomik kriz şimdiden 2008 finansal krizinden daha büyük. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52003753>
- Cambazoğlu, B., & Karaalp, H. S. (2012). Parasal Aktarım Mekanizması Döviz Kuru Kanalı: Türkiye Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F*, 19(2), 53–66.
- Eroğlu, N., Eroğlu, İ., & Oktar, S. (2013). 2008 Global Finansal Krizi, Parasal Aktarım Kanalları Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) Deneysel Politika Çabaları. *M.U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(2), 1–28. <https://doi.org/10.14780/iibdergi.201324457>
- FED. (2020). Recent balance sheet trends. https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/bst_recenttrends.htm
- Fleming, M. J. (1962). Domestic Financing Policies under Fixed and Floating Exchange Rates. *IMF Staff Papers*, 9, 369–380.
- Fornaro, L., & Wolf, M. (2020). Covid-19 Coronavirus and Macroeconomic Policy : Some Analytical Notes. March, 1–8.
- Gedikli, A. (2017). Monetary Transmission Mechanism : An Overview Explanation. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 472–517.
- Green, D., King, R., & Miller-Dawkins, M. (2010). The Global Economic Crisis and Developing Countries. In *Oxfam International Research Report (Issue January 2010)*. <https://doi.org/10.32418/rfs.2010.258.1933>
- Gülcan, Y., & Bilman, M. E. (2005). The effects of budget deficit reduction on the exchange rate. *1st International Conference on Business, Management and Economics*, 2–9.
- Karras, G. (1999). Monetary policy and the exchange rate: The role of openness. *International Economic Journal*, 13(2), 75–88. <https://doi.org/10.1080/101687399000000038>

- Kesbiç, C. Y., Baldemir, E., & Bakımlı, E. (2005). Bütçe Açıkları İle Parasal Büyüme Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 81–98. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Liviatan, N. (1981). Monetary Expansion and Real Exchange Rate Dynamics. *Journal of Political Economy*, 89(6), 1218–1227. <https://doi.org/10.1086/261030>
- Meissner, B. (2007). The Foreign Exchange Market. In *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets* (8th ed., pp. 127–131). Pearson. <https://doi.org/10.2307/j.ctvpj7cjr.19>
- Mussa, M. (1977). *The Exchange Rate, The Balance Of Payments and Monetary and Fiscal Policy Under A Regime of Controlled Floating*. University of Rochester, Rochester, New York, USA.
- Obstfeld, M., Shambaugh, J. C., & Taylor, A. M. (2010). Financial stability, the trilemma, and international reserves. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2(2), 57–94. <https://doi.org/10.1257/mac.2.2.57>
- Oktar, S., Eroğlu, N., & Eroğlu, İ. (2013). 2008 Global Finans Krizi, Parasal Aktarım Kanalları Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) Deneysel Politika Çabaları. *M.U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(2), 1–27. <https://doi.org/10.14780/iibdergi.201324457>
- Oktay, B., Öztunç, H., & Serin, Z. V. (2016). Determinants of Gold Reserves: An Empirical Analysis for G-7 Countries. *Procedia Economics and Finance*, 38(October 2015), 8–16. [https://doi.org/10.1016/s2212-5671\(16\)30172-1](https://doi.org/10.1016/s2212-5671(16)30172-1)
- Öniş, Z. (2010). Multiple faces of the “new” Turkish foreign policy: Underlying dynamics and a critique. In *GLODEM* (Vol. 13, Issue 1).
- Öniş, Z., & Kutlay, M. (2020). The Global Political Economy of Right-wing Populism: Deconstructing the Paradox. *The International Spectator*, 1–19.
- Ozili, P. K., & Arun, T. (2020). Spillover of COVID-19: Impact on the Global Economy. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3562570>
- Redwood, J. (2020). Coronavirüs ve küresel borsalar üzerindeki etkisi. *Money Observer*.
- Sarah Hansen. (2020). Fed Injects \$1.5 Trillion To Prop Up Crashing Markets. <https://www.forbes.com/sites/sarahhansen/2020/03/12/fed-injects-15-trillion-to-prop-up-crashing-markets/#e2d972c6adbf>
- Serin, Z. V., Arıcan, E., & Yücememiş, B. T. (2018). Küresel Kriz Sonrası Seçilmiş Merkez Bankalarının Altın Rezerv Politikalarındaki Değişim: Mukayeseli Bir Analiz. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2018*.
- Serin, Z. V., Öztürk, O., Kanuşağı, İ., & Özcan, C. (2020). IS THE USA POLITICAL AND ECONOMIC STRENGTH ARISING FROM DOLLARS SUSTAINABLE? *JOURNAL OF INSTITUTE OF ECONOMIC DEVELOPMENT AND SOCIAL RESEARCHES*, 6(22), 114–128.
- Şişman, M. (2006). Parasal Kriz Teorileri ve Gelişmekte Olan Ülkeler. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(1), 15–35.
- Taylor, J. B. (2000). The Monetary Transmission Mechanism and the Evaluation of Monetary Policy Rules. In *Working Papers Central Bank of Chile* (Vol. 23, Issue 5).

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- TCMB. (2020). Koronavirüsün Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirler. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Koronavirus>
- TCMB. (2012). TCMB Bülten. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/aa4c238c-7272-4d52-811b-8dc0ccb54fb2/Bulten28.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-aa4c238c-7272-4d52-811b-8dc0ccb54fb2-m3fB9BK>
- TCMB. (2020). Haftalık Para ve Banka İstatistikleri. https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/173b7dec-d6c6-4727-9f51-82e0f4138560/Para_Banka.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-173b7dec-d6c6-4727-9f51-82e0f4138560-n7aSsL7
- TCMB. (2020). İnşaat Sektörü Analizi: Koronavirüs Salgınından Sonrası Nasıl bir Dünya ve Türkiye ? Dünya Türkiye İnşaat Sektörü. Türkiye Müteahhitler Birliği.

EXPLORING THE CONNECTION BETWEEN CORONA CRISIS AND THE U.S. LABOR MARKET: A PRELIMINARY VIEW

Dr. Suzan Odabasi

Usak University, Department of Economic, Faculty of Economics and Administrative Sciences.
Usak-Turkey

Ph.D. Auburn University, Applied Economics, Department of Agricultural Economics and Rural
Sociology, Auburn, AL-USA

Abstract: Besides the impact of coronavirus on public health, it also has significant effects on the world economy. As a result of rapid spread of coronavirus, it is likely to see the significant economic consequences in the U.S. economy and labor market. Statistics released by the Bureau of Labor Statistics (BLS) show that the unemployment rate increased sharply over the first four months by reaching %14.7. Additionally, more than 20 million Americans applied for unemployment benefits in the first quarter of the year 2020. These statistics show that the American economy faced with the biggest job losses since the 2008 Financial crisis. This study provides a preliminary review about the connection between well-being of people, the U.S. labor market and welfare payments. The findings show the younger workers are more likely to lose their job while those aged more than 55 see a barely increase in the unemployment rate. Also, African American and Hispanic populations are impacted more than any other demographic groups.

Key words: Pandemic, well-being, unemployment rate, COVID-19

Jel Classification: E24, E27, J63

1. INTRODUCTION

COVID-19 has become the most important deadly infectious disease of 2020. The COVID-19 virus started in the Chinese city of Wuhan, the capital city of Hubei. From 31 December 2019 to 09 May 2020, about four million cases of COVID-19 and 274 290 deaths have been reported from Africa, Asia, America, Europe, and Oceania (Agency of the European Union, 2020).

As a result of rapid spread of the virus in 187 countries and territories and the sharp reduction in economic activities, several researchers focused on the connection between coronavirus crisis and its impact on the economy. Coronavirus was an unexpected shock for many countries and

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

their economies. One of the most important negative effects is seen on the U.S. labor market with a sharp rise on the unemployment rates and a very high application for unemployment benefits. The economist's expectation is reaching 20% which is not seen since The Great Depression. A recent statistic from the labor market data released by the U.S. Bureau of Labor Statistics (BLS) reflects the economic consequences of the coronavirus pandemic. More than 33 million American with unemployment statuses made claims in two months. Then, the official unemployment rate reached to 14.7% (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2020). The household survey analysis the changes in labor force statuses and unemployment rates. Also, the survey measures the unemployment rate and labor force statistics for different demographic groups and different industries. According to the last BLS report on the unemployment rate, more than seven million people lost their job in two months and the unemployment rate increased more than 10 percent point. While one can see the higher unemployment rates in almost each industry, the highest job losses are mostly in leisure and hospitality related industries (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2020).

A better understanding of the connection between pandemic and labor market is important to implement more productive policies to prevent economic shocks. Therefore, this study discusses the impact of Coronavirus / Covid-19 crisis across the industries and demographic groups in the USA. The remainder of this paper is organized as follows: Section 1 provides a review of literature on Coronavirus crisis and its economic impacts. Section 2 presents the latest statistics on the U.S. labor market and explains the data. Section 3 discusses the results and includes the conclusion.

2. LITERATURE REVIEW

On March 2020, the World Health Organization declared the new pandemic, "COVID-19". According to the United States Centers for Disease Control and Prevention (CDC), "a pandemic refers to an epidemic that has spread over several countries or continents, usually affecting a large number of people" (U.S. Centers for Disease Control and Prevention, 2020) . In an attempt to understand the economic aspects of the pandemic, a new literature is coming up on the COVID-19 crisis and its economic consequences.

A growing literature focus on the changes on the global economy by spreading of the pandemic (Nicola, et al., 2020; Binder, 2020; Fernandes, 2020; Ayittey, Ayittey, Chiwero, Kamasah, & Dzuovor, 2020; Gangopadhyaya & Garrett, 2020). Table 1 shows four recent studies on the Covid-19 and its economic effects. A comprehensive summary is provided by Nicola et al (2020) by analyzing the changes for each sector. According to their sector by sector estimation, the hospitality and travel industry is most one of the hardest-hit by the spreading of COVID-19. In

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

the United States, hotel industry revenue fell about 11% at the first quarter of 2020. Additionally, The United States hotel companies has \$1.5 billion since mid-February (Nicola, et al., 2020). Another recent study is conducted by Gangopadhyaya and Garrett (2020). By using 2008–18 American Community Survey (ACS) data, they examined the health insurance coverage for three groups:(1) those unemployed at the time of the survey; (2) those who reported they were not in the labor force; and (3) those employed at the time of the survey. As stated by the authors the global economy is in the recession. Many Americans lost their job and their health insurance which insurance coverage through their jobs. Their findings support that it is very likely to see an increase in the unemployment rate and losing health care coverages. To solve the accessibility to health providers issue (Gangopadhyaya & Garrett, 2020).

Another report discussed the economic impact of coronavirus on the world economy covers 30 countries under different possibilities. The findings support that economies which are dependent on foreign trade will be more affected by this pandemic crisis. Some tourism reliant counties such as Greece, Portugal, and Spain are also in high economic risk level because of limited tourism income in following years. Also, this study estimates the economic cost of Coronavirus on the global economy. The results show that every additional month of the pandemic crisis will cost the world economy by 2.5-3% of global GDP (Fernandes, 2020).

The statistics show that since the Great Depression, the U.S. economy has seen the steepest plunge in payrolls. At the date of this study, the unemployment rate reached the 14.7 % and labor force participation decreased by 3%. In addition to these statistics, BLS reported that less educated workers or Hispanics are affected more than any other groups (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2020). Bell and Blanchflower (2020) examined and compared the US and UK the Covid-19 crisis”. A prevalent expectation is a continuing increase in unemployment rate and a decrease in labor participation statistics (Bell & Blanchflower, 2020).

It is important to note that Rinz (2020), remarked that not every person who loses a job or applied for unemployment insurance might be considered as unemployed. One of the reasons is about stay-at-home orders. People who must stay at home are not able to look for a job. Because of this limitation they could be considered out of labor force (Rinz, 2020).

3. UNDERSTANDING THE U.S. UNEMPLOYMENT RATES AND LABOR MARKET DATA DURING THE COVID-19 CRISIS IN THE U.S.

At the date of this study, another 3.2 million Americans applied for unemployment benefits. The new applications have brought the unemployment rate about %20 of U.S. labor force. In another words, more than 20 million workers in the U.S. lost their jobs in April 2020.

Based on the statistics from the U.S. Bureau of Labor Statistics, the economic impact of pandemic crisis has been felt across the U.S. economy and hit all the industries. In March 2020, the unemployment rate was 4.4%. In a month, it peaked to 14.7%. One can see that the U.S. economy faces the largest unemployment crisis during the last several decades.

It is important to note that the pandemic crisis hit all the industries. Retailers such as J Crew and department store Neiman Marcus announced their bankruptcies. According to “the economic situation summary report” released by the BLS in May 2020, the unemployment rate fell sharply in in leisure and hospitality. About 7.7. million people lost their jobs in this industry (47%).

Among all major groups, teenagers are facing with the highest unemployment rate by 31.9%, second and third highest unemployment rate seen for Hispanics (18.9%) and African American workers (16.7%).

4. RESULTS

The April increase in the unemployment rate was higher than the economists and policymakers’ expectation. A detailed monthly report was released by the Bureau of Labor Statistics in May 2020 (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2020). According to the statistics, the unemployment rate reached to 14.7% in the USA and the recent (May 2020), nonfarm payroll employment decreased by more than 20%.

The household survey data show that the unemployment rate increased sharply among all major worker groups. The unemployment rate for adult women (15.2%) is relatively higher than for adult male (13%). The gender unemployment gap existed in the US until the early 1980s. After the post-war are, the female labor force participation had a sharp increase then stabilized around 60% (Albanesi & Sahin, 2018). Another finding from the household survey show that there is a remarkable change in the fulltime and part-time workers statistics. People with the fulltime job decreased by 15 million and people with part-time job decreased by 7.4 million in a month.

Race and Ethnicity: The Employment Situation report released by the BLS points out that Covid-19 crisis affects the Black and Hispanic adults more than the other demographic groups. The unemployment rate is 14.2 % for Whites, 16.7 % for Blacks, 14.5 percent for Asians, and 18.9% for Hispanics. One can see that about 4 in 10 African American adults lost their job because of the Covid-19 break out. As seen in the U.S. economy structure, the Hispanic and African - American families usually have more financial vulnerability.

Also, it is important to note that teenager workers are likely to be lose their job than other workers (Table 3). For example, the young unemployment rate was about 32% in April 2020.

One of the most important reasons is about the industries which the young workers employed. The industries that generally employ youngsters such as coffeeshops, pubs, and restaurants remained shut during the crisis.

Sectoral Differences: Table 2 shows that statistics by sectoral distribution. The establishment survey data provides the statistics on the unemployment rate by sectoral. The largest rise in the unemployment statistics is shown in the leisure and hospitality. About 7.7. million decrease is seen in the hospitality and leisure, about 5.5. million decrease is seen the food services and drinking places. Then, these statistics are followed by 1.3 million decrease in the arts, entertainment, and recreation industry.

5. CONCLUSION

The COVID-19 crisis has become an increasingly important problem on the century. In addition to concerns on the public health, it also has significant impact on the economy. The recent reports released from the U.S. Bureau of Labor Statistics prove that the highest unemployment rates are seen since the Great Depression (in April 2020). Besides the high rates, one can see some demographic groups are at the higher financial risk level. The young workers have the highest unemployment rate. It is followed by the Hispanic and African-American labors.

Table 1: Summary of literature review

Article	Authors	Subject	Findings
The Socio-Economic Implications of the Coronavirus and COVID-19 Pandemic: A Review (2020)	Maria Nicola, Zaid Alsafi,Catrin Sohrabi, Ahmed Kerwan, Ahmed Jabir,Christos Iosifidis, Maliha Agha, and Riaz Aghaf	Summarize the socio-economic effects of COVID-19 on individual aspects of the world economy.	The tourism sector is one of the hardest-hit by the outbreak of COVID-19
Unemployment, Health Insurance, and the COVID-19 Recession	Anuj Gangopadhyaya and Bowen Garrett	Examine the health insurance coverage for three groups	The Medicaid works as an as an automatic fiscal stabilizer
Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy	Nuno Fernandes	Discusses the economic impact of the Coronavirus/COVID-19 crisis across industries, and countries.	Each additional month of crisis costs 2.5-3% of global GDP.
US AND UK Labour Markets Before and During the COVID-19 Crash	David N.F. Bell and David G. Blanchflower	Examine unemployment insurance claims by state by day in the US as well as weekly national data	Continuing falls in employment and participation rates in the UK and US labour markets accompanied by increases in the unemployment and underemployment rates.

Table 2: Unemployed persons by industry and class of worker, not seasonally adjusted

Industry and class of worker	Number of unemployed person (in thousands)		Unemployment rates	
	Apr-19	Apr-20	Apr-19	Apr-20
Total, 16 years and over(1)	5,387	22,504	3.3	14.4
Nonagricultural private wage and salary workers	4,254	19,167	3.3	15.6
Mining, quarrying, and oil and gas extraction	17	77	2.4	10.2
Construction	439	1,531	4.7	16.6
Manufacturing	483	1,992	3	13.2
Durable goods	265	1,416	2.6	15.1
Nondurable goods	218	576	3.6	10.2
Wholesale and retail trade	829	3,223	4.3	17.1
Transportation and utilities	255	989	3.4	13.5
Information	87	279	3.5	11
Financial activities	210	545	2.1	5.4
Professional and business services	611	1,697	3.5	9.8
Education and health services	512	2,552	2.1	10.9
Leisure and hospitality	647	4,860	4.5	39.3
Other services	164	1,421	2.5	23
Agriculture and related private wage and salary workers	121	163	7.3	9.6
Government workers	347	2,017	1.6	9.4
Self-employed workers, unincorporated, and unpaid family workers	208	886	2.2	9.7

Table 3: Employment status of the civilian population 25 years and over by educational attainment[Numbers in thousands]

Educational attainment	Seasonally adjusted	
	Apr-19	Apr-20
Less than a high school diploma		
Civilian labor force	9,985	8,595
Participation rate	45.2	42.8
Employed	9,453	6,774
Employment-population ratio	42.8	33.7
Unemployed	532	1,821
Unemployment rate	5.3	21.2
High school graduates, no college		
Civilian labor force	35,895	33,252
Participation rate	57.9	54.6
Employed	34,658	27,505
Employment-population ratio	55.9	45.1
Unemployed	1,237	5,747
Unemployment rate	3.4	17.3
Some college or associate degree		
Civilian labor force	37,348	35,860
Participation rate	64.7	62.5
Employed	36,199	30,485
Employment-population ratio	62.7	53.1
Unemployed	1,149	5,376
Unemployment rate	3.1	15
Bachelor's degree and higher(2)		
Civilian labor force	58,361	60,127
Participation rate	73.8	71.6
Employed	57,150	55,084
Employment-population ratio	72.3	65.6
Unemployed	1,211	5,043
Unemployment rate	2.1	8.4

Figure 1: Unemployment Rates by Industries

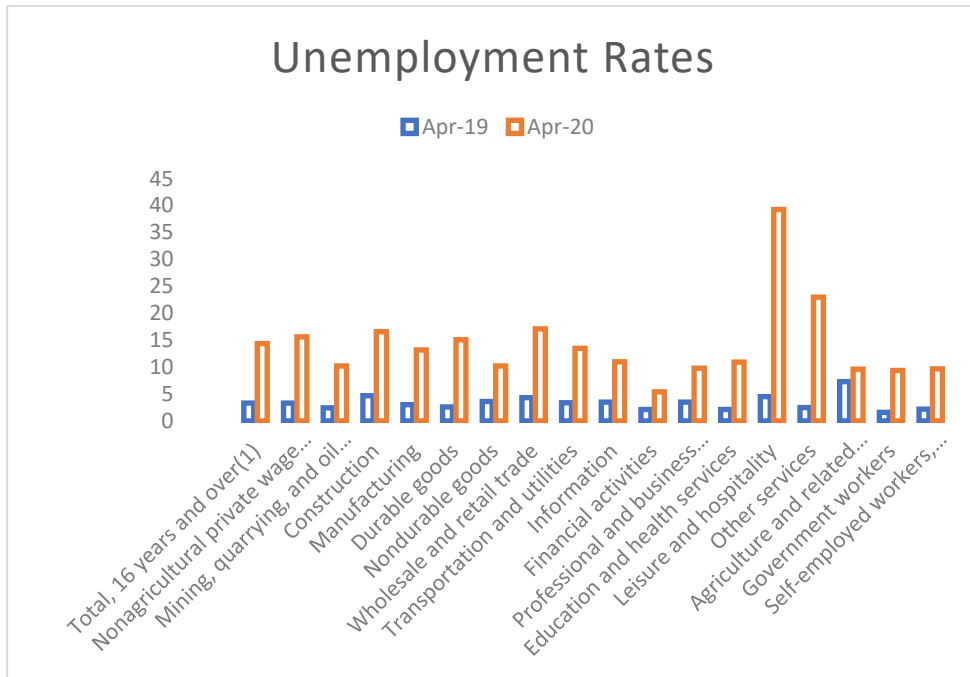
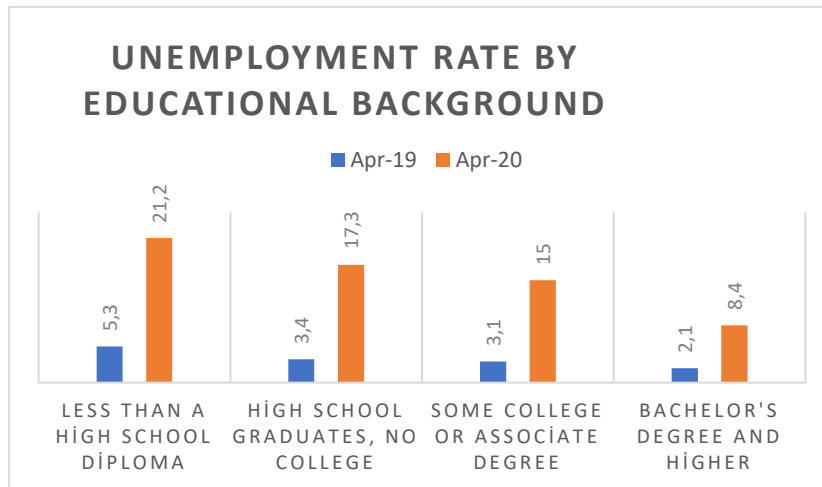

Figure 2: Unemployment Rate by Educational Background

REFERENCES

- Agency of the European Union. (2020, May). Retrieved from European Centre for Disease Prevention and Control: <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases>
- Ayittey, F. K., Ayittey, M. K., Chiwero, N. B., Kamasah, J. S., & Dzuovor, C. (2020). Economic impacts of Wuhan 2019-nCoV on China and the world. *Journal of Medical Virology*.
- Bell, D., & Blanchflower, D. G. (2020). US AND UK LABOUR MARKETS BEFORE AND DURING THE. *National Institute Economic Review*.
- Binder, C. (2020). Coronavirus Fears and Macroeconomic Expectations. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3550858> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3550858>.
- Fernandes, N. (2020). Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3557504> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3557504>.
- Gangopadhyaya, A., & Garrett, A. (2020). Unemployment, Health Insurance, and the COVID-19 Recession. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3568489> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3568489>.
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., . . . Agha, R. (2020). The Socio-Economic Implications of the Coronavirus and COVID-19 Pandemic: A Review. *International Journal of Surgery*.
- Rinz, K. (2020). Understanding unemployment insurance claims and other labour market data during the COVID-19 pandemic. working paper, Center for Administrative Records Research and Applications, U.S. Census Bureau.
- U.S. Bureau of Labor Statistics. (2020, May). Retrieved from Employment Situation Summary: <https://www.bls.gov/news.release/empisit.nr0.htm>
- U.S. Centers for Disease Control and Prevention. (2020, May). Retrieved from <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/basics/index.html>

SECTORAL EXPORTS OF TURKEY DURING COVID-19 CRISIS: ANALYSIS AND IMPACTS

Dr. Volkan Sezgin

University of Rome Tor Vergata / Department of Economics

volkansezginhds@gmail.com

Abstract: This paper analyzes the impacts of the Covid-19 pandemic on the sectoral exports of Turkey. We rely on the data by Turkish Exporter's Assembly (TIM) in order to compare sectoral export figures in March-May, 2020 with the same period of 2019 as the crisis hit Turkish trade particularly starting from March. The study is based on various trade indices such as the sectoral Hirschmann index, sectoral trade concentration ratio and technological classifications of the exports. Our results indicate that Turkish sectoral Hirschmann index which amounted to 0.66 between March and May 2019 decreased to 0.62 in 2020 demonstrating that the sectoral exports have broadened the export base, and Turkey currently has a more balanced sectoral export dispersion. Because of the outbreak, the automotive and textiles exports, which can be considered as the engines of Turkish economy, plummeted by 53% and 45% respectively, while the exports of fresh fruits and vegetables increased by 14% during the period under consideration. Investigations of trade concentrations and technological intensities of the exports reveal that the shares of high tech and medium-high tech products in the whole export basket decreased and Turkey's dependence particularly on exports of automotive and textiles plummeted during Covid-19 crisis. As Turkish economy reopened as of June 1, increasing world demand compounded by the recent depreciation of the Turkish lira against foreign currencies can create a new opportunity for Turkey to rebalance the economy and pivot to a high-tech, surplus-generating export base by benefiting more from the re-organization of global and regional value chains while mitigating economic impacts of the crisis.

Key Words: sectoral exports, sectoral Hirschmann index, trade concentration ratio, Covid-19, Turkey.

1.INTRODUCTION

Covid-19 pandemic hit the global economy hard recently. The pandemic pushed some of the economies into recession while others were strained by financial difficulties due to continuous fight against the disease. Like other emerging market economies, Turkey also had difficulties in reaching international cash flows and experienced declines in the revenues generated by tourism and services trade because of the crisis.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

275

Covid-19 crisis maintains to test Turkish trade acutely although exports have been supported by the devaluating TL particularly in the last year. During coronavirus process, however, the Turkey had to face major challenges such as demand contraction particularly in the European market which has been the main export market for Turkey for many years and problems in the global value chains. Other drawback is related to reaching raw materials and intermediate goods which are required for sustaining the production activities, particularly considering that Turkish exports heavily depend on the imports of raw materials. For aforementioned reasons, the Global Market Report published by the World Bank in June, 2020 predicts Turkish economy to shrink by 3.8 percent by the end of the year.

The impacts of the Covid-19 crisis over the global trade and commercial relations between the countries have been subject of studies in the last months as economists made valuable contributions to the existing literature. To illustrate it, a seminal study by Maliszewska et al. (2020) simulated the potential impact of Covid-19 on gross domestic product and trade, using a standard global computable general equilibrium model and found that the biggest negative shock was on the output of domestic services affected by the pandemic, as well as in traded tourist services.

Another interesting study by Oulmane et al. (2020) focused on the sectoral impacts of the pandemic in the African Continental Free Trade Area (AfCFTA). In order to fight against the economic impacts of the disease, one of their suggestions is to maintain the momentum towards AfCFTA's implementation and trade liberalization schemes, as it represents a real trade lever for African countries facing a strong negative impact on their trade with the rest of the world (WTO, 2020)

Apart from global practices, Acikgoz and Gunay (2020) concentrated on analyzing the effects of the Covid-19 on Turkish economy. In their review article, they summarized the current discussions about the economic consequences, and found that the pandemic will lead to permanent shifts including trade, employment, agriculture, manufacturing goods production. Interestingly, they also noted that Turkish economy will be destroyed in the short term as soon as the virus would be under control, and this would bring sustainable growth with the accelerating rise in manufacturing exports, tourism revenue and foreign investment.

The purpose of this paper is to analyze the impacts of the Covid-19 pandemic on the sectoral exports of Turkey. The analysis is based on various trade indices such as the sectoral Hirschmann index (SHI), sectoral trade concentration ratio (STCR) and Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté Européenne (NACE) technological classifications of the exports. We aim to find an answer to the following question: "How did Covid-19 affect the sectoral exports in Turkey?". As far as we know, our paper is one of the first papers investigating how Turkish trade reacted to the Covid-19 pandemic.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

The paper is organized as follows: Section 1 introduces the topic, Section 2 analyzes sectoral export figures at a glance, Section 3 specifies the methodology and results of the analysis, and Section 4 conveys the conclusions.

2.SECTORAL EXPORTS at a GLANCE

The economic impacts of the Covid-19 outbreak began to be explicit in Turkey during March-April-May period when most of the factories were closed down. Turkey's total exports decreased by 33.2 % in the mentioned period and amounted to 29 billion 713.1 million U.S. Dollars (USD). Examining main sectors, we see that agriculture, industry and mining exports diminished by 7.8%, 37.4% and 23.7% respectively, in March-May, 2020. The crisis has struck automotive exports badly, causing sector's exports to decline by 53.2 % to 3.861 million USD during the period under consideration. Automotive was followed by leather and leather products, whose exports fell by 48.9 % to 245 million 372 thousand USD. Table 1 summarizes the detrimental effects of the pandemic on sectoral exports which were badly influenced.

Table 1: Sectors Whose Exports Decreased the Most during Pandemic

Sector	Exports in March-May, 2019 (in USD)	Exports in March-May, 2020 (in USD)	Change (%)
Automotive Industry	8.252.568	3.860.848	-0,53
Leather and Leather Products	480.461	245.372	-0,49
Textiles, Apparel and Clothing	4.797.831	2.626.672	-0,45
Defense and Aviation Industry	728.378	414.823	-0,43
Textiles and Related Raw Materials	2.204.837	1.261.263	-0,43

Source: TIM.

Table 2: Sectors Whose Exports Increased the Most during Pandemic

Sector	Exports in March-May, 2019 (in USD)	Exports in March-May, 2020 (in USD)	Change (%)
Hazelnut and Related Products	404.685	527.525	0,30
Fresh Fruits and Vegetables	397.570	456.480	0,15
Fruit and Vegetable Products	391.722	406.494	0,04

Source: TIM.

Only three sub-sectors lying under the food industry were able to lifted the exports during March-May period which prove these sectors` strategic importance even throughout the crisis. Table 2 presents the export levels of the sectors which showed increases in the said period.

Accordingly, the sub-sector with the highest increase in exports was the hazelnuts industry which rose by 30.4% to 527 million 525 thousand USD during March-May this year.

Exports of the fresh fruit and vegetable sector⁵ also increased by 14.8% in the mentioned period compared to the previous year, and reached 456 million 480 thousand dollars.

The data released by TIM covering the exports figures for the first five months of the year revealed that Germany again topped the list of Turkey’s biggest trading partners with a 17.7 % share, followed by the United Kingdom (UK) (11.1%) and the U.S. (10.4%). The fall in exports to traditional EU trading partners was remarkable: Italy (-30%), Germany (-17%), and the UK (-22%), France (-28%) and Spain (-36). The fall in exports to some other main export destinations were somewhat lower when compared with European markets: Iraq (-14%), USA (-8%), Russia (-3%) and Israel (-12%). We think this might be due to Covid-19’s severe hit over Europe as Italy, Spain, UK and France continue to lead the list of countries in numbers of cases and deaths. Table 3 below demonstrates Turkey’s total exports to its top 10 major export partners, between January 1 and May 31 in 2019 and 2020.

Table 3: Total Exports of Turkey by Countries

Country	2019 /Jan.-May	2020/Jan.-May	Change (%)
Germany	6.403.226,86	5.279.516,62	-17,55%
UK	4.286.011,53	3.311.409,89	-22,74%
USA	3.356.065,44	3.099.435,51	-7,65%
Italy	4.034.358,99	2.823.803,77	-30,01%
Iraq	3.037.029,78	2.591.376,68	-14,67%
France	3.229.843,89	2.313.926,67	-28,36%
Spain	3.528.343,84	2.224.440,03	-36,96%
Netherlands	2.056.250,81	1.925.494,07	-6,36%
Israel	1.851.842,83	1.632.387,37	-11,85%
Russia	1.469.988,86	1.420.574,58	-3,36%

Source: TIM.

3.METHODOLOGY AND RESULTS OF ANALYSIS

In this section, we introduce the methodologies we employed to investigate impacts of the crisis over Turkish sectoral exports. In order to compare export figures in March-May, 2020 with the

⁵ See Appendices A and B for the country level details.

same period of 2019, we use the exports data compiled by Turkish Exporter's Assembly (TIM)⁶. We especially pay attention to the figures between March and May 2020, as the crisis hit Turkish trade particularly starting from March.

Firstly, we applied SHI for the sake our study. SHI is a measure of the sectoral concentration of a region/country's exports. It infers the degree to which a region or country's exports are dispersed across different economic activities.⁷ SHI takes values between 0 and 1, and decreases in the index may be used to indicate broadening of the export base. Similarly, higher values refer to export concentration in fewer sectors.

The SHI is defined as the square root of the sum of the squared shares of exports of each industry in total exports for the country/region. The formula can be denoted as follows:

$$SHI = \sqrt{\sum_i \left(\frac{\sum_d x_{isd}}{\sum_d X_{sd}} \right)^2}$$

where s shows the country of interest, d is the set of all countries in the world, i depicts the sectors of interest, x denotes the commodity export flow and X is the total export flow.

Our results indicate that Turkish SHI, which amounted to 0.66 between March and May 2019, decreased to 0.62 in the same period of 2020, demonstrating that the sectoral exports have been broadened the export base and Turkey currently has a more balanced sectoral export dispersion. Table 4 below shows the sectors used for SHI calculation.

Table 4: Sectors used for SHI Calculation

Sectors	Export Figures, March-May 2019	Sectoral Exports/Total Exports	Export Figures, March-May 2020	Sectoral Exports/Total Exports
Herbal Products	3.678.538	0,08	3.720.399	0,13
Animal Products	686.150	0,02	527.497	0,02
Wood and Forestry Products	1.475.324	0,03	1.135.004	0,04
Processed Agricultural Products	3.359.478	0,08	1.919.869	0,06
Chemicals and Chemical Products	5.530.655	0,12	4.011.441	0,14
Industrial Products	28.513.774	0,64	17.472.675	0,59
Mining Products	1.213.245	0,03	926.225	0,03
Total	44.457.164	1,00	29.713.110	1,00

⁶ <https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>

⁷ <https://artnet.unescap.org/APTIAD/Sectoral%20Hirschmann.pdf>

Sectoral Hirschmann Index	0.66		0.62
----------------------------------	-------------	--	-------------

Source: Author's own calculations using TIM's data.

After SHI, we decided to apply STCR to see which sectors dominated Turkish exports during the outbreak. Trade concentration ratio (TCR) is a trade index which shows sectoral weights in the general sectoral exports' basket. The ratio expresses total shares of a certain number of firms, products, industries and countries. STCR denotes the trade concentration ratio, and P_i denotes the shares of sector. STCR takes a value between 0 and 1 and can be calculated according to the formula which is as follows:

$$STCR = \sum_{i=1}^k P_i \times 100$$

In this respect, TCR(1) denotes the share of the one sector which exported the most in total exports. Similarly, TCR(2), TCR(4), TCR(8), TCR(12) show the total shares of top 2, 4, 8 and 12 sectors in the total exports.

Table 5 below shows the shares of the different sectors in Turkish total exports between March and May in 2019 and 2020.

Table 5: Shares of Sectoral Exports in Total Exports

Sectors	Shares, March-May, 2019	Shares, March-May, 2020
Automotive Industry	0,186	0,130
Chemicals and Chemical Products	0,124	0,135
Garment and Apparel	0,108	0,088
Steel	0,088	0,091
Electric Electronics	0,067	0,071
Iron and Non-Ferrous Metal	0,051	0,057
Textiles and Related Raw Material	0,050	0,042
Machinery	0,048	0,051
Cereals, Legumes, Oil Seed	0,040	0,058
Furniture, Paper and Forestry Products	0,033	0,038
Climatization Industry	0,029	0,032
Mining Products	0,027	0,031
Cement, Glass, Ceramics and Soil Products	0,022	0,027
Jewelry	0,021	0,020
Defense and Aviation Industry	0,016	0,014
Fisheries and Animal Products	0,015	0,018

Carpet	0,015	0,014
Leather and Leather products	0,011	0,008
Hazelnut Products	0,009	0,018
Fresh Fruits and Vegetables	0,009	0,015
Fruit and Vegetable Products	0,009	0,014
Dried Fruit and Products	0,008	0,010
Ship and Yacht	0,006	0,005
Tobacco	0,005	0,007
Olives and Olive Oil	0,002	0,002
Ornamental Plants	0,001	0,001
Other Industrial Products	0,001	0,001

Source: TIM.

Using Table 5 as a starting point, we derive the figures at Table 6 showing STCR scores at different levels such as 1, 2, 4, 8 and 12:

Table 6: STCR Scores.

CR Scores	March-May, 2019	March-May, 2020
TCR(1)	0,186	0,130
TCR(2)	0,310	0,265
TCR(4)	0,506	0,444
TCR(8)	0,722	0,665
TCR(12)	0,851	0,824

Source: Author's own calculations.

The concentration of TCR (1) and TCR (2) in Turkey decreased during the subject period, which indicates Turkey's dependence particularly on exports of automotive and textiles plummeted during Covid-19 crisis.

In addition to the concentration ratio, we also analyzed sectoral exports based on technological intensities. In order to compile statistics on technological economic activities, we used a similar methodology like Eurostat's. Eurostat uses an aggregation of the manufacturing industry according to technological intensity and based on NACE Rev.2. (2 and 3-digits level) for compiling aggregates related to high-technology, medium high-technology, medium low-technology and low-technology.⁸

As such, our analysis reveals that the shares of high tech and medium-high tech products in the whole export basket decreased from 47% to 44% during Covid-19 times when compared to March-May 2019. One reason for this change can be the increase (decrease) in exports of fresh fruits and vegetables (automobiles) during the outbreak.

⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:High-tech_classification_of_manufacturing_industries

Table 7: Technological Intensities of Turkey's Sectoral Exports

Sectors	March-May, 2019	Shares
High-Tech	3.699.649	0,08
Medium-High	17.504.322	0,39
Medium-Low	9.255.872	0,21
Low	13.997.321	0,31
Total Exports	44.457.164	
Sectors	March-May, 2020	Shares
High-Tech	2.538.990	0,09
Medium-High	10.523.816	0,35
Medium-Low	6.720.863	0,23
Low	9.929.441	0,33
Total Exports	29.713.110	

Source: Author's own calculations using TIM's data.

When we inquire the highest decreases in sub-sectoral exports throughout the first 5 months of 2019 and 2020, we deduce a list of various products under different sectors like steel, textiles, automotive and chemicals, which is available at Table 8.

Table 8: Highest Decreases in Turkey's Sub-Sectoral Exports.

Main Sector	Sub-Sector	Exports in the First 5 months of 2019	Exports in the First 5 months of 2020	Change (%)
Automotive Industry	Supply Industry	1.062.175.008	451.180.577	-0,58
Automotive Industry	Basic (Key) Industry	1.681.337.957	736.281.516	-0,56
Textiles, Apparel and Clothing	Clothing Industry (Excluding Underwear)	1.188.729.038	517.075.988	-0,57
Steel	Iron and Steel Products (Including Non- Ferrous Metals)	1.360.728.869	817.768.852	-0,40
Chemicals and Chemical Products	Chemical Plastics and Products	586.667.642	395.142.273	-0,33

Source: TIM.

Regarding the impacts of the crisis on sectoral exports -given that the impacts might differ across regions in Turkey-, we determined to investigate if the effects were that detrimental in Turkey's

leading exporting region, namely Istanbul. Table 9 below shows that the attenuations in sectoral level exports of Istanbul is somewhat similar to Turkey's averages.

Table 9: Sectoral level exports of Istanbul during pandemic

Sectors	2019/Jan.-May	2020/Jan.-May	Change (%)
Textiles, Apparel and Clothing	5.287.721,96	3.788.167,28	-28,36%
Chemicals and Chemical Industry	3.983.430,77	3.689.952,22	-7,37%
Steel	3.320.340,34	2.555.363,71	-23,04%
Electric and Electronics	2.472.113,32	1.947.887,39	-21,21%
Automotive Industry	2.727.907,37	1.887.880,21	-30,79%
Total	29.778.486,81	24.096.055,16	-19,08%

Source: TIM.

4. CONCLUSION

This study focuses on the estimation of the effects of Covid-19 pandemic on sectoral exports of Turkey, particularly between March and May, 2020. Departing from other studies, this paper is one of the first articles which employs trade indices such as sectoral Hirschmann index and trade concentration ratio for analyzing Turkish case. Our results indicate that Turkish SHI which amounted to 0.66 between March and May 2019 decreased to 0.62 in 2020 demonstrating that the sectoral exports have broadened the export base and Turkey currently has a more balanced sectoral export dispersion. Because of the outbreak, the automotive and textiles exports, which can be considered as the engines of Turkish economy, plummeted by 53% and 45% respectively, while the exports of fresh fruits and vegetables increased by 14% during the period under consideration. Investigations of trade concentrations and technological intensities of the exports reveal that the shares of high tech and medium-high tech products in the whole export basket decreased during Covid-19 time.

Many of the recent trade actions by the Government of Turkey aimed at diluting the bad impacts of the crisis. For instance, Ministry of Trade of Turkey recently announced that it will start supporting participations to the virtual trade missions and membership applications by Turkish exporters to the e-commerce websites. Apart from that, other trade actions included additional tariffs on the imports of various goods to revive the domestic market and decrease the unemployment. By doing these, Turkey aimed at sustaining the growth of the economy in exports through lowering and subrogating the imports during this hard time.

Economic policymakers saw the currency crisis which hit Turkish economy in 2018-2019 and sharply devaluated TL as opportunities to rebalance the economy, switch to a high-tech, surplus-

generating export base. It seems that Covid-19 crisis can create another opportunity for Turkey to secure its position in the global and regional value chains, and diversify its exports basket. At this juncture, the main challenge might be finding ways to increase the unit values of Turkish exports which continue to be an important issue to tackle in the short and the long run.

Acknowledgements. I wish to thank Ozge Sezgin for helpful comments and insightful guidance. The views expressed here are of the author and do not necessarily reflect those of the author's affiliations. The author declares that he has no conflict of interest.

REFERENCES

- Acikgoz, O., and Gunay, A. (2020). The early impact of COVID-19 pandemic on the global and Turkish economy, *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 520-526.
- Baldwin, R., and Eiichi., T. (2020). Thinking ahead about the trade impact of COVID-19, in Baldwin and Di Mauro, *Economics in the time of COVID-19*.
- Bloom, E., de Wit V., and Carangal-San Jose M. J. (2005). Potential economic impact of an avian flu pandemic on Asia”, *ERD Policy Brief No.42*.
- European Commission (2020). Eurostat's Classification of Manufacturing Industries, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:High-tech_classification_of_manufacturing_industries (4 June 2020)
- International Labour Organization (ILO). (2020). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. ILO Monitor 1st ed.
- International Trade Center (ITC) (2020). Trade Competitiveness Map, <https://tradecompetitivenessmap.intracen.org/Documents/TradeCompMap-Trade%20Performance%20Index-Technical%20Notes-EN.pdf>, <https://tradecompetitivenessmap.intracen.org/TPIC.aspx> (7 June 2020).
- Lee, J.-W. and McKibbin, W. J. (2004). Globalization and disease: The case of SARS. *Brookings Discussion Papers in International Economics*, No. 156.
- Maliszewska M., Mattoo A., and Mensbrugge D., (2020). The potential impact of Covid-19 on GDP and trade. *World Bank Policy Research Paper No. 9211*.
- McKibbin, W., and Roshen, F. (2020). The global macroeconomic impacts of COVID-19. *Brookings Institute Papers*, no. March: 1–43. https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2020/03/20200302_COVID19.pdf.
- OECD (2020). Coronavirus: The world economy at risk. *OECD Interim Economic Assessment*, 1–18. <http://www.oecd.org/berlin/publikationen/Interim-Economic-Assessment-2-March-2020.pdf>.
- Oulmane, N., Sadni Jallab M., and Zidouemba P. R. (2020). “The African continental free trade area in a Covid-19 time: macroeconomic and sectoral impacts.” Paper presented at GTAP 23rd Annual Conference on Global Economic Analysis, June 2020.

Republic of Turkey Ministry of Trade (2020). Foreign Trade, Trade, Craftsman and Cooperative Data. (2 June 2020)

Turkish Exporter's Association (TIM) (2020). Export Figures, <https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari> (10 June 2020).

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2020). The Covid-19 shock to developing countries: towards a “whatever it takes” programme for the two-thirds of the world’s population being left behind. March 2020.

World Bank (2020), World Integrated Trade Solution - Trade Outcomes Indicators, https://wits.worldbank.org/trade_outcomes.html, (5 June 2020)

Appendix A

Sector	Importing Country	2019 / First 5 months (USD)	2020 / First 5 months (USD)	Change (%)
Automotive Industry	Germany	1.881.251,45	1.264.953,61	-32,76%
Automotive Industry	France	1.417.764,34	934.164,34	-34,11%
Automotive Industry	UK	1.159.030,64	732.236,09	-36,82%
Automotive Industry	Italy	1.218.067,88	690.279,52	-43,33%
Automotive Industry	Spain	775.929,00	500.206,67	-35,53%
Total Exports		13.124.753,52	8.778.684,35	-33,11%

Source: TIM.

Appendix B

Sector	Importing Country	2019 / Jan. – May (USD)	2020 / Jan.-May (USD)	Change (%)
Fresh Fruits and Vegetables	Russia	229.774,83	289.000,25	25,78%
Fresh Fruits and Vegetables	Romania	71.330,05	94.582,99	32,60%
Fresh Fruits and Vegetables	Ukraine	50.098,19	77.130,09	53,96%
Fresh Fruits and Vegetables	Germany	57.456,27	61.061,28	6,27%
Fresh Fruits and Vegetables	Iraq	75.973,60	58.419,91	-23,10%
Total Exports		762.616,37	915.367,83	20,03%

Source:

TIM.

COVID-19 PANDEMİSİ VE OLASI PANDEMİLERLE MÜCADELEDE AKILLI KENT UYGULAMALARININ ROLÜ

Prof. Dr. Yakup Bulut

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi.

yakupbulut@hotmail.com

Doktora Öğrencisi Muhammed Miraç Aslan

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı.

miracaslan_23@hotmail.com

Özet: Günümüzde yaşanan pandemi, toplumsal ve bireysel yaşam kadar bunların yaşam alanı olan kentleri de etkilemiştir. Diğer bir yaklaşımla toplumsal ve bireysel alışkanlıklarda değişimlere neden olan bu süreç, önemli düzeyde nüfus yoğunluğuna ev sahipliği yapan kentlerin de ciddi değişim yaşamasını beraberinde getirecektir. Özellikle, nüfusu milyonları aşan metropol kentler, günümüzde varlık gösteren Covid-19 pandemisi ve bundan sonra olabilecek olası salgınlar için önlem alabilir, mücadele edebilir, yönetebilir ve üstesinden gelebilir bir kapasiteye sahip olmanın önemini göreceklerdir. Bu noktada, kentlerde yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında, akıllı kent uygulamaları bağlamında üretilen yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler, Covid-19 pandemisi sürecinde de kendini göstermektedir. Karbon salınımının azaltılması, alternatif ve sürdürülebilir ulaşım yöntemlerinin geliştirilmesi, hava ve su kalitesinin yönetilmesi, nüfus mobilitesi, sağlık alanlarının yönetilmesi, toplumsal bilincin geliştirilmesi, akıllı uygulamalarla yeni üretim ve yeni sosyalleşme yöntemlerinin keşfedilmesi, yabancılaşmanın önlenmesi vb. birçok konuda kentlerde yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sunan akıllı kent uygulamaları, Covid-19 pandemisinde de alternatif yöntemlerin gelişmesi, krizlerin yönetilmesi ve yeni bir yaşam biçiminin oluşması konularında yol gösterici olabilir. İşte bu çalışma, toplumsal yaşama hızlı bir şekilde giren yapay zekâ ve akıllı uygulamalarla, halen mevcut olan kameralar ile sosyal mesafe ölçümü sistemi, insansız hava araçları ile açık alanlardaki yoğunluk denetimi, toplu ulaşımında RFID kartlar ile temassız ödeme yöntemlerini içeren elektronik biletleme sistemleri, akıllı parklanma sistemi ve kent yönetiminde yetkinliğin sağlanmasına katkı sunan büyük veri gibi çözümlerle Covid-19 pandemisi ile mücadelede etkin rol üstlendiğini vurgulamasının yanı sıra, sonraki dönemlerde olası benzeri salgınlarla mücadelede de etkin rol oynayacağı üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kent Uygulamaları, Covid-19, Pandemi.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

286

THE ROLE OF SMART CITY APPLICATIONS IN FIGHTING WITH THE COVID-19 PANDEMIC AND POSSIBLE PANDEMICS

Abstract: Today, the pandemic affects not only the social and individual life but also the cities where they live. In another approach, this process, which causes changes in social and individual habits, will bring with it a serious change in the cities that host a significant population density. In particular, metropolitan cities with a population of more than millions will see the importance of having the capacity to take action, fight, manage and overcome the Covid-19 pandemic, which exists today, and possible outbreaks that may occur thereafter. At this point, the innovative and sustainable solutions produced in the context of smart city applications in the face of the problems and emerging needs in the cities also manifest themselves in the Covid-19 pandemic process. Reducing carbon emissions, developing alternative and sustainable transportation methods, managing air and water quality, population mobility, managing health areas, developing social awareness, discovering new production and new socialization methods with smart applications, preventing alienation etc. Smart city applications, which contribute to improving the quality of life in many areas, can be a guide in the development of alternative methods in the Covid-19 pandemic, managing crises and creating a new lifestyle. This study, with artificial intelligence and smart applications that enter the social life quickly, social distance measurement system with cameras still available, unmanned aerial vehicles and density control in open areas, electronic ticketing systems including RFID cards and contactless payment methods in public transportation, smart parking It emphasizes that it plays an active role in combating the Covid-19 pandemic with solutions such as big data, which contributes to the competence in the system and city management, as well as it will play an active role in combating possible similar outbreaks in the following periods.

Keywords: Smart City Applications, Covid-19, Pandemic.

GİRİŞ

İnsan yaşamını sıkıntıya sokan ve dünyanın farklı yerlerinde birçok insanın ölümüne neden olan salgın hastalıklar “pandemi” kavramı ile literatürde yerini almıştır. Uzun zamandır pek telaffuz edilmeyen bu kavram, Covid-19 salgını ile yeniden gündeme gelmiştir. Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve dünya genelinde önemli can kayıplarına neden olan ve Covid-19 olarak adlandırılan salgın, Dünya Sağlık Örgütü tarafından “pandemi” olarak kabul edilmiştir. Bugün bu pandemi, sadece insan sağlığını tehdit etmekle kalmayıp sosyal, ekonomik, politik ve kültürel birçok alanda önemli etkilere sebep olmuştur. Toplumsal ve bireysel yaşamın çok daha etkin olduğu kentsel alanlarda doğrudan yaşamı etkilemiştir. Dünya nüfusunun önemli bir kısmına ev sahipliği yapan kentlerde, bireysel ve toplumsal alışkanlıklarda yaşanan değişimlerin yanı sıra, kentlerle ve kentsel yaşamla ilgili olan birçok dinamiği de değişime zorlamıştır. Nitekim tarihsel süreçte bu tür salgınların kentlerin yeniden yapılandırılmasında etkisi olduğu görülmüştür. Salgınlar ve hastalıklar dönemlerinde, kentlerde yaşanan olası kabuk değişimi, kentlerin mücadele gücüne bağlı olarak değişiklik göstermiştir. 1854’te Londra’da oluşturulan “Kolera Salgını Haritası”, kentlerin kuruluş yerleri kadar, hava ve su kalitesi özellikle kentsel alt yapıların salgını önlemede önemini ortaya koymuştur (Öztaş, Akşam Gazetesi, Mart-2020). Bu bağlamda Covid 19 pandemisi de, kentsel planlama ve kent yönetimi alanında yeniden bir

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

yapılanmanın habercisi olarak görülebilir. Özellikle, nüfusu milyonları aşan metropol kentler, günümüzde varlık gösteren Covid-19 pandemisi ve bundan sonra oluşabilecek salgınları dikkate alarak önlem alabilir, mücadele edebilir, yönetebilir ve üstesinden gelebilir bir yapıda olmanın gerekliliğini ve önemini fark edeceklerdir. Çünkü bir pandemi sorununu yaşamamanın en kısa yolu, pandemi sürecini yönetmek veya atlamak değil onu hiç yaşamamaktır. Bu bağlamda kentlerde yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında önem kazanan akıllı kent uygulamaları, Covid-19 pandemisi sürecinde de ürettiği yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerle kendini göstermektedir. Karbon salınımının azaltılması, alternatif ve sürdürülebilir ulaşım yöntemlerinin geliştirilmesi, hava ve su kalitesinin yönetilmesi, nüfus mobilitesinin yönetilmesi, sağlık alanlarının yönetilmesi, toplumsal bilincin geliştirilmesi, akıllı uygulamalarla yeni üretim ve yeni sosyalleşme yöntemlerinin keşfedilmesi, yabancılaşmanın önlenmesi gibi birçok konuda kentlerde yaşam kalitesinin artırılması amacıyla çözümler üreten akıllı kent uygulamaları, Covid-19 pandemisi sürecinde de alternatif yöntemlerin geliştirilmesi, krizlerin yönetilmesi ve yeni bir yaşam biçiminin oluşturulması konularında yol gösterici olabilmektedir. İşte bu çalışma, önceden kullanılan ve yeni uygulamaya alınan iyi uygulama örneklerini inceleyip, yaşama hızlı bir şekilde giren ve entegre olan yapay zekâ ve akıllı uygulamaların, şehir kameraları ile sosyal mesafe ölçümü sistemi, insansız hava araçları ile açık alanlardaki yoğunluk denetimi, toplu ulaşımında RFID kartlar ile temassız ödeme yöntemlerini içeren elektronik biletleme sistemleri, akıllı parklanma sistemi, hava kalitesi kontrol sistemi ve kent yönetiminde etkinliğin sağlanmasına katkı sunan büyük veri gibi birçok çözümlerle Covid-19 pandemisi ile mücadelede etkin rol üstlendiğini vurgulamasının yanı sıra, sonraki dönemlerde oluşabilecek benzeri salgınlarla mücadelede de etkin rol oynayacağı üzerinde durmaktadır.

1. COVID-19 SÜRECİ ve PANDEMİ SÜRECİNDE ALINAN ÖNLEMLER

İlk olarak Çin'in Wuhan kentinde 2019'un Kasım ayında ortaya çıktıktan sonra kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan bu yeni tip korona virüs (Covid-19), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir (World Health Organisation, 2020). Oxford Epidemioloji Sözlüğü'nde, epidemi "bir topluluk ya da bölgede meydana gelen hastalık durumu", pandemi kavramı ise, "dünya çapında, oldukça geniş bir alanda, uluslararası sınırları aşan salgın" olarak tanımlanmaktadır (Kıyığı, 2020). Aslında bu kavram farklı nedenlerle de olsa yerelden küresele farklı coğrafyalara bir salgının yayılımını ifade etmektedir. Covid 19 böylesini bir yayılımı olan bir pandemidir. Şu ana kadar yaklaşık 7 milyon onaylanmış vakanın bulunduğu ve 400 bin insanın yaşamını kaybetmesine neden olduğu Covid-19'un pandemisi, elim sonuçlara yol açmasıyla beraber, neredeyse tüm dünya ülkeleri korona virüs salgını ile mücadele etmek için bir dizi önlemler almış ve stratejiler geliştirmiştir. Ülkelerin ve şehirlerin konjonktürel yapılarına göre alınan önlemler ve geliştirilen stratejiler farklılık gösterse de genel olarak atılan adımların, öncelikle salgının bulaşmasının engellenmesi amacıyla getirilen sınırlamalar ve

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

yasaklar olduğu gör÷lmektedir. Kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri, yerel hizmetlerin dijitalleşmesi, riskli grupların desteklenmesi, evdeki sosyal yaşamın ve uzaktan eğitimlerin iyileştirilmesi gibi hamleler, yasak ve sınırlamaların ardından geliştirilen stratejilerin başında gelmektedir.

1.1.Dünya Ülkelerinde Alınan Önlemler ve Geliştirilen Stratejiler

Burada Covid-19 sürecinde insan sağlığının ve güvenliğinin sağlanması, olası tehlikelerin kontrol altına alınması, hizmetlerin aksamadan yerine getirilmesi amacıyla Dünya ülkelerinde alınan önlemlere ve geliştirilen stratejilere yer verilmiştir.

1.1.1.Kamuoyu Bilgilendirme Faaliyetlerinde İyi Uygulama Örneği: Tokyo

Tokyo kenti, vatandaşların koronavirüsle ilgili pozitif vaka sayısı, test durumları, vakalara bağlı yaş, cinsiyet, yoğunluk grafikleri vb. birçok ölçümü ve raporlamayı içeren, anlık ve doğru bilgilere ulaşabilmesini sağlayan bir açık veri platformuna sahiptir (Stopcovid19, 2020). Bu platform vatandaşların Covid-19 sürecinde bilgi kirliliğine maruz kalmadan doğru ve periyodik verilere ulaşmasına imkan sağlamıştır. Tokyo Metropolitan Yönetimi'nin Covid-19 ile Mücadele Yol Haritası başta olmak üzere yayınlamış olduğu kaynaklar ve Tokyo Metropolitan Bulaşıcı Hastalık Bilgi Merkezi'nin salgın hastalıklara yönelik verdiği danışmanlık hizmeti vatandaşların yaşam güvenliğinin sağlanmasına katkı sunmuştur (Tokyo Metropolitan Government 2020, Enstitü İstanbul, 2020a). Bilgi akışının güncel verilerle doğru şekilde sağlandığı Tokyo kenti sahip olduğu bu uygulamalarla kamuoyunun bilgilendirilmesi noktasında Dünya kentlerine önemli bir örnek teşkil etmektedir.

1.1.2. Belediye Hizmetlerinde İyi Uygulama Örneği: Barselona

Barselona kentinde vatandaşlara sunulan belediye hizmetleri kısıtlama, dijitalleşme ve iyileştirilme adımları ile Covid-19 sürecinde bir takım değişiklikler yaşamıştır. Altyapı hizmetleri, sosyal ve kültürel hizmetler, ulaşım hizmetleri gibi alanlarda getirilen kısıtlamaların yanı sıra kentte önemli bir alternatif ulaşım yöntemi olarak yer edinmiş olan bisiklet kullanımının belediye kanalıyla sağlandığı uygulama bir aydan fazla süreli olarak askıya alınmıştır (Info Barcelona, 2020a). Belediye hizmetlerinin vatandaşların evlerinde kalarak sunulabilmesi için oluşturulan online hizmet servislerinin ve dezavantajlı gruplara destek sağlayan Telecare sisteminin kapasitesi arttırılmıştır (Info Barcelona, 2020b). Barselona kentinde öne çıkan diğer bir iyileştirme kent yönetimini doğrudan ilişkilendiren kent konseyi toplantılarının dijital platformda gerçekleştirilecek olmasıdır (Enstitü İstanbul, 2020b). Belediye hizmetlerinin pandemi sürecine uygun olarak revize edildiği Barselona kentinde atılan adımlar

belediye hizmetlerinin aksamadan sunulması noktasında Dünya kentlerine önemli bir örnek teşkil etmektedir.

1.1.3. Riskli Gruplar İçin İyi Uygulama Örneği: New York

Belirli yaş gruplarının ve kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşların risk grubu olarak görüldüğü Covid-19 pandemisi sürecinde, vatandaşların sağlık durumlarının ve can güvenliklerinin risk altında olmaması amacıyla New York’da bir dizi adım atılmıştır. Bunlardan ilki krize rağmen hiçbir New Yorklunun aç kalmasına izin vermeyeceğiz mottosu ile vatandaşların kendilerine en yakın yemek dağıtım noktasının ve aşevinin haritada işaretli olduğu interaktif bir web sitesinin kamu hizmetine açılmasıdır ve evlerinden çıkamayan vatandaşlar için eve servis hizmetinin kurulmasıdır (New York City, 2020a). Diğer bir adım, yerel yönetim konut idaresinin konutlarında yaşayan düşük gelirli vatandaşlar için ücretsiz test imkanı, kişisel koruyucu ekipman, yaşlılar için gıda, günlük gereksinim ve sağlık hizmeti desteği gibi yardımları içeren destek paketinin uygulamaya alınmasıdır (New York City, 2020b, Enstitü İstanbul, 2020c). Bu uygulama kapsamında 10.000 yaşlı vatandaşa tablet ve internet hizmet ve eğitiminin de verilecek olması New York kentinde riskli grupların pandemi sürecinde ihmal edilmediği, yerel hizmetlerden yararlanmalarının sağlanmasının ötesinde yaşam kalitelerinin de iyileştirilmeye çalışıldığı ve özellikle pandemi sürecinde riskli gruplar için atılan adımlar ile Dünya kentlerine önemli bir örnek teşkil etmektedir.

2.AKILLI KENT VE COVID-19 PANDEMİSİNDE ÖNE ÇIKAN AKILLI KENT UYGULAMALARI

2.1.Akıllı Kent Kavramı ve Bileşenleri

Kentlerde artan nüfus, ortaya çıkan sorunlar, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan talepler sürdürülebilir ve yenilikçi çözümlere duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bu noktada odağına insanı alan, çevre hassasiyeti yüksek, hızlı ve sürdürülebilir çözümler üreten, bilgi ve iletişim teknolojilerine ve veriye dayalı uygulamalarla karşımıza çıkan akıllı kentler, önemi günden güne artan bir kavram haline gelmiştir (Aslan ve Bulut,2019: 55-56). Akıllı kent kavramı, üzerinde mutabakat sağlanmış bir kavram olmamakla birlikte çok sayıda kamu kuruluşu, uluslararası kuruluş, veri madenciliği yapan uluslararası şirket ve teorisyen tanımlamalarda bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 2019 yılında yayınlamış olduğu 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı’nda akıllı kent “Paydaşlar arası işbirliği ile hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı olarak gerekçelendirilen ve gelecekteki problem ve ihtiyaçları öngörerek hayata değer katan çözümler üreten daha yaşanabilir ve sürdürülebilir şehirler” şeklinde tanımlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019: 20). Dünya

[Online International Conference of COVID-19 \(CONCOVID\) | 12-13-14 June 2020](#)

PROCEEDING BOOK

Bankası ise bilgiye ve veriye dayalı akıllı kenti tanımında, akıllı kentin binlerce birbirine bağlı cihaz tarafından gerçek zamanlı olarak toplanan bilgiler sayesinde her yerde sensörler bulunan ve yüksek verimli kamu hizmetleri sunan teknolojinin yoğunlukta olduğunu ifade etmiştir (World Bank, 2020). Temelleri bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olan akıllı kent uygulamaları yaşam, eğitim, ekonomi, ulaşım, çevre başta olmak üzere birçok alanda kentlerin sorun ve ihtiyaçları karşısında pratik çözümler sunmaktadır. Akıllı kent uygulamalarının çözümler ürettiği bu alanları kavramın bileşenleri olarak da adlandırmak mümkündür. Ateş ve Önder (2019)'un çevirisini gerçekleştirmiş olduğu Boyd Cohen'in akıllı kent bileşenlerini şematize ettiği döngüsünde de görüleceği üzere;

Şekil 1. Boyd Cohen Akıllı Kent Bileşen Çarkı

kentlerde günlük yaşamın kolaylaştırılmasında, yerel hizmetlerin sunumuna yenilik katılmasında ve sürdürülebilir çözümlerin üretilmesinde kentlerde neredeyse bütün alanlarda varlık gösteren akıllı kent uygulamalarının kent yönetiminde önemli bir aktör haline geldiği ifade edilebilmektedir.

2.2. Covid-19 Pandemisinde Öne Çıkan ve Uygulanabilir Akıllı Kent Uygulamaları

Yapay zeka, büyük veri, bulut bilişim, blockchain gibi yeni nesil teknolojilerle akıllı kent uygulamaları, vatandaşların hizmetine sundukları çözümlerle Covid-19 pandemisinde halk sağlığı sorunlarına ve ihtiyaçlarına yanıt vermede önemli rol üstlenmektedir. Blockchain teknolojisi salgında bilginin açıklığı ve şeffaflığının sağlamada, bulut bilişim teknolojileri yeni

pnömoni ilaçları ve aşılarının gelişimini hızlandırmada ve yapay zeka salgın kontrolünü sağlama ve yayılımı önlemede önemli çözümler geliştirmiştir (Deloitte, 2020:6-7). Akıllı kent uygulamaları bilgi ve iletişim teknolojilerinin ürünü olan çözümlerle pandemi sürecinde tespit, takip, uzaktan müdahale, ekipmanlara vatandaşların erişimi ve sosyal mesafenin korunması gibi birçok kritik eylemin gerçekleşmesinde başvurulan önemli bir araç olarak yerini almıştır (Bilgiç vd, 2020:1).

2.1. Çin

Covid-19 pandemisinin ilk ortaya çıktığı ülke olan Çin, pandemi sürecinde ileri teknolojiye sahip uygulamalar ile salgını kontrol altında tutmaya ve önlemeye çalışmıştır. Bu uygulamaların öne çıkanları Akıllı Ses Tarama Sistemi, Akıllı Görüntü Okuma Sistemi ve 5G teknolojisine sahip 5G Devriye Robotları olarak sıralanabilmektedir. Akıllı Ses Tarama Sistemi yapay zeka, bulut ve blockchain teknolojisi ile Covid-19 salgınının kontrolünü sağlamak ve yayılımı önlemek amacıyla geliştirmiştir. Sistem aynı anda çalışan 3.000 adet yapay zekaya sahip robot sayesinde 580.000'den fazla tarama gerçekleştirmiştir. Vücut sıcaklığı ve semptomların sınıflandırılıp ilgili kurumlara raporlamasının yapılabildiği sistem sayesinde 1.600'den fazla şüpheli vaka başarıyla tespit edilmiştir. Akıllı Görüntü Okuma Sistemi ise yeterli sayıda radyolog bulunmadığı bölgelerde yapay zeka teknolojisi kullanılarak CT görüntülerinin ve ilgili değişimin yorumlanıp 15 saniye içinde analiz sonuçlarının %90'ın üzerinde bir doğruluk payı ile üretilmesini dolayısıyla hastalıkların erken teşhis edilmesini ve seyrinin takip edilmesini sağlamıştır (Deloitte, 2020:7). Çin ölçeği üzerinde öne çıkan diğer bir uygulamada ise çevresel ve davranışsal algılama, dinamik karar verme, otonom hareket kontrolü özelliklerine sahip 5G Devriye Robotları metro ve tren istasyonları, havaalanları ve alışveriş merkezleri gibi insan sayısının ve mobilitesinin yüksek olduğu noktalarda vücut sıcaklığının temassız ve güvenilir bir şekilde ölçülmesini gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen ölçümler neticesinde 5G Devriye Robotları maske takmayan veya yüksek vücut sıcaklığına sahip birini keşfettiği anda ise yetkililere uyarı göndermektedir (Deloitte, 2020:8). İncelenen çalışmalar neticesinde, insan nüfusunun ve yoğunluğunun fazla olduğu bir ülke olan Çin'in, akıllı uygulamaların ürettiği çözümler sayesinde pandemi sürecini kontrol altında tutma, sağlık çalışanlarının işlerini kolaylaştırma ve anlık veri toplama noktalarında önemli adımlar attığı görülmektedir.

2.2.Singapur

Çin'e olan bölgesel yakınlığı ve Çin'in ticaret ortağı olması sebebiyle tehlike potansiyeli yüksek olarak görülen Asya ükesi Singapur'da ilk koronavirüs vakası ocak ayının son haftasında görülmüştür. Birçok alanda sahip olduğu akıllı kent uygulamaları ile öne çıkan ve güçlü bir akıllı kent endeksine sahip olan Singapur'un, Asya kıtasında en az vaka ve ölüm oranına sahip olması

sonucunu almış olduğu önemlerin yanında sahip olduğu akıllı kent uygulamaların sayesinde gerçekleşmiş olduğu ifade edilebilmektedir. Bu uygulamalardan öne çıkanları TraceTogether, MaskGoWhere ve VigilantGantry uygulamalarıdır. Yapay zeka tabanlı bir uygulama olan VigilantGantry, 2 saniye gibi kısa bir sürede kişilerin vücut sıcaklıklarını temassız şekilde ölçerek yüksek değerde çıkan ölçümler için uyarı vermektedir. Bu sistem aynı zamanda farklı elektronik cihazlara entegre edilebilme ve temas takibi için yüz tanıma eklenebilme özelliklerine sahiptir. Bu uygulamanın doğru ve anlık verileri sağlaması, filyasyon sürecinin etkin şekilde yürütülmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. MaskGoWhere vatandaşların, maskelerini tahsis edileceği yer, gün ve saat bilgilerinin yer aldığı bir internet sitesidir. Aynı zamanda Singapur hükümeti resmi WhatsApp hesabı üzerinden Covid-19 süreci hakkında güncellemeleri de duyurabilmektedir. Singapur özelinde öne çıkan diğer uygulama Bluetooth teknolojisi tabanlı bir sisteme sahip olan TraceTogether uygulamasıdır. Singapur'un izleme aracı olarak kullandığı TraceTogether uygulaması, sisteme kendi numaraları ile kayıt olan kullanıcıların kimlerle temas halinde olduğu izlemek ve enfekte olduğu tespit edilen kişilere yetkililerce hızlı şekilde ulaşılmasını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. (Deloitte, 2020:11-12). Uygulanan akıllı sistemler ve ilham verici nitelikteki veriye dayalı teknolojiler sayesinde Singapur'un Covid-19 pandemisi ile efektif şekilde mücadele ettiği görülmektedir.

2.3. Amerika Birleşik Devletleri

Covid-19 pandemisini ilk olarak ocak ayının son haftalarında yaşamaya başlayan Birleşik Devletlerde vaka sayısı ve can kaybı mart ayı itibariyle artarak devam etmiştir. Vatandaşların Covid-19 pandemisi sürecine ait güvenilir bilgilere hızlı ve kolay şekilde ulaşmasını sağlamanın yanısıra sosyal dayanışma ve yerel yardımlaşmanın önemini vurgulayan Amerika Birleşik Devletleri, Amerika Birleşik Devletleri, Deloitte'un da içinde bulunduğu çalışmalarla özellikle yapay zeka ve büyük veri teknolojilerini kullanarak akıllı uygulamalar geliştirmiştir. Bu uygulamalardan öne çıkanları ConvergeHEALTH Connect for Crisis Response, Akıllı Ses Dedektörü, Güvenli Yollar Uygulaması'dır. Güvenli Yollar Uygulaması, uygulamanın kullanıcıları olan kişilerin konum bilgilerine erişerek, gizliliklerini koruyacak şekilde paylaşmaktadır. Bu uygulama sayesinde koronavirüs taşıyan biriyle temas edip etmediklerini görmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda Covid-19 test sonucu pozitif olan kullanıcılar tespit edilerek konum verileri yerel sağlık yetkilileriyle paylaşılabilir. Birleşik Devletlerde uygulanan diğer bir uygulama olan Akıllı Ses Dedektörü uygulamasında kullanıcıların seslerinin yapay zeka tabanlı bir sistem ile analiz edildiği bir sistem karşımıza çıkmaktadır. Ses analizi yapan yapay zeka tabanlı bu Covid-19 tanı sistemi kullanıcının nefes alıp verme alışkanlıklarını ve diğer bazı parametreleri kullanarak koronavirüsün bir kullanıcının akciğerlerine bulaşp bulaşmadığını doğrulamakta kullanılmaktadır. Birleşik Devletlerde öne çıkan diğer bir uygulama yapay zeka tabanlı triyaj aracı içeren Converge HEALTH Connect for Crisis Response

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

uygulamasıdır. Uygulama, yapay zeka tabanlı akıllı dijital triyaj, otomatik risk sınıflandırması, coğrafi altyapı, uzaktan tedavi planları, gerçek zamanlı dokümantasyon, izleme ve tanımlama gibi birçok özelliklere sahiptir. Bu sayede hastaları uzaktan tedavi etmek, karantinaya alınan sağlık ekiplerini uzaktan yönetebilmek ve kullanarak tedavi sırasında hastaları güçlendirmekte ve bilgi paylaşımı hasta ve hastanın ailesini uzaktan desteklenebilmektedir (Deloitte, 2020:13-14). Yapay zeka, coğrafi bilgi sistemi, büyük veri gibi teknolojilerin kullanımının öne çıktığı uygulamalar ile Amerika Birleşik Devletleri covid-19 pandemisi sürecinde yenilikçi yöntemlerle mücadele içinde olduğu ifade edilebilmektedir.

2.4.Türkiye

Covid-19 pandemisi sürecini ve etkilerini diğer dünya ülkelerine nazaran daha geç yaşayan ülkeler arasında yer alan ülkemizde, korona virüsün yayılmasını engellemek, vatandaşları bilgilendirmek, ihtiyaçlarını yenilikçi yöntemler ile uzaktan sağlamak ve salgının olası etkilerini minimal düzeyde tutmak için bir dizi uygulamalar geliştirilmiştir. Bu uygulamaları Apsiyon Site Yönetim Yazılımı, Koronavirüs Türkiye Haritası, 'Bi'Komşu ve Hayat Eve Sığar olarak sıralanmaktadır. Apsiyon Site Yönetimi Yazılımı, kültürel kodlarımızla doğrudan örtüşen ve konumsal tabanlı bir uygulama olup Covid-19 sürecinde "Komşum Var" özelliği sayesinde evlerinden çıkamayan dezavantajlı durumdaki bireylerin alışveriş ve sağlık ihtiyaçlarının diğer kullanıcılar tarafından gönüllü olarak karşılanabilmesine imkan sağlamaktadır. Türkiye'de hizmete sunulan diğer bir uygulama Koronavirüs Türkiye Haritası'dır. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından paylaşılan verileri, coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla Türkiye haritası üzerinde konumlandırmakta ve verilerin tarihsel değişiminin takibini mümkün kılmaktadır. 'Bi'Komşu uygulamasında toplumumuzda önemli bir yer edinmiş olan yardımlaşma kültürünün dijital platformda da devam etmesi için pandemi etkisiyle ekonomik olarak zor durumda kalmış kişilere katkı sağlamak amacıyla ihtiyaç sahipleri ve bu ihtiyaçları gidermek isteyen yardımseverleri buluşturan bir uygulamadır. Türkiye'de devlet kanalı ile oluşturulmuş ve diğer uygulamalara nazaran daha fazla kullanıcıya sahip coğrafi bilgi sistemi temelli Hayat Ever Sığar uygulaması, koronavirüs testi pozitif çıkan hastaların ve yakınlarının sağlığı için gerekli görülen izolasyon kuralına uyup uymadıklarının gerçek zamanlı olarak takip edilmesine imkan sağlamaktadır. Ayrıca Hayat Ever Sığar uygulaması, koronavirüs vakası yönüyle risk ihtiva eden bölgelerin bilgisini, kişilerin mobilizasyon verilerinin takibini ve seyahat etmek isteyen vatandaşların seyahat izin belgesi temin edebilme gibi birçok imkanı bünyesinde barındırmaktadır (Bilgiç vd, 2020:15-18). Türkiye özelinde kullanılan ve bilişim teknolojileri ile öne çıkan akıllı uygulamaların, Covid-19 salgını sürecinde konum bazlı kişi takibini mümkün kılmasının yanı sıra toplumumuzun kültürel kodlarını göz önünde bulundurarak çözümlerin üretilmesi toplum nezdinde karşılık bulacağı gibi vatandaşlık sorumluluk ve bilincinin pekişmesine de ayrıca katkı sağlayacağını ifade etmek mümkün olacaktır.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

3.YÖNTEM

Dünya'daki akıllı kent uygulamalarından yola çıkarak keşfedici bir yöntemle ele alınan bu çalışmada, Covid-19 pandemisi ile mücadelede etkin rol üstlendiğini vurgulamasının yanı sıra, sonraki dönemlerde olası benzeri salgınlarla mücadelede de etkin rol oynayacağı üzerinde durmaktadır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde yaşanan Covid-19 pandemisi, toplumsal ve bireysel yaşamı etkilediği gibi toplumsal yaşam alanları olan kentleri de etkilemiştir. Toplumsal ve bireysel alışkanlıklarda değişimlere neden olan bu süreç, önemli düzeyde nüfus yoğunluğuna ev sahipliği yapan kentlerde yeni yaşam tarzları ve yeni kent uygulamalarını beraberinde getirmiştir. Akıllı kent uygulamaları olarak çalışmanın ana çerçevesini oluşturan bu uygulamalar, kentlerde yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında üretmiş oldukları çözümler sayesinde önemli bir role sahip olmuştur. Diğer bir ifade ile Covid-19 pandemisi ile akıllı kentler yeni bir anlam kazanmıştır. Dünya üzerinde birçok varyasyon ile ortak bir amaca hizmet eden akıllı kent uygulamaları, sahip olduğu yapay zeka, blockchain, büyük veri ve bulut gibi teknolojiler ile önemli çözümler üretmiştir. Yaşam kalitesine eğitim, çevre, ulaşım, yönetim başta olmak üzere birçok alanda sağladığı katkısı ile kentlerin yönetiminde önemli bir pay sahibi olan akıllı kentler, pandemi süreci ile insanların yaşam güvenliğine doğrudan dokunması noktasında da belirleyici rol üstlendiği incelenen örneklerde görülmüştür. Gerek dünya gerek Türkiye uygulamalarında akıllı kent uygulamalarının pandemi süreçlerindeki rolünü gösteren örnekler olduğu görülmektedir. Özellikle kamuoyunun bilgilendirilmesi, belediye hizmetlerinin aksamadan sunulması, yaşam kalitelerinin iyileştirilmeye çalışılması, pandemi sürecinde riskli gruplar için yeni yöntemlerin geliştirilmesi, tespit, takip, uzaktan müdahale, ekipmanlara vatandaşların erişimi ve sosyal mesafenin korunması gibi kritik eylemin gerçekleşmesinin hızlıca sağlanması, sağlık çalışanlarının işlerini kolaylaştırması ve onlara anlık veri toplama imkânı vermesi, temas halinde olanlara ve enfekte olmuşlara hızlı müdahale etme, uzaktan tedavi, karantinaya alma, sağlık ekiplerini uzaktan yönetebilme, hastaları güçlendirmekte ve bilgi paylaşımı sağlama, vatandaşların sorumluluk ve bilincini geliştirmede önemli roller oynamaktadır. Dolayısıyla akıllı kent uygulamalarının Covid-19 pandemisi ile mücadelede üstlendiği etkin rolden hareketle bundan sonraki dönemlerde de oluşabilecek benzeri salgınlarla mücadelede önemli rol oynayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, M. M. ve Bulut, Y. (2019). Akıllı Kent Uygulamalarının Kentsel Güvenlik Açısından Önemi, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı: 52-60.
- Ateş, M. ve Önder, D. (2019). ‘Akıllı Şehir’ Kavramı ve Dönüşen Anlamı Bağlamında Eleştiriler, Megaron, 14(1):41-50.
- Bilgiç, E. vd. (2020). Salgın Hastalıklarla Mücadelede Yeni Bir Dönem Mi Başlıyor? "Akıllı Kentler" Bu Sürecin Neresinde Konumlanıyor?, Ankara:Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Deloitte (2020). Yeni Nesil Teknolojilerin COVID 19 Mücadelesindeki Önemi Ülke Örnekleri, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/consulting/yeni-nesil-teknolojilerin-covid-19-mucadelesindeki-onemi.pdf>, Erişim Tarihi: 06.06.2020, İstanbul: Deloitte.
- Enstitü İstanbul Covid-19 Araştırmaları (2020a). Dünya Kentlerinde Önlemler Tokyo, <https://enstitu.ibb.istanbul/covid19/yerel-yonetimler/tokyo/>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- Enstitü İstanbul Covid-19 Araştırmaları (2020b). Dünya Kentlerinde Önlemler Barselona, <https://enstitu.ibb.istanbul/covid19/yerel-yonetimler/barselona/>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- Enstitü İstanbul Covid-19 Araştırmaları (2020c). Dünya Kentlerinde Önlemler New York, <https://enstitu.ibb.istanbul/covid19/yerel-yonetimler/newyork/>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- Info Barcelona (2020a). Dünya Kentlerinde Önlemler New Measures On Citizen Mobility, https://www.barcelona.cat/infobarcelona/en/new-measures-on-citizen-mobility_930094.html, Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- Info Barcelona (2020b). Telecare Service Strengthened To Guarantee User Support, https://www.barcelona.cat/infobarcelona/en/telecare-service-strengthened-to-guarantee-user-support-2_931715.html, Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- Kıyıcı, Gizem (2020), 19. Yüzyılda Salgın Hastalıklar Kentleri Nasıl Şekillendirdi? (I), <https://www.arkitera.com/gorus/19-yuzyilda-salgın-hastalıklar-kentleri-nasil-sekillendirdi-i/> Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- New York City (2020a). Mayor de Blasio Visits School Meal Hub on Lower East Side, Reminds New Yorkers About Food Resources Across New York City, <https://www1.nyc.gov/office-of-the-mayor/news/231-20/mayor-de-blasio-visits-school-meal-hub-lower-east-side-reminds-new-yorkers-food-resources#/0>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- New York City (2020b). Mayor de Blasio Announces New Plan to Combat COVID-19 at NYCHA, <https://www1.nyc.gov/office-of-the-mayor/news/279-20/mayor-de-blasio-new-plan-combat-covid-19-nycha>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.

- Öztaş, Çiğdem Çörek (2020), “Kentlerin “Akıllanmasına” Pandemi Etkisi, Akşam Gazetesi-Açık Görüş Eki, 30 Mart-2020.
- Stopcovid19 (2020). Updates on COVID-19 in Tokyo, <https://stopcovid19.metro.tokyo.lg.jp/en/>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- Tokyo Metropolitan Government (2020). Roadmap to Overcoming COVID-19, <https://www.metro.tokyo.lg.jp/tosei/tosei/news/documents/roadmap.pdf>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı, <https://www.akillisehirler.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlani.pdf>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- World Bank (2020). “Smart Cities”, <https://www.worldbank.org/en/topic/digitaldevelopment/brief/smart-cities>, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- World Health Organisation (2020). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, https://covid19.who.int/?gclid=EAIaIQobChMIrcrZ94vo6QIVDcKyCh1_6wXTEAAYA_SABEgLhufD_BwE, Erişim Tarihi: 04.06.2020.

TÜRKİYE’DE COVID-19 SALGINININ SEKTÖREL ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Selma Büyükkantarıcı Tolgay

Kayseri Üniversitesi, Kayseri MYO, Pazarlama ve Dış Ticaret Bölümü

sbtolgay@kayseri.edu.tr

Zübeyde Şentürk Ulucak

Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

zsulucak@erciyes.edu.tr

Özet

Covid-19 salgını tüm dünyada sadece sağlık açısından değil ekonomik faaliyetler üzerinde de bozulmalara yol açarak çok ciddi bir sorun haline gelmiştir. Salgınla mücadele kapsamında uygulamaya konulan kısıtlamalar, yasaklar ve sosyal mesafe gibi önlemler gerek uluslararası ticari işlemler gerek imalat ve gerekse de hizmet sektörü üzerinde önemli derecede bozulmalara yol açmıştır. Bu durum politika yapıcılarının mikro ve makroekonomik boyutta önemli politikaları hayata geçirmelerini zorunlu hale getirmiştir. Bu çalışmada mevcut veriler üzerinden farklı sektörlerin kazanç ve kayıplar incelenerek bir durum tespiti yapılmakta ve bu çerçevede politika önerilerine yer verilmektedir.

AN INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON DIFFERENT SECTORS IN TURKEY

Abstract

The Covid-19 outbreak has become a very serious problem all over the world, causing deterioration not only in terms of health, but also in economic activities. Measures such as restrictions, bans and social distancing implemented within the scope of combating the epidemic have caused significant deterioration in both international commercial transactions, manufacturing and service sector. This situation made it obligatory for policy makers to implement important policies in micro and macroeconomic dimensions. For this reason, this study makes a situation assessment by examining the gains and losses of different sectors based on the existing data and foresights.

1. GİRİŞ

Covid-19 olarak tanımlanan virüs, ilk olarak Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde Aralık 2019'da ortaya çıkmıştır ve hızla yayılmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bu virüs nedeniyle 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan etmiştir. Virüs ortaya çıktıktan sonra aktif nüfusun çok olması nedeniyle, uluslararası seyahatler ve uluslararası ticaret ile birlikte hızla dünyada yayılmıştır. Günümüzde ciddi bir sağlık problemi olarak etkisini devam ettiren bu pandemi, küresel ekonomik etkileri de beraberinde getirmiş ve bu etkileri sadece insan sağlığını değil, ekonomileri de tehdit ederek bütün sektörlerde bir belirsizliğe ve daralmaya yol açmıştır. Dünya genelinde pandemi nedeniyle küresel ticaret 2020 yılının ilk çeyreğinde %3 daralmış ve ikinci çeyrekte bu oranın %20 olacağı belirtilmiştir (UNCTAD, 2020). Ayrıca Dünya ticaret örgütü 2020 yılı için ekonomileri %20'nin üzerinde kayıplar yaşayabileceği ve 1929 ekonomik buhranından sonraki en büyük çöküş olabileceği öngörüsünde bulunmuştur (WTO, 2020).

Türkiye'de ilk vaka 10 Mart 2020 tarihinde görülmüştür ve görüldüğü andan itibaren hızla tedbirler alınmaya başlanmıştır. 16 Mart 2020 itibariyle gençlerin taşıyıcı olabilme ve çocukların kendini koruyamama özelliğinden dolayı aile ve çevresi için risk içerdiği düşüncesiyle, ilköğretim, lise ve üniversitelerde eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçilmiştir. Yine bu dönemde öğretim elemanları ve kamu personelleri için de esnek çalışma düzeni, getirilen önlemler arasında yer almıştır. İlerleyen zamanlarda 20 yaş altı gençlerin ve 65 yaş üstü yaşlıların sokağa çıkmaları yasaklanmıştır (Kıvılcım, 2020: 19). Uluslararası sınır kapıları kapatılarak seyahat ve uluslararası ticaret sınırlandırılmış, kongreler, festivaller, birçok organizasyon iptal edilmiştir. Daha sonra getirilen yasaklar ile restoranlar, kafeler, AVM'ler, adliyeler, kuaförler ve sinema salonları gibi kalabalık risk guruplarının olacağı işyerleri kapanmış, birçok çalışan evinde çevrimiçi (online) çalışmaya başlamış ve birçok çalışan da işini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmıştır. Salgınla mücadelede uygulanan 14 günlük karantina süresi dikkate alındığında bu süre zarfında yaşanan işe ara verme, bir yıl boyunca iş günlerinden 14 gün üretim kapasitesi kaybına neden olacağı anlamına gelmektedir (McKibbin ve Fernando, 2020). Ayrıca bir önceki haftalık veya aylık dönemde meydana gelen üretim durmasından kaynaklanan gelir kayıplarının da çarpan etkisi yaratarak bir sonraki dönemde daha fazla gelir kayıplarına neden olacağı gerçeği de gözden kaçırılmamalıdır (Özatay ve Sak, 2020). Diğer taraftan dikkate alınması gereken bir başka önemli husus ise alınan tedbirlerin virüsün yayılım hızını azaltmak ya da önlemek için alınmış olması ve bu sayede olası çok daha büyük kayıpların ve maliyetlerin önüne geçilebilmesi için gerekli olduğudur (Levine ve McKibbin 2020). Örneğin Ashraf (2020) 77 ülkenin günlük verileri üzerinden, bu tür tedbirlerin bir taraftan doğrudan borsa getirilerini olumsuz etkilediği ancak diğer taraftan salgını yavaşlatarak bu getirilere dolaylı olarak katkı sağladığını tespit etmiştir.

Korona virüsün yayılma hızının kontrol altına alınması amacıyla alınan tedbirlerin tüketicilerin birçok tüketim davranışlarında ve harcamalarında değişikliğe yol açtığı tespit edilmiştir (Eryüzlü, 2020: 3). Bu durum ekonomide sektörel faaliyetler üzerinde önemli değişimleri beraberinde getirmektedir. Sektörler üzerindeki etkilerden hareketle benzer bir değerlendirme çalışması Nicola vd. (2020) tarafından Avrupa, Amerika, Çin ve Japon ekonomileri için yapılmıştır ve bu süreçte güçlü ve sürdürülebilir iş modellerini teşvik eden, sektörlerimize göre sektör planlarını içeren geniş bir sosyoekonomik kalkınma planına ve girişimciliği teşvik eden bir ekosisteme ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle çalışmamızın amacı, Covid-19'un farklı sektörlerdeki ekonomik kayıplarını veya kazançlarını incelemektir. Dolayısıyla konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmaları değerlendirerek ardından mevcut veriler üzerinden farklı sektörlerin kazanç ve kayıpları incelenerek bir durum tespitinin yapılması amaçlanmıştır. Mevcut değerlendirmeler ışığında sonuç kısmında ise politik önerilerine yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

COVID-19 pandemisi 2019 yılının son aylarında ortaya çıkmasından dolayı korona virüsün sosyolojik ve ekonomik anlamda sonuçları üzerine yapılmış çalışmalar literatürde bulunmamaktadır. Şimdiye kadarki yapılan çalışmaları incelediğimizde farklı ülkelerden farklı akademisyenlerin COVID-19'un neden olabileceği olası sorunları inceledikleri görülmüştür.

McKibbin ve Fernando (2020) yapmış oldukları çalışmada, McKibbin ve Wilcoxon (1999, 2013) tarafından geliştirilen Dinamik Stokastik Genel Denge (DSGE) Modelleri ile Hesaplanabilir Genel Denge (CGE) Modelleri'nin bir parçası olan G-Cubed Çok Ülkeli Model adı verilen heterojen yapıda küresel bir zamanlar arası genel denge modelini kullanarak 20 ülke için 6 sektör analizi yapmıştır. Çalışmanın amacı hastalığın olası ekonomik maliyetleri hakkında bilgi vermektir. COVID-19'un küresel bir salgına dönüşmesi durumunda, maliyetlerin hızla yükselebileceğini sonucuna varılmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular ışığında tüm ülkelerde halk sağlığı ve kalkınmasına daha fazla yatırım yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Eryüzlü (2020), çalışmasında 2020 yılında tüm dünya ülkelerinin negatif büyüme ve artan işsizlik sorunu ile karşılaşacağını tahmin ederek, Türkiye'nin Covid-19 ekonomik önlemleri kapsamında uyguladığı politikaların "helikopter para" teorisine benzeyip benzemediğini araştırmıştır. Sonuç kısmında ise ilerleyen yıllarda politika yapıcıların karşılaşılabilecekleri olumlu ve olumsuz sonuçları değerlendirmiştir.

Deb vd. (2020) krize yanıt olarak kullanılan maliye ve para politikası önlemlerine ilişkin verileri kullanarak, bu politika önlemlerinin krizin ekonomik maliyetlerini azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuştur. Benzer bir çalışmada Ashraf (2020) ise 77 ülkeden günlük verileri kullanarak uygulanan tedbirlerin ekonomik faaliyetleri bozması nedeniyle borsa getirileri üzerinden

doğrudan olumsuz bir etkiye yol açtığını fakat aynı zamanda bulaş riskini azaltarak dolaylı bir şekilde borsa getirilerine katkı sağladığı sonucunu bulmuştur.

Güven (2020), çalışmasında bulaşıcı bir hastalık olan COVID-19'un, tüketici davranışlarında önemli ölçüde değişikliğe uğraması sonucunda tüketicilerin mağazalardan internet alışverişine kaymasının e-ticarete etkisi ürün ve ürün grupları anlamında Türkiye ve dünya açısından değerlendirmiştir. Çalışmasında insanlara ulaşmanın zor olması sebebiyle anket yapamamış ancak nitel türde bir uygulama ile COVID-19 salgınının sonuçlarını incelemiştir. Güven, salgın zamanında evlerinde karantinada olmak zorunda olan tüketicilerin öncelikle sağlık, kişisel bakım ve temizlik ürünleri alışverişleri yaparak e-ticarete bu ürünler yönünde artış tespit etmiştir. Öte yandan giyim, aksesuar ve lüks tüketim ürünlerinin satışında ise azalma olduğunu tespit etmiştir.

Kara (2020) yaptığı çalışmasında COVID-19'un işgücü piyasaları üzerindeki etkilerini daha önce yapılmış çalışmaları inceleyerek, bu konuda ülkelerin aldıkları istihdam tedbirlerini özetlemiştir. Uygulama kısmında ILO 2020 verilerini kullanarak Türkiye, Almanya, ABD, İngiltere, Çin, Japonya, İspanya, Güney Kore ve Rusya ülkelerinde işgücü piyasalarını korumak için alınan önlemleri karşılaştırmıştır. Sonuç olarak, işgücü piyasasında çalışanlar için destekler, işsizlik yardımları, ücret sübvansiyonları, yeni çalışma düzenlemeleri, hastalık izni için sübvansiyonlar, işten çıkarma sınırlaması ve mesleki eğitim sübvansiyonları gibi yedi kategori tespit etmiş ve bunların ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini bulmuştur.

Altig vd. (2020) pandemi nedeniyle oluşan belirsizliğin yaratacağı etkileri analiz etmiş ve bu süreçte tüm belirsizlik göstergelerinde ortaya çıkan sıçramanın borsalardaki oynaklığı artırdığı ve İngiltere için büyüme oranındaki belirsizliği 20 kat artırdığını belirtmiştir.

Caraka vd. (2020) çalışmasında, salgın öncesinde ve salgın sırasında Jakarta, Batı Java, Orta Java ve Güney Sulawesi'deki CO, HCHO, NO₂ ve SO₂ yoğunluğunun farkını analiz etmiştir. Ayrıca, COVID-19 salgını sırasında Endonezya'daki büyük ölçekli kısıtlamaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Sonuç olarak, Endonezya'da COVID-19 salgını öncesinde ve sırasında perakende, bakkaliye ve eczane ile yerleşik hareketlilikte önemli farklılıklar olduğunu göstermişlerdir. Aynı zamanda COVID-19 salgını sırasında ciddi ekonomik kayıpların olduğunu, endüstrilerin, şirketlerin ve gerçek kesintilerin büyük ölçekli kısıtlamalar nedeniyle tüm yaşam seviyeleri için ciddi olduğunu göstermişlerdir.

Literatürde genellikle vaka sayıları ile borsa verileri günlük ölçülen ekonomik veriler üzerinden ampirik araştırmalar yürütülmektedir. Aylık ve yıllık ölçümü yapılan ekonomik verilerle gerçekleştirilecek analizler için yeterli gözlem sayısı açısından önemli bir eksiklik söz konusudur.

3. COVID-19'UN SEKTÖREL ETKİLERİ

COVID-19 salgını, her yönü ile hayatın her alanında büyük belirsizliklere neden olmuş ve olmaya devam etmektedir. Öncelikle virüsün bulaşıcılığı, yaygınlığı ve ölümcüllüğü; antijen ve antikör testlerinin mevcudiyeti ve yerleştirilmesi; sağlık sistemlerinin böyle bir zorluğu karşılayabilme yeteneği; güvenli ve etkili aşıların geliştirilmesi ve uygulanma aşamasının kime, nasıl gerçekleştirileceği; ölüm şokunun nihai boyutu gibi sağlık ile belirsizliklerin yanında toplumsal ve ekonomik belirsizliklerde mevcuttur. Bunlar; yeni normal adı verilen sosyal mesafenin ve toplumsal hayattaki diğer azaltma ve sınırlama stratejilerinin süresi ve etkinliği de belirsizliğini korumaktadır. Ekonomi anlamında da pandeminin kısa vadeli ekonomik etkisi ve politika müdahaleleri; pandemi azaldıkça ülkelerin ekonomisinin iyileşme hızı; bu dönemde uygulanan hükümet müdahalelerinin ve politikalarının devam edip etmeyeceği; tüketici harcamalarında pandemi ile farklılaşan değişimlerin devam edip etmeyeceği; ve orta ve uzun vadede verimliliği etkileyen işletmelerin bu süreçte ayakta kalması, yeni iş oluşumlarının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, farklı sektörlerin Ar-Ge, beşeri sermaye yatırımı ve diğer faktörler üzerindeki etkisi gibi ciddi anlamda ekonomik belirsizlikler mevcudiyetini korumaktadır (Baker vd., 2020).

Bahsedilen belirsizliklerle birlikte COVID-19 pandemi salgını sonucunda, birçok sektör farklı şekillerde etkilenmektedir. En çok kaygı yaratan durum COVID-19 kaynaklı ekonomik belirsizlikten kaynaklanan büyük bir üretim daralmasına neden olmasıdır. Ayrıca her ülke ekonomik yapısına bağlı olarak bazıları az bazıları da diğerlerinden daha fazla etkilenmektedir. Örneğin, daha hizmet odaklı ekonomilere sahip olan ülkelerin daha fazla etkilendiği bugüne kadar ki firma davranışlarına göre anlaşılmaktadır ve buna bağlı olan sektörlerde diğerlerine göre daha fazla risk altında olmaktadır (Nicola vd., 2020).

Kilitlenmeden etkilenen sektörler ulaşım, eğlence, perakende, oteller ve restoranlar başta ve bunların dünyadaki örnekleri şu şekildedir (Fernandes, N., 2020);

- Volkswagen ve Ferrari gibi otomobil üreticileri, Avrupa'daki üretimi askıya almıştır,
- Euro 2020, Tokyo Olimpiyat Oyunları, 2021'e ertelenmiştir,
- Paris, Madrid, Venedik ve Roma gibi turistik yerler boşalmıştır,
- Ticaret fuarları ve etkinlikleri iptal edilmiştir,
- Dünyaca ünlü gemi seyahati sağlayan Cruise gemi operatörleri seyahatleri iptal etmiştir,
- NBA, futbol ligleri, Formula 1 bir sonraki duyuruya kadar askıya alınmıştır,
- Kanadalı Cineplex Inc., 165 sinema salonunun tamamını kapatmıştır,
- McDonald's, ABD'deki oturma alanlarını kapatmıştır,

- Lufthansa, Nisan ayı sonuna kadar uzun menzilli uçuşlarının % 90'ını azaltmış ve 23.000'den fazla uçuşu iptal etmiştir,
- Airbus, Fransa ve İspanya'daki üretimi askıya almıştır,
- Lüks eşya şirketleri Gucci ve Hermes tüm üretim tesislerini kapatmıştır,
- İsviçreli saat üreticileri tedarikçilerinin üretimi askıya alması üzerine zor durumda kalmıştır.

Salgın sırasında salgının yayılmasını önlemek amacıyla alınan tedbirlerde öncelikli olarak sokağa çıkma yasakları getirilmiş ardından sosyal mesafe kuralı getirilerek kısıtlamalar boyutlandırılmıştır. Bu süreçte ilk alınan önlemlerde çalışan nüfusun büyük bölümü üretim ve tüketimden çekilmiştir bunun neticesinde ise bazı sektörler olumlu etkilenmiş yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi bazı sektörler ise olumsuz etkilenmiştir. Diğer taraftan bazı sektörlerde de hızla gelir artışı da sağlandığı görülmektedir (Aydoğuş, 2020). Örneğin hijyenik ürünler ya da maske üreten firmalar krizden fayda sağlayıp olumlu etkilenmişlerdir.

3.1. Turizm

Turizm sektörü, son yıllarda bütün dünya ülkeleri için önemli bir gelir kaynağı olarak ekonominin içinde yer almaktadır. Turizm bölgesinde oluşabilecek herhangi bir kriz (savaş, doğal afet, hastalık, salgın v.b); turizm ile ilgili her işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmesine neden olabilmektedir. Özellikle günümüzde yaşadığımız pandemi ile turistik bölgelerin güvenliği turistleri o yöreye çekebilme konusunda tereddüt oluşturmakta ve turizm talebinin azalması nedeniyle turizm işletmelerinin faaliyetlerinde sekteye uğramasına neden olmaktadır (Bahar vd., 2020). Özellikle insan sağlığı veya güvenliği ile ilgili oluşabilecek küçük bir risk bile, turistik bölgenin tercih edilmemesi, dolayısıyla da turizm hareketleri üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır (Bahar vd. 2020).

Tablo 1: Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara Ve Aylara Göre Dağılımı

AYLAR	2018	2019	2020*	2019/2018	2020/2019
OCAK	1 461 570	1 539 496	1 787 435	5,33	16,11
ŞUBAT	1 527 070	1 670 238	1 733 112	9,38	3,76
MART	2 139 766	2 232 358	718 097	4,33	-67,83
NİSAN	2 655 561	3 293 176	24 238	24,01	-99,26
MAYIS	3 678 440	4 022 254	29 829	9,35	-99,26
HAZİRAN	4 505 594	5 318 984		18,05	
TEMMUZ	5 671 801	6 617 380		16,67	
AĞUSTOS	5 383 332	6 307 508		17,17	
EYLÜL	4 792 818	5 426 818		13,23	
EKİM	3 755 467	4 291 574		14,28	
KASIM	1 966 277	2 190 622		11,41	
ARALIK	1 950 705	2 147 878		10,11	
TOPLAM	39 488	45 058 286		14,11	
	401				
5 AYLIK TOPLAM	11 462	12 757 522	4 292 711	11,30	-66,35
	407				

(*): Veriler geçicidir.

Kaynak: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR9851/turizmistatistikleri.html> 14.07.2020

Turizm talebi elastik, güvene dayalı ve lüks tüketim ürünleri sınıfındadır. Bu nedenle herhangi bir salgın hastalık güvenliği tehdit eden savaş, iç ayaklanma, doğal afet gibi durumlar ülkenin öncelikle turizm talebini etkilemektedir. Turizm talebi de lüks tüketim malına girdiği için ilk ve kolay vazgeçilen bir istek olarak ekonomide yer almaktadır (Yenişehirlioğlu ve Salha 2020). Turizm sektörü bir domino etkisi yaratarak kendisi ile birlikte kendine bağlı birçok sektörde de talep azalmasına ve krize yol açabilmektedir. Turizm sektörü sadece konaklama alanında değil bağlı bulunduğu ulaşım, yeme içme, seyahat acenteleri, eğlence, spor ve kültürel etkinlikler, lokantalar, turizm bölgelerinde yer alan hediyelik eşya satan küçük esnafı da etkisi altına alarak ciddi krizlere yol açmaktadır.

Dünyanın dört bir yanında hükümetler; virüsün yayılmasını yavaşlatabilmek için ulaşımdan konaklamaya birçok alanda kısıtlamaya gitmişlerdir. Uçak seferleri iptal edilmiş, kongre ve konferanslar ertelenmiş, iş gücü dahi mümkün olduğu sürece evden çalışır hale gelmiştir.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Yasal ve psikolojik olarak oluşan bu yeni kısıtların, turizm endüstrisinin hem arz hem de talep unsurlarında zoraki değişimlere neden olacağı açıktır.

Kültür ve Turizm Bakanlığının açıkladığı verilere göre 2020 yılı mayıs ayında Türkiye'yi ziyaret eden yabancı sayısında geçen yılın aynı ayına göre %99,26 azalış kaydedilmiştir. Emniyet genel Müdürlüğünden alınan geçici verilere göre ise 2020 yılı Mayıs ayında ülkemizi ziyaret eden yabancı sayısı geçen yılın aynı ayına göre %99,26 azalış göstererek 29.829 olmuştur. 2020 yılı Ocak-Mayıs döneminde ülkemizi ziyaret eden yabancı sayısında geçen yılın aynı dönemine göre %66,35 azalış göstererek 4.292.711 olmuştur. 2020 yılı Ocak-Mayıs döneminde Ülkemize gelen 4.292.711 yabancı ziyaretçinin 34.730 (% 0,81) gününbirlikçidir. Mayıs ayında ülkemize gelen 29.829 yabancı ziyaretçinin 2.090 (% 7,01) gününbirlikçidir (Kültür ve Turizm Bakanlığı). Bu durumda Turizm sektörü pandeminin en çok olumsuz etkilediği sektörlerin başında gelmektedir.

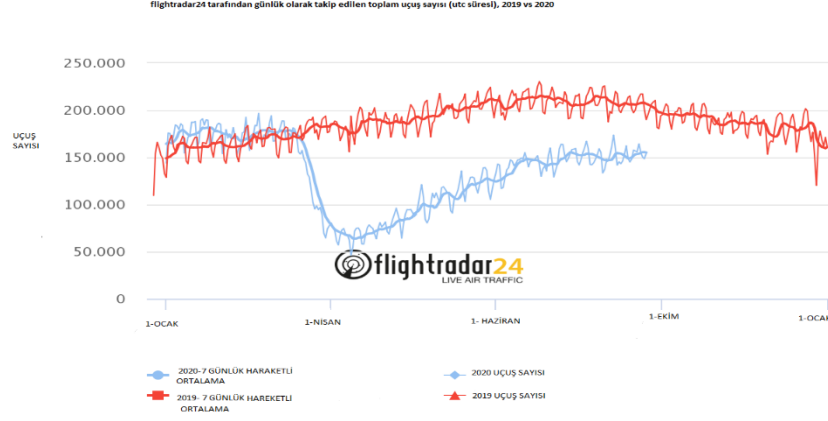
3.2 Ulaşım

Koronavirüs salgınının en çok etkilediği bir diğer sektör seyahat kısıtlamaları gerçekleşmesi ve ülkelerin sınır kapılarını kapatması sonucunda ulaşım sektörü olmuştur. Ulaşımında en çok etkilenen ise havayolu ulaşımı olmuştur. İlk olarak hastalığın görüldüğü Çin'den diğer ülkelere olan uçuşlar durdurulmuştur. Hastalığın Güney Kore, Hong Kong ve Japonya'da da görülmesiyle bu ülkelere de seyahat kısıtlaması getirilmiştir. Daha sonra İran, İtalya ve İspanya'da artan vaka sayıları havacılığı durdurma noktasına getirmiştir (Wilson & Chen, 2020).

Küresel salgının ilk Asya'da görülmesi ile birlikte Avrupa ve Amerika kıtalarına sıçraması sonucu hükümetlerin aldıkları tedbirlerin başında seyahat kısıtlamaları gelmiştir. Havayolu şirketlerinin birçoğu uçuşlarını iptal etmiş ve uçaklarını hangarlara çekmiştir.

Koronavirüsün havayolu ulaşımı yapan şirketler üzerindeki etkisi en çok Alman havayolu şirketi Lufthansa'da görülmektedir. Salgın nedeniyle 2020'nin ilk yarısında yaklaşık üç milyar Euro zarar etmiştir. Yine Avrupa'da sivil hava taşımacılığı yapan Ryanair 2020 yılı nisan ve haziran ayları ile 2019 yılı aynı aylar karşılaştırıldığında yüzde 95 oranında ciro kaybı yaşadığı tespit edilmiştir (<https://www.dw.com/tr/korona-hangi-havayolu-%C5%9Firketini-ne-kadar-vurdu/g-54488779>).

Kuzey Amerika %32, Batı Avrupa %35, Güney Doğu Asya %20, Orta Avrupa ise yaklaşık %27 oranında uçuşları azaltmıştır (Şanlı, 2020). Şekil 1'de ocak ayından Eylül ayına kadar toplam uçuş sayıları 2019 ve 2020 yılları karşılaştırmalı verilmiştir. Martta ülkeler tedbirler almaya başladıkça uçuşlar düşmüş ve nisan-mayıs aylarında düşüşte zirve yapmıştır. Ancak haziran ayından itibaren tedbirlerin gevşetilmesi ekonominin canlanması amacıyla uçuşlara kısmi olarak başlandığı uçuş sayılarının artması ile görülmektedir.

Şekil: Günlük takip edilen toplam uçuş sayısı (bin)

Kaynak: <https://www.flightradar24.com/>

Türkiye’de ise virüsün ilk görüldüğü tarihten sonra önemli oranda azalmıştır. Örneğin 2019 yılında mart ayında iç hat seyahat edenler 24.591.959 iken 2020’de 19.445.580 e düşerek %-20,9 fark oluşmuştur. Bu azalış uçuşların kısıtlanması ve yurt dışı seyahat yasaklarının getirilmesi ile birlikte nisan, mayıs ve haziran aylarında iç hatlarda çok ciddi farklara yol açmış ve pandemi havacılık sektörünün en çok etkilenen sektörlerden birisi olmasına neden olmuştur.

Türkiye’de havacılık sektöründe faaliyet gösteren firmalar uçaklarının %80’inin faaliyetini durdurmuştur. Uçakların uçmayıp hangarda beklediği süre içerisinde havayolu şirketleri gelir kaybetmiştir. Bu süreçte THY, Pegasus ve Onur Air firmaları, ekonomik destek kalkanı paketi kısa çalışma ödeneğinden faydalanmak için başvuru yaptıklarını bildirmişlerdir (Macit ve Macit, 2020).

3.3.İnşaat

İnşaat ve emlak sektörü lüks tüketim malı gibi algılanmasından dolayı herhangi bir krizden ilk etkilenen sektör konumundadır. Türkiye’de inşaat sektöründe yabancı paraların hızla yükselmesi ve belirsizliklere bağlı olarak var olan durgunluk COVID-19 salgını ile birlikte daha da derinleşmiştir (Eğri ve Doğaner, 2019). Ayrıca bu süreçte ortaya çıkan likidite problemleri, jeopolitik riskler, döviz kurlarındaki dalgalanma ve petrol fiyatlarındaki belirsizlikler de sektörü olumsuz etkilemektedir (TMB, 2020).

Yurt içinde inşaat sektörünün olumsuz etkilenmesi yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde de etkisini göstermektedir. 2019 yılındaki dünya ekonomisindeki belirsizlikler ve dalgalanmalar ile

ülkemizdeki politik sıkıntılardan olumsuz etkilenen yatırımcılar yurt dışı müteahhitlik hizmetlere ara vermiştir (TMB, 2020).

3.4.Eğitim

Covid-19 salgını Türkiye’de ve dünyada yaşamda ve bütün sektörlerde olumsuz etkisini gösterirken toplumsal anlamda en büyük olumsuz etkilerinden birisi de eğitim sektöründe olmuştur. ILO’nun 16 Nisan’da yayınladığı eğitim sektörü ile ilgili raporuna göre, 13 Nisan 2020 itibarıyla, (COVID-19) yayılmasını sınırlamak amacıyla dünyanın birçok ülkesinde okullar ve üniversiteler kapatılarak zorunlu hale getirilmiş, dünyada 1.58 milyara yakın öğrencinin öğrenimi kesilmiştir. Bu rakam toplam kayıtlı öğrencilerin %91,4 ünü oluşturmaktadır (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742726.pdf).

Unesco’nun 30 Mart 2020 tarihi covid-19’un neden olduğu okul kapanmalarının küresel olarak izlendiği raporda okul kapatmanın 189 ülkede 1.579.835.195 öğrenciyi etkilenmiştir. Bu rakamın toplam kayıtlı öğrencilerin %90.2’sini oluşturduğu belirtilmektedir. Türkiye’de bu süreçte okulların yüz yüze eğitime ara vermesi 24.901.925 öğrenciyi etkilemiştir.

Dünyadaki birçok ülke COVID-19 kaynaklı eğitime ara verilmesinden dolayı oluşan eksikliği gidermek amacıyla hızla uzaktan eğitim platformları hazırlamaya başlamışlardır. Bu süreçte Zoom, Google Meet, Facebook, Youtube ve Skype gibi farklı uygulamaları kullanarak canlı video konferans yoluyla dersler farklı şekillerde verilmeye başlanmıştır. Türkiye’de eğitim Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her bir kademedeyi ayrı ayrı olmak üzere EBA (Eğitim Bilişim Ağı) adı altında televizyon kanalları açılmış olup Türkiye’nin dört bir tarafından sadece televizyona sahip olmanın yeterli olacağı bir şekilde uzaktan eğitim öğretim platformu düzenlenmiştir.

3.5.Sağlık Sektörü

Sağlık sektöründe salgının ülkede görülmeye başladığı andan itibaren yayılmasını önlemek veya tedavi etmek amaçlı halk sağlığı harcamaları ciddi miktarda artış göstermiştir. Bununla birlikte hastanelerin yeterli olmayıp yeni pandemi hastanelerin açılması, yeni açılan ve hali hazırdaki hastanelerin tıbbi malzeme ihtiyacının karşılanması, sağlık çalışanların üzerlerine düşen ağır yükün bir nebze hafifletilmesi amacıyla maaşlarında iyileştirme yapılması artan maliyetler olarak görülmektedir. Ayrıca ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerindeki yük ağırlaşmış ve karantinadan dolayı da sosyal kaygılar artarak farklı maliyet kalemleri oluşmuştur. Aşı üretmek için dünya üzerindeki bütün sağlık kuruluşlarının ve bilim adamlarının kaynaklarını bu konu da arttırması da ve hükümetlerin finansal yükünü arttıran bir kalem olmaktadır (Tosunoğlu

ve Kasal 2020). Diğer taraftan sektördeki bazı alanlar bu süreçte yeni kazanç imkânı ortaya çıkmıştır. Örneğin maske, dezenfektan, kolonya, bağışıklık sistemini güçlü tutmak ve kuvvetlendirmek için vitamin ve gıda talebinde ortaya çıkan artışlar. Ayrıca COVID-19 antikör testlerinin özel sağlık kuruluşlarında da yapılmaya başlaması hastanelere yeni bir kaynak yaratarak finansal açıdan kazanç sağlamaktadır.

3.6.İmalat Sektörü

Farklı ülkelerde işyerlerinin kapatılması gibi alınan tedbirlerle birlikte ülkemiz de de bu virüsün yayılmasını önlemek amacıyla önlemler alınmıştır. Ülkemizde Covid-19 ile birlikte alınan birçok önlem neticesinde imalat sanayinde faaliyetini sürdüren işletmelerin çoğu kapanmış ya da vardiyalı sisteme geçilerek üretim azaltılmıştır. Ancak, azalan talep ve yavaşlayan ihracat nedeniyle, üretimde büyük oranlı daralmalar yaşanmıştır (TÜRMOB, 2020). Hükümet birçok alanda olduğu gibi imalat sanayinde yaşanan daralmanın önüne geçilebilmesi için sektöre kamu destekleri sağlamaktadır. İmalat sektöründe sadece kayıplar değildir ihtiyaca yönelik üretim ile kazançlarda yaşanmaktadır. Örneğin birçok tekstil firması maske üretimine ağırlık vermiş ve kolonya üreticileri ile dezenfektan üreticileri kapasitelerinin üstünde üretim yapmaya başlamışlardır.

3.7.Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık Sektörü

Covid-19 küresel salgın kaynaklı olarak tarımda gıda zincirinde vatandaşların ürün depolaması sonucunda oluşabilecek yetersizlikler ve kopukluklar sebebi ile gıda talebinde arzındaki değişimler hızlı fiyat değişkenliklerine neden olmakta ve insanların gıdaya ulaşamaması konusunda kaygıları oluşmaktadır. Türkiye’de bu süreçte gıda ile ilgili olarak bazı ürünlerde ihracat özel izne bağlanmıştır. Soğan, patates ve limon bu ürünlerin başında gelmektedir. Türkiye, Ocak ayı başında stoklarına dayanarak, ithal malını engellemek için ihracata sınırlama getirmiştir. Özellikle limonun C vitamini içermesinden dolayı Covid-19’a karşı koruyucu olduğu gerekçesi ile yoğun talep görerek tüketiminin artmasının sonucunda limon ihracatı 31 Ağustos 2020 tarihine kadar yasaklanmıştır (Yıldırım, 2020; Kayabaşı, 2020).

Covid-19 pandemi ilan edildikten sonra ülkeler dış ülkeleri ticaret anlamında da kendisine kapatmıştır. Bunun sonucunda, halkın panikleyerek gıda maddelerini stoklamak istemesi ile talep hızla artmış ve market raflarının boşalmasına neden olmuştur. Market tedarikçilerin hızlı artan talebe yetişememesi arz talep dengesini bozarak fiyatların yükselmesine neden olmuştur. Bu duruma istinaden hükümetler limon ihracatında olduğu gibi yurt içindeki talebe hızla cevap verilmesi amacıyla gıda ürünlerinin ihracatını durdurarak öncelikli olarak iç piyasanın ihtiyacının karşılanmasına yönelik tedbirler almışlardır (Kayabaşı, 2020; Yavuz, 2020).

3.8.Dış ticaret

Mart ayından itibaren tüm dünyayı saran koronavirüs hem sosyal hem de ekonomik anlamda ciddi bir şekilde olumsuz etkilemeye başlamış ve bu etkiler nisan ayı başlangıç olmak üzere diğer aylarda daha sert görülmeye devam etmektedir. Bu etkilerden dış ticarete ihracatı negatif yönlü düşürmesi ile ekonomik anlamda ülkelerin ticaretini zorlamaktadır. Özellikle Salgının yoğun görüldüğü başta AB ülkeleri olmak üzere, diğer önemli ihracat yaptığımız ticaret ortağı ülkelerde uçuşların engellenmesi ile ve sınırların kapatılması ile birlikte oldukça büyük boyutlarda pazar ve talep daralmaları İhracattaki düşüşün temel nedeni olarak görülmektedir. Covid-19 nedeniyle ithalat da nisan ayından itibaren da gerilemiştir.

İhracat birim değer endeks rakamları												
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
	January	February	March	April	May	June	July	August	September	October	November	December
2019	92,7	92,3	91,9	91,5	91,6	92,4	92,2	90,7	90,5	90,3	90,6	91,4
2020	92	90,9	89,7	88	88,4	89,9	90,7					
İhracat birim değer endeksi, bir önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)												
2019	-5,4	-6,2	-6,2	-7,1	-5,4	-4,8	-3,7	-3,6	-3,4	-2,8	-2	-1,1
2020	-0,7	-1,4	-2,5	-3,8	-3,5	-2,8	-1,6					
İthalat birim değer endeks rakamları												
2019	91,2	90,7	91	91,1	90,4	89,8	89,1	87,6	87,3	87	86,7	86,4
2020	86,6	85,2	85,2	79,8	78,5	81,7	80,8					
İthalat birim değer endeksi, bir önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)												
2019	-3,1	-1,2	-1,7	-2,8	-3,9	-3,7	-3,9	-5,2	-5,3	-6,8	-6,5	-6,2
2020	-5	-6,1	-6,4	-12,4	-13,1	-9	-9,4					

Kaynak:

TUIK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Tablo 2’de, COVID-19’un dış ticaret istatistiklerine etkisini içermektedir. COVID-19’un küresel bir boyut kazanması Türkiye ekonomisinde dış ticaret istatistiklerine de yansımış durumdadır. 2019 yılının Ocak-Mart dönemine göre 2020’de ihracat ve ithalat rakamlarında azalma görülmüştür. Nisan ayından itibaren tüm dünyada hızla etkisini arttırması ile birlikte Türkiye’nin de tedbirlerini arttırması ile birlikte hızla bir daralma gerçekleşmiştir.

3.9.Hizmetler Sektörü

COVID-19 pandemisinden ekonomik anlamda en olumsuz ve yıpratıcı etkileri şüphesiz hizmet sektöründe görülecektir. Pandemi sırasında günlük olarak rutin kullandığımız hizmetlerin birçoğu artık kullanılmamaya başlamış ve bu sektörlerin tedarik sektörü de durmuştur. Hizmet sektöründe çalışan firmalar insanların korku ve endişesi ile alınan tedbirlerle birlikte

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

faaliyetlerinin %90'dan fazla azaldığı görülmektedir. Bu durum ekonomik anlamda oldukça ciddi bir olumsuz çarpan etkisi oluşturmuştur. Kuaför ve berberlerin kapanması ile insanlar saç boya ve kesim işlerini ertelemiştir. Diş hekimleri yakın temastan dolayı ciddi tehlike arz ettiği için insanlar randevularını iptal ettirmiş dolayısı ile birçok diş hekimi ve diş hastanesi geçici bir süre kapatılmıştır. Yemeğini dışarıda yiyen çalışanlar veya akşam yemeğini dışarıda yemeği tercih eden büyük bir kesim artık restoranlara gitmemeye başlamış ve cafe ve restoranlarda geçici bir süre kapatılmıştır. Bu ve bunun gibi hizmet odaklı ekonomilerde yaşanan bu süreç güçlü bir ekonomik bozulmaya neden olmuştur. Bu süreçte hizmet sektörü büyük bir gelir kaybına uğramıştır (Cinel, 2020).

Tablo 3: Hizmet Sektöründeki Değişim

Yıllık değişim oranı (bir önceki yılın aynı ayına göre değişim) (%)-Annual change (%)												
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2019	21,60	20,72	21,33	21,74	20,92	19,78	18,28	11,62	6,37	9,40	11,74	13,17
2020	12,29	13,10	12,10	10,22	9,72	9,77	13,65					

Kaynak: TÜİK, Hizmet üretici fiyat endeksi ve değişim oranı, Temmuz 2020

Tabloda Hizmetler sektörünün bir önceki yıla göre değişim oranı verilmiştir. Ülkemizde özellikle ilk vakanın görüldüğü mart ayından itibaren ciddi tedbirler alınmaya başlanmış ve sektörde bir önceki yıla göre %56,72 lik bir düşüş görülmüştür. Tedbirlerin yavaşça gevşetildiği haziran ve temmuz aylarında aradaki farkın kapandığı görülmektedir.

3.10. Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü

COVID-19 salgın sürecinden başlarda olumlu etkilendiği düşünülse de daha sonra Türkiye’de de görülmeye başlaması ve alınan önlemler ile birlikte tekstil sektörü de krizden payını almaktadır. Salgının ilk Çin’de görülmesi ile işletmelerin kapatılması ve ithalatın durdurulması gibi sebeplerle ilk dönemlerde Türk tekstil sektöründe siparişlerin artması ile birlikte üretimde bir artış yaşanmıştır. Ancak üreticilerin elinde hammadde stoğunun erimesi ve Yurt dışından gelen birçok ürün ile birlikte tekstil hammaddesinin de giriş yapamaması neticesinde üretim yavaşlamıştır. Yurt dışı taleplerin yanı sıra ülkemizde de birçok alışveriş merkezinin pandemi nedeniyle kapanması insanların başlarda tüketim alışkanlıklarını değiştirmelerine neden olmuştur (Eğri ve Doğaner, 2019).

Tüketicilerin talep kaymasından kaynaklı olarak ilk erteledikleri sektör tekstil ve hazır giyim sektörüdür. Bu nedenle Nisan ayı başından itibaren bu sektör üreticileri kapanma noktasına gelmiştir. İthalatın kısıtlanması ile yaşanan tedarik zincirindeki sorunların atlatılması için bir

takım öngörüler yapılmıştır. COVID-19 salgını nedeniyle yaşanan ekonomik kriz döneminde, en büyük ara malı tedarikçisi olan Çin'in özellikle salgının ilk çıkış noktası olması sebebiyle ticaretin kısıtlanması ile birlikte Çin tedarigi yerine farklı tedarik kanalları belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle ülkemizde küçük-orta ölçekli ara malı üreticilerinin tekstil firmalara tedarikçi olması beklenmektedir (TÜRMOB, 2020; Eğri ve Doğaner, 2019). Türkiye'nin AB ülkeleri ile komşu olması, kaliteli üretim gerçekleştirebilme kapasitesi ve teslimatın belirlenen4 zamanda gerçekleştirilmesi gibi avantajları nedeniyle tekstil sektörünün 2020 yılından sonra yeniden canlanacağı öngörülmektedir. Ancak krizin uzun sürmesi halinde, ihracat pazarlarında yaşanan daralmanın devam etmesi sonucunda ihtiyaca yönelik üretim yapan sektörler dışındaki sektörlerin ciddi sıkıntılar ile karşılaşacağı kaçınılmaz görülmektedir (TÜRMOB, 2020:69-70).

3.11. Gıda sektörü

Yiyecek dağıtımı ve marketçilik cafe ve restoranlar da dâhil olmak üzere gıda üzerine çalışan tüm sektörler de Covid-19 pandemisinden etkilenmiştir. Başlarda insanların gıda paniği yaşayarak yiyecek stoklaması sonucu gıda sektörü baskı altına alınmıştır. Özellikle süt, makarna, pirinç, bakliyat gibi uzun ömürlü gıda ürünlerinde kıtlık oluşacağı konusunda insanlar arasında endişeler gerçekleşmiştir. Ayrıca az gelirli vatandaşlar da stoklama gerçekleştirememeleri sonucunda yiyeceklerin tükenmesi endişesi taşımışlardır. İngiltere'de hükümet bu durum karşısında belirli topluluklara yiyecek paketleri hazırlamış ve ayrıca eve götürmeleri için bedava hazır yemek sağlamıştır. ABD Hükümeti ise bireylerin satın alabileceği her bir ürünün miktarını kısıtlamış ve yaşlılar için özel alışveriş saatleri belirlemiştir (Nicola, M vd. 2020).

Türkiye'de dâhil birçok ülkede süpermarketler tarafından bir takım önlemler alınmıştır. Bu önlemler arasında panik satın almayı önlemek için müşterilere internetten market alışverişi ve aşırı kalabalıklaşmayı önlemek için herhangi bir zamanda izin verilen müşteri sayısında kısıtlama getirilmesi gibi tedbirler alınmıştır. Türkiye'de hükümet ve birçok belediye yardımı muhtaç ailelere ücretsiz gıda ürünü dağıtmıştır.

Süpermarketlerde gıda ürünlerine bu kadar büyük bir talep gerçekleştirmesinin yanında, restoranlar ve kafeler kapanmış ve ancak eve yemek hizmeti veren işletmeler ayakta kalmıştır. Ardından restoran ve cafelerin pet bardak ve tek kullanımlık çatal/kaşık kullanılması, her masa da dezenfektan bulundurulması ve masaların arası açılarak içeride az müşteriye hizmet verilmesi gibi bir takım şartları yerine getirme şartları ile açılmalarına izin verilmiştir. Getirilen bu şartlar zaten uzun süre kapalı kalan işletmeler için büyük bir maliyet kalemi oluşturmuştur.

4. SONUÇ

Covid-19'un dünya ülkelerinde görülmesiyle birlikte sırasıyla sosyal mesafe, kendi kendine korunma ve seyahat kısıtlamaları, tüm ekonomik sektörlerde iş gücünün azalmasına ve birçok

işin kaybedilmesine neden olmuştur. Okullar kapanmış, üretim durmuş bunun sonucunda birçok mal ve hammaddeye olan ihtiyaç azalmıştır. Buna karşılık, tıbbi malzeme ihtiyacı önemli ölçüde artmıştır. Gıda sektörü de insanların ilk başta karantinada kalıp besinsiz kalacakları korkusu ile gıda ürünlerinin stoklanmasına neden olmuş ve aşırı taleple karşı karşıya kalarak birçok üründe stokların tükenmesine yol açmıştır. Bütün bunlar ülkelere yaklaşan bir ekonomik kriz ve durgunluk habercisi olmuştur.

Korona virüsün yayılma hızı dikkate alındığında dünya üzerinde hükümetler yaklaşan ekonomik krizden en az hasarla kurtulmak amacıyla birtakım tedbirler almışlardır. Sosyal mesafe uygulamaları ve maske takmanın zorunlu hale getirilmesi yeni normal adı altında virüsün yayılmasını önlemek için önemini korumaktadır. Ülkeler ekonomik refahlarını kaybetmek uğruna ulaşımı kısıtlamaları, okulları kapatmaları, işyerlerinin kısmi ya da tamamen durdurulması ile evden çalışma, sokağa çıkma yasakları gerçekleştirerek halk sağlığını her şeyin üstünde tutmuşlardır. Ancak ekonominin tahmin edilemeyecek ciddi kayıplara uğraması ve tek yönlü olmayıp eş zamanlı hem arz hem de talep üzerinde etkilerinin olması bütün sektörleri içinden çıkılmaz bir bilinmezliğe doğru sürüklemektedir. Örneğin ulaşım ve turizm gibi sektörler salgından en çok etkilenen sektörler olarak talepte büyük düşüş yaşamalarına karşın sağlık sektöründe tam tersi oldukça büyük bir artış yaşanmıştır.

Sektörlerdeki ciddi mali sıkıntının giderilmesi piyasanın canlanması amacıyla sağlık ile ilgili gerçekleştirilecek yatırımların ve alınacak kararların yanında ekonomiye katkı sağlayan bütün sektörler hükümetten destek beklemektedirler. Her ne kadar korona virüsün ekonomiye yarattığı etkiyi ölçmek şu an güç ise gelecek için neler olacağını bilmek de büyük bir belirsizlik içermektedir. Hükümetler belirsizlikten kaynaklanacak krizin daha içinden çıkılmaz bir ekonomik krize neden olmaması için para ve maliye politikalarını kullanarak korona virüsten etkilenen sektörlerle ve hane halklarına destekler gerçekleştirmelidir.

KAYNAKÇA

- Altig, D., Baker, S., Barrero, J. M., Bloom, N., Bunn, P., Chen, S., ... & Mizen, P. (2020). Economic uncertainty before and during the COVID-19 pandemic. *Journal of Public Economics*, 104274.
- Ashraf, B. N. (2020). Economic impact of government interventions during the COVID-19 pandemic: International evidence from financial markets. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 27, 100371.
- Aydoğuş, O. (2020). Salgın ve Ekonomik Kriz. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 114, s. 11-17.
- Bahar, O., Çelik İlal, N. (2020). The economic effects of Coronavirus (COVID-19) in the tourism industry *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

- Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J., & Terry, S. J. (2020). Covid-induced economic uncertainty (No. w26983). National Bureau of Economic Research.
- Caraka, R. E., Lee, Y., Kurniawan, R., Herliansyah, R., Kaban, P. A., Nasution, B. I., ... & Pardamean, B. (2020). Impact of COVID-19 large scale restriction on environment and economy in Indonesia. *Global Journal of Environmental Science and Management*, 6(Special Issue (Covid-19)), 65-84.
- Cinel, E. A. (2020). "Covid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler", *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1), s. 124-140.
- Deb, P., Furceri, D., Ostry, J. D., & Tawk, N. (2020). The economic effects of Covid-19 containment measures. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3661431
- Eğri, T., Doğaner A., (2019). Covid-19 ve Ekonomik Kriz: Kobiler Özelinde Bir Değerlendirme ve Politika Önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı Yıl:19 Sayı:37 Bahar (Özel Ek) s.128-145.*
- Ekren, A. COVID-19'un Dünya Ekonomisine Etkisi: İran Örneği. https://www.academia.edu/download/63347026/COVID-19un_Dunya_Ekonomisine_Etkisi_Iran_Ornegi.pdf
- Eryüzlü, H. (2020), "COVID-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye'de "Helikopter Para" Uygulaması", *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1):10-19.
- Fernandes, N. (2020). Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy. Available at SSRN 3557504.
- Güven, H. (2020). Covid-19 Pandemik Krizi Sürecinde e-ticarette Meydana Gelen Değişimler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 251-268.
- Kara, E. (2020). Covid-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 269-282.
- Kayabaşı, E . (2020). Covid-19'un Tarımsal Üretime Etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 7 (5) , 38-45 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/740039>
- Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4 (1) , 17-27. DOI: 10.46452/baksoder.727208
- Macit, A , Macit, D . (2020). TÜRK SİVİL HAVACILIK SEKTÖRÜNDE COVID-19 PANDEMİSİNİN YÖNETİMİ . *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 7 (4) , 100-116 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54055/717678>
- McKibbin, Warwick J. and Fernando, Roshen (2020). The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19: Seven Scenarios. CAMA Working Paper No. 19/2020. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3547729> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3547729>.

- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International journal of surgery (London, England)*, 78, 185.
- Özatay, F., Sak, G. (2020). COVID-19'un Ekonomik Sonuçlarını Yönetebilmek İçin Ne Yapılabilir? Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. www.tepav.org.tr
- Şanlı, O. (2020). Keynesyen Model Bağlamında Covid-19 Pandeminin Küresel Ekonomiye Muhtemel Etkileri, ABD ve Çin Ekonomileri Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 597-634.
- Tosunoğlu, Ş., Kasal, S. Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgını ve Sağlıklı Küresel Ekonomi İçin Politika Uygulamaları: IMF'nin Rolü. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 35-49.
- Yavuz, F. (2020, Mayıs). Tarıma Koronavirüs Etkisi. *Kriter. Aylık Siyaset Toplum ve ekonomi Dergisi*, Yıl 5 (46), 86-89.
- Yenişehirlioğlu, E., Salha, H.,(2020). Covid 19 Pandemisinin Türkiye İç Turizmine Yansımaları: Değişen Talep üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı Yıl:19 Sayı:37 Bahar (Özel Ek) s.355-368*
- Yıldırım, A. E. (2020, Mart 31). Tarım Dünyasından, Korona Günlerinde Tarım İhracatı Yasakları. *Dünya Gazetesi*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/korona-gunlerinde-tarim-ihracati-yasaklari/466357> (Erişim Tarihi: 07.05.2020).
- Wilson, M. E., Chen, L. H. (2020). Travellers give wings to novel coronavirus (2019-nCoV). <https://en.unesco.org/news/covid-19-webinar-new-world-teachers-educations-frontline-workers-covid-19-education-webinar-2>.
- (<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/limon-ihracati-on-izne-baglandi/1795110>) Yıldırım, A. E. (2020, Mart 31). Tarım Dünyasından, Korona Günlerinde Tarım İhracatı Yasakları. *Dünya Gazetesi*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/korona-gunlerinde-tarim-ihracati-yasaklari/466357> (Erişim Tarihi: 07.05.2020).
- <https://www.tga.gov.tr/t-c-kultur-ve-turizm-bakanligi-kontrollu-normallesme-sureci-genelgeleri/>
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33815>
- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/briefingnote/wcms_742726.pdf
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>
- <https://www.flightradar24.com/>
- https://tga.gov.tr/wp-content/uploads/2020/06/Genelge_2020_6.pdf.
- <https://www.dw.com/tr/korona-hangi-havayolu-%C5%9Firketini-ne-kadar-vurdu/g-54488779>

COVID-19 SALGINININ SAĞLIK ÇALIŞANLARINA ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Yüncü

Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Yönetimi
vyuncu@aku.edu.tr

Öğr. Gör. Yunus Yılan

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sandıklı Meslek Yüksekokulu, Büro Yönetimi
yyilan@aku.edu.tr

Özet: 12 Mart 2020 itibarıyla, yeni tip koronavirüs (Covid-19) hastalığı endişe verici bir hızla yayılmaya devam etmektedir. Salgının başlangıcından bu yana vakalarda dünya çapında en büyük artış 22 Mayıs 2020'de bildirilmiştir. DSÖ tarafından bir salgın olarak kabul edilen bu ölümcül salgın, dünya çapında milyonlarca insanı etkilemiş ve ciddi ekonomik ve sosyal aksamalara neden olmuştur. Bununla birlikte, milyonlarca insan koronavirüs tecriti nedeniyle evlerinde sıkışmışken, farklı alanlardan sağlık çalışanları birçok zorluğa rağmen titizlik ve özveri ile mücadele etmeye devam etmektedir. Bu nedenle, bu çalışma pandeminin doktorlar (10), hemşireler (11), ebeler (4), paramedikler (3) ve anestezi teknisyenleri (8) dahil olmak üzere sağlık personelinin yaşamları üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, Afyonkarahisar ilinde görev yapan 36 sağlık çalışanına 9 soru yöneltilmiş ve cevapları nitel araştırma teknikleri ile analiz edilmiştir. İlk olarak, internet tabanlı video konferans araçları kullanılarak gönüllü katılım üzerine 30 dakikalık video görüşmeleri planlanmıştır. Bununla birlikte, araştırma sırasında sağlık personelinin yoğun çalışma temposu nedeniyle video görüşmeleri öngörülen hızda sürdürülememiştir. Bu sebeple, ön sonuçları daha hızlı görebilmek için katılımcılara eş zamanlı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu gönderilmiş ve yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir. Yazılı yanıtlara uygulanan içerik analizi ile elde edilen bulgular dikkate alınması gerekli 6 önemli etki olduğunu göstermektedir: çalışma koşullarındaki önemli değişiklikler, artan iş yükü, aile hayatı üzerindeki olumsuz etkiler, artan tükenmişlik ve yönetici tutumları.

Keywords: Covid-19, koronavirüs, sağlık çalışanları, tükenmişlik, çalışma koşulları

JEL KODU: M12, I10, J81

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

315

INVESTIGATING THE IMPACTS OF COVID-19 OUTBREAK ON HEALTHCARE STAFF

Abstract: As of March 12, 2020, the novel coronavirus (Covid-19) disease has continued to spread at an alarming pace. The greatest worldwide increase in cases since the beginning of the outbreak was reported on May 22, 2020. Being labeled a pandemic by WHO, this deadly outbreak has affected millions of people across the world and has caused serious economic and social disruptions. While millions of people are stuck in their homes due to coronavirus lockdown, however, healthcare staff of all types has been battling with superior diligence and devotion despite many difficulties. Hence, this study aims at investigating the effects of the pandemic on the lives of healthcare staff including MDs (10), nurses (11), midwives (4), paramedics (3), and anesthesia technicians (8). For this purpose, 36 healthcare staff working in Afyonkarahisar Province, Turkey were addressed 9 questions and their responses were analyzed with qualitative research techniques. Firstly, 30 minutes long video-interviews based on voluntary participation were planned using internet-based video conferencing tools. Due to the intensive work pace of healthcare staff at the time of the research, however, video interviews could not be resumed at the predicted speed. Thus, to see the preliminary results faster, the semi-structured interview form was sent to the participants simultaneously and they were asked to answer in writing. Findings obtained through content analysis applied to written responses indicate 6 pivotal impacts to be considered: significant changes in working conditions, increasing workload, negative effects on family life, increasing burnout, supervisor attitudes.

Keywords: Covid-19, coronavirus, healthcare staff, burnout, working conditions

JEL CODES: M12, I10, J81

GİRİŞ

Sağlık sektörü hizmet sektörünün en önemli alanlarından biridir. Verdiği hizmetlerin insanların sağlığı ve hayatıyla ilgili olması itibariyle bu alanda faaliyet gösteren diğer kurumlardan önemli biçimde ayrılmaktadır. Son yıllarda iletişim araçlarının ileri düzeyde ve yoğun olarak kullanılmasıyla ve şehir/devlet/özel hastane ayrımı ve rekabetin yaygınlaşmasıyla birlikte hasta hakları, hasta davranışları, sağlık çalışanları ve onlardan beklenenler konularında önemli değişimler ve gelişmeler olmuştur. Bu süreç göz önüne alındığında sağlık çalışanları için artan iş yükü, baskı altında çalışma, hastaların şiddetine ve hakaretlerine maruz kalma, hastaların ve hastane yönetiminin isteklerini karşılayabilme vb. açısından çalışma ortamı ve koşulları zorlaşmıştır diyebiliriz.

Sağlık çalışanlarının genel olarak yaptıkları işler; bir kişinin hayatının korunması, kurtarılması ve sürdürülebilmesi ile ilgili olduğu için buldukları iş ortamı doğası itibariyle son derece streslidir. Bu durum düşünüldüğünde onların yaptıkları işler; psikolojik, sosyal, zihinsel ve iş ilişkileri açısından onlara çok ağır sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların üzerine Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde 2019 yılının Aralık ayında ortaya çıkan ve hızla yayılmış olan yeni tip koronavirüs (Covid-19)de eklenmiş ve 11 Mart 2019 tarihinde Dünya

Sağlık Örgütü tarafından küresel bir pandemi ilan edilmiştir.⁹ Aynı gün Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından Türkiye'deki ilk Covid-19 vakasının tespit edildiğini açıklanmıştır.¹⁰ Böylece sağlık çalışanları süresi, tedavisi, etkisi, nasıl mücadele edileceği ve tam olarak ne olduğu belli olmayan bir virüsle karşı karşıya kalmıştır.

Koronavirusler, Şiddetli Akut Solunum Sendromu ve Orta Doğu Solunum Sendromu gibi ciddi hastalıkların yanı sıra daha farklı hastalıklara da neden olabilen büyük bir virüs ailesidir.¹¹ Covid-19 kaynağının net olmaması ile beraber, belirtiler Huanan deniz ürünleri pazarını ve bu ürünlerin yer aldığı toptan satış pazarında yasadışı bir şekilde satılan vahşi hayvanları işaret etmektedir. Hastanın öksürme ve hapşırma yoluyla saçtıkları damlacıkların diğer kişilerin elleriyle temas etmesiyle beraber ellerini buruna, göz mukozasına ve ağıza temas etmesi ile bulaşmaktadır.¹²

İnsandan insana kolay bulaşan ve ölümcül bir hastalık olan koronavirüs ile mücadele eden sağlık çalışanlarının hayatları da tehlike altındadır. Bu mücadelede birçok ülkenin yanı sıra ülkemizde de alınan birçok önleme rağmen; sağlık çalışanlarının da hastalandığı ve yaşamlarını yitirdiklerini görmekteyiz. Ülkemizde 24 Mart 2020 tarihinde 33 yaşındaki Dilek Tahtalı, koronavirüs kaynaklı olarak hayatını kaybeden ilk sağlık çalışanı olmuştur.¹³ Bu ölümle birlikte sağlık çalışanlarının pandemi sürecinde verdiği hizmetlerde; virüsle mücadele ederken, aynı zamanda kendi sağlığını ve hayatını koruması gerektiği düşüncesi onlarda stres oluşturabilir. Bu strese bağlı olarak çalışmada gerginlik, kaygı, huzursuzluk, uyku bozuklukları, depresif bozukluklar vb. davranışlarda artış görülebilmektedir (Gökçe ve Dünder, 2008: 26). Yapılan araştırmalara göre, salgın döneminde veya sonrasında her 6 çalışandan birisinde çok ciddi stres belirtileri görülmektedir. Ayrıca araştırmalarda karantina süresinin 10 günü geçmesi durumunda bir risk olarak travma sonrası stres bozukluğunun oluşmasının arttığı da görülmektedir.¹⁴

Pandemi sürecinin çalışanların üzerinde oluşturacağı etkilerden birisi de tükenmişliktir. Maslach'a (1981) göre duygusal tükenme duygularının artması tükenmişliğin önemli bir yönüdür. Bu durumda çalışanların duygusal kaynakları tükendikçe, çalışanlar psikolojik düzeyde artık işlerine kendilerini veremeyeceklerini düşünürler. Başka bir yönü ise; çalışanların hastalar hakkında alaycı bir tutum ve olumsuz duygular sergilemeleridir. Pandemi sürecinde hastaların

⁹ https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200311-sitrep-51-covid-19.pdf?sfvrsn=1ba62e57_10_1 (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

¹⁰ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-ilk-koronavirus-vakasi-tespit-edildi-466216.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

¹¹ <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

¹² https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

¹³ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52072642> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

¹⁴ <https://www.psikiyatri.org.tr/uploadFiles/3032020115022-SaglikKurumlariCOVID.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

gösterdikleri sorumsuz davranışlarla bağlantılı olarak yaşadıkları koronavirüs rahatsızlıkları, bazı sağlık çalışanları tarafından hak ettikleri yönünde düşünmelerine bile neden olmuştur. Bu durum dışarıdan bakıldığında veya sağlık çalışanlarının düşünceleri göz önünde bulundurulduğunda kabullenmesi zor ve sıra dışı bir durum olarak gözükmektedir. Bu durumu bir sağlık çalışanının görüşleriyle açıklayalım:

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanı Fahrettin KOCA ilk vakadan bugüne neredeyse her gün ve defalarca birçok iletişim aracını kullanarak alınacak önlemlerden bahsetmiştir. Bunlardan bir tanesi de geçmiş olsun, hoş geldiniz, hayırlı olsun vb. toplu yapılan faaliyetlerin yapılmaması yönündeydi. Bu açıklamaya ilişkin bir sağlık çalışanı şunları söylemiştir:

Bir kamyonet tipi aracın arkasına onlarca kişi binerek bir yere etkinliğe gitmişler. Şu an hepsi korona tanısı sebebiyle hastanemizdeler. O kadar uyarıya rağmen bunu yapmaları beni rahatsız etti. Biz saatlerdir, günlerdir ailemizden uzak mücadele ediyoruz. Ancak insanlar bunu fark etmiyorlar. Ben ilk nöbetimden çıktığımda 3 saat kendime gelemedim. Saatlerce maske takmışım. Bunları görünce bu insanlar bunu hak ediyor dedim.

Demografik nedenler, kişilik, beklentiler ve bireysel ihtiyaçlar, iş doyumu, insanları olumsuz değerlendirmek ve karşıdaki insanların durumu, aşırı iş yükü, yöneticilerle ilişkiler, meslektaşlarla ilişkiler ve çatışmalar tükenmişliğin nedenlerindedir (Çağlıyan, 2007:17). Sağlık çalışanlarına yönelik yapılan araştırmalarda, tükenmişlik ile ilgili özellikler farklılık gösterebilmektedir. Cinsiyet, yaş, çalışma şekli, deneyim ve çocuk sahibi olma tükenmişliği belirlerken dikkate alınabilir (YILDIZ vd., 2018:131).

COVID-19 salgını, sağlık yetkilileri tarafından dünya genelinde kontrol altına alınmaya çalışılsa da, virüsün ağır klinik seyri ve hızlı yayılımı salgın ile mücadeleyi zorlamakla birlikte süreci uzatmaktadır.¹⁵ Yani salgın kontrol altına alınsa bile sağlık çalışanlarının bulunduğu sosyal ve psikolojik karmaşıklık devam etmektedir. Bu durumdan hareketle Afyonkarahisar ilinde faaliyet gösteren sağlık kurumlarında görevli sağlık çalışanları ile gerçekleştirilen bu çalışma, Covid-19 pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının psikolojik, zihinsel ve sosyal olarak yaşadıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN METEDOLOJİSİ

2.1. Yöntem

Bu araştırmada doktor (10), hemşire (11), ebe (4), paramedik (3) ve anestezi teknisyenlerinden (8) oluşan sağlık çalışanlarına yöneltilen 9 soruya verilen cevapları nitel araştırma teknikleri ile

¹⁵ <https://www.psikiyatri.org.tr/menu/161/cov%C4%B1d-19-ve-ruh-sagligi> (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

analiz edilmiştir. Covid-19 pandemisinin sebep olduğu kısıtlar ve beraberinde getirdiği olağanüstü koşulların sağlık çalışanları üzerindeki etkilerini detaylı ve esnek bir çerçevede değerlendirme olanağı sağlayacağı düşüncesiyle nitel araştırma tasarımı benimsenmiştir. Bunun sebebi nitel araştırma tasarımının olayların ve bağlamların dilini kullanarak ve ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya ve anlamlandırmaya yardımcı olmasıdır (Neuman, 2012: 224). Afyonkarahisar il merkezinde görev yapan sağlık çalışanları evreninde gerçekleştirilen bu araştırmada Covid-19 pandemisinin sağlık çalışanlarının yaşamları üzerindeki etkilerini çok boyutlu olarak araştırmayı amaçlamaktadır.

2.2. Veri Toplama aracı

Bu çalışmada birinci elden veri toplama yöntemi uygulanmıştır. Araştırma sağlık çalışanları ile internet tabanlı video konferans araçları kullanılarak mülakatların yapılması ile başlatılmıştır. Sağlık personelinin yoğun çalışma temposu nedeniyle 30 dakikalık video görüşmeleri öngörülen hızda sürdürülememiştir. Bu sebeple, ön sonuçları daha hızlı görebilmek için katılımcılara eş zamanlı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu gönderilmiş ve gönüllü katılımcıların uygun zaman bulunduğu yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir. Katılımcıların yanıtlamaları istenen sorular şunlardır:

Bu doğrultuda aşağıdaki dokuz sorudan oluşan bir yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur:

- Çalışma koşullarınızda bir değişiklik oldu mu? Değişiklik olduysa bilgi verir misiniz?
- Bu süreçte yaşadığınız aile yaşamı ve sosyal yaşam düzeniniz hakkında bilgi verebilir misiniz?
- Bu süreçte zihinsel ve psikolojik olarak rahatlamak için neler yapıyorsunuz ?
- Bu süreçte işinize ayırdığınız zamandan, verdiğiniz önemden dolayı aileden nasıl tepkiler alıyorsunuz?
- Bu süreçte çalışma temponuz hakkında bilgi verir misiniz?
- Bu süreçte çok çalıştığınızı düşünerek işinizde tükenmişliği hissettiniz mi? Neden?
- Covid-19 süresince çok çalıştığınız diğer çalışanlar/amirleriniz tarafından fark ediliyor mu? Aldığınız tepkiler nelerdir?
- Bu süreçte kendinizle/çalışma arkadaşlarınızla/yöneticilerinizle olumlu/olumsuz olarak neleri fark ettiniz?
- İlk Covid-19 vakası geldiğinde neler hissettiniz?

2.3 Bulgular

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

2.3.1. Katılımcılara Ait Genel Bilgiler

Katılımcıların 15'ini erkek ve 21'ini kadın sağlık çalışanları oluşturmaktadır.

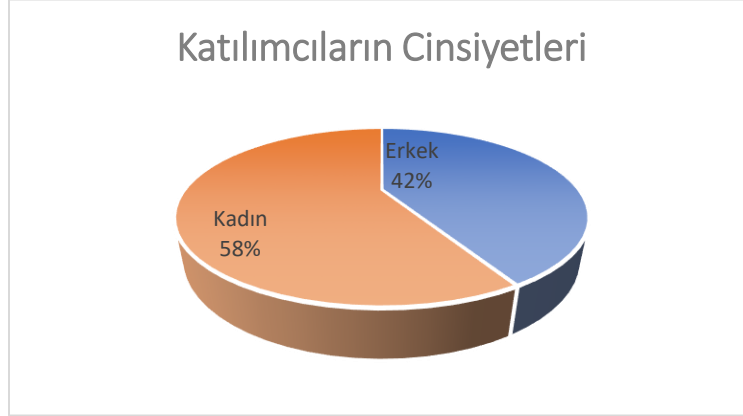
Tablo 1: Katılımcıların cinsiyet, meslek ve sağlık sektöründe çalışma süreleri

CİNSİYET	n	%
Kadın	21	58
Erkek	15	42
MESLEK		
Doktor	10	28
Hemşire	11	31
Ebe	4	11
Paramedik	3	8
Anestezi Teknisyeni	8	22
SAĞLIK SEKTÖRÜNDE ÇALIŞMA SÜRELERİ		
1 yıldan az	2	6
1-5 yıl	5	14
6-10 yıl	7	19
11-15 yıl	9	25
16-20 yıl	7	19
21-25 yıl	4	11
26-30 yıl	2	6

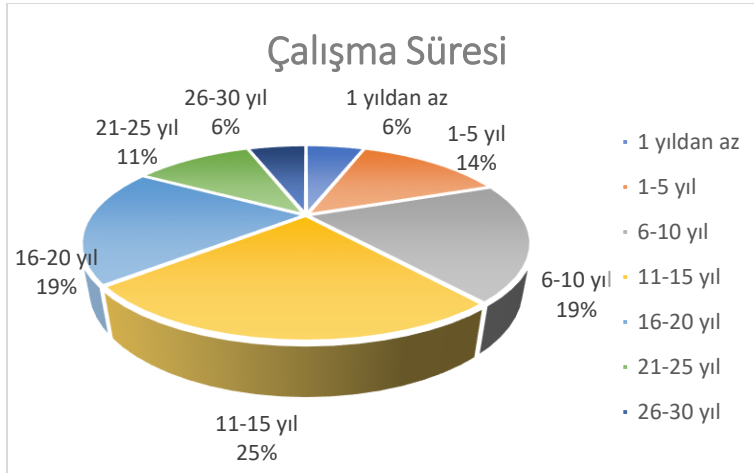
Tablo 2: Katılımcıların yaşları

YAŞ	n	YAŞ	n
20	1	38	1
22	1	39	5
24	1	40	3
27	6	41	2
30	3	42	2
31	1	43	1
32	1	44	2
33	1	48	2
37	2	50	1

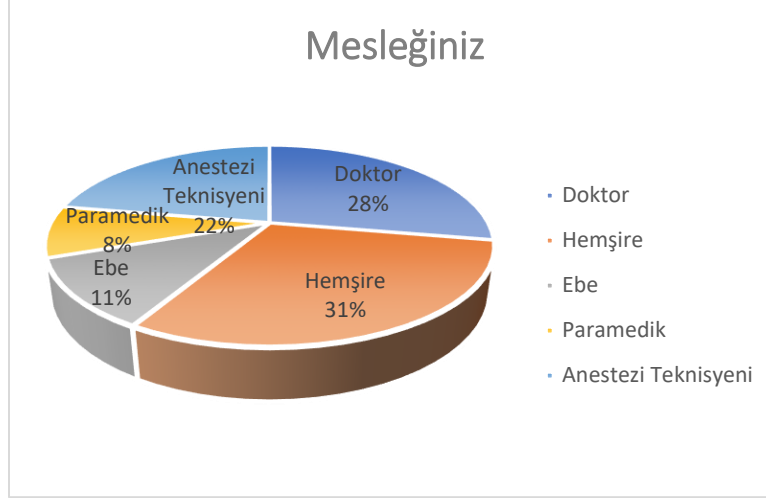
Grafik 1: Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin dağılım

Grafik 2: Katılımcıların çalışma sürelerine ilişkin dağılım

Grafik 3: Katılımcıların mesleklerine ilişkin dağılım

2.3.2. Araştırmada Sorulan Sorulara İlişkin Veriler

Tablo 3: Soru 1: Çalışma koşullarınızda bir değişiklik oldu mu? (Yönetim sistemi, mesai, vardiya, acil çağrı, izin, yoğunluk vb.) Değişiklik olduysa bilgi verir misiniz?

	KİŞİ	yüzde	MESLEK GRUBU	KİŞİ	%
Evet	31	86,11	AT	6	75
			Doktor	9	90
			Ebe	3	75
			Hemşire	11	100
			Paramedik	2	66,66
Hayır	5	13,88	AT	2	25
			Doktor	1	10
			Ebe	1	25
			Hemşire	0	0
			Paramedik	1	33,33

Tablo 3’de evet ve hayır yanıtları arasında ciddi bir oransal farklılık olduğu görülmektedir. Katılımcıların %86,11’inin çalışma koşullarında değişiklik olmuştur.

Tablo 4: 1. Soruya evet yanıtı veren grup

AT	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK
Esnek mesai izin iptali nöbet sistemi Acil Çağırılma	5 Esnek mesai 1 İş yoğunluğu 4 1	6 Esnek mesai 5 Yoğunluk	1 Acil Çağırılma 1 Filyasyon Yoğunluk 2 İzin iptali Acil Çağırılma	3 Yoğunluk 3 Vaka artışı yoğunluk 4 2 2

Tablo 4’te en çok dikkat eden kavramlar, esnek mesai, nöbet sistemi, ve yoğunluk’tur. Acil durumlarda çağırılmanın ve izin iptallerinin de esnek mesai ile birlikte ele alınabileceği değerlendirilmiştir. Verilen yanıtlar katılımcıların yoğunluk kavramını farklı yorumladığını da göstermektedir: İş yükü yoğunluğu, işe gitme sıklığı. DAHA SONRA YÜZYÜZE ÖĞRENDİK

Hayır cevabı veren katılımcıların yanıt çok kısa olduğu için herhangi bir kodlama gerçekleştirilememiştir.

K25-E- “Oldu acil durumlarda çağırılıyor hafta sonu ve resmî tatil bayram çalışmaktayız”.

K31-D- “Mesaiden + nöbetten sadece 24 saatlik nöbet üsülü çalışma düzenine geçildi”.

K23-H- “Yoğunluk, acil çağrılar, mesai artışı”.

K2- P- “Evet. Vaka sayıları inanılmaz arttı”.

K14-AT- “İzinler kaldırıldı esnek mesaiye geçildi”.

Tablo: 5 Soru 2- Bu süreçte yaşadığınız aile yaşamı ve sosyal yaşam düzeniniz hakkında bilgi verebilir misiniz?

AT	kişi	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK
Yakınlarına bulaştırma korkusu	3	Filyasyon	2 işten geç gelme	1 işten geç gelme	2 İşten geç gelme
Evde daha çok zaman geçirme	5	Daha az zaman ayırma Kendini izole etme işten geç gelme sosyal yaşam çok azaldı	1 sosyal yaşam çok azaldı 3 Temizlik obsesyonu 2	2 değişiklik yok Kendini izole etme 1 Aileye zaman ayıramama	1 evrak işleri yetişmiyor 3 sosyal yaşam çok azaldı 2

Tablo 5’de incelendiğinde farklı kavramlar kullanılmış olsa da, katılımcıların en çok işten eve geç geldiklerini, kendilerini yakınlarını korumak için izole etmek durumunda hissettiklerini ve sosyal yaşamın çok azaldığını göstermektedir. Doktor olan grup içerisinde ayrıca filyasyon çalışmalarının yoruculuğuyla ilgili yorumlar ayrıca dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasında ayrıca bir kişi evrak işlerinin yoğunluğunu vurgulamaktadır.

K6-D. “Bazen yarım gün çalıştım ama filyasyon ile belirlenen izlemler, 65 yaş ve üzeri izlemleri,kronik hastalık izlemleri kalan yarım günü fazlası ile doldurdu,bazen yetmedi bile.

K12-H. “Covit servisinde 1ay nöbet tuttuğum için ailemden uzak kalma mesafe koymak zorunda kaldım.vakit geçirme gibi şansımız yok malesef tamamen kendimi tecrit ettim onlardan”.

K25-E. “Herşey değişti sosyal yaşam kalmadı ev ve işten ibaret oldu hayatımız elimden geldiğince aileye zaman ayırmaya çalışıyorum ama yeterli olmuyor”.

K30-AT. “İsten gec geliyoz.Cocuklarla 2 aydir gorusemiyorum”.

K2-P. “İşten geç geliyoruz çünkü yoğunluktan evrak işlerini yetiştiremiyoruz”.

Tablo 6: Soru 3: Bu süreçte zihinsel ve psikolojik olarak rahatlamak için neler yapıyorsunuz ?

AT	kişi	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK		
Sosyal Medya	6	Sosyal Medya	4	Sosyal medya	2 Sosyal medya	5 Sosyal medya	3
Resim yapma	1	Uyku	3	Kitap	2 Uyku	4 kitap	2
Dizi/Film	2	Telefon	3	Ev işleri	2 Kitap okuma	3 Telefon	
Telefon	1	Konuşması	3		Müzik	1 Konuşması	1
Konuşması		kitap	5				
		Dizi/Film	2				
Ev İşleri	1	puzzle					
Kitap	1		2				
Spor	1	ders çalışma					
Müzik	1						

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların bu süreçte zihinsel ve psikolojik olarak rahatlamak için en fazla sosyal medyayı kullandığı görülmektedir. Her katılımcı meslek grubu için bu seçenek birinci konumdadır. Doktor ve Hemşire grupları için bir diğer önemli kavram uykudur. Önceki yanıtlarda bu grupların verdiği esnek mesai, nöbet sistemi ve yoğunluk kavramlarıyla örtüştüğü değerlendirilmektedir. Kitap okuma kavramı ise bütün gruplarda yerini almakla birlikte, en çok doktor ve hemşirelerde tekrarlanmaktadır. Bu bölümde katılımcıların kısa yanıtlar verdiği gözlemlenmiştir.

K6-D. “ Sosyal medyadan güncel bilgileri takip ,fırsat buldukça uyku ve tanıdıklarla sohbet bu süreçte en çok uyguladığım yöntemler”.

K15-H. “Vakit bulabilirsem biraz kitap biraz sosyal medya ve zamanım olursa uyku”

K30-AT. “Sosyal medya ve uyku”.

K25-E. “Kitap okumaya çalışıyorum temizlik yapıyorum”.

K29-P. “Kitap okuma ,telefonda sohbet etme”.

Tablo 7: Soru 4: Bu süreçte işinize ayırdığınız zamandan, verdiğiniz önemden dolayı aileden (eşinizden, çocuklarınızdan) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

	KİŞİ		MESLEK GRUBU	KİŞİ	%
Olumlu	33	91,6	AT	7	87,5
			Doktor	8	80
			Ebe	4	100
			Hemşire	10	90,90
			Paramedik	3	100
Olumsuz	3	8,4	AT	1	12,5
			Doktor	2	20
			Ebe	0	0
			Hemşire	1	9,09
			Paramedik	0	0

Tablo 8: Olumlu Tepkiler Alıyorum İle İlgili Görüşler

AT	kişi	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK				
Endişeliler	2	Sitem	3	takdir	1	Endişeliler	5	Gurur	1
Ailemle vakit geçiriyorum	2	anlayışlılar	3		Sitem	1	Endişe	1	
		gurur duyuyorlar	3		Gurur	3			
		endişe	1						

Olumsuz tepki aldığını belirten katılımcılar çok kısa yanıtlar verdiği için kodlanması mümkün olmamıştır. Ancak, olumlu tepkiler aldığını belirten yanıtlar içerisinde Endişe durumu ayrıca dikkat çekicidir. Özellikle hemşire grubunda bu durum nispeten üst düzeydedir. Bir diğer önemli unsurda, yine doktor ve hemşire katılımcıların ailelerinin kendilerine sitem ettiğini ve onlarla gurur duyduklarını açıkça ifade etmiş olmalarıdır.

- K12-H. “ Benim adıma üzülyolar ve endişeliler dolayısıyla herkes gergin ve tedirgin”.
- K29-P. “Mesleğimin öneminden, benim gösterdiğim özveriden dolayı gururlular, onlarla mesafeli olmak zorunda olduğum için üzgünler”.
- K11-D. “Gayet guzel tepkiler..gurur duyuyorlar sanki..
- K30-AT. “Olumlu tepkileri ama yanlarına gidemediğim için üzgünler.”.
- K25-E. “Olumlu”.

Bu bölümde, bir AT (K14) oldukça farklı bir yanıt vermiştir. Yeni mesai sistemini hayatında değiştirdiklerinden bahsederken “Eski mesai sistemiyle Bn evi ve çocuklarımı sadece görüyormuşum şu anda onları yeniden tanıyorum” demektedir. Bu noktada mesai sistemi ayrı bir başlıkta değerlendirilmelidir.

Bir diğer önemli nokta da, katılımcıların kendilerini aile içinde izole etmek durumunda kaldıkları için yaşadıkları sorunları dillendirmesidir.

K29-P. “Mesleğimin öneminden, benim gösterdiğim özveriden dolayı gururlular, onlarla mesafeli olmak zorunda olduğum için üzgünler”.

K23-H. “Çocuklarımız psikolojisi kötü. Dudaklarında ağzının içlerinde aftlar çıkıyor. Sebepsiz ağlamalara giriyorlar”.

Tablo 9: Soru 5: Bu süreçte çalışma temposu hakkında bilgi verir misiniz? iş yükü, zaman, hatasız iş, azar işleme, ödül alma vb.)

AT	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK
Esnek çalışma Nöbet usulü	2 İş yükü arttı 2	7 İş yükü arttı	3 İş yükü arttı	6 İş yükü arttı
	Ödül yok	1 ek ödeme yok	1 Nöbet İnsanlar karantinaya tepkili	1 hatasız çalışmalım 1
				2

Tablo 9 katılımcıların çalışma temposuyla ilgili sorulan soruya verilen yanıtlarda en çok kullanılan kavram sıklıklarını vermektedir. Buna göre, katılımcılar en çok iş yüklerinin arttığından bahsetmektedir. AT ve hemşire grupları ayrıca nöbet sistemi ve esnek mesai kavramlarını vurgulamaktadır. Bu durumda nöbet sistemi, esnek mesai ve iş yükü arasından önemli bir ilişki olduğu değerlendirilmektedir.

K6-D. “Haliyle iş yükü arttı bu süreçte.Hastalığın bulaş riskinin yüksek olması nedeniyle hasta bakarken kusursuz olmaya veya en azından en az hata yapmaya uğraşıyorum.Yani kısacası tempo biraz arttı”.

K7-D. “ Covidle alakalı iş yükümüz artarken rutin işlerle alakalı bir miktar azalma oldu.Herhangi bir ödül ödeme almadık.

K12-H. “İş yükü çok fazlaydı iki güne bir pandemi servisinde nöbet tutmak yıprattı”.

K30-AT. “Is yuku cok”.

K2- P. “112 demek zaten zamanla yarışmak demek. Vaka sayıları artınca iş yükümüzde arttı. Ödül: covidli hastayı kendimize ve diğer hastalara bulaştırmadan taşımak yani hatasız çalışarak taşımak bize en büyük ödül demek. Toplumun bizi alkışlamasının dışında bi ödülümüz yok”.

K5-E. “Is yükü arttı.ek odeme iase yapilmadi”.

Bu soruya verilen yanıtlarda artan iş yükü ve yoğunluğa karşın herhangi bir ödeme, ödül alınmadığını göstermektedir. Katılımcılar azımsanmayacak bir sıklıkla bu durumu vurgulamaktadır.

Bu soruya verilen yanıtlar arasında dikkat çeken bir nokta da, bir katılımcının (K23-H) şu ifadesidir:

“Münübüsle köy mahalle dolanıp karantinaya alıyoruz. İnsanlar tepkili. Karantinaya karşılar. İşimiz yoğun, hatasız yapmaya çalışıyoruz”.

Tablo: 10 Soru 6: Bu süreçte çok çalıştığınızı düşünerek işinizde tükendiğinizi hissettiniz mi?

Neden?

	KİŞİ	MESLEK GRUBU	KİŞİ
EVET	17	47, AT	4
		22, Doktor	2
		Ebe	2
		Hemşire	6
		Paramedik	1
HAYIR	13	36, AT	4
		1, Doktor	7
		Ebe	1
		Hemşire	2
		Paramedik	0
KISMEN EVET	6	16, AT	0
		66, Doktor	1
		Ebe	1
		Hemşire	3
		Paramedik	2

Bu soruya verilen yanıtların %91,6'sı evet ve hayır şeklinde kısa yanıt verdiği için kodlama işlemi mümkün olmamıştır. Ancak, nispeten uzun verilen cevaplarda psikolojik bir tükenme ve

stress faktörleri vurgulanmaktadır. Kısmen evet cevabın verenlerle birlikte evet grubu %63,88’lik bir çoğunluk içinde tükenmişlik hissettiğini ifade etmektedir.

K12-H. “Sadece psikolojik tükenmişlik var” .

K25-E. “Bu süreçte kendimi daha güçlü hissetmeye çalışarak olumsuz düşünmemeye çalışıyorum”.

K36-H. “Psikolojik etkileri var”.

Tablo 11: Soru 7: Covid-19 süresince çok çalıştığınız diğer çalışanlar/amirleriniz tarafından fark ediliyor mu? Aldığınız tepkiler nelerdir?

	KİŞİ	%	MESLEK GRUBU	KİŞİ
Evet	7	19,44	AT	2
			Doktor	2
			Ebe	1
			Hemşire	1
			Paramedik	1
Hayır	26	72,22	AT	4
			Doktor	8
			Ebe	2
			Hemşire	10
			Paramedik	2
NONE	3	8,33	AT	2
			Doktor	0
			Ebe	1
			Hemşire	0
			Paramedik	0

Katılımcıların %72,22’si gayretlerinin amirleri tarafından fark edilmediğini düşünmektedir.

K6-D. “Farklı meslek grupları tarafından farkedildiği kadar malesef farkedilmedi gerek amirleriniz gerekse bazı sağlık çalışanları tarafından”.

K15-H. “Hayir.hic bir zamanda olmadı.esek olunca semer vuran çok malesef.sorumluluk bilincim gereği isimi tam yapmaya gayret ederim.ancak diğer çalışanlar ve amirler iş yürüsünde nasıl olursa olsun düşüncesinde olunca sizin cabalarınızın bi onemi yok malesef”.

K24-AT. “İdari amirlerin bizi unuttuğunu düşünüyorum”.

K2-P. “Ekiplerin vaka sayıları arttı. 112 olarak çok çalıştığımızın farkındayız. Arkadaşlarımızda farkında fakat amirlerimiz için az da çalışsak çok da çalışsak bi teşekkür bile eden olmadı”.

K25-E. “Malesef edilmediği zamanlar oluyor”.

Tablo 12: Soru 8: Bu süreçte kendinizle/çalışma arkadaşlarınızla/yöneticilerinizle olumlu/olumsuz olarak neleri fark ettiniz?

AT	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK					
tedirginlik	2	kaygı	1	kenetlenme	1	tedirginlik	3	tedirgin	2
sorumluluk almama	2	tedirgin	2	tedirginlik	2	Arkadaşlar uzaklaştı	4		
		kenetlenme	2			Görevlendirme yöntemi	1		
		Çalışma sistemi	2			kenetlenme	2		
		egoism	1						

Tablo 12 katılımcıların bu soruya verilen yanıtlarda en çok kullanılan kavramların sıklıklarını vermektedir. Buna göre, katılımcılar en çok tedirginlik, kaygıdan bahsetmektedir.

K2-P. “Nöbet alışverişlerinde birbirimizden şüphelenir olduk. Ya arkadaşlar ambulansı temizlerken gözden kaçırdıkları yerler varsa ya da kendileri taşıyıcı olup bize de bulaştırırlarsa...Ekipler fişlendi. Herkes aynı kişilerle nöbet tutar oldu bulaştırıcılığı önlemek için”.

K6-D. “ Bazılarında çok fazla kaygı vardı”.

K23-H. “ Herkeste bir korku ,panik ve kırıcı olma durumu”.

Tabloda dikkat çeken ikinci kavram ise kenetlenmedir. Doktor, hemşire ve ebe katılımcılar verdikleri yanıtlarda bu kavrama doğrudan veya dolaylı olarak işaret etmektedir.

K17-D. “Zor zamanlarda sağlık çalışanları iyi bir kenetlenme örneği gösterdi”.

K8-H. “Herkesin iş yükü arttı. Bir gerginlik var. Ama birlikte üstesinden geliyoruz”.

Bu soruya verilen yanıtlarda dikkat çeken bir diğer nokta ise katılımcıların iş dışındaki arkadaşlarıyla ilgili tespitidir. Katılımcılar sitemkar bir biçimde bazı arkadaşlarının kendilerinden uzaklaştığından bahsetmektedir.

K9-H. “Mesleğimiz dışındaki arkadaşlarımız bizden uzaklaştı”.

K11-D. “İnsanların gerçek yüzünü gordum resmen..bazıları arada kaynıyormus”.

K27-H. “ Arkadaşlarım benden uzaklaştı”.

Tablo 13: Soru 9: İlk Covid-19 vakası geldiğinde neler hissettiniz?

AT	DOKTOR	EBE	HEMŞİRE	PAREMEDİK
korku	3 korku	2 korku	2 endişe	7 tedirgin 3
endişe	3 endişe	6 panik	1 tedirgin	4 panik 1
normal	1 heyecan	1	korku	2 üzgün 1
	normal	1		

Tablo 13 katılımcıların ilk Covid-19 vakası geldiğinde neler hissettikleri sorusuna verilen yanıtlarda en çok kullanılan kavramların sıklıklarını vermektedir. Buna göre, bütün meslek gruplarında ön plana çıkan kavramlar endişe, korku ve heyecandır. Durumu normal karşılayanların sayısı iki kişiyle sınırlıdır.

K-AT. “Korkunç bir senaryoda filmi yaşar gibi hissettim. Gerçekten var olduğunu gördüm. Hep hayalmiş gibi gelirdi”

K-D. “İlk vakam pozitif olduğunda tedirginlik yaşadık bulaşma ihtimalini değerlendirdik. Semptomlar oluşurmu diye takipte kaldık. Test yaptırmayı düşündük”.

K-E. “Korku...”

K-H. “İster istemez ürperiyosun kendine değil sevdiğime taşıyım endişesiyle ilk zaman bocalıyosun sonra alıştıkça işi çözdükçe rutine biniyo”

K-P. “Panik ve tedirgin olduk. Koruyucu ekipmanı doğru giymeye çalıştık”.

3. SONUÇ ve ÖNERİ

Genel olarak araştırmada elde edilen bulgulara göre; çalışma koşullarında kayda değer şekilde değişimler olmuştur. Sosyal yaşamda ise izole koşulları gereği aile ve yakınlarla görüşmemenin yanı sıra eve geç gitme durumları oluşmuştur. Bu durumda sağlık çalışanlarının, sosyal yaşamdan geri kalmaktan çok ebeveynleriyle, eşleriyle, çocuklarıyla görüşmemeleri çok dikkat çekmektedir. Yoğun geçen iş temposunda zihinsel ve psikolojik olarak rahatlamak amacıyla; sağlık çalışanları sosyal medya birinci sırada tutarken, bunu uyku takip etmiştir. Birinci sırada sosyal medyanın olması nedeni ise akıllı telefon kullanımının yaygınlığı ile çevre olup bitenleri en hızlı sosyal medyadan öğrenmeleri olabilir. İnsanlar sıkıntılı dönemlerde en büyük desteği ilk olarak ailelerinden beklerler. Bu konuda sağlık çalışanlarının yakınları da onların yanlarında yer almışlardır. Aileleri onlarla gurur duyma ve takdir edilmenin yanı sıra buldukları koşullardan dolayı endişe duymaktadırlar. Çalışma temposunda ki değişiklikler ise iş yükünün artmasıyla beraber nöbet sistemi ve esnek mesailerin değişim göstermesidir. Çalışanların bu süreçte

farkında olmadan işkolik davranışlar da sergilemeye başladığı görülmektedir. Çünkü işkoliklik, kişinin sürekli işi ile meşgul olması, özel hayatında ve dinlenme sürelerinde dahi işini düşünmesi, izinlerinde işi ile ilgilenmeye devam etmesi, kısacası işine karşı bağımlı olmasıdır (Yılan ve Özkanan, 2018: 81).

Ayrıca bu süreçte çalışanlar ödül olarak tatmin edici herhangi bir ödeme veya ödül almamışlardır. Tükenmişliğin; verimlilik, etkinlik ve katılım açısından çalışma hayatı üzerinde olumsuz etkileri vardır (Dick ve Wagner, 2001: 256) ve araştırmaya katılanların yarısından fazlası (%63,88) bu süreçte tükendiklerini belirtmişlerdir. Sağlık çalışanlarının pandemi sürecinde gösterdikleri gayretler yöneticiler tarafından fark edilmemektedir. Katılımcılar, çalışma arkadaşlarının onlardan uzaklaştıklarını, tedirginlik ve kaygı içerisinde olduklarını; bunların yanı sıra ise birlik duygusunun güçlenerek problemlerin üstesinden geldiklerini belirtmişlerdir. Son olarak ilk covid-19 vakası ile karşılaşan katılımcılar; endişe, korku ve heyecan duygularını yaşamışlardır.

Ülkemizde yaşanan pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının ne kadar zorluk yaşadıkları ortadadır. Bunlar göz önüne alındığında pandemi süreci devam ederken ve sonrasında sağlık çalışanlarına yönelik bir dizi önlemler ve çalışmalar yapılmalıdır.

Öncelikle sağlık çalışanlarına virüsün bulaşma olasılığının yüksek olması sebebiyle, onların daha etkin ve verimli çalışabilmelerini sağlamak için fiziksel ve psikolojik durumlarının korunması son derece önemlidir. Salgının tedavi sürecinde, kontrol edilmesinde ve önlenmesinde psikolojik durumla ilgili değişkenler belirleyicidir. Bu sebeple salgın yönetiminde sağlık çalışanlarına mutlaka psikiyatrik hizmet verilmelidir. Bu hizmet takip edilmeye birlikte sürdürülebilir olmalıdır. Süreç devam ederken sağlık çalışanlarının ruhsal durumunun iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi; hem hastaların hem de sağlık çalışanlarının sağlıklarının korunması anlamında son derece faydalı olacaktır.¹⁶

Sağlık çalışanlarında; iş yükünün artması, yapılan işlerin fark edilmemesi, beklentilerin karşılanmaması, meslektaşlarla ilişkilerde değişimler vb. tükenmişliğin göstergeleri arasında yer alır. Tükenmişliği azaltmak veya yok etmek için, alınacak önlemlerden bir tanesi de her bir sağlık çalışanının içinde buldukları durum fark edilmelidir ve buna göre çalışmalar yapılmalıdır.

Sağlık çalışanları işlerini her ne kadar sorumluluk duygusuyla yeri getirseler de mutlaka yöneticiler tarafından desteklenmelidirler. Çalışanlar için güvenli dinlenme alanları oluşturulmalıdır.

¹⁶ https://www.psikiyatri.org.tr/TPDDData/Uploads/files/COVID19_Pandemi_PsikiyatrikTedavilerTPDRTACB-05052020.pdf (Erişim Tarihi: 05.06.2020)

Salgın sürecinde, sağlık çalışanlarına yönelik yapılacak her türlü iyileştirme, psikiyatri hizmeti, sosyal yaşam sağlama, fiziksel ihtiyaçların karşılanması vb. faaliyetler salgınla mücadelede sürecinde elde edilebilecek her türlü kazanımları dolaylı olarak veya doğrudan etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- ağlıyan, Y., (2007). Tükenmişlik Sendromu Ve İş Doyumuna Etkisi (Devlet Ve Vakıf niversitelerindeki Akademisyenlere Yönelik Alan Araştırması), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli
- Dick R.V., Wagner, U. (2001). “Stress And Strain In Teaching: A Structural Equation Approach”, British Journal of Educational Psychology, 71, 243-259.
- Gökçe, T., Dündar, C., (2008). Samsun Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi’nde alışan Hekim ve Hemşirelerde şiddete Maruziyet Sıklığı ve Kaygı Düzeylerine Etkisi, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 15(1), 25-28
- Helvacı, I., Turhan, M.(2013). Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi: Silifke’de Görev Yapan Sağlık alışanları üzerinde Bir Araştırma, İşletme ve İktisat alışmaları Dergisi, 1(4). 58-68
- Maslach, C., Jackson, S.E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout, Journal of Occupational Behaviour, 2, 99-113.
- Maslach, C. (2003). Job Burnout: New Directions in Research and Intervention, Current Directions in Psychological Science, 12(5), 189-192.
- Neuman, W. L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I-II. Cilt (5. Basım). İstanbul: Yayın Odası.
- Yılan, Y., zkanan, A. (2018). İşkolikler zerine Nitel Bir alışma: Bal Arısı Mı? Eşek Arısı Mı?, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1) 80-91
- Yıldız, A., iek, İ., şanlı, M.E. (2018). Sağlık alışanlarında Tükenmişliğin Belirleyicileri: Sigara ve Alkol Kullanımına Etkisinin İncelenmesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(3):126-132

TÜKETİCİLERİN PANDEMİ (COVID-19) SÜRECİNDE SATIN ALMA DAVRANIŞLARI VE PLANSIZ SATIN ALMA İLİŞKİSİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Öğr. Gör. Dr. Zehra Türk

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Marmaris Turizm Meslek Yüksekokulu,
Turist Rehberliği Programı, Muğla
zehraturk@mu.edu.tr

Özet: Pandemi (Covid 19) süreci tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye'yi de geniş ölçüde etkilemiştir. Pandemi sürecinde insanların yaşamlarında ve alışveriş alışkanlıklarında da değişiklik olmuştur. Bu çalışmada tüketicilerin pandemi sürecinde satın alma davranışlarında ne tür değişikliklerin olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca pandemi sürecindeki satın alma davranışları ile plansız satın alma arasındaki ilişki de araştırılmaktadır. Bu amaçla Muğla ili Marmaris ilçesinde yaşayan tüketicilere yönelik alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmasında veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmış ve online anket uygulaması ile 184 tüketiciden veri toplanabilmektedir. Araştırma neticesinde elde edilen veriler tanımlayıcı istatistik analizi, frekans analizi ve korelasyon analizi ile değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Araştırma neticesinde tüketicilerin pandemi sürecindeki bazı satın alma davranışları ile plansız satın alma davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Plansız satın alma davranışı ile pandemi sürecinde ihtiyaçlarını bir seferde alma davranışı arasında negatif yönlü 0.626 düzeyinde, pandemi sürecinde market broşürlerini takip ederek en düşük fiyatlı ürünü bulma davranışı arasında negatif yönlü 0.277 düzeyinde, pandemi sürecinde alışveriş harcamalarında tutumlu olmaya çalışma davranışı ile negatif yönlü 0.223 düzeyinde, pandemi sürecinde alışveriş harcamalarını dikkatli bir şekilde yapma ile negatif yönlü 0.302 düzeyinde, pandemi sürecinde pahalı ürünleri satın almayı erteleme ile negatif yönlü 0.152 düzeyinde, pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getirmeyen markaları pandemi sonrasında satın almama kararı ile negatif yönlü 0.512 düzeyinde, pandemi sonrası yüksek fiyatlı ürünlere daha fazla para ödemeyi düşünmeme görüşü ile negatif yönlü 0.548 düzeyinde, pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getiren markaları pandemi sonrasında da satın alma davranışı ile negatif yönlü 0.447 düzeyinde, pandemi sürecinde çevre dostu markalara olan ilginin artması ile negatif yönlü 0.232 düzeyinde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pandemi Sürecinde Satın Alma Davranışı, Covid 19, Plansız Satın Alma

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

333

AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CONSUMERS 'PURCHASING BEHAVIOR AND UNPLANNED PURCHASES DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract: Pandemic (Covid 19) Process has also affected Turkey extensively as well as it affected the whole world. There were also changes in the lives of peoples and shopping habits during the pandemic process. The aim of this study is to determine what kind of changes in the purchasing behaviours of the consumers during the pandemic process. Also, the relationship between purchasing behavior in the pandemic process and unplanned purchasing is being investigated. Within this purpose, a field study was carried out for the consumers living in Marmaris, Muğla. In the field study, the survey technique was used as a data collection method, and data was collected from 184 consumers with the online survey application. The datas obtained as a result of the research were evaluated by descriptive statistical analysis, frequency analysis and correlation analysis.

As a result of the research, it is determined that there are statistically significant relationships between some purchasing behaviors of consumers in the pandemic process and unplanned purchasing behaviors. With the unplanned purchasing behaviour and meeting the needs at once during the pandemic process is 0.626 negative, following the market brochures and finding the lowest priced product in the pandemic process is 0.277 negative, with the behaviour of trying to be thrifty in shopping during the pandemic process is 0.223 negative, making the expenses of shoppings carefully during the pandemic process is 0.302 negative, delaying the purchase of expensive products during the pandemic process is 0.152 negative, the decision of not buying the brands after the pandemic that do not fulfill their social responsibilities during the pandemic is negative 0.512, with the view of not considering to pay more for the high priced products after the pandemic process, is negative 0.548, with the behaviour of purchasing the brands after the pandemic that fulfill their social responsibilities during the pandemic process, is negative 0.447 the interest in environmentally friendly brands during the pandemic process, is negative 0.232, as a result, it has been concluded that the given numbers are correlated.

Keywords: Purchasing behaviour in the pandemic process, Covid 19, Unplanned purchasings

Jel Codes: M30, M31, M39

GİRİŞ

Salgın hastalıklar tüm dünyada etkili olmakta ve insanların yaşamlarını etkilemektedir. Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde ilk olarak görülen ve kısa sürede bütün dünya ülkelerinde etkili olan Covid 19 salgını, birçok kişinin hastalanmasına ve hayatını kaybetmesine neden olmuştur (WHO, 2020a). Covid 19 koronavirüs salgınının geçtiğimiz yıllarda yaşanan İspanyol gribi ve Domuz gribi salgınları kadar tehlikeli ve ölümcül olduğu düşünülmektedir (Jilani, vd., 2019). Covid 19 koronavirüsün tüm dünya üzerinde yayılması üzerine Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilmiştir (Lu vd., 2020).

Türkiye'de ilk Covid 19 vakası Mart ayı içerisinde görülmüş ve ilk vaka sonrası Sağlık Bakanlığı tarafından bir takım tedbirler alınmıştır. Tedbirler kapsamında vatandaşların evde kalması çağrısında bulunulmuş ve zaman zaman sokağa çıkma yasakları getirilmiştir. Pandemi sürecinde dünya genelinde 6 Haziran 2020 tarihi itibarıyla toplam vaka sayısı yaklaşık 6.5 milyon kişiye ulaşmıştır. Covid 19 salgını nedeniyle dünya genelinde hayatını kaybedenlerin sayısı ise yaklaşık 387 bin kişidir (ECDC, 2020). Türkiye'de Sağlık Bakanlığı verilerine göre, 5 Haziran 2020

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

itibariyle toplam vaka sayısının 168.340 olduğu ve toplam 4.648 kişinin hayatını kaybettiği görölmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Pandemi sürecinin tüm dünyayı etkilemesi ve Türkiye’de de önemli sayılarda vakaların olması neticesinde alınan önlemler çerçevesinde insanlar zorunlu olmadıkça sokağa çıkmamış ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla alışveriş amacıyla dışarı çıkmışlardır. Bu durum insanların satın alma davranışlarını da etkilemiş ve pandemi sürecine yönelik alışveriş davranışları gelişmiştir. Bu çalışmada, tüketicilerin pandemi sürecindeki satın alma davranışlarının tespiti ve pandemi sürecindeki satın alma davranışları ile plansız satın alma davranışları arasındaki ilişkinin yönü belirlenmeye çalışılmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Pandemi (Covid 19) Süreci

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre Covid 19, Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS-CoV) gibi ağır hastalıklara ve ölüme neden olan büyük bir virüs ailesinin üyesidir (Sirkeci & Yüceşahin, 2020). Covid 19 virüsünün daha önce insanlarda görölmediği vahşi hayvanlardan insanlara geçmiş olabileceği düşünölmektedir (Chan vd., 2020).

Covid 19 virüsünün diğer grip rahatsızlıkları ile benzer bir şekilde insandan insana bulaştığı ancak yayılım hızının diğer grip vakalarından daha hızlı olduğu belirtilmektedir (WHO, 2020b). Covid19 salgın hastalığının diğer salgınlara nazaran yayılım hızı daha fazladır. Daha önce dünya genelinde görölen salgınlarda o dönemlerdeki sınırlı ulaşım ve uzaklık gibi nedenlerden dolayı tüm dünyada aynı anda her yerde görölmemiştir. Bu sebeple yayılma hızı Covid 19 virüsüne göre daha düşük kalmıştır. Covid 19 virüsü küreselleşen dünyada sınırların açık olması ve insan hareketliliğinin daha yaygınlaşması ve insanların metropollerde dar alanlarda iç içe yaşamasından dolayı yayılım hızı daha yüksek olmuştur. Bunun yanısıra doğanın tahrip edilmesi bu tür virüslerin varlığı için altyapı oluşturmaktadır. Bundan dolayı ilerlemiş modern tıp ve teknolojik ilerlemelere rağmen yayılma hızı tarihte ortaya çıkan diğer salgın hastalıklara göre daha yüksek düzeyde olması beklenmektedir. Modern tıbbın gelişimi nedeniyle Covid 19 pandemi sürecinde ölüm oranının veba, İspanyol gribi ve diğer salgın hastalıklara nazaran daha düşük olacağı tahmin edilmektedir. Ancak Covid 19 virüsüne karşı aşı veya ilacın geliştirilememesi durumunda orta ve uzun vadede salgının daha fazla yayılabileceği ve ölüm oranlarının artabileceği konusunda kaygılar mevcuttur (Alpago & Oduncu Alpago, 2020).

1.2. Satın Alma Davranışı ve Plansız Satın Alma

Tüketici davranışı, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmetleri satın alma ve kullanma süreçlerini içine alan bir kavramdır (Solomon vd., 2014: 33). Satın alma davranışı,

insanların tercih ettikleri mal ve hizmetler ile ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir (Mataracı, 2017: 17).

Tüketicilerin davranışlarına yönelik ilgili yazın incelendiğinde satın alma faaliyetlerini değişik tarzlarda gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Tüketicilerin farklı alışveriş davranışı sergilemelerinde kişisel özellikler ile birlikte birçok faktörün etkili olabileceği düşünülmektedir. Geleneksel anlamda tüketicilerin rasyonel satın alma davranışları sergiledikleri düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda tüketicilerin her zaman rasyonel davranmadıkları, çoğunlukla içerisinde buldukları duygusal faktörlerin de etkisinin olduğu belirtilmektedir. Tüketicilerin rasyonel ve planlı bir şekilde satın alma davranışı göstermediği durumlarda, duygularında etkisi ile hedonik (hazcı), faydacı, kompulsif ve plansız satın alma davranışı sergiledikleri tespit edilmiştir (Okutan vd., 2013:121).

İnsanların satın alma davranışlarında duygularının etkili olduğunu, tercihlerinde yönlendirici rol oynadığı ve dürtülerinin etkisi olduğu ve satın alma faaliyetinden haz aldığı satın alma davranışı hedonik satın alma olarak değerlendirilmektedir (O'Shaughnessy & Jackson O'Shaughnessy, 2012: 78). Satın alınan mal ve hizmetlerde fonksiyonelliğin ön planda olduğu ve duygusal faktörlerin etkisinin minimuma indirildiği satın alma davranışı ise faydacı satın alma olarak tanımlanmaktadır (Crowley vd., 1992: 239). Kompulsif satın alma davranışında ise, tüketicilerin satın alma faaliyetinden önce kendi üzerlerinde baskı hissettikleri ve satın alma faaliyetinden yüksek düzeyde keyif aldıkları, satın alma faaliyeti gerçekleştikten sonra ise pişmanlık duygusu hissettikleri belirtilmektedir (Kearney & Stevens, 2012: 236). Kompulsif satın alma davranışı ile ilgili yapılan araştırmalarda, tüketicilerin kaygı ve anksiyete eğilimlerinin fazla olduğu tespit edilmiştir (O'Guinn & Faber, 1989: 147; Scherhorn vd., 1990: 359; Valence vd., 1988: 430).

Plansız satın alma davranışı, “tüketicinin mağazaya girmeden önce herhangi bir plan yapmaksızın mağaza içerisinde satın alma davranışını gerçekleştirmesi” olarak tanımlanmaktadır (Clover, 1950: 66). Piron (1991: 509)’a göre ise plansız satın alma davranışı, “hedonik duygularla veya bir uyarıcıya maruz kalarak gerçekleştirilen ani satın alma” olarak tanımlanmıştır. Rook (1987:191)’a göre plansız satın alma davranışı, “tüketicinin güçlü ve sürekli olarak bir şey satın alma isteğiyle aniden bir ürünü satın alması” olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak plansız satın alma davranışını tanımlamak gerekirse; “tüketicinin bir ürünü satın almaya yönelik ani, ısrarlı ve yoğun bir istek duyarak gerçekleştirdiği satın alma davranışı” şeklinde ifade etmek mümkündür (Şenel, 2018: 38).

Geleneksel satın alma davranışına kıyasla, plansız satın alma sürecinde tüketiciler alternatiflerin değerlendirmesi kısmına fazla önem vermemektedirler. Tüketiciler kısa süreli hafızalarında depoladıkları bilgiyi kullanarak, durumsal faktörlerin yaratmış olduğu deneyimle mal ve hizmet satın almaktadırlar. (Kotler, 2004: 201). Plansız satın almada tüketiciler, satın alma arzusunu hissettikleri anda ürünle ilgili yeterli bilgiyi toplamadan, öncesine ve sonrasına fazla

odaklanmadan, akılda olmadan, plansız biçimde satın almalar gerçekleştirmeleridir (Elmaz, 2017: 15).

Willet ve Kollat (1968: 326)'a göre, plansız satın alma kararlarında mağazalardaki uyarıcı faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir. Baumeister (2002: 670)'a göre plansız satın alma davranışı sergilemenin nedeni tamamen içgüdüselidir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı pandemi sürecinde tüketicilerin satın alma davranışları ile plansız satın alma arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Ayrıca pandemi sürecinde tüketicilerin satın alma alışkanlıklarında ne tür değişikliklerin olduğunun tespiti de ortaya konmaya çalışılmaktadır. Çalışmada alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmasında veri toplama tekniği olarak anket yönteminden yararlanılmıştır.

Araştırma Muğla ili Marmaris ilçesinde yaşayan tüketicileri kapsamaktadır. Marmaris ilçesinde yaşayan tüketicilere online anket gönderilmiş ve 184 tüketiciden geri dönüş sağlanmıştır.

Araştırmada veri toplamak için anket kullanılmıştır ve üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcıların demografik bilgilere yönelik sorular yer almaktadır. İkinci kısımda pandemi sürecinde satın alma alışkanlıklarını belirlemeye yönelik araştırmacı tarafından geliştirilmiş 10 ifade yer almaktadır. Üçüncü kısımda ise 9 sorudan oluşan, Rook & Fisher (1995) tarafından geliştirilmiş plansız satın alma ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma sonucu elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistik, frekans analizi ve korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Veriler normal dağılım varsayımını sağlamadığından dolayı Pearson korelasyon analizinin nonparametrik uygulaması olan Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır.

2.2 Demografik Özellikler

Araştırmada yer alan katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Tüketicilerin Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Kişi	Yüzde (%)	Medeni Durum	Kişi	Yüzde (%)
Kadın	80	43.5	Evli	104	56.5
Erkek	104	56.5	Bekâr	80	43.5
Yaş	Kişi	Yüzde (%)	Eğitim Düzeyi	Kişi	Yüzde (%)
20 Yaş ve Altı	18	9.8	İlköğretim	27	14.7

21- 29 Yaş Arası	35	19.0	Lise	41	22.3
30 - 39 Yaş Arası	39	21.2	Önlisans	24	13.0
40 - 49 Yaş Arası	64	34.8	Lisans	71	38.6
50 Yaş ve üzeri	28	15.2	Lisansüstü	21	11.4
Görev	Kişi	Yüzde (%)	Gelir Durumu	Kişi	Yüzde (%)
Memur	33	17.9	1000 TL ve altı	15	8.2
Esnaf/Tüccar	29	15.8	1001-1999 TL	29	15.8
Serbest Meslek	50	27.2	2000-2999 TL	50	27.2
İşçi	34	18.5	3000-3999 TL	27	14.7
Öğrenci	25	13.6	4000-4999 TL	26	14.1
Emekli	13	7.1	5000 TL üzeri	37	20.1
TOPLAM	184	100, 0	TOPLAM	184	100, 0

Araştırmaya katılan tüketicilerin %56.5'i erkek, %43.5'i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların 104'ü evli, 80'i bekârdır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu 40-49 yaş arasındadır. Eğitim düzeyleri incelendiğinde %38.6'lık kısmının lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Tüketicilerin gelir düzeyleri incelendiğinde 2000-2999 TL arasında olanların oranı %27.2'dir.

2.3 Güvenilirlik Analizi ve Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılan tüketicilerin pandemi sürecindeki satın alma alışkanlıklarına yönelik güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) değeri 0.802'dir. Plansız satın alma davranışına yönelik güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) değeri ise 0.840'dır. Kalaycı (2008)'ya göre 0.80-1.00 arasında olan Cronbach's Alpha değeri, yüksek derecede güvenilir kabul edilmektedir. Araştırmaya katılan tüketicilere yönelik kullanılan ifadelerin güvenilirlik değerinin yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan tüketicilerin pandemi sürecindeki satın alma alışkanlıklarına yönelik tanımlayıcı istatistik analizi sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Tüketicilerin Pandemi Sürecindeki Satın Alma Davranışlarına Yönelik Betimsel İstatistik Analizi

Tüketicilerin Pandemi (Covid-19) Süreci Satın Alma Davranışları	Kişi	Ort.	Std. Hata
Pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı bir seferde almaya çalışıyorum	184	3.39	1.515
Pandemi sürecinde market broşürlerini takip ederek en düşük fiyatlı ürünleri bulmaya çalışıyorum	184	2.59	1.098

Pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımda tutumlu olmaya gayret ediyorum.	184	3.07	1.208
Pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımı dikkatli bir şekilde yapıyorum.	184	3.22	1.235
Pandemi sürecinde pahalı ürünleri satın almayı erteliyorum	184	2.93	1.054
Pandemi sürecinde, daha önce mağazadan aldığım ürünleri internetten sipariş veriyorum.	184	3.09	1.021
Pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getirmeyen markaları, pandemi sonrasında satın almama kararı aldım.	184	3.13	0.994
Pandemi sonrası için yüksek fiyatlı ürünlere daha fazla para ödemeyi düşünmüyorum.	184	3.02	1.154
Pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getiren markaları pandemi sonrasında da satın almayı düşünüyorum.	184	2.80	0.878
Pandemi sürecinde çevre dostu markalara olan ilgim arttı.	184	2.46	0.745

Katılımcıların pandemi sürecindeki satın alma davranışlarını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen betimsel istatistik analizi neticesinde, en yüksek ortalama değere sahip olan satın alma davranışının 3.39 ile “*Pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı bir seferde almaya çalışıyorum*” ifadesinde olduğu görülmektedir. Tüketicilerin pandemi sürecindeki endişelerinden dolayı sürekli alışveriş için evden dışarıya çıkmayı tercih etmedikleri, alışveriş için çıktıklarında tüm ihtiyaçlarını bir defa da alma gayreti içerisinde oldukları görülmektedir. Pandemi sürecindeki satın alma davranışlarından en düşük ortalama değer 2.46 ile “*Pandemi sürecinde çevre dostu markalara olan ilgim arttı*” ifadesi için değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tüketicilerin plansız satın alma davranışına yönelik betimsel istatistik analizi sonuçları Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3: Tüketicilerin Plansız Satın Alma Davranışlarına Yönelik Betimsel İstatistik Analizi

Tüketicilerin Plansız Satın Alma Davranışları	Kişi	Ort.	Std. Hata
Sık sık anlık olarak bir şeyler satın alırım	184	2.78	1.181
“Harekete geç” ifadesi, bir şeyleri satın alma tarzımı tanımlar	184	2.59	1.137
Sık sık düşünmeksizin bir şeyler satın alırım	184	2.52	1.101
“Gördüğünü satın al” ifadesi, beni tanımlar	184	2.46	1.350
“şimdi satın al, sonra düşün” ifadesi, beni tanımlar	184	2.15	1.288
Bazen durup dururken bir şeyler satın almaktan hoşlanırım	184	2.91	.977
O an kendimi nasıl hissediyorsam ona göre bir şeyler satın alırım	184	2.78	.933
Satın almalarımın büyük bir kısmını planlamadan yaparım	184	3.17	.818

Bazen satın aldıklarım konusunda bir parça umursamaz olurum	184	3.17	.791
Plansız Satın Alma Davranışı (Genel Ortalama)	184	2.73	.715

Araştırmaya katılan tüketicilerin pandemi sürecinde plansız satın alma davranışlarına yönelik ifadelerine uygulanan betimsel istatistik analizi neticesinde, plansız satın alma davranışı ortalama değerinin 2.73 olduğu tespit edilmiştir. 5’li likert ölçeğinde orta değer üç olduğu düşünüldüğünde tüketicilerin pandemi sürecinde plansız satın alma davranışlarının ortalama değerinin altında kaldığı görülmektedir. Tüketicilerin pandemi sürecinde alışverişe çıkmadan önce plan yaptıkları ve bu plan çerçevesinde alışverişlerini gerçekleştirdikleri düşünülmektedir.

2.4 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan tüketicilerin pandemi sürecindeki satın alma davranışları ile plansız satın alma davranışları arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü belirleyebilmek için korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Verilere yönelik normallik testi neticesinde verilerin normal dağılım göstermediği bu nedenle Pearson korelasyon analizi yerine, onun parametrik olmayan versiyonu olan Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları 0.95 güven aralığında ve 0.05 hata payında değerlendirilmektedir.

Tüketicilerin pandemi sürecindeki satın alma davranışları ile plansız satın alma davranışları arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon analizi tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4: Pandemi (Covid-19) Sürecindeki Satın Alma Davranışı İle Plansız Satın Alma Davranışı Arasındaki İlişki

Spearman’s rho Korelasyon Analizi	
Pandemi (Covid-19) Süreci Satın Alma Davranışı	Plansız Satın Alma Davranışı
Pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı bir seferde almaya çalışıyorum.	-.626**
Pandemi sürecinde market broşürlerini takip ederek en düşük fiyatlı ürünleri bulmaya çalışıyorum.	-.277**
Pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımda tutumlu olmaya gayret ediyorum.	-.223**
Pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımı dikkatli bir şekilde yapıyorum.	-.302**
Pandemi sürecinde pahalı ürünleri satın almayı erteliyorum.	-.152*
Pandemi sürecinde, daha önce mağazadan aldığım ürünleri internetten sipariş veriyorum.	.026
Pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getirmeyen markaları, pandemi sonrasında satın almama kararı aldım.	-.512**
Pandemi sonrası için yüksek fiyatlı ürünlere daha fazla para ödemeyi düşünmüyorum.	-.548**

Pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getiren markaları pandemi sonrasında da satın almayı düşünüyorum.	-.447**
Pandemi sürecinde çevre dostu markalara olan ilgim arttı.	-.232**

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Araştırmaya katılan tüketicilerin pandemi sürecindeki satın alma davranışları ile plansız satın alma davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği Spearman korelasyon analizi neticesinde negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Tüketicilerin “*Pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı bir seferde almaya çalışıyorum*” ifadeleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı 0.626 düzeyinde ilişki olduğu belirlenmiştir. Tüketiciler pandemi sürecindeki endişelerinden dolayı ihtiyaçlarını tek seferde alma eğilimindedirler ve bu durum plansız satın alma eğilimlerini azaltmaktadır.

Katılımcıların “*Pandemi sürecinde market broşürlerini takip ederek en düşük fiyatlı ürünleri bulmaya çalışıyorum*” ifadeleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı derecede 0.277 düzeyinde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu ifadeden katılımcıların planlı alışveriş yapma eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve plansız satın alma eğilimlerinde azalma olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan tüketicilerin “*Pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımda tutumlu olmaya gayret ediyorum*” ifadeleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve 0.626 düzeyinde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüketicilerin pandemi sürecinde tutumlu olma eğilimlerinin arttığı, bu durumun plansız satın alma davranışında azaltıcı etkisi olduğu sonucu çıkarılabilir.

Tüketicilerin “*Pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımı dikkatli bir şekilde yapıyorum*” ifadesine katılım düzeyleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı 0.302 düzeyinde ilişki olduğu belirlenmiştir. Pandemi salgını dolayısıyla kişilerin alışveriş harcamalarında dikkatli oldukları ve bu durumun plansız satın alma davranışlarında azaltıcı etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların “*Pandemi sürecinde pahalı ürünleri satın almayı erteliyorum*” ifadesine katılım düzeyleri plansız satın alma eğilimi ile negatif yönlü 0.152 düzeyinde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Pandemi salgını nedeni ile tüketicilerin yüksek fiyatlı ürünleri almayı erteledikleri ve daha planlı alışveriş yaptıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırmaya katılanların “*Pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getirmeyen markaları, pandemi sonrasında satın almama kararı aldım*” ifadesine katılım düzeyleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı 0.512 düzeyinde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Pandemi sürecinde tüketicilerin sosyal sorumluluklarını yerine getiren markalara karşı ilgilerinin arttığı ve bu durumun plansız satın alma eğiliminde azalmaya neden olabileceği düşünülmektedir.

Tüketicilerin “*Pandemi sonrası için yüksek fiyatlı ürünlere daha fazla para ödemeyi düşünmüyorum*” ifadesine katılım düzeyi ile plansız satın alma davranışı arasında negatif yönlü ve anlamlı 0.548 düzeyinde ilişki olduğu belirlenmiştir. Tüketicilerin pandemi salgını sonrasında da yüksek fiyatlı ürün alma eğilimlerinin düşük olacağı ve daha planlı alışveriş yapma eğiliminde olacakları şeklinde değerlendirme yapmak mümkündür.

Katılımcıların “*Pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getiren markaları pandemi sonrasında da satın almayı düşünüyorum*” ifadesine katılım düzeyleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı 0.447 düzeyinde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tüketicilerin sosyal sorumluluklarını yerine getiren markalar için pandemi süreci sonrasında da satın alma eğilimlerinin olduğu ve bu durumun plansız satın alma yerine daha planlı satın almayı gerektireceği şeklinde yorumlamak mümkündür.

Araştırmaya katılan tüketicilerin “*Pandemi sürecinde çevre dostu markalara olan ilginin arttı*” ifadesine katılım düzeyleri ile plansız satın alma davranışları arasında negatif yönlü ve anlamlı 0.232 düzeyinde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevre dostu olan markalara ilginin artması neticesinde plansız satın alma eğilimlerinin azalacağı ve bu durumun tüketiciler tarafından daha planlı bir şekilde alışverişin gerçekleştirileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

3. SONUÇ

Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan Covid 19 virüsü bütün ülkeleri etkilemiş ve dünya genelinde pandemi ilan edilmesine neden olmuştur. Pandemi sürecinde bütün insanların yaşamları olumsuz etkilenmiş ve sağlık otoritelerinin tavsiyeleri üzerine herkes mümkün olduğunca evlerinde kalmışlardır. İnsanlar Covid 19 virüsüne yakalanmamak için kendilerini kalabalık ortamlardan izole etmiş ve mümkün olduğu sürece evlerinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Birçok insan sadece ihtiyacı olan ürünleri satın almak amacıyla evlerinden ayrılmışlar ve mümkün olduğu kadar kısa sürede evlerine geri dönmüşlerdir.

Pandemi süreci tüketicilerin satın alma davranışlarında da değişikliğe neden olmuştur. Virüs bulaşması kaygısı ile tüketiciler alışveriş ortamlarında çok fazla vakit harcamamak amacıyla ihtiyacı olan ürünleri önceden belirlemiş ve satın alımı gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada pandemi sürecinde ortaya çıkan satın alma davranışları ile plansız satın alma davranışları arasında ne tür bir ilişki olduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Muğla ili Marmaris ilçesinde yaşayan tüketicilere alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Araştırma neticesinde plansız satın alma davranışı ile pandemi sürecindeki satın alma davranışlarına yönelik ifadeler (*pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı bir seferde almaya çalışıyorum, pandemi sürecinde market broşürlerini takip ederek en düşük fiyatlı ürünleri bulmaya çalışıyorum, pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımda tutumlu olmaya gayret ediyorum, pandemi sürecinde alışveriş harcamalarımı dikkatli bir şekilde yapıyorum, pandemi sürecinde pahalı ürünleri satın almayı erteliyorum, pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine*

getirmeyen markaları, pandemi sonrasında satın almama kararı aldım, pandemi sonrası için yüksek fiyatlı ürünlere daha fazla para ödemeyi düşünmüyorum, pandemi sürecinde sosyal sorumluluklarını yerine getiren markaları pandemi sonrasında da satın almayı düşünüyorum, pandemi sürecinde çevre dostu markalara olan ilgim arttı) arasında negatif yönlü ve anlamlı düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Pandemi sürecinde tüketicilerin plansız satın alma eğilimlerinde azalma olmuş, bunun aksine daha planlı alışveriş yapma eğilimleri artmıştır. Korelasyon analizi neticesinde plansız satın alma davranışı ile *pandemi sürecinde, daha önce mağazadan aldığım ürünleri internetten sipariş veriyorum* ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.

Pandemi sürecinde tüketicilerin satın alma eğilimlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen ifadelerle katılım düzeyinde en yüksek ortalamaya sahip olan satın alma davranışının “*Pandemi sürecinde ihtiyaçlarımı bir seferde almaya çalışıyorum*” şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Pandemi sürecinde tüketiciler alışveriş esnasında virüse yakalanma kaygısı nedeniyle ihtiyacı olan ürünleri tek seferde alma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak, pandemi süreci bütün insanların yaşamlarını ve davranış şekillerini değiştirmiştir. Bu değişikliklerden bir tanesi de pandemi sürecindeki satın alma alışkanlıklarıdır. Covid 19 pandemi sürecinde tüketiciler, plansız satın alma davranışı yerine alışverişlerini daha planlı bir şekilde yapma eğiliminde olmuşlardır.

KAYNAKÇA

- Alpago, H., & Oduncu Alpago, D. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları, IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 99-104.
- Baumeister, R. F. (2002). Yielding to temptation: Self-control failure, impulsive purchasing, and consumer behavior. *Journal of consumer Research*, 28(4), 670-676.
- Chan, J. F. W., Yuan, S., Kok, K. H., To, K. K. W., Chu, H., Yang, J., ... & Tsoi, H. W. (2020). A familial cluster of pneumonia associated with the 2019 novel coronavirus indicating person-to-person transmission: A study of a family cluster. *The Lancet*, 395(10223), 514-523.
- Clover, V. T. (1950). Relative importance of impulse-buying in retail stores. *Journal of Marketing*, 15(1), 66-70.
- Crowley, A. E., Spangenberg, E. R. & Hughes, K. R. (1992). Measuring the hedonic and utilitarian dimensions of attitudes toward product categories, *Marketing Letters*, 3(3), 239-249.
- ECDC (European Centre for Disease Prevention and Control) (2020). COVID-19 Geographic Distribution Worldwide. [https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-geographic-disbtribution-worldwide- 6 June 2020.xlsx](https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-geographic-disbtribution-worldwide-6_June_2020.xlsx), (Erişim Tarihi: 06.06.2020)

- Elmaz, N.B., (2017). Tüketicilerin plansız satın alma kararları üzerinde rolü olan etkenlerin belirlenmesi: Bir alan araştırması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jilani, T. N., Jamil, R. T., & Siddiqui, A. H. (2019). H1N1 Influenza (Swine Flu). In StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK513241> (Erişim Tarihi: 01.06.2020).
- Kalaycı, Ş. (2008). Güvenilirlik analizi, İçinde Ş.Kalaycı (Ed). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (3.Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kearney, M., & Stevens, L. (2012). Compulsive buying: Literature review and suggestions for future research. *The Marketing Review*, 12(3), 233-251.
- Kotler P., (2004). *Marketing management*, Eleventh Edition, USA: Prentice Hall.
- Lu, H., Stratton, C. W., & Tang, Y. W.(2020). Outbreak of Pneumonia of Unknown Etiology in Wuhan China: the Mystery and the Miracle. *Journal of Medical Virology*.92, 401-402.
- Mataracı, P. (2017). Sürdürülebilir pazarlama ve tüketici davranışı: çevreyle dost ürün satın alma davranışında çevre bilinci, yaşam tarzı ve ilgilenim düzeyinin etkilerinin belirlenmesi üzerine bir pilot araştırma , (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- O'Shaughnessy, J., & O'Shaughnessy, N. J. (2002). Marketing, the consumer society and hedonism. *European Journal of Marketing*. 36(5-6), 524-547.
- O'Guinn, T. C., & Faber, R. J. (1989). Compulsive buying: A phenomenological exploration. *Journal of Consumer Research*, 16(2), 147-157.
- Okutan, S., Bora, B. & Altunışık, R. (2013). Keşifsel satın alma eğilimleri ve bu eğilimlerin plansız, kompulsif ve hedonik satın alma tarzlarıyla olan ilişkisinin incelenmesi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3), 117-136.
- Piron, F. (1991). Defining impulse purchasing. *Association for Consumer Research*, 18, 509-514.
- Rook, D. W. (1987). The buying impulse. *Journal of Consumer Research*, 14(2), 189-199.
- Rook, D. W., & Fisher, R. J. (1995) "Normative Influences on Impulsive Buying Behavior", *Journal of Consumer Research*, 22(3), 305-313.
- Scherhorn, G., Reisch, L. A., & Raab, G. (1990). Addictive buying in West Germany: An empirical study. *Journal of Consumer Policy*, 13(4), 355-387.
- Şenel, M. (2018). Farklı kıtlık mesajlarının plansız satın alma niyeti üzerindeki etkisi ve fomo (fırsatları kaçırma korkusu)'nun aracı rolü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sirkeci, I., & Yucesahin, M. M. (2020). Coronavirus and migration: Analysis of human mobility and the spread of Covid-19. *Migration Letters*, 17(2), 379-398.
- Solomon, M. R., Dahl, D. W., White, K., Zaichkowsky, J. L. & Polegato, R. (2014). *Consumer behavior: Buying, having, and being*, London: Pearson.

- T.C.Sağlık Bakanlığı (2020). Türkiye Korona Tablosu, <https://covid19.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06.06.2020)
- Valence, G., D'astous, A., & Fortier, L. (1988). Compulsive buying: Concept and measurement. *Journal of Consumer Policy*, 11(4), 419-433.
- Willett, R. P., & Kollat, D. T. (1968). Customer impulse purchasing behavior: Some research notes and a reply. *Journal of Marketing Research*, 5(3), 326-330.
- World Health Organisation (WHO) (2020a), Coronavirus Disease (COVID-19) Outbrake <https://www.who.int/emergencies/diseases/novelcoronavirus-2019>, (Erişim Tarihi: 01.06.2020).
- World Health Organisation (WHO) (2020b). Coronavirus. <https://www.who.int/health-topics/coronavirus>, 2020. (Erişim Tarihi: 01.06.2020).

COVID-19 SALGINININ ÇALIŞMA HAYATINA VE YÖNETİME ETKİLERİ

Doktora Öğrencisi Cansu Ceviz Doğrar

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme.
cansucevizdograr@gmail.com

Doç. Dr. Zehra Nuray Nişancı

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme.
zehranuray.nisanci@ikc.edu.tr

ÖZET: Bu araştırmanın amacı, COVID-19 salgınının çalışma yaşamına ve yönetime etkilerini, örgütlere ve çalışanlara yansımalarını literatürden yararlanarak ortaya koymaktır. Bu bağlamda konuya ilişkin yerli ve yabancı bilimsel çalışmalardan, ilgili kurumların ve uzmanların görüşlerine yer veren yazılı ve görsel basından yararlanılmıştır. İlk olarak Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan kentinde 2019 Aralık ayı sonunda ortaya çıkan, çok kısa sürede hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 pandemisi olarak adlandırılan bulaşıcı salgın hastalık, çalışma yaşamını derinden etkilemiştir. Özellikle değişik iş yapma biçimleri, çalışma şartları ve mekânsal farklılık ile şekillenen yeni çalışma düzeni, birey, örgüt ve yönetim düzeyinde çok ciddi değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Mevcut durum, belki de bundan sonra da devam edebilecek yeni çalışma düzeninin tecrübe edildiği bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Rutin işleyen tüm süreçler, yerini belirsizlik ortamında hızlı kararlar gerektiren ve hızla değişen süreçlere bırakmıştır. Örgüt yönetimleri faaliyetlerini yeni koşullara göre adapte etmeye çalışırken, çalışanlar da yeni düzene ve sisteme uyum sağlamak ve yeni beceriler edinmek zorunda kalmışlardır. Küreselleşmenin bir sonucu olduğu kabul edilen yoğun bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı, bu kez küresel çaplı bir salgın hastalık nedeniyle çalışma hayatına zorunlu bir giriş yapmış, örgütler ile çalışanların çeşitli zorluklar yaşamalarına neden olmuştur. Bu süreçte çalışma yaşamında daha yoğun yer bulan, uzaktan veya esnek çalışma, dijitalleşme ve mobilite hem örgütler, hem de çalışanlar açısından daha fazla önem kazanmıştır. Örgüt yönetimleri, çalışanların yeni duruma adapte olmalarını sağlamaya yönelik tedbirler kapsamında, çalışanlarına destek olacak şekilde planlamalar yapmak, koşullarla uyumlu stratejiler geliştirmek, salgın sürecini ve sonrasını en iyi şekilde yönetmek durumundadırlar. Yapılan taramalardan elde edilen bilgilere göre, salgın sonrası çalışma hayatında hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Örgüt yönetimleri ve çalışanlar, yeni çalışma düzeni için farklı yetkinliklere ihtiyaç duyacaklardır. Bu zorlu sürecin atlatılmasında örgütlerin, yönetimlerin, çalışanların ve ulusal düzeyde devletin, kısacası tüm paydaşların birbirlerine destek olmaları ve uyum içerisinde hareket etmeleri zorunludur.

Anahtar Kelimeler: COVID-19/Yeni Koronavirüs, Çalışma Hayatı, Yönetim, Uzaktan Çalışma, Esnek Çalışma.

Jel Kodlar: M10, M12, M15.

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

346

EFFECTS OF COVID-19 OUTBREAK ON WORKING LIFE AND MANAGEMENT

ABSTRACT: The purpose of this research is to reveal effects of COVID-19 outbreak on working life and management, its reflections on organizations and employees by using literature. In this context, domestic and foreign scientific studies on the subject, written and visual media that include relevant institutions and experts opinions were used. Contagious epidemic disease, which first appeared in Wuhan, Hubei province of China at the end of December 2019, spread to whole world in very short time and called COVID-19 pandemic by World Health Organization, has deeply affected working life. Especially new working order, which was shaped by different ways of doing business, working conditions and spatial difference, caused serious changes in level of individual, organization and management. Current situation is considered as a process in which new working order, which may continue from now on, is experienced. All routine processes are replaced by rapidly changing processes that require rapid decisions in uncertain environment. While organizing administrations tried to adapt their activities to new conditions, employees had to adapt to new order and system and acquire new skills. Use of intense information and communication technologies, that accepted as a result of globalization, has made a compulsory entry into business life this time due to a global epidemic disease, causing organizations and employees to experience various difficulties. In this process, remote or flexible working, digital workforce, mobility, technology, etc., which are more concentrated in working life, are included. With COVID-19 outbreak, it gained more importance for both organizations and employees. Organization administrations are obliged to make plans to support their employees, develop strategies that are compatible with conditions, and manage epidemic process and afterwards in scope of measures to ensure that employees adapt to new situation. According to information obtained from screenings, nothing will be same in post-epidemic working life. In overcoming this difficult process, it is imperative that organizations, managements, employees and the state at national level, in short, all stakeholders support each other and act in harmony.

Key Words: COVID-19 / New Coronavirus, Working Life, Management, Remote Working, Flexible Working.

Jel Codes: M10, M12, M15.

GİRİŞ

Bulaşıcı salgın hastalıklar olarak bilinen epidemiler; kontrolden çıkarak çok geniş coğrafyalara ve tüm dünyaya yayıldıklarında, küresel bir salgın hastalık haline gelmekte ve pandemiler olarak ifade edilmektedir. Başka bir deyişle; pandemiler, insanlar veya hayvanlarda hastalık ve ölümlere yol açan bulaşıcı salgın hastalıklar olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2020: 35). Geçmişten günümüze bakıldığında, salgın hastalıklar insan yaşamının pek çok yönünü etkileyerek; siyasal otoriteleri zayıflatmakta, ticari faaliyetlere darbe vurmakta ve sosyal yaşamı felce uğratmaktadır (Yolun, 2012: 11). Küresel bir salgın hastalık olan COVID-19 tüm dünyayı derinden etkilemiş, insan sağlığı ile ilgili dramatik sonuçlara sebebiyet vermiştir. Olumsuz toplumsal ve ekonomik sonuçlarının yanı sıra, en çok etkilediği ve değişime uğrattığı alanlardan biri de çalışma hayatıdır. Tarihsel olarak endüstri devriminden sonra çalışma hayatı hızla değişmiş, bilgi ve teknolojinin kullanımı ile birlikte örgütler ve örgütsel faaliyetlerde çeşitli

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

gelişmeler yaşanmıştır. Bu kez de küresel bir salgın hastalık, çalışma hayatında bir takım değişiklikleri zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda salgın öncesi, örgütler ve çalışanlar için bir tercih olan evden çalışma, COVID-19 ile birlikte tercihten çok, zorunlu bir seçim haline gelmiştir. Örgütlerde uygulanan çalışma prosedürleri ve yönetim tarzları çalışma hayatının bu yeni dinamizmine uyum sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmektedir. Yapılması gereken işler, daha çok teknolojik araçlar aracılığı ile uzaktan gerçekleştirilmekte, mobilite ve dijital işgücünün öne çıktığı iş süreçleri daha da görünür hale gelmektedir. Mekânının ve zamanın esnekliği söz konusu olurken, çalışanlar bu süreçte işlerini evlerinden yürütmektedir. Salgın sonrası süreçte çalışma hayatının artık eskisi gibi olmayacağı, gittikçe artan bir şekilde esnek örgütler, esnek çalışanlar, esnek iş yapış şekillerinin hayatımızda var olacağı düşünülmektedir.

Örgütsel faaliyetlerin yerine getirildiği, her kademededen yönetici ve çalışan tarafından kullanılan kapalı mekânlar olan geleneksel ofisler (Yılmaz vd. 2014: 427), COVID-19 salgını ile birlikte daha az kullanılabilir hale gelmiştir ve bu durum süreklilik gösterecek gibi görünmektedir. Salgın sonrası süreçte ofis ortamına bağlı kalmayı gerektirmeyen işlerin bilişim teknolojileri kullanılarak, evlerden, araçlardan, marketlerden, kafelerden, vb. mekânlardan ve hatta sanal ortamlardan (sanal ofis) gerçekleştirilebileceği esnek çalışma modellerine daha sık rastlanabilir. Çalışanların bu yeni çalışma düzeninde yüksek performans ile verimli bir şekilde çalışabilmesi, bir takım yetkinlikler kazanmasına, çalışma ortamındaki ihtiyaçlarının giderilmesine ve teknik altyapı ile araç ve gereçlerin sağlanmasına bağlıdır. Yöneticiler, alt yapı ile birlikte çalışanların yeni çalışma düzenine hızlı bir şekilde adapte olmalarında gerekli motivasyon ile sosyal ve fiziki desteği sağlamak, maddi haklardan mahrum kalmamaları yönünde gerekli tedbirleri almak zorundadır. Yine İnsan Kaynakları Yönetimi kapsamında çalışanlara yönelik yetkinlik temelli eğitim desteği başta olmak üzere birçok konu ile ilgili planlama yapılması ve stratejilerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tür olağanüstü süreçlerde çalışanların ulusal düzeyde verilen devlet destekleri ile uluslararası düzeyde verilen çeşitli kurum ve kuruluş desteklerinden yararlanabilmesi için de gerekli özen gösterilmelidir.

1. COVID-19 SALGINININ TANIMLANMASI

Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde bazı insanlarda akut ağır solunum yolu enfeksiyonu olarak görülen yeni bir solunum virüs enfeksiyonu tanımlanmıştır. Vakaların, Wuhan'da bulunan toptan balık ve canlı hayvan satışının yapıldığı Huanan Deniz Ürünleri Pazarı'ndaki etkileşimleri ile ilişkili olabileceği bildirilmiştir. Ocak 2020'de virüs Dünya Sağlık Örgütü tarafından "2019 Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) Virüsü" olarak adlandırılmıştır (Hatipoğlu, 2020: 1). Hayvanlarda ve insanlarda bulunan, geniş bir virüs ailesi olan Koronavirüs'lerin bazı türleri nezle, grip, soğuk algınlığına neden olurken; genetiği değişmiş bazı türleri ise geçmişte çeşitli enfeksiyonlara neden olmuştur. 2012'de Suudi Arabistan ile diğer

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

Ortadoğu ülkelerinde pek çok kişinin ölümüne sebebiyet veren “Orta Doğu Solunum Sendromu” (MERS) ile 2002 sonu ve 2003 başında Uzakdoğu’da ortaya çıkan “Şiddetli Akut Solunum Sendromu” (SARS) bu virüs ailesinin üyelerindedir (Karcıoğlu, 2020: 66).

COVID-19; Corona (Korona), Virus (Virüs), Disease (Hastalık), 2019 (ortaya çıktığı yıl) sözcüklerini bir arada kapsamaktadır. İnsandan insana solunum ve temas yoluyla bulaşmakta olan Yeni Koronavirüs’lerin, insanlara nasıl ve hangi hayvanlardan bulaştığına ilişkin net ve kesin bir sonuca ulaşmak için çalışmalar devam etmekte, edinilen bilgiler her gün yeni ve farklı bilgilerin edinilmesi ile güncellenmektedir. Virüs, özellikle yaşlı ve kronik rahatsızlıkları olan bireyleri tehdit etmektedir. Ölümle sonuçlanan vakalar, bu bireylerde daha sık görülmektedir. Türkiye’de ve Dünya’da uzmanların ortak görüşü; bu hastalığın kontrol edilebilir ve iyileştirilebilir olduğudur (Jianhua, 2020: 92). Bunun için toplumsal alanda uzunca bir süre uygulanması zorunlu olan bazı önlemlerin alınması, kuralların uygulanması ve tüm bireylerin alınan önlem ve kurallara tam anlamıyla uyması gerekmektedir.

2. COVID-19 SALGINI İLE BİRLİKTE DEĞİŞEN ÇALIŞMA HAYATI

Tüm dünyaya yayılan COVID-19 pandemi krizi; bireylerin teknoloji, bilgi ve iletişim alternatiflerini yoğun olarak kullandığı ve ilk kez bu derece etkileşimli olarak yaşadıkları bir küresel kriz olarak değerlendirilmektedir (Şen ve Batı, 2020: 75). Mevcut gelişmeler çalışma yaşamına da etki etmekte; esnek ve uzaktan çalışma uygulamaları, yoğun teknoloji kullanımı/dijitalleşme, mobilite vs. yönetim süreçlerini ve çalışma hayatını değiştirmektedir. Mevcut ofis işleri, internet ve dijital platformlar tarafından desteklendiğinde çalışmanın herhangi bir zamanda herhangi bir yerden kolaylıkla yapılabilmesi sağlanabilmektedir (Frey ve Osborne, 2013: 38; Çiğdem, 2019: 167-178). COVID-19 salgını ile birlikte çalışma hayatında görünürlüğü ve uygulanabilirliği daha da artan uzaktan/evden çalışma, dijitalleşme ve dijital işgücü, mobilite ve mobil işgücü gibi yeni örgütsel yönetim kavramları pandemi dönemi çalışma düzenine uyum sağlayabilme açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle aşağıda detaylı bir biçimde ele alınmaktadır.

2.1. Uzaktan/Evden Çalışma

COVID-19 salgın sürecinde bazı örgütler tarafından uygulanan esnek çalışmanın bir türü olan evden çalışma literatürde; çalışanlara ihtiyaç duydukları esnekliği sağlayan, geleneksel ve merkezi işyerinin, coğrafi ve örgütsel engellerini kaldırmak için, bilgi ve iletişim teknolojisinin esnek işyeri ile birleştirilmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel işyerinden eve taşınan iş, çalışanlar tarafından iş saatleri çerçevesinde ofis yerine evde yapılmaktadır (Teo ve Lim, 1998: 253; Naktiyok ve İşcan, 2003: 54-55). Uzaktan çalışma, hem çalışanlar hem de örgütler

açısından performans ve verimliliği arttırabilme, maliyetleri düşürebilme, ulaşımda zaman kayıplarını giderebilme ve özerklik sağlama açısından çalışanlar ve örgütler için tercih edilen bir çalışma şeklidir (De Menezes ve Kelliher, 2017: 1052). Bu bağlamda salgın öncesi süreçte örgütler ve çalışanlar için bir tercih olarak sunulan uzaktan çalışma, evden çalışma, tele çalışma vb. esnek çalışma modelleri; yaşanan COVID-19 salgını ile birlikte tercihten öte uygulanması zorunlu çalışma şekli haline gelmiştir. Evden çalışma yöntemi, Türkiye’de ve Dünya’da teknolojik altyapıları yeterli olan, örgütsel yönetim süreçlerini bu çalışma biçimine göre düzenleyerek uygulayabilen ve örgütsel kültür yapıları esnek çalışmaya uyumlu olan pek çok örgüt tarafından uygulanmıştır. Salgın sürecinde evden çalışma sistemini uygulayan Amazon, Barclays, Facebook, Google, Mastercard, Microsoft, Royal Bank of Scotland, Spotify, Twitter, WPP şirketleri bundan sonraki süreçte bu çalışma sistemine devam edeceklerini ve evden çalışan çalışanlarının sayısını arttırmayı planladıklarını ifade etmektedir (British Broadcasting Corporation [BBC], 2020).

Bazı sektörlerin yapısı bu çalışma modelinin uygulanmasına uygun olmayabilmekte; dolayısıyla yaşanan salgın sürecinde ve sonraki süreçte uyum sorunu yaşanmakta ve uzaktan çalışmaya geçebilmek örgütler için zorlu bir süreç olabilmektedir. Uzaktan çalışma hususunda teknolojik altyapıları daha hazır, insan kaynakları politikaları ve iş yapış şekilleri ile kültürleri daha çok oturmuş örgütler salgın döneminde faaliyetlerini daha kolay ve başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceklerdir (Deloitte, 2020).

Diğer taraftan evden çalışma şekli, tüm çalışanlara uygulanabilecek bir strateji değildir. Bu bağlamda Irawanto (2020: 166) tarafından yapılan bir araştırmada evden çalışma yönteminin, eğitim, finans gibi daha çok profesyonellik gerektiren beyaz yakalı mesleklerde görev yapan (akademisyen, yönetici, uzman, vb.) ve yüksek ücret alan çalışanlarda; tarım, gıda, inşaat, lojistik, vb. sektörlerde görev yapan ve işinin başında bulunması gereken, temel düzeyde üretim odaklı mesleklerde görev yapan mavi yakalı çalışanlara göre daha kolay ve uygulanabilir bir yöntem olduğu tespit edilmiştir (Akça ve Tepe Küçüköğlü, 2020: 76). Evden çalışma yönteminde, işyerleri ile iletişim teknolojileri aracılığıyla bağlantı kuracakları için çalışanların temel iletişim teknolojilerini kullanabilme becerisine sahip ve çalışmaya karşı istekli olmaları da gerekmektedir (Kurland ve Bailey, 1999: 65; Hobbs ve Armstrong, 1998: 370; Naktiyok ve İşcan, 2003: 58).

Evden çalışma modelini uygulayan örgütler; çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, iş ortakları, vb. paydaşlarını düşünmeli ve paydaşları ile birlikte bu yeni çalışma düzenine uyum sağlamalıdır (Deloitte, 2020). Örgütler, başta eğitim olmak üzere çalışanlarına maddi ve manevi destek sunabildikleri ve tüm paydaşlarının yararını düşündükleri ölçüde hedeflerine ulaşabilecek, faaliyetlerinde sürekliliği ve örgütsel devamlılığı sağlayabileceklerdir. Bu kapsamda örgüt

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

yönetimleri, çalışanlarının bazılarında evde, bazılarında doğrudan iş yerinde yararlanabilme veya işgörenlerin aylık çalışma süresinin yarısını evde, diğer yarısını iş yerinde tamamlayabilme gibi alternatif uygulamalarla karma çalışma yöntemleri de seçebilirler. Bu tip uygulamalar hiç kuşkusuz, maliyetleri azaltma, yolda geçen zaman kayıplarını minimize etme, iş yerindeki yemek, temizlik gibi giderleri azaltma yoluyla örgütlere rekabet avantajı da kazandırabilecektir.

2.2. Dijitalleşme ve Dijital İşgücü

Salgın sürecinde bazı örgütler ve çalışanlar tarafından Türkiye’de ve Dünya’da Skype, Cisco, Microsoft Teams, Zoom, vb. sanal iletişimi sağlayan araçlar yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Örgüt içi bilgilerin, kaynak ve dokümanların zaman ve mekân sınırı olmaksızın ulaşılabilir ve saklanabilir olması dijitalleşmenin önemini bu süreçte daha da arttırmaktadır. Salgın sonrası süreçte de neredeyse tüm örgütlerin uzun vadeli ve stratejik düşünerek, salgın sonrası yeni duruma uyum sağlayabilmek amacıyla mevcut teknolojik altyapı ve dijital iletişim araçlarına daha fazla yatırım yapacakları öngörülmektedir. Basında yer alan haberler bu öngörüye doğrulamaktadır. “Amerika’da salgın nedeniyle pek çok iş yeri kapanırken, bilişim sektöründe büyüme yaşanmakta; Amazon, Apple, Facebook ve Google gibi dev teknoloji şirketleri kapasitelerini genişletmekte ve yeni ofisler açmaktadır. Şirketlerde evden çalışmaya devam edilmesine rağmen, yeni ofisler açılması ile birlikte istihdam hızlı bir şekilde artmakta; teknolojinin, dijitalleşmenin ve dijital işgücünün salgın sonrası süreçte de çalışma hayatının vazgeçilmez bir parçası olacağı tahmin edilmektedir” (NTV, 2020) Bu bağlamda teknolojik altyapı ve yazılımlara yatırım yapan ve onları güncelleyerek zenginleştiren, teknolojiyi iyi kullanabilen, dijital dönüşüme uyum sağlayabilen örgütler ve çalışanlar faaliyetlerine devam edebilecek; dijital işgücüne yapılacak olan yatırım ile birlikte hem işgücü sürekliliği hem de örgütsel verimlilik ve devamlılık sağlanabilecektir (Deloitte, 2020).

Örgütler teknolojik süreçlerin ve araçların kullanılmasında çalışan eğitime önem vermelidirler. İhtiyaç duyulan becerilerin ve niteliklerin çalışanlara kazandırılmasında gerekli olan eğitim ve desteği uzaktan da olsa sağlamalıdır. Teknoloji kullanımı kimi çalışanları vasıfsızlaştırabilirken, kimi çalışanları ise yeni beceriler edinmelerini gerektirdiği için daha nitelikli hale getirebilmektedir (Buyruk, 2018: 623-624). Önümüzdeki süreçte, örgütlerin dijital işgücüne olan ilgilerinin daha da artması ile birlikte bireyin, dijitalleşmenin geleceğinde alacağı farklı roller ve konumlar giderek daha da yaşamsal bir konu haline gelebilecek (Şen ve Batı, 2020: 75); bu niteliklere haiz işgücünü çekebilmek veya istihdamını devamlı kılabilmek örgütlere çok çeşitli avantajlar sağlayabilecektir.

2.3. Mobilite ve Mobil İşgücü

Farklı şekillerde algılanan ve değişik tanımlamaları yapılan mobilite kavramı; mobil teknoloji uygulamalarında “taşınabilir” veya “kablolu”; mobil iş, mobil ofis terimlerinde “uzak”; mobil toplum ve mobil hayat kavramlarında ise “esnek” anlamlarına gelmektedir. Luff ve Heath (1998: 305-314)'in çalışmalarında, her biri farklı teknolojilere sahip olan üç firmanın uyum içinde yürütülen işbirlikçi faaliyetlerinde mobilitenin varlığına ve kritik varsayımlarına dikkat çekmeleri; masüstü konferansı, grup yazılımı, daha yenilikçi uygulamalar ve yeni mobil teknolojiler ile mobil olarak farklı mekânlarda da çalışılabileceğine değinmeleri kavramın eskilere dayandığını göstermektedir (Zafer Başkaya, 2011: 87).

Mekâna bağlı kalmadan bilgiye erişimi olanaklı kılan ve içinde bulunduğumuz salgın sürecinde çalışma hayatında daha sık duyduğumuz mobilite kavramı, belirli bir mekân dışında çalışmanın yanı sıra mevcut çalışma alanı içerisinde de özgürce hareket edebilmek anlamına gelmektedir (Harvard Business Review [HBR], 2016). COVID-19 ile birlikte mobilitenin, değişime uğrayarak bir yerden başka bir yere gitme yani fiziken bir ortamda bulunabilme değil uzaktan çalışabilmeye evrilebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda örgütlerde; iş modelleri, organizasyon yapıları, kariyer tasarımları, kariyer ve performans yönetim sistemleri, vb. unsurlar mobilite üzerine kurularak; teknolojik altyapılar ile iletişim mekanizmaları da tüm bu unsurları destekleyecek şekilde yapılandırılabilir (Deloitte, 2020).

2.4. Örgüt Yönetim Süreçleri

Kişinin birey ve grup olarak var olduğu her süreç ve konu yönetim kavramı bağlamındadır. Bireyin özyönetiminden başlayarak, küresel büyük ölçekli kurumsal işletmelerin iş yönetim süreçlerine veya devletlerin yönetimine kadar; yönetim kavramı ve değişkenleri mikro veya makro her düzey için kullanılabilir. Pek çok örgüt ve örgüt yöneticileri içinde bulunulan duruma göre yönetim biçimlerini, stratejilerini ve faaliyetlerini gözden geçirmekte ve yeni duruma uyum sağlayacak şekilde düzenlemektedir. Çalışmanın esnekleşmesi ile birlikte örgütler tedarik, üretim, pazarlama, insan kaynakları yönetimi gibi bazı işletme fonksiyonları ile planlama, örgütlenme, yöneltme, koordinasyon ve denetim olarak tanımlanan yönetim fonksiyonlarını yeni düzene ve çalışma şartlarına uyum sağlayacak şekilde revize etmeli, yönetsel süreçleri içinde bulunulan şartlara uyarlayabilmelidirler (Mucuk, 2003: 129; Eryiğit, 2000: 4).

COVID-19 salgını sonrasında küresel bazı örgütlerin, maliyetlerini azaltmak için tek bir merkeze topladıkları destek hizmetlerinin işlevselliklerinin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Yeterli altyapı ve kaynağa sahip olan örgütler faaliyetlerini sorunsuz bir şekilde

sürdürebilecekken, bu hususta önlemini almayan örgütler ise ciddi sorunlarla karşılaşabileceklerdir. Risk planlamasını yapabilen, stratejik kararlar alabilen, süreci en iyi şekilde yönetebilen örgütler hem salgın sürecinde hem de sonrasında kendilerini koruyabileceklerdir (Deloitte, 2020). Örgütler açısından, yönetimin tüm fonksiyonları ile birlikte içinde bulunulan şartlara adapte edilmesinin ve bu adaptasyonu gerçekleştirebilecek çalışanlara sahip olunmasının yaşamsal derecede önemli olduğu unutulmamalıdır.

3. COVID-19 SALGININA KARŞI ÇALIŞMA HAYATINDA ALINAN ÖNLEMLER

Salgın sürecinde faaliyetlerini sürdüren örgütler, hem kendi bünyelerinde bir takım önlemler almakta hem de devlet ve yetkili kurumlar tarafından alınan önlemlere uymak zorundadırlar.

Bu bağlamda kamu kurumları için **T.C. Cumhurbaşkanlığı** tarafından **29 Mayıs 2020** tarihinde yayınlanan *COVID-19 Kapsamında Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Normalleşme ve Alınacak Tedbirler-2020/8* konulu genelgede; “...Kamu kurum ve kuruluşlarınca bu süreçte tüm personelin maske kullanması, çalışma mekanları, yemekhane, servisler ve sosyal alanlarda gerekli mesafenin ayarlanması, bu mahaller ile kamuda kullanılan araçlarda dezenfekte işleminin yapılması hususunda gerekli tedbirler alınacaktır...” şeklinde belirtilmiştir. Buna ek olarak hem özel hem devlet kurum ve kuruluşlarında ise genel olarak maske, eldiven, dezenfektan gibi virüse karşı koruyucu ürünlerin temin edilmesi; ortak kullanım alanlarının sınırlandırılması; üretim alanları ve işyeri kapsamına giren yerlerin ayrıca personel servislerinin sıklıkla dezenfekte edilmesi; çalışanların ateş ölçümlerinin yapılması; yemekhanelerde kullan-at tarzında plastik ürünlerin kullanılması; vb. önlemler alınabilmektedir. Bazı örgütlerde soyunma alanları ve yemekhaneler gerekli fiziksel mesafeler dikkate alınarak yeniden düzenlenmekte; çalışanlarına ulaşımda servis sağlayan örgütler ise, servis sayılarını arttırarak, bir araçta az sayıda çalışanın taşınmasını sağlayabilmektedir (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu [DİSK], 2020).

Salgının yayılmaması ve bulaşma riskine karşı bazı örgütler ise evden çalışmaya geçmiştir. Çalışma şekillerinde meydana gelen değişiklikler ile çalışanların bir bölümü görevlerini uzaktan/evden çalışma şeklinde gerçekleştirmektedir. Evden çalışma, bazı örgütler için tüm çalışanları kapsarken bazı örgütler için çalışanların bir kısmını kapsamaktadır. Evden çalışmaya geçen örgütlerde nöbetleşe/dönüşümlü çalışma, yıllık izinlerin kullandırılması, çalışanların idari izinli sayılması ve işe geri dönmek üzere süresiz ücretsiz izne çıkarılması, vb. uygulamalar da söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda, **T.C. Cumhurbaşkanlığı** tarafından **22 Mart 2020** tarihinde **resmi gazetede** yayınlanan *COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik İlave Tedbirler-2020/4* konulu genelgede çalışmanın evden yapılabileceği hususu; “...kamu hizmetlerini aksatmayacak şekilde, ihtiyacı karşılayacak kadar asgari sayıda personelin

bulundurulması şartıyla; çalıştırılma biçimine bakılmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara uzaktan çalışma, dönüşümlü çalışma gibi esnek çalışma yöntemleri uygulanabilir..” şeklinde ifade edilmektedir. En güncel hali ile **29 Mayıs 2020** tarihinde yayınlanan **COVID-19 Kapsamında Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Normalleşme ve Alınacak Tedbirler-2020/8** konulu genelgede ise; “..kamu kurum ve kuruluşlarında (Sağlık Bakanlığı ve MİT hariç) çalışan yönetici kadro ve pozisyonunda bulunanlar hariç 60 yaş ve üzerinde olanlar ile Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği kronik hastalığı bulunanlar idari izinli sayılacaktır...” şeklinde yaş ve kronik hastalıklar hususları ele alınmıştır. Salgın sürecinde uzaktan, dönüşümlü çalışanların özlük haklarına ilişkin bilgilendirme ise; **T.C. Cumhurbaşkanlığı** tarafından **26 Ağustos 2020** tarihinde **resmi gazetede** yayınlanan **COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik Tedbirler-2020/11** konulu genelge kapsamında da; “...uzaktan veya dönüşümlü çalışanlar ile görev yerinde çalışanlar hizmetin yürütülmesi sorumluluğu açısından eşittir. Uzaktan veya dönüşümlü çalışanlar ile idari izinli sayılanların mali ve sosyal hak ve yardımları ile diğer özlük hakları saklıdır..” şeklinde ifade edilmiştir.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020), İşyerlerinde Koronavirüse (COVID-19) Karşı Alınması Gereken Önlemler başlığı altında; hazırlık ekibinin oluşturulması ve faaliyetlerinin neler olduğu; acil eylem planı hazırlanması ve risklerin değerlendirilmesi, COVID-19'un yayılmasının önlenmesi, hijyen ile temizlik hususları, bireysel koruyucu donanımlar hususunda rehberlik; COVID-19 olduğundan şüphe duyulması durumunda ya da böyle biri varsa nelerin yapılması gerektiği; iş gezileri ve toplantılara ilişkin öneriler; iş devamsızlığının mevcut durumda onaylanması olmak üzere sekiz alt başlıkta topladığı konular ile çalışanlara ve örgütlere bilgiler vermektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün **22 Mayıs 2020** tarihinde yayınladığı **COVID-19 Ortamında İşe Sağlıklı ve Güvenli Dönüş Rehberi'nde (A Safe and Healty Return to Work during the COVID-19 Pandemic)**; çalışanların evden çalışması önerilmekte; işyerlerine dönmek zorunda olan çalışanlar için ise fiziksel olarak bir araya gelinerek uygulanan toplantılar yerine toplantıların sanal ortamlarda düzenlenmesi tavsiye edilmektedir. Buna ek olarak örgütlerde uygulanacak önlemlerin her işyerinin kendine özgü koşullarına göre farklılaşmasından ötürü değişebileceğini belirten ILO, örgütlerde genel olarak hijyen ve temizlik uygulamalarının yanında; koruyucu yüz siperleri, ortamın daha iyi havalandırılması, esnek çalışma saatleri uygulamaları, vb. hususlara da dikkat çekmektedir.

ILO (2020); COVID-19 salgınından korunmak için, işverenlere ve çalışanlara işyerlerinde neler yapabileceğine ilişkin aşağıda ifade edilen bir yol haritası sunmaktadır:

Çalışanlar neler yapabilir?

- Çabuk ve etkin faaliyetler gerçekleştirebilmek için her düzeyde sosyal diyaloga önem verilmelidir.
- İşyeri hijyen kurallarına tam anlamıyla uyum sağlanmalıdır (ellerin düzenli olarak yıkanması, dezenfektan kullanılması, vb.)
- Ellerin yüze ve göze temasından kaçınılmalı, öksürme ve hapşırma esnasında ağız kapatılmalıdır. Kendisini iyi hissetmeyen çalışanlar, kendisini izole ederek, en yakın sağlık kuruluşuna başvurmalıdır.
- Çalışanlar sorumluluklarının bilincinde olmalı, her türlü alınan salgın önlem, tavsiye ve önerilerine uyum sağlayarak bu süreçte sakin davranmalıdır.
- İşçi örgütleri, COVID-19 salgınına yanıt vermede kararlara katılım sağlayarak önemli bir rol oynayabilirler. Çalışanlarına doğru bilgiler sağlayarak salgından korunmalarında yardımcı olabilirler. Sağladıkları dayanışma ve destek ile hasta olan çalışanlara karşı yakıştırmaların ve ayrımcılığın yapılmasının önüne geçebilirler.

İşverenler neler yapabilir?

- Çalışanlar eğitilerek, onlarla sürekli iletişim halinde bulunulmalıdır.
- Hijyen, temizlik uygulamaları güçlendirilerek ilgili güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Gerekli zaman faaliyet gösterecek, acil yönetim ekibi oluşturulmalıdır.
- Gelişmeler her gün ve sıklıkla takip edilmelidir.
- Hasta olan çalışanlar evlerine gönderilmeli ve evde kalmaları sağlanmalıdır.
- COVID-19'un ofis çalışma ortamlarındaki etkilerine dair mevzuata ve prosedürlere uyularak, beklenmedik eylem planları hazırlanmalıdır.
- İş seyahatleri durdurulmalı ya da sınırlandırılmalıdır.
- COVID-19 salgınına yakalandığından şüphe duyulan çalışanların karantina altına alınması sağlanmalıdır.
- İşyerinde bulunması mecburi olmayan çalışanların evden çalıştırılması düşünülmelidir.

4. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemisinin çalışma yaşamına ve yönetime etkileri ile örgütlere ve çalışanlara yansımalarını literatürden yararlanarak ortaya koymaktır. Buradan hareketle, salgının çalışma hayatında neleri değiştirdiğine; çalışanları, örgütleri ve yönetimi nasıl etkilediğine; salgına karşı çalışanların, örgütlerin, yetkili kurum ve kuruluşların ve devletin nasıl önlemler aldığına ilişkin bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada tarama yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda, online, offline; yerli, yabancı; yazılı, görsel; birincil ve ikincil

kaynaklardan oluşan bilimsel çalışmalardan, ilgili kurumların ve uzmanların görüşlerine yer veren basından, konuya ilişkin haberlerden yararlanılmıştır.

Salgın sürecinin çok yeni olmasından ötürü, yerli ve yabancı literatürde COVID-19 ve çalışma hayatının birlikte ele alındığı sınırlı sayıda çalışma bulunmakta ve kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, yapılan bu çalışmanın; yeni çalışmaların yapılmasında teşvik edici olacağı ve literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih, öngörülemez şekilde yeni ve farklı hastalıkların ortaya çıkabileceğini; eski hastalıkların ise yıllar sonra tekrar belirebileceğini göstermektedir. Bunun en yakın yaşanan örneği şu an içinde bulunduğumuz ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgınıdır (Jianhua, 2020: 91). Mevcut hastalığın tedavi edilmesi ve virüsün daha fazla yayılmasının önüne geçilmesi için çabalar sürmekte; yeni araştırmalar ve bilimsel çalışmalar yapılarak, var olan bilgiler hızlı bir şekilde güncellenmektedir (Alıcılar ve Çöl, 2020: 2). Zamanında, doğru bir şekilde verilen şeffaf bilgiler, sadece pandemi ile mücadele için değil, örgütler de dahil ekonomi ve toplumun tüm düzeylerinde belirsizliği azaltmak ve güveni artırmak için zorunludur (ILO, 2020). Özellikle çalışma hayatında yaşanan belirsizliğin, çalışanlar üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerini en aza indirebilmek adına, örgütlerde şeffaf iletişim daha da önem kazanmıştır. Yaşanılan bu salgın sürecinde sağlığını ve işini kaybetme kaygısını yaşayan çalışanlara örgütler ve yöneticiler destek olmalı, çalışanlarının yanında olduklarını hissettirmelidir. Aldıkları aksiyonlar ve önlemler ile yeni çalışma düzenine uyum sağlayabilen, salgın sürecinin olumsuz etkilerini hızla tolere edebilen örgütler ayakta kalabilecek ve devamlılıklarını sağlayabileceklerdir. “Hayatta kalmak için örgütler, ürün ve hizmetlerinden, stratejilerine, teknolojilerine, örgütsel yapılarına ve yönetim uygulamalarına kadar her yönden çevrelerindeki gelişmelere adapte olmak zorundadır” (Jacob, 1993: 30). Örgütlerin sahip olduğu yetenekli kadrolar, iyi bir çevre anlayışına ve değişimlere uyum kapasitesine sahip olmalı (Boone ve Kurtz, 1983: 423); çevrede gelişen her türlü değişim ve gelişimin örgüte yansımalarını dikkate alabilmelidirler (Nişancı, 2015: 259).

Uzaktan/evden çalışma, örgütlerde; servis/ulaşım, yemek, enerji, ısınma gibi giderlerin azaltılmasına yardımcı olurken, örgütlerin işgücü maliyetlerinden de tasarruf elde etmelerini sağlayabilmektedir. Diğer taraftan işini evden yapan çalışanlara uygun bir ofis ortamının sağlanabilmesinde gerekli araç ve gereçler, teknik ekipmanlar, teknolojik altyapı, vb. örgütler için maliyetli olabilmektedir. Evden veya uzaktan çalışma, işgörenlerin işe gidiş gelişlerdeki zaman kaybını önleme; giyim masraflarından tasarruf etme; yönetici gözetim, denetim ve baskısından uzak olma; işlerinde özerk olma, vb. açılardan çalışanlar için avantajlar

Online International Conference of COVID-19 (CONCOVID) | 12-13-14 June 2020

PROCEEDING BOOK

356

sağlayabilmektedir. Ancak çalışma ortamından ve çalışma arkadaşlarından uzakta çalışmak sosyalleşmede problemler yaşanmasına, iletişimin zayıflamasına ve aksamasına, işe ve örgüte bağlılığın azalmasına, yabancılaşmaya, iş sürelerinin uzamasına ve belirsizleşmesine, iş hayatı ve özel hayatın dengelenmesinde zorluklar yaşanmasına, işten ayrılmaya niyet edilmesine ve bunlara benzer olumsuzluklara neden olabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu olumsuzlukları minimize etmede; bazı işgörenlerin evden bazılarının ise doğrudan iş yerinde çalıştırılması; çalışma sürelerinin yarısının evde yarısının iş yerinde geçirilecek şekilde ayarlanması, dönüşümlü veya nöbetleşe çalışma sisteminin uygulanması gibi karma çalışma yöntemleri bir çözüm önerisi olarak sunulabilir.

Yaşanan bu salgın sürecini en hafif şekilde geçirenler, yine teknolojiyi süreçlerine adapte etmiş veya hızlı şekilde adapte edebilen örgütlerdir. Uzaktan çalışma için altyapısı bulunmayan örgütleri bu süreçte doğal olarak daha fazla zorluk beklemektedir. Çalışanlarına bu imkânı sağlayamayan örgütler küçülmeye (downsizing) gidebilecek veya faaliyetlerine son vermek durumunda kalabileceklerdir (Deloitte, 2020). Evden çalışan işgörenlerin işe ilişkin bilgilere, kaynaklara ve dokümanlara istedikleri yerden istedikleri zaman ulaşabilmesinde; işyeri eğitimlerinin evden çalışma sürecinde de gerçekleştirilebilmesinde; toplantı, konferans, ortak çalışma etkinliklerinin devam ettirilebilmesinde; iş görüşmelerinin ve işlerin takibinin yapılabilmesinde, teknolojik araçlar ve altyapılar (internet, cep telefonu, bilgisayar, akıllı tabletler, son model yazıcılar, e-posta, web hizmetleri, yazılımlar ve programlar, vb.) ile dijitalleşme ve mobilite giderek önemini arttırmaktadır.

Buna ek olarak, pandemi sürecinde pek çok örgüt, çalışanlarına idari ve yıllık izin kullandırmakta hatta çalışanlarını belirsiz süreli izne çıkarmaktadır. Gelecekleri konusunda belirsizlik yaşayan çalışanlar işten atılma korkusu yaşamaktadır. Dolayısıyla, bu korku ve kaygıların giderilmesinde, çalışanların yeni çalışma düzenine uyum sağlamaları hususunda, çalışanların mali, sosyal ve yan haklarının kesintiye uğramaması noktasında örgütlere ve özellikle örgütlerin insan kaynakları birimlerine çok iş düşmektedir. Doğru ve etkin stratejilerin belirlenmesine ilişkin yönetsel kararların alınması ve süreçlerin uygulanması salgın sürecinde hem çalışanların hem de örgütlerin performans ve verimliliklerine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

Akça, M. ve Tepe Küçüköğlü, M. (2020). COVID-19 ve iş yaşamına etkileri: evden çalışma, *Journal of International Management Educational and Economic Perspectives*, 8 (1), 71-78.

- Alıcılar, H. E., ve Çöl, M. (2020, Mayıs). COVID-19'dan korunmada etkili yaklaşımlar. Erişim tarihi: 5 Haziran 2020, <http://www.medicine.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/121/2020/05/COVID-19-Kitap.pdf>
- Aslan, R. (2020, Nisan). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve covid-19, *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8 (85), 35-41.
- British Broadcasting Corporation. (2020, 22 Mayıs). Koronavirüs: Esnek çalışma, iş hayatının 'yeni normal' olabilir mi?. Erişim tarihi: 9 Haziran 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52774956>
- Boone, L.E. & Kurtz, D.L. (1983). L'entreprise d'aujourd'hui; Les éditions HRV Itée.; Montreal.
- Buyruk, H. (2018, Nisan). Gelişen teknolojiler, değişen işgücü nitelikleri ve eğitim, Uluslararası Toplum Araştırmaları *Dergisi*, 8 (14), 599-632.
- Çiğdem, S. (2019, Kasım). Endüstri 4.0 ve dijital emek platformlarının insana yakışır iş bağlamında değerlendirilmesi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77, 157-199.
- De Menezes, L. M., & Kelliher, C. (2017, Kasım). Flexible working, individual performance, and employee attitudes: comparing formal and informal arrangements, *Human Resource Management*, 56 (6), 1051-1070.
- Deloitte. (2020, Mart). COVID-19: Çalışanlara ve Çalışma Hayatına Olası Etkileri. Erişim tarihi: 28 Mayıs 2020, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/human-capital/covid-19-calisanlara-ve-calisma-hayatina-olasi-etkileri.pdf>
- Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu. (2020, 16 Nisan). DİSK üyeleri arasında salgının etkileri: COVID-19 DİSK raporu. Erişim tarihi: 8 Mayıs 2020, <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/Covid-19-DI%CC%87SK-Durum-Raporu-1-16-Nisan-2020.pdf>
- Eryiğit, S. (2000). Esnek üretim, esnek organizasyon, esnek çalışma, *Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 5 (4), 1-16.
- Frey, C. B., & Osborne, M. (2013, 17 Eylül). The future of employment: education, how susceptible are jobs to computerization?, Oxford University, Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf
- Harvard Business Review. (2016, 5 Nisan). İş yerinde mobilite. Erişim tarihi: 9 Haziran 2020, <https://hbrturkiye.com/sponsorlu-icerik/is-yerinde-mobilite>
- Hatipoğlu, N. (2020). The “new” problem of humanity: new coronavirus (2019-nCoV / COVID-19) disease, *Medical Journal of Bakırköy*, 16 (1), 1-8.
- Hobbs, D., & Armstrong, J. (1998, Aralık). An experimental study of social and psychological aspects of teleworking, *Facilities*, 16 (12-13), 366-371.
- International Labour Organization. (2020, 18 Mart). COVID-19 ve çalışma yaşamı. Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_738782/lang--tr/index.htm

- ILO. (2020, 22 Mayıs). ILO, COVID-19 ortamında işe sağlıklı ve güvenli dönüş rehberi yayınladı (A safe and healthy return to work during the COVID-19 pandemic). Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_745706/lang--tr/index.htm https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/briefingnote/wcms_745549.pdf
- Irawanto, D.W. (2020). Unexpected and habit driven: perspectives of working from home during the Covid-19 pandemic, *Asia-Pacific Management and Business Application*, 8 (3), 165-168.
- Jacob, R. (1993). *Flexibilite Organisationnelle et Gestion Des Ressources Humaines; Gestion*.
- Jianhua, G. (2020). Çin'in yeni koronavirüs zatürresine karşı savaşı: mücadeleler, sonuçlar ve yansımalar. *BRİQ*, 1 (2), 90-102. (çev. M. E. Başer, ve D. Doğu). Erişim tarihi: 19 Nisan 2020, <https://briqjournal.com/cinin-yeni-koronavirus-zaturresine-karsi-savasi-mucadeleler-sonuclar-ve-yansimalar/>
- Karcıoğlu, Ö. (2020). What is coronaviruses, and how can we protect ourselves?/koronavirüs nedir, nasıl korunabiliriz?, *Phoenix Medical Journal/Anka Tıp Dergisi*, 2 (1), 66-71.
- Kurland, N.B., & Bailey, D.A. (1999). Telework: The advantages and challenges of working here, there, anywhere, and anytime, organizational dynamics, *American Psychological Association*, 28 (2), 53-68.
- Luff, P., & Heath, C. (1998). "Mobility in collaboration", Conference: Proceedings of the 1998 ACM conference on Computer Supported Cooperative Work Konferansı'na sunulmuş tebliğ, Association for Computing Machinery, USA, 1 Kasım.
- Mucuk, İ. (2003). *Modern İşletmecilik*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Naktiyok, A. ve İşcan, Ö.F. (2003, Kasım). İşgörenlerin evden çalışmaya ilişkin tutumları: bireysel özellikler ve iş sürükleyicileri açısından bir uygulama, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (6), 53-72.
- Nişancı, Z. N. (2015). Geçmişten günümüze yönetim düşüncesi, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13 (25), 257-294.
- NTV. (2020, 15 Ekim). Teknolojinin 4 dev şirketi Covid-19 salgınında ofislerini genişletti. Erişim tarihi: 9 Aralık 2020, <https://www.ntv.com.tr/teknoloji/teknolojinin-4-dev-sirketi-covid-19-salgininda-ofislerini-genisletti,nQqtg5odIECEl8aCFWXSCA>
- Şen, E., ve Batı, G. F. (2020, Nisan). Covid-19 pandemik krizinin yönetim ve ekonomi politik üzerine olası etkileri, *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 71-84.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). İşyerlerinde koronavirüse (COVID-19) karşı alınması gereken önlemler. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2020, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/40969/isyerlerinde-koronaviruse-covid-19-karsi-alinmasi-gereken-onlemler.pdf>

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete. (2020, 22 Mart). COVID-19 kapsamında kamu çalışanlarına yönelik ilave tedbirler (Genelge.2020/4). Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200322M1-1.pdf>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete. (2020, 29 Mayıs). COVID-19 kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarında normalleşme ve alınacak tedbirler (Genelge.2020/8). Erişim tarihi: 10 Haziran 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/05/20200529M1-1.pdf>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete. (2020, 26 Ağustos). COVID-19 kapsamında kamu çalışanlarına yönelik tedbirler (Genelge.2020/11). Erişim tarihi: 10 Aralık 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200826-5.pdf>
- Teo, T.S.H., ve Lim, V.K.G. (1998, Kasım). Factorial dimensions and differential effects of gender on perceptions of teleworking, *Women in Management Review*, 13 (7), 253-263.
- Yılmaz, İ. A., Pajo, A., ve Güngör Güzeler, E. (2014). Sanal ofis ve sanal ofiste kullanılan bilgi ve iletişim teknolojileri, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4 (3), 427-438.
- Yolun, M. (2012). İspanyol Gribinin Dünya ve Osmanlı Devleti Üzerindeki Etkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Zafer Başkaya, A. (2011). Mobil iletişimde yeni mobilite gerçeği, *ABMYO Dergisi*, 22, 87-99.